COMMENTARII

COLLEGII CONIMBRICENSIS SOCIETATIS IESV

IN ARISTOTELIS LOGICAM.

Nunc primum in lucem editi,

CVM PRIVILEGIO.

Ad usum P. Antonii Cistere. Unius e minimis Ordinis. Nunc autem Monasterij S. Viti de Urbe

VENETIIS.

Apud Rubertum Meiettum.

M. D CIIII.

COPIA.

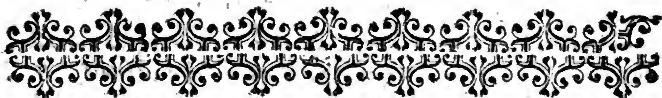
GLI Ecc. Sig. Capi dell'Eccelso Consiglio di X. infrascritti, hauuta fede dalli Sig. Reformatori del Studio di Padoua per relation delli doi acciò deputati, cioè del R. Padre Inquisitor, & del Circ. Secretario del Senato Zuane Marauegia, che nel libro intitolato Commentarij Collegij Conimbricensis Societatis Iesu, da essi veduto, & letto non è cosa alcuna contra le leggi, & è degno di Stampa, concedono licentia che possi esser stampato in questa Città.

Dat. die 25. Nouemb. 1603.

D. Z. Malipiero.
D. N. Contarini. } Capi dell'Eccelso Cons. di Diece.
D. Agust. Na. k.

Eccelsi Cons. Decem.
Secret. Bonifacius Antelmo.

BENIGNO LECTORI SALVTEM.

Vanquam omnes mortales non solum sua facta atq; consilia, sed etiam cogitationes & latentes animi conatus, ad Dei gloriam, ad Respubl. salutem, ad communem denique vitæ institutionem referre decet: tamen maximè ij, qui publicum docendi munus in Academijs & Scholis sustinent; id præstare ex officij ratione coguntur; siquidem hoc nomine illi constituti sunt, vt in gloriam Dei artium studia pro virili foueant, & quando eæ neglectæ & sine honore iacent, manibus pedibusq; id obnixè operam dent, vt amissum decus & debitum honorem ijs restituant, atq; ad memoriam posteritatis propagent: quòd ijs extinctis, nec religio stare, neq; Respub. florere, nec vlla ciuilis disciplina exempla diuturna perpetuaq; esse queant. οὔτοι ἀπόβλητ' ἐστὶ θεῶν ἐρικυδέα δῶρα. *id est, Reijcienda Dei non sunt illustria dona. Quis verò tam perfrictæ frontis sit, qui bonas literas & artes Dei donum esse neget? Quis tantæ vecordiæ, vt immensum earum vsum etiam me tacente non intelligat? Prisci homines, qui luce veritatis cœlestis minimè collustrati fuere, tanti eas facere, vt eas è Iouis cerebro natas esse dicerent. Hinc plutarchus*

non immeritò scriptum reliquit: ἡμεῖς οὐκ ἄνθρωπον τίνα παρειλάβομεν εὑρετὴν τῶν τεχνῶν, ἀλλὰ τὸν πάσαις ταῖς ἀρεταῖς κεκοσμημένον θεόν, id est, nos nō hominem aliquem accepimus repertorem artium, sed omnibus virtutibus ornatum Deum.

Quod cum de omnibus in genere artibus verum sit: tamen ars Dialectica vel maximè familiam ducit, palmamque præ cæteris obtinet tanquàm fundamentum, cui reliquę omnes scientiæ subiacent: Quis enim vel Theologus, vel Iureconsultus, vel Medicus, vel Mathematicus, vel Orator, sine instrumento huius artis rem quampiam definire aut videre posset? At vbi definitiones, & diuisiones non sunt, quæ ibi, Deus bone, rerum omnium confusio? quæ veri cum falsò permixtio? quod verborum chaos? an non futurum esset, vt hac, ceu luce, & sole, sublata, reliquæ & dubiæ & tenebricosæ efficerentur? an non in disputationibus præsertim, vaga & inconstanti disserendi ratione, instar nauis, quæ nulla gubernatoris arte, sed ventorum impulsu & procellarum incursu leviter aliò atque aliò rapitur, sursum & deorsum differendo nova atque inaudita levitate fluerent disceptatores?

Iam verò & de illo inter omnes convenit, quod Dialectibus arte sua veritatem inquirat in omnibus, & contra Sophistas digladietur, eorumque strophas acerrimè oppugnet. Quod commodum nisi hominibus præstaret Dialectica, Sophistæ leptologiis, & fumis suis totam Philosophiam destruerent: τὸ γὰρ ἀληθὲς καταληπτὸν, τὸ εἶναι ψεῦδος ἀκατάληπτόν ἐστι. Quod si omnia hoc loco proferre velim, quæ huic arti laudem conciliant, quæque apud Ciceronem in Topicis, & Platonem passim in Dialogis extant: dies me potius quàm verba

ba

ba deficerent. Itaque vnum hoc ex innumeris adijcere sufficiet, quod in Glaucone legitur: Dialecticam doctrinis omnibus velut apicem esse propositam, nec vllam doctrinam vlterius, aut eminentiorem reperiri, sed hic iam omnium doctrinarum esse finem.

Quæ cum ita sint, quis non summis laudibus extollendos eos esse censeat, qui hanc nobilissimam artem excolant, provehant, amplificent, exornent?

Cum autem omnium litteratorum calculo & consensu Aristoteles inter omnes sublimi feriat sydera vertice, atque de ipsius Organo Logico verè istud Homeri vsurpare possis: ἐξ ὕπερ πόταμοι καὶ φρείατα πάντα νάουσι: *(Quis enim vnquam precepta Dialecticæ conscripsit, quin hinc tanquam ex fonte vberrimo & limpidissimo riuulos suos deduxerit)? Operæ certè precium fecit Collegium Conimbricense, quod succinctis & exasciatis suis lucubrationibus nunquam satis laudandis, opus istud Logicum, si quisquam alius, maximè illustrauit, & viam patefecit, ad expeditam, & planam eius intelligentiam, ita vt cuilibet mediocriter saltem exercitato, inoffenso pede stadium istud decurrendi potestas facta sit. Etsi enim multi eruditi uiri de Republ. litteraria præclarè meriti sunt, quod omnes neruos ad huius autoris explanationem doctissimis suis notis intenderint, nec ego de cuiusquam laboribus quicquam imminutum eam: tamen qui ex optimis Aristotelis interpretibus* χρηστομαθίαν *collegerint, atque selectiss. quæque in succum & sanguinem suum conuerterint, nodosque intricatos maiori dexteritate, & iudicij exquisitione dissoluerint, atque in his commentarijs factum, uix reperies. Id quod ex* αὐτοψία *& collatione manifestum euadet. Quapropter,*

pter, cum hi commentarij in manus meas incidissent; tantum thesaurum non diutius supprimendum, & Philologis inuidendum censui, quin, quo eius fructus ad quam plurimos redundaret, publicis typis euulgari curarem. Tu itaque beneuole lector, serena hunc laborem fronte excipe, atque gratus cum tuo maxime emolumento utere atque fruere.

COLLE-

Collegii
CONIMBRICENSIS
Societatis Iesu.

PROLEGOMENA
in
VNIVERSAM DIALECTICAM
ARISTOTELIS.

DE VTILITATE ARTIS
& Auctore.

MNIS ars omnisque doctrina, ut sapienter Arist. 7. lib. Politic. cap. 17. animaduertit, aliquem naturæ defectum corrigere, & emendare nititur, quod ex eo patet, quoniã qui perfectiorem naturam habent, artium presidiis minus indigere solent.

Si vero omnes naturæ defectus per curras, nullum fortasse neque frequentiorem, neque magis perniciosum reperies errore, aut ignoratione, quæ in veritatis inuestigatione reperitur: Ibi propter ueri difficultatẽ labi facie est, & eo turpius, quo nobiliorẽ hominis partem, nimirum intellectũ hæc ignoratio inuadit. Quare dubium non est quin ea ars inter utilissimas numeranda sit, quæ huic incõmodo ita medeatur, vt qui ea instructus fuerit, nec facile decipi, nec à ueritatis cognitione aberrare possit. Eam vero esse Dialecticam facilè videbit, qui totam doctrinam differendi, hoc est, ignota ex notioribus declarandi ad hanc artem pertinere intelliget.

Hæc enim docet rem vniuersam distribuere in partes, latentem explicare desiniendo, obscuram explanare interpretando, ambigua primum uidere, deinde distinguere, postremo habere regulam, qua vera & falsa iudicentur, vt lib. de clar. orat. Cic. docet. Hæc denique multiplici disputandi, & coarguendi ritu efficit, ut nec quis demonstrationis specie deceptus putet se scire, quæ nescit, quem errorẽ omnium esse maximum hospes Eleatensis apud Plãt. in Sophista docet.

Porro de auctore deligendo, cuius potissimũ preceptis Dialecticam comparemus, non est diu deliberandum. Constat enim inter omnes Arist. in hac arte principem fuisse. Dialectica enim quæ à Zenone Eleate obscurũ quoddam initium accepit, deinde à posterioribus aucta & amplificata est, opera denique ac ingenio Aristotelis in eam doctrinæ magnitudinem euasit; vt quicquid post eum recẽtiores adiecerunt, parum momenti præ Aristotelica doctrina habere videatur.

Aristotelem igitur enarraturi, quem hodie iure optimo oẽs philosophorum Scholæ sectantur, prius quædam ad totam Dialecticam pertinentia replicabimus, quam ipsum a minimis elementis ordientem interpretemur. Ea vero sunt, sitnè Dialectica scientia? Quodnam sit eius subiectum; Vtrum

sit

sit theoretica sciētia an practica; Quæ sit eius necessitas; ac demum in quas partes distribuatur: quæ omnia tradita prius generali quadā artium distributione commodius explicabuntur.

DE ARTE, EIVSQVE diuisionibus.

ARs igitur siue sciētia, ut à plerisq; definitur, est multarū de una re comprehensionum collectio ad finē aliquē vtilem vitæ. Dicitur collectio multarū comprehēsionum, idest, multorum habituum, quib. assentimur cō clusionibus artis, quia ars nō est vnus tantum habitus, sed collectio multorū. Dicitur, De vna re, idest, de certa aliqua materia, vt Arithmetica de numeris, & Musica de concentibus, quia omnia, quę unaquaq; arte tractantur, ad eandē materiam pertinere debent. Dicitur denique, ad finem aliquem vtilē vitæ, quia artes, quæ ī pernitiem uitæ humanæ inuētæ sunt, vt ars venefica, nō simpliciter artes, sed cum adiectione artes malæ appellari debēt. Ars igitur sic definita duobus modis diuidi potest: vno quidē, ratione eorū, ī qbus versatur: altero, ratione finis, ad quē suaptè natura refertur. Priori modo in duo quædam genera distribuitur; etenim artiū aliæ in rebus versantur, ut naturalis philosophia; aliæ ī sermone, vt Dialectica, Grammatica, et Rhetorica, ad quā teste Cic. 1. de orat. historica & poetica reuocātur. Posteriori modo in duo itidem genera ab Aristotele diuiditur, 2. Metaph. c. primo, ī Theoreticam scilicet, & Practicam. Theoretica sciētia est, cuius finis est sola ueritatis cognitio & cōtemplatio. Practica cuius finis est opus. Theoreticā sciē tiā diuidit Aristoteles, 6. Metaph. cap. primo, in physicam, idest, naturalem, Mathematicā, & Theologiam, idest, Metaphysicā. Physica sciētia, ad quā Medicina reuocatur, est, quæ res corporatas, mutationique subiectas cōtemplatur, ut animalia, plātas, corpora cœlestia & his similia. Mathematica sciētia est, quæ magnitudinum, numerorūque naturas, & affectiones declarat ea vero in quatuor partes potissimum ab ātiquis distributa est, in Arithmeticam, quæ agit de numeris; in Geometriam, quæ de magnitudinibus; in Musicam, quæ tonorum numeros atque cōcentum cōtemplatur, & demum in Astronomiam, quæ rationē astrorum, cœlorūque, quod attinet ad magnitudinē, numerum, & motum complexa est. Metaph. seu naturalis Theologia est, quæ lumine naturali disserit de rebus omnibus corporeæ molis materiæq; expertibus, vt de Deo optim. max. de supremis illis beatisque mētibus. Cæterū alia longè nobilior Theologia singulari Dei beneficio hominibus concessa est, qua nō humano ingenio, sed diuino lumine Deū cognoscimus, ad quā magna pars iuris pontificii reuocanda est, ea scilicet, in quā ex his, q; diuina autoritate nitūtur, multa decreta sunt, tū ad mores, tum ad fidei mysteria pertinentia.

Practica deinde diuidēda est in agētem, & efficientem.

Nam cū omnis practica scientia, regulas operādi præscribat, si operatio, quā dirigit, maneat in ipso qui operatur, vt cupere, irasci, timere, et alia id genus, appellatur agens. Si vero in eo qui operatur, nō maneat, sed potius in cōficiēda re aliqua externa posita sit, ut ædificatio, statuæ effectio, & similia, dicitur efficiēs. Porro agēs scientia Ethicam, Oeconomicā, & Politicam comprehendit. Ethica, idest, morum scientia est, quæ vnumquemque hominem singulatim probitatē morum docet; Oeconomica, idest, ratio rei familiaris est, quæ rationem regendæ familiæ cōtinet. Politica, idest, ciuilis sciētia est, quæ gubernationem reipublicæ cōplectitur, ad quam sciētia iuris ciuilis, & non exigua pars iuris pōtificii reuocāda sunt. Ars uero efficiens omnes operarias, idest, Mechanicas cōplectitur, quæ ad septē ferè reduci possunt,

agri-

agriculturam, nemorariam, id est, venandi, aucupandique artem, artem militarem, nauticam, Chirurgiam, lanificium, & fabrilem.

Illud autem prætereundum non est, ex artibus enumeratis, quasdam esse superiores, scilicet, Physicam, Metaphysicam, ac tres agentes paulo ante numeratas alias inferiores; quæ in liberales & seruiles diuidi solent. Liberales dicuntur quatuor Mathematicæ iam dictæ, & tres, quæ in sermone versantur: Mechanicæ autem, siue, seruiles, septem efficientes enumeratæ.

Videntur autem priores dictæ liberales, vel quod liberum hominem deceāt, vel quod magis ad animum pertineant liberam & ingenuam hominis partē. Posteriores verò eo videntur seruiles vocatæ, vel quod seruorum propriæ uideātur, vel quod magis in functione corporis, quod animo subiectum est, positæ sint. Possunt autem hæ omnes hoc disticho comprehendi.

Lingua, tropus, ratio, numerus, tonus, angulus, astra,
Rus, nemus, arma, ratis, vulnera, lana, faber.

Lingua, Grammaticam significat, quod eius munus sit, congruenter, atque emendate loqui: Trópus, Rhetoricam, quod eius potissima pars sit elocutio, quæ tropis figurisvè continetur: Ratio, Dialecticam, quod rationis operationes perficiat, Numerus, Arithmeticam: Tonus, Musicam: Angulus, Geometriam: Astra denique Astronomiam, Rus, Agriculturam indicat, quæ rationem seminandi, plantandi, curamque pecorum, atque apū, & denique totam rei rusticæ rationē complectitur: Nemus, venandi, aucupadique artem significat: Arma, militarem: Ratis, nauticam: Vulnera, Chirurgiam, ad quam Pharmacopolarum ars reducenda est: Lana, eas artes complectitur, quæ in conficiendis uestibus, & calceamentis horumque materiis præparandis versantur, vt tenendi artem, texendi, & similes: Fabri denique nomine vniuersas artes fabriles comprehendimus. Priori versu liberales: posteriori seruiles continentur. Hec de artium diuisione dixisse sit satis. Nunc ad propositas circa Dialecticam questiones accedamus.

Vtrum Dialectica sit scientia.

QVÆSTIO PRIMA.

Nomen scientiæ duobus modis vsurpatur, vno pro quauis arte: quo pacto ars superius definita est, altero presse ac propriè, nempe pro habitur qui demonstratione gignitur: in qua significatione ab Aristotele accipitur in libris de post. resol. aliisque in locis sæpè. Atque in hoc sensu inquirendum est, sitne Dialectica scientia, nec ne.

Partem igitur huius questionis negātem ita quispiam suadebit: Primo.

Omnis scientia versatur circa certum & definitum subiectum, quo ab aliis distinguatur. Sed Dialectica non habet certum subiectum, disputat enim de rebus omnibus, vt docet Aristoteles 4. Metaph. cap. 2. Et 1. poster. analyt. Cap. 8. igitur Dialectica non est scientia. Secundo: Modus sciendi & scientia distinguūtur. Sed Dialectica est modus sciendi, Ergo non est scientia. Maior probatur ex Aristotele 2. Metaph. cap. 2. dicente, absurdum esse scientiam simul, & scientiæ modum quærere. Minor etiam ostēditur. Nam vt D. Thomas & Auerroes exponunt citato loco, Aristoteles nomine modi sciendi Dialecticam intelligit.

Pro solutione huius quæstionis illud animaduertendum est, Dialecticam interdum accipi pro ea parte tantum, quę hominem ad probabiliter de quaque re proposita disserendum instituit, quo pacto solam eam partem comprehendit, quæ Topica appellatur: In qua significatione à multis ita definitur. *Dialectica est methodus, siue, ars ratiocinandi*

ex probabilibus de quacunque re proposita. Quæ definitio ex initio Topicorum Aristotelis desumpta est. Interdum autem sumitur Dialectica, pro ut totā disserendi artem complectitur, definiturque, *doctrina disserendi, seu incognita ex cognitis oratione patefaciendi,* ut ex initio li. 1. institutionum Dialecticarum manifestum est. Hoc igitur loco nomine Dialecticæ totam artem intelligimus.

Vna igitur assertione quæstio hæc dissoluetur. Dialectica est vere ac propriè scientia, quæ quidem suadetur primo; Quia vera scientia nihil est aliud, quam habitus quidam animi demonstratione comparatus. Dialectica vero est huiusmodi. Est igitur Dialectica verè sciētia. Maior propositio constat ex Aristotele de post. resolut. Minor vero probatur, quoniam in Dialectica multæ fiunt demonstrationes, ut, quod demonstratio generet scientiam, Syllogismus probabilis opinionem, & aliæ huiusmodi, quibus diuersos habitus cōparamus: Aggregatio uero horum habituum est ipsa Dialectica, Igitur est habitus, seu habituum multitudo demonstrationibus comparata. Secundo: Quoniam ea est uera scientia, quæ in certo aliquo subiecto versatur, de quo proprias affectiones per propria principia demonstrat: Dialectica verò ita se habet; Est igitur vera scientia. Maior est manifesta. Minor quoad priorem partē, ostenditur, quoniam circa modum disserendi ex instituto uersatur, vt quæstione sequēti docebimus: Quoad posteriorem verò partem cōfirmatur, quoniam Dialectica demonstrat de modo disserendi, quod sit ad docendum accomodatus, eo quod sit oratio, qua ex cognitis incognita patefiūt; de diuisione, qđ apta sit ad totius rei confusionem explicandam, propterea, quod est oratio, qua totum in suas partes diuiditur. De definitione essentiali, quod naturæ cognitionem efficiat, quoniam est oratio constans genere & differentia; De argumētatione, quod ad veritatem inquirendā apposita sit, quia est oratio, in qua aliquid ex aliquo concluditur, & de cæteris simili modo, ut in Dialecticæ progressu apud Aristotelem videbitur. Pro solutione verò primæ obiectionis animaduertendum est, Dialecticam pro parte Topica acceptam duobus modis considerari, ut lib. 4. Metaph. sect. 4. docet D. Thomas: Vno modo quatenus rationem probabiliter disserēdi de quacunque proposita quæstione, quo modo habet veram rationem scientiæ: Altero prout ratione probabiliter disserendi tradita utitur ad probabiliter de quacunque proposita quæstione disputandum, quo pacto à modo scientiæ recedit, hoc est, munere scientiæ non fungitur: Atque priori modo vocatur docēs, posteriori vtens, accommodatius tamen illa dicetur doctrina, hæc facultas.

Ad prima igitur obiectionem concessa maiore, distinguenda est minor. Si enim intelligatur de Dialectica vtente, concedenda est: Si autem de docente, neganda. Habet enim Dialectica docēs certum subiectū, ut paulò post dicemus: Quod verò ait Aristot. Dialecticam de omnibus rebus disputare, atque adeo non habere certum subiectum, de parte Topica intelligendum est; Atque de ipsa non pro vt doctrina, sed pro ut quædam facultas est.

Ad secundam vero neganda est Maior, si significat modum sciendi distingui ab omni scientia, nam Dialectica, quæ verè scientia est, appellatur etiam ab Aristotele modus sciendi, quod uaria probandi genera tradat, quibus in reliquis artibus utamur. Dantur enim scientiæ, quæ accuratum certissimumque genus probationum efflagitant, ut Mathematicæ, Aliæ, in quibus hæc probandi ratio minimè requiritur. Ex quibus non colligitur, Dialecticam non esse verè scientiam: Cum enim Aristotelis ait, absurdum esse modum sciendi, & scientiam simul quærere, nomine scientiæ eam intelligit, quæ modus sciendi non est, innuēs his verbis, Dialecticam, quæ modus sciendi est, ante alias scientias addiscendum.

Quod-

Quodnam sit Dialecticæ subjectum.

QVESTIO SECVNDA.

DE subjecto, circa quod Dialectica versatur, non eodem modo autores sentiunt. Nam D. Thomas ens rationis Dialecticæ subjectum constituit, Ammonius demonstrationē, Aegidius Romanus Syllogismum, Mag. Alb. argumentationem, alii denique sciendi, id est, differendi modum. Vt tamen quid dicendum sit statuamus, est inprimis animaduertendum; quanquam subjecti vocabulū multas apud Philosophos significationes habeat, hoc tamen loco in ea usurpari, qua significat id, circa quod vnaquæque scientia versatur, seu in cujus consideratione tota artificis cura posita est, quod alii vocāt subiectum attributionis.

Porro tres conditiones necessariæ videntur ad scientiæ subjectum, inprimis quidem, vt modo aliquo vnum quippiam sit: Neque enim scientia verè vna dicetur, nisi subjectum, circa quod versatur, vnum sit aliquo modo, vt Aristot. ait 1. poster. cap. 23. Deinde vt non solum secundum suam rationem in ea sciētiā tractetur, sed etiam reliqua omnia, ad eandē scientiam pertinentia ipsius caussa considerentur, aut ut partes subjectæ aut vt partes ad integritatem, id est, naturam eius pertinentes, aut vt ejus affectiones, aut alia quadam ratione: Deniq; vt eam scientiam, cujus subjectum esse dicitur, à cæteris distinguat, ac separet Aduertendum est deinde, Dialecticæ nomen interdū accipi pro vniuersa differendi arte, quo pacto artem diuidendi, definiendi, & arguendi comprhendit: Nonnunquam vero pro ea tantum parte, quā Aristoteles in libris Dialecticæ, qui ad nos peruenerunt ex instituto tractauit, & in qua de sola argumentatione potissimum disseruit. Etenim de definitione & diuisione, ut peculiares sūt differendi modi, seu vt per se aliquid declarant, Aristot. non egit, sed ea tantum ratione qua ad aliquid confirmandum desumi possunt, quod rectè annotauit Mag. Alb. & ut ipse ad initium Porphyrii refert Auicenna & Alpharabeus, itē Caetanus initio categoriarum Aristotelis, & alii graues autores. Id autem Aristoteles ꝑpterea fecisse dicitur, quia in definitionibus & diuisionibus explicandis minus negotii esse credidit, quam vt sigillatim tractandæ viderētur, vel, quoniam in argumentandi modi duntaxat, quos primus 2. Elenchorum ait, inuenisse, ꝗ sibi elaborandum esse existimauit.

His ita explicatis, sit prima assertio: Ens rationis nō est subjectum artis Dialecticæ. Quæ suadetur hoc modo: Nam subjectum cujuscunque artis eam debet à cæteris separare, vt patet ex tertia subiecti conditione. At vero ens rationis non separat Dialecticam à cæteris artibus: Non est igitur ens rationis Dialecticæ subiectum. Minor propositio probatur, quoniam non solum Dialectica, sed Rhetorica etiam, & Grammatica de entibus rationis disputant. Sunt qui respōdeant, inter entia rationis esse nonnulla quæ vocibus conueniunt non ex natura rei, sed hominum arbitrio, vt esse nomen, verbum & participium, atque de his Grammaticam agere: Alia vero esse, quæ ita rebus conueniunt, ut ex naturis ipsarum pendeant, ut esse genus, esse speciem, & cætera hujusmodi: Nam esse genus ita conuenit animali, verbi gratia vt ex ipsiꝰ natura modo aliquo pēdeat: propterea enim animal est genus, non autem homo, quoniam animali non repugnat communicari rebus specie differentibus, homini vero repugnat. Dicunt igitur Dialecticam, circa ens rationis posteriori modo sumptum versari, atque eodem modo sumptum esse Dialecticæ subjectum. Hæc tamen responsio nulla esse videtur, tū quia Dialectica agit de nomine & verbo, aliisque hujusmodi, quæ ex hominum arbitrio significant, vt patet ex lib. de interpretatione: Tum vel maximè, quia Rhetori-

ca multa entia rationis considerat, quæ non minus ex rerum naturis dependẽt; quam ea, de quibus dialectica disputat; Alioquin, si præcepta Rhetoricæ non ex rerum naturis; sed ex solo hominum arbitrio penderent: non essent eadem Rhetoricæ præcepta omnibus communia, vt non sunt eadem Grammaticæ, quæ de reb. hisce disputat, quæ pro hominum arbitrio mutari possunt.

Secunda assertio sit; Demonstrationẽ non esse Dialecticæ subiectum; Quæ suaderi potest; quoniam, vt ex secunda subiecti conditione patet, id quod subiectum scientię esse dicitur, tale esse debet, vt non solum secundum se consideretur; sed cætera etiam propter illud. At vero non omnia, quæ in dialectica tractantur, propter demonstrationem considerantur, vt constat. Demonstratiò igitur non est dialecticę subiectum.

Tertia assertio sit; Argumẽtationem esse subiectum dialecticæ, vt eam nobis tradidit Aristoteles. Cum enim de sola argumentatione ex instituto egerit: de reliquis vero, de diuisione, inquam, & definitione, quatenus ad argumentationem utiles sunt, non autem vt peculiares quidam differendi modi existunt perspicuum est, solam argumentationẽ subiectum esse dialecticæ ab Aristotele traditę. Vnde fit, vt qui dialecticam ea tantum ex parte, qua ab Aristotele tradita est, considerant, meritò asserant, subiectum dialecticę esse argumentationem, aut syllogismum, ad quem cęteræ omnes argumentãdi formę reuocantur; Atque hoc pacto intelligendus est Scotus, initio quęstionum, quas in porphyrium edidit, cum ait, syllogismum esse logicę subiectum.

Quarta assertio sit; Subiectum attributionis totius artis dialecticę esse modum differendi, cuius sententię est Scotus lib. prior. quęst. 2. vbi affirmat; Instrumentum sciendi, hoc est, differendi, quod diuisionem, definitionem, & argumentationem complectitur, esse subiectum dialecticę. Potestque hęc sententia suaderi ex his conditionibus, quas ad subiectum scientię necessarias esse diximus. Imprimis enim modus differẽdi est unius naturę, cum vnam habeat definitionẽ: Est enim oratio, qua id quod ignotum est, ex cognitis declaratur: Deinde modus differendi non solum secũdum in uniuersa arte dialectica spectatur, sed propter illum cętera omnia ad dialecticam pertinentia considerantur; Denique artem dialecticam à cęteris distinguit & separat, non quod sola ipsa differat, sed quod ipsa tantum doceat, quo pacto differẽdum sit. Deinde quia vt argumentatio est modus differendi, sic & definitio atq; diuisio, dialectica igitur cũ sit vniuersa differendi doctrina non tantum de argumentatione, sed etiam de diuisione, & definitione, ex instituto agere dẽt. Postremo id ostẽditur ex fine totius dialecticę: Nã cum dialectica ad intellectus nostri vitia emendanda inuenta sit; is erit proprius dialecticę finis, quo efficitur, vt intellectus in reb. cognoscendis errorem declinare possit. Cũ igitur mentis nostrę vitia in hoc cernantur, quod nesciat inuestigare ignota ex reb. notioribus; perspicuum est, proprium, proximum, & adæquatum finem dialecticę esse, intellectum dirigere, vt errorẽ facile declinet; Nihil est aũt ad hanc rem accommodatius, quam modus differendi, diuisionẽ, definitionem, & argumentationẽ complectens; Dubitare igitur nemo potest: quin modus differendi sit proprium & adęquatum dialecticæ subiectum.

Vt autem hæc assertio planius intelligatur, sciendum est, tres esse generales differendi modos, diuisionem, s. definitionem, & argumentationem, qui alios deinde sub se continent, quod quidem ita colliges; Differere generaliter acceptum idẽ est atq; oratione uti; qua ex cognitis incognita declarentur, quomodo accipitur, cum dialectica, ut totã artem complectitur, differendi doctrina esse dicitur. Porro tria sunt, quę ignorare possumus, aut enim ignoramus, quas partes vnaquęque res sub se contineat; aut quæ sit eius natura, aut denique

quid

quid cuique conueniat, aut non conueniat. Ac diuisione quidem, quas partes vnaquæque res sub se complectatur, intelligimus: Definitione, quæ sit rei natura: Argumentatione tandem, quid vnicuique tribuendum, aut non tribuendum sit. Tres igitur sunt generales disserendi modi: in quibus tradendis & explicandis vniuersa dialectica posita est.

Sitnè Dialectica Theoretica scientia, an practica.

QVAESTIO TERTIA.

Videtur dialectica esse Theoretica scientia: Nam omnis scientia, quę rerum naturas inuestigat definiendo, diuidendo, & demonstrando, est Theoretica. Dialectica vero, ita se habet; cũ modũ differendi è vsque partes sit iectas definitionibus ac diuisionibus patefaciat: harumque affectiones demonstrando concludat. Est igitur dialectica Theoretica scientia. Quæstio hæc non potest hoc loco satis explicari: Esset enim inquirendum, vnde nam scientia habeat, vt practica sit, vel Theoretica: Quid etiam sit praxis. Quę non ad hũc locum: sed ad 6. Metaph. lib. ex instituto pertinet. Vt tamen, quid de hac re sentiendum sit, breuiter nunc statuamus; animaduertendum est. ex fine cuiusq; sciẽtiæ intelligi posse: sitnè ipsa in Practicis, aut Theoreticis numeranda. Ea namque scientia est Theoretica: cuius finis est sola veritatis inquisitio, & contemplatio: Ea vero practica, cuius finis est operatio, siue praxis. Duplex autem finis in quavis arte cerni potest: vnus ipsius artis proprius, ad quem ars ipsa ex se refertur: & quem ex sua ratione vendicat: Alter scientis peculiaris, quem quisque in scientia comparãda sibi proponit; Exempli causa: Sciẽtia de animo ex se solum refertur ad animi naturam; eiusque affectiones inquirendas, & contemplandas. Ea nihilominus quispiam addiscere potest: vt cognita animi excellentia, ad rectè viuendum alliciatur. Simili ratione ars construendi domum ex se ad opus dirigitur, cum regulas operandi prescribat: Potest tamen quispiam huic arti incumbere: vt solam cognitionem construẽdę domus assequatur. Igitur scientia intelligitur esse practica, aut Theoretica ex fine: quem ipsa ex sua ratione sibi vendicat. Quare illa scientia dicetur practica, quę ex se dirigitur ad opus: Ea vero ex se ad opus dirigitur; quę regulas, & modum operandi prescribit, qualis est ars construendi domum, & id genus alię. Illa item Theoretica dicetur: quę non ad opus ex se refertur; sed sola contemplatione contenta est. Ea verò ex se ad opus non dirigitur; quę regulas operandi minimè prescribit; sed solum rerum naturas, earumque affectiones inuestigat, atque pertractat. Vnde efficitur, quod non modo ea scientia, quę de his rebus disputat, quę à nobis nullo modo agi, efficivè possunt, sed etiam ea, quę cum de re agenda & efficienda tractat, regulas tamen agendi, aut efficiendi non prescribit, Theoretica dicenda sit: Ea vero practica, quæ de re vel agenda, vel efficienda disputat, atque regulas operandi præscribit.

His ita breuiter dictis, hac una assertione quæstio soluetur: Dialectica simpliciter est practica scientia, quæ ita suadetur, Ea est practica scientia, quæ ex se dirigitur ad opus. At dialectica scientia est huiusmodi. Est igitur practica. Maior propositio ex dictis constat. Minor suadetur, nam ea scientia ex se dirigitur ad opus; quæ de ea re differit, quæ à nobis agi aut effici potest, & modo hoc regulas operandi præscribit, vt ex dictis constat; At Dialectica ita se habet Dialectica igitur ex se ad opus dirigitur. Minor propositio manifestissima est, cum in Dialectica multa præcepta tradantur diuidendi, definiendi, & arguendi, quæ sunt opera quædam mente fabricata.

Ex quo argumento intelligi potest, Grammaticam & Rhetoricam practicas esse artes: cum illa congrue; hæc ornate loquendi præcepta ex instituto tradat. Objectio vero initio proposita facile diluetur: si dicas, Dialecticam diuidendo quidem, definiendo, & demonstrando rerum, de quibus agit, naturas declarare: hæc tamen omnia ad opus referri, nempè ut doceat, tradatque præcepta diuidendi, definiendi, & arguendi. Ita patet, Dialecticam esse practicam scientiam.

Sitnè Dialectica ad omnes Scientias comparandas necessaria.

QVAESTIO QVARTA.

QVod Dialectica non sit necessaria ad omnes scientias comparandas, hoc modo suaderi potest: Primo Mathematicæ scientiæ, ius ciuile, & pontificiũ sine Dialectica acquiruntur: Non est igitur Dialectica ad omnes scientias cõparandas necessaria.

Secũdo, si Dialectica esset necessaria, ad quamuis scientiam comparandam, cum ipsa Dialectica sit quædam scientia: esset etiam necessaria ad sui acquisitionem; qua propter antequam Dialectica comparata sit, erit jam acquisita, quod fieri nequit.

Huic tamen quæstioni duobus pronunciatis satisfaciemus. Primũ sit hujusmodi; Fieri potest, ut sine Dialectica habeatur scientia non solum vnius conclusionis; sed etiam multarum, potissimum Geometriæ, & Arithmeticæ: in quibus major euidẽtia, quam in cæteris artibus reperitur. Quod ex eo patet; quoniam potest Dialecticæ ignarus propositis principiis per se notis, ex quibus conclusiones deducantur, euidenter assentiri: potest item solo lumine naturali euidẽter intueri, ex illis principiis has conclusiones necessario deduci: Ergo absque vlla Dialecticæ cognitione potest quispiam scientiam comparare.

Secundum pronunciatum: Dialectica ea ratione necessaria est ad alias scientias comparandas: quod absque illa multi errores committantur. Quod suadetur, quoniam cum difficilimum sit etiam in Dialectica non parum versatis vitiosas, captiosasque argumentationes ab illis distinguere ac secernere, quæ firmæ sunt, ac recte concluduntur: qui ignarus Dialecticæ fuerit facili negotio decipietur: & ad multa in commoda trahetur. Præterea, difficilimum est absque ullo vitio opus quodcunque conficere, nisi adsint instrumenta ad eiusmodi opus conficiendum accommodata: Dialectica vero præbet instrumenta ad scientiam quamcunque absq; errore comparandam accommodatissima; modos nimirum differendi; Dialectica igitur ea ratione ad alias scientias necessaria est. Quod absque illa multi errores facile committantur. In quo sensu intelligendus est Plato: qui necessitatem hujus artis in Phædro hisce verbis declarat: Magnæ quælibet artes exercitatione Dialecticæ, contemplationeque sublimium in natura rerum indigent. Sed de his lib. instit. Dialec. dictum est.

Ad primam igitur objectionem initio propositam dicendum est, posse quidem Mathematicas scientias solo lumine naturali absque Dialectica comparari: verum non tam facile, nec tam accuratè. Ius vero pontificium, & ciuile absque demonstrandi, siue sciendi methodo minimè doceri. Non enim res per causas, & principia comprobantur: Sed penè sola autoritate tenentur. Quam utilis autem sit utrique juri Dialectica scientia, docet Cic. in lib. de Clar. orat. ubi Seruium Sulpitium vniuersis juris consultis illius temporis anteponit qui tamen, inquit, nunquam ad tantam juris peritiam peruenisset, nisi Dialecticam addidicisset.

Alterum argumentum soluetur, si dicas ad eas tantum scientias Dialecti-

cam

eam necessariam esse, quas antecedere potest: Quare cum se ipsam non possit antecedere, non dicetur ad se ipsam necessaria. Itaque cum Dialectica ad quamcunque scientiam necessaria dicatur, Dialectica ipsa excipienda est.

Nonnullæ Dialecticæ diuisiones.

SVperest, ut de diuisione Dialecticæ nonnulla dicamus. Prætermissa igitur hoc loco ea diuisione; qua Dialectica in partem inueniendi; & judicādi distribuitur: de qua initio libro de priori resol. commodius dicamus: Solet uniuersa Dialecticæ ars ex parte rerum, quas ex instituto, & potissimum considerat, in tres partes distribui: in eam scilicet, in qua de diuisione, in eam in qua de definitione, & in eam in qua de argumentatione disputatur. Cum enim modus disserendi, de quo tanquam de subjecto vniuersa Dialectica disserit, tres partes complectatur: Diuisionem scilicet, definitionem & argumentationem: tres etiam Dialecticæ partes esse necesse est.

Quod si quis objiciat, diuisionem, & definitionem reuocari ad argumentationem: & propterea non esse alias Dialecticæ partes constituendas, in quibus de ipsis disputetur: præter eam, in qua de argumentatione agitur: occurrendū erit, diuisionem & definitionē duobus modis considerari posse: vno, quatenus per se aliquid declarant: quo pacto non reuocantur ad argumentationē: altero quatenus assumuntur ad aliquid confirmandum; quo modo reuocantur ad argumentationem. Efficitur ergo hinc, ut sit alia tractatio constituenda, quæ doceat usum arguendi ex definitione, & diuisione, præter tractationem de argumentatione: Sed nō efficitur propterea ut nō sint quædam aliæ tractationes de diuisione ac definitione constituendæ: in quibus de hujusmodi rebus seorsim agatur: Quam diuisionem secutus est Boetius initio Topicorum Ciceronis.

Secundo loco diuidi potest Dialectica, ut ab Aristotele tradita est, in eam partem, in qua de simplicibus agitur: in eam in qua de propositione: ac deniq; in eam, in qua de argumentationis structura disseritur; pro ratione trium, quæ in agrumentatione cernuntur, nimirū simplicium vocum, ex quibus ipsa argumentatio remote componitur: Propositionum, ex quibus proxime constat: Et totius structuræ, quæ ex his partibus efficitur.

Diuiditur quoque Dialectica in illas tres partes, pro ratione trium operationum intellectus: quas ipsa dirigere solet quarum una simplex rei apprehensio: cui uoces simplices respondent, de quibus Aristoteles in prædicamentorum libris disputat: Altera est compositio, & diuisio, hoc est, affirmatio, aut negatio in mente facta: cui respondent propositiones vocales: de quibus Aristoteles in lib. de interpert. disserit: Postrema est ratiocinatio mēte fabricata: qua ex aliis alia concludimus, cui respondet argumentatio vocalis: de qua Arist. in cæteris libris Dialecticis, qui sequuntur, disputat.

Nos igitur in Aristotelis Dialectica enarranda eundem ordinem sequemur: quē ipse in ea tradenda seruauit. Prius tamen porphyrii libellum: qui ad Aristotelis doctrinam aditum patefacit, interpretabimur.

EXPLANATIONES in librum porphyrii de quinque uocibus.

QVI opus aliquod philosophico more enarrandum suscipiunt, quædam capita, quæ Græci prolegomena appellant, præmittere consueuerunt: ut lectores ad lectionē libri instructiores, promptioresque reddantur. Ea vero sunt, quisnam sit operis autor: quod ejus institutum; quæ operis inscriptio; quæ utilitas, ad quam partem philosophiæ sit tractatio referenda

quo loco sit explicanda; quo genere do cendi utatur autor; quæ denique sit operis distributio: Quæ omnia ut ante librorum expositionē utiliter tractari solent: sic à nobis hoc loco minimè sunt negligenda.

De autore libri.

AVtoris nomen est Porphyrius Philosophus quidem Platonicus, natione vero phœnix, patria Tyrius, qui tempore Aureliani Imp. ut Suidas est autor temporibus etiam Dioclętiani vixit.

Hic cum Tyri Longinum philosophum habuisset præceptorē, profectus Romam; Aemilium Plutini philosophi Platonici discipulum audiuit: Docuitq; Iamblichum insignem & Chrysaorium Romanum patricium, cui hunc libellum nuncupauit. Nam cum ejus monitu, quē instituebat, in Siciliam nauigasset; accidit, vt in manus Chrysaorii inciderent Aristotelis Categorię: Quas cū ille propter quarundam vocū obscuritatem omninò intelligere non potuisset, Porphyrio scripsit, ut aliquid mitteret, cujus presidio Aristotelis predicamenta non sine fructu legere posset. Cui Porphyrius, vt morem gereret, hunc libellum scripsit; in quo facili docendi genere, ut introductionem decet eas voces explicauit, quarum ignoratione necesse erat Chrysaorium nullo modo in intelligendo Aristotele progredi potuisse. Verum cum hic autor fidem Christianam impudentissimè deseruerit, religionisque Christianę fuerit hostis inimicissimus, ut D. Augustinus scribit lib. 18 de ciuit. Dei cap. 23. nulla profecto ratione exponendus uideretur nisi ea, quę in hunc librum conjecit, magna ex parte, ex Aristotele in Topicis accepisset.

De instituto autoris.

POrphyrii propositum & institutum est, tradere in hoc libello cognitionem harum quinque uocum, *generis* videlicet, Speciei, differentię, proprii, accidentis. Ad quas omnes voces simplices quę de multis eadem omninò ratione dicuntur, tanquam ad generalia quędā capita reuocantur. Quare iure optimo porphyrius de his quinque uocibus instituit in hoc introductorio libro disserere: Vt hisce quasi summis capitibus explicatis ad Aristotelis predicamenta, in quibus infinita rerum & nominum multitudo continetur, imò ad omnes Dialecticę partes, uiam muniret.

De operis inscriptione, & cæteris capitibus

INscriptio operis est: Porphyrii Isagoge siue introductio: Qua in re, quęri potest hoc loco, cur porphyrius hanc tractationem indefinitè introductionē appellarit, cum ambigere quisquam possit, cuiusnam operis sit introductio.

Huic questioni respondet Ammonius, hunc librum propter excellentiam introductionem appellari; Causa verò est, vel quod ad philosophiam introducat, nec possit quisquam sine cognitione harum vocum in philosophiæ parte ulla pro dignitate uersari: Vel quod ad eam scientiam uiam patefaciat, quæ ad artes omnes & scientias quemq; instituit. Recentiores autem spectata harum uocū proprietate, quod, scilicet, de pluribus prædicentur, tractationem hanc de prædicalibus inscripserunt: Alii de quinq; vocibus.

De operis uerò utilitate ipsum porphyrium paulò post dicentem audiemus.

Refertur autem liber hic ad eam philosophiæ partem, quæ in sermone uersatur: Nam cum Dialectica ea philosophiæ parte, quæ in sermone posita est, contineatur; hic autem libellus ad Dialecticam pertineat; nemo est, qui non uideat, hunc libellum ad eam philosophiæ partem, quæ in sermone uersatur referendam esse.

Quo uerò loco hic liber explicandus sit ex his, quæ dicta sunt, satis intelligi potest

gi potest, Est enim liber hic omnibus, quos Aristoteles de Dialectica conscripsit, præferendus, cum eorum omnium aditus quidam sit & vestibulum.

Docendi modus i hoc libello mediocris est, ut ipse Porphyrius in præfatione pollicetur: Nam definitionibus, diuisionibus, & exemplis rē declarat: Qui modus satis apertus est, introductionibusq; accommodatus.

Tandem distribuitur hic liber in præfationem, & tractationem; Tractatio uero, in eam partem, in qua singulæ uoces seorsim declarantur, & in eam, in qua eas ipsas comparat inter sese, ut uideat, quid commune habeant, quid proprium ac peculiare.

PORPHYRII PRAEFATIO

AD CHRYSAORIVM.

VM necessarium sit, Chrysaori, & Aristotelis prædicamentorum doctrinam, quid nam sit genus, cognoscere, quid differentia, quid species, quid proprium, et quid accidens: Et ad definitiones etiam aßignandas, atq; ad diuisiones, omnino demonstrationesque conficiendas, sit horum utilis contemplatio: Breuibus enitar tibi tradere ea, quæ a maioribus nostris de his ipsis suscepimus, quasi ingreßum quendam tibi ad hæc omnia demonstrando. Atque ab altioribus quidem contemplationibus abstinebo, faciliores autem afferam, quas quidem nunc tibi accommodatas esse coniecto. Continuò an genera quidem & species in rerum sint ratione, an in solis nudis conceptibus collocentur; Et an corporea sint, an expertia corporis; Et utrum separabilia sint, an in ipsis sensibilibus rebus, dicere nunc omittam: Quippe cum altißima sit talis tractatio, & alia maiore indigeat perscrutatione. Vt de ipsis vero cæterisq́ propsitis magis differendi modo veteres, horumq maximè Peripatetici tractauere, recensere, nunc atq; ostendere tibi conabor.

In præfationem.

TRIA quædam hac præfatione breviter continentur, inprimis autoris institutum. Deinde huius instituti causæ; Deniq; modus tractandarum rerum. Quod ad institutum attinet, ait Porphyrius; se dicturum de genere, differentia, specie, proprio, & accidente: Causam vero, ob quam de his agere instituat, partim esse, quod horum cognitio ad intelligenda Aristotelis prædicamēta necessaria sit, partim quod ad uniuersam diuidendi, definiēdi, ac demonstrandi rationem magnam afferat utilitatem; Denique tractandi, siue docēdi modum breuem fore, facilemq́;, ac Peripateticæ doctrinæ accommodatum.

Cum necessarium sit. Duobus modis aliquid necessarium esse dicitur, altero simpliciter, id scilicet, quod spectata rerum natura, aliter euenire non potest, ut: Deum esse, hominem esse animal, & alia huiusmodi: Altero ex hypothesi, id nimirum, quod natura rerum considerata aliter euenire potest, sed tamen propter causam aliquam externam necessarium esse dicitur. ut diem esse, hominem cibum capere. Hæc enim non sunt simpliciter & suapte natura necessaria, cum & dies posit non esse, & homo cibum non sumere. At si solem ponas i nostro hemisphærio, ex suppositione huius causæ efficientis necesse est diem esse: Itemque si ponas hominem diu victurū, ex suppositione huius causæ finalis necesse est hominem cibum sumere. Vnde colligitur, quædam esse necessaria ex suppositione causæ efficientis, quædam verò ex suppositione finis. Cæterum ea, quæ necessaria sunt ex suppositione finis, alia sunt necessaria

ria

ria omnino, ut finis acquiratur, quæ dicuntur necessaria ad esse, ut cibus ad vitam diu conseruandam. (vita enim cõseruari diu non potest sine cibo.), Alia vero sunt necessaria ad esse, ut melius & facilius finis acquiratur, quæ dicuntur necessaria ad bene esse, quo pacto aliquãdo medicamenta ad sanitatem conseruandam, & acquirendam necessaria esse dicuntur. Cognitio igitur quinque vocum necessaria est, non simpliciter, ut satis cõstat, sed ex suppositione finis, nempè si doctrina Aristotelis capessenda est; Necessaria, inquam, omninò non tantum, ut melius faciliusue acquiratur prædicamentorũ doctrina. Itaq; est necessaria ad esse. Quod quidem facile probari potest. Nam Aristoteles in prædicamentis sæpe meminit generis, speciei, & differentiæ; in singulis etiã prædicamentis proprietates, atq; communia singulorum accidentia pertractat. Igitur, ut Aristotelis prædicamanta Percipiantur, necessaria omnino est harum quinque vocum cognitio. Non est autem idcirco reprehendendus Aristoteles, quod rem necessariam, ut percipiantur prædicamenta a se tradita, prætermiserit, qui in Topicis latè disseruit de his ipsis, ex quo loco depromendam à præceptorib⁹ voluit qualemcunque huiusmodi vocum cognitionẽ, tradendamq; discipulis, qui ad Dialecticam animum adijcerent.

Quidnam genus. in his vocibus præponendis seruat Porphyrius ordinem naturæ. Prius enim eas proponit, quæ rei essentiam declarant, genus, scilicet, differentiam & speciẽ; posterius autẽ eas, quæ significant proprietates, & accidẽtia, nimirum, propriũ, & accidens. Potest autem hic ordo, quem Porphyrius seruauit, ordo originis seu generationis appellari. Est enim persimilis ei, quem natura seruat in gignendis perficiendisq; reb⁹. Natura enim primo loco materiam disponit, in quam deinde recipiur forma; postea vero ex materia & forma emergit totum compositum; quarto loco ex natura compositi oriuntur proprietates; Et post remo adveniunt accidentia extranea. Cum igitur genus respondeat materiæ, differentia formæ, species toti composito, propriũ proprietatibus, quæ rei naturam sequuntur, ac accidens accidentibus, quæ ad esse & abesse possunt, patet esse hunc ordinem ei persimilem, quem originis appellauimus.

Cumque ad definitiones. Docet hoc loco, utilem esse quinq; vocum cognitionem ad definitiones assignãdas, ac omnino ad diuisiones, demõstrationesque cõficiendas, hoc est ad diuidẽdi, definiendi ac demonstrandi artem intelligendã, quippe cum in his tradendis sæpe earũ Vocũ mentio fiat: Etenim multæ definitiones traduntur per genus & differentiam, aliæ per genus & proprietatẽ, aliæ per genus & accidentia, omne autẽ, quod proprie definitur, aut describitur, est species; Sunt etiam quamplurimæ diuisiones, in quibus hæ voces cernuntur, Interdum enim genus in species diuiditur, interdum per differentias Aliquando subjectum in suas proprietates distribuitur, & nonnunquam in accidentia. Deniq; medium demonstrationis potissima est definitio essentialis, quæ ex genere & differentia constat, per quã definitionem passio aliqua seu proprietas de specie demonstratur. Accidentia quoque cognoscenda sunt, ut à demonstratione longè remoueantur.

Sed quæret aliquis hoc loco, cur Porphyrius nõ dixerit, harum quinq; vocũ cognitionem ad hæc tria esse necessariã quemadmodum ad prædicamenta, cum æque necessaria uideatur? Huic quæstioni vt respondeamus, animaduertendum est, alio modo requiri cognitionem prædicabilium ad diuidendum, definiendũ & demonstrandum; Et alio ad discenda præcepta rectè definiendi, diuidendi, et demonstrandi. Nam ad diuidendum, definiendum, ac demonstrandum utilis tantum est, & non necessaria cognitio prædicabiliũ, fiunt enim hoc tẽpore diuisiones, definit., et demõstrationes à plerisq; Geometris, et Arithmeticis, qui

ha

tiarum vocum cognitione non tenentur: Ad verò addiscenda præcepta diuidendi, definiendi, ac demonstrandi necessaria est omninò cognitio prædicabilium, quemadmodum & ad prædicamenta. Nam in tradendis præceptis diuidendi, definiendi, demonstrandi, sæpe fit mentio generis, speciei, differentiæ, proprii & accidentis, vt ex dictis patet.

Intelligendum est præterea, utile duobus modis accipi posse, altero quidem pro eo, quod ad aliquid agendum conducit, non tamen est omninò necessariũ ad esse, quo pacto dicimus, equum utilem esse ad iter faciendum. Altero verò pro eo, quod expetitur propter aliud, de quo loquitur Aristoteles 8. Ethic. cap. 2. Siue ad aliud obtinendum necessarium sit, vt dare operam literis si quis evasurus est literatus; Siue non sit necessarium, vt equus ad iter faciendum.

His ita positis dicendum est Porphyrium locutum fuisse de præceptis definiẽdi, diuidendi, ac demonstrandi, ad quæ necessaria est quinque vniuersalium cognitio, ut ad Aristotelis prædicamenta; accepisseque utile secundo modo, non dixisse verò ad vtrumque necessariam esse cognitionem quinq; vocum, ne nimis propinqua ejusdẽ vocabuli repetione uteretur. Quod vero Porphyrius de arte diuidendi definiendi, ac demonstãrdi locutus fuerit, ex contextu græco clarius deducitur, vbi ait utilem esse harum uocum cognitionem ad ea, quæ de definitione sunt, hoc est, ad præcepta capessenda, siue ad artem definiendi comparandam, quod simili modo de cæteris intelligendum uoluit.

Aduerte tamẽ hoc loco, id quod porphyrius hactenus docuit de necessitate, ac utilitate harum quinque uocum, non de sua hac tractatione dixisse, vt ex contextu satis apertum est, sed de cognitione earundem uocũ absolutè & simpliciter.

Breuibus enitar Hoc loco tractandi modũ porphyrius proponit, polliceturque, se breuiter, & vt institutionis ratio postulat, quæ à majoribus, præsertim Peripateticis dicta sunt, expositurum, prætermissurumque obscuriores quęstiones, easque tractaturum, quę faciliores sunt, at ad sensum popularem magis accommodatę.

Continuo an genera. Enumerat nonnullas ex difficilioribus quęstionibus, quas se pretermissurum pollicitus est, quę quidem de generibus, & speciebus à Methaphysicis excitantur. prima igitur quęstio est, existantnè genera, aut species in rerum natura, aut potius mẽte sola intelligantur, cogitenturque veluti figmenta, hoc est, vtrum animal commune & homo communis, & item cętere res communes, quę genera, uel species dicuntur, existant in rerum nara, an potius hoc tantum esse habeant, quod cogitentur, intelliganturque. Secunda est, an genera & species, hoc est res communes, quę genera, & species appellantur, sint corpora, an non corpora. Tertia, an genera, & species existant in his rebus, quę sensibus percipiuntur, an potius ab iis separata cohęreant. Has quęstiones, pretermittit, porphyrius quoniam ad Metaphysicum pertinent: polliceturq; iterum, se de generibus & speciebus, cæterisq; vocibus tractaturũ eas quæstiones, quæ faciliores sunt, magisq; Dialecticæ accommodatæ, quæq; agitatæ fuerunt à Peripateticis qui Aristotelem ducem secuti sunt. Ne tamen auditorum animus tam diu anceps protrahatur, dicemus, quid ad hujusmodi quæstiones respondendum sit. Neque enim res ita difficilis est, ut mediocriter intelligi non possit, præsertim, si prius nonnulla axplicauerimus, quorum cognitio non ad præfationem modo, sed ad reliqua etiã quæ deinceps à Porphyrio dicenda sunt, imò ad omnes Dialecticæ partes admodum necessaria est.

Quid sit uniuersale.

QVAESTIO PRIMA.

QVoniam ea, de quibus porphyrius se acturum pollicitus est, sunt, uniuersa-

uersalia, ordo tum naturæ, tum etiam doctrinæ postulat, ut inprimis, quid sit uniuersale, hoc loco explicemus. uniuersale igitur latissima significatione acceptum multas significationes comprehendit. Quædam enim dicuntur uniuersalia in efficiendo, quæ scilicet multa efficiūt, quo pacto ait Aristoteles Deum optimum maximum, supernas mentes, & orbes cœlestes esse uniuersales causas eorum, quæ gignuntur & intereunt, quæ universalia in causādo à recentioribus appellantur. Alia dicuntur uniuersalia in significādo, quæ multa significant, siue declarant, quo pacto dicimus cometas esse signa uniuersalia morborum, bellorum, & aliorum effectuū. Quo item modo conceptus quidam, uoces, & scripta dicuntur nomina in significando uniuersalia, quoniam multa significant, quæ propterea dicuntur uniuersalia in significando. Tertia dicuntur illa, quæ uniuersalia in essendo nuncupantur, sed de his quæstione sequente. Postremo ea, quæ de multis comuniter enunciantur, ut homo de singulis hominibus, & leo de singulis leonibus, quæ uniuersalia in prædicando dici cōsueuerunt. Cum autem tot modis uniuersale dicatur, de eo tantū differit Dialecticus, quod de multis communiter enunciatur, de quo quidem nunc agere instituimus.

Vniuersale igitur, hoc pacto acceptū sic definitur ab Aristotele priori li. de interpretatione cap. 5. *Vniuersale est quod aptum est, ut de multis prædicetur*, hoc est, verè affirmetur, ut inprimis reijciantur, quæ falso, aut negatiue prędicātur in qua definitione tres particulę continentur, una est, *quod*; altera, *aptum est* Extrema, *de pluribus*. Quod igitur ad primum attinet verbum, *quod*; innuit in hac definitione aliquid unum, & nomine, & ratione, ut Aristoteles docet prior. lib. de post, resolut. cap. 8. & 2. cū ait, uniuersale esse unum quid non solū nomine, sed etiē ratione, qua particula excluduntur primo complexa omnia, ut homo candidus, animal rationale, & alia huiusmodi, quæ ratione complexa sunt, quoniam ut sunt complexa, non sunt unū nomine, sed multis verbis continentur. Excluduntur deinde omnia casu ęquiuoca, ut gallus & similia, quoniam etsi sunt unum nomine, nō tamen sunt unum ratione. Excluduntur etiā analoga omnia, ut ens, unum, bonum, sanum, & huiusmodi, quoniam ut nullum est analogum, quod habeat essentiam vere, ac simpliciter unam, sic nullū quod ratione simpliciter una de pluribus dici possit: Quam ob causā Aristoteles negat ea esse uniuersalia multis in locis, ut 4. Metaph. cap. 2. cum ait, ens, & unum non esse uniuersalia, & eadem in omnibus; Et 1. Ethic. cap. 6. his verbis: Cum bonum æquè atq; ens dicatur, cōstat, non esse commune quicquam uniuersale, ac unum. Non enim in omnib⁹ predicamentis, sed in uno tantum differentur. Dicuntur tamen nonnunquā uniuersalia, & genera, ac species, quia sunt veris uniuersalib⁹ similia, pręsertim, quę sunt analoga proportione propria, ut ens, unum, bonum, principium & similia, eo quod ad naturā verorū uniuersaliū ꝓpius accedāt, et ītērdū illis adeo affinia sint, ut vix ab eis discerni videantur, nec nisi à sapiētib⁹ īternoscātur.

Hac de causa ait Aristoteles 3. Metaph. ca. 3. & 4. ens, & unum esse maximè uniuersalia; Et 4. lib. cap. 2. tot esse species unius. quot sunt species entis. Diximus, *præsertim* quę sunt analoga proportione propria, quia quæ sunt analoga per attributionem tantum, ut sanum respectu animalis & medicamenti, aut proportione non propria, sed metaphorica, ut ridere comparatione hominis, & prati, rarius uniuersalia dicuntur. Ita patet, analoga ea tantum ratione dici uniuersalia, quia uēris uniuersā. hoc est, uniuōcis sunt similia. Per eandem definitionis particulam excluduntur, mundus, respublica, domus, nauis, exercitus, & alia huiusmodi, eò quod eorum ratio non; sit una simpliciter, quemadmodum neque essentia. Sunt enim entia per accidens, cù sint coniunctiones

quædam

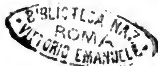
quædam vel naturales, vel artificiosæ multorum entium, ex quibus non resultat aliqua natura, essentiavè, cuius ratio sit simpliciter una. Comprahenduntur tamē quodammodo, quia ratio eorum est quodammodo vna.

Quod attinet ad secundam definitionis particulam, illud inprimis animaduertendum est, idcirco vniuersale non definiri ab Aristotele per actum prædicandi, sed per aptitudinem, vt prædicecetur, quia vt aliquid sit vniuersale, non opus est, ut actu prædicetur de pluribus sed vt prædicari possit. Nam etiam cum de vno solo, aut etiam de nullo prædicabitur, erit vniuersale, si modo habeat aptitudinem, ut de pluribus prædicetur. Illud etiam in hac particula animaduertendum est, duplicem esse prædicationem, vnam naturalem, alteram non naturalem. Predicatio naturalis ea est, quæ rerum naturæ congruit. Est autem in primis rerum naturæ consentaneum, vt quælibet res de se ipsa prædicetur, cum nihil omninò verius dicatur de re aliqua, quam ipsamet. Deinde ut id, quod est quasi forma, prædicetur de ea re, quæ velut materia subijcitur. Vnde fit, ut prædicatio naturalis duo genera complectatur, identicam, & directam. Prædicatio identica ea est, in qua prædicatum & subiectum sunt idem omnino, hoc est, re & ratione, ut si dicas, Socrates est Socrates, gladius est ensis. Cæterum huiusmodi predicatio quemadmodum cuique est obuia, & ideo artis expers, sic non iniuria ab artificibus negligi solet. Prædicatio directa est, in qua id quod est quasi forma, prædicatur de ea re, quæ velut materia subiicitur; Quo pacto genera, & differentiæ, quę in definitione ponuntur, prędicantur, de speciebus, parique ratione species, & differentię indiuiduantes, de indiuiduis. Connotatiua etiam de absolutis, aut minus connotatiuis, hoc eodem prędicationis genere dicũtur, vt albũm de cygno, & simile de albo. Atque hāc solam prędicationem censet Aristoteles 1. post. capit. 18. nomine predicationis dignam, eamque unam in prędicamentis cap. de substantia, nomine prędicationis complectitur, cum ait; à prima substantia nullam dici prędicationem. Prędicatio non naturalis est, quę rerum naturę minimè congruit. Ea verò duplex est: Vna contra naturam, altera pręter naturam. Predicatio cõtra naturã siue indirecta, est, in qua id, quod subiicitur, est veluti forma eius, quod prędicatur: Exempla habebis, si directam inuertens. Pręter naturam siue per accidens, est ea, in qua id, quod prędicatur, nec est velut forma eius, quod subiicitur, nec quod subiicitur, eius, quod prędicatur, sed ambo sunt velut formę vnius, & eiusdem tertii. Vt si dicas, album est dulce, aut dulce est albũ. Neque enim dulce est forma albi, vt albi, nec contra album est forma dulcis, vt dulcis; sed ambæ sunt formæ vnius cuiusdam communis subiecti, vt lactis, aut seccari. Atque hæc prædicatio, est quasi media inter naturalem & contra naturam.

Cũ ergo in definitione dicitur, quod aptum est vt predicetur, intelligenda est in verbo, Prædicetur, naturalis prædicatio, quæ directam & idẽticam comprehendit. Proinde hac particula excluduntur omnia, quæ prædicantur, non naturali prædicatione, siue contra naturam dicãtur, siue præter naturam, qua nempe ratione sic prædicantur; Vt homo comparatione scientis & ignari, & albũ respectu dulcis, & amari.

Quod denique ad tertiam definitionis particulam attinet, cum audis vocẽ, De pluribus, accipe comparatiuum pro positiuo, quasi dictum sit, de multis, Intellige etiã nomine plurium, plura secũdum idẽ commune nomẽ, quod rẽ vniuersalem significare dicitur. Hac de causa Deum opt. max. non dicimus esse aliquid vniuersale, quoniam etsi potest de pluribus diuinis nempe tribus prædicari, non tamen tres illæ personę sunt plures secundum illud nomen Deus, neque enim licet dicere tres personas diuinas esse plures Deos. Denique hac

par-

particula excluduntur omnia singularia, qua ratione prædicantur directè, ut hoc album, de Socrate, uel identicè, ut Socrates de se ipso. Nulla enim res singularis est, quæ possit prædicari de pluribus, ut nos uocem, de pluribus, exposuimus, quanquam alio modo prædicari de pluribus possit.

Qua uerò ratione singularia prædicantur non naturali prædicatione, hoc est, contra naturam, uel præter naturam ut Socrates de hoc albo, aut hoc album, de hoc dulci, per superiorem definitionis particulam reiecta sunt. At uero homo in commune est quippiam uniuersale, eo quod est unum nomine, & ratione, quod de multis hominibus, ut Socrate & Platone, prædicari potest naturali prædicatione.

Alteram uniuersalis definitionem tradit Aristoteles lib. 7. Metaph. c. 13. hoc modo; Vniuersale est, quod aptum est, ut in pluribus insit, nimirum per modũ alicuius identitatis. Quæ definitio ex superiore planè colligitur. Nam cum nihil uerè affirmetur de aliquo, nisi aliquo modo sit idem cum eo, (tunc enim aliquid affirmamus, cũ dicimus, id quod subiicitur, esse id, quod prædicatur, ut si quis dicat, Socrates est homo, Socrates est candidus,) efficitur, ut si uniuersale est aptum, ut de pluribus uerè affirmetur, necessario etiam sit aptum, ut in pluribus insit, per modum alicuius identitatis, alioquin de pluribus uerè affirmari non posset. Ex quibus patet, hanc definitionẽ ea ratione differre à priori, quod prior tradatur per effectum, posterior per causam. Nam quia Socrates est homo, idcirco uerè affirmamus Socratem esse hominem; Et sic res habet in cæteris, iuxta illud peruulgatum dictum Aristotelis in prædicamentis cap. quinto, & 11. *Quia res est, aut non est, idcirco oratio uera, aut falsa dicitur.*

Posterior igitur uniuersalis definitio cum solo uerbo, *Insit*, differat à superiori, sic intelligenda est, ac si apertius dicas; Vniuersale est, quod secũdum idem nomen, eandemq; rationem aptum est, ut secundum naturam insit in pluribus, quæ plura dicantur secundum appellationem eiusdem nominis, quod rem uniuersalem significare dicitur; Insit, inquam, per modum identitatis; siue ea sit essentialis, quo pacto homo est idem cum Socrate, siue accidentaria, quo pacto candidum est idem cũ cygno. Quid autem sit huiusmodi identitas, non opus est hoc loco curiosius inuestigare, satis sit, ab effectu eam intelligere, & describere hoc modo; illud est idem cum aliquo, quod de eo verè affirmatur, quo pacto se habet homo ad Socratem, & candidum ad cygnum.

Sed quæret aliquis hoc loco, quidnã in utraque uniuersalis definitione potissimum definiatur, utrum ipsa uniuersalis relatio, an res quæ uniuersalis denominatur, an fortasse aliud quippiam præter hæc: Ad hanc dubitationem dicendum est, in traditis definitionibus definiri uniuersalis relationem in concreto signatam, non tamen per ea, quæ essentialia sunt, sed per suum fundamentum quod latius cap. de genere dicemus.

Sintne uniuersalia res, an nomina duntaxat.

QVAESTIO SECVNDA.

SEcundo loco inuestigandum est, utrum uniuersalia sint nomina ipsa, an uerò res, quæ nominibus significantur, in qua quidem quæstione omnes philosophi consentiunt, tanta esse nomina uniuersalia, quę eadem ratione de multis rebus dicantur, ut sunt uox homo, uox leo &c. Verum magna existit controuersia, num præter nomina uniuersalia ponendæ sint res uniuersales, quæ nominibus uniuersalibus proximè significentur, an sola nomina dicantur uniuersalia, quod æquè multas res singulares proxime significent, exempli causa, utrum præter uocem homo detur homo communis, qui proximè uoce hominis significetur, an uerò non

letur homo communis,sed sola uox ho no dicatur homo uniuersalis, quod æ- uè atque proximè singulos homines gnificet,& ita in cæteris.

Hac igitur in tres feruntur sententiæ; uæ extremæ,& una quasi media, quæ t uem est,& Aristotelica. Prima credi ır Platonis,quì ab Aristot.sæpissimè di tur asseruisse, nomine uniuersalia re- im corporearum signare quasdam res niuersales separatas à rebus singulis,æ- rnas,atque immutabiles. Quas Ideas ocabat,uerbi causa hanc uocem,homo gnare hominem communem seiun- um à singulis hominibus,& hanc uo- m,leo, signare leonem communem paratum à singulis leonibus, & sic cæ ra: Quas Ideas, si uera sunt, quæ Ari oteles refert, dicebat Plato esse essen- is,quidditatesuè rerum singularium. atio uerò, qua potissimum ductus ui- tur, ut hasce Ideas esse putaret, hæc it; quoniam alioqui de rebus corpo- is, materiavè constantibus nulla po- st haberi scientia:nam nulla res muta- lis cadit sub scientiam, (alias mutata mutaretur scientia,quod fieri nō po- st.) Sed omnis res corporea, seu mate constans mutabilis est; Ergo nulla ca sub scientiam. Atqui constat, scien- m de rebus corporeis haberi, ut de mine; Ergo oportet earum naturas aratas existere, atque adeo corruptio non subiectas, ut de his possit esse entia.

Hæc tamen sententia, quæ à multis ditur esse Platonis,ut alio loco dicē- m est, adeo absurda est,ut impugna- ne egere non uideatur.

Paucis tamen sic refelli potest: Nul- a singulare potest esse commune plu us; sed Idea,uerbi gratia hominis, si arata existeret, res quædam singula- esset: Ergo non posset esse commu- multis,atque adeo neque uniuersa- Maior patet, quia idest singulare, od de pluribus dici non potest.

Prætereà multo interiora sunt uni- que rei ea,quæ ad essentiam eius per ent, quam eius accidentia,ut apertis simum est. At quia accidentia rerū corporearum existunt in eis ipsis; Ergo ma iori cum ratione existunt in eis uniuersalia,quæ ad essentias earum pertinent, quare non sunt ab eisdem seperata: Alibi tamen hæc res diligētius tractabitur.

Altera opinio est quorundam philosophorum, qui quia nominibus multum tribuunt, nominales appellantur; Hi arbitrantur, nomina uniuersalia nō significare rem aliquam communem à rebus singularibus separatam, vt superior opinio docebat, nec in rebus singularibus existentem;Quapropter sola nomina esse uniuersalia,quæ æquè & immediatè significent multa singularia,vt uocem homo singulos homines,& leo singulos leones. Itaque dicunt, sola nomina, ea præsertim, quæ sunt in mente,esse genera,species, differentias propria & accidentia; Ea sola ad æquale definiri;De his solis fieri primo,& ad æquale demonstrationes, & alia pleraque,quæ ex his consequuntur.

Hanc tamen opinionem fusius explicant nominales. Hæc opinio fuit olim Heracliti & sectatorum eius,ut Plato in fine Cratyli refert, itemque Anthistenis,Epicureorum, & antiquorum quorum,quorundam Scholasticorum, quia Magn. Albert. & D. Thomas nominales appellantur. Verum Guilliermus Occamus Scoti discipulus,quia horum sectam iam pene consepultam exsuscitauit, atque instaurauit inceptor huius viæ apud recentiores appellatus est, & quasi caput nominalium haberi cæpit. Hic igitur multis rationibus suam sententiam confirmat; Quarum præcipua hæc esse uidetur. Nulla res potest simul esse singularis & vniuersalis: Ergo nulla est uniuersalis.Consequentia probatur,quoniā omnis res est singularis.

Antecedens probatur,quia si est vniuersalis,ergo est una in multis, si singularis,ergo non una in multis: Quæ duo apertè sibi contradicunt. Ostenditur autem perfacile omnem rem esse singularem. Nam quicquid existit, aut est Deus, aut res à Deo facta, quam sin-

singularem esse necesse est, cum omnis actio terminetur ad singulare, ut in Metaphysica videbimus. Potest hæc eadẽ sententia confirmari autoritate Aristotelis. Sæpe enim uidetur asserere, vniuersalia non esse res, sed nomina, ut 7. lib. Metaph. cap. 13. cum ait, genera & species primarum substantiarum non esse substantias; Quod non alia de causa dixisse videtur, quam quia sunt nomina. Deinde in prædicamentis, c. de substantia, inquit, secundas substantias, hoc est, substãtias uniuersales significare quale aliquid, quod non rebus, sed nominibus accommodari potest. Hæc tamen sententia his rationibus, quibus tertia confirmanda est, abunde refutabitur.

Tertia igitur sententia, quam Auerroes, Magn. Albertus, D. Thomas Scotus, & alij plurimi magnæ autoritatis philosophi amplectuntur, hæc est: nomina vniuersalia significare primò & immediatè res vniuersales, non tamen separatas à singularibus, vt prima opinio asserebat, sed in illis existentes, verbi causa, hoc nomen homo signare hominem communem singulis hominibus, cuius natura in singulis existat, & de singulis dicatur, & ita de cæteris. Itaque duobus pronunciatis hæc sententia continetur. Primum est huiusmodi. Non solum nomina sunt vniuersalia, sed etiam res, quę primò ac immediatè significantur nominibus vniuersalibus. Prior pars à nemine negatur, vt supra diximus. Posterior his argumentis ostendi potest. Primò cum dicimus, homo est animal, animaliumque pręstantissima species, non hoc asserimus, de hac uoce, *homo*, ut satis perspicuum est; Neque etiam de aliquo singulari homine, quia nullus homo ex singulis est species; Nec item de tota collectione omnium hominum, quia tota hominum collectio cũ de unoquoque singulari homine non prædicetur, species esse non potest; Igitur hoc intelligimus de homine communi. Id autem non dicimus de homine separato à singulis, cum nullus sit; Igitur de homine communi, qui de sin gulis dicatur. Secundo cum ita loquimur, color est obiectum adæquatum aspectus, non accipimus subiectum huiusce enunciationis pro aliquo nomine (nomina enim, quæ sunt in mente, aut in voce, non obijciũtur aspectui, scripta verò etsi obijciuntur, non tamen adæquatè, quasi nihil aliud, quam nomen scriptum sub aspectum cadat.) Neque item accipimus subiectum pro hoc, aut illo colore; quia nullus certus ac definitus color est adęquatum obiectum uisus; nec etiam pro tota collectione omnium colorum, qui extare possunt in natura rerum; quia obiectum adęquatum potentiæ tale esse debet, vt verè affirmetur de quolibet particulari obiecto eiusdem potentiæ; Nec deniq; pro colore separato à singulis, cum nullus sit; Ergo accipitur pro colore communi, qui in omnibus coloribus existit, ac de singulis dicitur. Tertio in ea definitione, qua homo primo & adæquatè definitur esse animal rationis particeps, aut in ea demonstratione qua demonstratur esse disciplinæ capax, non intelligimus nomine hominis ipsum hominis conceptum, aut vocabulum: quoniam neque conceptus, neque uocabulum hominis est animal rationis, aut disciplinę capax; Nec item intelligimus solum Socratem, aut Platonem, aut aliquem alium; quoniam singularia non definiũtur primo, ac proximè, neq; de ipsis primo fiũt demonstrationes, ut oẽs philosophi, atq; adeo ipsi noĩales asserunt. Neq; ẽt intelligimus totam collectionẽ singulorum hominũ; quia id, quod primo definitur, aut de quo primo fit demonstratio, affirmatur de reb. singulis, quę sunt secundaria definita, ac subiecta demõstrationum; tota uero collectio de singulis uerè affirmari non potest; nec deniq; intelligimus hominem communem à singulis hominib. seiunctum. Igitur hominem cõem, qui existit in singulis, & de singulis prędicatur.

Quarto per conceptũ respondentem huic uoci, *homo*, ęquè pcipio Socratem Platonẽ, & reliquos hoĩes; Et tamen nõ per-

percipio Socratem, qua ratione est Socrates, neq; Platonem, qua ratione est Plato, neq; aliquem alium, quoad vltimam differentiam scilicet indiuiduantem, qua differt à cæteris; Igitur aliqua natura est in Socrate, Platone, & cæteris hominibus primo significata nomine, homo; quæ omnibus æquè conuenit; & aliquo modo à singulis distinguitur, quam dicimus naturam vniuersalem. Potest etiam hæc eadem huius pronunciati pars ex Aristotele pluribus argumentis confirmari. Nam priori de interpret. cap. 5. ait, rerum quasdam esse singulares, quasdam vniuersales, quo nihil dici potuit apertius cōtra Nominalium sententiā. Deinde primo lib. de poster. resolut. cap. 2. docet, vniuersalia esse notiora singularibus: itemque vniuersalia intellectu cognosci, vt singularia sensu; & cap. 7. eiusdem libri, neq; definitionem, neq; demonstrationem esse de singularibus, sed de vniuersalibus, quę eadē docet esse perpetuo. Hæc autem, vt perspicuum est, non de nominibus dicuntur sed de rebus. Præterea lib. 7. cap. 13. & cæteris, disputās Aristoteles cum Platone, non reprēhēdit hominem, quod posuerit res vniuersales; sed quia eas posuerit à singularibus separatas; cum reuera in singularibus existant. Vbi, si Aristoteles credidisset, sola nomina esse vniuersalia, non ita sanè Platonem obiurgasset, quippe cum nomina vniuersalia non existant in rebus singularibus, quas significant: sed potius sint ab ijsdem separata. Quo fit, vt Aristoteles ea disputatione Nominales simul cum Platone impugnauerit.

Alterum pronunciatum est huiusmodi: Res verius, quam nomina vniuersalis rationem participant. Quod ex priori vniuersalis definitione, facilè suadetur. Nam prædicari est verè & affirmatiuè de aliquo enunciari; sed in prædicationibus voces non enunciantur de vocibus; Ergo res sunt, quæ de vocibus enunciantur, ac proinde, quæ verius quam voces prædicantur. Minor probatur, quia aliàs falsæ essent propositiones hæ; Socrates est homo, homo est animal.

Constat enim vocem, Socrates, non esse vocem, animal, & ita in cæteris. Multo autem planius hoc ipsum suaderi potest ex posteriori vniuersalis definitione. Nam vniuersale altera definitione dicitur id quod aptum est, vt in pluribus insit per modum identitatis; nomina vero inesse non possunt per modum identitatis in ijs rebus, quarum cōparatione dicuntur vniuersalia; nisi ratione rerum quas significant; igitur iuxta posteriorem definitionem, non dicuntur nomina vniuersalia, nisi ratione rerum vniuersalium.

Reliquum est, vt soluamus rationes primæ, ac secundę opinionis. Ad argumentum ergo pro opinione Platonis, dicendum est, ex eo quod Ideas tollamus, non sequi, scientiam non haberi posse de rebus corporeis. Et ad rationem, qua id confirmabatur, respōdetur distinctione maioris. Si enim sensus sit res mutabiles per accidens non cadere sub scientiam, neganda est maior: Si vero intelligat res mutabiles per se nō cadere sub scientias, cōcedenda est; Hoc enim differunt indiuidua, verbi causa, Socrates, hic leo, à naturis communibus verbi gratia, homine, leone: quod illa per se primum generantur, corrumpuntur; & deniq; reliquis alterationibus subijciuntur, vt alio loco dicemus; Hæc vero nullum horum per se primo habent, sed ratione suorum indiuiduorum; Atq; adeo non est, cur de his scientia haberi non possit.

Vt autem respondeamus ad rationē Nominalium: animaduertendum est, omnia, quæ in rerum natura existunt, esse singularia, alio tamen atq; alio modo. Quædam enim sunt singularia per se, quædam per accidens. Singularia per se ea sunt, quæ ex differētiis indiuiduātibus constituuntur, vt Socrates, & Plato; & vt vno verbo dicam, omnia quæ primò, & immediatè nominibus singularibus signantur. Singularia per accidens

ea sunt, quæ ex differentiis indiuiduantibus minimè constituuntur, vt homo, animal, & quæcunque primò, & immediatè nominibus vniuersalibus signantur. Hæc enim singularia non sunt, nisi ratione singularium per se, in quibus existunt. Iam verò ea, quæ per se sunt singularia, neq; ut existunt in rerū natura, neq;, vt concipiuntur ab intellectu, neq; alia quauis ratione possunt esse vniuersalia; Quæ vero singularia sunt per accidens, etsi, vt existunt in rebus per se singularibus, non sunt vniuersalia; sunt tamen alia rōne talia: vt nempe intellectui modo quodam obijciuntur, vt quæstione quarta manifestū fiet. His ergo positis, respondetur ad obiectionem distinctione antecedētis. Si enim nomine singularis intelligatur singulare per se, concedendum erit antecedens, sed neganda consequentia, vt planum est; Si vero intelligatur singulare siue per se, siue per accidens, omninò negandum est antecedens.

Neque enim est incommodum, vt eadem res simul sit singularis per accidens, & vniuersalis esse possit. Ad probationem vero eiusdem antecedentis respondendum est, rem, quæ est singularis per se, non posse esse vnam in multis, at vero, quæ est singularis per accidens, posse esse vnā in multis, atq; adeo vniuersalem. Quod autem ostendi videbatur, omnem rem esse singularem, probat duntaxat omne id, quod in rerum natura existit, esse singulare, vel per se, vel certè per accidens.

Ad confirmationem vero ex Aristotele desumptam dicendum est, in 7. lib. Metaph. non ideo Aristotelem dixisse, genera, & species primarum substantiarum non esse substantias: quia crediderit eas esse nomina; sed in eo sensu id protulisse; quo illa à Platone substantię dicebantur, hoc est, non esse substantias à rebus singulis separatas, vt Plato asserebat.

Ad alteram confirmationem dicendum est, Aristotelē eo loco nihil aliud voluisse, quam secundas substantias, hoc est, nomina secundarum substantiarum signare quale aliquid, quemadmodum eodem loco docuit, primas substātias, idest, nomina primarum substātiarum signare hoc aliquid.

Vtrum res sint vniuersales nulla interueniente intellectus actione, nec ne.

QVAESTIO TERTIA.

Pars affirmatiua huius quæstionis sic potest in primis suaderi. Primo, vniuersale est id quod aptum est esse in multis; Atqui homo, verbi causa, ante operationem intellectus est aptus, vt sit in multis; Ergo ante operationē intellectus est vniuersalis. Maior patet, cum ea sit definitio vniuersalis.

Minor vero probatur, quia homini, quatenus homo est non repugnat, vt sit in multis (alioqui nullo modo in multis esse posset, & proinde nūquam esset vniuersalis.) Habet ergo homo, quatenus homo non repugnantiam, vt in multis insit, & ex consequenti aptitudinem, quæ nihil aliud est, quam hæc non repugnantia: Id autem quod res sibi vendicat, quatenus talis conuenit ei absque operatione intellectus; ergo homo ante operationem intellectus est aptus, vt in multis insit.

Secundo, id quod est vnum in multis, est vniuersale; sed homo ante quācunque intellectus operationem est vnus: nam omne ens est vnum; & præterea est in multis, vt in Socrate, & Platone; Igitur seclusa operatione intellectus est vniuersalis.

Tertio, actus, quo res est in multis, conuenit rebus, vt homini, & animali, ante operationem intellectus; Ergo aptitudo ad eiusmodi actum ante intellectus operationem eisdem conuenit. Sed quæ habent huiusmodi aptitudinem sunt vniuersalia, vt ex definitione vniuersali, colligi potest; Ergo res ante intellectus operationem sunt vniuersales.

Vt

Vt huic quæstioni faciamus satis, in primis animaduertendum est, eam non excitari de rebus, quæ primò, & immediate signantur, per nomina singularia, nam cum res huiusmodi sint per se singulares, vt superius diximus, nec ante, nec post quamcunque intellectus operationem vniuersales esse poterunt. Excitatur ergo de rebus primo, & immediate per nomina vniuersalia signatis, vt de homine, & animali. Animaduertendum est deinde ex Caietano in libro de ente, & essentia, capit. 4. in re vniuersali tria reperiri, vnum est vniuersalis, quæ est relatio quędam rationis, qua vniuersale ad particulare refertur, & quam solam formaliter significat, in concreto, vt candidum solum candorem formaliter significat, concretè:

Alterum est fundamentum vniuersalitatis, nempè aptitudo siue non repugnantia, qua res aptæ sunt, vt in pluribus insint. Postremum est res, quæ denominatur vniuersalis, vt homo, animal, atque huiusmodi res vocari solet res substrata vniuersalitati, neque signatur formaliter nomine vniuersalis, sed tamen connotatur, quo pacto corpus quod est candidum, non signatur formaliter nomine candidi, sed tantum connotatur, & innuitur tanquam subiectum candoris. Porrò ea, quæ dicũtur substrata vniuersalitati, denominãtur vniuersalia, formaliter quidem ab ipsa vniuersalitate, ab aptitudine verò non nisi, vt à fundamento; quemadmodũ res dicuntur similes, formaliter quidem ab ipsa similitudine; à qualitate verò tãquam à similitudinis fundamẽto.

Tertio loco intelligendũ est, res easdem nominibus cõmunibus proximè signatas trib⁹ modis spectari posse, vno quidem, quatenus coniunctæ sunt cũ differentijs indiuiduantibus, cum quibus in rerum natura cõtractæ existũt: Secundo quatenus absq; differentijs cõtrahentibus per aliam quam ipsarũ similitudinem intellectui offeruntur, & repręsentantur: Tertio secundum earũ naturas, hoc est, nulla habita ratione coniunctionis differentiarũ, aut repræsentationis absq; illis, seu, quod idem est, pro vt præscindunt ab existentia siue reali, siue obiectiua. Illud porrò certissimum est, res primo modo acceptas non posse de multis prædicari, quæ nãque aptitudinem habent, vt de multis prędicentur, ea necesse est determinata esse ad multa: At res, vt differentiis indiuiduantibus est contracta, ad vnũ tantũm determinata est; Vt natura humana existens in Socrate, est determinata ad Socratem, quoniam per Socratis differentiam informata est, & contracta; Ergo rebus primo modo acceptis non potest cõuenire hæc aptitudo, qua dicãtur aptæ, vt de multis prædicentur, aut in multis insint. Verum de qua aptitudine hæc ratio intelligenda sit, in solutione argumentorum patebit. Illud etiam certissimum est, rebus secundo modo consideratis aptitudinem hanc accommodari. Nam propterea rebus primo modo spectatis non conuenit, quoniam ea ratione sunt vni tãtum addictæ. Cum igitur res secundo modo spectatæ, his differentiis sint liberatæ, cum absq; his repræsententur, reliquũ est, vt res secundo modo sumptæ huiusmodi aptitudinem sibi vendicent. Controuersia igitur tota est, vtrum res tertio modo acceptę, vt nimirum præscindunt ab existentia siue reali, siue obiectiua, habeant aptitudinem, vt de multis prædicentur, Atq; hunc sensum efficit quæstio hoc loco excitata, quanquã alius etiam sensus esse possit, vtrum huiusmodi rebus conueniat relatio vniuersalis ante intellectus operationem.

Quarto loco animaduertendum est, cum hac aptitudine, qua res aptæ sunt, vt in multis insint, coniunctam esse necessario aliam aptitudinem, qua res vniuersales aptæ sunt, vt de multis prædicentur, quæ aptitudo cum sit quasi proprietas illius prioris, ita ad eam affecta est, vt aut vtraque, aut neutra ab intellectus operatione pendeat. Quapropter quicquid de illa in hac quę-

stione dictū fuerit, de hac etiam dictū esse intelligendum est; Quod autem hę aptitudines diuersæ sint, ex eo patet, quia actus earum distinguuntur: Actus enim prioris est esse in pluribus, vt hominem in Socrate, & Platone, per modum identitatis; Actus autem posterioris est prædicari de pluribus, qui in illo priori fundatur. His ita explicatis, tribus assertionibus huic quæstioni satis faciendum est.

Prima est huiusmodi: Res ante intellectus operationem, non sunt vniuersalitate affectę, I qua quidem nemo est qui dissentiat. Cum enim vniuersalitas sit relatio quædam rationis, quam res beneficio intellectus consequuntur, vt omnes fatentur; Constat res ante intellectus operationem non esse vniuersalitate affectas.

Secunda assertio: Rebus tertio modo acceptis ante intellectus operationem conuenit aptitudo, quæ non excludit determinationem ad vnum, quę aptitudo remota, siue remotum fundamentum vniuersalis dicitur. Probatur primo hęc assertio, quia res tertio modo sumptæ sunt in multis ante operationem intellectus; Ergo ante operationem intellectus habent aptitudinē, vt sint in multis. Consequentia manifesta est, cum sit ab actu ad aptitudinem, sicut, homo est albus, ergo habet aptitudinem, vt sit albus. Secundo, quia res tertio modo sumptæ, vt scilicet præscindūt ab existentia siue reali siue obiectiua, nō habent repugnantiam, vt sint in multis. Ergo habent non repugnantiam, quæ nihil est aliud quam aptitudo. Consequentia est optima, vt latius patebit in solutione ad primum.

Tertia assertio. Rebus tertio modo sumptis non conuenit ante operationē intellectus illa aptitudo, quæ est proximum fundamentum vniuersalitatis. Quæ assertio suadetur hoc modo: Aptitudo, quæ proximum vniuersalitatis fundamentum dicenda est, aptitudo est excludens determinationem ad vnum (quæ quidem appellari potest aptitudo præscindens.) Hæc autem non conuenit rebus ante operationem intellectus; Rebus igitur ante operationem intellectus non conuenit ea aptitudo quę proximum fundamentum vniuersalitatis dicenda est. Maior ostenditur quoniā singulare, vt tale, est determinatum ad vnum, vniuersale igitur cum opponatur singulari, ita est aptum esse in multis, vt excludat determinationem ad vnum: Ergo fundamentum vniuersalitatis debet esse aptitudo præscindēs. Minor etiam probatur, quoniam etsi rebus tertio modo sumptis absq; intellectus operatione conueniat aptitudo, vt in multis insint; non tamē ita cōuenit, vt eo modo sumptæ excludant determinationem ad vnum; quod conuenit rebus secundo modo spectatis, vt nempè sine differentiis inferiorum in mēte repræsentantur: Aptitudo igitur, quæ fundamētum est vniuersalitatis, rebus non conuenit ante operationem intellectus. Vt autem ad argumenta initio proposita respondeamus animaduertēdum est, duobus modis posse accipi particulam, *per se*, altero, vt *per se* idem valeat, quod propter suam essentiam, quo pacto nulla res sibi vendicat per se aliquo attributum, nisi illud, aut ad essentiam pertineat, aut ex ea profluat: Hoc modo vtitur Aristoteles verbis *per se*, in lib. post. resol. cap. 4. cum ait, omnem demonstrationem constare ex iis, quæ sunt per se: At vero altero ita, vt illud *per se* idem valeat, quod non per aliud, quo pacto idem ait. 1. Metaph. singularia, vt Socratem, & Calliam, agere aliquid per se, aut pati: Vniuersalia verò, vt animal, agere aut pati per accidens, vt per Socratem, aut Calliam: Quæ eadem distinctio intelligi debet in verbis quatenus tale est secundum se, & in cæteris eiusdem significationis, atque acceptis his particulis in priori significatione rarissimū est: id, quod ait Aristoteles. 1. de post. resol. nempè, quicquid alicui conuenit quatenus tale est, seu per se, conuenire etiam omnibus sub eo contentis.

Ad

Ad primum igitur argumentum cōcessa maiore, neganda est minor, & ad probationem dicendum est, hanc consequentiam esse bonam; Homo non habet repugnantiam, vt sit in multis, ergo habet non repugnantiam, vt in multis insit. At verò addita illa reduplicatione, quatenus homo est, distinguēdā esse; Nam si illud, quatenus homo, sumitur ita, vt idem valeat, quod per se, priori significatione superius explicata, vitiosa est consequentia, quēadmodum si diceres, homo non est per se albus, ergo est per se non albus, (vbi planè vides antecedēs verum, & cōsequēs falsum) si verò illud, *quatenus homo*, sumatur posteriori significatione, *per se*, quemadmodum si dicas, non per aliud, bona est consecutio, recteq; colligitur, hominem habere, ante intellectus operationem, aptitudinem; non tamen illam, quæ est vniuersalitatis fundamentum, vt patet ex tertia assertione; Quapropter res non sunt vniuersales ante operationem intellectus.

Pro solutione secundi argumēti notandum est; duplicem esse vnitatem, alteram transcendentem, alteram vero quæ præcisionis dicitur. Vnitas transcendens est, quæ rebus omnibus, quatenus entia sunt, conuenit. Vnitas autem præcisionis est, quam tunc res habet, quando in mente per aliquam ipsarum similitudinem, absq; differētiis inferiorum repræsentantur. Quando.n. natura, quæ diuisa, & multiplicata erat ratione differentiarum, cum quibus in iis inferioribus coniuncta est, absque iis intellectui repræsentatur, indiuisa relinquitur, & ex consequenti vna. Illud.n. quod per multas differentias diuisum non est, qua ratione sic diuisum non est, vnum appellamus, hac vnitate præcisionis. Dicitur autem huiusmodi diuisio vnitas præcisionis, quoniam fit ab intellectu præscindente naturam ab huiusmodi differentiis. Duplex aūt est discrimen inter huiusmodi vnitates; alterum, quod illa rebus omnibus absq; intellectus operatione conuenit: (Hæc vero non nisi p operationē intellectus in solis naturis vniuersalibus reperitur) Alterū est, quod illa cū ipsa natura in indiuiduis multiplicata reperitur, vt docet Caietanus in D. Tho. lib. de ente, & essentia c.4. Hęc verò excludit multiplicationem numeralem.

His prehabitis ad secundum argumentū, concessa maiore, distinguenda est minor. Si.n. intelligat, hominem esse vnum ante operationem intellectus vnitate præcisionis, neganda est minor. Si vero loquatur de vnitate transcendente, concedenda. Hæc tamen non sufficit, vt aliquid sit vniuersale; cū nō excludat determinationem ad vnum, vt patet ex dictis.

Ad tertium argumentum dicendum est; vt rebus conuenit actus, ita & aptitudinem ad talem actum. Quapropter quia res ante operationem intellectus est in multis, non tamen eo pacto, vt sit vna vnitate præcisionis, quę ad naturam vniuersalem requiritur. His accedit, quod natura ante intellectus operationem non habet aptitudinem illā pręscindentem, quam in tertia assertione proximum vniuersalitatis fundamentum esse docuimus.

Quo pacto res fiant vniuersales actione intellectus.

QVAESTIO QVARTA.

QVoniam res, quæ nominibus communibus proximè significantur, non nisi beneficio intellectus vniuersales redduntur, vt superiori quæstione docuimus, necessarium est, vt, quo pacto id fit, hoc loco explicemus. Est igitur in primis animaduertendum, res eas de quibus superior quæstio excitata est, non nisi singulares existere in rerum natura, (existunt enim cum differentiis indiuiduātibus coniūctę.) Ac proinde non ante vniuersales esse posse, quam ab iis differentiis exsoluātur, & quasi liberentur. Detracta enim

differentia indiuiduante, quæ naturam hominis in Platone existentem propriã soli Platoni esse faciebat, necesse est, vt ea natura indifferens ad plura indiuidua vniuersalisq; relinquatur.

Deinde intelligendum est, abstrahere, vt ipsum vocabulum declarat, nihil aliud esse, quam separare aliquid ab aliquo, cum quo est coniunctum. Est autem duplex separatio vnius ab altero, vna fit reipsa, ita vt post separationem vtrumque seorsim relinquatur, vt cum aurum è terra, & pisces è fluuio extrahuntur. Altera fit cognitione, quæ duplex est; Altera cum negamus vnum de altero, vt si quis dicat candorem nõ esse in niue; Altera, cum percipimus vnũ non habita ratione alterius, aut cum vnum repræsentantur, altero non repræsentato; vt si quis animo concipiat niuem, non concipiendo interim quod frigida sit; aut si intellectui natura niuis repręsenterur, non reþsentato candore.

Itaque triplex est abstractio, vna realis, altera negationis, tertia præcisionis seu præcise perceptionis, seu repræsentationis. Naturæ igitur vniuersales abstrahuntur à differentiis indiuiduantibus; aut etiam à differentiis rerum minus vniuersalium, quibus contractæ sunt, non abstractione reali, nec negationis, sed præcisionis: Non quidem reali, quoniam alioquin darentur vniuersalia illa, Platoni ab Aristotele ascripta; quorum supra mentionem fecim⁹, quæ quidem nullo pacto dari possunt; Nec etiam negationis, quoniam hæc semper est falsa, cum neget id esse coniunctum cum altero, quod reuera coniunctum est: Abstrahuntur ergo abstractione præscindente, quoniam res vniuersales non pendent secundum suas essentias à particularibus, nec proinde ab ipsarum differentiis, per quas vltimo constituuntur, vt apertum est. Quapropter percipi possunt, atque repræsẽtari, non perceptis, nec repræsentatis simul particularibus, aut differentiis, quod quidem est abstrahi ab ipsis abstractione præcisionis, quæ conceptio non est falsa; Cum enim res communes ita percipiuntur, non iudicantur aliter existere, atque existunt (intellectus enim hoc conceptionis genere nihil affirmat, aut negat.) quæ coniunctę existunt concipiuntur quidem, sed non coniunctæ, quemadmodum ex eo, qđ oculus in lacte videat candorem, non percepta dulcedine, non sequitur, candorem nõ esse in lacte, cum dulcedine coniunctum.

Tertio loco animaduertendum est; tria in nobis esse virium siue potentiarum genera, quibus res ipsas agnoscimus; sensus externos, qui satis vulgati sunt; Sensus internos, quos nomine phãtasiæ hoc loco comprehendere possumus, & intellectum. Cæterum his virtutibus nihil cognoscimus (vt est ferè omnium Philosophorum sententia) nisi prius quasdã earum rerũ, quæ cognoscendæ sunt, similitudines recipiamus, quæ tũ qualitates, tũ species intentionales vocantur: sensibiles, aut intelligibiles, in sensibus quidẽ, sensibiles; in intellectu, intelligibiles, quæq; in sensibus internis peculiaris nomine idola, siue phantasmata, hoc est, visa, & spectra nũcupantur.

Quarto loco animaduertendũ est ex Arist. 3. de anima, ca. 5. duplicẽ esse intellectũ: agentem vnũ, alterum patientẽ. Munus agentis est, simul cũ phantasmate species intelligibiles producere. Patiẽtis vero est, eas in sese recipere, ac ꝑ eas intelligere. Cũ.n. phantasmata in parte corporea recipiantur; nẽpe in quadã cerebri parte, vt Physici ostendũt, vbi re sidet phantasia, ac proinde crassæ cuiusdã, & imperfectæ naturę sũt: Species vero intelligibiles, cũ intellectu recipiantur, qualitates q̃dã sint Spũales, & ex consequente illis nobiliores; efficitur, vt phantasmata sola non possint species intelligibiles in intellectu producere; quippe cum nullum agens minus nobile possit absq; alterius præsidio effectũ se nobiliorem producere.

Hac igitur de causa ab Aristotele, cæterisq; Philosophis ponitur intellectus agens cui hoc munus dederunt, vt phã-

tasmata

tasmata iuuaret in productione speciei intelligibilis. porrò intellectus agens, & phantasma nunquã producunt spẽm intelligibilẽ rerũ singulariũ; sed solum vniuersalium, vt est sententia D. Tho. vt in lib. 3. de anima latius explicandũ est. Idcirco aũt non producunt species intelligibiles rerũ singularium: (cum tamen phantasmata similitudinesque in sensibus externis receptæ res ipsas singulares ostendant) quoniã videtur animæ nostrę nobilitati obsistere, quod rerum singularium permanentes species quemadmodũ sensus recipiat; Est.n. cõcedendũ: tot species rerum singulariũ ad intelligendum esse necessarias, quot sunt indiuidua earũ rerũ, quæ in sensũ cadũt, quod imperfectionem denotat. Quo.n. intellectus prestantior est: eo p pauciores species, plura percipere põt. Magis ergo consentaneum est animi nostri dignitati, vt solas habeat species rerum vniuersalium permanentes; quibus non solum vniuersalia, sed singularia intelligere queat; vt animaduertit Ferrariensis 1. contra gentes cap. 6.

His tamen nihil obstat, quod intellectus rerum singularium proprios cõceptus habeant: cum non sint permanẽtes qualitates: sed tam diu durent, quã diu res ipsæ singulares, ab intellectu percipiuntur.

Præterea cum intellectus humanus medium locum habeat: inter angelicũ intellectum, & sensum; atque angelicus intellectus tales similitudiues habeat: quę res vniuersales, & singulares seorsim declarent; sensus vero eas percipiat, quibus res tãtum singulares significantur; reliquum est, vt intellectus noster eas tantum similitudines ex rebus accipiat; quæ solas res vniuersales ostendunt.

Cum igitur hæc ita se habeant; facile erit intueri, quonam pacto res, quę per accidens singulares existunt, vt homo, animal, vniuersales efficiantur. In primis enim necesse est, vt eius natura, quæ vniuersalis facienda est, per aliqđ indiuiduum alicui externo sensui occurrat, & in eo aliquam sui speciem imprimat. Deinde, vt huiusmodi sensus interiori denunciet, quid perceperit, pducendo nimirum in phantasiam, per speciem acceptam à re externa, aliã quãdam speciem internam phantasmavè eiusdem rei. Postea intellectus agens, quasi per fulgidum lumen cum phantasmate concurrit ad productionẽ speciei intelligibilis in intellectum passibilem; non multo secus, atque lumen solis cum colore obiecto producit in aspectum, seu potentiam videndi similitudinem rei, quam videmus. Species verò intelligibilis, quæ hoc modo imprimitur intellectui, cum pręcipuè ab intellectu agente producta sit, & recepta in intellectũ passibilem, ex nobilitate harum causarum habet, vt repsentet sine differentiis indiuiduantibus rem illam eandem, quam phantasma crasso modo ostendebat; atque hoc modo species infima abstracta relinquitur.

Reliquæ vero naturæ superiores beneficio intellectus patientis à suis particularibus abstrahuntur. Cum enim intellectus patiens informatus similitudinibus specierum infimarum, ipsarum species inter sese comparat, elicit conceptum alicuius attributi, quod prædictis speciebus commune sit, vt si homo communis, & equus communis apprehendantur ab intellectu. Deinde eisdem comparatis inter sese, (quia ad hoc quod homo sit tale quoddã animal nimirum rationis particeps: equus vero sit tale aliud animal, nempè rationis expers, relinquuntur differentiæ, quibus illi differunt) efformetur cõceptus animalis, in quo conueniunt; tunc abstrahetur animal ab homine, & ab equo, atq; adeò à cæteris animalibus. Iã enim tales conceptus animalis represen tabit animal sine differentiis specificis, quibus in hominem, & equum diuiditur: eodemq; modo res habet in abstrahendis aliis rebus, magis vniuersalib⁹, ac minus vniuersalibus.

Animaduertendum est tamen, aliquando abstractionẽ vniuersalium nõ

fieri per comparationem multorũ singularium, siue minus vniuersalium; ex vno.n. singulari potest abstrahi vniuersale: & ex vno minus vniuersali aliquãdo magis vniuersale: Verbi gratia, à solo Socrate potest homo abstrahi, & à solo homine animal, & à solo animali, viuens, & sic res habet in cæteris. Cum enim repræsentato Socrate in intellectu possimus concipere ipsum esse hũc hominem, relicto hoc, quod sit hic, poterimus formare purum conceptũ hominis: eodemq; modo cum repræsentato homine cõi in mente possimus concipere, ipsum esse animal rationis particeps, poterimus formare purum cõceptum animalis, vnde non ideo dixim⁹, abstractionem fieri per comparationẽ inferiorum, quia semper ita fiat, sed quia frequentius ita fieri soleat; Nunquam tamen certò, & ex vi huius abstractionis, quæ non fit per comparationem, intelligimus abstraxisse nos naturam magis vniuersalem à minus vniuersali; nam si nulla essent animalia præter homines, & quis ex conceptu communi hominis formaret conceptum animalis, neutiquam hac ratione sciret abstraxisse se ab homine etiam naturã cõmuniorem; siquidem, ex vi talis abstractionis, merito dubitare posset; num animalis natura esset sup̃ior homine; an reciprocaretur cum homine; Quocirca primi illi, & rudes adhuc Philosophi; qui nullas substantias, præter corporeas, arbitrabantur; etsi abstrahebãt à substantia corporea conceptum substantiæ; tamen non credebant, se abstraxisse conceptum communioris naturæ; sed existimabant substantiã, & corpus reciprocari inter se.

Illud etiam sciendum est, quod etiã si prima rerum abstractio, per aliquem conceptum fiat, quem intellectus facta comparatione inter res particulares formare potuit: tamen deinceps continuatur per speciem intelligibilem, quã conceptio in intellectu relinquit. Post conceptum enim cuiuscunque rei species quædã intelligibiles in intellectu passibili relinquuntur; quæ res eodem modo repræsentant; quo conceptus significabantur; id quod 3. lib. de anima copiosius dicetur.

Res igitur per speciem intelligibilẽ vel conceptum repræsentata, quoniam à differentiis indiuiduantibus, aut etiã specificis, quibus ad inferiora determinata erat, liberata est, & abstracta, præter abstractionem ipsam consecuta est in primis vnitatem præcisionis; deinde indeterminationem, per quam aptitudo, quam ante operationem intellectus sibi vendicabat proximum vniuersalitatis fundamentum, effecta est; postremo relationem vniuersalis, qua ad omnia particularia refertur, vbi cõsecutione quadam in rebus particularibus, relatio particularis resultat; eadẽ scilicet actione, qua res vniuersalitatẽ consecuta est: Quemadmodum, cum res vna efficitur candida; vna eademq; actione fit, vt non solum ipsa, sed cæteræ res, quæ candidæ iam erant, relationem similitudinis consequantur.

Quo pacto prima, & secunda intentio inter sese distinguantur.

QVAESTIO QVINTA.

QVia sępè in hac materia, & in reliquis, ad differentiam pertinentibus, fit mentio primæ, & secundæ intentionis: vtile fuerit, si, quidnam sint, & quomodo inter se distinguãtur, semel dixerimus.

Intentio igitur, quæ ex vi nominis nititur, nihil aliud est, quã quidam conatus, & aggressio, quę primum quidẽ, ac præcipue accipitur pro actu; quo mens ipsa in aliquid intenditur, & quasi fertur, deinde vero pro ipsa re, in quã mẽs ipsa intendit. Quo pacto apud morales philosophos, tum actus, quo voluntas fertur in finẽ, tum ẽt ipse finis intentio nominatur. Solemus enim obiecta ex actibus, qui in ea feruntur nominare, vnde fit, vt duplex dicatur intẽtio

vna

vna formalis, & altera obiect. Formalis intentio est ipse actus, quo mens tendit in rem obiectam: Obiectiua autem est ipsa res obiecta, vt obiecta est. Verum relicta nunc intentione voluntatis, quoniam ad morales Philosophos pertinet, intentionem intellectus, quæ nostri instituti est, qualis sit, breuiter declarabimus.

Intentio intellectus, q græcè ἔννοια, latinè notio, & conceptus appellatur; præcipuè quidē dicitur conceptus, quo intellectus rem sibi obiectam percipit; qualis est is, quo cęlum percipio: Deinde vero dicitur ipsa res obiecta, qualis est ipsum cœlum, quod percipitur: At primus quidem conceptus dicitur formalis, posterior autem obiectiuus. Quanquam vero intentionis, & notionis vocabula præcipuè, & magis propriè pro conceptu formali accipiātur; cum tamen hoc loco intentio, notiovè in primam, & secundam diuidatur, pro obiectiuo vsurpari solet.

Prima intentio est, quicquid cōuenit rebus veris, nō tamē, qua mente concipiūtur; aut alio modo ab intellectu tractātur: quo pacto conuenit Socrati, quod sit homo, quod philosophus, quod certus, quod non lapis, & alia huiusmodi; vnde fit, vt nomina harum rerum dicantur nomina primæ intentionis.

Secunda intentio est, quicquid conuenit reb. veris; qua mente apprehenduntur, aut aliquo alio modo in mēte tractantur: quo pacto conuenit homini communi, esse vnum vnitate præcisionis: esse speciem, prædicari de Socrate, & similia. Vnde fit, vt noīa, quibus hæc attributa significantur, dicātur nomina secundę intentionis. Quanquam vero figmenta, vt Sphynx, Chimera, & huiusmodi alia, nec sint primæ intentionis, nec secundæ: cum nec sint res veræ, nec rebus veris conueniant: possunt tamen ad primas intentiones quodammodo reuocari: quia etsi non sūt res veræ, nec illis, seclusa operatione intellectus, conueniunt tamen finguntur esse veræ. Illud tamen non est pter eundum hoc loco: Secundas intentiones non solum conuenire rebus: vt obijciuntur operationib. intellectus; sed etiam, vt obiiciuntur habitib. Nec.n. animal ea tantum ratione dicitur vnū vnitate præcisionis: & genus quatenus obijcitur conceptioni simplici: quæ est actus intellectus; sed etiam quatenus obiicitur speciei intelligibili, quæ est habitus eiusdem potētiæ; Quapropter diximus in definitione secundæ intentionis, *aut aliquo alio modo in mente tractantur*. Cum ergo ex illis pateat, quid sit intentio, & quot modis dicatur: relinquitur manifestum, quō prima, & secunda intentio inter se distinguantur.

Sed quæret aliquis, vtrum prima intentio reciprocetur cum ente reali: & secunda intentio cū ente rationis; Ad quam quæstionem respondebimus, si prius, quid ens reale, & quid ens rationis sit, paucis explicauerimus. Igitur ens reale est ens, cuius existentia non pendet ab operatione intellectus: vt Angelus, homo, lapis. Nomine entis excluduntur negationes, vt non lapis cæcitas, & huiusmodi alia, quandoquidem negationes, quatenus tales sunt, nullo pacto sunt entia, vt Caietanus animaduertit lib. de ente, & essentia c. 1. & 2. par. q. 48. c. 2. Cum autē additur, *Cuius existentia non pendet ab operatione intellectus*, excluduntur entia ficta siue commenticia, & quæ rationis appellantur, vt Chimera, Centaurus, prædicatum; & subiectum, & alia id genus.

Hæc enim nomina, etsi latissimè accepto entis vocabulo, entia vocantur, eorum tamen existentia, qua ipsa formaliter, hoc est, quatenus talia sunt, existere possunt, ab operatione intellectus pendent. Nam cum hæc non possint formaliter existere in rerum natura: efficitur, vt non possint existere, nisi obiectiuè in intellectu.

Vnde fit, vt quoad suam qualemcunque existentiam ab operatione intellectus pendeant. Diximus, *qua ipsa formaliter existere possunt*; Quia non dubium

bium est, quin aliā ratione possint existere reali existentia: vt Chimera, quo ad partes suas, hoc est, quoad caput leonis, ventrem capræ, & caudam Draconis: & prædicatum, quo ad rem ipsam, qua denominatur prædicatum, cuiusmodi est animal.

Verum obijciet aliquis: multa esse entia realia, quorum existentia pendet ab operatione intellectus: vt actus omnes, & habitus intellectus, imo & omnes tum actus, tum habitus voluntatis, atque adeo omnia, quæ arte, ac voluntate fiunt: Hæc enim omnia supponūt aliquam intellectus operationē; Quare non rectè explicatum fuisse ens reali. Occurrendum est tamen, dependentiam ab operatione intellectus non esse hoc loco accipiendam pro dependētia effectiua, sed obiectiua: Nec enim ita negamus existentiam entium realium pēdere ab operatione intellectus, quasi nullum ens reale fiat operatione aliqua intellectus, aut eam supponat: Id enim falsum esset, vt obiectio aperte ostendit; sed idcirco id dicimus, quoniam vt res aliqua realiter existat, non opus est, vt illa obijciatur intellectui, quasi nullam aliam existentiam habere possit, quā quod intellectui obiiciatur.

Distinguuntur autem entia rationis à rebus commenticiis, primo, quia res commenticiæ finguntur composite ex iis, quæ copulari non possunt: entia vero rationis minime, vt patet ex supra suppositis exemplis: Deinde, quia entia rationis dicūtur de rebus veris, & quę existunt in rerum natura: Res autem commentitiæ nequaquam. Dicimus.n. animal esse prædicatum, & hominem subiectum, cum tamen nihil sit in rerū natura, quod verè dicatur Chimera, aut aliquid huiusmodi. Atque hoc est, quod aiunt Dialectici, entia rationis habere fundamentum in rerum natura; res aūt commentitias nequaquam.

Hinc colligi potest hæc entium rationis descriptio: Entia rationis sunt, quæ etsi quoad suam existētiam, ab intellectu pendent, tamen de rebus veris dici possunt. Per particulā, *entia*, excluduntur negationes: cum autem additur esse talia, *vt eorum existentia pendeat ab operatione intellectus*, excluduntur entia realia. Cum denique adiungitur, *ut de rebus ueris dici possint*, excludūtur entia ficta. Patet igitur quę sint entia realis, & rationis.

His igitur explicatis ad dubitationē propositam respondendum est duabus conclusionibus. Prima est, omnia entia realia sunt primæ intentionis: non tamen omnes primæ intentiones sunt entia realia. Prior pars conclusionis probata est ex supra dictis. Posterior probatur, quoniam priuationes, & negationes, vt cæcitas, & non lapis sunt primæ intentiones: cum conueniant reb. veris, sine operatione intellectus: & tamen non sunt entia realia: Ergo non oēs primæ intētiones sunt entia realia. Secunda conclusio: Etsi multæ secūdæ intētiones sint entia rōnis: vt patet ex secūdarū intentionū explicatione: non tamen omnia entia rationis sunt secundæ intentiones. Nam relationes Dei creantis, & conseruantis, ad creaturā, quæ creatur, & conseruatur; Itemque relatio vnionis diuini verbi ad naturā humanam ita sunt entia rationis, vt non sint secundæ intentiones. Quod enim sint entia rationis, patet, quia sūt relationes, quæ Deo optimo maximo non ex æternitate conueniunt: At relationes, quæ Deo ita conueniunt nō possunt esse reales. Quod verò non sint secundæ intentiones, ex ipsa explicatione secundæ intentionis intelligi pōt. Nam secundæ intentiones conueniūt rebus, quia ab intellectu apprehenduntur, aut modo alio in mente tractātur: At dictæ relationes non ideo conueniunt Deo: quia Deus intellectui obiicitur: sed potius quia creat, & conseruat, quanquam non existant hæ relationes, nisi cum mente apprehenduntur. Dictum est in secunda conclusione, *etsi multæ secundæ intentiones*, quia non omnes secundæ intentiones sunt entia rationis; Nam vnitas præ-

cisionis

cisionis est secunda intentio, cum conueniat rebus veris, proter earum aliquam apprehensionem: & tamen non est ens rationis, cum sit negatio quædam. Ex dictis autem colligere possumus; vniuersalia esse secundas intentiones, vt ex secundarum intentionum explicatione manifestum est.

Vtrum Porphyrius rectè enumerauerit species vniuersales.

QVAESTIO SEXTA.

IN hac quæstione duo sunt inuestiganda; Alterum, sintnè plura pauciorave vniuersalia, quam illa à Porphyrio enumerata: Alterum vtrum hæc eadem sint quinque species vniuersalis. Quod attinet ad primum, videtur pauciora vniuersalia, quam Papæ Porphyrius enumerauit. Nam tot sunt vniuersalia, quot prædicabilia (siquidem vniuersale, & prædicabile reciprocantur.) Pauciora autem sunt prędicabilia: Ergo pauciora sunt vniuersalia. Minor propositio ostenditur, quoniam prædicabile, & predicatum idem videntur esse, prędicata autem quatuor tantum traduntur ab Aristotele 1. lib. Topicorum. capit. 3. proprium, videlicet, definitio, genus & accidens.

Quod plura sint hoc pacto suaderi potest. Primo, definitio est quoddam prędicabile, cum numeretur ab Aristotele inter prędicata 1. Topic. cap. 5. At ea nō numeratur hoc loco inter prędicabilia: igitur plura sunt prędicabilia: & ex consequenti vniuersalia, quam quę Porphyrius hoc loc. recensuit.

Tertio, quidam homo, & cætera huiusmodi, quæ vaga indiuidua appellantur, sunt vniuersalia, comparata cū indiuiduis certis, ac præfinitis, vt cum Socrate, & Platone; Id quod ex definitione vniuersalis perspicuum videtur: At vaga indiuidua non continentur sub aliquo eorum, quæ à Porphyrio numerantur: (nec enim quidam homo est genus, vt patet, nec species, quia alioqui sub homine, qui species infima est, aliqua species contineretur: Nec differentia, nec proprium, nec accidēs, vt apertum est) plura igitur sunt vniuersalia, quam quæ Porphyrius recensuit.

Quod vero attinet ad secundū, non videtur genus, & cætera quatuor esse species vniuersalis, quod ita suadetur: Nullum genus continetur sub sua specie, sed vniuersale continetur sub genere, quod est quędam ipsius species (dicimus enim, vniuersale est genus ad quinque species.) Ergo genus non est species vniuersalis.

Secundo, vniuersale non potest esse vniuocum ad ea, quæ à Porphyrio numerantur; Igitur non potest esse eorū verum genus. Consecutio patet, quia omne vniuersale, atq; adeo genus debet esse vnum nomine, & ratione, & ex consequenti vniuocum, vt ex prima quæstione manifestum est. Antecedens probatur, quia ad substantias, & accidentia nihil est vniuocum: sed vniuersale comprehendit substantias, & accidentia: Ergo vniuersale nō potest esse vniuocum. Quod tamen nec plura, nec pauciora sint vniuersalia, quam quę Porphyrius numerauit, communis Philosophorum consensio approbat: ex quorum etiam communi sententia hæc eadem videntur dici, veræ species vniuersalis, cum nihil videatur vniuersali deesse, quo minus verum sit eorum genus.

Vt priorem quæstionis partem explicemus: animaduertendum est, dupliciter sensu quæri posse, vtrum pauciores, pluresvè sint species vniuersalis, quā quas Porphyrius numerauit: Vno ita, vt quæratur, vtrum hę ita sub vniuersali contineantur, vt neque supra has, neque infra alias collocentur: Altero ita, vt quæratur, vtrum vniuersale adæquatè diuidatur in genus, & cætera quattuor: siue vtrum aliæ sint species vniuersalis superiores, aut inferiores, siue nullæ præter has. Posterior igitur sen-

sensus, vt est magis proprius, sic solus hoc loco tractandus est: Quod vt fiat, operæ precium erit, afferre eas differentias, quibus vniuersale distribui solet: vt ex comparatione earum intelligamus: diuisionem vniuersalis in quinq; species à Porphyrio propositas esse adæquatam. Vniuersalia igitur quatuor diuisionibus diuidi solent; habita ratione modi prædicandi: In primis diuiduntur in ea, quæ prædicantur in quæstione, quid est, & in ea, quæ in quæstione quale est: Deinde in ea, quæ prædicantur essentiali prædicatione, & in ea, quæ accidentaria: Tertio loco in ea, quæ prædicantur necessario, & in ea, quæ non necessario: Denique in ea, quæ prædicantur completè, aut incomplete; Aut neq; cōpletè, neq; incōpletè.

Ea dicuntur prædicari cōpletè: quæ explicitè seu planè, & formaliter dicūt totam essentiam communem indiuiduorum, de quibus prædicantur; vt homo, comparatione singulorum hominum. Ea vero incompletè, quę explicitè dicunt partem, siue per modum materię, vt animal, siue per modum formæ, vt rationale. Ea denique, nec completè, nec incompletè, quæ nec totam essentiam, nec partem eius dicunt simpliciter, vt risus capax, & album comparatione Socratis, Platonis, & aliorū. Qua quidem diuisione vtuntur M. Albertus, Scotus, Aegidi. Boetius, & alii.

His positis, facilè colligitur numerus specierum vniuersalis, hoc modo: vniuersalia, aut prædicantur in quæstione *quid est*: aut in quæstione *quale est*: Si in quęstione quid est: aut prædicantur completè, aut incompletè: Si incompletè, sunt genera, si completè, sunt species: Si vero prędicātur in quęstione quale est: aut prędicantur essentiali prędicatione, aut accidentali: Si essentiali, sunt differentiæ; Si accidentali, aut prędicantur necessariò, aut nō necessariò, siue contingenter. Si necessariò sunt propria: si non necessariò, sunt accidentia.

Idem numerus Colligitur ordine cō uerso, hoc pacto: Quicquid vniuersale est, aut prędicatur necessariò, aut non necessariò: Si non necessariò, est accidens: Si necessariò, aut prædicatur essentiali prædicatione, aut accidentaria: Si accidentaria, est proprium: Si essentiali, aut prædicatur in quęstione quid est, aut in quęstione quale est. Si in quęstione quale est, est differentia; Si vero in quęstione quid est, aut prędicatur completè, aut incompletè: Si completè, est species: Si incompletè, est genus. Ita patet, rectè enumerari à Porphyrio species vniuersales: in quas nimirum vniuersale adęquata diuisione distribuitur: Siue aliæ vniuersalis species superiores, aut inferiores dentur: Siue præter eas nullæ omninò reperiātur. Nec tamen credas, has esse veras vniuersalium differentias, cum nulla harū detur, quæ extra has species non reperiatur. Nam & rebus non vniuocis conueniunt, & complexis, & aliis permultis, quæ vniuersalia non sunt. Potius ergo sunt conditiones ad fundamenta huiusmodi relationum pertinentes.

Quod attinet ad alteram quęstionis partem; dicendum est, vniuersale esse genus generis, & cæterorum quatuor vniuersaliū: vt existimat hoc loco Scotus. Id quod ex eo probari potest: quia vniuersale dicitur de illis vniuersalib. nomine, & ratione, & ex consequenti vniuocè: Vnde cum non sit species respectu eorum, nec differentia, nec proprium, nec accidens, vt perspicuum est, erit igitur genus. Solent aūt illa quinq; dici species infimæ; Potestq; id suaderi ita: Ex diuersis modis, quib. res insunt in multis, aut de iisdem prædicantur, colligūtur diuersæ species vniuersalis; Sed hi modi, vt dictum est supra, sunt quinq; tantum; Ergo quinque tantum sunt species vniuersalis, quanquam hi modi non sunt veræ vniuersalium differentiæ, vt dictum est, sed conditiones quædam fundamentorum, tamen ex istis licet colligere vniuersalium inter se distinctionem. Cæterum hæc non sunt curiosius perscrutāda: Est n. diale-

ćticis

aticis valdè perniciosum, in his relationibus diligentius inuestigãdis tempus conterere: quæ nihil aliud vtilitatis afferunt, quam vt eo studio à vera rerũ scientia impediantur. Restat, vt argumenta initio proposita diluamus.

Ad primum respondetur, negando minorem, & ad eius probationem neganda est maior; Neq; enim sunt idẽ, cum latius pateat prædicatum, quam prædicabile: Nam Porphyrius quoniam hanc tractationem ad Aristotelis prædicamenta scripsit, in quibus solæ simplices, & incomplexæ voces collocantur: Ideo nomine prędicabilis id solum complexus est: quod vniuocè, & incomplexè prædicari potest. Aristoteles vero, quia eius institutum erat agere de præcipuis prædicatis quæstionum Dialecticarum, siue simplicia sint, siue complexa, nomine prædicati etiã ea quæ complexè prædicantur, intellexit; Quare non mirum est, si definitionem inter prædicata admittat. Ceterũ cur Aristoteles loco citato non fecerit mentionem speciei, nec differentię, causa fuit, quia noluit, vt vtraque ad genus reuocaretur, eo quod ex iisdem locis, quæstio generis, possunt quæstiones speciei, & differentiæ tractari.

Ad secundum neganda est maior, vt patet ex his, quæ modo diximus: Licet enim definitio sit prædicatum: non tamen prædicabile censeri debet, cum sit quoddam complexum.

Ad tertium dicendum est, nec quendam hominem, nec aliud indiuiduum vagum esse vniuersale, in primis, quia quidam homo, & alia huiusmodi significant composita quædam ex naturis communibus, & aliquibus differentiis contrahentibus indeterminatè: Vnde cum differentiæ contrahentes non conueniant vniuocè, efficitur, vt nullum indiuiduum vagum prædicetur vniuocè. Deinde quoniam indiuiduũ vagum ex modo significandi suo est cõplexum quoddam: non quidem complexione solius vocis, facilè enim imponi potest vna simplex ad illud ipsũ significandum; Sed complexione conceptus apprehendentis multa particularia per disiunctionem; Nam huic voci, quidam homo, respondet in mente huiusmodi complexio, hic homo, aut ille, & sic cætera. Ex his igitur patet solutio argumenti negando maiorem, nam cum particula vnum quid, & nomine, & ratione, quæ in definitione vniuersalis intelligitur, excludat omnia complexa, & analoga: qualia sunt indiuidua vaga, vt dictum est, efficitur, vt nulli indiuiduo vago conueniat definitio vniuersalis.

Ad quartum dicendum est, non esse incommodum, quod genus accidentaria subiectione sub sua specie contineatur, quo modo vniuersale sub genere continetur. Hæc enim prædicatio, vniuersale est genus, non est essentialis; sed accidentalis. Nam si esset essentialis; omnia vniuersalia essent genera; quippe cum omnia, quæ dicuntur essentiali prædicatione de superioribus, dicantur etiam de inferioribus. Quod autem affertur, absurdum esse, genus sub sua specie contineri, de essentiali continentia, non de accidẽtali, siue denominatiua dictũ esse intelligendum est.

Ad vltimum dicendum est, vniuersale respectu substantiarum, & accidentium quæ vniuersalia denominantur, esse accidens, atque vniuocum non essentiale sed accidentarium; Non esse autem incommodum dari vniuocum accidentarium ad substantias, & accidentia.

Vtrum vniuersale sit subiectum huius libri.

QVAESTIO SEPTIMA.

HActenus de vniuersali, deque ipsius distributione egimus, nunc, sitne huius libelli subiectũ, videamus; Quod igitur non sit, multis argumentis videtur ostendi.

Primo, quia id est subiectum cuiusque

que tractationis, quod in ea præcipuè tractatur: Sed in hoc libro nulla fit à Porphyrio mentio vniuersalis: ergo non est subiectum.

Secundo, si esset huius tractationis subiectum, distingueret eam tum à reliquis partibus logicę, tum ab aliis sciẽtiis; sed non distinguit, ergo non est subiectum. Maior ex dictis colligitur. Minor probatur, nam, & in Topicis agitur de genere, differentia, proprio, & accidente; Et 1. Metaph. potissimum, cap. 13. & sequenti; differit Aristoteles de vniuersalibus, vnde nos posteriorem vniuersalis definitionem accepimus.

Quinetiam omnes scientiæ de vniuersalibus agunt, vt idem sæpè docet, vt primo post. & 2. de anima, c. 5.

Tertio, quia subiectum cuiusque tractationis debet habere proprietatẽ aliquam, quæ de ipso demonstretur, vt est commune Dialecticorũ proloquiũ: Vniuersale autem nullam videtur habere huiusmodi proprietatem. Non est igitur huius libelli subiectum. Minor ostenditur: Nam quod dici solet, prædicabile reciprocari cum vniuersali, vt proprietatem cum subiecto, non videtur verum: Si enim prædicabile esset proprium vniuersalis, cõtineretur sub proprio, quod est quarta species vniuersalis, minus late patet vniuersali (latius enim patent superiora, quam inferiora.) Ergo etiam prædicabile minus latè patebit, ac proinde non reciprocabitur cum illo.

Dicendum est nihilominus, vniuersale esse huius libelli peculiare subiectum.

Primo, quia cum tractatio aliqua ex instituto, & adęquatè agit de oĩb. spẽb. alicuius generis, tũ genus illud est subiectum talis tractationis, vt in aliis inductione perspici potest. Hic autem liber agit ex instituto de omnibus speciebus vniuersalis, idque adæquatè: neque enim ex instituto agit de genere, quo genere aut principio generationis nec de prædicamentorum ordinibus, nec de indiuiduo, aut aliis huiusmodi, sed ea de causa, vt explicet vniuersalis species, vt ex progressu libri manifestum est: Est igitur vniuersale huius tractationis subiectum.

Secundo quia tres illæ conditiones subiecti, quas supra notauimus, cũ de Dialecticæ subiecto ageremus, conueniunt vniuersali cum hac tractatione comparato: In primis enim vniuersale est vnum quippiam, cum vna definitione explicari possit, vt ex supra dictis patet: secundo omnia quæ in hoc libro traduntur ad vniuersale facilè reuocãtur, vel vt partes subiectæ, vel aliquo alio modo: Denique consideratio vniuersalis, & specierum eius, quæ in hoc libello traditur, distinguit hanc tractationem à cæteris omnibus, siquidem nulla est alia, quæ eodem prorsus modo de his differat, vt ex dicendis perspicuum fiet.

Ad primum igitur argumẽtum pro parte negante adductum, concessa maiori negãda est minor; Nam cũ ea parte, de genere ait Porphyrius, *eorum, quæ prædicantur, quædam de uno, quædam de pluribus prædicantur*, apertè definitio vniuersalis traditur, quippe cum vniuersale definiatur, esse id, quod de pluribus prædicari potest. Quod idem, in comparandis inter se vniuersalibus, fecit, cap. vltimo, cum docuit: hoc commune esse omnibus, vt de pluribus prędicentur.

Ad secundum concessa maiori, negatur minor, & ad eius probationem dicendum est, omnibus scientiis hoc commune esse, vt agant de rebus, quæ vniuersales denominantur; peculiare autem esse Dialectico, vt de rebus agat, quatenus prædicabiles sunt: aut etiam quatenus habent relationem vniuersalium. Hoc autem interesse inter tractationem Topicam, & Porphyrianam: quod in illa agitur de genere, & cæteris, quæ enumerantur in argumento, quatenus sunt partes quęstionis Dialecticæ; Hoc autem loco absolutè, qua etiam ratione hæc tractatio distingui-

turâ

tur à prędicamentorum tractatione: in qua prædicabilia non explicantur, sed in ordines quosdam rediguntur.

Ad tertium, in primis quidem posset negari maior. Neq; enim opus est, vt subiectum cuiuscunque tractationis habeat proprietatem, quæ de ipso demonstretur, quando tractatio ipsa demonstratiua non est: qualis est hęc Porphyriana. Sufficit enim habere tres illas conditiones, quas tradidimus supra. Sed, vt demus, prædicabile esse proprium vniuersalis, respondetur ad argumentum, negando minorem, & ad eius probationem, distinguēda est maior. Si enim sit sensus, quod prædicabile contineatur sub proprio, quasi inferius sub superiori essentialiter, neganda est maior. Sin autē sit sensus, quod contineatur sub proprio, tanquam fundamentum aliquod sub sua intētione, sicut animal sub genere, concessa maiore, & minore, neganda est consecutio. Solum enim colligit, proprium, quod quartam vniuersalis speciem constituit, non reciprocari cum vniuersali.

Quo nam modo ad quæstiones à Porphyrio excitatas respondendū sit.

QVAESTIO OCTAVA.

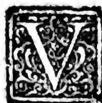
Svperest vt dicamus, quonam modo ad eas quæstiones respondendum sit, quas Porphyrius in præfatione huius libri excitauit, nec tamen soluit: Ex his enim quæ dicta sunt iam facilè expediri possunt. Est tamen primo animaduertendū, duobus modis aliquid esse posse in intellectu; vno, vt accidens in subiecto, siue subiectiuè, vt dici solet; Quo pacto scientiæ, artes, species intelligibiles, formales conceptus rerum, & omnes alii habitus, & actus intellectus in ipso existunt, quanquā intellectus non est propriè subiectū, sed animus interueniente intellectu: Altero, vt cognitum in cognoscente, siue qđ dicitur, obiectiuè: quo pacto quicquid actu, aut habitu cognoscitur ab intellectu, dicitur in intellectu existere. Atq; hunc modum existendi in intellectu, qui omnibus entibus, & non entibus communis est, vocant Philosophi esse in conceptibus.

Animaduertendum est secundo, eorum quæ obiectiuè sunt in intellectu, siue in conceptibus, quædam esse in solis nudisque conceptibus, quæ nec formaliter, siue quatenus talia sunt existere in rerum natura pόssunt, nec de rebus existentibus in rerum natura prædicari, qualia sunt, Centaurus, Chimera, & cætera figmenta. Ea vero dicuntur non esse in solis nudisq; conceptibus, quæ aut formaliter existere possunt in rerum natura, aut de rebus in rerum natura existentibus prædicari: Quo genere continentur in primis entia realia: deinde negationes, quæ velut inhærent entibus realibus, vt cæcitas, ignoratio, & huiusmodi alia: Tertio loco continentur entia rationis, vt esse prædicatum, & subiectum, & alia id genus. His positis sciendum est, quæstiones à Porphyrio excitatas non esse intelligendas de generibus, & speciebus substantiarum materiæ expertiū, quales sunt Angeli, quandoquidem huiusmodi substantiæ, nec materia constant, nec sub sensum cadunt: Nec etiā esse intelligendas de accidentibus sensibilibus, quia planum est, nec ipsa, nec ipsorum genera aut species, esse corpora, siue materia constare, quo pacto corporis vocabulum accipit Porphyrius, cum in 2. quæstione quæsiuit, essentnè genera, & species corporea, an corporis expertia. Intelliguntur ergo hæ quæstiones de generibus, & speciebus earū substantiarum, quæ sensibus percipiuntur, vt hominum, equorum, lapidum, & aliorum, quæ sub sensum cadunt, tū quia de his erat controuersia inter Aristotelem, & Platonem, deq; his solis loquitur Aristoteles, cum aduersus Platonem de hac ipsa re disputat, tū quia de his solis excitātur à Porphyrio duæ posteriores quæstiones. Perspicuū autem est has tres quæstiones de iisdē generibus, & speciebus a Porphyrio fuisse excitatas, id quod ex contextu patet.

Ad

Ad has igitur quæstiones à Porphyrio excitatas responderet Plato: Ad primam quidem, naturas communes esse in rerum natura sine differentiis indiuiduantibus, eo nempe modo, quo ab intellectu concipiuntur ab inferioribus abstractæ. At secundam verò, genera, & species huiusmodi rerum esse formas quasdam omnis materiæ, & mutationis expertes, vt supra diximus. Ad tertiam denique, genera & species rerum sensibilium esse ab eis seiuncta. Verum cum superius hanc Platonis sententiam reiecerimus, soluendæ sunt hæ quæstiones iuxta Aristotelis doctrinam. Ad primam igitur dicendum est, res vniuersales, quæ denominantur genera, aut species, non esse in solis nudisque conceptibus, sed esse in rerũ natura, coniunctas tamen differentiis indiuiduantibus, ac proinde singulares per accidens, etsi ab intellectu absque huiusmodi differẽtiis concipi possint. Ad reliquas duas quæstiones respondendum est similiter, huiusmodi genera, & species esse corporea siue materia constantia, existereque in his rebus, quæ sensu percipi possunt. Ex his, quæ hactenus diximus, intelliges, quę nam à recentioribus appellentur vniuersalia ante multa, in multis, & post multa vniuersalia namque ante multa, si qua darentur; essent Ideæ Platonis. Vniuersalia in multis sunt res ipsę, quę iuxta Aristotelis sententiam vniuersales nominantur. Vniuersale post multa est secunda vniuersalis intentio, quã aliqua intellectus operatio antecedere debet. Atque hæc de præfatione, deque toto vniuersalium genere dicenda esse videbantur.

CAPVT PRIMVM DE GENERE.

Idetur itaque, neque species dici simpliciter. Dicitur enim genus, & aliquorum hominum aggregatio, qui quidem ad vnum quippiam, & inter se habent respectum; Qua significatione Pelopidarum dicitur genus: quod quidem ex respectu qui est ab vno, id est, Pelope, & multitudine eorum, quæ inter se eam habent coniunctionem, quæ ab illo profluxit, sic est nuncupatum, ut ab alijs generibus sit seiunctum. Dicitur ab alio genus uniuscuiusque principium ortus, tam ab eo qui genuit, quam à loco in quo est quispiam ortus. Sic enim Orestem quidem à Tantalo, Hylum autem ab Hercule dicimus genus habere. Et rursus, Pindarum quidem Thebanum, Platonem autem Atheniensem dicimus esse. Patria namque principium est generationis cuiusque, perinde ac pater. Hoc autem significatum in promptu esse uidetur. Pelopidæ namq; dicuntur, qui genere descendunt à Pelope, & Cecropidæ, qui à Cecrope, & horum quoque propinqui. Atque prius sanè genus est nuncupata ortus origo cuiusque, postea uero, & multitudo eorum qui ab uno principio, seu Pelope fluxerunt. Quod quidem à cæteris seiungentes, ac separantes, totum aggregatum, Pelopidarum diximus genus. Alio modo dicitur genus id, sub quo species collocatur, fortasse accepta similitudine à prioribus uocabuli eius significatis. Nam & principium quoddam eorum quæ sub se habet, genus tale est. Et præterea uidetur multitudinem omnem amplecti, quam scilicet infra sese continet. His igitur tribus modis dicitur genus. De tertio uero genere Philosophorum est sermo, quod & describemus: Genus id esse dicentes, quod de pluribus specie differentibus, hoc ipso quid est, prædicatur, ut animal. Eorum enim quæ prædicantur, alia de uno solo dicuntur, ut indiuidua, ueluti Socrates, & hic, & hoc: Alia de pluribus prædicantur, ut genera, species, differentiæ, propria, & accidentia communiter, sed non cuipiam propriè. Atque genus est, exempli causa, animal, species, homo, differentia, rationale, proprium, visibile, accidens, album, nigrum, sedere. Genus igitur ab hisce quidem quæ de uno solo dicuntur,

tum hoc sanè differt, quod ipsum de pluribus prædicatur. Ab his autem quæ de pluribus prædicantur, hisce differre videtur atque à specie quidem hoc. Species enim etsi de pluribus prædicatur, non tamen de pluribus specie sed numero differentibus prædicatur. Homo namque qui quidem est species, de Socrate & Platone dicitur, qui nō specie, sed numero differunt. At animal quod est genus, de boue, equo, atque homine prædicatur, quæ & specie, non solum numero differunt. A proprio vero, hoc. Nam proprium quidem de una specie, cuius est proprium, & de indiuiduis hisce quæ sunt sub illa specie, prædicatur, ut risibile de homine solo & de singulis hominibus dicitur. Genus aūt non de una specie, sed de pluribus differentibus prædicatur. A differentia quoque, & cōibus accidentibus hoc: Etenim differentiæ, & cōia accidentia quanquam de pluribus dicuntur ac differentibus specie, non tamen ab ipso potius quale est, hæc dicimus prædicari. Interrogantibus. n. aliquibus, quid sit illud de quo prædicantur hæc, genus respondebimus, differentias aūt & accidentia non respondebimus. Non. n. hoc ipso quid est, prædicantur de subiecto, sed hoc ipso quale quid est. Interrogati namque quale quid est homo, rationale dicimus. Et quale quid est coruus, dicimus nigrum, quorum rationale quidem est differentia, nigrum aūt accidens. Sed cū quid est homo interrogamur, animal respondemus, quod quidem est hominis genus: Quare hoc quidem, de plurib. inquam dici, genus ab indiuiduis quæ de uno solo prædicantur, seiungit, hoc vero, differentibus inquam specie, ab hisce quæ non ut genera, sed ut species, aut propria prædicantur, ipsum distinguit. Illud aūt, hoc inquam ipso quid est prædicari, à differentiis ipsum cōibus vè accidentibus separat, quæ non hoc ipso sanè quid est, sed hoc ipso quale est, aut quō sese habet quodq; eorum de quibus dicuntur prædicari suaptè natura solent. Nihil ergo superfluum descriptio dicta cōceptus generis continet, neque quicquam excludit quod ad naturam generis spectat.

ABsoluta præfatione aggreditur, nunc Porphyrius tractationem ipsam, atque priori loco partem eam, in qua seorsim de singulis vocibus, disserit: In qua quidē à generis explicatione initium sumit, quod res, quæ genera dicuntur, res alias, quę à cæteris uniuersalibus denominantur, eo naturæ ordine antecedant, quem superius ordinem naturæ originisvè appellauimus. Duas vero partes continet hoc caput, in quarū priori afferuntur tres generis significationes, & inter se comparantur. In posteriori omissis prima & secunda, tertia, quę propria Philosophorum est, ad sequentem disputationem assumitur, & descriptio ea, quæ de genere à Philosophis traditur, latè exponitur.

Videtur itaque neque species dici simpliciter.) Verbum, *simpliciter*, quatuor modis vsurpatur. Nam interdum idem significat, ac si diceretis, sine additione, quo pacto verum hominem, hominem simpliciter esse asserimus: pictū autem non esse hominem simpliciter, sed cum additione pictum hominem dicimus. Interdum significat idem, atque dictio, vniuersim, quo pacto sæpè Arist. ait, vt simpliciter dicā, hoc est, vt vniuersim de omnib. dicam. Interdū et significat id, cui adiungitur, accipi pro minus pstanti significato, quo pacto dicimus, bruta simpliciter esse aialia, quasi nullā præterea perfectionem habeant, quam quod sint animalia, in qua significatione docet porphyrius c. de differ. cōes & proprias differentias simpliciter differētias à veterib. appellatas fuisse, differentias aūt maxime proprias, differētias specificas. Interdū significat idem ac si diceretur, vniuocè, i. vno modo, in qua significatione verbum, simpliciter, opponitur verbo multipliciter accipi, apud Arist. idem est, atq; æquiuocè, vel secundum plures significationes. Eo enim sæpè vtitur Aristoteles ad significandā ambiguitatem vocabulorū, vt cum ad initium quarti libri Metap. asserit, ens multipliciter dici, igitur verbum, simpliciter in quarta significatione, accipiēdum est hoc loco, quasi dixerit porphyrius, nomina generis & speciei non esse vniuoca, sed multiplicia siue æquiuoca. Vtitur autem verbo, videtur, modestię

causa, non autem quod ambigat, generis & speciei nomina æquiuoca siue multiplicia esse.

Dicitur enim genus Cum dixerit Prophyrius generis & speciei nomina æquiuoca esse, memor ejus præcepti, quo Aristoteles 6. Topic. c.2.& 5. jubet, ut quæ ambigua sunt, initio statim distinguantur (Omninò enim fieri non potest, ut ea, quæ ambigua sunt, quisquam pertractet, nisi prius eorum ambiguitas declaretur.) Ostendit nunc generis ambiguitatem, ipsumq; distinguit in tres quasdam significationes, quæ huic loco magis conuenire videbantur. Genus igitur prima significatione acceptum nihil aliud est, quam quædam hominum multitudo, in qua cernitur duplex respectus, alter ad communem, siue progenitorem, siue patriam, ex quo respectu totius moltitudinis nomen ducitur: Alter ipsorum hominum inter se se, quo nimirum dicuntur consanguinei, aut (ut ita dicam) conterranei; in qua significatione Heraclidarũ multitudo dicitur genus; Quo modo habet duos respectus, alterum ad Herculem, à quo hujusmodi multitudo tanquam à principio generationis profluxit; Alterum vero inter sese. Eodem modo Atheniensium multitudo, quæ ad Athenis ortum habet, dicitur genus, itemque multitudo Lusitanorum, quorum communis patria est Lusitania. Hac significatione utitur Virgilius dicens:

Italiam quæro patriam, & genus ab Ioue summo

Illud tamen perspicuum sit, non propriè dici hac generis significatione genus Pythagoreorum, genus Platonicorum, & similia, quoniam in hac generis significatione non habetur ratio de eâ hominum multitudine, quæ ab aliquo duxit originem, quod attinet ad philosophandi aut viuendi rationem, sed quod attinet ad initium naturalis generationis. Putant nonnulli, juxta sententiam Porphyrii hoc loco, non rectè hac significatione dici genus hominum aut Adamitarum, quod non distinguatur ab Aliis generibus hominum, cum nullum aliud præterea relinquatur. Sed non videtur tantopere necessaria hæc conditio, dicimus enim sæpè, quamdiu genus hominum extiterit: Satis ergo est, ut distinguatur à generibus earum rerum, quæ non sunt homines, ut à brutorum generibus, aut quod genus unum ab alio distinguatur veluti totum à sua parte, quemadmodum genus Adamitarum distinguitur à genere Heraclidarum, cum alterum in altero contineatur, neque oppositum videtur Porphyrius signasse.

Dicitur & alio modo. Secũda significatio est, qua genus accipitur pro prin. ortus & generationis cujusque hominis; quod vel aparẽtibus vel à patria ducitur; hoc est, pro eo quod à genitorib⁹, aut à patria per generationẽ accipitur. Id enim rectè dicitur. Principium generationis quia aut est materia; aut qualitas aliqua, quæ ad generationem concurrit. Hac generis significatione dicere solemus, Oræsten Agamemnonis filium à Tantalo auo, & Hylum ad Herculẽ patre duxisse genus: & rursus Pindarum Poetam à Thebis, Platonemque ab Athenis. Itaque nec progenitores, nec patria hac generis significatione propriè comprehenduntur; sed ipsũ principiũ, ortus generationisuè producitur à progenitoribus aut à patria, id quod, satis indicant exempla Porphyrii: Neque enim ait, Tantalũ esse genus Orestis, aut Herculem Hyli, aut Pindari Thebas, aut Platonis Athenas: Sed Oresten duxisse genus à Tantalo, & sic cætera. Quod uero subdit, patriam esse principium generationis cujusq; perinde ac patrem. Ex quibus uerbis colligi uidetur & patrẽ & patriã dici posse genus hac significatione.) Sic accipiendum est, quasi dicat, perinde ut à parte, sic à patria principium generationi duci, ut nimirum sensim sit causalis. Quod autem patria dicitur aliquid cõferre iis, quæ ab ea genus ducũt nõ ratione solius loci intelligendum est

sed

aliqd efficiũt ĩ requæ generatur. Sitamẽ atius hæc generis significatio accipiatur, ita nimirum, ut quoquis principiũ, causaue generationis dicatur genus, nõ dubium est, quin ea progenitores etiã & patriam comprehendat: Quo pacto probabilius est, Virgilium accepisse nomen generis, cum dicit:

Tantanè vos tenuit generis fiducia vestri?
Et Ovidium his verbis:
Nam genus, & proauos, & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra puto, &c.

Hoc autem significatum. Comparat has duas generis significationes inter sese, docetque, posteriorem esse usu frequentiorem, & ordine tum naturæ, tũ appellationis priorem, nec immerito. Nam propterea tota collectio genus appellatur, quod ab aliquo progenitore aut à patria orta sit.

Alio modo dicitur. Tertiam addit generis significationẽ huius loci propriã qua genus dicitur id, sub quo species collocatur, siue id, cui subjicitur species, ut animal: Etenim animali subjicitur homo, qui quidem est species.

Huic definitioni nonnullæ conditiones adjungendæ sunt, ut cœtera omnia quæ hac generis significatione non comprehenduntur, rejiciantur, nempè ut verbum, id, pro uerè uno & nomine & ratione accipiatur, per quam particulã excludentur complexa omnia, æquiuoca, analoga, & entia per accidens, quia nihil horum est unum nomine & ratione. Verbũ etiam, *Subjici*, intellige de subiectione in quæstione, *quid est*, ut innuere uidetur Porphyrius cap. sequenti, cum sic speciem definit: Species est id, quod subjicitur generi, & de quo genus in quæstione; quid est, prædicatur. Hac particula rejiciuntur indiuidua, species, & cætera omnia uniuersalia, quia eis, quatenus talia sunt, nulla subiicitur species in quæstione, quid est.

Quæri solet hoc loco, sitnè ista generis explicatio desenitio rei, an nominis? Cui quæstioni respõdendũ est, ex instituto quidem autoris non esse rei, sed nominis. Porphyrius enim in hac priori parte nihil aliud agere instituit, quam tradere quasdam generi significationes, quarum tertiam hac definitione exposuit: Quod si ipsam per se orationem attendas, non dubium est, quin ea sit definitio rei, cum res ipsa generis vocabulo signata hac oratione explicetur.

Neque enim ullum est incommodum asserere, vnam eandemque definitionem esse simul rei & nominis, quandoquidem omnes definitiones, quibus rei natura explicatur, causa etiam exponendæ significationis uocabuli afferri possunt, ut in institutionibus Dialecticis dicitur lib. 5 cap. 2.

Fortasse accepta similitudine. Verisimile est id quod Porphyrius hoc loco suspicatur, nomen scilicet generis inditum fuisse rei, quæ sub se continet species, propter eius, cum generibus primo & secundo modo dictis, similitudinem. Vt enim genus secundo modo principium est eorum hominum, qui ab ipso fluxerunt, sic etiam res, quæ sub se continet species, principium est constituens multas species. Vt etiam genus primo modo multitudinem omnem complectitur ab aliquo principio deductam: Sic etiam genus tertio modo dictum multitudinem, quæ ipsi subiecta est, comprehendit. Est tamen latissimè patens discrimen inter hanc tertiam significationem, & superiores duas. Nam genus secundo modo dictum non dicitur verè de hominibus, quorum est principium & origo: At genus tertio modo dictum de speciebus, quarum est genus, verissimè dicitur.

Deinde genus primo modo dictum cum sit ipsa hominum multitudo, constituitur & quasi componitur ex singulis hominibus, quos comprehendit: At genus tertio modo dictum suas species ita complectitur, vt ex iis minimè componatur.

His igitur tribus modis dicitur genus: In posteriori parte huius capitis missas facit Porphyrius priores duas generis acceptiones, quoniam ad oratores potius, Poetas; & Historicos pertinent. Genus ergo hoc modo dictum, de quo futura est disputatio, ex sententia veterum philosophorum, ad hunc modum describit. Genus est, quod de pluribus specie differentibus in quæstione, quid est, prædicatur; Vt animal: Quam descriptionem tradiderat etiam Aristoteles 1. topicor capite 4. Cæterum quoniam Porphyrius has particulas vsque ad finem huius capitis eodem ordine, quo propositæ sunt, persequitur: Illud tantum hoc loco admonendum erit, particulam, *prædicatur*, etsi actum significet, secundum aptitudinem, accipiendam esse, quasi dictum sit, quod aptum est, vt prædicetur. Quo modo autem hæc ipsa verba, & illa, *de pluribus*, intelligenda sint, ex his, quæ in explicanda priori definitione uniuersalis diximus, perspici potest. Illa vero, *in quæstione quid est*, partim ab autore, partim à nobis ad finem capitis exponentur.

Eorum enim quæ prædicantur, Vt ostendat traditam descriptionem cum genere recurrere, partesque eius excludere omnia, quæ nomine rei, quæ definitur, non continentur, hanc proponit diuisionem sibi vsui futuram: Eorum, quæ prędicantur, quędam de vno solo dicuntur, quædam de pluribus: In qua verbum, *prædicari* idem valet, quod verè & affirmatiuè eodem nomine eademque omnino ratione, & secundum naturam enunciari, vt patet ex his, quæ in exponenda priori definitione vniuersalis diximus. Itaque priori membro comprehenduntur omnia & sola indiuidua, posteriori omnia & sola vniuersalia, qp cum in priori describantur indiuidua in posteriori vniuersalia. Quo fit, vt cum Porphyrius subdit ea, quæ prædicantur de pluribus, prædicari vt genera, species, differentias, propria, & accidentia, non vtatur particula, Vt, ad afferenda nuda exempla, sed ad numeranda omnia membra vniuersalis.

Et accidentia commun.) Duobus modis possunt hæc verba exponi, vno vt significet Porphyrius, se non loqui de accidentibus singularibus, ut de hoc albo, sed de uniuersalibus, ut de albo. Altero, vt dicat, se non accipere nomen accidentis pro accidente proprio, quod nimirum necessario rei conuenit, quale est, aptum esse ad capessendas disciplinas, sed pro accidēte communi, quod videlicet adesse & abesse potest sine rei subiectæ interitu.

Genus igitur ab hisce. incipit ostendere, traditam generis descriptionem cum genere recurrere. Cum igitur in ea tres sint partes, prima, *quod prædicatur de pluribus*; Altera, *differentibus specie*; Tertia, *in quæstione quid est*; Per primam excludit indiuidua, qua etiam excluduntur reliqua omnia, quæ non sunt vniuersalia, vtpote complexa, æquiuoca, analoga, & alia huiusmodi: Per secundam excludit species, & propria specialia, quæ scilicet cum vna specie infima reciprocantur, quoniam hæc non prædicantur de pluribus specie differentibus; Per tertiam excludit differentias generales; & accidentia generalia, quoniam hęc non prædicantur, in quæstione, *quid est*, sed in quæstione *quale est*; Per quam etiam possumus excludere differentias speciales, & accidentia quędam, quę vni tãtum speciei infimę conueniunt, & propria generalia, quorum Porphyrius nō meminit hoc loco; Verū hęc paulo post larius explicabuntur.

Interrogantibus enim. His verbis docet Porphyrius, id prędicari in quęstione quid est, quod apte redditur, cum quid res sit quęritur, quod reperies apud Aristotelem eo loco, vnde ille, definitionem generis desumpsit; Id autem prędicari in quęstione, *quid est*, quod aptè respondetur, cum qualis res sit quæritur, quod etiam docet Aristoteles

teles 5. Metaph. cap. 14. Cur autem quę dam aptè reddantur, cum, quid res sit, alia, cum qualis res sit quæritur, inferius docebimus.

Quare hoc quidem. Paucis colligit, quę fusius dixerat, quo loco verba illa, *aut quomodo sese habet quodque eorum de quibus dicuntur*, videntur referenda ad accidentia, quæ possunt separari à subiectis potissimum ad ea, quæ consistunt in motu, aut in comparatione ad alias res: Nam sanum esse, ægrum, vigilare, dormire, ambulare, lætari, tristari, amicum esse, inimicum, iacere, stare, & similia magis propriè redduntur, cum quęritur, quomodo se res habeat, quam cũ quæritur, qualis nam sit. Itaque etsi huiusmodi accidentia reddi possunt, cum quęritur, qualis res sit, quemadmodum & reliqua omnia communia & propria (id quod porphyrius paulo superius aperte significauit, cum genus à differentia & communibus accidentibus separauit.) Aptius tamen reddẽtur, cum quis rogauerit, quomodo se res habeat. Alij aliter exponunt, sed hic sensus perfacilis est, qui planè videtur colligi ex initio capitis de differentia, ubi porphyrius explicans differẽtiam communem vulgaremvè, quę re ipsa separari à subiecto potest, sic ait: *Et semper hæc differentia in ijs est sanè diuersitatibus, quæ consistũt in hisce, quæ cum interrogamus quomodo res sese habet, assignari reddique solet.* Idemque colligitur ex postrema generis comparatione tradita c. 1.

Nihil ergo superfluum. Colligit in descriptione generis à se tradita nihil superesse, nihil desiderari, quo loco verba contextus hunc habent sensum, nihil plus, minusvè continet, quam uerus intellectus, seu notio generis, hoc est, quã vera natura generis intellecta cõtineat. Magis accommodatè ad verba gręca ita diceretur, in descriptione igitur, qua generis notio explicata est nihil abundat, aut desideratur.

Quidnam generis definitione explicetur.

QVAESTIO PRIMA.

VT descriptio generis à porphyrio tradita planè intelligatur, inuestigandum est primo loco, utrum in ipsa definiatur secunda generis intẽtio, siue notio, vt Porphyrius affirmat: an uero res intentione subiectæ, an potius tota complexio, ex re & intentione. Quod enim tota complexio definiatur, hisce argumentis suadetur. Primum, in definitione tradita definitur genus: At genus cum sit concretum quid accidentarium, non videtur sola secunda intentio, nec sola res subiecta intentioni, sed tota complexio ex re, & intentione, quemadmodum candidum non uidetur esse solus cãdor, nec sola res, cui candor inest, sed tota complexio ex re & candore: Igitur tota complexio ex re & secunda intentione generis definitur.

Secũdo, ars dialectica, ut est commune dialecticorum proloquium, nõ agit de secundis intentionibus, nisi adiũctis primis; Primæ autem intentiones sunt res subiectæ seu substratæ: Tota igitur complexio ex intentione & re substrata dicetur hoc loco definiri.

Tertio, quod vero res notioni subiectæ definiantur, hac ratione uidetur ostendi: Id definitur vnaquaque definitione, cui definitio conuenit; At rei subiectę notioni generis, vt animali, & cæteris huiusmodi conuenit tradita generis definitio; Res igitur subiecta notioni definitur. Minor propositio ex eo videtur perspicua, quia res omnes, quę notioni generis subijciuntur, prædicantur de plurib. differentib. specie, in quæstione, quid est, ut aĩal de homine & bestia.

Quarto, quod autem sola generis notio siue secunda intentio definiatur, ex eo uidetur ostendi; Quia in omnibus definitionibus explicatur id, quod nomen definiti significat. Sed nomine

generis sola notio generis significatur: ea igitur sola est, quæ in definitionibus generis explicatur. Quæstio hæc, quæ occasione extremorum huius capitis agitata est, vt aditum aperiat ad intelligendum non solum, quid in tradita generis descriptione, sed etiam quid cæterorum vniuersalium definitionibus, atque adeo aliarum multarum rerum definiatur: ita hoc loco minime fuit prætermittenda. Vt igitur hęc quæstio dissoluatur quatuor assertionibus videtur explicanda.

Prima assertio; tota complexio ex re, & notione non definitur descriptione tradita, in primis, quia complexio ex re & notione est ens per accidens, vt homo albus, nullum vero ens per accidens definiri potest, vt Aristoteles sæpè docet, nisi pluribus complicatis definitionibus, vt homo albus definitionibus hominis, & albi, quo pacto perspicuum est non definiri genus hoc loco. Secundo, quia tota complexio, ex animali verbi gratia & notione generis, non prædicatur in quæstione quid est, de speciebus animalis, vt de homine, & bestia; ergo toti complexioni non competit definitio: Antecedens probatur; illa complexio non est de essentia, verbi causa, hominis vel bestiæ; ergo non potest de illis in quid prædicari.

Secunda assertio: Nec res subiecta notioni generis definitur tradita definitione: imprimis quia tradita generis definitio non explicat simpliciter, ac absolutè naturam alicuius peculiaris rei substratæ, vt animalis, vt plantæ, nec item alicuius rei communis, quæ has omnes sub se contineat, vt apertum est. Deinde quia agere de reb. substratis, quo ad naturas earũ, partim spectat ad physicũ partim ad metaph. partim ad Mathem. partim ad aliosartifices, vt perspicuũ est.

Tertia assertio: Nec ipsa generis notio, hoc est, relatio generis abstractè significata, absolutè, ac simpliciter definitur tradita generis definitione: potest tamen eius definitio ex definitione generis elici. Prior pars probatur, quia definitio hoc in primis habere debet, ut simpliciter, ac in vniuersũ conueniat ei quod definitur; Sed generis definitio non conuenit hoc modo notioni generis abstractè acceptæ, nempè ipsi, ut sic dicam, generitati: Ergo intentio generis abstracte accepta non definitur descriptione generis.

Minor probatur, quia non est simpliciter uera hæc enunciatio, omnis generitas prædicatur de pluribus differentibus specie in quæstione, quid est, quandoquidem generitas animalis non sic prædicatur nec de rebus subiectis animali, vt apertissimum est, nec de inferioribus intẽtionibus, siue notionibus, cum sit indiuidua; Ergo generis definitio non conuenit simpliciter, ac uniuersim generis intẽtioni abstractè acceptę, siue generitati. Deinde, quia nec generitas est ratio, siue causa, cur res, quæ genera denominantur, aptæ sint ut prædicentur, cum generitas hanc aptitudinem vt proprium fundamentum supponat: imo uero nec si esset ratio, id satis esse, ut definiretur tradita generis definitione, quemadmodum nemo diceret, hãc esse definitionem dialecticæ, dialecticus est differendi artifex. Quare nec illa est definitio generitatis, genus est quod prædicatur &c. Posterior pars assertionis ex eo patet, quia ex illa definitione generis facilè colligi potest hæc generitatis definitio, generitas est id, qđ vnum nomine, & ratione refertur ad multa specie differentia, de quibus in quæstione quid est prædicari põt: Quæ simpliciter & vniuersè omnibus intentionibus generis conuenit, quemadmodum ex illa definitione dialectici nullo negotio elici potest hæc definitio, dialectica est ars differendi.

Quarta assertio: id quod simpliciter & absolutè in definitione generis definitur est notio generis concretè significata, id est, affectum generitate, ut tale est. Sic enim explicari potest hoc nomẽ genus, quemadmodum album non est aliud, quam affectum albedine, quatenus affectum est albedine. Hæc assertio

probatur inprimis ex ipso modo significãdi huius nominis, genus. Nec enim significat intentionem abstractè, sed concrete, cõnotando scilicet subiectum siue rem substratã. Secundo, quia intentioni generis hoc modo acceptæ conuenit definitio generis; Etenim affectum generitate est unũ nomine & ratione, quod est aptum, ut prædicetur de pluribus differentibus specie in quæstione, quid est. Quanquam hac definitione notio generis explicetur non per ea, quæ ad essentiam eius pertinent; sed per suum fundamentum, siue proprietatem ipsius, hoc est per certam quandam aptitudinẽ, in qua fundatur. Quo genere definitionum in explicãdis relatis sæpè uti solemus; quemadmodum facilius intelliges, quænam dicãtur similia; Si dicas ea esse, quæ in eadem qualitate conueniunt, quam si dicas, esse illa, quæ ad sibi similia referuntur. Denique, quia eodem modo res habet in cæteris concretis. Nam cum candidũm, verbi gratia, definitur, non dicitur definiri res cãdida, ut nix, aut aliquid aliud, cui candor inhæreat; nec item ipse candor, quasi abstractè acceptus: Sed candor concretè sumptus, hoc est, affectum candore quatenus tale est: Atque eo modo intelliges, quid definiatur quauis alia definitione vniuersalium.

Superest vt argumenta initio proposita diluamus. Ad primum respondetur concessa maiore, distinguendo minorem: Si enim sit sensus, genus non significare solam intẽtionem abstractè, sicut albedo significat solam albedinem, concedenda est. Si vero sit sensus, significare solam intentionem, concretè tamẽ, seu quod idem est, connotando fundamentum, in quo reperitur, neganda est minor. Nam nomina concreta accidentaria formaliter quidem sola accidentiã significant, verbi causa, candidum solã qualitatem dicit, vt Aristoteles docet cap. 5. prædicamentorum, connotant tamen subiecta, in quibus sunt. Quare genus non est complexum aliquod ex intentione & fundamento, sed solam intentionem significat, non abstractè tamen, sed connotando fundamẽtum, scilicet animal in quo est; Et ideo definitum huius definitionis, est intentio concretè sumpta.

Ad secundum concessa maiore & minore neganda est consecutio. Solum enim probatur hoc argumento secũdam intentionem generis definiri non abstractè, sed concretè significatam, seu vt adiuncta est primæ intentioni, scilicet animali, quod est verissimum. Logicum enim agere de secundis intentionibus adiunctis primis nihil est aliud, quam agere de secundis intentionibus concrete significatis, vt diximus.

Ad tertium neganda est maior; de niue enim, & papyro prædicatur definitio albi; nec tamen nix aut papyrus definitione albi definiuntur. Oportet ergo sic dicere; id definitur quauis definitione, cui primum conuenit definitio, seu cuius natura in tali definitione explicatur. Quo sanè modo non conuenit definitio generis rebus substratis secundum se sumptis: cum ipsarum natura definitione generis nullo pacto declaretur. Conuenit autem notioni generis concrete significatæ.

Quartum argumentum nihil contra assertionem, quam tuemur, colligit, modo intelligatur concludere, notionem generis definiri cõcretè acceptam: quo pacto nomen generis, quod cõcretum est, significatur.

Sitne rectè tradita definitio generis.

QVESTIO SECVNDA.

SEcundo loco circa traditam generis definitionem videndum est, rectène id explicet, quod in ea definiri diximus. Quod vt expendamus, percurrendæ sunt tres illæ partes definitionis, quod prædicatur de pluribus, differentibus specie, & in quæstione quid est: Nulla enim uidetur bene posita. Inprimis enim, aut Porphyrius voluit subau

diendum esse in particula, quod, ipsum vniuersale, quasi genus definiti, aut minimè. Si voluit esse subaudiendum, vt nimirum sic habeat; genus est vniuersale, quod prædicatur de pluribus, &c. Duo incommoda sequuntur: Vnum est, quod bis collocetur vniuersale in eadem definitione, quippe cum idem sit, vniuersale, atque id, quod prædicatur de pluribus: Alterum est, quod ineptè reiecerit indiuidua per particulam, de pluribus. Nam si vniuersale subaudiatur in particula, quod, prius vtique per ipsum vniuersale reijciuntur indiuidua: Si vero noluit esse subaudiendum; hoc incommodum videtur sequi, non solum non definiri genus hac definitione, sed nec describi quidem. Nam tota hæc oratio, quod prædicatur de pluribus differentibus specie in quæstione quid est, si nihil aliud subaudiatur, solam fundamenti generis proprietatem significat: Sola autem proprietate nulla res definitur aut describitur.

Secundo, contra secundam definitionis partem sic obijci potest: Aut illud, differentibus specie, accipitur pro indiuiduis, quæ continentur sub diuersis speciebus, ut Alexander, & Bucephalus: Aut pro ipsis speciebus diuersis; cuiusmodi sunt homo & equus. Si pro indiuiduis, fit, vt genus definiatur per indiuidua, quod non videtur dicendum, cum genus, qua genus est, per species definiri debeat, vt Porphyrius ait capite sequenti. Si vero pro speciebus, illud efficitur, vt species differant specie, & ex consequenti se ipsis: Quod Aristoteles plane videtur negare libr. 10. Metaph. cap. 5. cum docet, hoc interesse inter diuersum & differens, quod diuersum potest esse se ipso diuersum; At differens aliquo alio oporteat esse differens. Ergo pro nullo horum accipi potest, atque adeo non recte posita est in definitione generis pars illa, differentibus specie.

Præterea nec Tertia pars definitionis recte videtur constituta. Nam genus est velut forma & qualitas suarum specierum. Id autem quod se habet vt forma & qualitas alicuius rei, videtur prædicari de ea in quæstione quale est. Non igitur dicendum fuit, genus esse id, quod prædicatur de pluribus differentibus specie in quæstione, quid est, sed potius in questione, quale est.

Maior propositio partim asseritur ab Aristotele 2. Physic. capit. 3. cum docet, genus & differentiam esse quasi formas definiti; partim in prædicamentis capit. de substantia, cum ait, genera & species substantiarum significare quale quid. Dicendum est tamen, rectè traditam esse definitionem generis; quod ex eo patet, quia prima eius pars, vtpotè, quod prædicatur de pluribus, pro genere definiri ponitur. His enim verbis definitur vniuersale, quod est genus generis & cæterorum vniuersalium. Deinde adduntur duæ differentiæ, quæ propriam generis naturam, quæ à cæteris vniuersalibus distinguitur, declarant. Verum animaduertendum est, in hac definitione prius intelligendam esse extremam partem, quam media, quasi ita dictum sit: Genus est quod prædicatur de pluribus ī quæstione quid est, iisque differentibus specie. Nam in omnibus definitionibus hoc obseruandum est; vt prius intelligantur differentiæ, quæ separant definitum à rebus, à quibus magis distat, quam ab iis, à quibus minus distinguitur. Quare cum magis distet à differentia, proprio, & accidente, quam a specie, vt perspicuum est; Et per partem illam, in quæstione, quid est, à differentia, proprio, & accidente separari possit; A specie autem per illam, differentibus specie; Non dubium esse debet, quin prius intelligenda sit pars illa, *in quæstione quid est*, quam illa, *differentibus specie*. Hoc igitur ordine constituta definitione per primam particulam reiiciuntur indiuidua, & alia omnia, quæ non sunt vniuersalia, per secundã differentię, propria & accidẽtia, à quibus genus plus differt, quam à specie; per tertiã deniq; excludũtur species

Aliter

Aliter tamen Porphyrius vſus fuit partibus definitionis in reijciendis cæteris vniuerſalibus. Nam eundem ordinem intelligentiæ in eis tenuit, quo illæ ſcriptæ ſunt ab Ariſtotele, Quapropter coactus eſt prius ſeparare genus à ſpecie, cum qua maiorem habet affinitatem. Quod autem Porphyrius eundem ordinem intelligentiæ in partibus definitionis tenuerit, quo illæ ab Ariſtotele aſcriptæ ſunt, ex eo manifeſtum eſt, quia per particulam, *differentibus ſpecie*, ſeparauit genus à proprio; Quod utique ſuperuacaneum eſſet, ſi prius intellexiſſet partem illam, *in quæſtione quid eſt*, qua propria cum accidentibus & differentijs pleniſſimè reiiciuntur. Accedit, quod in ſeparando genere à differentia non meminit proprii generalis, nec differentiæ, nec accidentis ſpecialis, vt in expoſitione contextus diximus: Quæ tamen omnia per particulam illam, *in quæſtione quid eſt*, cum accidentibus & differentibus generalibus potuit reiicere.

Supereſt vt argumenta initio propoſita diluamus. Ad primum igitur conceſſa maiore dicendum eſt ad minorem, Porphyrium noluiſſe vniuerſale ſubintelligi in illa particula, *quod*. Nam tota illa oratio, *quod prædicatur de pluribus*, loco vniuerſalis poſita eſt, id quod ſatis indicauit Porphyrius, cum per eam ſeparauit genus à ſingularibus, quæ planè opponuntur vniuerſalibus. Vnde fit, vt non oporteat, ſub illa particula, quod, ipſum vniuerſale intelligere. Cum autem obijcitur: niſi vniuerſale ſubaudiatur, totam definitionem generis ſignificare ſolam quandam proprietatem fundamenti generis, occurrendum eſt, in illa particula, *quod*, ſubaudiendum eſſe vnum aliquid nomine & ratione, vt diximus in exponenda priori definitione vniuerſalis quod latius patet vniuerſali, atque adeo eſt quaſi remotum genus ipſius generis ſic definiti: Quare nihil obſtat, quo minus oratio, qua genus definitur, ſit quædam eius fundamenti deſcriptio.

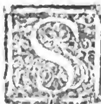
Ad ſecundum reſpondetur conceſſa maiori, dicendum eſſe ad minorem, nomine differentium ſpecie intelligenda eſſe hoc loco non ſolum ea, quæ collocantur ſub diuerſis ſpeciebus, ſed etiā ipſas diuerſas ſpecies. Nam genus vt genus eſt, tum ad ſpecies, tum ad indiuidua refertur, ut capite de ſpecie docebimus. Quod autem obijcitur, ſpecies nō poſſe differre ſpecie, eo quod Ariſtotelis ſententia, id, quod differt, alio quodam differas; Facile ſoluitur, quoniam ſpecies non ideo dicuntur ſpecie differre, quaſi per aliquā ſpeciem diſtinguantur, ſed quoniam diſtinguuntur vel natura, vel differentia ſpeciem vltimo conſtituente: quod quidem non ſolum individuis, quæ ſub diuerſis ſpeciebus collocantur, ſed etiam ſpeciebus ipſis accommodatur.

Ad tertium, conceſſa maiori negāda eſt minor; Non enim quicquid eſt forma, & quaſi qualitas, reſpectu alicuius prædicatur de illo in quæſtione, quale eſt, ſed illud tātum quod ita eſt forma, vt more formæ & qualitatis prædicetur. Genus autē cenſetur quaſi forma, quia ſuis ſpeciebus, & indiuiduis perfectionem quandam confert (Nam formæ proprium eſt, ut perfectionem aliquam tribuat.) Dicitur etiā genus quale quid, tū quia eſt forma ut diximus, tū quia eſt vniuerſale, qua de re latius c.5. prædicamentorum. Quia tamē more formæ & qualitatis nō dicetur; ideo nō in quale, ſed in quid prędicatur, qđ vt intelligas, explicādum eſt hoc loco, quænā prædicentur in quæſtione, *quid eſt*, & quænam in quæſtione, *quale eſt*. Ea prædicantur in quæſtione quid eſt, vt ex contextu diſcimus, quæ aptè reſpondetur, cum quid res ſi quæritur. Ea vero in quæſtione, quale eſt, quæ aptè reddūtur, cum qualis res ſit petitur. Porro illa redduntur aptè, cum quid res ſit quæritur, quæ more ſubſtantiæ de re propoſita dicuntur. Subſtantia.n.

pro-

propriè dicitur quid, ut sæpe docet Aristoteles. Illa uero redduntur aptè cum quales res sint petitur, quæ more qualitatis de re proposita enunciantur. Qualitas enim est, qua res proprie dicuntur quales. Est autem propria substantiæ conditio, ut nulli subiecto innitatur: Qualitatis autem, vt suapte natura inhæreat subiecto; Hoc enim etsi omnib. accidentibus cōuenit: aptius tamen tribuitur qualitati, ut accidenti cæteris clariori. Ex his efficitur, ut prædicata, quæ ita de re proposita enunciantur, ut nec ei adnitātur, nec alicui prædicato essentiali eius, prædicentur more substātiæ; Quæ uero aut ipsi rei, de qua dicuntur adhærent, aut, ut ita dicam, adiacēt, aut certe alicui prædicato essentiali eiusdē, prædicentur more qualitatis. Exempli causa, animal predicatur de homine more substantiæ, quia nec adiacet homini, nec alicui prædicato essentiali hominis; At uero album & rationale, prædicātur de homine more qualitatis, quoniam esse album adiacet ipsi homini, de quo dicitur, rationale autem etsi non adiacet homini, adiacet tamē animali, quod est essentiale hominis prædicatum. Illud autem dicitur alteri adhærere, uel adiacere, quod ipsum contrahit ad constitutionem alicuius cōpositi uel per se, uel per accidens, ut album contrahit hominem ad constitutionem hominis albi, qui est ens per accidēs; Rationale vero contrahit animal ad constitutionem hominis, qui est ens per se. Ita patet quænam aptè respondeantur, cum quid res sit queritur; Quæ item, cum, quale sit, ac proinde quæ prædicentur in quæstione quid est, & in quæstione quale est. Vt ergo ad propositum reuertamur, concedendum est, genus esse quasi formam & qualitatem suarum specierum; sed negandum est, illud prædicari de iisdem in quæstione quale est, eo quod non prædicetur de suis inferioribus more qualitatis, hoc est, quasi adiacens illis, aut alicui prædicato essentiali ipsorum, ut nunc ostendimus.

CAPVT SECVNDVM
DE SPECIE.

Species autem dicitur quidem & de uniuscuiusque forma, qua significatione dictum est, prima species digna est imperio. Dicitur autem & de eo quod sub assignato genere collocatur. Qua significatione hominem quidem speciem animalis dicere consueuimus, quod quidem est genus. Album autem speciem coloris & triangulum speciem figuræ. Quod si genus aßignantes, mentionem fecimus speciei, genus idest dicentes, quod de pluribus differentibus specie hoc ipso quid est prædicatur, & nunc id esse dicimus speciem, quod sub assignato genere collocatur; Sciendum est, cum & genus alicuius sit genus, & species alicuius sit species, vtriusque inquam utrumque in amborum etiam rationibus ambobus uti necessarium esse. Aßignant igitur speciem & hoc modo. Species est id quod subijcitur generi. Et, de qua genus hoc ipso quid est prædicatur. Insuper hoc etiam pacto, species est id, quod de pluribus differentibus numero, hoc ipso quid est, prædicatur. Verum hæc quidem aßignatio ipsius erit specialißimæ speciei, & quę tantummodo species est, cęterę vero & hisce competent, quę non specialißimę sunt. Atque id quod dicimus, hoc pacto fuerit manifestum. In vnoquoque prædicamento quædam sunt generalißima genera, & quædam specialißimę species. Et inter hęc media quædam sunt, quę genera eadem, speciesque dicuntur. Est autem id quidem generalisßimum genus, supra quod nullum omnino genus transcendit. Specialißima uero species ea, sub qua nulla prorsus alia species collocatur. At inter hęc, generalißimum inquam genus, speciemque specialißimam, sunt alia quæ genera

sunt

sunt eadem, speciesque. Non respectu tamen eiusdem, sed diuersorum. Explicetur autem id quod diximus uno in prædicamento, dilucidumque fiat hoc pacto. Substantia est quoddam & ipsa genus, ut patet. Atque sub ipsa quidem est corpus. Sub corpore uero corpus est animatum, sub qua animal cadit. Sub quo rursus est animal particeps rationis, sub quo homo cadit, sub quo Socrates, Plato, singulique homines collocantur.

SVBSTANTIA.

Corporea,	Corpus,		*Incorporea,*
	Animatum,		Non animatum.
	Sensibile,	Non sensibile.	
	Animal,		
	Rationale,	*Irrationale,*	
	Socrates, Plato.		Leo, asinus.

Horum igitur substantia quidem genus generalissimum est, solumque genus. Homo uero specialissima species, & species solum. At corpus species quidem est substantiæ, genus autem corporis animati. Animatum vero corpus, species quidem est corporis. Genus autem animalis, rursus animal, species quidem est animati, genus autem animalis participis rationis. Hoc etiam species quidem est animalis participis rationis. Genus autem hominum singulorum non est, sed species solum. Atque omnino id omne quod est ante indiuidua, & de ipsis sine ullo medio prædicatur, species erit duntaxat, & nullo modo generis rationem subibit. Vt igitur substantia, quia supremum est, propterea quod nihil est ante ipsam, genus est generalissimum, uti diximus: Sic & homo, quia species est, sub qua nulla species prorsus, neque quicquam eorum quæ diuidi possunt in species, collocantur, sed indiuiduorum species est, (indiuiduum enim est Socrates, Plato, atque hoc album.) species erit profecto solum, ac ultima species, specialissimaque species, ut diximus; Media uero, species quidem eorum erunt, quæ sunt ante ipsa, genera autem eorum quæ sub ipsa collocata. Quare hæc quidem duos habent respectus: Vnum ad ea quæ antecedunt, quo species illorum esse dicuntur: Alterum ad ea quæ sequuntur, quo illorum genera esse dicuntur. Extrema uero vnum habent duntaxat, generalissimum enim genus ad ea quidem quæ sunt sub se collocata respectum habet, est enim genus, ut patet. Ad superiora uero nullum habet profectò, cum supremum sit genus, & ut principium primum, atque (vt diximus) id, supra quod nullum inueniri genus omnino potest. Specialissima quoque species unum habet respectum. Habet enim ad superiora, quorum species dicitur. At uero non diuersum habet, sed indiuiduorum species dicitur. Atque indiuiduorum quidem species dicitur, vt continens ipsa, superiorum autem rursus species appellatur, ut continetur ab illis. Diffiniunt igitur: Genus generalissimum est, quod genus est, & non species. Et rursus, supra quod nullum aliud omnino genus transcendit. Speciem uero specialissimam hoc pacto: Specie specialissima est, quæ species est, & non genus. Et rursus, quæ alias in species ullas diuidi nequit. Et insuper, quæ de pluribus differentibus numero, hoc ipso quid est, prædicatur. Media uero, subalterna genera speciesque appellant, atque unumquodque ipsorum speciem genusque ponunt, non respectu tamen eiusdem, sed diuersorum. Ea enim quæ ante speciem specialissimam sunt usque ad generalissimum genus, genera & species, subalterna dicuntur, ut Agamemnon, Atrides, & Pelopides, & Tantalides, ac tandem ultimo Iouis. Verum in familiis quidem ad unum, uelut Iouem, plerumque principium ipsum reducitur. In generibus autem & speciebus non ita res sese habere uidetur. Non enim ipsum ens unum est omnium genus commune, nec uniuersa generis sunt eiusdem, supremo genere, uno, ut Aristoteles inquit. Sed ponantur, ut in prædicamentis, prima

ma genera decem, quasi principia decem prima. Et si quispiam omnia entia appellet æquiuocè, vt dicit, & non vniuocè nuncupabit. Nam si ipsum ens communium omnium genus esset, vniuocè vniuersa profectò entia dicerentur. Cum autem sint decem prima, communicatio nomen tantum est, non & ratione ea quæ ad nomen accommodatur. Genera igitur sunt generalissima decem. Species autem specialissimæ, sunt quidem in numero quodam, at non infinito. Indiuidua autem quæ sub specialissimis collocantur, sunt infinita. Quapropter descendere à generalissimis usque ad specialissimas species Plato iubebat, ibique stare. Descendere vero per media, differentijs specificis diuidentes. Infinita autem omittere, neque enim cadere sub scientiam possunt. Cum igitur ad specialissimas descendimus species, transeamus per multitudinem diuidendo necesse est, at cum ad generalissima ascendimus genera, in unum multitudinem ipsam congregemus oportet. Species enim in vnam naturam congregat multa, & magis etiam genus; particularia vero ac singularia, in multitudinem ipsum unum è contra diuidere semper uidentur; Speciei namque communicatione, complures homines vnus sunt homo; at unus atque communis, ipsis particularibus plures. Singulare namque semper est diuisiuum, ipsum vero commune, collectiuum, atque unius est effectiuum suaptè natura. Assignato autem genere atque specie, quidnam utrumque ipsorum sit, quorum quidem genus est unum, species uero plures (diuisio namque generis species in plures semper efficitur) genus quidem semper de specie prædicatur, omniaque omnino supera de inferis semper dicuntur. Species vero neque de propinquo sibi genere, neque de ullo supero prædicatur; non enim conuertitur. Nam aut paria de paribus, vt hinnibile de equo, aut maiora de minoribus, ut animal de homine, prædicentur oportet, minora uero de maioribus non oportet. Non enim animal esse dixeris, vt hominem animal esse dices. Atque de quibus species prædicatur, de his & speciei genus, & genus etiam generis usque ad generalissimum necessario prædicabitur. Nam si uerum est dicere Platonem hominem, & hominem animal, & animal substantiam esse, uerum est & Socratem, & animal dicere atque substantiam. Cum igitur supera semper de inferis prædicentur, species quidem de indiuiduo, genus autem de specie, ac indiuiduo, & generalissimum genus de genere, uel de generibus, si plura media subalternaque sint, & de specie, atque indiuiduo prædicabitur. Generalissimum enim de generibus, & speciebus ac indiuiduis omnibus prædicatur. Genus autem, quod est ante specialissimam speciem, de uniuersis specialissimis ac indiuiduis dicitur, & species ea quæ est solum species, de omnibus indiuiduis prædicatur, & indiuiduum de vno solo particulari, indiuiduum autem dicitur Socrates, & hoc album, atque hic accedens, filius Sophronisci, si solus ipsi Socrates sit. Indiuidua igitur ex eo talia dicuntur, quia ex proprietatibus, quodque constat quarum idem aggregatum nunquam in alio fiet. Socratis namque proprietates nullo in alio particulari eædem fient. Hominis tamen communis proprietates eædem in pluribus, imo uerò in omnibus particularibus hominibus ut homines sunt, fiunt atque inueniuntur. Indiuiduum igitur à specie, & species à genere continetur, genus enim est quoddam totum, indiuiduum autem pars, at species totum est, ac etiam pars, sed vt pars quidem ad aliud. Vt totū autem non ad aliud dicitur, sed in alijs, totum enim in ipsis partibus est. De genere igitur atque specie, & quidnam sit generalissimū genus, & quid specialissima species, & quæ sint eadem genera species vè, quæ præterea sint indiuidua, & quot modis genus speciesque dicantur, satis iam explicauimus.

SI ordo naturæ, quem porphyrius in proponendis quinque uocibus secutus est, in ipsa etiā tractatione seruandus esset, proculdubio, post generis tractationem, de differentia agendum foret. Cęterum ordo naturæ interdū consulto prætermittitur, ut doctrinę ordo seruetur, qui quidem totus in eo cernitur, ut accommodatissimè explicentur ea, de quibus agendum est. Hac igi-

tur de causa porphyrius prius de specie, quam de differẽtia disputat. Nam cum genus & species mutuo referantur; ac proinde accurata alterius cognitio, à perfecta alterius cognitione pendeat, necessarium fuit, vt, post generis explicationem, tractatio speciei proxime sequeretur. Memor igitur porphyrius eius, quod dixerat ad initium capitis de genere, nec genus, nec speciem dici simpliciter, duas in primis speciei acceptiones ad initium huius capitis refert, missis interim alijs plerisque, quæ ad propositum minime conducunt. Deinde reiecta priori acceptione, posteriorem iterum declarat, simulque affert definitionem speciei, quæ est secunda species vniuersalis. Tertio loco, ut ea, quæ de specie dixerat, clariora fiant, multa de prædicamentorum dispositione commemorat, tandemq; de indiuiduis nonnulla subijcit.

Species autem dicitur. Prior speciei acceptio est, qua species pulchritudinem significat corporis, nimirum quandam aptam figuram membrorum cum coloris quadam suauitate, ut Cicero definit libro quarto Tuscul. q. Hac significatione dictum est illud, præstantissima corporis forma digna est imperio; hoc est præstãtissima corporis forma digna est, ut ei, cui illa contigit, imperium deferatur, idque non sine causa dici solet, quia dignitas corporis prẹstantis animi plerũque indicium est. Hanc porro speciei significationem inter alias, quæ ad hanc artem non pertinent, tetigit porphyrius, non solum vt ostenderet, speciei vocabulũ alio, atq; alio modo vsurpari, sed etiam, vt aliquid afferret, cui similis esset species, de qua futura est disputatio. Vt enim externa forma rudẽ corporis molem informat; Sic ẽt species de qua hoc loco agendũ est, generis cõfusioni, & imperfectioni ornatũ addit.

Dicitur autem &c. Adiungit posteriorem speciei significationem philosophorum propriam, quam hac definitione tradit: Species est id, quod sub genere collocatur, seu quod idem ualet, id quod generi subijcitur.

Quod si genus assignantes. Obijceret aliquis porphyrio, uitiosa illum reciprocatione vsum fuisse. Superius namque definierat genus per speciem, nunc autem vicissim speciem per genus definit. Cui obiectioni respondet, hanc reciprocam definiendi rationem non esse uitiosam, sed potius necessariam in his rebus, quarum natura in mutuo respectu consistit, cuiusmodi sunt genera & species.

Assignant igitur speciem. Expositis duabus speciei significationibus, posteriorem iterũ declarat hac definitione; Species est id, quod subijcitur generi, & de quo genus in quæstione, quid est prædicatur. Neque enim his verbis proponuntur duę definitiones, ut nonnulli uolunt. Nam cum porphyrius ait, assignant igitur speciem & hoc modo, aperte significat se afferre aliam speciei definitionem ab ea, quam obiter in tradenda posteriori speciei significatione, attulerat, quod tamen falsum esset, si verba illa, quæ proxime sequuntur, nempe, quod subijcitur generi, quasi vna integra definitio ponerentur, siquidem eadem prorsus definitione fuerat posterior speciei significatio explicata. Idem enim est, sub genere collocari, atque generi subijci. Includit ergo hæc definitio superiorem, & addit verba illa, & de quo genus in quæstione quid est prædicatur, vt explicetur, quo pacto species subiiciatur generi. Cum enim ea, quæ subiiciuntur rebus vniuersalibus, aut in quæstione, quale est, aut in quæstione, quid est, subiiciantur, hæc uerba addita declarant verbum, subiici, in hac definitione, posteriori modo esse intelligendum.

In super hoc etiam pacto. Tertio loco affert porphyrius definitionem speciei, pro vt est secunda species vniuersalis. Hactenus enim solam speciem subiicibilem definiuit, quæ quidem sub vniuersali, tanquam species sub genere nequaquam cõtinetur. Est

igitur definitio huiusmodi: Species est id, quod de pluribus differentibus numero in quæstione quid est prędicatur. Est etiam aliud discrimen inter hanc & supriores definitiones: quod illę præscribantur omnibus speciebus, siue infimis, siue medijs: hęc autem solis infimis conuenit.

Atque id quod dicimus. Hanc diximus esse tertiam huius capitis partem: ĩ qua quidem, ut Porphyrius doceat, quid intersit inter speciem mediam, & infimã, latè in explicanda prædicamentorum expositione spatiatur. Hoc loco multa dicuntur de genere, quæ ad perfectã generis cognitionem desiderari poterant. Res perspicuè proponitur in contextu.

In unoquoque prædicamento. hoc est, in singulis predicamentis sunt singula genera summa: Nec enim in unoquoq; prædicamento sunt multa genera summa, ut ipse autor ĩferius docet, cum ait: Genera igitur sunt generalissima decę. Porro cum hoc loco tres tantum partes cujusq; prędicamenti numerentur, genus summum, species medię & infimæ, non existimes rejici à prędicamentis indiuidua, cum ea propriè hac in recta serie sub speciebus infimis ponantur: sed ideo credo nõ esse hoc loco factam mentionem indiuiduorum, quia hoc loco non traditur partitio prędicamentorũ in omnes partes, ex quibus quodque eorum cõficitur, sed in eas tantum, quę generis aut speciei subiicibilis, aut utriusque naturam participant. Hoc enim satis erat, ad intelligendum discrimen, non solum inter species medias, & infimas: quod autor hoc loco explicare instituit: sed etiam inter genera summa & media, quod oportunè hoc loco ĩcidit.

Animatum corpus. vtitur definitione loco definiti, quod sępe fit, cum nomina non suppetunt: Nos hoc genus possumus appellare viuens. Idẽ porro mox facit, cum utitur hac oratione, animal particeps rationis, loco vocabuli eius generis, quod ille putant medium esse inter animal & hominem.

Sub quo rursus animal est particeps. Quod Porp. hic ait, animal rationis particeps esse specime animalis, et genus hominis, fuit opinio Plat. in Thimeo, itẽ q; Stoicorũ & fere Ethnicorũ philosophorũ, existimantiũ, non modo cœlos & astra, sed & quædam alia numina esse animalia rationalia: quæ tamen ea ratione ab hominibus differrent, quod essent immortalia: De qua re lege Calcidium in Thimeum Platonis, & Apulei librum de Deo Socratis. Hæc tamen sententia longe à ueritate aberrat: cuius impugnatio ad alium locum spectat. Qua propter inter animal, & hominem nullum genus medium collocãdum est: potius autem inter corpus, & animatum corpus unum quoddam genus ponendum est, nempe corpus corruptioni obnoxium. Corpus enim duas species complectitur, nimirum corpus corruptioni subiectum, & corpus corruptionis expers, quorum illud genus est corporis animati seu uiuentis, ut alio in loco ostendetur.

Indiuiduum enim est Socrates. Quasi dicat: Quod enim sub homine nulla sit species aut genus, sed sola indiuidua, hinc perspicuum fit, quoniam sub homine non collocatur nisi Socrates, & Plato, hoc album, verbi causa, Alcibiades & alia indiuidua hominis. Accipit enim hoc album pro re subiecta. ut pro Alcibiade, aut quouis alio homine.

Quare hæc quidem. Colligit ex his, quæ dixerat, res subiectas, quæ genera intermedia nominantur, habere duos respectus: Ea vero, quæ extrema, hoc est genera summa vel infimæ species appellantur, unum tantum. Vbi non de quibusuis respectibus loquitur: sed tantum de respectibus generis speciei: Alios namq; complures reperies & ĩgeneribus et speciebus cuiusque prædicamenti. Animal igitur, quod quidẽ est species intermedia, duos habet respectus: unũ speciei, alterũ generis: substãtia verò solius generis, homo antẽ solius speciei. *Ad inferiora uero nõ.* Quod autor hic ait, rem, quæ est species infima, nõ habe-

habere ad inferiora respectum di versũ ab eo, quo respicit suũ genus, & falsum videtur, & ipsi autori repugnans: Homo enim, exempli causa respicit animal, veluti species sub eo cõtenta: Socratem vero, & quemlibet alium hominem ex singulis, ut cõtinens eos, id quod etiam ipse autor statim subdit: Satis autem patet hos respectus esse diuersos. Verum nec falsum, aliquid docet Porphyrius hoc loco: nec secum pugnat: Quia non loquitur de quibusuis respectibus, sed solum de respectibus generis & speciei: ut proximè admonuimus. Species autem infima non respicit inferiora, ut genus, sed ut species. Hoc autem modo exponendum esse contextum, ipse autor apertè significat, cum ex eo probat speciem infimam non habere respectũ ad inferiora diuersum ab eo, quo respicit superiora, quoniam, ut ait indiuiduorum etiam species dicitur.

Definiunt igitur. Tradit duas definitiones generis summi, tres speciei infimæ (quæ omnes apertissimæ sunt) & quandam explicationem intermediorum, quæ vicissim, diuersorumq; respectu sunt genera & species: Id quod exemplo cuiusdam familiæ explicat, in qua Iupiter comparatus cum Tantalo, Pelope, Atreo, & Agamemnone, sic est pater, ut non sit filius, contra verò Agamemnon cum iisdem collatus ita est filius, non sit pater; tres tamen illi intermedii sunt & filii, & patres; Filii priorum, patres posteriorum. Sic igitur res, quæ genus summum est, unum tantum habet respectum generis, quæ autem species infima, solius speciei Media uero, quæ inter huiusmodi extrema interiecta sunt, & genera & species habentur; Species superiorum, genera inferiorum. Itaque licebit hoc modo intermedia utcunque definire: Intermedia sunt, quæ diuersorum respectu species sunt, & genera. Item hoc modo: Quæ cũ species sint ĩ species itidẽ diuidi possunt. Hęc uero a Dialecticis, & genera subalterna, & species subalternæ appellari solent.

Verum in familijs. Multæ sæpę familiæ ad unum caput & principium reducuntur, vt familia Agamemnonis, Pelopis, & Tantali, & rursus familia Pyrrhi, Achillis, Pelei, & Aeaci, ad unum Iouem patrem Tantali & aeaci, ex quibus reliqui ordine progeniti sunt. Ne quis igitur similitudine familiarum proposita fallatur: Credens, eodem pacto genera, & species, quæ in diuersis prædicamentis ponuntur, ad unum commune genus referri posse; docet Porphyrius, non omnino eodem modo se rem habere in prędicamentis, ac in familiis; eo quod nullum genus reperiri possit, quod multis prædicamentis commune sit.

Non enim ipsum ens. Probat nullum genus dari posse, quod idem commune sit omnibus prędicamentis: ex quo perspicuum fiet id, quod proximè dictum est: nullum genus posse reperiri, quod multis prędicamentis commune sit: Quę enim rationes illud probant, ad hoc etiam concludendum ualent. Probatio hęc est: Ens quod maximè uideri posset commune genus omnium rerum, quę in prędicamentis ponuntur, non est earum genus: Ergo nullum omnino datur. Antecedens probat in primis autoritate Aristotelis: qui ob eam causam constituit in prędicamentis decem prima genera, quasi decem principia omnium rerum, quę in prędicamentis ponuntur: quod plane viderit, non esse ens earum omnium commune genus. Deinde hac ratione: Si ens esset commune genus omnium de omnibus utiq; rebus uniuocè prędicaretur: At si quis omnia entia dicat esse entia, prędicatio erit ęquiuoca, & non uniuoca: Igitur ens non est commune genus omnium. Maior propositio perspicua est ex definitione generis, & confirmari potest ex 4. libr. Topic. cap. 3. ubi sic ait Aristoteles: Vniuocum enim genus & species, Minorem probat tum ex Aristotele, ut colligitur ex initio quarti li. 1. & 12. Metaph. cum ait: Et prima ac summa genera, &c. Hinc enim

nimi sit, ut prædicamẽta nõ conueniant in ente nomine & ratione, sed nomine tantum, ac proinde æquiuoce. Verum hac de re alibi diligentius agendum est. Illud tamen prætereundum non est, hoc loco decem prima genera appellari prima principia, quia sunt prima prædicata vniuoca & essentialia rerum omniũ, quæ ponuntur in prædicamentis.

Genera igitur sunt generalissima decem Docet quid sentiendum sit de numero generum summorum, specierum infimarum, & indiuiduorum. Ait ergo, genera summa esse decem, vt dictum est. Species vero infimas, quæ nempe actu existunt, comprehendi quidem certo aliquo numero, verum nobis incognito; At indiuidua, quæ nempe actu sunt, esse infinita: Quod quidem ita intellige: non esse quidem re vera infinita, vt Philosophi docent: sed tantam esse indiuiduorum multitudinem, vt si cũ speciebus comparetur, non inmerito infinita esse videatur; Quod Porphyrius confirmat autoritate Platonis. Præcipit enim in Phedro: ut is, qui scientiam de rebus consecuturus est, eo vsque diuidat genera summa in species, per differentias specierum effectrices, dum ad infimas species veniat: Indiuidua vero idcirco relinquenda esse, quia, cum infinita sint, sub scientiam cadere non possunt.

Cum igitur ad specialissimas. Docet, quid in descensu, de quo proxime locutus est, quidque in ascensu illi contrario accidat; Atque in descensu semper ex vno fieri multa; in ascensu vero ex multis vnum: Id quod suadet ex terminis, finibusque ascensus & descensus, Etenim terminus ascensus est una natura: in qua particularia conueniunt: Eius vero descensus sunt ipsa multa particularia, siue species sint, siue indiuidua, in quibus natura distributa cernitur: Et quoniã plura particularia in genere, quam in eius specie conueniunt, idcirco ait Porphyrius, genus magis congregare, hoc est, plura in vnam naturam colligere, quam eius speciem: Hoc tamen esse commune cuique naturæ communi, vt colligat, & in vnum concludat multitudinem eam, quam sub se continet; in inferioribus vero distributa reperiatur. Id ostendit Porphy. in specie infima, vt in homine. Speciei quippe cõicatione, vt ipse ait, complures homines vnus sunt homo, at vnus atque communis ipsis particularibus plures, quasi dicat: Plures homines sunt vnus homo, non quidem absolute, sed, vt ipse ait, communicatione speciei, seu, quod idem est, vnus homo in specie. Quod duobus modis exponi potest: vno, quasi dicat Porphyrius, multos homines esse idem specie in homine: Altero, ac si diceret, multos homines esse vnum in homine, qui est species: At uero vnus atque communis est, plures non absolute ac simpliciter, sed cum hac adiectione, *ipsis particularibus*, seu in ipsis particularibus, in quibus nimirum cernitur contractus & multiplicatus per differentias.

Assignato vero genere.) Quoniam, gratia explicandi, simul generis & speciei, multa hactenus de predicamentorum dispositione docuit: tradit duo documenta, quibus prædicatione generis & speciei de his, quæ in eodem predicamento ponuntur, explicantur. Vnum est, omnia genera de suis speciebus, deque omnibus inferioribus prædicari; Species autem de suis generibus minime. Hoc probat, quia genus latius patet, quam species: vt ex definitionibus vtriusque, ex diuisione generis in species perspicuum est; sola autem maiora de minoribus (hoc est, communiora de minus communibus) aut paria de paribus prædicantur. Adde tamen Porphyrium, in hac probatione, de ea sola prædicatione loqui: qua prædicatum de toto subiecto dicitur: Ex quo fit, vt hę prędicationes, homo est Grammaticus: animal est rationis particeps, & aliæ huiusmodi, non numerentur hoc loco inter prædicationes: quia nec Grammaticum esse vniuerse dicitur de homine: nec rationis particeps de animali. Alterum documentum est, De quibus prædicantur species,

species, de iisdem prędicantur omnia superiora genera. Hoc pronunciatũ (quod videtur desumptum ex Aristotele in antepraedicamentis cap. 3.) probat Porphyrius ex priori parte superioris documẽti.

Et induidum de uno solo. In extrema capitis parte agit Porphyrius de indiuiduo: tũ, quia saepe ei⁹ meminit, nec satis explicauit: tum etiam, quia indiuiduum omnibus vniuersalibus communiter subiicitur: tum uel maximè, quia species, qua ratione est species vniuersalis, per respectum ad sola indiuidua definita est. Qua de causa eius explicatio nõ fuit longius differenda: Indiuiduum ergo definitur id, quod de uno solo particulari praedicatur. Quod autem Aristoteles ait in praedicamentis cap. 5. primam substantiã (quę inter indiuidua numeratur) de nulla re praedicari; intelligendum est, praedicatione directa, seu naturali, uel artificiosa. Nam identica praedicatione, quam initio naturalem, & artis expertem diximus, dubium non est, quin prima quaelibet substantia praedicari possit.

Indiuiduum autem dicitur. Innuit, tribus modis nominari posse indiuidua: Vno quidem, nominibus propriis, ut Socratis aut Platonis: Altero, periphrasi nominum communium, & pronominum demonstratiuorum, ut cum dicimus, hic homo, hoc album, quo pacto appellata indiuidua dicuntur indiuidua ex demonstratione. Tertio periphrasi alicuius orationis, quę propter aliquam hypothesin uni tantum rei conuenit, qualis est, Sophronisci filius. Hac .n. oratione solus Socrates significatur: modo alius non sit Sophronisci filius, quam Socrates, atq; hoc pacto signata indiuidua dicuntur indiuidua ex hypothesi.

Indiui dua igitur. ostendit ab adiunctis haec omnia merito dici indiui dua; quia unumquodq; eorum cõstant seu potius insignitum est quadam proprietatum accidentiumue coniunctione; quae eadẽ in aliam rem minimè conuenit; unde licet colligere alteram indiuidui definitionem in hunc modum; *Indiuiduum, est cuius omnes simul proprietates in multis inueniri non possunt.*

Indiuiduum igitur à specie. Confert indiuiduum cum specie ac genere comparatione partium & totius, aitq; genus esse totum, indiuiduum partem, speciem vero & totum & partem, totũ respectu indiuidui, partem respectu generis: Loquitur autem non de toto essentiali, & parte integrante aut essentiali, sed de toto uniuersali, & parte subiecta, unde potest colligi haec tertia indiuidui definitio *Indiuiduum est id quod subiicitur speciei in quaestione quid est.*

De genere igitur. Epilogus est eorum, quae de genere & specie, tum seorsim, tum etiam promiscuè disseruit, nec praeterit indiuidua, quae extremo loco explicata sunt.

Vtrum in definitione generis necessario sit ponenda species, & uicissim genus in definitione speciei.

QVAESTIO PRIMA.

CVM speciei uocabulum in tres significationes hoc capite distinguatur, in formam corporis externam, in speciem subiicibilem, & in praedicabilem: De sola specie subiicibili in hac quaestione sermo instituitur. De hac enim sola intelligitur id, quod Porphyrius ait necesse esse, ut in definitione generis ponatur species; & uicissim, genus in definitione speciei.

Pars igitur negatiua quaestionis in primis ita potest confirmari: Relatiua non per alia, quam correlatiua adaequata uidentur definienda; Species autem non est generis correlatiuum adaequatum; Igitur non necessario in definitione generis ponenda est species Minor propositio ita suadetur: Genus non solum ad speciem, sed etiam ad indiuidua refertur: Species igitur non est adaequatum generis correlatiuum.

Secũdo: si genus & species sese mutuo

definirent, propterea quod mutuo referuntur, traderētur definitiones ꝑ æquè nota, aut æquè incognita; Etenim talia esse dicuntur, quæcunq; mutuo se respiciunt: Hoc autē pugnat cum ea definiēdi lege, quam tradit Arist: 6 Top. cap. 3. ubi ait, quicquid definitur, per notiora esse definiendum; Non igitur genus & species mutuo sese definire debent.

Tertio, si genus species mutuo se definirent, sequeretur idem collocari posse in definitione sui: Consequens est falsū & planè repræhenditur ab Arist. loco citato. Quod autem id sequeretur, facile est ostendere. Vt enim Philosophus ibidem ait, loco cuiusque nominis in definitione positi licitum est ad hibere eius definitionem. Quo dato cum species dicatur esse id, quod subiicitur generi, posita loco generis definitione ipsius generis sic habit definitio: Species est id: qđ subiicitur ei, quod prædicatur de pluribus differentibus specie in quæstione, *quid est* Quo pacto iam exprimitur species, in definitione speciei.

Tota huius quæstionis difficultas in duobus quasi punctis posita est; Vno, sitnè adæquatum correlatiuum necessario ponendum in definitione relatiui: Altero, quodnā sit primum & adæquatum correlatiūm generis. Vt autem hæc planius tractentur; illud ante intelligendū est, quid intersit inter primum siue immediatum correlatiuum, & adequatum. Primum & immediatum est illud, quod totam terminat relationem relatiui, non interuento alterius, quo pacto maius est correlatiuum minoris, & actus potentiæ, Adæquatum uero est illud, præter quod nihil est aliud, quod terminet relationem relatiui; Quo etiā pacto maius est correlatiuum minoris, cum nihil terminet relationem minoris nisi maius. Non tamen hoc pacto actus est correlatiuum potentiæ habentis obiectum, quia etiam obiectum terminat relationem potentię, quanquā, ut multi ferunt, actus sit correlatiuum adæquatum potentię non habentis obiectum, qualis est materia respectu formę:

Hinc efficitur, ut non omne primum immediatumq; correlatiuum sit adæquatū, nec omne adequatum sit primū Nam actus potentiæ uidendi est primū & non adequatum, cum obiectum etiā terminet relationem, potentię uidendi. Contra uero actus materiæ, ut analogicè complectitur actū substantialem, & accidentalem, si multorum opinionem spectes, est adæquatum correlatiuū materiæ; sed nō primū, quia non totum immediate terminat habitudinem materię sed actus substantialis immediate, accidentarius autem mediate & interuentu substantialis. Quanquam autem de adæquato correlatiuo materiæ nō pauci ita sentiāt; res tamen à nobis hoc loco tanquam exemplum duntaxat allata sit. Neq; enim hac de re quicquam in præsentia statuimus. Dabitur aliquando locus quæstioni dirimendæ.

Quod ergo attinet ad priorem difficultatis partem dicendum est, non necesse esse, ut in definitione relatiui ponatur adequatum corelatiuum, sed primū. Prior pars huius assertionis patet, quia in definitione purę potentię, quæ est materia (& si ponamus superiorem sententiam de adequato materię correlatiuo ueram esse) non necesse est, ponere actum, ut analogicè dicitur de forma substantiali & accidentaria, sed satis est si ponatur substantialis.

Posterior pars probatur: Quia omne relatiuum debet definiri per primum aut adequatum correlatiuum. Quamuis autem ita possit definiri per primum, ut non definiatur per adæquatum, ut ex confirmatione superioris partis perspicuū est; tamen non potest definiri per adequatum, nisi simul definiatur per primum. Quod autem non possit definiri per adequatum, nisi simul definiatur per primum, ex eo patet: quia adæquatum correlatiuum uel est adequatum simul & primum, ut maius respectu minoris, & minus respectu maioris; uel adæquatum & non primum, ut actus, quatenus iuxta prædictam multorum opinionem dicitur de forma substantiali

stantiali & accidentaria respectu materiæ. Quando autem non est primum, semper accipitur analogicè & præcipuè pro primario, ut inductione patet: Vnde fit, ut etiam tunc relatiuum definiatur per primum correlatiuum. Vnde Arist. 6. Top. cap: 4. omnibus Philosophis consentientibus, affirmat, peccare eum, qui indefinitione relatorum, non adhibet ea, ad quæ illa primo referuntur.

Quod vero attinet ad posteriorem difficultatis partem tres sese offerunt sententiæ, duæ omnino contrarię & quasi extremę. Prima opinio est Louaniensium dicentium, speciem non solum esse primum, sed etiam adæquatum correlatiuum generis, proinde res quæ sũt genera, ut animal & plãtam, non referri ad ĩdiuidua relatione generis, sed alia quadã relatione diuersa specie à respectu generis, ex qua constituitur species quædam innominata uniuersali, quæ necessario addenda est quinq; vulgatis speciebus, ut diuisio vniuersalis adęquata fit. Verum hęc opinio, quæ ex parte asserit, speciem esse adæquatum generis correlatiuum, facile refellitur: In primis ex definitione generis. Nam, cum genus, quatenus genus est, definiatur per respectũ ad omnia differentia specie, de quibus prædicatur in quęstione, *quid est*; In his autẽ non solum numerentur diuersæ species, sed etiam indiuidua diuersarum specierum eiusdem generis: efficitur, ut genus, quà ratione genus est, non solum referatur ad speciem, sed etiam ad indiuidua. Deinde ex diuisione uniuersalis, siquidẽ & Pophyrius, & Aristoteles, et omnes alii veteres Philosophi existimarunt, se adæquatè diuidere uniuersale ĩ quinq; vulgatas species: nec ullum vniuersale crediderunt prædicari in quæstine, *quid est*, nisi prædicatione generis, aut speciei, Quo fit, ut ponere aliam speciem uniuersalis, cuius prædicatione res, quę dicuntur genera, predicẽtur de suis indiuiduis, ut superior opinio docet, omnium ueterum sententię repugnet.

Altera opinio, est aliorum quorundã qui à Louaniensibus referuntur, dicẽtiũ speciem nec esse adęquatum correlatiũ generis, nec primum seu immediatum sed necessario dandum esse aliquid commune uniuocum speciei & indiuiduo, quod uocant subiicibile, seu particulare in quæstione, *quid est* incõpletè, ad quod primo, et adæquate referatur genus, Hoc enim commune est speciei & indiuiduo quod utrumque subiiciatur generi in quęstione, *quid est* incomplete; quo pacto correlatiua aliorũ uniuersalium nõ subiiciuntur suis vniuersalibus. Sed nec huiusmodi sentẽtia, quanquã probabilis sit, uidetur amplectenda, quæ ex parte negat, speciem esse primum immediatũ que generis correlatiuum, primò quidẽ quia si aliquid commune uniuocum speciei & indiuiduo esset primum correlatiuum generis: non esset necesse definire genus per speciem, imo vero uitiosum esset hoc definitionis genus: quandoquidem nullum relatiuum definiendum est per solum secundarium correlatiuum, quemadmodum patet in commune nõ est definiendus per hunc filium.

Cum ergo Porphyrius apertè docuerit: se necessitate compulsum, definiuisse genus p speciem (id quod cęteri omnes alicuius notę Philosophi faciendum fuisset sentiunt, atq; adeo planè exequũtur, nunquam aliter genus, quam per speciẽ definientes) efficitur, ut nullo modo uideatur negandum, speciem esse primum generis correlatiuum.

Deinde, quia si genus refertur primo ad aliquid commune speciei & indiuiduo: cum genus ponatur species infima vniuersalis: erit etiam commune illud species ĩfima particularis seu subiicibilis. Nam si relatiuum est species infima, necesse est, ut primũ eius correlatiuum sit species infima: Iam uerò, si species, & indiuiduum, cum nõ sint res singulares, sed communes, conueniunt in quadam specie infima: erunt composita per accidens (nam sub species infima sola indiuidua continentur, aut composita per accidens) quod quanquam huius opinionis autores fateantur: non tamen uidetur concedendum. Videtur enim Porphyrius

phyrius non minus credidisse, speciem esse compositum per se, quam genus: quod per ipsam necessario definiendū docuit. Tertia igitur opinio, quę & omnium grauium Philosophorum est, & à nobis amplectenda, hac assertione continetur: Species non est adęquatum generis correlatiuum, sed primum & immediatum. Hęc assertio in primis probata relinquitur impugnatione primę ac secundę opinionis. Deinde probatur hoc argumento: Natura eius, quod denominatur genus, ut animalis natura, primo est in speciebus, remotè autem in indiuiduis, siquidem genera per suas species sunt in indiuiduis. Genus igitur, qua genus est, proximè respicit speciē, remotè autem indiuidua. Ex quo fit cōsequens, ut species non sit adęquatū generis correlatiuū sed primū & imediatū.

At obiicies primo in hunc modum: species, & indiuidua, quatenus ad genus referuntur, hac ratione uniuocè conueniunt: quod utrumque subiiciatur generi, in quęstione quid est incomplete. Genus igitur primo respicit illud commune vniuocū; remotè uero speciē & indiuiduum; Quare species non est primum generis correlatiuum. Secūdo, ut genus refertur ad speciem & indiuiduum: Sic etiam species & indiuiduum, cum sint correlatiua generis, referuntur ad genus. Aut igitur hæc referūtur ad genus eadē numero relatione: aut diuersi numero; atqui non referuntur eadem numero, quia eadem numero relatio non potest esse in diuersis numero fundamentis; Ergo referūtur diuersis nu. relationib⁹. Iā uero si referūtur diuersis nu. relationibus, aut huiusmodi relationes differunt solo numero, aut etiam specie: Nō possunt autē specie differre, quoniam alioqui duo incommoda colligi videntur alterū, quod unum specie relatum, quale est genus, referretur ad diuersa specie correlata, cōtra illud Arestotelis pronunciatum: Quot modis dicitur unum oppositorū, totidem dicitur alterum, quo utitur 1. lib. Top. cap. 13. Alterum, quod pari ratione genus proximum remotū diuersis specie relationibus ad speciem infimam referretur; Quippe cum genus remotum interueniente proximo speciem infimam respicit; ergo relatio speciei & indiuidui ad genus differunt solo numero, & ex consequenti conueniunt in quadam communi specie, ad quam primò & immediate terminatur relatio generis.

Hæ tamen obiectiones ita diluuntur: prior quidem, negando antecens, quia commune illud, in quo conueniunt species, & indiuiduum, quatenus ad genus referuntur, non est vniuocum, sed analogum. Nam subiici generi per se ipsum, quo pacto species subiicitur, & subiici eidem generi per aliud, quo pacto subiiciuntur indiuidua, non conueniunt uniuoce, sed analogicè, in eo, quod est, subiici generi: Quemadmodum substare cōtrariis per se ipsum, siue immèdiatè, quo modo quantitas substat albedini & nigredini; Et substare contrariis per aliud, siue mediate, quo modo substantia albedini & nigredini subiicitur, non conueniunt vniuoce, sed analogicè, ī eo, quod est substare contrariis, id quod in prædicamenti s cap. de substant. apertum erit.

Posteriori autem obiectioni occurres si dixeris, speciem, & indiuiduum referri ad genus diuersis specie relationibus: nec incommodum esse id, quod priori loco colligebatur, unum, scilicet, specie relatum referri ad duo correlata specie diuersa, modo ad unum referatur proximè, ad alterum remote; quo pacto potētia refertur ad actum & obiectum. Illud enim Aristotelis pronunciatum in his tātum intelligendum est, quę primò & immediate opponuntur: Alioquin colligeres, visum corporis esse duplicem, quia duplex est eius correlatiuū, actus, videlicet, & obiectum: Verè tamen colligimus uisum, ut complectitur uisum corporis & animi duplicem esse, quia actus uidendi duplex est, alter, qui organo corporis perficitur, alter, qui solius animi functione. Alterum vero incommodum nequaquam colligitur; non enim est in utrisque par ratio, quia indiuiduum nihil potest

test respicere relatione subijcibilitatis incomplete nisi interueniente specie; At genus remotum potest aliquid respicere relatione generis, non interuenien te proximo, nempe speciebus, in quas immediatè diuiditur.

His ita constitutis, perspicuum est, quid ad quęstionem principalem respõdendum sit. Cum enim prius ostenderimus, non necesse esse, vt in definitione relatiui ponatur adęquatum correlatiuum, sed primum & immediatum, nisi cum accidit, ut idem sit adęquatum, quod immediatum: Tum autem planũ fecerimus, primum & immediatum correlatiuum generis esse speciem: Reliquum est, ut colligamus, necessario genus ponendum esse in definitione spẽi, & speciẽ in definitione generis, ut Porphyr. initio capitis asseruit. Ex his patet solutio ad primum argumentum initio quęstionis positum, negando. s. maiorẽ, quę nisi intelligatur de correlatiuo adęquato, quod idem sit primum, falsa est, ut patet ex his, quæ diximus.

Vt autem secundum diluamus, attendendum est, non propriè dici solere, alterum è duobus relatis sese mutuo respicientibus definiri per alterum, sed potius dicendum esse, definiri ad alterum, ut scitè docuit M. Albertus in tractatione eorum quæ sunt ad aliquid, c. 9. Nec enim propriè dicimus res definiri, nisi per ea, quæ definitio modo aliquo notiora sunt, vt per genus, & differentiã, aut per genus, & proprietatẽ, collectionemvè aliquã propriã communiũ accidentiũ. At ea, quę mutuo sese respiciũt. non hoc pacto sese inuicẽ definiũt, quia neutrũ ponitur in definitione alterius, vt genus definiti, aut differẽtia, aut proprium, aut accidens, sed solum, vt terminus eius relationis, quæ definitione explicatur. Ad scdm igitur argumentũ neganda est maior. Nã vnũ relatiuũ definitur per suũ genus, & differentiã, quæ notiora sunt ipso; non definitur ãt propriè per correlatiuum, sed ad correlatiuum: Nõ oportet vero, vt id, ad quod aliquid definitur sic notius ipso definito: Genus igitur & species, etsi mutuo sese definiant, nihilominus tradit definitiones per ea, quæ notiora sunt,) nimirũ per genus & differentia) definito, uel per ea, quæ loco eorum collocãtur.

Ad tertium concedẽdum est, loco cuiusque nominis in definitione positi, adhiberi posse definitionẽ rei, quam significat, modo iã adhibita non sit: Nec est incommodum in relatiuis, quod idẽ ponatur in definitione sui, sed solũ in absolutis: Nec enim ponit ut relatiuum in definitione sui, ut seipsum declaret, id enim uitiosum esset, sed ut appareat, ad quid referatur eius correlatiuum. Diximus, *modo iam adhibita non sit*: quia si ita dicas; species est id, quod subiicitur ei, quod de specie prædicatur, in quæstione, *quid est*, Non licebit iterum loco nominis speciei adhibere speciei definitionẽ, quia iã posita est. Poteris ẽt hoc modo argumentũ soluere, negando scilicet maiorem, & ad eius probationem dicendũ est illud Aristotelis dictũ.

Loco cuiusque nominis in definitione positis adhiberi poße definitionem rei, quam significat, in rebus tantum absolutis, non in relatiuis esse intelligendum.

Vtrum definitiones speciei rectè à Porphyrio traditæ sint.

QVAESTIO SECVNDA.

NON videntur rectè à Porphyrio traditæ tres illę species definitionis, quas initio capitis attulit. Primum quia duæ priores indiuiduis conuenire videntur, quandoquidem non solum species, sed indiuidua etiam subiiciuntur generi in quęstione, quid est. Quod si dicas, subaudiendum esse particulam *proximè*; indiuidua uero nõ collocari proxime sub genere, sic adhuc urgebimus: Indiuidua generis, ut hoc animal, proxime sub genere collocãtur, nõ tamen sunt species; sunt igitur uitiose traditæ definitiones. Maior propositio ostẽditur, quoniam ut hic homo se habet ad hominẽ, sic ẽt hoc animal ad animal: At hic hõ proxime subicitur homini; ergo & hoc animal animali, deĩde si particula, ꝓxime, subaudiẽda est illud

sequitur, definitionem speciei non conuenire homini respectu substantiæ, quippe cum ei non subiiciatur proxime: & ex consequenti hominem non esse speciem substantiæ, quod nemo dixerit. Non uidentur ergo duæ priores speciei definitiones rectè à Porphyrio traditæ.

Secundo, tertia quoq; definitio uitiosa uidetur. Nā genus prædicatur in quæstione, quid est, de pluribus numero differentibus, ut animal de Alexandro & Bucephalo: sed hæc est definitio speciei; Ergo hæc definitio conuenit generi.

Denique multis rebus, quæ non sunt species, conueniunt traditæ definitiones, igitur non rectè traditæ sunt. Antecedēs suadetur hoc modo: Anima subiicitur in quæstione, quid est, cuidam generi, nempè formæ substantiali, ut docet Aristoteles in lib. de anima, Materia item rerum, quæ gignuntur & intereunt, prædicatur in quæstione, quid est, de hac & illa materia, quæ solo numero differunt; sed anima, & materia non uidentur esse species Ergo cōuenit aliis. Minor probatur, quoniam alioqui, cum ex anima & materia constent multæ rerum animatarum species, dandum erit, ex duabus speciebus cōstare alias species, quod negat Porphyrius extremo cap. huius lib. Multis ergo rebus, quæ non uidentur species, conueniunt traditæ definitiones.

Vt tamen intelligas rectè traditas esse à Porphyrio definitiones speciei: aduerte in primis speciei uocabulum æquiuocū esse, non solum ad formam corporis, externamque speciem, de qua disserunt philosophi, de quibus analogicè dicitur: sed etiam ad eas species, in quas philosophorum species prima diuisione distribuitur Diuiditur enim primum à philosophis in eam, quæ prædicatur, & in eā, quæ subiicitur: quarū comparatione speciei uocabulū est satis æquiuocum; quia huiusmodi species sola nominis communione cōueniunt: Recentiores Dialectici priorem uocant prædicabilem, posteriorem subiicibilem.

Animaduertendum est etiam, speciē subiicibilem diuidi in speciem mediam & infimam, nō quidem ut genus in species, sed potius in composita per accidēs; atque inter species subiicibiles solas infimas esse prædicabiles. Nam cum species mediæ, qua ratione prædicantur, sint genera: infimæ uero, quia infra se nullam habent speciem; non possint esse genera respectu inferiorum, hoc est, indiuiduorum, necesse est, ut alia quadā relatione ad ea referantur, quam quidem significat speciei uocabulum.

Dicendum est igitur, rectè traditas esse definitiones speciei, si modo priores duæ speciei subiicibili assignentur: Tertia uero speciei prædicabili. Nam in duabus prioribus, quæ pro hac una eademq; habendæ sunt: species dicitur id, quod subiicitur generi in quæstione, *quid est*: loco generis ponitur particula, *quod* qua innuit aliquid unum nomine & ratione; ut in definitione uniuersalis: quo fit, ut hac definitionis parte excludantur complexa, & cætera omnia, quæ per eandem particulam in definitione uniuersalis, reiiciebamus: Reliqua uerba loco differētiæ habentur nimirum, subiicitur generi in quæstione *quid est*, scilicet proximè, quam particulam subaudire oportet: Cęterum cum dicitur, quod subiicitur, accipiēda sunt hæc uerba, quasi dicas, quod aptum est, ut subiiciatur uerè, à se & secūdum naturam, quo pacto uerbum, prædicatur, expositum est in priori definitione uniuersalis; Vnde fit, ut particula, subiicitur, excludantur omnia uniuersalia, qua ratione uniuersalia sunt, eo, quod nulla res uniuersalis, quatenus uniuersalis, est, subiciatur, sed prædicetur.

Excluduntur etiam differentiæ qua ratione quodammodo subjiciuntur generi, eo quod non subjiciantur illi secundum naturam, sed contra naturam, ut rationis particeps animali: Cum dicitur, generi, excluduntur subiecta, quæ naturali prædicatione subjiciuntur prædicatis, quæ non sunt genera. Quo pacto se habent cygnus & papyrus respectu albi. Cum additur, in quæstione quid est, excluduntur ea, quæ naturaliter subiiciuntur quibusdam prædicatis, quæ sunt

illa

illa quidem genera sed tamen non eorum, sed aliorum subiectorum, quo pacto comparantur cygnus & coruus cũ colorato. Cum deniq; adiicitur, proxime, excluduntur indiuidua, quæ etsi subiiciantur generi in quæstione, quid est, nõ tamẽ subiiciuntur proxime, sed interuẽtu speciei. Patet igitur recte traditas esse duas priores speciei definitiones.

In tertia vero definitione, quę sic habet: *Species est, quod prædicatur de pluribus differentibus numero ĩ quæstione quid est;* loco generis ponitur, *quod prædicatur de pluribus,* quæ verba eodem modo exponenda sunt, quo in definitione generis intelligenda esse diximus, proinde eadem hic excluduntur, quæ ibi. Quod autem additur, in quæstione quid est, excludit differẽtias, propria, & accidentia, ut in eadẽ generis definitione. Illa denique particula, differentibus numero excluduntur genera omnia, modo subaudiantur particulæ, proximè, & solo, ut definitio sic habeat. Species est, quod de pluribus solo numero differentibus in quæstione quid est proximè prædicatur.

Superest ut argumenta initio proposita diluamus. Ad primum iã dictum est; solutionem ibi traditam esse bonã ut patet ex dictis, & ad priorẽ impugnationem negãda est maior. Deinde ad eius probationem negãda est etiam maior. Nam diuersa ratio est; Quanquam enim par sit in utraque oratione uerborum collocatio, in rebus tamen significatis disparitio est, cum illud, hic, significet differentiam, quę proximè diuidet hominẽ; illud autẽ, hoc, differentiam quę remote atque interuentu speciei diuidit animal, utpote aliquam ex iis, quę proximè diuidunt speciem; ac proinde hoc animal designat aliquod certum indiuiduum animalis, inter quod tamen & ipsum animal mediat species. Ad id uero quod posteriori loco contra eandem expositionem obiicitur, dicendum est, etiã respectu substantiæ homini conuenire definitionem speciei, Nam & si substantiæ non subiiciatur homo proxime; tamen quatenus substantiæ subiicitur, necessario habet, ut subiiciatur proximè alicui generi inferiori, ut animali, quandoquidem species eadem relatione ad remotum, & proximum genus refertur nec potest generi remoto subiici, quia sub proximo aliquo contineatur. Item definitio ita intelligẽda est, ut illud dicatur species respectu omnium, quibus subiicitur in quæstione quid est, quod proxime sub aliquo genere collocatur.

Ad secundum concessa maiori negãda est minor. Illa enim non est tota definitio speciei, quoniam addendæ sunt particulæ, proximè, & solo, ut diximus. Genus autem non prædicatur proximè de differentibus solo numero.

Ad tertium respondet Caietanus negando consequens, & ad eius probationem negat, animam uel materiam esse species, imò nec uniuersalia. Dicit enim nihil esse propriè uniuersale, nisi prædicetur de pluribus rebus naturæ completæ, hoc est, quæ per se ponantur in aliquo prædicamento, ut de pluribus animalibus, hominibus, de pluribus quantitatibus aut qualitatibus, & cæteris huiusmodi, quæ per se ponuntur in prædicamẽtis. Quare in definitione uniuersalis nomine plurĩũ intelligendas esse, ait res naturę completę quo pacto definitio non accommodatur materię, formę & reliquis huiusmodi; quia materia nõ potest prędicari in recto, nisi de hac & de illa materia; quę sunt entia incompleta, & similiter anima. Itaq; affirmat nec formam substantialem esse proprie genus, nec animam aut materiam rerum, quę gignuntur & intereunt, esse propriè speciem, quia non prędicatur de rebus naturę completę. Hęc tamẽ solutio hoc uno argumẽto satis refutatur; quoniã par ratio est in rebus uniuersalibus atq; in his, quę subiiciuntur uniuersalibus; sed res incompletę naturę sunt uniuersales, ut differẽtia; igitur & res, quę subiiciuntur huiusmodi uniuersalib⁹ possunt esse naturę incompletę. Quapropter materia rerũ, quę gignũtur, interũt, erit verè species materię, & forma verè

genus animæ, & ita in cæteris. In forma igitur ad argumētū, negatur ātecedēs, & ad eius probationem concessa maiore, neganda est minor. Ad probationem uero minoris dicendum est, quod porphyrius ait; ex duabus speciebus nunquam effici tertiam, non uniuerse intelligendum esse, sed in his tantum speciebus, quæ sunt naturæ completę, qualis non est anima, nec materia.

Vtrum indiuiduum rectè definitum sit à Porphyrio.

QVAESTIO TERTIA.

ILlud inprimis in hac quæstione aduersus porphyrium occurrit, quod frustra indiuiduum definierit. Nam sola uniuersalia definiri possunt, ut primo post. 1. & 7. cap. 7. & 7. Metaph. cap. 15. & sæpè Aristoteles, & cæteri philosophi docent; Indiuiduum autem non est uniuersale, cum de pluribus prędicari non possit; Ergo non potest indiuiduum definiri.

Secundo, Esto demus, indiuiduū rōne aliqua posse definiri, non uidetur tamen rectè à porphyrio definitum, quia indiuiduū est negatiuum quid, idē. n. ualet, ac si dicas, id quod diuidi nō potest) igitur per negationē definiri debuit, quo quidem pacto non videtur à porphyrio definiri, sic. n. ait; *Indiuiduum est, quod de uno solo prædicatur*, vbi nulla talis negationis mentio fit.

Tertio, quidam homo non prædicatur de uno solo, sed de pluribus, quod idē ī cæteris apertum est; Non omnibus ergo indiuiduis conuenit indiuidui definitio. Maior probatur ex Aristotele cap. de substantia dicente, quendam hominem, & quendam equum esse primas substantias, prima autem substantia res indiuidua est, ut capit. de substantia videbitur.

Quarto, Nulli indiuiduo uidetur indiuidui definitio accommodari. Nam Socrates, & hoc album sunt indiuidua, vt perspicuum est: At neutrum prędicatur de uno solo, sed de multis, Socrates enim prædicatur de hoc albo & de seipso, itemque hoc album de seipso, & de Socrate, quæ quidem sunt plura non solum numero, sed etiam specie, ac genere: Igitur nec Socrati nec huic albo conuenit tradita indiuidui definitio, quod idem in cæteris eodem modo ostendi potest. Postremò videtur indiuidui definitio conuenire rebus non indiuiduis. Nam sol, luna, Mercurius prædicantur de uno solo, nec tamen sunt indiuidua, sed uniuersalia (alioqui non tractarentur à philosophis, qui de solis rebus uniuersalibus disserunt.) Igitur tradita definitio indiuidui conuenit rebus non indiuiduis.

Dicendum est tamen, indiuiduum etiam definitione explicari posse, & aptè à porphyrio fuisse definitum, quod vt pateat, animaduertendum est, hanc uocem, indiuiduum, esse nomen connotatiuum, quemadmodum vniuersale, proindeque aliud significare, aliud connotare: Connotat enim rem, quæ dicitur indiuidua, ut Socratem, Platonem, significat uero, (si præcipuam eius significationem, quod ad dialecticum attinet, spectes) notionem quandam siue relationem, qua res indiuidua ad unum refertur, de quo tantum prædicari potest. Cæterum si consideres, unde indiuidui nomen desumptum est, idem significat, ac si dicas, quod diuidi nō potest in partes subiectas. Qua significatione indiuidui nomen est negatiuum, quippe cum negationem quandam diuisionis in partes subiectas significet; Et e tertia huius nominis significatione, quę significat notionem qua res indiuidua subiici potest speciei infimæ.

His positis perspicuum erit, rectè definitum esse indiuiduum à Porphyrio definitionibus, quas in contextu annotauimus. Prima enim, quæ apertè proponitur hoc modo, *indiuiduum est, quod de uno solo prædicatur*, primā præcipuam que rei indiuiduæ notionem apertè explicat. Secunda uero, quam in expositione cōtextus diximus ex uerbis sequē tibus

tibus elici, nempe, indiuiduum est, cuius omnes simul proprietates in pluribus rebus inueniri non possunt, optimè exponit à signo eam indiuidui significationem, quam secundo loco numerauimus. Tertia denique, quam docuimus hoc modo colligi posse ex illis verbis, (*indiuiduum igitur ab specie continetur,*) *indiuiduum est, quod subijcitur speciei infimæ in quæstione quid est*, rectè declarat eam notionem rei indiuiduæ, cuius tertio loco meminimus. Cum ergo his tribus definitionibus apertè explicentur tres indiuiduæ significationes, quas diximus, planum est indiuiduum rectè fuisse à Porphyrio definitū.

Superest, ut ad argumenta initio proposita respondeamus: ad primum concessa maiori distinguenda est minor. Si enim intelligatur de indiuiduo denominatiuè, uel de re singulari, ut Platone, quæ denominatur indiuidua, concedenda est: si autem intelligatur de indiuiduo formaliter sumpto, neganda est. In his enim indiuidui definitionibus non definitur res aliqua, quæ indiuidua cognominetur. seu in prima & tertia definitur vtraque indiuidui intentio, in secunda vero ea indiuidui negatio, à qua indiuidui nomen desumptum est, quæ quasi formæ quędam sunt respectu suorum inferiorum de quibus dicuntur.

Ad secundum respondetur negando antecedens; si indiuiduum formaliter, id est, pro secunda intentione sumatur, sic enim quædam relatio positiua est.

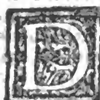
Ad tertium respondetur negando maiorem. Nam id, quod primò significatur his verbis, *quidam homo*, non est verè indiuiduum sed indiuiduum vagum, vt vocant, quemadmodum, quidam equus, & quicquid significatur nomine communi adiuncto signo particulari, vt significet indeterminatè aliquam differentiam indiuiduantem, qua natura communis contrahatur, itaque id, quod significatur hac voce, *quidam homo*, non est prima substantia, sed id cui attribuitur significatum, vt Petrus, qui dicitur quidam homo. At vero cum hoc loco definitur indiuiduum, ea sola indiuidui nomine comprehenduntur, quæ verè sunt indiuidua, vt Socrates, hic equus & similia determinata & præfinita. Ad probationem maioris dicendum est, quod Aristoteles ait, quendam hominem & quendam equum esse primas substantias, nō sic accipiendum esse, quasi doceat, quendam hominem toto ambitu suę significationis esse vnam primam substantiam, & quendam equum aliam; sed ita quasi apertius dicat, res, quæ dicuntur quidem homo, & quidam equus, ut Alexandrum, & Bucephalum, esse primas substantias.

Ad quartum concessa maiore, neganda est minor, & ad probationem dicendum, Socratem non prædicari de hoc albo secundum naturam, quo tamen pacto predicatio in hoc libro intelligitur. vt supra diximus; Hoc uero album prędicari quidem de seipso, & de Socrate secūdum naturam: Cęterum non vt de pluribus, quę dicantur plura secundum idem nomen, quod de pluribus affirmari dicitur; Nec enim dicitur hoc album de seipso & de Socrate, ut de pluribus albis; Quo tamen modo prędicatio de pluribus hoc loco intelligitur: quare tā Socrates, quam hoc album de uno solo dicitur ea prędicatione, quam hic intellexit Porphyrius.

Ad quintum respondetur, negando maiorem, nam sol non tantum predicatur de hoc solo existente in rerum natura, sed etiam de pluribus, qui potestate diuina fieri possunt. Sol enim non significat primò hunc designatum solem, quem cernimus, sed solem absolutè, nulla differentia indiuiduante constitutum, sub quo dubium non est, quin multi soles cogitari possint diuina potestate procreabiles. Idem dicendum est de Luna, Mercurio, & cęteris huiusmodi.

CAPVT TERTIVM

DE DIFFERENTIA.

Ifferentia autem communiter, propriè & propriissimè dicitur. Differre namque quippiam communiter dicitur, cum diuersitate quouis modo, aut à se ipso, aut ab alio differt. Et semper hæc differentia in iis est, sanè diuersitatibus, quæ consistunt in hisce, quæ, cum interrogamus quomodo res sese habet, assignari reddique solent. Propriè vero aliqua differre dicuntur, cum inseparabili differunt accidente. At inseparabile accidens est, ceruleus oculorum color, aut simitas, aut cicatrix callo ex vulnere inducto. At propriissimè quippiam à quopiam differre dicitur, cum specifica differentia differt, quemadmodum homo ab equo specifica differentia differt, rationalis qualitate, omnis igitur vniuersaliter differentia diuersum facit adiuncta. Sed communiter quidem & propriè differentiæ, diuersum per accidens faciunt, propriissimè verò diuersum per se. Quod quidem & aliud dicitur. Illæ simpliciter differentiæ, hæ specificæ nuncupantur. Animali namque differentia rationalis adiuncta, aliud sanè, ac animalis speciem facit. Motus autem additus diuersum à quiescente tantummodo fecit. Quare illa quidem aliud, hæc vero diuersum tantummodo fecit. Iuxta eas igitur quæ faciunt aliud, diuisiones generum in species fiunt, & diffinitiones etiam assignantur, quæ quidem ex genere, talibus vè differentiis constant. E cæteris vero diuersitates per accidens tantum emergunt eius quo de qualiter sese habet interrogatur. Rursus igitur à principio differentiam diuidentes, differentiarum alias separabiles, alias inseparabiles, dicimus esse. Moueri namque, atque quiescere, & valere, ac ægrotare, & quæ sunt similis generis, separabilia sunt. Aquilinum autem esse, vel simum, & rationale, & irrationale, inseparabilia sunt. Inseparabilium rursus alias per se, alias per accidens esse. Rationale namque, & mortale, & susceptiuum esse scientiæ, per se homini competunt: At aquilinum esse vel simum, per accidens & non per se competit. Quæ igitur per se competunt, in substantiæ ratione sumuntur, & aliud faciunt. Quę vero per accidens, diuersum, ut diximus. Et hę quidē etsi inseparabiles sunt, intensionem remissionem vè suscipiunt, Simum enim esse, aut coloratum, intenditur atque remittitur. Illę vero non suscipiunt. Neque enim genus magis minus vè de eo cuius est genus dicitur, neque generis differentiæ, quibus in species genera diuiduntur. Hæ namque sunt, quæ cuiusque rationem conficiunt. At vniuscuiusque ratio una est, eademque neque intentionem, neque remissionem ullam suscipiens. Aquilinum autem esse, vel simum, vel aliquo modo coloratum, & intenditur & remittitur. Cum igitur tres species differentiæ considerentur, & aliæ quidem sint separabiles, aliæ inseparabiles: Et rursus, inseparabilium aliæ per se sint, aliæ vero per accidens. Rursus differentiarum per se, aliæ sunt ę, per quas in species diuidimus genera, aliæ per quas ea quæ sunt diuisa consistunt. Veluti differentiæ per se animalis hæ sunt omnes, animatum, sensitiuum, rationale ac irrationale, & mortale & immortale. Atque animati quidem & sensitiui differentię, constitutiuæ sunt substantiæ animalis, est enim animal substantia animata sensitiua. Mortalis uero ac immortalis, rationalis & irrationalis, animalis differentiæ diuisiuæ. Per has enim in species genera diuiduntur. Verum hę quæ sunt generum diuisiuæ, constitutiuę sunt specierum, nam animal per rationale vel irrationale, & per mortale rursus ac immortale diuiditur. Sed mortalis quidem rationalis vè differentiæ constitutiuæ sunt hominis. Rationalis uero ac immortalis, Deorum. Irrationalis autem atque mortalis, animalium expertium rationis. Sic & substantia suprema per differentias diuiditur animati, atque inanimati, item sensitiui & non sensitiui. At differentiæ quidem animati, & sen-

sitiui

striai una cum substantia sumptæ animal confecere: Animati autem atque insensibilis, plantam. Cum igitur eædem differentiæ partim constitutiuæ sint, partim diuisiuæ, uniuersæ specificæ nuncupantur. Atque his opus est maximè ad generum diuisiones, & ad diffinitiones conficiendas. Sed non illis alijs, quas separabiles esse, aut inseparabiles diximus. Hus itaque diffinientes, differentiam, inquiunt, eam esse, qua species genus excedit. Homo nãque plus quam animal habet rationale atque mortale: Animal enim nihil istorum est. (Vnde enim differentias species haberent.) Neque vero omnes oppositas habet. (Idem enim opposita nimirum haberet) Sed ut censent, potentia quidem omnes eas differentias habet, quæ sub se sunt, actu autem nullam, atque hoc pacto neque ex non entibus quicquam fit, neque circa idem opposita simul erunt. Diffiniũt ipsas & hoc pacto, differentia est id, quod de pluribus & differentibus specie & hoc ipso quale quid est prædicatur: Rationale enim & mortale de homine, hoc ipso quale quid est homo, sed nõ hoc ipso quid est prædicatur: Nam si interrogabimur, quid est homo? accommodatè dicemus, animal. At si quale animal est interrogabimur, rationale mortaleque accommodatissimè respondebimus: Nam cum res à materia formaque constent, aut ex talibus similitudine rationis, ut statua ex ære quidem, ut ex materia constat, ex figura autem ut ex forma. Sic & homo communis, qui quidem est species, ex genere & differentia constat, similitudinem rationis subeuntibus cum materia atque forma. Totum autem hoc animal rationale, mortale, est homo, & ibi est statua. Descripbunt tales differentias & hoc modo. Differentia est, id quod suapte natura ea, quæ sunt sub eodem genere separat, rationale enim ac irrationale equum & hominem separat, quæ sub eodem, ut patet, genere, quod quidem est animal, collocantur. Insuper & hoc modo assignant: Differentia est id, quo singula differunt. Homo enim & equus genere quidem non differunt. (Et nos enim animalia sumus, & ea quę sunt expertia rationis,) sed additum rationale, nos ab illis seiunxit. Exactius autem ea quæ ad differentiam pertinent pertractantes, differentiã inquiunt non quoduis eorum esse, quæ separant ea, quæ sub eodem genere collocantur. Sed id quod ad substantiam rationemque confert, & quod pars eius est rei, cuius differentia dicitur esse. Non autem aptum ad nauigandum esse, hominis est differentia, etsi eius proprium est. Dicere namque possumus animalium, alia esse apta, alia non esse apta ad nauigandũ, hominem à cæteris seiungentes. At aptum esse ad nauigandum ad substantiam sanè non confert, neque pars est ipsius, sed aptitudo solum. Propterea quod non est tale, quales sunt hæ differentiæ, quas specificas appellamus. Erunt igitur eæ specificæ differentiæ, quæ diuersam faciunt speciem, & quæ in ratione sumuntur. Atque de differentia quidem hæc satis sint dicta.

Disserit iam Porphyrius de differentia, in qua explicanda tria differentiarum genera primum recenset, eademque inter se comparat; Deinde quandam aliam differentiæ diuisionem pertractat; Denique eam differentiam, de qua hoc loco potissimum habetur ratio multis definitionibus explicat.

Differentia autem communiter. Triplicem ait esse differentiam, communem seu vulgarem, propriam & maximè propriam. Differentia communis est forma accidentaria & reipsa separabilis, qua aliquid à seipso in alio, atque alio tempore, aut ab alia re differt, vt virum esse, puerum, sedere, stare. Propria differentia est forma accidentaria, reipsa inseparabilis, qua aliquid a se ipso in alio atque alio tempore, aut ab alia re differt; vt habere cicatricem, quæ iam callum obduxit, esse disciplinæ capax. Differentia maximè propria, quæ etiam specifica dicitur, id est, speciem efficiens, est forma inseparabilis omnino, qua aliquid ab aliquo essentiali discrimine differt, seu quæ speciem constituit, vt esse corporeum, esse rationis particeps. Quæ diuisio non est distributio vniuoci, sed analogi, quandoquidem differentia primum dicitur de maximè propria, secundo loco de propria, extremo de communi.

Om-

Omnis igitur. Comparat tria proposita differentiarum genera, docetque earum tum communionem, tum etiam pleraque discrimina. Communio est, quod omnis differentia adiuncta alicui rei, facit eam diuersam, hoc est, differentem. Vnde colligi potest hæc generalis definitio differentiæ: *Differentia est forma, qua res à se in alio atque alio tempore aut ab alia re differt*, Quam definitionem post contextus enarrationem examinabimus.

Sed communiter quidem. Primum discrimen est, quod tum communes, tum etiam propriæ differentiæ accidentale discrimen efficiunt: id quod ideo accidit, quoniam non pertinent ad essentiam rei. Quæ autem dicuntur maximè propriæ efficiunt intimum & essentiale, quo res differens non solum utcunque diuersa dicitur, seu ab alia differens, sed etiam omninò alia, id quod ideo euenit, quia huiusmodi differentiæ ad essentiam rerum differentiarũ pertinent.

Illæ simpliciter differentiæ. Alterum discrimen est, quod differentiæ, quę maximè propriæ dicuntur, quæque aliud faciunt, specificæ vocantur, communes vero & propriæ solo communi nomine differentiæ nuncupantur, quod discrimen ita est intelligendum, quasi planius dicat Porphyrius, differẽtias communem & propriam non fuisse à veteribus proprijs ac peculiaribus nominibus appellatas, at eas, quæ ad tertium genus pertinent, iam olim dictas fuisse specificas quãdoquidem ipse fuit, qui primus differentiæ communis, propriæ & maximè propriæ appellationem inuexit, vt patet ex verbo, dicitur, quo initio capitis vtitur. Quo loco cernis vocabulum differentiæ simpliciter prolatum, aliquãdo pro imperfectioribus significatis, hoc est, pro communibus ac propriis differentiis apud Philosophos usurpari, quoniam cum nomen aliquod plura significet, quorũ vnum est perfectius, nõ semper accipitur pro perfectiori, sed interdum etiam pro imperfectiori: Exemplum habes in verbo, viuens, & in verbo, animal: Illud enim cum significet animam, & plantam pro solo animali, quod perfectius est, vulgò accipitur hoc autem cum significet hominem, & bestiam, contra pro solis bestiis, quæ sunt animalia minus perfecta, sæpe numero usurpatur, qua de re diximus in cap. de genere.

Iuxta eas igitur. Tertium discrimen est, quod diuisiones generum in species atque definitiones, nimirum essentiales, differentiis maximè propriis conficiuntur, non autem communibus, aut propriis: Quia tamen differentiarum, quæ maxime propriæ dicuntur, summa inopia laboramus cogimur ferè in omnibus tum diuisionibus generum, tum etiam definitionibus specierum, loco earum, propriis uti aut etiam communibus.

Rursus igitur. In hac altera parte capitis tractat Porphyrius longiorẽ quandam differentiæ diuisionem, quam ita orditur: Differentiarum quædam separari possunt, nempe reipsa, quædam nõ possunt ita separari: priori membro comprehendit communes, ut moueri, quiescere, ualere & ægrotare: posteriores uocauit proprias, & maximè proprias, ut esse cæsium, esse disciplinę aut rationis capax.

Inseparabilium rursus. Persequitur cæptam diuisionem, subdiuidens posterius membrum, hoc est, differentias, quę separari non possunt, in differentias per se, & per accidens. Vocat autem differentias per se eas, quas superius specificas, seu specierum effectrices nominauit: per accidens uero eas, quas appellauit proprias. Porro cum duobus modis fieri possit, ut aliquid alicui per se conueniat (quod docet Arist. 1. post. cap. 4.) Vno, si ad eius essentiam pertineat, quo pacto tum animal, tum rationis particeps, cõueniũt homini; Altero si ex eius essentia quasi profluat, quomodo homini conuenit, quod sit disciplinæ capax: Priori tanto modo verba illa, per se, hoc loco accipiẽda sunt. Itaque sensus diuisionis est, quasdam differentias, Inse-

separabiles pertinere ad essentiam rerũ, quarum sunt differentiæ, alias minimè.

Mortale & susceptiuum esse. Hoc loco obseruandum est illud, quod dici solet, exemplorum non est requirenda veritas; nam nec mortale est differentia, quę animal diuidat; nec capax esse scientiæ est differentia, quæ hominis essentiam constituat: cum sit vis quædam siue potentia, quæ naturam hominis consequitur. Verum Porphyrius credidit, priorem esse specificam, diuisiuamque animalis, qua in re cum plerisque veteribus errauit: posteriorem vero attulit exempli tantum causa, non quod specificam esse putauerit; Exempla enim, vt docet Aristoteles 1. prior. capit. 39. non semper adhibentur, vt ita esse credatur, sed vt res intelligatur.

Quæ igitur per se. Triplex discrimen constituit inter differentias per se, & per accidens. Vnum quod illę necessario assumantur in definitionibus essentialibus earum rerum, quarum sunt differẽtiæ, hæ minime. Alterum, quod illæ faciunt aliud, hoc est, essentialiter differre, hæ nequaquam. Tertium quod illæ nec magis nec minus admittant: in his nimirum rebus, quarum sunt differentiæ; hæ uero intendantur & remittantur. In quo discrimine duo notãda sũt. Vnum est, apud Dialecticum, qui non tam de rerum naturis, quam de prædicatione disputat, idem esse intendi, & remitti, atque prædicari cum adverbiis *magis & minus*; Quod enim philosophus, qui de rebus disserit, ait, rationale nec intendi in homine, nec remitti: Dialecticus his adverbiis pronũciat; Homo non dicitur magis minusvè rationalis, & quod ille dicit, calorem intendi ac remitti in igne, id Dialecticus hac oratione significat, ignis dicitur magis, ac minus calidus. Alterum est, sic esse hoc discrimen intelligendum, vt dicamus, differentijs per se, qua ratione tales sunt, repugnare intensionem ac remissionem, ac proinde nullam magis minusve admittere; Differẽtiis autem per accidens quatenus eiusmodi sunt, nec intẽtionem repugnare, nec remissionem, quanquam quædam sunt, quę suis naturis intensionem remissionemque accipere nõ possunt: quales plurimę tum relationes, tum figuræ, tum etiam proprietates, vt esse risibile, esse disciplinæ capax.

Neque enim genus. Duabus rationibus probat, differentias per se non admittere magis, aut minus in specie, quã constituunt. prior ratio: Genus non admittit magis aut minus in specie, quam constituit; Ergo nec differentia per se. est enim par ratio in vtrisque cum differentiæ, æquè atque genus ad essentiam speciei pertineant.

Hæc namque sunt. Posterior ratio; quę ponuntur in essentiali definitione, nec intensionem, nec remissionem accipiunt, in re quæ definitur: Atqui differentiæ ponuntur in essentiali definitione speciei: Ergo non intenduntur nec remittuntur in specie. Maiorem non ponit Porphyrius, verum ex eo probat, quia essentia rei est vna eademque, vt tradit Aristot 8. Metaph. capi. 3. Hoc est, vno eodemque modo se habet respectu rei, cuius est essentia, nec intensionem, nec remissionem suscipit: Ergo nec essentialis differentia intensionem aut remissionem suscipit. Si enim differentia, qua essentia constat, intentionem aut remissionem patiatur: necesse est, essentiam intensionem & remissionem pati; cum omnis varietas causæ internæ, cuiusmodi est differentia, in effectum, vt est rei essentia, redundet. His duabus rationibus porphyrii potest addi tertia, in hunc modum: quicquid recipit magis ac minus in re aliqua, est accidens eius: Differentia vero non est accidens speciei, quam constituit: Non recipit igitur in ea magis aut minus. Illud interim animaduerte: non esse negandum, differentias per se eorum accidentium, quæ magis & minus admittunt in subiectis, quibus inhærent, in iisdem quoque subiecti eandem varietatem vendicare. Nam cũ albedo, exempli causa, intenditur & remittitur

mittitur in aqua, necessario efficitur vt differentia, quæ albedinis naturam constituit, v.g. disgregatiuum visus, (si subponamus, hanc esse differentiam specificam albedinis) eidem intentioni remissionique sit subiecta; Quod idem de cæteris huiusmodi dictum intellige.

Aquilinum autem esse. Ostendit quibusdam exemplis, differentiam per accidens intendi ac remitti posse, vt esse simum, aut coloratum. Quo loco volunt nonnulli coloratum accipi pro albo aut nigro, eo quod genera intentionem & remissionem non suscipiunt. Dicitur enim aliquid esse magis aut minus albū, non tamen magis, aut minus coloratum. Cæterum si id vniuersè de omnibus generibus intelligant, eorum sententia vera non est; Sunt enim multa genera, quæ cum adverbiis magis & minus frequentissimè dicuntur, vt de homine probum esse, scientem esse, & similia; Dicimus enim magis & minus probum, magis & minus scientem seu doctum. Dicendum est igitur, omnia genera, quorum species admittunt magis & minus, ipsa etiam eidem varietati esse subiecta, si non secundum seipsa, at certè ratione suarum specierum.

Cum igitur tres species. Vt absoluat totam posteriorem differentiæ diuisionē, repetit in primis priorem, quam in prima capitis parte posuit, tacitis tamen nominibus membrorum diuidentium, quæ species appellant, hoc est, partes siue membra diuidentia: Deinde adiungit ea membra, quæ hactenus ex posteriori diuisione emerserunt; Postremò subdiuidit differentiam, per se, quæ in tertia capitis parte varijs definitionibus explicanda est. Ait ergo, differentiarum per se alias esse, quib. genera in species diuiduntur, alias, quibus species constituūtur, quæ diuisio ita intelligenda, est vt differentiæ diuidentes, & constituentes aliæ sint atque aliæ, si ad vnum & idem genus referantur. Aliis enim reuera diuiditur vnumquodque genus, aliis constituitur, vt planè perspicitur in exēplo, quod statim ab autore subiicitur. Nec enim iisdem differentiis diuiditur, à quibus constituitur. Quod si naturæ diuidentes & constituentes ad idem genus non referantur, non est dicendum, alias esse diuidentes, alias constituentes: Cum omnes diuidant aliquod genus, & aliquam speciem constituant; sed, omnibus hoc esse commune, vt alia ratione diuidant genus, alia speciem constituant. Potest autem hæc diuisio ad prima & præcipua differentiarum officia accommodari, hoc pacto: Prima ac præcipua differentiarum munera duo sunt, alterum diuidere genera, alterum constituere species. Prima & præcipua dictum est: quia alia sunt officia differentiarum posteriora, minorisque dignitatis, ut, efficere discrimina inter ea, quæ sub eodem genere collocantur, prædicari de pluribus essentiali prædicatione in quæstione, *quale est*, & si quid est aliud huiusmodi, quo loco docet, differentias per se dictas fuisse constitutiuas siue specificas, ab officio constituendi speciem; quia præstātius est constituere speciem, quam diuidere genus, cum hoc ad illud dirigatur, quę uero porphyrius adiungit, superius dicta sunt.

Has itaque deffinientes. Reiectis differentiis communibus & proprijs: quoniam sub proprio & accidente continentur, earum, quas maximè proprias per se ac specificas appellauit, quæque à cæteris uniuersalis speciebus distinguuntur, varias adducit definitiones à philosophis traditas. Prima est huiusmodi; *Differentia est id, quo species suum genus excedit*, subaudi excessu essentiali, vel, quod idem est, tanquam parte sui. Hinc cognoscimus proprietates specierū non esse differentiā earum: quia, etsi species excedunt genera sua peculiaribus sibi proprietatibus, nulla tamen proprietas pertinet ad essentiam speciei, cuius est proprietas. Contra uero hinc intelligimus, rationis particeps esse differētiam specificam hominis: quia homo hac parte excedit aīal excessu essentiali, quod sit rationis particeps, ut patet ex definitionib. essentialibus vtriusque. Traditur

autem

autem hæc definitio differentiæ ab officio constituendi speciem. Quia idem est dicere, differētia est, qua species excedit genus, ac si dicas; Differentia est, quæ adiūcta generi absoluit speciem, ut hoc loco Scotus animaduertit.

At obiiciet aliquis, hāc definitionem competere aliis à definito, Animal non est differentia, respectu hominis, & tamen animali, respectu hominis, competit hæc definitio: Ergo mala est. Maior est uera. Minor probatur, animal est id, quo homo excessu essentiali excedit viuens, siquidem animal est de essentia hominis, non autem viuentis: Sed hæc est definitio differentiæ; Ergo competit animali respectu hominis. Respondetur tamen ad argumentum, concessa maiore, negando minorem, & ad eius probationem negatur maior. Nec enim homo excedit viuens per animal; Nam vt Arist. 4. physic. ait ca. 8. quando una res aliquo excessu excedit alteram, excessus ipse, & res, quæ exceditur, ita se debent habere, vt neutrum includat in se aliud; Verbi gratia, homo excedit animal per rationale, res excessa, idest, animal, & ipse excessus, idest rationale ita se habebunt, vt neutrum alterum includat in se. Vt igitur homo excederet viuens per animal, necesse erat, ut nec viuens includeret animal, nec animal uiuens, quod tamen secus est, quia animal essentialiter includit viuens. Patet igitur, hominem non excedere uiuens per animal, ac proinde animali non conuenire illam definitionem: Vnde colliges, nec animam rationalem esse differentiā hominis; quia per illam homo non excedit animal, cum anima (quæ pars est animæ rationalis) includatur in animali. Ex quibus efficitur, hominem non posse diuidi in animal, & viuens, nec item in animal & animam rationalem, & ex consequenti, hominem non excedere viuens animali, nec excedere animal anima rationali.

Animal enim nihil. Exponit, quonam modo intelligendum sit, genus non habere eas differentias, quib. à suis speciebus superari dicitur; Explicatio quatuor pronunciatis continetur. Vnum est, genus neque nullas earum habere, hoc est, neque omnino illis carere; Alterum, nec oppositas habere, perfectè nimirum; Tertium, habere eas potestate; Quartū, nullam habere actu.

Primum pronūciatum ita probatur, si genus differentias huiusmodi non haberet actu, vel potestate, sequeretur, species ipsas à nullo subiecto materiavè suas differētias habere, sed ex hoc sequeretur, differentias fieri ex nihilo, quando producuntur, quod est falsum; Ergo differētiæ sunt in genere aliquo modo. Maior probatur; Materia seu subiectum in quo differentiæ esse possunt, non est aliud quam ipsum genus, si ergo per se non sunt in genere, à nulla igitur materia seu subiecto species habent suas differentias. Minor vero probatur: Nā ideo anima rationalis creatur, quia antequam fieret, nec actu nec potestate erat in materia, ergo si eodem modo differentiæ nec actu, nec potestate sunt in materia, sequitur eas creari, quando producuntur.

Secundum pronunciatum ex eo probatur, quia si differentię perfectè essent in genere, cum illę sint oppositæ, darentur opposita simul perfectè cohęrere in eadem re, quod fieri non potest.

Tertium & quartum probatur tum ex philosophorum sentētia, tum etiam iisdem probationibus, quibus superiora duo probata sunt. Hęc enim duo posteriora eo differunt à prioribus, quod apertè proponunt ea, quæ implicitè in illis continebātur, ut satis apertum est. Sed contra hæc statim occurrit huiusmodi obiectio; Animal est actu simul rationis particeps, & rationis expers, vtrumque enim verè ac simpliciter affirmamus; ergo genus non potentia tantum, sed actu habet oppositas differentias, quod negat Porphyr. & ex consequenti, possunt duo opposita perfectè, siue actu simul esse in eadē re, quod ille incōmodū esse credit. Quod si dicas, nō idē animal esse rationis particeps, & rationis

tionis expers,sed aliud particeps, aliud expers: Porphyrium vero putasse, incommodum esse admittere, idem animal habere actu vtramque differentiam,in promptu est refutatio. Si enim mihi das,aliud animal specie distinctũ, esse rationis particeps,aliud rationis expers,fatearis necesse est,idem & animal genere habere actu vtramque differentiam,quandoquidem diuersę species animalium sunt idem animal genere. Hoc autem ipsum putauit Porphyrius esse incommodum:siquidem non de animali indiuiduo; nec de aliqua specie animalis,sed de genere loquebatur.

Hæc tamen obiecto sic diluitur à Caietano: duobus modis intelligi posse, rem eandem habere simul actu duo opposita; Vno, per modum coniunctionis, ita nimirum, ut non includat ea in sua essentia: habeat tamen ea secum coniuncta. Altero,per modum inclusionis,ita scilicet,vt ea in sua essentia includat. Cum ergo Porphyrius negat, genus actu habere simul oppositas differentias,non intelligit priori modo, sed posteriori. Nam etsi fieri non potest, vt eadem res numero habeat simul opposita per modum coniunctionis:(Socrates enim non potest esse simul albus & niger, & ita in cæteris) non tamen est dubium,quin eadem specie aut genere id possit. Homo enim simul est albus & niger,vt in Belga & Aethyope; animal verò simul rationis particeps & rationis expers,nempè in homine & bestia. At per modum inclusionis non solum eadem res numero non potest simul actu habere opposita; sed neque eadem genere aut specie.

Definiunt ipsas & hoc pacto. Hæc est secunda differentię definitio,tradita ex officio prædicandi, in qua intelligenda est essentialis prædicatio, hoc modo: *Differentia est, id quod essentiali prædicatione de pluribus specie differentibus, in quæstione quale est, prædicatur*. Vtrum autem omnes specificæ differentiæ hac definitione comprehendantur,inferius docebimus.

Nam si interrogabimur. Ostendit differentiam predicari in quæstione, *quale est*, quia apte redditur, cum qualis res sit,quæritur. Quod autem rectè reddatur, cum huiusmodi quæstio proponitur,ex eo collige, quia differentia est ueluti,forma & qualitas generis;Quod vero sit forma & qualitas generis, ostendit ex proportione, quam habet compositio speciei ex genere & differentia, cum compositione rei naturali ex materia & forma, & cum ea compositione, qua res artificiosa ex subiecto naturali & figura conficitur.

Describunt tales differentias. Tradit tertiam definitionem ex quodam officio differentiæ; quatenus differentia est,quod quidem est efficere,ut res differant inter se. Cum ergo ait. *Differentia est id,quod suaptè natura ea, quæ sunt sub eodem genere, separat*; Verbum separat, sic intellige,ac si dictum sit, differre facit; subaudi etiam *discrimine essentiali*, ut propria & accidentia excludas.

Insuper & hoc modo. Hæc est quarta definitio,solis verbis differens à superiori,idemque in ea,quod in illa subaudiẽdum est.

Exactius autem ea. Si superiores definitiones non profundius intelligantur, quam ut uerba ipsa per se ferunt, nulla est earum, quæ in communes & proprias differentias transferri non possit. Vt igitur propria peculiarisque differẽtiæ specificæ explicatio planè atque perspicuè tradatur, addit Porphyrius quintam definitionem, quæ defectum superiorum supplere uidetur. Ea uero est huiusmodi: *Differentia est id, quod separat ea, quæ sub eodem genere collocantur, & ad substantiam eius pertinet, cuius dicitur differentia, eiusque pars est*. Breuius autem sic repetitur in fine capitis: *Differentia est id quod diuersam facit speciem, & in ratione essentiæ sumitur*. In qua definitione ponuntur uerba, quæ planè ac perspicuè significant essentialem excessum, essentialem prædicationem, & essentiale discrimen,

men, quæ nos in superioribus definitionibus supplenda esse dicebamus.

Vtrum generalis definitio differentię, quæ ex contextu collecta est, rectè tradita sit.

QVAESTIO PRIMA.

VT ea, quæ in hoc capite dicta sunt, excutiamus; in primis videndum est: sitnè rectè tradita generalis illa differentiæ definitio, quæ ex contextu collecta est, in hunc modum: *Differentia est forma, qua aliquid à se in alio, atq; alio tempore, aut ab alia re differt.* Quod enim non videatur rectè tradita, sic primò uidetur ostendi: Facere differre est effectus differentiæ; sed multa faciunt differre, quæ non sunt differentiæ; Ergo definitio differentiæ non est rectè tradita. Minor probatur; Cęlum differt à rebus corruptibilibus per suam materiam, cum diuersa sit harum, atque illius materia, vt docet Arist. 8. Metaph. cap. 2. item substantia differt à quantitate per se ipsam; Atqui nec materia, nec substantia, seu quantitas est differentia, formavè hic definita; ergo vera est minor.

Secundò, nihil potest differre à se ipso, cum doceat Aristoteles 1. Metaphys. cap. 9. iuxta expositionem Alexandri, quæ sunt eadem numero, non posse esse differentia: Ergo non rectè posita est particula, à se.

Tertio, genera non sunt differentiæ specierum, quas constituunt; vt animal non est differentia hominis; nec planta arboris; sed tamen genera sunt formæ suarum specierum, vt docet Arist. 2. Physico. easque faciunt differre genere; Ergo definitio differentię competit alijs à definito. Vt tamen ad quæstionem propositam respondeamus; primo loco explicandum est, quibus modis accipiatur differentiæ vocabulum: deinde declarabitur generalis differentiæ definitio. Quod attinet ad primũ, sciendum est, duobus modis accipi vocabulum differentiæ ex vi nominis. Vno enim modo accipitur pro relatione rei differentis, qua ratione differens est. Nam cum differens, quatenus differens, relatiuum sit (differens enim ab aliquo differente differens est) efficitur, argumento sumpto à coniugatis, vt differentia sit quædam relatio, quemadmodum ex eo concludimus, similitudinem esse relationem, quoniam simile, qua ratione simile est, relatiuum est. Differentia in hac significatione abstractum quoddam est, significãs solam relationem rerum differentium, vt hoc nomen, similitudo, abstractum est, significans solam relationem rerum similium. Illud tamen pro hac significatione animaduertendum est ex Arist. 5. Metaph. c. 9. & 10. lib. c. 1. differens interdũ latè accipi interdum pressius: Latè quidem, cum ea dicimus differentia, quæ aliquo modo non sunt idem: idq; qua ratione non sunt idem, vt substantia, & qualitas, homo, & bestia, Socrates puer & vir factus: pressius verò ac propriè, cum ea duntaxat vocamus differentia, quæ conueniunt in aliqua natura, vna siue numero, siue specie, siue genere, siue analogia: & dissident inter se accessione aliquarum formarum ad illã naturam: Quo pacto dicimus differre Socratem senem à se puero, Platonem ab Alcibiade, hominem à bestia, & lineam à scientia, vt facilè intelliges. Non ita dicimus differre inter se generalia summa, aut differentias ipsas, quia etsi hæc omnia analogicè conueniunt in ente, & quædam in accidente; nulla tamen eorum differunt inter se accessione aliquarum formarum ad naturam analogicam in qua conueniunt: quippe cum nec ens, nec accidens contrahatur per aliquas formas ad genera summa, aut ad differentias; quibus ea in suas species, aut indiuidua distribuuntur.

Cum ergo differens nunc latè, nunc pressè, ac propriè accipiatur; efficitur, vt nomen differentię hac prima significatione de qua loquimur, acceptũ, latè ẽt sumatur. Iterdũ, s. pro relatione, qua duæ

res quoquo mō diuersę dñr: interdum vero pressius. f. pro relatione, qua res propriè ac presse differentes appellantur. Altero modo accipitur nomen differentiæ, vt est concretum quoddam, significans formaliter idem quod faciēs differre seu causans differentiam, & cōnotans formam, quę facit differre, vt rationale, candorem, & alia huiusmodi. Hac significatione dicimus, rationis particeps, & rationis expers, esse differētias hominis, & bestiæ, quia sunt causæ eius relationis differentiæ; quæ inter hominem, & bestiam cernitur. Eodemq; modo appellamus candorem, & nigrorem differentias cygni, & corui: nō quatenus sunt colores quidam, sed qua ratione sunt causæ eius relationis differentiæ, quæ inter cygnum & coruum reperitur. Ita patet, duob. modis ex vi nominis accipi vocabulum differentię.

Tertio deniq; modo accipitur differentia pro tertia specie vniuersalium: quæ ideo dicitur differentia, quia fundamentum eius comprehenditur in differentia secundo modo accepta. Itaque hæc significatio, non ducitur ex vi nominis, vt superiores duæ; sed habetur ex vsurpatione philosophorū; quibus placuit, vt tertia species vniuersalis nomine sui fundamenti appellaretur. Quod attinet ad secundum, pręter missa nūc differentiæ vsurpatione, prout est tertia vniuersalis species, de qua in quæstione proxima disputauimus, animaduertendum est, Porphyrium in 1. & 2. par. capitis, hoc est, in vtraq; differentiæ diuisione tractanda, secundo modo accepisse differentiam, nimirum pro fundamento causavè relationis eorum, quæ propriè differunt, quatenus eiusmodi est, quod facilè est ex contextu intelligere. Proinde generalis illa definitio differentiæ, quam ex contextu colligimus, *Differentia*, nimirum, *& forma, qua aliquid à seipso, in alio atque alio tempore, aut ab alia re differt*, sic exponenda est: In primis nomine *formæ* intelligenda est forma adiuncta alicui naturæ, in qua conueniunt ea, quæ differunt: Sola enim talis forma est fundamentum, causavè differendi propriè, vt dictum est: Atque hoc modo exponendam esse hanc particulam, significauit Porphyrius, cum dixit: Omnis igitur in vniuersum differentia diuersum alicui adiuncta facit.

Deinde, quod dicitur: *qua aliquid differt*, sic intelligendum est, quasi dictum sit, quæ est fundamentum, & causa cur aliquid differat: non autem quasi ipsa differentia, quam hac deffinitione explicamus, sit, qua aliquid formaliter differat. Sola enim relatio est, qua res formaliter differunt. Ipsæ autem differentiæ, quæ hac definitione explicantur sunt differendi causæ: quemadmodum sola relatio similitudinis est id, quo res sunt formaliter similes. Ipsæ autē qualitates, vt candor, aut scientia, sunt causæ, cur similes existant. Quod denique additur, *à se ipso in alio & alio tempore, & quæ* sequuntur, expositione non egent, sed ratione. Quæret enim aliquis, cur addiderimus eam particulam, *in alio atque alio tempore*, cum Socrates Musicus, verbi gratia, differat à se ipso grammatico in eodem tempore.

Ad quam dubitationem dicendum est, ea, quę differunt à seipsis, in eodem tempore, ratione videlicet diuersarū formarum, non simpliciter dici differentia. Etenim ea sola videntur simpliciter vocari differentia, quorum vnum differt negatione alterius, vt Socrates senex, & puer, agens & non agens: id quod videtur Porphyrius sensisse, cum huiusmodi exemplis vsus est: At quæ differunt à se ipsis in eodem tempore: non ita à se differunt, vt ex vno liceat colligere negationem alterius; Nec enim rectè dixeris, Socrates Musicus differt à se Grammatico, atqui est Grāmaticus. Igitur non est Musicus.

Ad primum igitur argumentum initio propositum respondetur, concessa maiore, & negando minorem, si differre pressè ac propriè sumatur, vt supra exposuimus; res aūt in quib. diuersa materia

teria

teria cernitur, vt celestia corpora, & quæ corruptioni obnoxia sunt, nō propriè differre per diuersas materias: Res item, quę non per aliquid sui, sed per se ipsas, seu quod idem est, se totas differunt, dici quidem illas interdum differentes, verum non propriè, vt dictū est.

Ad secundum dicendum est; si vera est expositio Alexādri, quam in versionibus suis Argyropilus, & Perionius secuti sunt: Aristotelem de his tantum loqui, quæ differunt per se: quo pacto non differunt ea, quæ sunt idem numero, vt Socrates senex, & ipse puer, Porphyrium autem hoc loco de his ēt loqui, quæ differant per accidens. Quod si græcus contextus sic intelligendus est, vt verba sonant, & antiqua versio expressit, *differentia sunt, quæ ita sunt diuersa, vt sint aliquid idem non solum numero, sed ēt specie, aut genere, aut proportione:* nihil oīno virtū hēt argumentū.

Ad tertium respōdetur concessa maiori, & negando minorem, si sit sensus, genera facere differre propriè, ac per se: Licet enim genera sint quodammodo forma specierum: cum eis dent esse: non tamen sunt formæ, quæ adiectæ alicui communi naturæ specierū, faciāt ipsas differre (sic .n. intelligenda est definitio differentiæ) hoc .n. propriū est differentiæ, quæ supponit genus tāquam materiam, cui adiūcta contrahit illud ad esse speciei: quod verò generi non competit: vt satis clarum est.

Sitnè Secunda definitio rectè tradita.

QVAESTIO SECVNDA.

Ex omnib. differentiæ definitionib. quas Porphyrius in tertia parte capitis affert, sola secunda hoc loco examinanda est: quippe cum in ceteris nulla occurrat dubitatio: hæc autē non videatur rectè tradita. Nam differentia, quatenus quædam species vniuersalis, complectitur generalem, & specialem; quarum illa prędicatur de differentib. specie, hęc de differentib. solo numero; At verò definitio differētiæ, quæ à Porphyrio tradita est, solas generales comprehendit: cum differentiam dixerit esse id, quod de pluribus specie differentibus, in quæstione quale est prædicatur; Non fuit igitur secunda definitio differentiæ rectè à Porphyrio tradita.

Vt ergo, quid de hac quæstione sentiendū sit, perspiciatur, illud in primis admonendum est, cum trib. modis nomen differentiæ vsurpetur, vt superiori quæstione docuimus: Porphyrium in tertia præcipuaq; parte capitis, in definienda nimirum differentia, accepisse differentię vocabulum, qua ratione ad tertiam vniuersalis speciem significandam accommodatum est: Hoc enim est præcipuum eius institutū in toto hoc libro, vt de genere, specie, differentia, proprio, & accidente, quatenus vniuersalia sunt, edisserat. Porrò differentiæ vocabulum, qua ratione ad tertiam vniuersalis speciem significandam accomodatur, atque ita est concretum, formaliter significat certam quandam relationem, qua res, quæ differentiæ cognominantur, ad ea referuntur, de quibus ī quæstione quale est essentiali prædicatione dicuntur: Connotat verò res ipsas, quæ differentiæ nominantur, vt rationis particeps, sensus capax, & alia huius generis.

Secundo loco animaduertendū est, inter differentias eam solam esse tertiam vniuersalis speciem; quæ ita est differentia, vt non sit communis, aut propria. Nam communes, & propriæ ad duas extremas vniuersalis species, proprium videlicet, & accidens pertinent: Reliquę verò, nimirum, quę differentiæ per se dicuntur, sub tertia vniuersalis specie continentur.

Tertio loco animaduertendum est, ex quinq; illis definitionibus, quib. Porphyrius explicat differentiam, qua ratione est tertia species vniuersalis, nullam esse, quæ magis sit propria huius loci, quam secunda. Nam cæteræ tradūtur per conditiones earum rerum, quę differentiæ cognominantur: quales sūt esse, id, quo species genus excedit, seu

constituere cum genere speciē, & facere speciē differre essentiali discrimine. Secunda vero traditur per aptitudinē ad prædicandū, quæ, vt patet ex dictis, est fundamentum eius relationis, quā nomen differentiæ, qua ratione ad tertiam vniuersalis speciem accommodatum est, fundamentaliter significat; quanquam illud verum est: in ipsa non poni, totum eius relationis fundamentum, vt mox docebimus.

Vt igitur omittamus opinionē quorundam, quos refert M. Albert. existimantium, nullas dari differentias simplices, quæ cum speciebus infimis reciprocentur (quam sentētiam in Metaph. discutiemus) nonnulli; vt Caiet. credentes dari reuera simplices differentias, quæ nimirum cum speciebus infimis conuertantur, dicunt, eas etiam in proposita definitione comprehendi, quod vt ostendant, asserunt, ea deffinitione definiri differentiam, quatenus differētia est, hoc est qua ratione diuidit genus, & constituit speciem: Hæc.n. sunt propria, & præcipua differētiæ officia, quatenus differentia est. Deinde dicūt, verba illa, *quod prædicatur de plurib. differentibus specie*, sic esse exponenda; cui, quatenus differentia est, non repugnat prædicari de plurib. specie differentib. vnde cū differentijs, quę cū specieb. infimis reciprocantur, quatenus sunt differentiæ, nō repugnet, prædicari de pluribus specie differentibus. (Alioqui nulla est differentia, quæ hoc modo prędicari posset.) Colligunt etiam, has differentias, quatenus differentiæ sunt, comprehendi in proposita definitione, ētsi non comprehendantur, qua ratione cū speciebus infimis reciprocantur, hoc enim pacto repugnat eis de plurib. specie differentibus prædicari.

Hæc tamen opinio non est amplectēda. Primum, quia differentia non definitur ea definitione, quatenus diuidit genus, aut constituit speciem, sed qua ratione est quædā species vniuersalis: Hoc. n. est præcipuum autoris institutum, vt diximus, agere nimirum de vniuersalibus, vt talia sunt. Si igitur hac definitione non explicatur natura differentiæ, vt est tertia species vniuersalis, certè nulla in hoc libro est alia definitio, quæ hoc explicet. Deinde quia siue hac, siue illa cōsideratione spectetur differentia, non est credendū, eam definiri per ea, quæ sibi non repugnat, sed per ea, quæ ipsa sibi per se vendicat. Etenim si modus ille definiendi per ea, quæ reb. non repugnant, semel admittatur, omnia confundantur, ac perturbentur necesse est: cum tamen definitiones ideo tradantur, vt rerum naturę separentur, ac distinguātur. Nam illo pacto dicemus, definitiones hominis, & bestiæ esse animalis, quatenus est aīal, quoniam animali, quatenus est animal, nec repugnat esse corpus animatū sentiens, ac rationis particeps; Nec corpus animatum sentiens, & rationis expers, quæ sunt definitiones hominis, & bestiæ. Vnde sequitur, vt definitio hominis bestijs accommodetur, & definitio bestię hominibus, quo quid pōt esse absurdius? Quod vero sequatur, patet, quia si definitio hominis cōpetit aīali, & definitio competens animali, debet competere bestiæ (nam definitio superioris necesse est competat inferiori) sequitur de primo ad vltimum, definitionem hominis competere bestiæ. Præterea si Porphyrius voluisset tradita definitione speciales etiam differentias cōprehendere, multò planius id fecisset, detracta illa particula, *differentib. specie*, quod sanè eum latuisse non est credendum. Non est igitur dicendum, in proposita definitione speciales differentias modo aliquo comprehendi.

Alij denique, quorum sententia amplectenda est, affirmant, solas generales differentias secunda definitione explicari, quia his tantum simpliciter, ac per se conuenit definitio. Quod si petas, cur solas generales differētias, Porphyrius secunda definitione comprehenderit? respondebimus, id propterea fecisse Porphyrium, quod in disputationibus Philosophorum, ad quas potis-

potiſſimum dialectica dirigitur, maior eſt vſus generalium, quam ſpecialium: ſæpius enim apud eos de ſpeciebus intermediis, quam de infimis diſſeritur, quod perſequẽti ſingulas philoſophiæ partes perſpicuum erit; Vnde patet quidnam ad argumentum initio propoſitum reſpondendum ſit.

Quo pacto differentia affecta ſit ad genus, quod diuidit, & ad ſpeciem, quam proximè conſtituit, & inferiores differentias.

QVAESTIO SEPTIMA.

VT ea, quæ de differentia, & ſuperioribus ſpeciebus vniuerſalis dicta ſunt, melius intelligantur; diſcutiẽdum eſt hoc loco, quonam pacto differentia ſe habeat ad genus, quod diuidit, ad ſpeciem, quam proximè conſtituit, & ad inferiores differentias. Nam quo pacto ſe habeant ad ea, quæ directè collocantur ſub ſpecie, quam proximè conſtituit, ex ſuperiori quæſtione patet. Hac enim ratione differentia eſt ſpecies, quædam vniuerſalis.

Si differentia cum genere, quod diuidit, conferatur, tria potiſſimum ſibi vendicare intelligetur. Vnum, vt ſit in illo velut forma in materia: Alterum, vt ipſum diuidat: Tertium, vt de eodem prædicetur.

Quo ad primum attinet, ideo differentia dicitur eſſe in genere, velut forma in materia, quia, vt forma perficit materiam, ſic quodammodo differentia perficit genus additione perfectioris cuiuſdam entitatis.

Quod attinet ad ſecũdum, non ideo differentia dicitur diuidere genus, quã ſi eſſentiam in partes diſpertiat (tota enim generis eſſentia in qualibet ſpecie continetur) ſed quod eius aptitudinem cõtrahat. Quod quidem fit hoc modo, cum animal, exempli cauſa, propter aptitudinem, quam habet, vt ſit in hominibus, & beſtiis, ſit quoddam genus; adiunctio differentiarum efficit, vt eius aptitudo contrahatur ad pauciora. Nam vt eſt rationis particeps, ad ſolos homines pertinet, vt rationis expers, ad ſola bruta animalia: ipſa ergo animalis contractio ad ſolos homines ratione vnius differentiæ, & ad ſolas beſtias, ratione alterius dicitur diuiſio animalis in hominem, & beſtiã, quod idem patet in cæteris generibus.

Quod vero ad tertium attinet, verè quidem prædicatur differentia de genere, quod diuidit, atq; adeo naturali prędicatione, velut forma de ſuo ſubiecto. Cæterum non prædicatur, vt vniuerſale aliquid de ſpecie ſubiecta, niſi per accidens, id eſt ratione alicuius inferioris. Nam vt aliquid ſit per ſeipſum pars ſubiecta alicuius prædicati, neceſſe eſt, vt quatenus eſt huiuſmodi, minus late pateat, quam prædicatum: Genus autem latius patet ex natura ſua, quam differentia, qua diuiditur, vt animal, quam rationis particeps.

Tria quoque ſibi vendicat differentia comparatione ſpeciei, quam proximè conſtituit: In primis quod eam cum genere conſtituat: Deinde, quod eandẽ faciat differre ab aliis ſpeciebus, quæ ſub eodem genere collocantur: Poſtremo, quod de ipſa prædicetur.

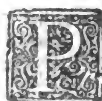
Quod attinet ad primũ, animaduertendum eſt, differentiam, & genus in conſtitutione ſpeciei non ita prorſus ſe habere, vt materiam, & formam in compoſitione eiuſdem. Nam materia, & forma ita ſpeciem naturali compoſitione efficiunt, vt de ipſa verè dici non poſſint: At genus & differentia ita eam componunt, vt verè de ipſa dicantur. Verè namque dixeris, hominem animal eſſe, & rationis participem; Non ita dices, hominem eſſe ſuam materiam, aut formam: compoſitio tamen ex genere, & differentia quodammodo compoſitionem ex materia, & forma imitatur: Genus enim proportione quadam reſpondet materiæ, differentia formæ: Quia vt materia eſt indifferens ad hãc & illam formã, & per hanc, & illam formam ad certam rei naturalis ſpeciem trahitur; ſic genus eſt indeterminatum ad hanc, & illam differentiam: & per

hanc, aut illam differentiam ad certam speciei constitutionem assumitur.

Quod ad secundum attinet, perspicuum est, differentiam efficere, vt species, quam proximè cōstituit, differat essentiali discrimine ab alijs speciebus, quæ sub eodem genere proximè collocantur. Sed quæritur, num etiam efficiat, vt differat ab aliis omnibus speciebus: Ad quam quæstionem dicendum est, differentiam non efficere, vt species differat à superioribus, aut inferioribus speciebus, quia superiora omnia dicuntur essentiali identitate de inferioribus verbi causa, sensus particeps (qua differentia constituitur animal) non efficit, vt animal differat à viuente, aut homine, quia animal secundum suam essentiam est viuens, eodemq; modo homo est animal. A cæteris autem speciebus, quæ collocantur sub generibus remotis, efficit illa quidem, vt differat species, verum non primario, sed quasi secundario discrimine Verbi causa rationis particeps nō efficit, vt homo differat à planta primario discrimine, sed sensus particeps, quandoquidem primarium discrimen, quod differentiæ præstant, fit per differentias, quæ proximè diuidunt idem genus, id est, quo ea, quæ differunt, conueniunt. Altero à speciebus, quæ ad alia prædicamenta pertinent, remotius adhuc minusque propriè differre faciunt differentias, quia species, quæ ad diuersa prędicamē ta spectāt, nō reuocātur ad aliqd vnum genus, cuius differētijs pximè differat.

Quod vero attinet ad tertium: illud quidem certum est, differentiam prædicari secundum naturam de specie, quā proximè constituit, cum sit velut forma eius: Illud tamen attendendum est, differentiam non prædicari de specie, quam proximè constituit, vt vniuersale aliquid de parte subiecta, eo, quod æquè latè pateat species atque differentia, qua proximè constituitur. Reliquū est, vt superiores differentias cum inferioribus conferamus, vt longiorem, & exactiorem ea de re disputationē alio in loco accommodatiori reseruemus. Si igitur differentia superior cum inferioribus differentijs comparetur: certum esse debet, nullam differentiam superiorem, hoc est, quæ superiorem speciem constituat, esse genus inferiorum, id est earum, quibus inferiores species constituuntur; Verbi causa, sensitiuum non esse genus respectu rationalis, & irrationalis, pari quoque ratione dicendum est, nullam differentiam, quæ cum specie infima recurrat, esse speciem prędicamentabilem respectu differentiarum indiuiduantium, vt rationale comparatione huius, & illius differentiæ indiuiduantis. Idem quoque censendū est, si differentiæ superiores comparentur cum his complicationibus, quæ fiūt ex superioribus differentijs, & inferioribus; Verbi causa, sensitiuum non esse genus sensitiui rationalis, & sensitiui irrationalis; nec rationale esse speciem prædicabilem huius rationalis aut illius: Verum hæc alibi copiosius tradenda sunt.

CAPVT QVARTVM DE PROPRIO.

Roprium autem per quatuor diuiditur modos. Nam propriū est id, quod soli cuipiam accidit speciei, etsi non omni; Vt homini accidit mederi, aut geometricè contemplari. Et id idem quod omni accidit speciei, etsi non soli, vt hominem bipedem esse. Et etiam id quod soli accidit, & omni, atq; quandoq; vt omni homini in senectute canescere. Quartum autem est id, in quod omnia conuenerunt, vt soli, & omni semperq; accidat: quale est risibile, respectu hominis: nam homo etsi non semper ridet, risibilis tamen dicitur, non ex eo quia semper ridet, sed quia aptus est ad ridendum. Hoc autem ipsi semper est insitum, quemadmodum

& equo

& equo ipsum hinnibile. Hæc & propria inquiunt esse, quia in his ipsis fit & conuersio. Si est enim homo, est risibile: & si est risibile, est etiam homo.

HActenus differuit Porphyrius de tribus vniuersalis speciebus, quæ ad essentiam rei pertinent: nunc de reliquis duabus, proprio, inquam, & accidente, quæ in rei natura non continentur, paucis disputat. Agit autem prius de proprio, quàm de accidēte, quia proprium de rebus necessariò prædicatur, accidens verò minimè, vt ex vtriusque explicatione intelliges. Docet igitur proprium in quattuor genera diuidi: deinde singula explanat; ad extremum addit, sola propria quarti generis esse verè propria. Quo autem modo accipiatur nomen proprii in hac diuisione, vtrum diuisio sit bona, nec nè, postea dicemus.

Proprium autem. Tradit Porphyrius proprij significationes, quæ magis ad institutum facere videntur. Prima est, quia id dicitur proprium, quod soli cuipiam accidit speciei, etsi non omni, quēadmodum homini conuenit mederi, & metiri. Porro, in omnibus ijs proprij significationibus, eodē modo accipiendum speciei nomen, vt ex verborū contextu perspicuum est; Vnde cū in quarta sumatur pro sola infima specie, vt ex c. de genere, & c. vlt. licet colligere, efficitur, vt hac etiam, & duabus sequentibus, pro infima duntaxat specie capiatur. Dictio quoq; omni *speciei*, non idē valet hoc capite, ac cuilibet speciei, sed idem ac si dicas, toti speciei: Tunc autē toti speciei accidere aliquid intelligitur cum accidit omnibus indiuiduis, quæ sub ea continentur: Accidere autem etsi sæpè idem valeat, quod quauis ratione conuenire; hoc tamē capite id solum dicitur *accidere*, quod ita conuenit vt ad essentiam rei, cui conuenit, non pertineat, quæ quidem est propria huius vocabuli significatio.

Mederi aut. Non tantū intelligas his verbis actionem medēdi atq; metiendi, sed et ipsos medicinæ atq; Geometriæ habitus. Non tamen sunt intelligendæ naturales facultates, quas omnes habemus à natura ad huiusmodi actiones exercendas, & habitus comparandas, quandoquidem hæc, vt omnibus hominibus æquè conueniunt, sic etiam ad quartum proprij genus pertinent, vt aptum esse ad nauigandum, & percipiēdam Grammaticam, quorum alterum ipse autor capite superiori, alterum Arist. 1. lib. Topic. cap. 4. proprium quarti generis esse volunt; quanquam non est negandum, peculiares qualitam propensiones ad medicinam, geometriam, aliasvè artes, quæ certas quasdam corporū constitutiones sequuntur, in propriis primi generis esse numerādas, eo quod non omnes in omnibus, sed aliæ in aliis reperiātur: vnde dicimus, quosdā esse natura Mathematicos, alios Poetas, alios Oratores, & ita ī cęteris artib.

Et id idem quod omni. Secundo modo dicitur proprium, quod toti alicui speciei infimę accidit etsi non soli, vt homini bipedem esse. Tertio autem modo id appellat proprium, quod soli alicui speciei infimæ accidit, ac toti, non tamen semper, sed quandoq;, vt homini canescere. Cum autem proprium in hoc secundo, & tertio genere dicitur toti speciei conuenire, subaudiendum est, modo ea, quæ obstant atq; impediunt remoueantur, idq; vt comprehendamus hac significatione actus earum facultatum, quibus omnes homines sunt à natura apti, vt, quod duos pedes habeāt, & in senectute canescant, & alia huiusmodi; Quanquam omnes homines huiusmodi facultates habeant suapte natura; non omnes tamen duos pedes habent, nec omnes ad senectutem perueniunt, vt canescant in senectute, nisi auferantur ea, quæ impedire atque obstare possunt, vt defectus materiæ in generatione, & præmatura mors.

In senectute canescere. Quemadmodū Porphyrius hoc loco, sic etiam Aristoteles in problemate senectutis 10. q. 62.

affirmat; vnum ex omnibus animantibus hominem canescere. At lib. 5. de generatione animal. c. 3. & equum maximè inter cætera animalia canescere. Si quis tamen rectè considerat, quę ille dicit initio nunc citati libri, videbit ista non pugnare. Sic enim ait: Cum cætera manifestè non canescant in senectute: homo maximè omnium ita afficitur. Vnde patet, canescere in senectute propterea dici soli homini cõuenire, quod ei maximè inter omnia animalia, & manifestè, hoc est toto capite conueniat. Alia plurima exempla afferri possent in hoĩe, vt, ridere actu, loqui, & rõne vti.

Quartum autẽ est id. Quarta proprij significatio est, qua illud proprium esse dicitur, quod alicui soli speciei infimæ accidit toti, ac semper: quo pacto conuenit homini, quod sit risibilis. Quanquam enim, vt Porphyrius ait, nõ semper homo rideat: risibilis tamẽ dicitur: non eo, quod semper rideat, sed quia semper est aptus ad ridendum; Hoc enim est homini à natura insitum.

Hæc verè propria. Docet sola propria quarti generis debere esse verè ꝓpria, quia inquit, reciprocantur, subaudi, cũ rebus, quarum dicuntur propria. Patet hinc, proprium non diuidi in hæc quatuor genera, vt aliquid vniuocum, sed vt analogum. Quod enim vniuocum esse dicitur, non dicitur propriè de vno, & impropriè de alio, sed æquè de vtroque. Proprium ergo dicitur in primis de quarto genere, deinde de tertio, tertiò de primo, postremoq; de secundo. Magis namque accedit ad verè proprium id, quod conuenit omni, & soli; quàm quod omni tantum; Et magis id, quod soli, & non omni, quam quod omni, & non soli.

Num definitio proprij quarto modo sit rectè tradita nec ne.

QVAESTIO PRIMA.

NOn videtur tamen rectè tradita definitio proprij quarto modo: Imprimis, quia propria, quæ primo de generibus demonstrantur, sunt verè eorum propria, vt omnes philosophi affirmant, non tamen comprehenduntur in tradita definitione; cum nõ conueniant alicui soli speciei infimæ; Non rectè igitur constituta est tradita proprij definitio. Præterea habere trinam dimensionem, seu affectum esse quantitate molis conuenit omni substantiæ corporeæ, soli ac semper, vt perspicuum est: At hoc attributum non videtur esse proprium substantiæ corporeæ, cum videatur esse accidens materiæ; Vitiosa ergo videtur tradita definitio. Tertiò, si Deus præter cygnum nullam aliam rem albam fecisset, albũ reciprocaretur cum cygno (nam omni, soli, & semper cygno cõpeteret) at hoc dato, adhuc album non esset verè proprium cygni, etenim omne verè proprium per se prędicatur de re, cuius est proprium; album autem non prædicaretur tunc per se de cygno, vt nec modo prædicatur: Potuit igitur tradita definitio conuenire iis, quæ verè propria non sunt. Dicendum est tamen rectè traditam esse proprii definitionem. Quod vt pateat, animaduertendum est imprimis, proprii vocabulum aliter ex vi nominis, & communi vsurpatione, aliter ex accommodatione Philosophorum accipi. Nam ex vi nominis, & communi hominum vsu proprium idẽ est, quod peculiare alicui, & non commune aliis; Vt enim est hominum communis acceptio, & sermo; si quid est proprium alicui, non dicitur eidem commune cum aliis; quod si est ei commune cum aliis; nõ dicitur illi proprium. Itaq; si proprium hoc modo sumatur, & conditio requiritur; & satis est, vt conueniat soli rei, cuius dicitur proprium, hoc est, vt conueniat ei, & non alii. Quomodo accipit Porphyrius nomen proprii, cum comparat vniuersalia inter se, dicens: quædam esse communia omnibus, aut quibusdam; quædam singulis propria.

Ex accommodatione autem Philosophorum

phorum pro quadam speciè vniuersalis, quæ à genere, specie, differentia, & accidente distinguitur accipi solet. Placuit. n. Philosophis, vt vniuersalia, q̃ quatenus talia sunt, nec genera essent, nec species, nec differentiæ, neq; accidentia, propria vocarentur. Itaq; duobus modis proprium accipi dicatur, vno, vt proprium est; Altero, vt est vniuersale quoddam.

Illud etiam animaduertendum est; proprium ex vi nominis acceptum, aut esse proprium simpliciter, aut aliqua ex parte proprium, quod vocant propriũ secundum quid. Proprium simpliciter illud est, quod conuenit omni soli, ac semper. Nam, vt est hominum sententia, nihil est, quod dici possit proprium simpliciter alicuius rei, nisi cum ea reciprocetur; Nihil autem reciprocari põt cum re aliqua, cui non conueniat omni, seu vniuersè soli, ac semper. Q̃ si harum conditionum aliqua desideretur, proprium dicetur aliqua ex parte, siue secundum quid. Porro simpliciter proprium duplex est, vnum generale, alterum speciale. Proprium generale dici solet, quod reciprocatur cũ aliquo genere, vt sensus capax, quod reciprocatur cum animali, speciale autẽ, quod reciprocatur cum aliqua infima specie, vt risus capax, quod conuertitur cum homine.

Tertio loco animaduertendum est, proprium, qua ratione ad significandã quartam vniuersalis speciem à Philosophis vsurpatur, sic definiri à Dialecticis. Proprium est, quod prædicatur de pluribus accidentaria, & necessaria p̃dicatione. Vel longiore definitione hoc modo: proprium est, quod prędicatur de pluribus in quæstione quale est, accidẽtaria, & necessaria prædicatione. Cum dicitur, *quod prædicatur de pluribus* (quę est descriptio vniuersalis) excluduntur ea, quæ non sunt vniuersalia: cum additur, *in quæstione quale est*, excluduntur genus, & species: Cum adiungitur: *Prædicatione accidentaria*, excluduntur differentiæ: cũ deniq; adijcitur, & *necessaria*, excluditur accidẽs, quod est quintũ p̃dicabile. Ea. n. sola cẽsentur hoc loco necessaria p̃dicatione dici, quæ prædicantur per se, ita, vt ad essentiam subiecti p̃tineant, vel ab ea profluãt, quo pacto nullũ accidẽs quinti prædicabilis de subiecto enunciatur.

Quarto loco animaduertendum est, proprium, vt quartam vniuersalis spẽm constituit, duplex quoq; esse, quemadmodum diximus proprium simpliciter esse duplex, generale scilicet, & speciale. Proprium generale hoc pacto acceptum est, quod prædicatur de pluribus specie differentibus in quæstione quale est, accidentaria, & necessaria prędicatione, vt, sensus capax comparatione hominis, & bestiæ. Speciale aũt, quod prædicatur tantum de ijs, quæ solo differunt numero, in quæstione quale est, accidentaria; & necessaria prædicatione, vt, risus capax comparatione singulorum hominum. In quibus definitionibus particulæ, *differentibus specie; & differentibus numero*, extremo loco intelligendæ sunt, quemadmodum de generis definitione supra docuimus.

Postremo sciendum est, omnia propria simpliciter pertinere ad quartam vniuersalis speciem, non tamen sola. Prior pars ostenditur, quoniam omnia, quæ sunt propria simpliciter comparatione alicuius generis, vel speciei infimæ prædicantur in quæstione quale est, accidentaria, & necessaria prædicatione, de ijs, quæ sub eo genere, aut specie continentur, vt apertum est: Ea igitur omnia ad quartam speciem vniuersalis spectant. Posterior pars in hunc modum probatur. Omnia propria simpliciter reciprocantur cum aliqua specie, aut genere, ut patet ex dictis; Non omnia autem propria, quę ad quartam vniuersalis speciem pertinent, reciprocantur cum aliqua specie, aut genere. Igitur non oĩa propria, quæ pertinent ad quartam speciem vniuersalis, sunt propria simpliciter; & ex consequente non sola propria simpliciter pertinent ad quartam speciem.

Minor

Minor propositio suadetur, quia hēre facultatem naturalem, & esse quale, di cuntur, de angelo, de animo rationis participe, de igne, & de aliis plerisq; rebus, prædicatione quarti prędicabilis: nec tamen reciprocantur cum aliqua specie, aut genere.

Quod autē dicantur, prædicatione quarti pdicabilis, ex eo probatur; quia dicuntur vniuocè, vt patet, & sunt accidentia necessaria, quæ fluunt ab essentiis talium subiectorum. A quorum. n. essentiis fluunt species, ab eisdem necessariò fluunt genera talium specierū, ab essentia aūt angeli fluit facultas intelligendi; ab essentia animi rōnis participis, facultas ratiocinandi; ab essentia ignis calor, & aliæ facultates naturales ab aliis rebus; igitur ab essentiis taliū rerum necessariò fluunt harum facultatum genera, qualia sunt, facultas naturalis, & qualitas, quæ est summum genus prædicamenti qualitatis.

Perspicuum est igitur, facultatem naturalem, & qualitatem, genus summū, seu potius habere facultatem naturalē, & esse quale, prædicari de angelo, de animo rōnis participe, de igne, & de aliis rebus prædicatione quarti pdicabilis. Quod aūt hæc attributa non conuertantur cum aliqua specie, aut genere, ex eo patet: quia necesse esset, vt talis species, aut genus cōplecteretur sub se angelum, animum rōnis participem, & ignem, quod certè fieri non potest, & inductione patet, nihil tale reperiri.

His positis ad quęstionem dicēdum est, rectè traditam esse proprii quarto modo definitionē, si tamē nomine proprii speciale tantum intelligas. Nam in verbo, *quod*, innuitur aliquid vniuersale, per quam particulam excluduntur ea, quæ non sunt vniuersalia. Verbum, *accidit*, significat accidentariam prædicationem, per quam particulam excluduntur genera, species, & differentiæ. Deinde verbum, *omni*, excludit ppria primi generis: Verbum, *soli*, excludit omnia secundi: Verbum, *semper*, excludit omnia tertii generis: demq; particula, *speciei infimæ*, quam hoc capite Porphyrius nomine speciei intelligit, excludit propria generalia; quæ scilicet cum specie infima non reciprocantur. Ita ergo fit, vt bona sit proprii quarti generis definitio, cum tradatur per omnes differentias, quæ ab aliis generibus definitum separant.

Sed quæret aliquis hoc loco, quo pacto accipiatur verbum, *semper*, in definitione proprii. Sunt. n. qui dicant, verbum, *semper*, positum ī definitione tradita, non idem valere, atq; in omni tēpore, sed idem, quod necessariò, necessitate proueniente ex essentia subiecti; ex cuius principiis necessaria consecutione attributum oriatur. Dicendū est tamen, intimam quidem rōnem verè proprii in eo consistere, vt necessaria cōsecutione profluat ab essentia eius subiecti, cum quo reciprocatur: sed tamen verbum, *semper*, non fuisse adhibitū ab autore, vt solum significaret hanc consecutionem necessariam, sed pro ut idē valet, quod in omni tpe. Quod quidē ab ipso autore hoc loco colligi potest. Nam cum verbū, *Quandoque*, quod ille ponit in descriptione proprii tertii generis, idem valeat, quod in aliqua tēporis parte, efficitur, vt verbum, *sēper*, accipiatur in descriptione quarti proprii, pro omni tpe. Deīde quia Porphyrius in comparationibus differentiæ, ac proprii cū accidente inseparabili, pspicuè ait: hoc esse omnibus cōe, quod semper conueniant suis subiectis. Satis aūt patet, accidens inseparabile, non ea de causa dici, conuenire semper, quia cōueniat necessariò, & quasi nascatur ex essentia speciei, sed quoniam conueniat in omni tpe. Deniq;, vt aliquid sit verè propriū, nil aliud requirit Porphyrius, quam vt sit accidēs, quod reciprocatur cum subiecto: Sic. n. ait; *Hæc uerè propria inquiunt esse, quia in his ipsis fit, & conuersio.* Nec Arist. aliud requirit, 1. Topic. c. 5. cum ait: proprium est, qd nō indicat, quod quid erat esse, hoc est, quæ sit essentia rei, soli autem inest, & conuersim de re prædicatur. Vt autem

ali-

aliquid reciprocetur, satis est, si conueniat omni, soli, ac in omni tpe: Ergo Porphyrii, & Arist. verbum, *semper*, idē valet, atque in omni tempore, quæ est propria huius vocis significatio.

Illud tamen est aduertendum, Aristot. & Porphyrium credere, quicquid omni alicui subiectū conuenit soli, & semper, conuenire ei necessariò, necessitate ex essentia rei profluente, non qđ existimaret, idem esse, conuenire semper, vel necessariò necessitate iam dicta (id.n. refutauimus) sed quia putant, ex ijs tribus conditionibus simul iūctis, omni, soli, & semper, idest, in omni tēpore, seu quod idem est, ex reciprocatione accidentarii cum subiecto, quæ his tribus conditionibus significatur, colligi à signo, & quasi effectu, illud cōuenire suo subiecto necessario, necessitate iam dicta; ita ergo videntur Arist. & Porphyrius plane consensisse. Quapropter licet ex Porphyrii sētētia primoq; ipsius instituto, *semper*, in definitione quarti generis idem valeat, atq; in omni tempore, tamen consecutione quadam idem valet, atq; necessariò, necessitate proueniente ex essentia subiecti, ex qua attributum profluit.

Reliquum est, vt argumenta initio proposita diluamus. Ad primum negāda est maior, si proprium intelligatur, quod à Porphyrio hic definitur i quarta acceptione. Nam aliter propria generalia (vt sensitiuum pro potentia ad sentiendum) verè propria sunt. Solum. n. proprium speciale definitur hoc loco; propria verò generalia etsi in quarto genere proprii non cōprehenderit; ea tamen nō omnino ꝑtermisit. Nam oīa in secundo diuisionis membro continētur, nec obstat, quod dixerit Porphyrius, ea quæ in tribus prioribus generibus continentur, non esse verè ꝓpria cū tamen propria generalia verè ꝓpria sint, quoniam Porphyrius de solis propriis specierum infimarum locutus est, quasi apertius dixerit: ea quę in tribus prioribus diuisionis partibus continētur, non esse verè propria specierū infimarum, quanquam nihil prohibeat, aliqua esse verè propria aliquorum generum, de quibus demonstrentur.

Ad secundum concessa maiori negatur minor. Nam quemadmodū habere trinam dimensionem, seu esse affectū quantitate molis conuenit omni substantiæ corporeæ, soli, ac semper; ita est se vere proprium generale substantiæ corporeæ, & fluere à materia, vt est informata substantiali forma, seu quod idem reddit ab ipsa essentia substantiæ corporeæ: Qua ratione dici à veteribus consueuit; quantitatem esse materiæ coæternam.

Ad tertium neganda est maior, in eo casu adhuc non cōuenire omni cygno, soli, & semper, hoc est, vt cum cygno reciprocetur eo pacto, quo Aristoteles, & Porphyrius reciprocationem intelligunt. Nec.n. loquuntur de reciprocatione ex hypothesi, qualis in argumento inducitur, sed de absoluta, & secundum ordinem constitutum in rebus.

Vtrum proprium speciale sit vniuersale, respectu speciei infimæ.

QVAESTIO SECVNDA.

Dubitatio existit hoc loco, nū proprium speciale sit vniuersale respectu speciei infimę, cum qua conuertitur, an solum respectu indiuiduorum, quæ speciei subijciūtur, vt risus capax respectu hominis cōis, an solum respectu singulorum hominū: Quod idem quæri pōt de cæteris propriis quarti generis respectu subiectorum, cū quibus reciprocantur. Quod.n. dicendum sit, proprium speciale esse vniuersale, respectu speciei infimæ, multis argumētis videtur concludi, in primis, quia ꝓprium definitur à Porphyrio, per speciem: proprium, inquit, est, in quod oīa cōuenerunt, vt soli speciei, & omni, ac semperq; accidat. Deinde, quia Porphyrius in cap. de genere ait, proprium ꝑdicari de vna tantum specie, & indiuiduis, quę sub ea sunt, quod iterū, atq; iterū repetit in cōitatibus. Ex quibus verbis

sic

sic licet argumentari: Aut propriū his locis dicitur pdicari de specie, & indiuiduis, vt propriū quarti generis, siue, vt proprium simpliciter; aut vniuersale quoddam, seu pdicabile: Non pōt autē intelligi de proprio, vt est propriū simpliciter, quando quidem risus capax nō prædicatur hoc modo de Socrate, nec de vllo alio indiuiduo, cū non reciprocetur cum aliquo eorum; & sic res hēt in cæteris; Ergo intelligendum est de proprio quatenus est quoddam vniuersale; quo fit, vt proprium, qua ratione est vniuersale; non solum prædicetur de indiuiduis, sed etiam de specie.

Tertiò, risibile cum prędicatur de homine, est vnum quid nomine, & rōne, prædicaturq; secundū naturā: cum ergo non prædicetur de illo, tanquam de vno solo, pdicabitur tanq̄ de pluribus, ac proinde risibile erit vniuersale respectu hominis. Consequentia patet ex illa diuisione Porphyrij c. de genere; Eorum, q̄ prædicantur, quædam de vno, quædam de pluribus prædicātur.

Dicendum est tamen, fieri nō posse; vt proprium speciale sit vniuersale respectu speciei infimæ, cum qua conuertitur: sed solum respectu indiuiduorū, quæ sub specie continentur. Quod in primis hac rōne suadetur: vniuersale non prædicatur, quatenus vniuersale est, nisi de pluribus, q̄ dicantur plura secundū eius nomen, aut certè de aliquo eorum, vt patet ex priore definitione vniuersalis: At disciplinæ capax non dicitur de homine cōi, vt de pluribus disciplinæ capacibus, vt perspicuū est, nec itē de vno ex pluribus; quia vt homo cōis non est alius homo numero ab indiuiduis hominibus, sic ēt nō est alius, non disciplinæ capax: Non prædicatur ergo disciplinæ capax de homine cōi, vt vniuersale, quod idem dicendū est de cęteris proprijs specialibus. Deinde nihil est vniuersale, nisi respectu multarum partium sibi subiectarum, & cuiuslibet earum; homo aūt cōis nō est pars subiecta respectu disciplinæ capacis (nō .n. pars subiecta dēt magis latè patere, q̄ totum vniuersale, cui subijcitur). Igitur nullum proprium speciale est vniuersale respectu speciei, cum qua cōuertitur. Illud tn̄ aduerte, id qd diximus, intelligendum esse de proprio comparatione speciei simplici suppositione acceptæ: Nam si accipiatur in suppositione psonali, vtpote, pro suis indiuiduis, non dubium est, quin respectu eius, sic acceptæ subeat rōnem vniuersalis. Qd autem diximus de proprio speciali respectu speciei infimæ, intelligēdum est de cæteris proprijs, quarti generis respectu subiectorum, cum quibus reciprocātur; Est.n. in omnibus par ratio. Itaq; nullum proprium quarti generis est vniuersale, respectu subiecti, cū quo conuertitur, sed respectu eorum, quæ sub huiusmodi subiecto continentur, vt arbitratur M. Albertus tractatu de proprio c. 10. Scotus ēt hoc lib. q. 30. ad primum, itē Louanēses, & alij plerīq;.

Illud igitur ante argumentorum solutionem admonendum est, omnia propria, quæ cum subiecto aliquo reciprocantur, duplicem habere notionem, vnam comparatione eius subiecti, cum quo reciprocantur; Alteram respectu eorum, quę sub eiusmodi subiecto continentur. At prior quidem notio illius vsurpatione, qua proprii vocabulū ex vi nominis, & communi hominum vsu accipitur, posterior autē eius, qua proprii vocabulum ex accommodatione Philosophorum, pro quarta vniuersalis specie sumitur, quas acceptiones quæstione præcedēti exposuimus. Hoc pacto proprii vocabulum relationem quandam vniuersalis significat, qua res ad ea referuntur de quibus prædicatione accidentaria, atq; necessaria dicuntur. Porro vtramq; notionem in significatione ppri quarti generis Porphyrius significauit: nam cum dixit, proprium esse id, quod omni, soli, & semper alicui speciei accedit, planè expressit habitudinem proprii ad speciem distributā per indiuidua, quorum respectu non dubium est, quin proprium sit vniuersale, vt diximus. At vero dum addit

soli,

soli, ac semper, quibus conditionibus completur reciprocatio proprii cum suo subiecto, alteram notionem innuit qua propria sumuntur, qua ratione sunt propria. Itaque Porphyrius non solum explicauit proprium, qua ratione est vniuersale quoddam, sed etiam qua ratione proprium est, seu, vt ex vi nominis accipitur. Ex quibus primum argumentum initio propositum solutum relinquitur, definiuit enim Porphyrius proprium per speciem distributam per indiuidua, quorũ respectu est vniuersale.

Ad secundum respondetur, negando maiorem: proprium enim ibi à Porphyrio, nec sumitur pro proprio, vt est vniuersale, nec pro proprio, vt proprium ex communi vsu dicitur, sed sumitur fundamentaliter pro re, quę vtramque intentionem fundare potest, scilicet pro risibili: proprium vero ita sumptum prędicatur tum de specie, tum etiam de indiuiduis; De specie quidem, vt est proprium ex communi vsu sic dictum; De indiuiduis verò, vt est vniuersale.

Quo pacto dixit Porphyrius in capit. de specie, intermedia, habere duplicem respectum, vnum ad superiora, quatenus sunt species, alterum ad inferiora, quatenus sunt genera, vt eo loco exposuimus.

Ad tertium respondetur, concesso antecedente negando consequentiam, & ad probationem dicendum est, risibile, seu quoduis aliud proprium comprehendi quidem in diuisione eorum, quę prędicantur; illum tamen modum prędicandi, scilicet de specie, non comprehendi in membris diuidentibus, cum illa diuisio non tradatur, vt in mẽbris diuidentibus omnes modi prędicandi comprehendantur, sed omnia, quę prędicãtur: proprium autem, quod de specie suppositione simplici accepta dicitur, etsi secundo modo quo sic dicitur, non prędicetur de pluribus, est tamen vnum ex his, quę alioqui prędicantur de pluribus, & ex consequente vniuersale.

CAPVT QVINTVM

DE ACCIDENTE.

ACcidens est, quod adest atque abest sine subiecti corruptione. Diuiditur autem in duo. Aliud enim est, separabile, aliud inseparabile. Atque dormire quidem, accidens separabile est; Nigrum autem esse, coruo æthyopi vè inseparabiliter accidit. Mente tamen cogitationevè, coruus albus, & æthyops non niger, sine subiecti corruptione concipi potest. Diffiniunt etiam, & hoc pacto: Accidens est quod inesse, ac non inesse eidẽ potest. Aut, quod neq; genus, neq; species, neq; differentia, neq; proprium est, semper autem est in subiecto.

QVa ratione Porphyrius extremo loco de accidente differat, ex his, quę initium superioris capitis dicta sũt, perspicuum est. Quid autem de accidẽte doceat, non est obscurum; Incipit.n. a definitione accidẽtis, quod mox diuidit, alijsque definitionibus explanat.

Accidens est. Prima accidentis definitio talis est: Accidens est, quod abest, & adest sine subiecti corruptione, vt, cãdidum esse, vel sedere, respectu Socratis; Quã definitionẽ nõ statim exponimus, quia ad finem capitis examinanda est.

Diuiditur autem in duo. Diuisio accidentis hæc est; Accidentium quędam sunt separabilia, quędam inseparabilia. Separabilia dicuntur ea, quæ facilè separari possunt à subiecto, vt, sedere à Socrate. Inseparabilia sunt, quæ facilè, & omnino separari non possunt à subiec-

accipitur accidens hoc loco, cum quinta vniuersalis species esse dicimus. Illud etiam admonendum est, accidens tertio modo sumptum, vt est quinta vniuersalis species, in hunc modum à Dialecticis definiri: *Accidens est, quod prædicatur de pluribus in quæstione quale est, prædicatione accidentaria, & contingenti*. Cum dicitur esse id, *quod prædicatur de pluribus*, excluduntur omnia, quæ non sunt vniuersalia: Cum additur, *in quæstione quale est*, excluduntur genus, & species: Cum adiungitur, *prædicatione accidentaria*, excluditur differentia: Denique cum additur, *contingenti*, excluditur propriũ hoc est prædicabile. Etenim illud accidentarium attributum censetur hoc loco prædicari contingenter, quod nõ profluat ab essentia subiecti, siue sit separabile, siue inseparabile.

Diuiditur autem accidens in generale, & speciale. Generale est, quod prædicatur de pluribus differentibus specie, vt candidum de cygno, & cerussa: speciale, quod de his tantum, quæ solo differunt numero, vt ridere de singulis hominibus.

His explicatis facilè perspici potest, rectè traditas esse à Porphyrio accidentis definitiones.

Nam quod ad primam attinet, verba illa, *adest, & abest*, non idem valent hoc loco, atque inest, & non inest, in subiecto inhæsionis: Multa enim sunt accidentia quinti prædicabilis: quæ non sunt in subiecto inhæsionis. Vt secundæ intentiones in concreto, vtpote genus, & species respectu fundamentorum.

Sumitur igitur hoc loco accidens; non, vt distinguitur contra substantiam, sed latius; Nec item idem valent, atque affirmatur, & negatur, cum inesse per modum identitatis, vel non inesse prius sit, & quasi fundamentum eius, quod est affirmari, vel negari. Nam quoniam accidens inest, aut non inest, propterea affirmatur, vel negatur de subiecto.

Itaque idem valent verba illa, atque inest, & non inest, per modum identitatis; quanquam commodè explicari solent à signo, pro affirmatione, & negatione. Sumuntur autem hoc loco actus pro potestatibus; quemadmodum in definitionibus superiorum specierũ vniuersalis, quasi dictum sit, quod põt inesse, & potest non inesse per modum identitatis: Vnde nullam repugnantiã facit illa coniunctio, &, quia non coniũgit actus repugnantes, sed potestates ad actus repugnantes: quæ quidem inter se non repugnant: sed simul reperiũtur, vt potestates ad sanitatem, & morbum in eodem animali. Quapropter non accipitur nomen subiecti in hac definitione pro subiecto inhæsionis; sed pro parte subiecta, seu quod idem est, pro particulari. Itaque sensus definitionis est: Accidens est, quod potest inesse in particulari aliquo, de quo per modum identitatis prædicatur, & in eodẽ non inesse absq; eius corruptione, hoc est, non destructa eius natura, siue essẽtia. Quare cum in hac definitione loco generis ponatur: *quod potest inesse in particulari per modum identitatis*, quæ oratio solis verbis differt à posteriori definitione vniuersalis: hæc autem verba, quæ deinceps loco differentiæ adhibẽtur, planè significent identitatem, ad quam accidens habet potestatem essendi contingentem; Efficitur, vt hæc definitio non discrepet ab illa cõi dialecticorum definitione, nisi quòd hæc traditur per verbum, *abest, seu inest*, quod significat fundamentum eius relationis, quam accidens formaliter significat: illa per verbum, *prædicatur*, quod significat huius fundamenti proprietatem: item quod illa adhibet ante vltimam differentiam alias communiores, quibus accidens cum quibusdam, alijs vniuersalis speciebus conuenit; Hæc autem posito vniuersali, statim adiungit vltimam differentiam, quę separat accidens ab omnibus alijs speciebus vniuersalis, ex quatamẽ aliæ cõmuniores nõ difficilius intelli-

intelliguntur: quam ex rationali colligimus sensitiuum & animatum.

Quod verò attinet ad secũdam, verba illa, *quod inesse potest*, loco generis ponũtur, eodemq; modo intelligenda sunt, atq; illa, *q potest*, nisi q clarius dicunt eundem sensum, vt patet: Quæ verò adduntur, nẽpe, *ac non inesse eidem*, subeunt vicem differentiæ, idemq; omnino valent, atq. illa: Et abest sine subiecti corruptione. Quapropter hæc etiam definitio nõ discrepat à definitione Dialecticorum, nisi quo pacto superior discrepat.

Quod deniq. attinet ad tertiam extrema illa verba, semp autẽ est in subiecto, accipienda sunt loco generis, eodemq. modo intelligenda, quo ea, quę in prima & secunda loco generis posita sunt.

Cæterum illa particula, semper, non habetur apud Aristotelem, sed adiecta ẽ à Porphyrio. Sic enim habet Aristoteles: inest autem rei. Non efficit tamen illa sensum falsum, quia significat, accidens sẽp esse in subiecto, hoc est, esse posse, sũpto nimirum actu p potestate, vt in superiorib. definitionib. Loco autem differentiæ adduntur negationes aliarum specierũ; quæ omnes simul innuunt, id, quod loco differentiæ in duab. priorib. collocatũ est. Vnde fit, vt hæc definitio omnia accidentia cõplectatur cum generalia tum specialia, q nimirum eadem superiores complectuntur. Ita patet. rectè explicatum esse accidens à Porphyrio.

Restat vt argumenta initio ppposita diluamus. Ad primũ dicendum est, satius quidẽ fuisse, si accidens distinxisset: excusari tamen Porphyriũ; quia ex tradita accidentis definitione colligi poterat facilè, i qua significatione accidẽs hic acciperet.

Ad secundũ, concessa maiori, neganda est minor. Ad probationẽ dicẽdũ est, mortuum esse respectu Socratis, & combustũ respectu domus, & similia accidẽtia adesse sine subiecti coruptione, quo pacto hoc loco corruptio subiecti accipiẽda est. Corruptionis enim, siue interitus verbo nõ ẽ intelligenda in hac definitione mors, aut aliquis alius interitus, quo res desinat existere in rerũ natura, sed destructio, & euersio essentiæ subiecti: ut nimirum illud attributum dicatur adesse sine subiecti corruptione, cuius adesse non repugnat essentiæ siue rationi subiecti, nec eam euertit; quo pacto esse albũ adest homini; Illud verò adesse cum corruptione subiecti, cuius adesse repugnat essẽtiæ subiecti: quo pacto adesset homini rationis expers: qa fieri non posset, ut homo esset homo, si esset rationis expers. At mortuum esse, & similia, etsi ita conueniunt Socrati & Platoni & similibus subiectis, ut eorum existẽtiã afferãt; tñ nõ repugnãt rõnib. subiectorũ, nec eas euertũt: cum Socrates nõ iõ sit nõ Socrates, qa mortuus sit. q̃uis nõ sit in rerũ natura, qđ idẽ i cæteris accidit. Sed vt id, q de mortuo diximus, melius teneas, aduerte, mortuũ duob. modis usurpari posse: Vno, ut participiũ: Alio, vt nomen. Vt participiũ quidẽ, quatenus significat aliquid passũ fuisse mortẽ, hoc est vitæ separationem: Vt nomen verò, quatenus significat priuatum vita, quæ duplex est, una substãtialis, vtpote anima ipsa; Altera accidentaria, quæ consistit in functione operationũ vitalium, cuiusmodi sunt nutritio, accretio, decretio, sentire, moueri ex se, & similia. Si ergo mortuum accipiatur ut participium, verè affirmatur de Socrate & Platone, alijsq. similib. subiectis. Verè enim dicimus, Socratẽ passum fuisse vitæ separationẽ, cum extremõ spiritu laborauit: Vitæ quidem substantialis non à se, sed à corpore suo, nec formaliter & actu, sed dispositiuè (disponebatur enim eo tẽpore, ut verè & actu dissolueretur: & ex consequenti, vt eius anima verè & actu à corpore separaretur.) Vitæ autem accidẽtariæ, non solum à corpore suo, sed etiam à se, nec dispositiuè tantum, sed etiã formaliter & actu: quia Socrati supremũ spiritum agenti paulatim deficiebãt sẽsus & alia uitæ opera, ut patet. Si verò mortuum accipiatur vt nomen: verè quidem affirmabitur de Socrate & Platone, vt significet priuatum vita accidentaria: Sin autem nomen mortuum significet priuatum vita substantiali, id est, anima, quæ pars est essentialis omnium uiuentium: sic non est accidens, imò prędicatum

affirmat; vnum ex omnibus animantibus hominem canescere. At lib. 5. de generatione animal. c. 5. & equum maximè inter cætera animalia canescere. Si quis tamen rectè considerat, quę ille dicit initio nunc citati libri, videbit ista non pugnare. Sic enim ait: Cum cætera manifestè non canescant in senectute: homo maximè omnium ita afficitur. Vnde patet, canescere in senectute propterea dici soli homini cõuenire, quod ei maximè inter omnia animalia, & manifestè, hoc est toto capite conueniat. Alia plurima exempla afferri possent in hoĩe, vt, ridere actu, loqui, & rõne vti.

Quartum autẽ est id. Quarta proprij significatio est, qua illud proprium esse dicitur, quod alicui soli speciei infimæ accidit toti, ac semper: quo pacto conuenit homini, quod sit risibilis. Quanquam enim, vt Porphyrius ait, nõ semper homo rideat: risibilis tamẽ dicitur: non eo, quod semper rideat, sed quia semper est aptus ad ridendum; Hoc enim est homini à natura insitum.

Hæc verè propria. Docet sola propria quarti generis debere esse verè ꝓpria, quia inquit, reciprocantur, subaudi, cũ rebus, quarum dicuntur propria. Patet hinc, proprium non diuidi in hæc quatuor genera, vt aliquid vniuocum, sed vt analogum. Quod enim vniuocum esse dicitur, non dicitur propriè de vno, & impropriè de alio, sed æquè de vtroque. Proprium ergo dicitur inprimis de quarto genere, deinde de tertio, tertiò de primo, postremoq; de secundo. Magis namque accedit ad verè proprium id, quod conuenit omni, & soli; quàm quod omni tantum; Et magis id, quod soli, & non omni, quam quod omni, & non soli.

Num definitio proprij quarto modo sit rectè tradita nec ne.

QVAESTIO PRIMA.

NOn videtur tamen rectè tradita definitio proprij quarto modo: Imprimis; quia propria, quæ primo de generibus demonstrantur, sunt verè eorum propria, vt omnes philosophi affirmant, non tamen comprehenduntur in tradita definitione; cum nõ conueniant alicui soli speciei infimæ; Non rectè igitur constituta est tradita proprij definitio. Præterea habere trinam dimensionem, seu affectum esse quantitate molis conuenit omni substantiæ corporeæ, soli ac semper, vt perspicuum est: At hoc attributum non videtur esse proprium substantiæ corporeæ, cum videatur esse accidens materiæ; Vitiosa ergo videtur tradita definitio. Tertiò, si Deus præter cygnum nullam aliam rem albam fecisset, albũ reciprocaretur cum cygno (nam omni, soli, & semper cygno cõpeteret) at hoc dato, adhuc album non esset verè proprium cygni, etenim omne verè proprium per se prędicatur de re, cuius est proprium; album autem non prædicaretur tunc per se de cygno, vt nec modo prædicatur: Potuit igitur tradita definitio conuenire iis, quæ verè propria non sunt. Dicendum est tamen rectè traditam esse proprii definitionem. Quod vt pateat, animaduertendum est imprimis, proprii vocabulum aliter ex vi nominis, & communi vsurpatione, aliter ex accommodatione Philosophorum accipi. Nam ex vi nominis, & communi hominum vsu proprium idẽ est, quod peculiare alicui, & non commune aliis; Vt enim est hominum communis acceptio, & sermo; si quid est proprium alicui, non dicitur eidem commune cum aliis; quod si est ei commune cum aliis; nõ dicitur illi proprium. Itaq; si proprium hoc modo sumatur, & conditio requiritur; & satis est, vt conueniat soli rei, cuius dicitur proprium, hoc est, vt conueniat ei, & non alii. Quomodo accipit Porphyrius nomen proprii, cum comparat vniuersalia inter se, dicens: quædam esse communia omnibus, aut quibusdam; quædam singulis propria.

Ex accommodatione autem philosophorum

phorum pro quadam specie vniuersalis, quæ à genere, specie, differentia, & accidente distinguitur accipi solet. Placuit.n. Philosophis, vt vniuersalia, quæ quatenus talia sunt, nec genera essent, nec species, nec differentiæ, neq; accidentia, propria vocarentur. Itaq; duobus modis proprium accipi dicitur; vno, vt proprium est; Altero, vt est vniuersale quoddam.

Illud etiam animaduertendum est, proprium ex vi nominis acceptum, aut esse proprium simpliciter, aut aliqua ex parte proprium, quod vocant propriũ secundum quid. Proprium simpliciter illud est, quod conuenit omni soli, ac semper. Nam, vt est hominum sententia, nihil est, quod dici possit proprium simpliciter alicuius rei, nisi cum ea reciprocetur; Nihil autem reciprocari põt cum re aliqua, cui non conueniat omni, seu vniuerse soli, ac semper. Qđ si harum conditionum aliqua desideretur, proprium dicetur aliqua ex parte, siue secundum quid. Porro simpliciter proprium duplex est, vnum generale, alterum speciale. Proprium generale dici solet, quod reciprocatur cũ aliquo genere, vt sensus capax, quod reciprocatur cum animali; speciale autẽ, quod reciprocatur cum aliqua infima specie, vt risus capax, quod conuertitur cum homine.

Tertio loco animaduertendum est, proprium, qua ratione ad significandã quartam vniuersalis speciem à Philosophis vsurpatur, sic definiri à Dialecticis. Proprium est, quod prædicatur de pluribus accidentaria, & necessaria prædicatione. Vel longiore definitione hoc modo: proprium est, quod prędicatur de pluribus in quæstione quale est, accidẽtaria, & necessaria prædicatione. Cum dicitur, *quod prædicatur de pluribus* (quę est descriptio vniuersalis) excluduntur ea, quæ non sunt vniuersalia: cum additur, *in quæstione quale est*, excluduntur genus, & species: Cum adiungitur: *Prædicatione accidentaria*, excluduntur differentiæ: cũ deniq; adijcitur, & *necessaria*, excluditur accidẽs, quod est quintũ prædicabile. Ea.n. sola cẽsentur hoc loco necessaria prædicatione dici, quæ prædicantur per se, ita, vt ad essentiam subiecti ptineant, vel ab ea profluãt, quo pacto nullũ accidẽs quinti prædicabilis de subiecto enunciatur.

Quarto loco animaduertendum est, proprium, vt quartam vniuersalis spẽm constituit, duplex quoq; esse, quemadmodum diximus proprium simpliciter esse duplex, generale scilicet, & speciale. Proprium generale hoc pacto acceptum est, quod prædicatur de pluribus specie differentibus in quæstione quale est, accidentaria, & necessaria prędicatione, vt, sensus capax comparatione hominis, & belluæ. Speciale autẽ, quod prædicatur tantum de ijs, quæ solo differunt numero, in quæstione quale est, accidentaria; & necessaria prædicatione, vt, risus capax comparatione singulorum hominum. In quibus definitionibus particulæ, *differentibus specie, & differentibus numero*, extremo loco intelligendæ sunt, quemadmodum de generis definitione supra docuimus.

Postremo sciendum est, omnia propria simpliciter pertinere ad quartam vniuersalis speciem, non tamen sola. Prior pars ostenditur, quoniam omnia, quæ sunt propria simpliciter comparatione alicuius generis, vel speciei infimæ prædicantur in quæstione quale est, accidentaria, & necessaria prædicatione, de ijs, quæ sub eo genere, aut specie continentur, vt apertum est: Ea igitur omnia ad quartam speciem vniuersalis spectant. Posterior pars in hunc modum probatur. Omnia propria simpliciter reciprocantur cum aliqua specie, aut genere, ut patet ex dictis; Non omnia autem propria, quę ad quartam vniuersalis speciem pertinent, reciprocantur cum aliqua specie, aut genere. Igitur non oĩa propria, quæ pertinent ad quartam speciem vniuersalis, sunt propria simpliciter; & ex consequente non sola propria simpliciter pertinent ad quartam speciem.

Minor

Minor propositio suadetur, quia hēre facultatem naturalem, & esse quale, dicuntur, de angelo, de animo rationis participe, de igne, & de aliis plerisq; rebus, prædicatione quarti prędicabilis: nec tamen reciprocantur cum aliqua specie, aut genere.

Quod autē dicantur prædicatione quarti pdicabilis, ex eo probatur; quia dicuntur vniuocè, vt patet, & sunt accidentia necessaria, quæ fluunt ab essentiis talium subiectorum. A quorum. n. essentiis fluunt species, ab eisdem necessariò fluunt genera talium specierū, ab essentia aūt angeli fluit facultas intelligendi; ab essentia animi rōnis participis, facultas ratiocinandi; ab essentia ignis calor, & aliæ facultates naturales ab aliis rebus; igitur ab essentiis taliū rerum necessariò fluunt harum facultatum genera, qualia sunt, facultas naturalis, & qualitas, quæ est summum genus prædicamenti qualitatis.

Perspicuum est igitur, facultatem naturalem, & qualitatem, genus summū, seu potius habere facultatem naturalē, & esse quale, prædicari de angelo, de animo rōnis participe, de igne, & de aliis rebus prædicatione quarti pdicabilis. Quod aūt hæc attributa non conuertantur cum aliqua specie, aut genere, ex eo patet: quia necesse esset, vt talis species, aut genus cōplecteretur sub se angelum, animum rōnis participem, & ignem, quod certè fieri non potest, & inductione patet, nihil tale reperiri.

His positis ad quęstionem dicēdum est, rectè traditam esse proprii quarto modo definitionē, si tamē nomine proprii speciale tantum intelligas. Nam in verbo, *quod*, innuitur aliquid vniuersale, per quam particulam excluduntur ea, quæ non sunt vniuersalia. Verbum, *accidit*, significat accidentariam prædicationem, per quam particulam excluduntur genera, species, & differentiæ. Deinde verbum, *omni*, excludit ppria primi generis: Verbum, *soli*, excludit omnia secundi: Verbum, *semper*, excludit omnia tertii generis: demiq; particula, *speciei infimæ*, quam hoc capite Porphyrius nomine speciei intelligit, excludit propria generalia; quæ scilicet, cum specie infima non reciprocantur. Ita ergo fit, vt bona sit proprii quarti generis definitio, cum tradatur per omnes differentias, quæ ab aliis generibus definitum separant.

Sed quæret aliquis hoc loco, quō pacto accipiatur verbum, *semper*, in definitione proprii. Sunt. n. qui dicant, verbum, *semper*, positum ī definitione tradita, non idem valere, atq; in omni tēpore, sed idem, quod necessariò, necessitate proueniente ex essentia subiecti; ex cuius principiis necessaria consecutione attributum oriatur. Dicendū est tamen, intimam quidem rōnem verè proprii in eo consistere, vt necessaria cōsecutione profluat ab essentia eius subiecti, cum quo reciprocatur: sed tamen verbum, *semper*, non fuisse adhibitū ab autore, vt solum significaret hanc consecutionem necessariam, sed pro ut idē valet, quod in omni tpe. Quod quidē ab ipso autore hoc loco colligi potest. Nam cum verbū, *Quandoque*, quod ille ponit in descriptione proprii tertii generis, idem valeat, quod in aliqua tēporis parte, efficitur, vt verbum, *sēper*, accipiatur in descriptione quarti proprii, pro omni tpe. Deīde quia Porphyrius in comparationibus differentiæ, ac proprii cū accidente inseparabili, pspicuè ait: hoc esse omnibus cōe, quod semper conueniant suis subiectis. Satis. aūt patet, accidens inseparabile, non ea de causa dici, conuenire semper, quia cōueniat necessariò, & quasi nascatur ex essentia speciei, sed quoniam conueniat in omni tpe. Deniq;, vt aliquid sit verè propriū, nil aliud requirit Porphyrius, quam vt sit accidēs, quod reciprocatur cum subiecto: Sic. n. ait; *Hæc uerè propria inquiunt esse; quia in his ipsis fit, & conuersio.* Nec Arist. aliud requirit, 1. Topic. c. 5. cum ait: proprium est, qđ nō indicat, quod quid erat esse, hoc est, quæ sit essentia rei, soli autem inest, & conuersim de re prædicatur. Vt autem ali-

aliquid reciprocetur, satis est, si conueniat omni, soli, ac in omni tpe: Ergo Porphyrii, & Arist. verbum, *semper*, idē valet, atque in omni tempore, quæ est propria huius vocis significatio.

Illud tamen est aduertendum, Aristot. & Porphyrium credere, quicquid omni alicui subiectū conuenit soli, & semper, conuenire ei necessariò, necessitate ex essentia rei profluente, non qđ existimaret, idem esse, conuenire semper, vel necessariò necessitate iam dicta (id. n. refutauimus) sed quia putant, ex ijs tribus conditionibus simul iūctis, omni, soli, & semper, idest, in omni tēpore, seu quod idem est, ex reciprocatione accidentarii cum subiecto, quæ his tribus conditionibus significatur, colligi à signo, & quasi effectu, illud cōuenire suo subiecto necessario, necessitate iam dicta; ita ergo videntur Arist. & Porphyrius plane consensisse. Quapropter licet ex Porphyrii sentētia primoq; ipsius instituto, *semper*, in definitione quarti generis idem valeat, atq; in omni tempore, tamen consecutione quadam idem valet, atq; necessariò, necessitate prouenientе ex essentia subiecti, ex qua attributum profluit.

Reliquum est, vt argumenta initio proposita diluamus. Ad primum negāda est maior, si proprium intelligatur, quod à Porphyrio hic definitur i quarta acceptione. Nam aliter propria generalia (vt sensitiuum pro potentia ad sentiendum) verè propria sunt. Solum. n. proprium speciale definitur hoc loco; propria verò generalia etsi in quarto genere proprii non cōprehenderit; ea tamen nō omnino ꝑtermisit. Nam oīa in secundo diuisionis membro continētur, nec obstat, quod dixerit Porphyrius, ea quæ in tribus prioribus generibus continentur, non esse verè ꝓpria cū tamen propria generalia verè ꝓpria sint, quoniam Porphyrius de solis propriis specierum infimarum locutus est, quasi apertius dixerit: ea quę in tribus prioribus diuisionis partibus continētur, non esse verè propria specierū infimarum, quanquam nihil prohibeat, aliqua esse verè propria aliquorum generum, de quibus demonstrentur.

Ad secundum concessa maiori negatur minor. Nam quemadmodū habere trinam dimensionem, seu esse affectū quantitate molis conuenit omni substantiæ corporeæ, soli, ac semper; ita esse verè proprium generale substantiæ corporeæ, & fluere à materia, vt est informata substantiali forma, seu quod idem reddit ab ipsa essentia substantiæ corporeæ. Qua ratione dici à veteribus consueuit, quantitatem esse materiæ coæternam.

Ad tertium neganda est maior, in eo casu adhuc non cōuenire omni cygno, soli, & semper, hoc est, vt cum cygno reciprocetur eo pacto, quo Aristoteles, & Porphyrius reciprocationem intelligunt. Nec. n. loquuntur de reciprocatione ex hypothesi, qualis in argumento inducitur, sed de absoluta, & secundum ordinem constitutum in rebus.

Vtrum proprium speciale sit vniuersale, respectu speciei infimæ.

QVAESTIO SECVNDA.

DVbitatio existit hoc loco, nū proprium speciale sit vniuersale respectu speciei infimę, cum qua conuertitur, an solum respectu indiuiduorum, quæ speciei subijciūtur, vt risus capax respectu hominis cōis, an solum respectu singulorum hominū: Quod idem quæri pōt de cæteris propriis quarti generis respectu subiectorum, cū quibus reciprocantur. Quod. n. dicendum sit, proprium speciale esse vniuersale, respectu speciei infimæ, multis argumētis videtur concludi, in primis, quia ꝓprium definitur à Porphyrio, per speciem: proprium, inquit, est, in quod oīa cōuenerunt, vt soli speciei, & omni semperq; accidat. Deinde, quia Porphyri⁹ in cap. de genere ait, proprium ꝑdicari de vna tantum specie, & indiuiduis, quę sub ea sunt, quod iterū, atq; iterū repetit in cōitatibus. Ex quibus verbis

sic

scilicet argumentari: Aut propriũ his locis dicitur pdicari de specie, & indiuiduis, vt propriũ quarti generis, siue, vt proprium simpliciter; aut vniuersale quoddam, seu pdicabile: Non põt autẽ intelligi de proprio, vt est propriũ simpliciter, quando quidem risus capax nõ prædicatur hoc modo de Socrate, nec de vllo alio indiuiduo, cũ non reciprocetur cum aliquo eorum; & sic res hẽt in cæteris; Ergo intelligendum est de proprio quatenus est quoddam vniuersale; quo fit, vt proprium, qua ratione est vniuersale; non solum prædicetur de indiuiduis, sed etiam de specie.

Tertiò, risibile cum prędicatur de homine, est vnum quid nomine, & rõne, prædicaturq; secundũ naturã: cum ergo non prædicetur de illo, tanquam de vno solo, pdicabitur tanq̃ de pluribus, ac proinde risibile erit vniuersale respectu hominis. Consequentia patet ex illa diuisione Porphyrij c. de genere; Eorum, q̃ prædicantur, quædam de vno, quædam de pluribus prædicãtur.

Dicendum est tamen, fieri nõ posse; vt proprium speciale sit vniuersale respectu speciei infimæ, cum qua conuertitur: sed solum respectu indiuiduorũ, quæ sub specie continentur. Quod in primis hac rõne suadetur: vniuersale non prædicatur, quatenus vniuersale est, nisi de pluribus, q̃ dicantur plura secundũ eius nomen, aut certe de aliquo eorum, vt patet ex priore definitione vniuersalis: At disciplinæ capax non dicitur de homine cõi, vt de pluribus disciplinæ capacibus, vt perspicuũ est, nec itẽ de vno ex pluribus; quia vt homo cõis non est alius homo numero ab indiuiduis hominibus, sic ẽt nõ est alius, non disciplinæ capax: Non prædicatur ergo disciplinæ capax de homine cõi, vt vniuersale, quod idem dicendũ est de ceteris proprijs specialibus. Deinde nihil est vniuersale, nisi respectu multarum partium sibi subiectarum, & cuiuslibet earum; homo aũt cõis nõ est pars subiecta respectu disciplinæ capacis (nõ .n. pars subiecta dẽt magis late patere; q̃ totum vniuersale, cui subijcitur). Igitur nullum proprium speciale est vniuersale respectu speciei, cum qua cõuertitur. Illud tñ aduerte, id qđ diximus, intelligendum esse de proprio comparatione speciei simplici suppositione acceptæ. Nam si accipiatur in suppositione psonali, vtpote, pro suis indiuiduis, non dubium est, quin respectu eius, sic acceptæ subeat rõnem vniuersalis. Qđ autem diximus de proprio speciali respectu speciei infimæ, intelligẽdum est de cæteris proprijs, quarti generis respectu subiectorum, cum quibus reciprocãtur; Est.n. in omnibus par ratio. Itaq; nullum proprium quarti generis est vniuersale, respectu subiecti, cũ quo conuertitur; sed respectu eorum, quæ sub huiusmodi subiecto continentur, vt arbitratur M. Albertus tractatu de proprio c. 10. Scotus ẽt hoc lib. q. 30. ad primum, itẽ Louanĩẽses, & alij pleriq;.

Illud igitur ante argumentorum solutionem admonendum est, omnia propria, quæ cum subiecto aliquo reciprocantur, duplicem habere notionem; vnam comparatione eius subiecti, cum quo reciprocantur; Alteram respectu eorum, quę sub eiusmodi subiecto continentur. At prior quidem notio illius vsurpatione, qua proprii vocabulũ ex vi nominis, & communi hominum vsu accipitur, posterior autẽ eius, quæ proprii vocabulum ex accommodatione Philosophorum, pro quarta vniuersalis specie sumitur, quas acceptiones quæstione præcedẽti exposuimus. Hoc pacto proprii vocabulum relationem quandam vniuersalis significat, qua res ad ea referuntur de quibus prædicatione accidentaria, atq; necessaria dicuntur. Porrò vtranq; notionem in significatione proprii quarti generis Porphyrius significauit: nam cum dixit, proprium esse id, quod omni, siue toti alicui speciei accedit, plane expressit habitudinem proprii ad speciem distributã per indiuidua, quorum respectu non dubium est, quin proprium sit vniuersale, vt diximus. At vero dum addit

soli,

soli, ac semper, quibus conditionibus completur reciprocatio proprii cum suo subiecto, alteram notionem innuit qua propria sumuntur, qua ratione sunt propria. Itaque Porphyrius non solum explicauit proprium, qua ratione est vniuersale quoddam, sed etiam qua ratione proprium est, seu, vt ex vi nominis accipitur. Ex quibus primum argumentum initio propositum solutum relinquitur, definiuit enim Porphyrius proprium per speciem distributam per indiuidua, quorũ respectu est vniuersale.

Ad secundum respondetur, negando maiorem: proprium enim ibi à Porphyrio, nec sumitur pro proprio, vt est vniuersale, nec pro proprio, vt proprium ex communi vsu dicitur, sed sumitur fundamentaliter pro re, quę vtramque intentionem fundare potest, scilicet pro risibili: proprium vero ita sumptum prędicatur tum de specie, tum etiam de indiuiduis; De specie quidem, vt est proprium ex communi vsu sic dictum; De indiuiduis verò, vt est vniuersale.

Quo pacto dixit Porphyrius in capit. de specie, intermedia habere duplicem respectum, vnum ad superiora, quatenus sunt species, alterum ad inferiora, quatenus sunt genera, vt eo loco exposuimus.

Ad tertium respondetur, concesso antecedente negando consequentiam, & ad probationem dicendum est, risibile, seu quoduis aliud proprium comprehendi quidem in diuisione eorum, quę prędicantur; illum tamen modum prędicandi, scilicet de specie, non comprehendi in membris diuidentibus, cum illa diuisio non tradatur, vt in mẽbris diuidentibus omnes modi prędicandi comprehendantur, sed omnia, quę prędicãtur: proprium autem, quod de specie suppositione simplici acceptâ dicitur, etsi secundo modo quo sic dicitur, non prędicetur de pluribus, est tamen vnum ex his, quę alioqui prędicantur de pluribus, & ex consequento vniuersale.

CAPVT QVINTVM
DE ACCIDENTE.

Ccidens est, quod adest atque abest sine subiecti corruptione. Diuiditur autem in duo. Aliud enim est, separabile, aliud inseparabile. Atque dormire quidem, accidens separabile est; Nigrum autem esse, coruo æthyopive inseparabiliter accidit. Mente tamen cogitationevè, coruus albus, & æthyops non niger, sine subiecti corruptione concipi potest. Diffiniunt etiam, & hoc pacto: Accidens est quod inesse, ac non inesse eidẽ potest. Aut, quod neq; genus, neq; species, neq; differentia, neq; proprium est, semper autem est in subiecto.

QVa ratione Porphyrius extremo loco de accidente differat, ex his, quę ad initium superioris capitis dicta sũt, perspicuum est. Quid autem de accidẽte doceat, non est obscurum; Incipit.n. à definitione accidẽtis, quod mox diuidit, alijsque definitionibus explanat.

Accidens est. Prima accidentis definitio ita se hẽt: Accidens est, quod abest, & adest sine subiecti corruptione, vt, cãdidum esse, vel sedere, respectu Socratis; Quã definitionẽ nõ statim exponimus, quia ad finem capitis examinanda est.

Diuiditur autem in duo. Diuisio accidentis hæc est; Accidentium quędam sunt separabilia, quędam inseparabilia. Separabilia dicuntur ea, quæ facilè separari possunt à subiecto, vt, sedere à Socrate. Inseparabilia sunt, quæ facilè, & omnino separari non possunt à subie-

subiecto, aut quæ difficulter possunt euelli, vt, nigrum à coruo, & candidũ à cygno. Sed argumentaretur quispiam hoc modo; Quædam accidentia separari non possunt à subiectis; ergo non omnia accidentia separari possunt à subiecto, sine subiecti euersione, cuius oppositum est in definitione accidentis. Cui obiectioni occurrit Porphyrius, asserens se intellexisse in definitione, omne accidens posse sine subiecti detrimẽto cogitatione separari; diuisione verò, esse aliquod accidens, quod re ipsa possit à subiecto separari, & aliquod, quod nequaquam, aut vix possit separari re ipsa; Quamquã cogitatione nullũ sit, quod separari non possit, quam solutionem postea explanabimus.

Diffiniunt etiam. Addit duas accidentis definitiones, quas ab Aristotele 1. lib. Topic. cap. 4. accepit. Prior est huiusmodi: Accidens est, quod inesse, aut non inesse eidem potest. Quæ idẽ omnino valet, atq; superior, nisi quod illa planior est adiectione illius particulæ, *sine subiecti corruptione*, quod idem in hac, particula *adest*, obscurè significatur. Nam si eidem potest accidens inesse, ac non inesse, planè colligitur, idem subiectum permanere, atque adeo absque sui corruptione. Quanquam hæc ea ex parte maiorem habeant perspicuitatem, quia traditur per aptitudinem, quę in illa sub verbis significantibus actum intelligenda est.

Aut quod nec genus. Hanc etiam tertiam definitionem desumpsit Porphyrus ex eodem loco primi Topicorum, quam Aristoteles ferè eodem modo tradit, negatione videlicet aliorum membrorum diuidentium, qđ definiendi genus tunc probatur, cum membra, quæ negantur, explicata sunt, vt Philosophus ibidem ait, alioqui vitio non carere: Proinde Porphyrius consultò ea in extremum locum reiecit. Sed iam ea, quæ hoc capite dicta sunt, discutiamus.

Rectène sit explicatum accidens à Porphyrio, an non.

QVAESTIO VNICA.

QVod accidens non rectè explicatum videatur, suadebit quispiam in primis, quia cum nomen accidentis ambiguum sit, prius distingui debuit accidens, quam definiretur, vt cætera prædicabilia, quæ hactenus explicata sunt. Atque hoc argumento reprehenditur Porphyrius ab Auicenna, atque aliis Arabibus.

Secundò, mortuum esse est accidẽs quinti prædicabilis respectu Socratis; & tamen ei non competit hæc definitio, qua dicitur accidens adesse, & abesse sine subiecti corruptione. Ergo mala est definitio accidentis. Probatur minor: Nam mortuum non potest aduenire Socrati, quin corrumpatur subiectum, scilicet Socrates.

Tertiò aduersus eandem definitionem; Nam risibile non est accidens respectu Socratis, & tamen definitio accidentis competit ei; Ergo mala definitio est. Maior vera est. Minor probatur: Nam in primis potest ei adesse, vt patet, deinde potest abesse; Etenim, vt aliquid dicatur abesse, vt hoc verbum in definitione accipitur, satis est, si cogitatione separetur, vt ipse autor interpretatus est: Propria autem separari possunt cogitatione, cum subiecta appræhendi cogitatione valeant, non appræhensis interim propriis, vt perspicuum est.

Quòd si quis occurrat, posse quidem propria separari à subiecto separatione præcisionis, quæ tunc fit, cum alterum mente concipitur non concepto altero: non autem separatione negationis, qua vnum de altero negatur, sic possumus contra obiicere: Dantur quædam accidentia, quæ hoc modo nõ possunt à subiectis separari, vt à coruo nigrum esse, cum nemo vnqnam verè negare possit coruum esse nigrũ;

Non

Non igitur ita intelligenda est particula, *abesse*, vt separationem negationis significet. Quod si respondeas; saltem diuina potestate fieri potest, vt coruus fiat non niger, sic adhuc vrgebimus: omnes proprietates videntur posse separari à subiecto diuina potestate; pari ergo ratione dicentur separari posse à subiecto separatione negationis: Quapropter adhuc propria in definitione accidentis comprehendentur.

Quartò, nec extrema definitio videtur rectè tradi; id enim falsum esse videtur, accidens esse id quod nec est genus, nec species, & cętera: Nam coloratum & album ita sunt accidentia corporum, vt nihilominus coloratum sit genus comparatione albi, & albū species comparatione huius albi. Quod si quis occurrat, definitionem sic esse intelligē dam, vt accidens dicatur non esse gen⁹ & cætera respectu eius, cuius comparatione dicitur accidens, quod non cernitur in propositis exemplis, sic potest cōtra obijci. Quale, respectu hominis, pertinet ad quartum, & quintum prædicabile; Ergo idem respectu eiusdem est proprium, & accidens. Nam quod ad quartum pertineat, hac ratione patet; Risus capax, exempli causa, prædicatur de homine accidentaria, & necessaria prædicatione; Ergo & quale, quod est genus risus capacis. Quod verò pertineat ad quintum, ita probatur; Album pdicatur de homine pdicatione accidētaria, & contingenti; Ergo, & quale, quod est genus albi. Videtur n par ratio in hac consecutione atq; in illa.

Postremò, quia cum Porphyrius diuidit accidens in inseparabile, & separabile, secū ipse videtur pugnare, quia in extrema definitione ait, accidens sēper esse in subiecto, quibus verbis significare videtur, nullum accidens esse reipsa separabile. Dicendum est tamē, rectè explicatum fuisse accidens à Porphyrio, rectéq; eius definitiones fuisse traditas: Quod, vt planius pspiciatur: admonēdū est, tribus modis potissimū accipi nomen accidētis; Vno pro quauis re, quæ substantia non sit, siquidem oē ens reale, quod substantia non est, accidens vocari solet, vt quantitas, qualitas, & huiusmodi alia, quæ aut nouē posteriora pdicamenta conficiunt, aut ad illa tanq̄ entia realia modo aliquo reuocantur: Quo quidē pacto accepit Aristot. vocabulum *accidens*, 1. lib. Physic. t. 3. cum sic argumentatur: Si animal, & bipes non sunt propriè entia, i. substantiæ, accidentia profectò erunt. Nec refert quicquam in hac accidētis significatione, vtrum res accipiatur abstractè, an concretè; Vtroque enim modo, quicquid non est substantia, vocatur accidens.

Altero modo accipitur pro quouis attributo accidentario, hoc est, nō pertinente ad essentiam rei, de qua prædicatur. Quo pacto dubium non est, quin proprium ē quarti prædicabilis, quod nimirum ab essentia rei necessaria consecutione profluit, nomine accidentis comprehendatur. Hac significatione necesse est, vt accidens concretè accipiatur: quia nullum abstractum prędicatur accidentaria prædicatione, à subiecto, præsertim naturale, quæ simpliciter, & absolutè nomine prædicationis intelligitur. Nihil autem refert, vtrum accidens hac significatione acceptum secundum rem, per se pertineat ad aliquod prædicamentum accidentium, necne, cum non solum ea, quæ in his prędicamentis per se ponuntur, prędicentur necessaria prædicatione, sed etiam alia, vt entia rationis, negationes, atque adeo ipsæ substantiæ, vt si dicas, homo est albus, animal est prædicatū, Socrates est cæcus: ferrum est ignitum, & similia.

Tertiò sumitur pro attributo accidentario, quod nec pertinet ad essentiam rei, nec ab ea necessariò profluit: Qua significatione dicimus, candidum esse accidens hominis, non autem disciplinę capax, eo quod propensio ad capessendas disciplinas necessaria consecutione profluit ab essentia hominis, candor autem nō item. Atq; hoc pacto acci-

accipitur accidens hoc loco, cum quia ita vniuersalis species esse dicimus. Illud etiam admonendum est, accidens tertio modo sumptum, vt est quinta vniuersalis species, in hunc modum à Dialecticis definiri: *Accidens est, quod prædicatur de pluribus in quæstione quale est, prædicatione accidentaria, & contingenti*. Cum dicitur esse id, *quod prædicatur de pluribus*, excluduntur omnia, quæ non sunt vniuersalia: Cum additur, *in quæstione quale est*, excluduntur genus, & species: Cum adiungitur, *prædicatione accidentaria*, excluditur differentia: Denique cum additur, *contingenti*, excluditur propriũ hoc est prædicabile. Etenim illud accidentarium attributum censetur hoc loco prædicari contingenter, quod nõ profluat ab essentia subiecti, siue sit separabile, siue inseparabile.

Diuiditur autem accidens in generale, & speciale. Generale est, quod prædicatur de pluribus differentibus specie, vt candidum de cygno, & cerussa: speciale, quod de his tantum, quæ solo differunt numero, vt ridere de singulis hominibus.

His explicatis facilè perspici potest, rectè traditas esse à Porphyrio accidentis definitiones.

Nam quod ad primam attinet, verba illa, *adest, & abest*, non idem valent hoc loco, atque inest, & non inest, in subiecto inhæsionis: Multa enim sunt accidentia quinti prædicabilis: quæ non sunt in subiecto inhæsionis. Vt secundæ intentiones in concreto, vtpote genus, & species respectu fundamentorum.

Sumitur igitur hoc loco accidens; non, vt distinguitur contra substantiam, sed latius; Nec item idem valent, atque affirmatur, & negatur, cum inesse per modum identitatis, vel non inesse prius sit, & quasi fundamentum eius, quod est affirmari, vel negari. Nam quoniam accidens inest, aut non inest, propterea affirmatur, vel negatur de subiecto.

Itaque idem valent verba illa atque inest, & non inest, per modum identitatis; quanquam commodè explicari solent à signo, pro affirmatione, & negatione. Sumuntur autem hoc loco actus pro potestatibus; quemadmodum in definitionibus superiorum specierũ vniuersalis, quasi dictum sit, quod põt inesse, & potest non inesse per modum identitatis: Vnde nullam repugnantiã facit illa coniunctio, &, quia non coniũgit actus repugnantes, sed potestates ad actus repugnantes: quæ quidem inter se non repugnant: sed simul reperiũtur, vt potestates ad sanitatem, & morbum in eodem animali. Quapropter non accipitur nomen subiecti in hac definitione pro subiecto inhæsionis; sed pro parte subiecta, seu quod idem est, pro particulari. Itaque sensus definitionis est: Accidens est, quod potest inesse in particulari aliquo, de quo per modum identitatis prædicatur, & in eodẽ non inesse absq; eius corruptione, hoc est, non destructa eius natura, siue essẽtia. Quare cum in hac definitione loco generis ponatur: *quod potest inesse in particulari per modum identitatis*, quæ oratio solis verbis differt à posteriori definitione vniuersalis: hæc autem verba, quæ deinceps loco differentiæ adhibẽtur, planè significent identitatem, ad quam accidens habet potestatem essendi contingentem; Efficitur, vt hæc definitio non discrepet ab illa cõi dialecticorum definitione, nisi quod hæc traditur per verbum, *abest, seu inest*, quod significat fundamentum eius relationis, quam accidens formaliter significat: illa per verbum, *prędicatur*, quod significat huius fundamenti proprietatem: item quod illa adhibet ante vltimam differentiam alias communiores, quibus accidens cum quibusdam, alijs vniuersalis speciebus conuenit; Hæc autem posito vniuersali, statim adiungit vltimam differentiam, quę separat accidens ab omnibus alijs speciebus vniuersalis, ex qua tamẽ aliæ cõmuniores nõ difficilius intelli-

intelliguntur: quam ex rationali colligimus sensitiuum & animatum.

Quod verò attinet ad secúdam, verba illa, *quod inesse potest*, loco generis ponũtur, eodemq; modo intelligenda sunt, atq; illa, *q potest*, nisi q clarius dicunt eundem sensum, vt patet: Quæ verò adduntur, nẽpe, *ac non inesse eidem*, subeunt vicem differentiæ, idemq; omnino valent, atq. illa: Et abest sine subiecti corruptione. Quapropter hæc etiam definitio nõ discrepat à definitione Dialecticorum, nisi quo pacto superior discrepat.

Quod deniq. attinet ad tertiam extrema illa verba, semp autẽ est in subiecto, accipienda sunt loco generis, eodemq. modo intelligenda, quo ea, quę in prima & secunda loco generis posita sunt.

Cæterum illa particula, semper, non habetur apud Aristotelem, sed adiecta ẽ à Porphyrio. Sic enim habet Aristoteles: inest autem rei. Non efficit tamen illa sensum falsum, quia significat, accidens sẽp esse in subiecto, hoc est, esse posse, sũpto nimirum actu p potestate, vt in superiorib. definitionib. Loco autem differentiæ adduntur negationes aliarum specierũ: quæ omnes simul innuunt, id, quod loco differentiæ in duab. priorib. collocatũ est. Vnde fit, vt hæc definitio omnia accidentia cõplectatur cum generalia tum specialia, q nimirum eadem superiores complectuntur. Ita patet rectè explicatum esse accidens à Porphyrio.

Restat vt argumenta initio pposita diluamus. Ad primũ dicendum est, satius quidẽ fuisse, si accidens distinxisset: excusari tamen Porphyriũ, quia ex tradita accidentis definitione colligi poterat facilè, i qua significatione accidẽs hic acciperet.

Ad secundũ, concessa maiori, neganda est minor. Ad probationẽ dicẽdũ est, mortuum esse respectu Socratis, & combustũ respectu domus, & similia accidẽtia adesse sine subiecti coruptione, quo pacto hoc loco corruptio subiecti accipiẽda est. Corruptionis enim, siue interitus verbo nõ ẽ intelligenda in hac definitione mors, aut aliquis alius interitus, quo res desinat existere in rerũ natura, sed destructio, & euersio essentiæ subiecti: ut nimirum illud attributum dicatur adesse sine subiecti corruptione, cuius adesse non repugnat essentiæ siue rationi subiecti, nec eam euertit; quo pacto esse albũ adest homini: Illud verò adesse cum corruptione subiecti, cuius adesse repugnat essẽtiæ subiecti: quo pacto adesset homini rationis expers: qa fieri non posset, ut homo esset homo, si esset rationis expers: At mortuum esse, & similia, cũ ita conueniunt Socrati & Platoni & similibus subiectis, ut eorum existẽtiã auferãt; tñ nõ repugnãt rõnib. subiectorũ, nec eas euertũt: cum Socrates nõ iõ sit nõ Socrates, qa mortuus sit. q̃uis nõ sit in rerũ natura, qd idẽ i cæteris accidit. Sed vt id, q de mortuo diximus, melius teneas, aduerte, mortuũ duob. modis usurpari posse: Vno, ut participiũ: Alio, vt nomen. Vt participiũ quidẽ, quatenus significat aliquid passũ fuisse mortẽ, hoc est vitæ separationem: Vt nomen verò, quatenus significat priuatum vita, quæ duplex est, una substãtialis, vtpote anima ipsa; Altera accidentaria, quæ consistit in functione operationũ vitalium, cuiusmodi sunt nutritio, accretio, decretio, sentire, moueri ex se, & similia. Si ergo mortuum accipiatur ut participium, yerè affirmatur de Socrate & Platone, aliisq. simílib. subiectis. Verè enim dicimus, Socratẽ passum fuisse vitæ separationẽ, cum extremo spiritu laborauit: Vitæ quidem substantialis non à se, sed à corpore suo, nec formaliter & actu, sed dispositiuè (disponebatur enim eo tẽpore, ut verè & actu dissolueretur: & ex consequenti, vt eius anima verè & actu à corpore separaretur.) Vitæ autem accidẽtariæ, non solum à corpore suo, sed etiam à se; nec dispositiuè tantum, sed etiã formaliter & actu: quia Socrati suprẽmũ spiritum agenti paulatim deficiebãt sẽsus & alia uitæ opera, ut patet. Si verò mortuum accipiatur vt nomen: verè quidem affirmabitur de Socrate & Platone, vt significet priuatum vita accidentaria: Sin autem nomen mortuum significet priuatum vita substantiali, id est, anima, quæ pars est essentialis omnium uiuentium: sic non est accidens, imò prę-

dicatū disparatum & repugnans; quia negat id, quod de essentia subiecti, atq; adeo non potest abesse sine euersione essentiæ.

Ad tertium, concessa maiori, neganda est minor: & ad probationem ibi satis responsum est; Nec enim possunt separari à subiectis separatione negationis, vt rectè occurrebatur argumento, quo tamē modo possunt separari omnia accidentia quinti prædicabilis. Quod autem contra obijciebatur, quædam esse accidētia, quæ hoc modo separari non possunt, vt nigrum esse à coruo, ita diluendum est nō posse quidem ista per causas naturales simpliciter negari de subiectis, cum adiectione tamen, illa sine subiecti corruptione negari posse. Hæc enim propositio, coruus non est niger; nō potest esse simpliciter vera, sed tamē sine subiecti corruptione potest esse vera, hoc est, eius veritas non repugnat essentiæ subiecti, quia negatio nigri non euertit essentiā subiecti; & sic in cæteris. Ex solutione primi & tertij argumenti colliges: illam particulam, sine subiecti corruptione, etiā si satis est, si coniungatur cum solo verbo, abest, vt à nonnullis iungitur: tamen verè adiungi vtrique verbo, videlicet, *adest*, & *abest*, præcipue tamen verbo abest. Quod autem obijcitur, non solū accidentia, sed etiā proprietates, posse diuina potestate separari à subiectis, & ex consequenti posse negari: facilè dilues, si dicas, hoc unum esse proprium accidētibus inseparabilibus, quod omnia diuina potestate re ipsa à suis subiectis separari possint, nō autē p causas naturales, quanquā accidentium, quę inseparabilia dicuntur, nōnulla per causas naturales modo aliquo auferri possunt; Ea nimirum, quæ idcirco inseparabilia dicūtur, quod vix & cum difficultate p causas naturales separentur: At verò propria hoc differre ab accidentib. inseparabilib. q̄ accidentia à subiectis separata de eisdē secūdum essentiam acceptis non verè affirmētur. Propria verò, etiam diuina potestate a subiectis separata, adhuc de eisdē secūdū essentiam acceptis prædicentur; quoniā proprietates naturaliter profluunt ab essētijs, à quibus non profluunt accidentia inseparabilia. Ex quo fit, ut sublata risibilitate, verbi causa, ab homine, verè adhuc possimus dicere, hominem esse risibilem, hoc est, naturaliter sibi vēdicare ridendi facultatem, quod non cernitur in accidentibus inseparabilib. Nam si a coruo auferatur nigredo; nulla ratio superest, cur verè dicamus, coruum esse nigrum: quia nec habet nigredinem: nec ex principijs essentiæ suę eam sibi vendicat.

Ad quartum dicendum est, nihil prohibere, quo minus res eadem sit accidens, & simul pertineat ad genus aut ad aliam speciem vniuersalis, respectu diuersorum subiectorum, vt rectè occurrebatur argumēto; Sed tamen quod additur, falsum est, vnam scilicet eandemque rem pertinere posse simul ad quartum & quintum prædicabile, respectu eiusdem. Nam qualitas concretè sumpta, quæ in argumento concluditur pertinere simul ad quartum & quintum prædicabile respectu hominis, non est accidens quinti prædicabilis respectu eiusdem, sed quarti duntaxat. Quanquam enim de quo necessariò prædicatur species, necessariò etiam prædicetur genus talis speciei; tamen non de quocunque prædicatur species contingenter, etiam genus contingenter prædicatur. Fieri enim potest, vt tale genus ratione alterius speciei suæ prædicetur necessariò de eo subiecto. Prædicatio autem contingens repugnat omninò necessariæ, quia quod contingenter prædicatur, potest non inesse; Quod autem prædicatur necessariò non potest non inesse. Nec instes, quale prædicari contingenter de homine ratione albi; Ergo prædicari contingenter de homine. Committitur enim in hac consecutione ea fallacia, quæ dicitur à secundum quid ad simpliciter; cum ex eo, quod quale dicatur contingenter de homine ratione albi, inferas, ipsū dici contingēter de homine ratione sui: q̄ tamē opus erat, vt quale esset accidens quinti prædicabilis.

Ad quintum dicendum est, Porphyriū non pugnare secum, vt patet ex his, quæ diximus in explanatione tertię definitionis.

CAPVT

CAPVT SEXTVM

DE COMMVNIBVS atque proprijs quinque vniuersalib.

Eterminatis autem vniuersis quæ sunt proposita, genere inquam, specie, differentia, proprio & accidente: dicendum est quænam communia, & quæ propria ipsis insunt. Commune hoc itaque omnibus inest, de pluribus prædicari. Sed genus quidem de omni specie sua, & indiuiduis, quę sunt sub vnaquaque specie prędicatur, & differentia simili modo. Species autem de indiuiduis, quę collocantur sub ipsa. Proprium verò de specie, & indiuiduis speciei. Et accidens de speciebus & indiuiduis, prędicatur. Animal enim, de equis, bobus, atque hominibus, quę quidem sunt species, prędicatur. Et item de hoc equo, de hoc boue, atque de hoc homine, quæ indiuidua constat esse: irrationale autem, de boue, de equo, & de singulis similiter prędicatur; homo verò, qui quidem est species, de singulis solum hominibus dicitur; & proprium de specie cuius est proprium, & de indiuiduis quæ collocantur sub ipsa: risibile enim, de homine, & de singulis hominibus prędicatur. Nigrum autem, de coruorum specie, & de singulis dicitur coruis; atque de ęthiopibus, simili modo, quod quidem inseparabile accidens est, vt patet; moueri quoque quod accidens est separabile, de equo atque homine, & de horum indiuiduis dici solet. Verum primò quidem de indiuiduis, ratione verò secunda de speciebus etiam quę indiuidua continent, prędicatur.

Commune est generi ac differentię, species continere. Continet enim & differentia, species; etsi non omnes eas, quas genus continet. Rationale namque, etsi non expertia rationis, vt animal: Deum tamen ac hominem, quæ sunt species, continet. Quæ prætereà prædicantur de genere, vt genus est, & de speciebus quæ sunt sub ipso, etiam prædicantur. Quæ etiam de differentia vt differentia est dicuntur, de ea specie, quæ ex ipsa constat, similiter prædicantur; de animali namque quod quidem est genus, substantia & animatum & sensitiuum, dicto dicuntur modo. Hæc eadem & de vniuersis, quæ collocantur sub animali, vsque ad indiuidua prædicantur. De rationali quoque quod quidem est differentia, hoc ratione inquam uti, iden-

tidem prædicatur. Atque hoc non solum de rationali, sed etiam de speciebus rationalis, atque indiuiduis prædicabatur; commune insuper illud etiam esse patet: Nam si genus tollatur, vel differentia, vniuersa continuò tolluntur, quæ collocantur sub ipsis; etenim vt si non sit animal, homo non est, neque etiam equus; Sic si non sit rationale, nullum animal prorsus erit quod particeps sit rationis.

Proprium verò generis est, de pluribus quam differentia, species, proprium, atque accidens, prædicari. Nam animal quidem de homine dicitur, equo, aue, atque serpente: Quadrupes autem de hisce tantummodo dicitur, quæ quattuor pedes habent; homo verò de indiuiduis solum humanis: & hinnibile de solo equo, ac singulis equis; & accidens, de paucioribus simili modo. Atque sumendæ sunt eæ differentiæ, quibus diuiditur genus, non eæ ex quibus generis substantia constat. Præterea, genus quidem potentia differentiam continet; animal enim partim particeps, partim expers est rationis; at differentiæ non continent genera. Præterea, genus prius est hisce differentiis quibus diuidi solet; idcirco secum ipsas tollit, sed ab ipsis non tollitur. Nam si animal tollatur, rationale simul irrationaleuè continuò tollitur. Differentiæ verò genus non tollunt; nam si vniuersæ quoque tollantur, substantia animata sensitiua, mente cogitationeque concipitur, quæ quidem animal est, ut patet. Præterea, genus quidem hoc ipso quid est, differentiæ verò hoc ipso quale quid est, ut dictum est, prædicant. Præterea, genus quidem vnum in vnaquaque specie est, vt est in homine animal; Differentiæ verò plures, vt rationale, mortale, mentis atque scientiæ susceptiuum, quibus ab expertibus rationis animalibus differt. Genus præterea simile est materiæ, differentia formæ. Sunt & alia communia propriaque generis differentiæuè: hæc tamen quæ sunt enumerata, sufficiant.

Genus & species hoc habent commune, de pluribus inquam, vti diximus, prædicari. Species autem ut species solum, sed non vt genus quoque sumatur, si sit idem species atque genus. Commune est etiam ipsis, & iis esse priora de quibus dicuntur, & insuper vtrũque totum quid esse.

Hoc autem differunt, quod genus quidem species continet, species autem continentur, & non continent genera. Genus autem ad plura quam species sese extendit. Præterea, genera præsupponantur oportet, quæ quidem & differentiis specificis informata, species nimirum efficiunt; quapropter & priora genera sunt natura, & secum species tollunt, & non ab illis tolluntur. Et si sit quidem species, erit & genus omnino; sin uerò sit genus, non omnino & species est. Et genera quidem de quaque specie sua vniuocè prædicantur, species autem de generibus non dicuntur. Præterea, genera quidem ambitu specierum quæ sunt sub ipsis, speciem quãque; species autem genera differentiis suis, exuperãt. Præterea, neque species generalissimum genus, neque genus specialissima species vnquam fieri potest.

Generi commune cum proprio est, speciem sequi. Nam si homo est, animal est: Et si homo est, risibile est. Commune etiam est, prædicatio æqua; æquè namque genus de speciebus, & proprium de indiuiduis, quorum est proprium, prædicatur; etenim æquè bos & homo est animal, & Socrates atque Plato risibile. Commune insuper est & vniuoca prædicatio; & genus enim de speciebus suis, & pro-

prium de hisce quorum est proprium, vniuocè prædicatur. Genus his à proprio differt. Genus enim est prius, proprium verò posterius: esse enim animal, deinde diuidi differentijs proprijs oportet. Et genus quidem de pluribus speciebus quarum est genus: proprium autem de vna specie tantum cuius est proprium, prædicatur. Præterea, proprij quidem fit mutua prædicatio, generis autem non fit. Neque enim si animal est, homo est: neque si animal est, risibile est: Sin verò homo est, risibile est, & è contra. Præterea, proprium quidem omni speciei inest cuius est proprium, & soli, ac semper: Genus autem omni quidem speciei cuius est genus, & semper inest, non tamen soli. Præterea, si propria tollantur, genera non tolluntur: Sin vero genera tollantur, species continuò simul tolluntur; quibus peremptis, & propria simul pereunt.

Generi autem & accidenti commune est, de pluribus, vti dictum, est, prædicari, siue accidens sit separabile, siue inseparabile. Moueri namque, de pluribus, & nigrum de coruis, æthiopibusuè, & quibusdam etiam expertibus anima, prædicatur. Pluribus autem genus atque accidens differre videntur; genus enim species, vt patet, præcedit: accidens autem posterius est eisdem; etiamsi accidens inseparabile sumatur; prius est enim natura id cui accidit, accidente. Et hisce quidem quibus genus communicatur, æquè generis communicatio competit: hisce verò quibus accidens communicatur, non æquè communicatio competit. Intensionem enim, remissionemuè, communicatio accidentium suscipit: generum verò non suscipit. Et accidentia quidem in indiuiduis primò sunt; genera verò ac species indiuiduis substantis natura priora sunt. Et genera quidem de hisce quæ sunt sub ipsis, hoc ipso quid est prædicantur: accidentia autem hoc ipso quale quid est, aut quomodo sese habet res, prædicantur, Qualis enim est æthiops, si interrogatus fueris, niger dixeris: Et quomodo se habet Socrates, ambulat responderes, aut sedet. Genus autem quonam pacto à cæteris differt, iam diximus. Fit autem, vt vnumquodque etiam cæterorum à cæteris quattuor differat. Quare cum hæc quinque quidem sint, vnumquodque verò à quattuor differat, fit vt viginti omnes ipsorum differentiæ sint, quater enim quinque, numerum dictum conficiunt. Sed non ita est, sed cum deinceps enumerent, & duo quidem vna differant differentia, propterea quod est sumpta: tria vero duabus, & quatuor tribus, & quinque quatuor: decem istorum vniuersæ profectò differentiæ fiunt, quatuor, tres, duæ, vna. Genus enim quonam pacto à differentia, specie proprio, accidenteque differt, iam dictum est. Sunt igitur hæ quatuor differentiæ. Differentia verò, quo pacto quidem differt à genere, dictum est, cum dicebatur, quonam modo genus ab ipsa differret; restat autem, vt quonam modo differt à specie, proprio, accidentequedicatur; atque tres hinc differentiæ emergunt ut patet. Species rursus quo quidem modo à differentia differt, dictum est, cum quonam pacto differt à specie differentia dicebatur; quo verò modo à genere differt, dictum est etiam, cum quonam pacto genus differt ab ipsa specie dicebatur; restat igitur, vt quonam modo differt à proprio atque accidente, dicatur, atque duæ iam & hæ differentiæ hinc oriuntur. Proprium igitur restabit, vt quonam pacto differt ab accidente dicatur. Nam quo pacto à specie, differentia, genereque differt, dictum est antea, cum illa differre ab hoc dicebantur.

G 3 Cum

est: & si risibile est, homo est: atque risibile, vt aptum est ad ridendum, sumendum est, vt sæpenumerò diximus. Æquè præterea species adsunt hisce quibus communicantur, & propria hisce quorum propria esse dicuntur. Differre autem hisce videntur: species enim & aliorum genus esse potest, proprium verò aliorum proprium esse non potest. Et species quidem proprium antecedit, proprium autem aduenit speciei. Sit enim homo, oportet, vt & risibile sit. Præterea, species quidem semper actu subiecto adest, proprium autem interdum & potentia inest. Socrates enim actu quidem semper est homo, non autem semper ridet, quanquam semper ad ridendum est aptus. Preterea, quorum diffinitiones sunt diuersæ, ea etiam sunt diuersa; at speciei quidem diffinitio est, sub genere esse, & de pluribus differentibus numero hoc ipso, quid est prædicari, & quæ sunt similia. Proprij verò, soli ac semper, atque omni inesse. Speciei verò & accidenti commune est, de pluribus prædicari; perpauca autem sunt ea, in quibus conueniunt: Propterea quod plurimum inter sese accidens & id cui accidit, distant.

Propria autem vtriusque sunt hæc; species enim de hisce quorum est species, hoc ipso quid est predicatur; accidens autem hoc ipso quale est, aut quomodo sese habet. Et queque substantia unius quidem speciei, plurium autem accidentium tam inseparabilium, quam separabilium particeps est: & species quidem ante accidentia mente concipitur, etiamsi inseparabilia sunt: sit enim subiectum oportet, ut illi quippiam accidat; accidentia autem posteriora sunt, & aduenticia sunt natura. Præterea speciei quidem communicatio equa est; accidentium autem etsi inseparabilia sunt, equa non est; Æthiops enim magis aut minus niger ethiope esse potest. At enim restat vt de proprio & accidente dicamus. Quo enim modo proprium à genere & specie & differentia differt, antea diximus.

Commune itaque proprio cum accidente inseparabili est; sine ipsis, non esse ea in quibus insunt; vt enim sine risibili non est homo, sic & sine nigro ethiops esse non potest. Et quemadmodum omni semperque proprium adest, sic & ipsum inseparabile accidens adest.

Differunt autem hisce, proprium enim vni soli speciei inest, vt risibile homini. Inseparabile autem accidens, ceu nigrum, non æthiopi solum, sed coruo etiam, & pici, & hebeno, ceterisque compluribus inest. Quapropter proprium quidem conuertitur cum eo cuius est proprium, & est ipsi æquale. Inseparabile autem accidens non conuertitur. Et propriorum quidem communicatio æqua est, accidentium autem suscipit gradus. Sunt & alia communia hisce que dicta sunt, atque propria; verum & hæc ad ipsorum distinctionem conuenientiamque demonstrandam sufficiunt.

QVoniã ea,quæ hoc capite à Porphyrio docentur, copiosè & perspicuè traduntur, suntque per seipsa satis aperta, & ex ijs,quæ in superioribus capitibus explicantur,ferè cognita:satis erit,summam rei breui comprehendere. Explicatis igitur in superiori parte hujus tractatus quinque speciebus vniuersalis,eas modo comparat inter se, vt planius appareat, quid omnibus commune,quid singulis proprium sit. Duo tamen sunt admonenda hoc capite, vt facilius intelligantur, quæ Porphyrius docet. Primum est, ea quæ de quinque speciebus vniuersalis traduntur, intelligenda esse non de intentionibus ipsis,sed de fundamentis,scilicet de animali, de homine rationali,& cæteris. Secundũ est, Porphyrium hoc ferè toto capite, cum de differentijs & accidentibus loquitur, de generalibus tantum loqui; At contra,cum de proprio agit, non de generali, sed de specifico intelligendum, esse. Hæc verè perpendenti contextum facilè erit intueri. Sunt tamen hoc capite nonnulla Philosophorum proloquia,quæ Porphyrius obiter perstringit: quæ nos,quoniam disputationibus Dialecticis magno vsui esse solent, breuiter annotabimus.

Primò quidem indiuiduis illud in primis occurrit annotandum axioma Dialecticorum,quod Porphyrius his verbis expressit,scilicet,accidentia quinti prædicabilis primo quidem indiuiduis,ac secundariò,ratione illorum, conuenire speciebus, verbi causa,equum moueri,quia Bucephalus mouetur; hominem esse Philosophum, quia Socrates est Philosophus; Hoc tamen in accidentibus realibus solũ intelligitur: non verò in his, quæ dependent ab intellectu,cuiusmodi sunt secundæ intẽtiones,vt subijci,p̃dicari,& cætera.

Species autem cum specie non componitur. Vulgare est apud Philosophos effatum illud, quod Porphyrius hic ponit, scilicet ex duabus speciebus non componi tertiam; Quod intelligendum esse ait,non quidem de speciebus ad generationem concurrentibus,sed compositionem ingredientibus,adde,completis. Nam si sint entia incompleta, cuiusmodi sunt materia & forma, aptissimæ sunt ad compositionem speciei.

Finis commentarij Collegij Conimbricensis in Porphyrij Isagogen.

COMMENTARII IN LIB. CATEGORIARVM ARISTOTELIS.

EXplanata Porphyrij Isagoge, sequitur ut librum Categoriarum Aristotelis aggrediamur; cuius ut planior sit interpretatio, operæ pretium erit, nonnulla eorum explicare, quæ ante Porphyrij explanationem more interpretum omnium præfati sumus.

Quodnam sit Aristotelis institutum in hoc Prædicamentorum libro.

QVÆSTIO VNICA.

QVoniam constat, auctorem huius libri reliquorumque oĩum, qui post Isagogen Porphyrij in curriculo Philosophiæ explicari solent, Arist. fuisse: idcirco, pretermissa confirmatione huius rei, primò de eius instituto in hoc lib. dicemus. De eo igitur partim conuenit inter interpretes, partim dissensio est: Aristotelici enim fatẽtur: hãc tractationem, & de rebus, & de vocibus esse institutam. Cæterum Caetanus, Eustratius & Auerroes & alij nõnulli existimãt: præcipuũ auctoris propositũ esse agere de rebus; quod duobus argumentis videtur ostendi. Primò, quia ferè omnes proprietates, quas Aristoteles, singulis prædicamentis attribuit, conueniunt rebus & non uocibus; qualis est illa substãtiarum affectio: mutatione sui recipere posse contraria, & aliæ huiusmodi. Secundò, quia hic agitur de rebus, & vocibus, quia ratione prædicantur & subijciuntur res, aut uerius prædicantur & subijciuntur, quam voces; ut apud Porphyrium docuimus.

Ammonius, Simplicius, Boetius & Alexãder, & alij quos Simplicius hoc loco refert, credunt Aristotelem præcipuè de vocibus differere, quam sententiam videtur amplecti M. Alb. initio huius lib. & D. Tho. in præfatione libri de Interpretatione; quid tamen hæc in re statuendum sit, duabus assertionibus explicabimus.

Prima assertio est; de rebus & de uocibus hæc tractatio instituta est; quę facilè ꝓbabitur. Primò, quia in hoc libro tradũtur decem ordines simplicium prædicatorum & subiectorum, ut omnes fatentur; non solum autem res, sed etiam uoces prædicantur & subijciuntur, ut apud Porphyrium diximus; Secundò perspicuè uidemus Aristotelem hoc libro modo de uocibus, modo de rebus differere.

Secunda assertio; præcipuũ auctoris institutũ in hac tractatione est agere de vocibus: quæ hoc modo probabitur. Primò in hoc libro agitur de rebus & uocibus. Voces aũt magis pertinẽt ad Syllogismũ simplicem, siue argumentationẽ, de qua Aristoteles agit in tota arte Dialecticę, quã res (voces nãq; sunt partes Syllogismi simplicis, siue argumentationis, non aũt res) Ergo in hoc lib. ꝑcipuè agitur de uocibus. Secũdò, si tractatio hæc de rebus ꝑcipuè esset instituta, non esset inter sermocinales, sed

inter

inter reales numeranda, hoc enim distinguuntur reales tractationes, à sermocinalibus quod hæ præcipuè in sermonibus, illę in rebus præcipuè versentur; atqui tractatio hæc cum Logica sit, nō inter reales sed sermocinales numeratur, non agit ergo pcipuè de rebus, sed de uocibus; Tertiò id confirmatur ex Arist. cap. 4. huius libri: in quo tradit numerum Prędicamentorum, & distinctionem eorum de quibus in hoc libro differit, ab ijs, de quibus præcipuè acturus est in libris de Interpretatione, quo loco non ex diuisione rerum, sed uocum colligit prædicamenta: *eorum*, inquit, *quæ nulla complexione dicuntur, singula aut substantiam significant, aut quantitatem, &c.* & paulo post; *Singula igitur eorum, quæ dicta sunt, illa quidem secundum se nulla cum affirmatione negationevè dicuntur: quorum tamen ad se inuicem complectione, aut affirmatio, aut negatio fit.* Patet igitur ex Arist. uerbis, de uocibus præcipuè, non de rebus institutam esse huius libri disputationem.

Ad primam autem obiectionem respōdendum est. Inter proprietates, quas Arist. singulis prædicamentis assignat, quasdā directè ad uoces pertinere: vt videri signare hoc aliquid. quam Arist. omnibus substantiis attribuet; alias verò ac fermè omnes, et si directè ad res spectent, posse tñ, proportione quadam seruata, ad uoces accōmodari. Exempli causa, proprietas illa substātiarum, quę in hoc argumento affertur, sic potest uocibus attribui: propriū est nominū substātię, ut id significent, quod mutatione sui potest recipere contraria: & ita de cęteris.

Ad secundam respondendum est, agi quidē hoc loco de rebus & uocibus, qua rōne prædicantur & subiiciuntur: resq; præcipuè prædicari & subiici; ex quo colligitur, planè in prædicamentis, quæ ex prædicatis & subiectis cōponūtur, res potissimū collocari; cæterū de uocibus esse præcipuè institutam disputationem: quod eorū prædicatio & subiectio præcipuè ad artē Dialecticam pertinet: ut ex dictis apertum est.

Hinc facilè colligi potest; quodnam sit huius libri subiectum: Est enim uox simplex significatiua rei, quæ per se ponitur in prædicamento. Nam in hoc loco traduntur prima differendi elementa; ex quibus conficitur oratio; de qua in libris de Interpret. agitur. Quę quidem non sunt res, nec prædicamenta ipsa, seriesuè; sed voces, quę in series disponuntur: nec opus est, ut subiecti huius tractationis, quę demonstratiua non est, proprietates assignemus; satis enim est, ut sit subiectum, si eas subiecti cōditiones obseruet; quas ante Porphyrii libellum explicauimus.

De Operis Inscriptione.

LIber inscribitur, *Categoriæ*, quod uocabulum nostri uertunt Prædicamēta; Porro Categoria, id est, prædicamentum interdum idem ualet, ac primum summumq; genus; quo pacto Ammonius, Simplicius, Boetius, & maxima pars interpretum putant intelligendam esse huius libri inscriptionem, quasi ita habeat. *De summis generibus.* Nec immeritò, Nam, ut genera summa sunt prima capita reliquorum omniū, quæ hoc libro traduntur; sic ab eis aptum totius tractationis principium desumi potest. Nonnunquam enim idem ualet Categoria, siue prædicamentum, quod series eorum, quæ prędicantur & subiiciuntur; cuius caput est aliquod genus summum, quo pacto accipitur prædicamenti uerbū institut. Dialecticarum lib. 2. cap. 8. cum prædicamentum dicitur esse quædam generis summi realis & eorum, quæ sub eo collocantur, naturalis dispositio. Eodemq; modo accipitur ab Aristot. lib. 5. Metaph. cap. 6. cum sic ait; *Illa sunt eodem genere, quorum eadem est prædicamenti figura*, id est, prædicamenti dispositio, ubi uox prędicamenti, accipitur intransitiuè, quo pacto dicimus primam figuram esse figuram circuli, hoc est, figuram, quę est circulus. Itaq; sensus loci est: illa esse eadem genere, quorū idem est prędicamentum, seriesuè. Atque hac posteriori significatione videtur intelligenda huius libri inscriptio. Primum quia hac significatione dicere solemus, oīa entia finita poni in aliquo prędicamento; Itemq: prędicamēta ex omnibus finitis rebus cōfici: & alia huiusmodi: quę nō rectè dicun-

icuntur, nisi prædicaméti vocabulū hoc acto accipiatur. Deinde quia Prophyrius n ipsa Isagoge, quam in hunc lib. conscripsit, hoc eodem modo accepit prædicaméti vocabulum, cum docuit in singulis prædicamentis esse singula genera summa.

Ad quam verò Philosophiæ partē hæc tractatio pertineat, ex ipsius subiecto autorisq; instituto satis planè colligitur. Cum enim in ea tradantur prima differendi elementa, quæ sunt voces simplices; hæc autē ad Dialecticam spectent, planum est: hanc tractationem ad eam partem Philosophię instrumentariam esse referendam, quæ Dialectica nominatur.

Distribuitur deniq; hic liber in tres partes, quarū prima appellat Antepraedicamēta, altera Prædicamenta, in qua præcipua tractationis pars continetur: tertia Postprędicamenta. Continetur autem prima pars primis quattuor capitib. secunda quinque sequentibus; tertia totidem extremis. Hęc dicenda videbantur ante libri enarrationem, nūc quid Aristoteles dicat videamus.

CAPVT PRIMVM DE AEQVIVOCIS, VNIVOCIS ET DENOMINATIVIS.

Equiuoca dicuntur ea, quorum nomen solum commune est, ratio verò substantiæ nomini accommodata, diuersa, vt animal dicitur & ipse homo, & id quod est pictum. Horum enim nomen commune tantummodo est, ratio verò substantiæ nomini accommodata, diuersa. Si quispiam enim, quænam sit vtriusque ratio animalis, voluerit assignare, rationem vtriusque profectò propriam assignabit. Vniuoca ea dicuntur, quorum & nomen commune est, & ratio substantię nomini accommodata eadem est; vt animal dicitur & ipse homo, & equus, nomine namque communi & homo, & equus animalia nuncupantur, & ratio quoque substantiæ vtriusque eadem est. Si quispiam enim vtriusque rationem voluerit assignare, quænam sit vtriusque ratio animalis, eandem rationem omnino reddet. Denominatiua ea dicūtur, quæ de aliquo nominis appellationem habent solo differentia casu, vt à Grammatica, Grammaticus appellationem habet, à fortitudine fortis.

DEfinit Arist. hoc capite æquiuoca, vniuoca & denominativa, ac primū quidem æquiuoca, vt innuat ea reijcienda in primis esse à prædicamentorum classibus; propterea quod ambigua sint, multiplicemque habeant naturam, deinde verò vniuoca, vt signet sola ea, quæ vniuocè prędicantur, aut subijciūtur in prædicamentis habere locum: ad extremū denominatiua; vt intelligamus, ea denominatiua, quæ ad prædicamentorum series spectant, nō per se sed ratione abstractorum ad ea pertinere. Qua in re, vt M. Alb. Ægidius & alij volunt, triplicem quoq; docuit conuenientiā rerū, quæ in prædicamentis ponuntur: quarum prima est omniū rerum in ente, quæ sanè est æquvoca & ordine naturæ prima; Altera, qua omnia, quæ ad rerum & idem prædicamētū spectāt, in suo genere sūmo iunguntur, quam esse vniuocam nemo dubitat: Tertia est, qua ea, quæ pertinent ad vnum prædicamētum, verbi gratia, albū, grammaticū, de re alterius dicuntur, vt de homine, quæ quidem est Denominatiua.

AEquiuo

Æquiuoca.] Æquiuocatio, ut ait Aristoteles 1. Elench. cap. 10. ex rerum multitudine & vocum paucitate orta est. Nam cum rerum infinitus sit numerus, nominū autem finitus, necesse est, vt eodē sæpè nomine multæ res alia atque alia ratione significētur: ut gallus avis, & Gallus natione, quo pacto acceptæ res æquivocæ vocantur: & hoc loco ab Arist. definiūtur. Neque enim Arist. noīa æquiuoca, quę vulgo appellātur æquiuoca æquiuocantia, sed res æquiuocas, id est, res noībus æquiuocis signatas, quas uocant, æquiuoca æquiuocata difinit. Cū aūt ait Arist. *æquiuoca dicuntur ea.* intellige res, id est, entia (quæ propterea loco generis in hac definitione ponuntur, ut ait Ammonius, Boetius & Caetanus) intelligēda sunt hoc loco nō solū nomina, ut à verbis distinguuntur, sed ēt ipsa uerba, & participia, ut fero, lego, ferens, legens, & ut semel dicā, omnia categoremata. Debent autem huiusmodi nomina esse eadē secundū accentum, quantitatē syllabarum, & cæteras affectiones ad pronunciationē pertinētes. Nā alioquin non censebuntur eadem sed diuersa noīa, vt cōcido quatenus significat cadere, & cædere, & malum comparatione pomi & vitij; cōcido enim priori significatione ꝓducit priorē, posteriori corripit. Diximus, *ad pronunciationem pertinentes*, quia si aliæ Grammaticæ affectiones varientur, non continuo dicemus non esse idem nomen, ut si genus sit diuersum, Nec.n. verbum ambulans censetur diuersum in genere masculino, fœminino, & neutro. Id quod ideo accidit: quia hæc varietas nō spectat ad nominis pronunciationem, quod idem obseruandum est in reliquis.

Sed quæret aliquis, qua rōne uox æquiuoca dicatur nomen: cum non sit unum nomen, sed multa. Nam cum forma nois sit ipsa eius significatio, effici, ut uox, q̄ nō habet unā duntaxat significationē, quale est; cōmune vocabulum æquiuocum, non sit unum nomē, sed multa; ex quo fit, ut verè appellari non possit nomen cōmune rebus æquiuocis, quas significat; Cui dubitationi rn̄dendum est, nomen æquiuocū dici unum rōne eius, quod est subiectum, & quasi materia, cui conuenit significatio nimirum ratione uocis. Vox enim æquiuoca, etsi multas habeat significationes, multaque nomina dicenda sit: ipsa tamen est vna vox ac proinde cōmunis omnibus rebus æquiuocè significatis.

Ratio verò substantiæ.] Ratio sumitur apud Aristotelem pro definitione, ut 2. lib. Phys. cap. 3. & 5. Metaph. cap. 8. cum Arist. ita scribit: *Quidditas cuius ratio est definitio substantia cuiusq; dicitur*, quod idem ait initio lib. 8. Quapropter rationis nomine definitio intelligi potest in ijs, quę definitionem habent; vbi nomine definitionis intelligēda est mentalis, iuxta illud Aristot. 4. Metaph. ratio quam nomen significat est definitio: neque enim nomen definiti, significat definitionem uocalem, sed mente conceptam, quippe cum uoces non sint signa vocum, sed conceptuum, ut Arist. docuit 1. lib. de Interpret. In uniuersis tamen pōt rationis uerbum accipi pro conceptu, tum simplici tum formali, qui quidem est nomen mentale rei significatæ, tum etiam obiectiuo, qui nihil aliud est, quam natura rei significatæ, qua ratione menti obiicitur: Nomen uerò essentialis definitionis, ac obiectiui conceptus latè hoc loco accipienda sunt, pro ut comprehendunt non solum essentiam rei, sed etiam modos eius: quod propterea dicimus, quia sępè res æquiuocę non sunt diuersæ essentiæ: sunt tamen diuersi modi eiusdem essentiæ, ut actio, superficies, & ubi, tempus & quando, ut in progressu planum fiet.

Verbum autem substantiæ non est hic accipiēdum pro illa substātia, quę sola hoc nomine appellatur; sic.n. nulla accidentia essent æquiuoca, quod falsum est; sed pro essentia cuiuslibet rei, quo pacto substantiæ vocabulum non rarò accipitur, ut cap. de substantia docebimus. Addita est autem hæc particula: quoniam cum rō seu quod Græcè habetur logos, non solum significet definitionē, sed & supputationem, quæ fit per calculos, itemq; inductionem, ratiocinationē; & quamuis aliam orationē, opus fuit addere uerbum substantiæ, ut rationis uerbum pro sola definitione sumeretur. Vsitatum est enim apud Philosophos, ut ratio substantiæ pro definitione accipiatur.

Nomi-

Nomini accommodata] Ratio nomini accommodata est, quæ rationi respondet. Addita est hæc particula: quia ut res dicantur æquiuocè conuenire necesse est; vt secundum illud ipsum nomen, propter quod dicuntur æquiuoca habeant rationes substantiæ diuersas: quia secundum aliud nomen non dubium est, quin æquiuoca possint esse vniuoca: vt Socrates Atheniensis & Socrates Constantinopolitanus, qui æquiuocè conueniunt in nomine scilicet, uniuocè conueniunt in uoce hominis, iuxta quam eandem habent substantiæ rationem. Sed obijciet aliquis hoc modo: Dictio *solum* excludit omnem conuenientiã ab æquiuocatis præter conuenientiam nominis, ut ipsa uerba apertè declarant: Ergo excludit conuenientiam in ratione substantiæ. Quare ubi dictum est; quorum nomen solum cõmune est, superuacaneum fuit addere, *ratio uerò substantiæ diuersa.* Huic obiectioni occurrendum est, particulam *Solum.* non ita latè accipi ab Arist. ut excludat omnem aliam conuenientiam æquivocorũ præterquam nominis. (Satis enim compertum est, æquiuoca aliis plerisque materiis posse conuenire, quam solum nomen, ut conueniunt canis domesticus, & maritimus in natura animalis viuentis, & cæterorum superiorum generum. Sed solum ut excludat cõuenientiam rationis secundum idem nomen; quemadmodum dicimus, relictum esse quempiam in prælio, hastam solum habentem ad scuti scilicet & gladij differentiam: etsi nihil prohibeat, quo minus calceos habeat & vestẽ; quia tamen id non facilè intelligeretur, merito addita sunt verba sequentia. Verũ hæc solutio non ita uendicat definitionem à reprehẽsione, ut saltem particula solum non uideatur redundare: quandoquidem quicquid ea significat, id totum multò clarius signant uerba sequentia.

Vniuoca ea dicuntur) Vt res æquiuocæ superiori definitione definitæ fuerunt; ita hoc loco res uniuocæ hoc pacto definiuntur: *Vniuoca sunt entia, quorum nomen commune est, & ratio substantiæ nomini accommodata eadẽ,* quomodo homo, & bestia comparatione animalis. Etenim ut homini, sic & bestiæ animalis nomen ac definitio eadem attribuitur; que definitio ex superiori utcunq; patet; utraque uerò ex ijs, quæ infra dicentur, melius intelligetur.

Denominatiua ea dicuntur.] Vt planior sit sequentis definitionis explicatio, sciendum est; in quouis denominatiuo quatuor quædam reperiri. Nam in *candido*. verbi causa in primis cernitur vox *candidum*, quę à recentioribus dicitur Denominatiuum denominans; deinde id quod nomine *candidi* significatur, quod dicitur Denominatiuum denominatum; tertiò res, quæ denominatur *candida*, ut, nix, lac, papyrus, quæ dicitur res denominata: denique forma, à qua res denominata est candida, ut; candor, quæ quidem forma denominationis appellatur. Definit igitur Aristot. hoc loco non quidem Denominatiua denominantia, hoc est, voces ipsas, cuiusmodi sunt hæc nomina: *candidum grammaticus, fortis* & similia; sed res, quę huiusmodi nominibus significantur, hoc est, denominatiua denominata, ut Grammaticum fortem & alia huius generis: quemadmodum superioribus duabus definitionibus non definiuit, voces signantes sed res signatas. Sunt autem Denominatiua, quatenus talia sunt, media quædam inter formas denominantes, & res denominatas: & ad utrasque variè referuntur. Ad formas quidem denominantes, ut ad ea, à quibus oriuntur: ad res autem denominatas, ut ad ea, de quibus dicuntur. Exempli causa; *candidum* qua ratione Denominatiuum est, oritur à candore, quæ est forma denominans, & dicitur de corpore, quod est res denominata, atque ita de cæteris. Nomine autem formarum denominantium intelligendum est id, à quo denominatio sumitur; etiamsi non sit verè forma; vt aurum, à quo domus aurata, & uestis, à qua dicitur homo vestitus.

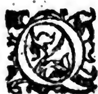
Quæ ab aliquo] Cum denominatiua in superiori parte huius definitionis dicãtur ab aliquo nõie appellationẽ habere (nõie solo appellare res denominatas, quod quidem est habere à nomine appellationem aptiuam) explicatur respectus eorũ ad res denominatas. Debent.n. Denominatiua

prædicari

prædicari de rebus denominatis nomine solo, ut cernere est in grammatico. Nam etsi nomen grammatici de Donato dicatur; tñ definitio grammatici, non est definitio Donati, aliciuiusue generis aut speciei, sub qua Donatus contineatur, & sic res habet in cæteris. Cum verò adiũgitur, *solo differentia casu*, (hoc est, solo fine uocabuli) exprimitur respectus eorundem ad formas denominantes. Debent enim denominatiua naturaliter oriri, tum uoce, tum etiam re, à formis denominantibus; etsi Grammaticorum more, potius Denominantia oriantur nonnunquam à Denominatiuis, ut iustitia à genitiuo iusti. Verũ hæc paulò inferius latius explicabuntur.

Vtrum Aristoteles in definitione Aequiuocorum complexus sit omnia æquiuoca.

QVÆSTIO PRIMA.

Vod non oĩa æquiuoca in definitione æquiuocorum complexus fuerit Arist. hac rõne videtur ostendi. Nã substantia, quãtitas, & alia suprema genera conueniunt æquiuocè, quatenus entis noĩe signãtur, vt Porph. docuit & Arist. & fere oẽs fatentur. At substantia & quantitas, & cætera suprema genera hoc modo spectata non diuersas essentiæ rationes habent, sed easdem: igitur non oĩa æquiuoca in definitione æquiuocorum comprehenduntur. Minor propositio probatur, quia substantia quatenus est ens, dicitur esse id, quod existere in rerum natura potest; qua eadem ratione describitur quantitas, quatenus est ens & ita cætera genera.

Dicendum est tamen omnia æquiuoca in definitione ęquiuocorum comprehẽdi. Quod vt perspiciatur, aiaduertendum est; multa esse æquiuocorum genera. Nã ut de nominibus in lib. 1. instit. Dialectic. dictũ est; sic de iis, quæ nominibus signantur dicendum est; quædam casu fortunaq; esse ęquiuoca, alia consilio & ratione. Casu ęquiuoca sunt, quorum nomen est cõmune, & ratio substantiæ eidem nomini congruens oĩno diuersa, ut Gallus natione, & gallus auis, quatenus galli nomine signãtur; Alexander, Paris, & Alexãder Macedo, quatenus vterq; nuncupatur Alexãder, atq; hæc (quæ apud Arist. lib. 1. de generat. & 4. Metaph. cap. 2. propriè æquiuoca cẽsentur) propterea dicuntur casu æquiuoca, quia in imponendo cõmuni noĩe nulla habetur rõ conuenientiæ rerũ signatarum. Cõsilio æquiuoca duobus modis dicuntur; vno, cũ, propter conuenientiã quandam & cognatione inter res ipsas, idem uocabulũ multis rebus imponitur: vt pedis nomen pedi animalis, & mõtis. Altero cum multæ res, nulla spectata inter ipsas cognatione & cõuenientia, sed solum ob memoriã alicuius aut spem, aut alia de causa, quæ ex cõueniẽtia earum nuncupatur, eodem nomine appellantur. Vt si quis patris sui nomen filio imponat, siue in memoriã patris, siue quia speret filium illi similem futurum. Quanquã verò utraque dicantur consilio ęquiuoca, eo quod rõne aliqua, siue ex cognatione rerũ ducta, id est, aliunde petita eorũ uocabulo nuncupentur: posteriora tñ re vera inter casu æquiuoca, quæ iã definiuimus, comprehenduntur, eò quod diuersas omnino habeant essentiæ rationes eidem uocabulo congruentes, nec eodem nomine appellantur, ob aliquam conuenientiam, quæ in rebus ipsis cernatur.

Æquiuoca igitur consilio, quę casu ęquiuocis opponuntur sunt ea, quorũ nomen est commune & ratio substantię eidem nomini congruens quodammodo eadem; ut homo uerus; & pictus, & aspectus oculorum, & mentis, & alia huiusmodi, quę hodie trito sermone dicuntur analoga; quanquam hoc uocabulum non propriè omnibus conuenit, ut paulò post docebimus. Horum autem duo sunt genera; quędam dicuntur analoga secundum attributionem, alia secundum proportionem.

Analoga secundum attributionem, relationemuè sunt ea, quorum nomen est cõmune, ratio uerò substãtię, quodammodo eadẽ, propter relationem, ad aliquid uni; quę quidem uocantur ab Arist. ad unũ, id est, ab uno, Huiusmodi aũt analoga in quatuor

uor genera distribui solent, iuxta quatuor :orū genera. Quędā enim habent eandē quodammodo rationem substantię pp relationem ad unum finē; quo pacto cibus & pulsus dicūtur sani, ille quia efficit, hic quia indicat sanitatem. Alia pp relationē ad unum efficiens; quo pacto medici cum præceptum, tum etiam instrumentum dicitur medicū, quia medicus, qui est causa efficiens sanitatis utroq; vtitur. Alia ppter relationem ad unam formam exemplarē, quo pacto homo pictus, & homo ex luto confectus dicuntur hoīes: quia hoīs formā velut causam exemplarem variè imitātur: itemq; homo robustus & sæuus dicuntur leones, quia leonis conditionē alio atque alio modo uidentur æmulari. Alia propter relationem ad unū subiectū, & quasi materiam, quo pacto quantitas, & qualitas dicuntur entia, quia nimirū entis per se existentis, hoc est, substātiæ, quæ subiectū est, & uelut materia accidētiū, sūt affectiones.

Illud tamen in his quatuor generibus admonendū est; id unum, propter quod alia dicuntur, talia interdum signari eodem nomine, quo alia signantur, ut patet in exēplis adductis. atq; in talibus semper illud unum appellari, principale signatū nominis: vnde dicere solemus hanc uocē sanum præcipuè signare aliquid *sanū*, & nomen *entis*, ens per se subsistens, & ita de cæteris. Interdum tñ id unum, propter quod alterum tale dicitur, non comprehenditur eodem nomine, exempli causa; *cibus & consilium* dicuntur æquiuocè salutaria, propter varios respectus ad aliud sanū, tanquā ad finem: & tñ aliud ut sanum est, nō dicitur salutare: item serra, qua utitur faber & fabri ēt præceptum dicuntur fabrilla, variis respectibus à fabro uidelicet tanquā ab efficiente causa, & tñ faber non dicitur fabrilis. Figura quoq; leonis depicti dicitur leonina, & incessus ēt leoninus, nempe à leone, tanquam ab exemplari forma: cum tñ ipse leo propter quem talia nominantur leoninus non dicatur. Deniq; quantitas & qualitas & reliqua suprema accidentiū genera dicuntur accidentia à substātia, cui tanquam subiecto accidunt, cum interim ipsa substantia minimè dicatur accidens.

Analoga secundum proportionem, hoc est, secundum comparationem relationū ea sunt, quorum nomen est commune & ratio substantiæ quodammodo eadē, pp quandam similitudinem relationum respectuumuè, quę inter ipsas cernitur, quia nimirum ut se habet, *hoc*, ad certum aliquid, ita quodammodo se habet, *illud*, eiusdem nominis ad aliquid aliud, idq; siue propriè, ut principium temporis, & principium fluminis; siue impropriè & figuratè, ut pes hominis & montis: nam ut se habet principium anni ad annum, sic quodā modo se habet fons unde Monda nascitur ad Mondam, quorum utrumq; propriè dicitur principium, & ut pes hominis affectus est ad hominem, sic quodammodo infima pars montis, quæ non propriè sed figuratè dicitur pes, effecta est ad mōtem, Quia uerò solum hoc genus consistit in proportione, quæ Græcè dicitur analogia, non immeritò Arist. multis in locis sola æquiuoca huius generis uocat analoga, ut primo post. cap. 16. & 1. Ethic. cap. 6. & 5. Metaph. cap. 6. quanquam usus recentiorum obtinuit, ut omnia, quæ casu æquiuoca non sunt, analoga dicantur.

His positis dicēdum est, omnia enumerata æquiuocorum genera in definitione ęquiuocorū comprehendi; etenim oīa conueniunt nomine, & ratione discrepant, vt inductione patet. Verū hoc interest, quod casu æquiuoca habent rationes omninò diuersas secundum idem nomen: reliqua uerò non habent rationes omninò diuersas, sed quodam modo easdem, quāquam simpliciter habent diuersas, ut exemplis licet intueri. Si enim casu ęquiuoca diffinias, vt significata huius uocis *gallus*, reperies definitiones, nullo pacto easdem, quia nec indicabunt attributionē unius ad aliud, nec proportionem aliquā inter ipsa; at si reliqua definias, ut hominē uerum & pictū, qui hoc nomine, homo, signātur, inuenies definitiones quodammodo easdem, quæ indicabunt attributionem unius ad aliud, aut aliquam inter ipsas proportionem.

Ad argumētum verò initiò propositum concessa maiori, neganda est minor, & ad probationem dicendum est, substantiam, quanti-

quantitatem,& reliqua accidẽtium suprema genera,quatenus entis noĩe signantur, habere diuersas essentię rõnes, hoc est,diuersos conceptus entis nomine proximè significatas:nec descriptio illa, q̃ affertur, est una quædam rõ, cum tam analoga sit, quam ipsum ens,cuius est rõ. Itaque substãtię,& accidentia,quatenus entis vocabulo signantur non habent unam eandemque omninò definitionem, nec unum conceptum p̃ se primo entis uocabulo signatũ, in quo conuenire dicantur.

Num in Definitione Vniuocorum comprehendantur omnia Vniuocorum genera.

QVÆSTIO SECVNDA.

IN hac quæstione explicanda est in primis vniuocorũ definitio. Deinde dicemus cõprehendanturnè oĩa in definitione vniuocorum ab Arist. tradita. Qd ad primũ attinet,uniuoca q̃ uniuocata dñr,hoc est, noĩb. uniuocis signata duab.diuisionib. distribui possunt: q̃dã enim sunt uniuocè participata, alia uniuocè participantia:rursusque alia essentialia, alia accidẽtaria. Vniuocè participata sunt, q̃ eodẽ noĩe, eademque rõne sunt pluribus cõia,ut animal homini & equo,quo pacto apud Porphyr. diximus oĩa animalia esse uniuoca in suis particularib. & in hoc lib. cap.5.Secundæ substantiæ ac doctrinę substantiarum dñr uniuocè prędicari de primis substãtiis.Vniuocè participantia sunt, quę eodem nomine,& eadem ratione conueniunt,quo pacto homo, & equus uniuocè conueniunt in animali.

Vniuoca essentialia sunt ea,quę essentiali prędicatione prædicantur,aut subijciuntur,ut animal respectu hominis,& bestiæ, & vicissim homo & bestia respectu animalis. Accidentaria verò sunt ea,quę accidentaria prędicatione prędicantur, aut subijciuntur,ut album,respectu niuis,& cygni, & hęc respectu illius. Quod attinet ad secundum dicendum in definitione uniuocorum Aristotelica tam uniuoca participata,quam participantia comprehendi, nulla tñ accidẽtalia,qua ratione talia sunt, sed sola essentialia:quo nomine tam participata,quam participantia comprehẽduntur, ut Boetius existimat:ex eo patet,quoniam utraque habent idem nomen, & eandem rõnem nomini accommodatam,verbi gratia: dicimus animal esse uniuocum respectu hominis & equi: vicissim hominẽ & equum esse uniuoca respectu animalis, q̃a & nomen animalis & rõ eidem nomini congruens sunt his omnibus cõia. Quod verò accidentaria non comprehendãtur, qua ratione accidentaria sunt,probat̃,quia etsi conueniunt in nomine,non tamen cõueniunt in ratione,ita ut ratio,seu definitio participati sit definitio participantis, quo pacto intelligenda est definitio uniuocorum: hinc enim fit, ut doceat Arist. hoc lib.cap.5.& 2.Top.cap.2.accidentia nomine,& ratione non prædicari de subiectis, sed nomine solo:non quod definitiones accidentium non possint dici de subiectis;dicuntur enim reuera si modo accidentia definiantur concretè: sed quia non possunt prędicari de subiectis ut definitiones subiectorum.Diximus tamen non comprehendi in definitione uniuoca accidentaria,qua ratione talia sunt:quia omnia uniuoca accidentaria sunt alia ratione essentialia,ut coloratum,quod est uniuocum accidentarium respectu corui,& cygni,& essentiale respectu albi,& nigri.

Verum contra hęc licet obijcere. Primò ex solis uniuocis participantibus attulit Aristot.exemplum: Ergo sola participantia in definitione tradita comprehenduntur.Secundò,idem probatur in hunc modum, nomen & ratio,in quibus res uniuocæ conueniunt non propriè dicuntur communia participatis,& participantibus,sed propria, & peculiaria participatis, quia latius patent, quam singulę participãtes: non uidetur ergo uniuoca participata in definitione Aristotel.comprehendi,sed sola participantia. Tertiò animal est uniuocum essentiale respectu hominis & eq, & tamen eius definitio non est definitio hominis & equi,quia cum neutra reciprocatur: Ergo si p̃pterea album respectu ni-

uis

nis cygni reijcitur à definitione vniuocorum, quod eius definitio nō sit niuis & cygni; pari ratione animal comparatione hominis, & equi reijciendū est. Quare si hac de causa excluduntur accidentaria uniuoca, essentialia etiam excludenda erunt.

Hæc tamen nihil obstant; nam ad primum argumentum respondēdū est, nihil referre ꝙ Arist. non attulerit exemplum nisi ex participantib. quia nō necesse est, vt in explanandis definitionib. afferantur exempla, ex omnibus generibus rerum, quæ homine definiti comprehenduntur, alioqui dicendum esset in definitione æquiuocorum non cōprehendi ulla casu æquiuoca; quia nullum exemplum ex eo genere ꝓpositum est ab Aristotele.

Ad secundum verò dicendum est: nomen & rationem, in quibus res vniuocæ conueniunt propriè dici communia participatis & participantibus. Nam id quod est proprium alicuius rei, potest dici commune illi, non quidem cum alijs rebus, sed cum ijs, à quibus ipsa participatur, quæ sanè non sunt aliæ res, verbi causa: etsi nomen & ratio animalis; sunt propria animalis, nihil tamen obstat; quo minus dicantur illa communia; non quidem cum alia re, quæ nō sit animal, (sic enim iam non esset animalis ꝓpria) sed cū particularibus animalibus, quę animalis naturam participant. Itaq. cōmune in definitione uniuocorum non solum intelligēdum esse id, quod conuenit alicui, & alijs sed ēt quod conuenit alicui, & iis, à quibus illud ipsum, cui conuenit, participatur.

Ad postremum argumentum dicendū est; rationis nomine in definitione, uniuocorum posito, intelligendum esse rationē, quæ sit etiam definitio participantium, nō solum quatenus signantur nomine participati, sed etiam secundum particulares ipsorum naturas: ita tamen ut sit integra respectu participati, inchoata verò respectu participantium: definitio autem animalis etsi non est integra definitio hominis & equi, nisi quatenus sunt animalia, est tamen definitio inchoata utriusque, secundum proprias ipsorum naturas. At definitio albi, etsi est integra definitio niuis & cygni, quatenus sunt alba: neutrius tamen est definitio siue integra, siue inchoata, si peculiaris natura vtriusque spectetur, ut satis apertum est.

Vtrum omnia Denominatiua comprehendantur in definitione Denominatiuorum.

QVÆSTIO TERTIA.

MVLTA denominatiua videntur esse, quæ non cōprehendātur in definitione denominatiuorū. In primis enim omnia, quæ accidentaria prædicatione dicuntur de rebus alterius prædicamenti, prædicantur denominatiuè; at non omnia hæc deriuantur ab aliquo denominante; igitur non omnia denominatiua comprehendūtur in definitione denominatiuorum. Minor probatur: nam hoc uerbum, malus, ꝓdicatur denominatiuè, nec tamen deducitur, à malitia, sed a uitiositate (neque enim omnis malus est malitia affectus) sed vel malitia, vel aliquo alio vitio, quod in alijs plerisque cernere est. Præterea uerbum, (grammatica,) adiectiuè acceptum ꝓ muliere dicitur, denominatiuè de muliere: quia neque æquiuocè vniuocè; sed hoc vocabulum non differt casu à Denominātē, ꝙ est grammatica pro arte: igitur non omnia Denominatiua cōprehendūtur in definitione Denominatiuorum.

Hæc quæstio facilè explicabitur, si nonnulla annotauerimus. Primò repetēdū est ex dictis in unoquoque denominatiuo duplicem respectum cerni, unum ad formā denominantē, alterū ad rem denominatā. Deinde admonendum est, respectu denominantis tria solere dici denominatiuorū genera: quædam voce tantum, ut [malus à malitia;] alia re tantum, ut [album] à candore, malum à uitiositate, probus à uirtute;] alia voce & re simul, ut [candidum à candere, grammaticus à grammatica, & fortis à fortitudine.]

Respectu autem rei denoīatæ duo genera faciunt recentiores: quædā sūt de-

 nomina-

nominatiua essétialia, vt animale respectu hominis, & sensitiuum comparatione animalis: alia accidentaria, vt grammaticum & candidum respectu eorundem.

His positis dicendum est, sola denominatiua voce & re, quæ item sunt accidentaria definiri hóc loco ab Arist. Quod ut pateat, admonendum est, ut aliquid sit denominatiuum voce & re, necesse esse, vt non solum voce sed etiam re conueniant, cum forma denominante: ne tamen sit omnino idem cum forma denominante, sed ab ea quasi oriatur, opus esse, ut & in fine vocis, & in modo rei signatæ differat ab illa; vt autem accidentaria prædicatione dicatur de re denominata, duo necessariò sibi vendicare: unum ut dicatur nomine, alterum ut non dicatur rõne: unde fit ut ad denominatiua sex conditiones requirantur, id est, conuenientia in principio vocis & conuenientia in re signata, discrimen in fine vocabuli & in modo rei signatæ, pari nomine & non ratione. Quas cõditiones planè intelliges in candido respectu cãdoris, à quo deducitur, & cygni quẽ denominat; in primis enim candidũ cõuenit cum candore initio vocabuli; deinde res signata per vtramq; dictionem eadem est; quãdo quidem verba concreta & abstracta eandem formam signant, unde Aristot. c. 5. huius libri ait, album nihil aliud signare, quã ipsum quale, id est, ipsam qualitatem, hoc est, solam albedinem: planum quoque est candidum differre à candore & in fine vocabuli, & in modo signandi; etenim candoris nomen signat candoris naturam, quasi per se coherentem, seu quod dici solet, prædicamentum substantiæ: candidũ autem, quod à cãdore quasi nascitur, signat eundem candorem, ut efficientem subiectum, seu prædicamentum adiacentis, vt Dialectici loquuntur. Denique candidum dicitur, nomine de cygno, cum de eo prædicetur, ratione autem non item, quia ratio candidi non est ratio cygni, neq; alicuius rei superioris, sub qua cygnus contineatur.

Has verò sex conditiones, si diligenter attendas, inuenies in definitione Denominatiuorũ: nã cum Arist. ait, [quæ ab aliquo] id est, forma denominante, [solo differentia] casu, hoc est, solo in fine vocabuli, signãtur quatuor priores cõditiones: nam si Denominatiua non differunt à Denominantibus, nisi in fine vocabuli, planum est ea & initio nominis, & in re signata conuenire: in ipsa differentia autem in fine vocis quæ est, tertia cõditio intelligenda est, hoc loco differentia modi rei signatæ, quæ est quarta conditio, necnon apud Dialecti cum consideratur accidentaria in fine vocabuli, quam videlicet non comitetur aliqua differentia in modo signandi & ex cõsequente in modo rei signatæ. Cum verò in definitione dicitur, [nominis appellationem habent,] signantur duæ extremæ cõditiones, quas Denominatiua sibi vendicant respectu eorum, quæ denominantur: nam Denominatiua habere appellationẽ, nihil aliud est hoc loco, quam habere hãc cõditionem, ut appellare possint res denominatas: seu ꝙ idẽ est, prædicari nomine de illis, quod quidem est habere appellationem actiuam. Quod autem additur, nominis, ideo adiungitur vt intelligamus Denominatiua solo nomine prædicari, & non ratione, de reb. denominatis, vbi duæ conditiones prædictæ continentur. Quod autem hæc posterior definitionis pars ita sit accipienda ex 2. c. lib. 2. Topic. facilè intelliges. Hac enim ratione distinguitur eo loco prædicatio eorum, quæ denominatiua dicuntur ab ijs, q̃ vniuocè, ꝙ hæc nomine & ratione dicãtur; illa nomine solo, id ꝙ latius cap. 5. huius libri citato, denominatiuorum nomina. Itaque omnes illæ sex Denominatiuorum cõditiones inueniuntur in hac definitione, etsi non omnes apertè. Est igitur, vt semel dicamus, totius definitionis sẽsus, Denominatiua denominata sũt, q̃ ab aliquo, id est, à forma denominãte solo differentiæ, id est, in fine vocis & in rei signatæ modo nominis habẽt appellationẽ, id est, solo nomine, non autẽ ratione de reb. denominatis prædicãtur. Vnde patet ab hac definitione sic exposita excludi denominatiua voce tantum, re tantũ, & ea, q̃ essentialia Denominatiua appellãt; solaq; Denominatiua voce & re, quę itẽ sunt accidentaria definiri hoc loco ab Arist.

Arist. quod ostēdere nitebamur: Vnde collige, nec casus obliquos à suis rectis, nec ad uerbia à nominib. Denominatiua dici: nec enim quælibet deriuatio ab aliquo efficit Denominatiuum, sed ea in qua inueniuntur conditiones supradictæ.

Restat ut argumentis initio propositis occurramus. Ad primum dicendum est, non mirum esse, si pleraque Denominatiua ad prædicamentorum ordines pertinentia non comprehendantur in hac definitione: cum non omnia sint denominatiua voce, & re simul, quamquam possint in aliis denominatiuorum generibus comprehendi. Ad secundum, sunt qui respondeant, grammaticam pro muliere nō comprehendi in hac definitione, quia non est aliquid voce denominatiuum ab arte Grāmatica. Qui enim fieri potest, ut aliquid dicatur voce denominatiuum ab eo, à quo nullo pacto secundum nomen differt? Alii respondent, ut aliquid ab aliquo denominatiuum voce dicatur, satis esse, quod attinet ad finem uocis, si idem nomine in aliquo genere sumptum differat à forma denominante in fine vocis. Quo fit ut concedant, grammaticam pro muliere deduci à grammatica pro arte, quia grammaticus, & grammaticum in fine vocis differunt ab arte. Quæ sententia ex eo videtur vera, quoniam nec apud Grammaticos quidem varietas generis efficit diuersa nomina, sed unum atque idem. Quare si hæc sententia magis placet, dicito Grammaticam pro muliere comprehendi in tradita definitione, eamque casu differre ab arte grammatica, mutato genere, quod fieri potest immutato nomine.

CAPVT SECVNDVM DE COMPLEXIS, ET NON COMPLEXIS.

ORVM, quæ dicuntur, alia cum complexione, alia sine complexione dicuntur. Illa talia sunt, homo currit, homo vincit. Hæc istiusmodi sunt, homo, bos, currit, vincit. Eorum quæ sunt, alia de subiecto quidem dicuntur, in nullo verò sunt prorsus subiecto; vt homo de quodam homine dicitur vt de subiecto, in nullo autem est subiecto. Alia in subiecto quidem sunt, de nullo verò subiecto dicuntur. Atque id in subiecto esse dico, quod in aliquo quidem est, & non vti pars: vt sit autem seorsum ab eo, in quo inest, fieri nequit; vt quædam Grammatica est quidem in anima, ut in subiecto, de nullo verò subiecto dicitur; & hoc album in corpore est, vt in subiecto: omnis enim color est in corpore, de subiecto verò nullo dicitur. Alia de subiecto dicuntur, & in subiecto etiam sunt, veluti scientia in anima quidem est, vt in subiecto, de Grammatica autem dicitur, vt de subiecto. Alia neque in subiecto sunt, neque de subiecto vllo dicuntur: vt quidam homo, & quidam equus; nihil enim talium, aut in subiecto est, aut dicitur de subiecto. Atque indiuidua simpliciter, &

ea, quæ una numero sunt, de nullo quidem subiecto dicuntur, in subiecto autem nonnulla ipsorum nihil prohibet esse; quædam enim Grammatica ex ijs est planè, quæ in subiecto quidem sunt, de nullo verò subiecto dicuntur.

Substantia		*Accidens*
	asystatos	
De subiecto & non in subiecto		In subiecto Non de subiecto
Vniuersale		*Singulare*
	Non in subiecto Neq; de subiecto / Et de / Et in	
In subiecto, scientia.		Non in subiecto, indiuidua.
	asystatos	
Vniuersale		*Singulare*

PRoponit Aristoteles hoc capite duas diuisiones, quarum prior ascribenda est vocibus, posterior rebus. Prior proponitur ut excludatur voces complexæ à prędicamentis; posterior ut tradatur generalis quædam cognitio rerum, quæ in ijsdem ponuntur.

Eorum quæ dicuntur.] Nomine eorum quæ dicuntur, non solum voces, sed etiam res intelligi possunt; res quia signantur vocibus, voces quia proferũtur. Hic tamen uoces solum, aut saltem præcipuè intelligendæ sunt, quia cap. 4. huius lib. subdiuiditur posterius membrum huius diuisionis in ea, quæ signant substantiam, & cętera, quæ sanè non sunt res, sed voces.

Alia cum complexione.] Complexio, & simplicitas uocum, qui hoc loco spectãtur ex complexione, & simplicitate conceptuum intelligenda est. Nam quibus respondet multorum conceptuum coniunctio, nempe oratio aliqua mentis, illę complexæ censeri debent, etsi secundum uocẽ nullam habeant complexionem, verbi cã: non solum hæc oratio, [homo albus,] est vox complexa, quia illi respondet in mente oratio quædam, sed etiam hæc vox, [album] erit complexa, si imponatur ad signãdum totum, id quod [homo albus] signat. Quibus autem nulla respõdet multorum conceptuum compositio, illæ simplices atque incomplexæ iudicandæ sunt, etiamsi secundum vocem, ex multis coniungãtur verbis, exempli causa: non solum uox [homo] est incomplexa, quia unum tantũ conceptum simplicem gignit in mente, sed etiam tota hæc oratio [corpus animatum] quatenus uno tantum conceptu simplici significat quandam speciem prædicamenti substantiæ, itemque aliæ, quibus pro simplicibus vocabulis utimur, ut Alexander Magnus, summus Pontifex, & aliæ omnes, quę simplicibus conceptibus aliquid representant.

Currit, vincit.] Ammonius existimat oĩa uerba esse complexa, eò quod signent actionem, aut passionẽ, & aliquam personam agentẽ, & patientem; sed tamẽ uerbæ primæ

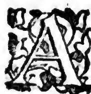
grimæ ac secundæ personæ, vt *curro vincis*, & ea tertiæ, quæ secum afferunt determinatum suppositum, vt *pluit, sonat, grandinat*, apertius esse complexa, ac proinde Arist. attulisse exempla incomplexarum vocum in verbis tertiæ personæ, quæ certum suppositum non designant, cuiusmodi sunt, currit, vincit, quia primo aspectu incomplexa uideantur, hoc enim satis esse videtur ad exemplorum usum, quoniam exemplorum non est omninò requirenda veritas. Potius tamen dicendum est, nullum esse uerbum, quod ex vi suæ significationis complexum sit: verba enim non signãt suppositum agens, aut patiens, sed potius connotant, quemadmodum *album* non significat corpus, sed connotat. Hoc tamen interest, quod verba primæ, ac secundæ personæ & illa tertiæ, quæ certum suppositum agens aut patiens designant, sunt quodam modo complexa, quia quisquis ea audit, statim concipit mente perfectam sententiã affirmantem aliquid, aut negantem; quod tamen non nascitur ex ipsa uocis formali significatione, sed quia ille supplet apud se certum illud designatum suppositum, quod ab huiusmodi verbis cõnotatur, quod certè auditis verbis tertiæ personæ facere non potest.

Eorum quæ sunt] In hac altera diuisione, nomine eorum quæ sunt, intelliguntur entia realia finita, & completa, quæ quidẽ sola per se, ac directò ponuntur in prædicamentis. Qualia verò sint hæc entia, siue res cap 4. docebimus. Diuiduntur autẽ huiusmodi res per quasdam ipsarum proprietates; quatuor enim hoc loco numerantur; una substantiarum, quæ est non esse in subiecto inhæsionis; altera accidentium, quę est esse in subiecto inhæsionis; tertia uniuersalium, quam uocat Arist. dici de subiecto, hoc est, prædicari nomine, & ratione de re, quæ minus latè pateat. Quarta singularium, quam appellat non dici de subiecto, ut subiectum in proxima proprietate explicatum est: Porrò duæ priores affectiones conueniunt rebus, quatenus res sunt. Posteriores quatenus disponuntur in prædicamenta, hoc est, quatenus sunt vniuersalia quædam, aut singularia. Vt ergo una tantum diuisione confusè, ac rudi Mineruа intelligamus, & res quæ disponuntur in prędicamenta, & qua ratione disponantur, icirco Arist. ita commiscuit priores affectiones cum posterioribus, ut in singulis membris diuidentibus, quæ quatuor sunt, inueniantur duæ, una pertinẽs ad res, quatenus res; altera pertinens ad easdem, qua ratione disponuntur in prędicamenta. Primum itaque membrum diuidens innuit substantias vniuersales secundum accidentia singularia; tertium accidentia uniuersalia; quartum substantias singulares.

Atque id in subiecto esse dico.] Ex quatuor affectionibus quarum mentio facta est, unam tantum, nempè esse in subiecto definit Arist. neque enim necessariam putauit explicationem reliquorum. Id igitur in subiecto esse dixit, quod in aliquo idem est, & non uti pars, ut sit autem seorsim ab eo, in quo inest, fieri nequit, ut Grammatica est in anima, ut in subiecto, & candor in cygno, sed quia hæc definitio, non parum negotii exhibet, examinãda, & explicanda est quęstione sequenti.

Num definitio eius quod est in subiecto sit rectè tradita.

QVÆSTIO PRIMA.

AVthore Arist. 4. Phys. c. 3. octo modis aliquid in aliquo esse dr, ad quos reliqui omnes reuocari possunt. Primò ut pars integrans, aut Physica in toto composito, ut brachium in corpore, & materia, & forma in quouis composito naturali. Secundò contra ut totum in partibus integrantibus, aut Physicis, & simul sumptis, quo pacto totum corpus ẽ in oĩbus simul membris ex quibus integrat, & totus homo in animo simul & corpore, ex quibus essentia eius componitur, Tertiò ut species in suo genere, ut homo ĩ animali, qđ usitatius dicere solemus in aliquo genere. Quartò cõtra ut genus, & oratio pars essentialis, quę de specie dicitur, in ipsa specie, ut animal & rõnis particeps in

homine. Quintò vt ĩ forma in subiecto, siue ea sit substãtialis, siue accidẽtaria, ut animus in corpore, & cãdor in cygno, quorũ prior constituit cum suo subiecto rẽ unam per se, & vnius essentiæ, Posterior autẽ minimẽ. Sextò vt effectus in causa efficiente, quo pacto regimen Reip. dicitur esse in Rege, & totius mũdi administratio in Deo. septimò, vt res quæ appetit finem in suo fine, veluti cor auari in pecunijs & cor iusti ĩ cœlesti beatitudine. Octauò ut ꝙ in vase aut loco, velut aqua ĩ vrceo & scholasticus in gymnasio, quẽ modũ ibidẽ affirmat esse omnium maximè ꝓprium. Ex omnib. autẽ his modis sola posterior pars quinti, nẽpè, quo forma accidentaria est in subiecto definitur hoc loco ab Aristot. ex quo fit cõsequens, vt si definitio est rectè tradita, cæteri omnes per aliquam partem definitionis reijciendi sint.

Hoc posito, multa insurgunt argumenta contra definitionem. Primum est huius modi: Totum est secũdo modo in suis partibus Physicis integrantibus, atq. ita est in illis vt non sit pars illarum, nec extra illas cohæreat: Ergo secundus modus per nullam particulam reijcitur.

Secundum: anima equi est in corpore equino, quod est materia equi, atque ita vt non sit pars talis corporis, nec possit extra illud existere, eodemque modo res habet in cæteris formis substantialib. sola hominis forma excepta; Ergo nec prior pars q̃nti modi ꝑ ullam particulam excluditur.

Tertiũ: Omnia creata sunt sexto modo in Deo, nempe vt in causa efficiente, quia omnia ab eo conseruantur, atq. ita in eo esse dicuntur, vt nec sint partes eius, nec valeant, uel ad momentum temporis permanere, si Deus ea desinat conseruare. Ergo non omnes modi existendi in aliquo pertinentes ad sextum modum reijciuntur ꝑ aliquam particulam.

Quartum: Res omnes sunt in bono, ut in fine (omnia enim bonũ appetũt naturali appetitu propensioneq́ue a Deo idita) atq. ita sunt in eo vt nec sint partes eius, nec absq. appetitu naturali cohęrere possint: Ergo non omnes modi excludũtur, quib. aliquid septimo modo in aliquo esse dicitur.

Quintum; Omnes res naturales, quæ sub cœlo existunt, sunt octauo modo ĩ loco ita, ut nec sint partes loci, neq. extra illum existere valeant, id quod est perspicuũ in cœlis inferiorib. quatenus sunt in superiorib. à quibus continentur: Ergo nec octauus modus existendi in aliquo ꝑ aliquam particulam definitionis reijcitur.

Tota ferè difficultas huius quæstionis in explicatione primæ partis cernitur. Nã cum ea videatur complecti omnes modos existendi in aliquo difficile est, omnes præter extremam partem quinti per duas reliquas definitionis particulas excludere. Omissa ergo Caietani opinione, & aliorum, illa uidetur magis accommodata huius definitionis expositio: ut prior ei⁹ pars accipiatur, ut propriè uerba sonant, utpote pro omnibus modis propriè existendi in aliquo, quales non sunt omnes ii qui ab Arist. enumerati sunt, ut patebit. Deinde ꝑ secundam & tertiam excludantur ex hoc genere omnes, qui non comprehenduntur sub definito. Quæ expositio iccirco ꝑlacebit: uerba cum absolutè proferuntur in definitionibus iuxta propriam significationem accipienda sunt. Iuxta hanc igitur explanationẽ, ꝑ primam partem definitionis excluduntur nõ solum omnia, quæ nõ sũt in aliquo, ut Deus antequã mundum procrearet: sed etiã quæ impropriè dicuntur esse in aliquo: ex quorum genere tres modi ex octo enumeratis hac parte reiiciẽdi sunt secundus, sextus & septimus: cum ea, quæ his modis sunt in aliquo non ꝓpriè ĩ illo esse dicantur. Nam si totum quid dicit᷑ esse in omnib. suis partib. realib. simul acceptis, est idẽ esse & natura, ut multi uolunt, atq. partes simul sumptę: certè ĩpropriè dicitur esse in partib quoniã nulla res dicitur ꝓpriè esse ĩ seipsa: si uerò est diuersum quid à partib. simul sumptis ut alii asserunt, adhuc tamen ĩpropriè dicitur esse in illis, cum nõ alia ratione in illis esse dicatur, nisi quoniam non est præter illas, ut Aristot. eodem loco ait; efficitur ergo ut hic modus sit improprius, alioqui quęlibet res dicitur propriè esse in seipsa.

Quod autẽ effectus impropriè dicatur esse in sua causa, ex eo patet: quia non dicitur

tur esse in illa, nisi quatenus est in eius potestate seu virtute, hoc est, quia potest ab ea fieri, & in posterum conseruari; non autem q̃a iã fiat aut cõseruetur. Vnde nõ dicimus aliquid esse in nostra potestate, quod iã fecimus, aut conseruamus, nisi quo ad illud ꝙ faciendum superest, aut quo ad subsequẽtẽ rei cõfirmationem: Quocirca D. Thomas exponens locum illũ sic ait; Per hunc modũ dicere possum aliquid esse in me, quia est in potestate mea vt faciam illud.

Quod autem esse in fine sit etiam ĩproprius modus existendi in aliquo, ex eo manifestum est, quia ideo res, quæ aliquid appetit, dicitur esse in bono, ꝙ appetit, q̃a per translationem dicitur mouere, seu trahere ad se appetitum (ut ait Arist.) & ex cõsequẽte, retinere illud apud se; Metaphora nimirum sumpta à rebus, quæ vim inferũt & secum rapiunt aliquid. Ita per primã definitionis partem reijciũtur secundus modus, sextus & septimus, qui sunt im ꝓprij, & si qui alij improprij reperiantur: per secundã verò reijciuntur primus, tertius, quartus, & prior pars quinti, ut perspicuum est; Nõ solum enim pars integralis est pars sui totius, sed etiam species est pars subiecta generis, & genus pars essentialis specierum, ac deniq. forma est pars totius compositi naturalis Deniq. per tertiã excluditur modus octauus, & alij omnes, qui ad illum reuocantur, ut esse in tẽpore, & esse in capite esse circa corpus, esse in digito, & cæteris huiusmodi. Hæc enim non sunt partes eorum, in quibus dicuntur esse, sed tamen separata ab illis naturaliter possunt in rerũ natura existere, ut pileus qui est in capite, & vestis in corpore, & annulus in digito, & sic de cæteris. Dixi naturaliter, quia Aristot. nõ loquitur in hac definitione de existẽtia, quam res habere possunt supernaturali Dei virtute, sed tantum per causas naturales. Illo enim modo, quem ipse nõ videtur cognouisse, nõ dubium est quin accidẽtia possunt existere extra subiectum, vt in sacra Eucharistia. Itaque omnia & sola accidentia cõprehenduntur in hac definitione, quia ita sunt i aliquo, vt nec sint partes eorum, in quibus sunt, nec separata ab illis possunt existere naturaliter. Quod si contra hãc expositionem obijciatur, Aristot. in 4. Physic. accepisse esse in aliquo pro omnibus modis, siue ꝓpriè existẽdi in aliquo, siue ĩpropriè, vt patet ex diuisione: quare eodem modo esse hoc loco accipiendũ, dicẽdum est, aliam esse rationẽ in diuisionib. enumerationibusq. aliam in definitionibus. Cum enim aliquid dicitur aut eius acceptiones enumerãtur, consuetum ẽ & ꝓprias, & improprias recensere significationes; at cum accipitur in definitionibus ꝓpriè, vsurpandum est non impropriè.

Ad primum igitur argumentum dicendum est, totum nõ esse propriè in suis partibus id est Physicis, siue integrantibus, vt dictum est. Ad secundum dicẽdum est, modum existendi formæ substantialis in materia excludi per secundam particulam, quia forma substantialis licet nõ sit in materia, ut pars eius, tamen est in ea, ut in altera parte entis per se, quod ex utraq. constituitur. Sic enim intelligenda est secunda particula definitionis, ut illud non vti pars dicatur esse i aliquo: quod nec est pars eius in quo est, nec alicuius entis per se ex vtroque constituti.

Ad tertium & quartum dicendum est, eos modos existendi in aliquo esse improprios, vt diximus. Ad quintum dicito, etsi res naturales, quæ sub cœlo sunt, non possint separari ab omni loco, nec inferiores cœli à superioribus: tamen si separentur, non propterea continuo suam existẽtiam amitterent, quemadmodum accidentia, si separentur à suis subiectis substantiæ siquidem habent naturam existendi per se: accidentia verò non nisi in alio, unde rectissimè Ammonius corpus, inquit, quà corpus est, & loco & tẽpore, quo ipsum subsistat, non indiget: habet tamen hæc consequentia: quemadmodum is, qui in luce ambulat, vmbram habet consectantem, qua nihil ad substantiam iuuatur. At accidenti conferunt corpora, quando sine iis haud quaquam consistere possunt.

CAPVT TERTIVM

VM quippiam de quopiam prædicatur vt de subiecto, ea quæ de prædicato dicuntur, dicentur etiam de subiecto. Vt homo de quodam homine prædicatur, animal autem de homine prædicatur; ergo animal de quodam etiam homine prædicatur. Quidam enim homo & homo est & etiam animal.

Eorum, quæ sunt diuersa genere, & non ita se habent, vt alterum sub altero collocetur, diuersæ sunt species & differentiæ; vt animalis atque scientiæ; animalis namque differentiæ sunt, gressibile & bipes & volatile degensque in aquis: Sciētiæ verò nulla est ex his differentia. Non enim hoc scientia à scientia differt, quod sit bipes. Eorum tamen generum, quorum alterum sub altero collocatur, easdem esse differentias nihil obstat; supera enim de suis inferis prædicantur, quare omnes differentiæ prædicati erunt subiecti.

DOcuit ca. superiori quænā res & quo pacto spectatæ in prædicamentis ponerentur; nunc antequam prædicamentorum distinctionem tradat, proponit duo documenta, quibus vtrumque intelligere possimus, quonam modo eædem res in pdicamenta disponantur, atque in ordinem redigantur. Itaque primum documentum vtile est ad cognoscendam prædicamentorum profunditatem; secundum ad intelligendam latitudinem. Profunditas est progressus à summo genere ad indiuidua vsque, vt si dicas, substantia, corpus, animatum corpus &c. deorsum versus. Latitudo verò est discessus quidam in latera, qui fit per differentias, quibus genera in species diuidūtur, veluti si substantiam in corpus & spiritum per differentias diuides, & sic cætera deinceps.

Cum quippiam de quopiam] Prius documentum est huiusmodi: *Cum quippiam de quopiam prædicatur, vt de subiecto, ea qua de prædicato dicuntur, dicentur etiam de subiecto.* Quod documentum sic à quibusdam exponitur, cum aliquid de aliquo essentiali prædicatione dicitur, omnia essentialia attributa prædicati erunt essentialia attributa subiecti. Alij verò ita exponunt: Cum alterum de altero essentiali prædicatione dicitur, quicquid vniuersè de pdicato dicitur, dicetur etiam de subiecto, eo nempe modo (quod ad prædicationem essentialem & accidentalem attinet) quo dicitur de prædicato. Si enim essentiali prædicatione dicitur de prędicato, essētiali etiam dicetur de subiecto; Si accidentaria de prędicato, accidentariè etiam de subiecto; atque in posteriori sensu videtur Arist. documentum accepisse; primum quia hic sensus latius patet; deinde quia in hoc sensu videtur ille documentum hoc supposuisse capitulo quinto huius libri cum probat omnia alia præter primas substantias de primis substantijs prædicari ut de subiectis, aut in eis, ut in subiectis inesse, seu q idē est, pdicari de primis substantijs essētiali aut accidētaria prædicatione.

Ex hoc documento eliciunt recentiores quandam argumentandi formulam, quam vocant, de primo ad vltimum, & per primā Regulam Antepædicamentalem, ut si dicas, omnis homo est animal, oē aīal est sensus capax: igitur oīs hō est sensus capax. Aut etiam hoc modo; si sensus

sus capax est, homo est, si homo est, animal est; Igitur si sensus capax est, animal est. Inseruit autem hoc documentum pro fundicati prędicamentorum cognoscendæ, quia ex eo constat, quicquid est superius superiore, esse superius inferiore, & quicquid est inferius inferiore esse inferius superiore. Huic etiam documento addunt interpretes quoddam aliud pro iis, q̃ sunt in subiecto, hoc modo, cum alterum de altero accidentaria prędicatione enunciatur, quicquid essentialiter dicitur de p̃dicato, dicetur etiam de subiecto accidentaliter. Intellige nisi aliàs diceretur essentialiter. Non enim simpliciter valet, species accidentaliter dicitur de genere, & vniuersale essentialiter de specie: Ergo accidentaliter dicitur de genere, nam generi aliàs essentialiter competebat uniuersale.

Eorum quę sunt.] Melius hunc locum ita vertemus, cum genera sunt diuersa, & non subalternatim posita, eorum differentiæ diuersæ sunt speciei, cum autem genera subalternatim posita sunt, nihil prohibet easdem esse differentias, ubi Arist. tradit alterum documētum, in quo, ut patet, duæ partes continentur. Quod documentum ut planum fiat, admonēdum est, uno è trib. modis quælibet duo genera posse dici diuersa, primò si sub nullo eodem genere ponantur, quo pacto diuersa genera sunt substantia, & qualitas, animal, & scia, atque hęc propriè, ac simpliciter sunt diuersa, dicunturque non solum diuersa genera, sed &̃ diuersa genere, quia in nullo genere conueniunt, & proinde primo diuersa; altero si ambo quidem sub uno, & eodē genere contineantur, sed tamen neutrum sub altero collocetur, ut animal, & planta sub corpore aiato: tertio si alterū subiiciatur alteri, quo pacto se habēt corpus & substantia, animal & corpus: sunt ergo qui nomine generum subalternatim positorum ea solum intelligant in hoc documento, quæ tertio modo sunt diuersa: verū hæc sententia non placet, quia isto modo necesse est, ut in priori parte documenti comprehendātur omnia genera primo, & secundo modo diuersa, in posteriori aūt ea duntaxat, quæ sunt diuersa tertio modo: ex quo efficitur ut documēti prior pars sit falsa. Nam cū Aristot. in priori parte asserat, genera quæ nō sunt subalternatim posita, habere diuersas differentias: in posteriori autē dicat, nihil obstare, quo minus ea, q̃ subalternatim posita sunt, habeant easdē. aperte significat, genera, quæ in priori partē documenti cōtinentur, nō posse habere easdem, alioquin nullū constitueret discrimen inter genera, quæ in priori & in posteriori documenti parte continētur. Nunc autem videmus genera secūdo modo diuersa, quæ iuxta hanc sententiam in priori parte comprehenduntur, posse habere easdē differentias constituentes, siquidē animal & planta cōstituuntur iis differentiis, quibus corpus animatum constituitur, quæ enim constituunt superiora, constituunt inferiora, ut ipse author docet extremis verbis huius capitis.

Dicendum est ergo nomine generum subalternatim positorum intelligenda esse tam ea, quę primo modo, quam quæ secundo modo, diuersa sunt, atque in priori parte documenti cōprehendi sola genera, primo modo diuersa, qualia sunt, animal & scientia, quæ in exemplum afferuntur, in posteriori autem reliqua. Hinc enim patet uerissimā esse utramq; documēti partem; siue species, differentias uidēres, siue constituentes. Genera enim, quæ ponūtur in diuersis p̃dicamentis nullas habent easdem: ex his aūt, quæ in eodē prædicamento collocantur, etsi quædam sunt, quæ nullas habent easdem, plurima tamen sunt, quæ aut diuidentibus aut constituentibus vtrisq; conueniunt: nā ea, quorū neutrum subaltero collocatur, si ita sunt affecta, ut vtrumq; aut alterū sub genere summo immediatè ponatur, nec constituentes easdē habent, nec diuidētes, ut corpus & spiritus idemq; spiritus & aial. Si uero ita disposita sint, ut utrūq; mediatè ponatur, sub aliquo genere summo, nullas quidē easdem diuidentes habent, sed tñ aliquibus aut aliquibus constituentibus cōmunicare possunt: ut aial & planta, itemq; corpus interitus capax, & interitus expers. Quæ aūt ita affecta sunt, ut alterum sub altero collocetur differētiis & diuidētibus & cōstituentibus com-

communicant. Si vtrasque habēt, eo tamē pacto ut quotquot diuidunt inferiora, diuidant superiora, & quotquot constituunt superiora, constituant inferiora, non tamen è contrario dictum est, *si utrasq. habent*, quoniam si alterum fuerit summum, nullā constituentem communicabit inferiori, cum nullam habeat. Hoc documento, ut cernis, explicatur habitudo, ut ita dicam, lateralis nō solum inter genera & species, quæ ad idem prędicamentum pertinent; sed etiam inter ea, quę spectant ad diuersa. Quod autem ad uerba attinet, licet Grecus contextus potius hoc pacto uideatur conuertēdus, *Eorum quę sunt diuersa genera*, idest, quæ genere differunt ut Argyropylus, & Peryonius transtulerunt, eo quod Heterogena melius dicantur genere diuersa, quā genera diuersa. Potius tamen dicimus, cū genera diuersa sunt, quia arbitramur Aristot. hoc loco, Heterogenon in hoc sensu accepisse, id quod olim fecit Boetius, nunc autem vir doctus Nicolaus Grophyus Peryonii correptor. Nam cum ea, q̄ sunt diuersa genere, si propriè loquendum in nullo genere conueniant, atque ita toto differant prędicamento, cur quæso Arist. (si intellixisset, in primis verbis documenti ea, quæ sunt diuersa genere) statim addidisset, & non subalternatim posita? Diximus etiam, *non subalternatim posita*, non autem ut Argyropylus uertit, quorum alterum sub altero non collocatur, quoniam nisi subaudias, *nec utrumque sub uno eodem*, erit prior pars traditi documenti falsa, ut docuimus. Quare cum utraque particula in verbis, *non subalternatim posita*, contineatur, satius est si uerbo subalternatim cum Boetio utamur, quam illis, quorum alterum sub altero non collocatur.

Diuersę sunt species] Hoc est, natura & essentia, quod ideo adiecit Arist. quia genera, quę in diuersis prędicamentis ponuntur, possunt habere differentias nomine easdem, non autem natura & essentia, cuiusmodi sunt, corporeum quod constituit corpus, speciem substantiæ, & corporeum, quod constituit corpus speciem quantitatis: item rationale, quod diuidit animal, & rationale, quod diuidit scientiam.

CAPVT QVARTVM DE DECEM PRAEDICAMENTIS.

VNumquodque eorum, quæ nulla cum complexione dicuntur, aut substātiam, aut quantum, aut quale, aut ad aliquid, aut vbi, quando, aut situm, aut habere, aut agere, aut pati significat. Atque substantia quidē est, ut simpliciter dicamus, homo, equus. Quantum autem, ut bicubitum, tricubitum. Quale, ut album, grammaticum. Ad aliquid, ut duplum, dimidium, maius: Vbi, ut in Licio, in foro. Quando, ut heri, nudius tertius, Situm esse, ut recubare, sedere. Habere, vt indutum, armatum esse. Agere, vt secare, vrere. Pati, vt secari, vri. Atqui per se quidem horum singula si dicantur, nullæ sunt affirmationes prorsus aut negationes. At si complexè dicantur, affirmatio fiat aut negatio. Omnis enim affirmatio, aut negatio, aut vera, aut falsa esse videtur. At nullum eorum, quæ incomplexè dicuntur, aut uerum est, aut falsum: vt homo, album, currit, uincit.

Distri-

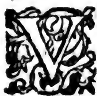
DIstribuit nũc tandem vocem simplicem in decem quasi classes, de quibus singulatim cap. sequenti disserere incipiet; inuit quo loco hic liber inter libros Dialecticæ explicari debeat. Distributio hæc est: Vocum omnino simplicium, quædã significant substantiam, quædam quantitatem, &c. Desumpsit autem Arist. has voces simplices ex priori diuisione capitis secundi; res autem signatas ex posteriori.

Nulla complexione Addit, nulla, ut excludat omnem complexionem siue perfectæ orationis, siue imperfectæ, quod rectè annotauit Albertus.

Singula igitur) Innuit hunc librum explicandum esse, ante libros de Interpretatione, quoniam uoces, de quibus in hac tractatione disseritu, non sunt affirmationes aut negationes, sed ex huiusmodi uocibus quasi primis partibus conficiunt oẽs affirmationes aut negationes. Vnde cum ordo naturæ doctrineq; postulet, ut prius de partibus ex quibus res conficitur, quã de tota cõpositione disseratur, fit, ut hic liber antecedat lib. de Interpretatione, in quibus de structura affirmationis & negationis pręcipuè agitur. Non esse aũt uoces simplices, quas hic liber ptractat affirmationes, nec negationes, hoc modo ostẽditur. Oĩs affirmatio aut negatio uera vr̃ esse aut falsa; nulla vox simplex est uera aut falsa; nulla igit̃ uox simplex est affirmatio aut negatio. Fieri aũt ex huiusmodi vocibus affirmationes aut negationes, ut perspicuũ relinquit.

Vtrum Diuisio uocum simplicium in uoces signantes res eas, quæ ponuntur in Prædicamentis sit bona nec ne,

QVÆSTIO PRIMA.

Idebitur fortasse distributio vocum simplicium in uoces signantes res eas, quæ ponũtur in prædicamentis non rectè tradita in hoc capite. Primò quia omnes differentiæ specierũ effectrices, itemq; partes, quæ reipsa cõponũt aliquod ens per se ut rõnale, materia, forma caput, unitas, punctũ, instans signãtur vocibus simplicibus; atqui hæc in nullo p̃dicamẽto ponũtur; Ergo diuisio illa est vitiosa. Secũdò, quia Deus signatur uoce simplici, ut patet; & tñ in nullo prædicamento ponitur: Ergo mala est diuisio. Probatur minor, quoniã si poneretur in aliquo, certè poneretur in prædicamento substantiæ, quod fieri non posse infra ostendimus.

Vt tamen huic quæstioni occurramus, explicandum est, quonam pacto intelligẽdum sit diuisum huius diuisionis. Diuisum igitur huius diuisionis est uox signãs rem, quæ in prædicamento aliquo per se locum habet; in quo octo conditiones requiruntur: tres ex parte uocis quinque ex parte rei signatæ.

Prima conditio est, ut uox sit simplex, utpote cui ex formali signatione respondeat in mẽte unicus conceptus, ut homo, animal. Vnde patet excludi ab hac diuisione omnes uoces complexas. His tamen Aristoteles persæpè utitur non, quod eas in prædicamentis collocari arbitretur, sed dictionum simplicium penuria coactus.

Secunda conditio est, ut vox sit una nõ unitate solius soni, sed etiam signationis: non diximus ut sit uniuoca, nè excluderemus à prædicamentis nomina rerum singularium, quæ quidem non sunt uniuoca, cum non habeant rationem multis communem. Hinc patet excludi ab hac diuisione omnes voces æquiuocas, quatenus ęquiuocę sunt, eo quod nulla earum, quod ad signationem attinet, sit simpliciter una, sed plures, ut dictum est.

Tertia conditio est, ut modus signandi vocis accommodatus sit rei, quæ signatur, nempè ut uocabula substantiarum sint cõcreta, accidentium verò abstracta. Etenim concreta nomina rerum, ex modo signãdi accipiũtur pro rebus, quæ per se existũt, ut vox homo, pro hoĩe & candidũ pro niue a cygno. Hic autem modus existendi est proprius substantiarum, ut cap. 2. inuit Arist. & planius docebit cap. 5. At uerò uocabula abstracta ex suo modo signãdi ferè nõ accipiuntur pro rebus, quæ per se existunt saltẽ propriè, sed pro ijs, quę in aliquo sunt.

Verbi

Verbi gratia; *candor* non accipitur pro *cygno* aut *niue*, quæ propriè per se existunt, sed pro candore ipso, qui non est per se, sed in corpore, *& humanitas*, non accipitur pro *homine*, qui propriè per se existit, sed pro *natura hominis*, quæ non propriè dicitur per se existere, sed in homine. Modus autem existendi in aliquo, peculiaris est accidentibus, quorum proprium est esse in subiecto, ut docuit Aristot. cap. 2. Dictum est nomina abstracta ferè non accipi pro rebus, quæ per se existunt, quia pauca sunt, quæ ita accipiantur, *intelligentia* pro Angelis *& sapientia*, pro Deo Opt. Max. Ex hac conditione possunt excludi à diuisione huius quæstionis, omnia uocabula abstracta substantiarum, & concreta accidentium. Hæc enim ad primariam prædicamentorum constitutionem non pertinent. Nec obstat quod Aristotel. vtatur hoc loco concretis accidentium nominibus, quia vsurpat concreta pro abstractis, ut sæpè alibi.

Quarta conditio est, ut id, quod signatur uoce simplici sit ens. Vt autē intelligas, quo pacto ens accipiendum sit, aduerte nomen entis, duobus modis accipi posse; Vno, ut idem ualet, quod existere; Altero, ut signat idem quod habens essentiam, hoc est, potens existere, siue id necessariò existat per essentiam suā, quo pacto Deus solus est ens, siue contingenter, & per existentiam additam suæ essentiæ, quo pacto reliqua dicuntur entia. Ens priori modo acceptum est participium uerbi, *sum*, quod idem ualet, atq; existo, appellaturq; *ens existentiæ*, posteriori uerò modo acceptum est nomen, & dicitur *ens essentiæ*. Cum ergo dicimus hoc loco id, quod signatur uoce, quæ distribuitur in hoc cap. oportere esse ens, intelligendum est nomine entis *ens* posteriori non priori modo sumptum, seu, ut dici solet, *ens essentiæ*, non existentiæ. Deniq; accipiendum est, ut distinguitur ab existentia, & à quocunque alio modo entis. Vnde patet excludi ab hac diuisione, primum quidem omnes negationes cuius modi sunt, *non homo cæcitas*, & similia; quia negationes ut negationes sunt, nullo modo sunt entia, sed non entia. Deinde verò ipsam existentiam; quia nō est *ens essentiæ*, ut patet ex dictis. Quo fit ut meritò D. Tho. de potentia, quæ 5. Art. 4. Metaph. lect. 2. & alibi sæpè dicat, existentiam non poni per se in prædicamentis, sed ad prædicamenta modo aliquo reuocari, nimirum ad prædicamentum eius entis, cuius est existentia, ut latè explicant Capreolus 8. dist. 1. sententiarum, quæst. 2. Caietanus cap. 5. libri de ente & essentia, & Paulus Soncinas 4. Metaph. quæst. 12. Id quod etiam ferè ab omnibus, qui rem hanc diligentius persequuntur, dici solet.

Quinta cōditio est, ut id, quod signatur sit ens per se. Ens autem per se est id, quod simpliciter est unum quid, uniusuē naturę, ut *homo, cādor materia, forma, punctus, instans*. Horum enim unumquodque est simpliciter unum quid. Vnde patet, excludi ab hac diuisione, omnia entia per accidens. Nam ens per accidens opponitur enti per se; cū non sit aliud, quam quod est simpliciter multa, & quodammodo unum, hoc est, multa non constituentia unam essentiam, *ut nauis, exercitus Respub*. Etenim nauis est simpliciter multæ tabulæ, coniunctæ ad nauigandum. Exercitus autem simpliciter multi homines certo quodam ordine dispositi ad bellum inferendum, & sic res habet in cæteris.

Sexta conditio est, ut id quod signatur sit ens reale. Hac conditione excluduntur ab hac diuisione omnia entia rationis & commentitia. Quid autem intersit inter entia realia, rationis, & commētitia, apud Porphyrium diximus.

Septima conditio est, ut id, quod signatur sit res finita. Nomine rei finitæ eam intellige; cuius essentiæ perfectio certis finibus & quasi limitibus continetur, seu quo perfectius aliquid cogitari potest, cuiusmodi sunt omnia infra Deum, ut homo angelus &c. Etiā si possint alioqui esse infinita duratione, ut cœlum; siue intensione, ut candor. Atque hinc patet solutio secundi argumenti. Hac enim conditione relinquitur Deus Opt. Max extra hanc diuisionem, ut qui infinitate perfectionis suæ, in nullo genere rerum comprehendi possit, ut alibi ostenditur.

Octaua

Octaua cõditio est, ut id quod signatur sit ens completum, quod duo complectitur genera. Si enim sit res singularis, ens completum erit, quod non pertinet ad cõstitutionem ullius entis per se, ut Socrates, hic candor. Hæc enim nullum ens per se, vniusuè naturæ aut essentiæ constituunt. Si verò sit res communis, ens completum erit id, quod prædicatur in quæstione [quid est] de ente singulari completo, ut [homo & animal] de Socrate, & [cãdor ac color] de hoc candore. Vtrumq; uerò genus completorum entiũ intelligendum est in hac extrema conditione, quia si completa prioris generis ponuntur per se in prædicamẽtis, cum illa sint indiuidua, ex quibus solis prædicamentum non cõstituitur, necesse est, ut etiam posterioris generis completa ponantur, quæ sunt genera & species. Vnde intelliges excludi ab hac diuisione omnes partes entium per se tam integrantes, quam essentiales physico more componẽtes, omnes iam differentias uniuersales & indiuiduantes, [punctum, instans] & mutatum esse, quæ partes formales lineæ, temporis & motus esse dicũtur. Hinc colligitur solutio primi argumenti initio propositi. Patet igitur quonam pacto intelligendum sit quod diuiditur hoc capite. Diuiditur enim uox una simplex accommodata ad rei naturam, signans id, quod est ens per se, reale, finitum & completum.

Sintnè decem tantum Prædicamenta, quæ Aristoteles hoc capite recensuit.

QVÆSTIO SECVNDA.

Qvod plura sint Prędicamenta quã decem, sic licet primò ostendere. Aristot. 1. Top. lib. cap. 7. existimat omnia, quæ quoquo modo esse aut fingi possunt, poni in Categoriis, sed entia commẽtitia, rerum differentię, & ut semel dicam, entia incompleta non ponuntur in aliqua Categoria, quas Aristot. numerauit, ut ex pręcedenti quęst. colligi potest: Ergo pręter eas alię Categorię constituendę sunt. Secundò entia rationis sic sunt inter se affecta vt alia sint genera, alia species, alia indiuidua; efficiunt igitur Categoriam, quæ nulla erit ex decem numeratis.

Dicendum est tamen cum Arist. decem tantum esse prædicamenta, quod ratione quadam dialectica cõfirmari solet: quam vt melius intelligas, aduerte, distinctionẽ prædicamentorum sumendam esse ex ordine ad primum subiectum, quod est prima substantia alio tamen modo apud Metaphysicum, alio apud Dialecticum. Nã apud Metaphysicum sumẽda est ex variis modis essendi, in prima substantia: apud Dialecticũ uerò ex uarijs modis prædicandi de eadem. Hinc fit ut argumentum, quo numerus prædicamentorum Logicè confirmatur, non soleat duci ex ratione essendi, sed prædicandi; ducitur autem hoc pacto: tot sunt prædicamenta, quot sunt modi prædicandi de primis substantijs; decẽ aũt sunt modi prędicãdi de primis substãtiis; Ergo decẽ sunt Prædicamenta. Maior propositio patet ex dictis. Minor & inductione & ratiocinatione probatur. Inductione quidẽ hoc pacto. Eorũ, quę ponuntur in prædicamentis alia prædicantur de primis substantijs in quæstione quid est, quæ quidem sunt substantiæ; alia in quæstione quantum est, quæ sunt quantitates; alia in quæstione quale est præssè ac propriè accepta, quæ sunt qualitates; alia in q̃stione ad quid refertur, quę sũt relationes; alia in quæstione quid agit, quæ sunt actiones: alia in quæstione quid patitur, quæ sũt passiones; alia in quæstione ubi est, quæ sũt loca; alia in quęstione quo positum est, quę sunt uarij situs positionesve; alia in quæstione, qua tp̃s quæritur, ut qua ætate fuit, quæ quidem sunt uaria tempora; alia in quæstione habitus, ut quo pacto Socrates sit inductus, ornatus aut armatus, quæ sũt varii habitus, nec sese offert alius prædicationis modus. Decem sunt igitur modi prędicandi de primis substantiis utpote Substantiæ, Quãtitatis, Qualitatis, Relationis, Actionis, Passionis, Loci, Situs, Tẽporis & Habitus. Ratiocinatione hoc fere mõ probatur à D. Thoma 5. lib. Metaphys. lect. 9. &

9. & expressius 3. Phys. lect. 5. Quicquid prædicatur de prima substantia vno è tribus modis de ea dicitur; aut enim pertinet ad eius essentiam: aut nõ pertinet quidem, sed tamen inhæret ei, aut nec pertinet ad eius essentiam, neq; inhæret ei, sed solum extrinsecus denominat. Si pertinet ad essentiam primæ substãtiæ, est substantia; si non pertinet ad essentiam eius, sed tamen inhæret ei, aut conuenit ei absolutè, aut cõparatè: Si absolutè, aut sequitur materiam aut formam; si materiam, est quantitas, si formam qualitas; si verò comparatè est relatio. Quod si nec pertinet ad essentiã eius, neq; inhæret ei, sed solum extrinsecus denominat, aut denominat illã ratione principij actiui à quo acta procedit, aut rõne termini, hoc est, potentiæ, ut ita dicam, receptiuę, quæ actu recipitur, aut neutrius rõne: Si rõne principij actiui est actio, quo pacto acquisitio caloris, qui ab igne producitur, denominat ignem agentem, quia in igne est uis agendi, à qua actu procedit calor; si rõne termini, seu potentiæ receptiuę, est passio, quo pacto eadem caloris acquisitio præbet ligno, à quo recipitur, nomen & rationem patientis, quia in ipso est uis, seu potestas, qua actu calor accipitur. Si verò id, quod extrinsecus denominat nec rõne principij, nec ratione termini denominat substantiam primã, aut denominat illam vt mensura aut aliter; Sicut mensura, aut vt mẽsura magnitudinis; aut durationis: Si ut mẽsura magnitudinis est locus, si modo nulla ordinis partiũ in loco rõ habeat. Quod si huiusmodi ordinis habeatur rõ, erit situs, sicut mensura durationis est tempus. Deniq; si non denominat ut mensura est habitus, quo pacto homines à pileo dicuntur pileati, à ueste uestiti, ab armis armati, & sic à cęt. Hæc ferè est probatio D. Thomæ, sumpta à uariis modis prædicandi: quæ tamen, si rectè attendis, modos ẽt essendi quodammodo attingit.

Si quis aũt in hac argumentatione quærat, quo pacto sit illud, quantitatẽ sequi materiam, & qualitatẽ sequi formam, utrũnè, quia sola quãtitas inhęrat in materia, & sola qualitas in forma, an verò, quia quãtitas profluat à materia, qualitas à forma: neutra pars danda erit. Neutra enim de caũsa hęc distinctio usurpatur: cũ apertissimũ sit, multas esse qualitates, quę in materia inhęreant, ut sunt calor & frigus, nec ipsa quantitas, à materia profluat, sed ab essentia substantiæ corporeæ; Dicendũ est igitur hunc loquendi morem, idcirco usurpari à Philosophis, quia quantitas solis rebus materia constantibus conuenit; qualitas verò & formis existentibus extra materiam (ut potè angelis & animæ humanæ) ex his rebus omnibus, quæ forma cõstant, quales sunt, homo, lapis & cæteræ res naturales.

Si quis ẽt quærat, qua ratione dicatur passio extrinsecus denominare substantiã, quæ patitur, cum oĩs passio uideatur inesse in re quæ patitur, id quod affirmet Arist. & oẽs Philosophi. Respondendum est, alijs expositionibus hoc loco pretermissis passionem, qua passio est, non includere in sua ratione, quod inhæreat in patiente, sed qđ tñ recipiatur ab eo reali coniunctione, siue per ueram inhærentiam, siue per modum inhærentiæ: Nã cum quis mouetur loco, patitur ille quidem & aliquid recipit quasi formam reali coniunctione; sed tñ nouus locus quem recipit in eo non inhæret uera inhęrẽtia, sed quasi inhæret. Quia igitur passio, qua ratione passio est, non includit in sua ratione ueram inhærentiam in re, quæ patitur; idcircò ea numeratur à D. Thoma, in his, quę extrinsecus denominant, quasi cui non repugnat secundũ cõmunem rationem passionis non inhærẽre uera inhærentia, in re, quæ patitur. Qđ aũt Arist. & cæteri Philosophi affirmant, omnẽ passionem inesse in re, quę patitur, non aliter intelligendum est, quam ut modo exposuimus, aut vera scilicet inhærentia, aut coniunctione aliqua reali.

Restat ut argumẽtis initio propositis respondeamus. Ad primum dicẽdũ est, Arist. sic intelligendum esse, oĩa, quæ quoquo modo esse aut fingi possunt, mõ aliquo poni in pdicamẽtis, aut per se, aut reductiuè excepto tñ Deo, qui propter infinitã perfectionem essentiæ suæ, nec per se, nec reductiuè in Prædicamentis poni debet. Itaque eo uno excepto, cætera oĩa aut per se, aut reductiuè ponuntur in prædicamentis; per se qui-

se quidem ea quibus competunt 8.i lę conditiones supra positæ: Reductitię autem reliqua omnia, quibus aliqua dicitur esse cõditio. Quapropter ut omnia generatim percurramus, æquiuoca reuocantur ad prędicamenta per vniuoca, & per alia, non æquiuoca: quæ complectuntur: complexa per simplicia ex quibus constant: concreta accidentium per abstracta: & abstracta substantiarum per cõcreta; priuationes & q̃uis aliæ negationes, per ea quorũ sunt negationes: existentię per essentias, quarum sunt existentiæ: entia per accidẽs, per entia per se; entia conficta, per entia vera: Ex quibus finguntur composita: entia incompleta per ea, quę sunt completa: denique entia rationis, per entia realia, in quibus fundantur. Ex his patet solutio ad secundum.

CAPVT QVINTVM DE SVBSTANTIA.

VBSTANTIA autem, quæ proprijssimè & primò maximeque substantia dicitur, ea nimirum est, quæ neque de subiecto vllo dicitur, neque in vllo est prorsus subiecto: ut aliquis homo, vel aliquis equus. Secundæ verò substantię dicuntur, & eę species, in quibus eæ, quę primò dicuntur substantiæ insunt: & harum specierum etiã genera; ceu in homine quidem est ut specie, quidam homo: genus autem huiusce speciei animal est. Secundæ igitur hæ dicuntur substantiæ, ut homo ac animal. Patet autem ex dictis, nomen eorum quæ de subiecto dicuntur, rationemque de subiecto necessariò prędicari, ut homo de aliquo homine dicitur ut de subiecto; atque nomen de hoc prædicatur, vt patet; hominem enim de quodam homine prædicabis: & ratio etiam hominis, de quodam homine prædicabitur. Quidam enim homo & homo est, & etiam animal: quare de subiecto tam nomen, quam ratio prædicabitur. Eorum verò quæ in subiecto sunt, in plurimis quidem neque nomen, neque ratio prædicabitur de subiecto: in aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet de subiecto prædicari interdum, rationem verò est impossibile; ut album cum in subiecto sit corpore, prædicatur de subiecto: dicitur enim corpus album; ratio verò albi de corpore, nunquam prędicabitur. Alia verò omnia, aut de subiectis dicuntur primis substantijs, aut in subiectis eis sunt. Hoc autem manifestum singula depromenti fuerit, ut animal de homine prædicatur: ergo & de quodam homine prædicabitur: nam si de nullo quorundam hominum, neque omninò de homine. Rursus calor in corpore est, ergo & in quodam corpore; nam si non in aliquo singulorum corporum est, nec omninò in corpore; quare alia omnia, aut de subiectis primis dicuntur substantijs, aut in subiectis eis sunt. Non existentibus igitur primis substantijs, aliquid aliorum esse impossibile est. Omnia enim alia, aut prædicantur de eis, aut in subiectis eis insunt. Quæ non existentibus primis substantijs, aliquid aliorum esse est impossibile. Secundarum verò substantiarum, magis substantia est species, quam genus; propinquior enim primæ est substantiæ. Si quis enim prima substantia quid sit, edat, euidentius conuenientiusque reddiderit, si speciem, quam

genus

genus reddat; ut hominem quendam manifestius assignabit, hominem potius quàm animal assignans. Illud enim proprium magis cuiusdam hominis, hoc autem communius. Et cum quandam arborem assignauerit, manifestius assignabit, arborem assignando, quàm plantam. Præterea primæ substantiæ, ideò quod alijs omnibus subijciuntur, & omnia alia de ipsis, vel prædicantur, vel in ipsis sunt, ea gratia primæ substantiæ maximè dicuntur. Vt autem primæ substantiæ ad omnia se habent cætera, ita se species ad genus habet; subijcitur enim species generi; genera enim de speciebus prædicantur: species autem cum generibus non conuertuntur. Quare & ex his species genere substantia magis est. Ipsarum verò specierum quæcunque genera non sunt, altera magis altera substantia nulla est. Nihilo enim accommodatius assignabis de quodam homine, hominem assignando quàm de quodam equo equum. Similiter autem & in primis substantijs nulla altera magis altera substantia. Nihilo enim magis quidam homo substantia est, quàm bos quidam. Meritò igitur primas substantias, solæ aliorum species generaque secundæ substantiæ dicuntur. Sola enim hæc eorum, quæ prædicantur, primam substantiam indicant; quendam enim hominem si quis edisserat quid sit, speciem quàm genus accommodatius demonstrabit, & manifestius quid sit faciet, hominem quàm animal attribuendo. Aliorum verò omnium quicquid attribuat quis, tribuet extraneè; velut album, aut currit, aut aliud quodcunque huiusmodi depromendo, eò quod alijs omnibus subijciuntur, & omnia alia de illis vel prædicantur, vel in ipsis sunt, propriissimè dicuntur substantiæ. Sicut autem primæ substantiæ ad omnia se habent cætera, ita genera, & species primarum substantiarum ad reliqua omnia se habent cætera, ita genera, & species primarum substantiarum ad reliqua omnia se habent, de his enim reliqua omnia prædicantur; quendã enim hominem dices Grammaticum, esse ergo & hominem, & animal Grammaticum dices esse; similiter & in alijs. Commune à omni substantiæ est, in subiecto non esse. Prima namque substantia, nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur. Secundarum verò substantiarum constat quidem etiam sic, in subiecto nullam esse: homo enim de subiecto quidem homine quodam dicitur, in subiecto verò nullo est, neque enim in quodam homine homo est. Similiter autem & animal de subiecto quidem dicitur quodam homine, non etiam, animal in quodam homine. Præterea eorum, quæ in subiecto sunt, nomen quidem de subiecto prædicari interdum nihil prohibet: rationem verò est impossibile. Secundarum verò substantiarum de subiecto & ratio & nomen prædicatur; rationem enim hominis de quodam homine prædicabis, & animalis similiter: quare non erit eorum substantia, quæ sunt in subiecto. Non est autem proprium substantiæ hoc: quippe & differentia eorum est, quæ in subiecto non sunt; bipes enim, & gressibile de subiecto quidem homine quodam dicitur, in subiecto verò est nullo: neque enim in homine bipes est, neque gressibile. Ratio quoque differentiæ de illo prædicatur, de quocunque ipsa differentia dicitur: velut si gressibile de homine prædicatur, & ratio gressibilis de homine prædicabitur, est enim homo gressibilis. Neque verò nos substantiarum partes conturbent, quæ ita in toto sunt, quasi in subiecto sint, ne fortè eas non esse substantias fateri cogamur. Non enim sic in subiecto quippiam esse, quemadmodum partem esse dicitur. Inest autem substantijs differentijsque omnes uniuocè vt prædicentur. Omnia enim, quæ ab his prædicata sumuntur, aut de indiuiduis, aut de speciebus prædicantur. A prima namque substantia, prædicatio nulla est: de nullo enim subiecto dicitur. Secundarum verò substantiarũ spẽs quidẽ

de

de indiuiduo prædicatur, genus autem & de specie prædicatur, & de indiuiduo. Similiter autem & differentiæ & de speciebus & indiuiduis prædicantur. Iam verò & rationem primæ substantiæ specierum generumque suscipiunt & species generis; quæcunque enim de prædicato dicuntur, eadem & de subiecto dicentur. Similiter autem rationem differentiarum suscipiunt species & indiuidua. Vniuoca autem sunt, quorum & nomen commune est & ratio eadem; quare omnia, quæ à substantijs, differentiisque sunt, vniuocè prædicantur. Omnis autem substantia hoc aliquid significare videtur, in primis igitur substātijs indubitabile id, verumque est, hoc aliquid ipsas significare. Indiuiduum enim unumque numero est, quod significatur. In secundis verò substantijs, similiter quidem propter appellationis figuram hoc aliquid significare videtur, cum quis aut hominem, aut animal dixerit, non tamen est verum, sed quale quid potius significat, non est enim vnum ipsum subiectum, ut ipsa substantia prima; sed de pluribus ipse homo & animal dicitur, verum quod quale quid absolutè significat, perinde ac album; nihil enim aliud album, quam quale significat. At species & genus circa substantiam quale ipsum definiunt, qualem enim quandam substantiam sanè significant. Genere tamen amplior definitio, quam specie fieri solet; qui namque animal dicit, is plura complectitur, quam ijs qui hominem dicit. Competit præterea substantiis, & nihil ipsis contrarium esse. Primæ namque substantiæ, ut alicui homini, aut alicui animali, quidnam contrarium fuerit? nihil enim prorsus his aduersatur. At neque ipsi homini, vel animali contrarium quicquam esse videtur. Non tamen hoc substantiæ proprium est: & alijs enim competit, vt quantitati: bicubito enim aut tricubito nihil contrarium esse videtur; neque ipsis decem, neque talium cuiquam quicquam aduersatur. Nisi quispiam multum pauco, aut magnum paruo dixerit esse contrarium; attamen nihil eorum, quæ definitæ sunt quantitatis, cuiquam prorsus aduersari videtur. At verò substantia non suscipere gradus videtur, vt sit magis minusvè talis. Atque non dico substantiam substantia non magis substantiam esse; hoc enim iam diximus ita esse; sed quanquam substantiam, idipsum quod est, non dici magis ac minus esse; veluti si substantia eadem homo sit, non est magis ac minus aut seipso aut alio, homo: non enim alius alio magis homo est; perinde atque album aliud alio magis ac minus est album; corpus enim album magis album nunc quam prius, & calidum magis nunc calidum ac minus dicitur esse: substantia verò non magis dicitur, neque minus; neque homo magis nunc homo quam prius dicitur esse, neque cæterorum quicquam omnino, quæ substantiæ subeunt rationem. Quare patet, substantiam gradus suscipere non posse, ut magis sit unquam id quod est, atque minus. Maximè verò substantiæ proprium hoc esse videtur, idem inquam, vnumque numero permanens contrariorum esse susceptiuum: quale nihil in ijs, quæ substantiæ non subeunt rationem, proferre possis, quod unum numero cum sit, recipere in se simul contraria possit, vt color unus idemque numero, albus idem ac niger: negotiumuè idem numero, bonum malumque ut dicatur, ac in cæteris similiter, quæcunque substantia non sunt. Substantia autem una eademque numero contrariorum est susceptiua, ueluti quidam homo vnus ac idem interdum fit albus, interdum niger, & calidus atque frigidus, & uitiosus: ad alia verò nulla ipsum accommodari videtur. Nisi fortasse quispiam instaret, orationem, opinionemque dicens contrariorum esse susceptiuas. Eadem enim o-

I ratio

ratio vera falsaque esse videtur; nam si vera est hæc oratio, quempiam inquam sedere, si ille surgat, eadem hæc oratio falsa erit. Idem & in opinione fieri videtur; nam si quispiam verè opinatur quempiam sedere, si surgat ille, falsò nimirum opinabitur, qui de illo eandem habet opinionem. Enimverò si quispiam & eis illud accommodatum duxerit esse, in modo tamen habebit utrique differentiam, substantiæ enim ipsæ sui mutatione, contrariorum sunt susceptrices, sit fit enim ex calido quippiam frigidum, mutatur sanè; alteratur enim ut patet: & similiter si nigrum ex albo fit, & studiosum è vitioso, & in cæteris simili modo, unumquidque mutationem suscipiens, contrariorum est susceptiuum. In oratione verò atque opinione non ita fit, sed ipsę quidem immobiles penitus manent: si res autem moueatur, ibi tum euadunt circa eas contraria; oratio namque eadem manet, quempiam inquam sedere. Re autem mota, interdum vera interdum falsa fit; eadem circa opinionem etiam fiunt. Quare saltem hoc quidem modo substantiæ proprium erit, ipsam sui mutatione susceptricem contrariorum esse. Quod si quispiam & hoc acceptet, opinionem ut putet, orationemuè susceptiuas contrariorum esse, sciat idipsum verum non esse. Oratio namque opinioue, non quia suscipiunt aliquid, ideo susceptiua contrariorum esse dicuntur: Sed quia circa quippiam aliud accidit aliqui. Ex eo namque uera uel falsa oratio, ac opinio dicitur esse, quia res ipsa est aut non est: non quia ipsæ contrariorum sunt susceptiuæ. Simpliciter enim à nulla re prorsus aut oratio, aut opinio mouetur; quare non erunt susceptiua profectò contrariorum, si passio in ipsis nulla efficiatur. At substantia hoc susceptiua contrariorum dicitur esse, quod contraria suscipit. Atque vnumquodque talium ipsa suscipiens, susceptrix contrariorum dicitur esse. Quare substantiæ proprium erit, ipsum unum, idemque numero permanentem, mutatione sui susceptricem esse contrariorum. Sed de substantia quidem hactenus.

ABsoluta prima lib. parte aggredit Aristot. secundam, præcipuamque, ĩ qua singulatim de Prædicamentis præcipuis disserit. Exorditur autem à substãtia, quia substantia est primum genus rerum, cuius respectu, (ut ipse 4. Metaph. lib. ait) cætera omnia quæ qualemcunque essendi rationẽ participant dicuntur essentia, itemque qa reliqua omnia huic quasi fundamento incũbunt: quo proinde sublato, illa consistere non possunt, vt hoc eodem c. docet. Complectitur autem hoc caput duas partes p̃cipuas. In priori explicantur ea quæ per se in hoc prædicamento ponuntur, moxque inter se comparantur. In posteriori tradun tur quædam eorundem proprietates.

Substantiæ autem quæ) Quasi præmissa diuisione substantiæ in primam & secũdam, definit priori loco primã, eo q̃ hæc ut ipse ait, propriè ĩprimis & maximè substantia dicatur. Vt autem intelligas, cur Arist. ijs verbis primam substantiam signauerit; animaduerte, substãtiæ vocabulum quatuor modis accipi solere; Vno p̃ cuius libet rei essentia, quã signationem explicat Arist. 5. Metaphys. ca. 8. cum ait: Substãtiæ nomine ĩter alias signari quidditatẽ, cuius libet rei ẽt non substantiæ, ut exponit Alexãder. Alter pro substãtia, qua ratione ab accidentib. distinguitur, etsi non sit substãtia completa, quo pacto Arist. hoc ipso ca. & alibi sæpè, vt ca. 7. huius lib. & 1. Phys. 3. & 6. & alijs locis complurib. vocat substãtias entia omnia realia, quæ nõ sunt ĩ subiecto, etsi cõpleta non sint, vt caput, manũ, materiam & formam. Tertiò, p̃ substãtia com-

completa, quæ per se ponitur in hoc pdicamento: siue sit singularis, quæ vocat prima, siue accidentalis quæ dicitur secunda, quo pacto substantiæ vocabulum in primam & secūdam diuiditur ab Arist. & fermè in toto c. vsurpatur. Quartò, pro sola indiuidua substantia, quæ per se in hoc prædicamento ponitur, ut pro Socrate & Platone: quo pacto accipitur ab Arist. 7. Meta. cap. 1. vbi ait genera, & species substantiarum non esse substantias & hoc loco uocatur prima substātia. Admonendum est etiā primam substantiæ significationē latè admodū patere: secūdam verò esse propriā: tertiam magis propriam: extremam maximè propriam. Nam substantia ppriè est ens per se existens, seu non in alio. Ex his autem quæ nō sunt in alio, magis propriè dicuntur per se existere ea quæ sunt completa, quā quæ sunt incōpleta. Ex completis deniq. multò verius adhuc dicentur existere per se, quę sunt indiuidua, quandoquidem indiuidua non existunt per inferiora quemadmodum ea, quæ sunt accidētalia, sed immediatè per se ipsa.

Quę cum ita sint, perspicuum relinquitur, meritò Arist appellasse primam substantiam propriissimè substantiam, eo φ hæc sola inter substantias creaturarum verissimè dici possit habere esse se, & non in alio. Reliqua duo uerba primò ac maximè idem uidentur ualere ac propriissimè, neq alia de causa adiecta esse, nisi ut magis cōmendaretur primarum substantiarum dignitas & præstantia, aut certè explicationis causa.

Quæ neque de subiecto] Prima substantia, īquit, est, quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neque ī subiecto aliquo est. In qua definitione loco generis nō est intelligenda substantia, quæ in primā & secundā diuiditur: Sic enim superuacanea esset pars illa definitionis, [nec ī subiecto est] cū omni propriè dictæ conueniat, non esse in subiecto, sed intelligendum est ens, quod c. 2. posteriori diuisione distributum fuit ī ea, quæ dicuntur de subiecto &c. Vtpote ens p se reale, finitum & cōpletū, ut supra dictū est; φ alij uno uerbo pdicamētale uocant. Quo fit, ut p hanc definitionis partē excludantur omnia entia, quæ talia nō sūt atq; ita omnes doctrinæ substātiales & omnes partes Physicæ aut integrantes substātiarū, q a nihil horū est ens cōpletum. Cū verò additur neq. de subiecto ullo dicitur, hoc est, de nulla parte subiecta prædicatur essentialiter, excluduntur omnia entia cōpleta vniuersalia, quæ sub ente pro genere posito comprehendunt, vtpote accidentia uniuersalia & secundę substantiæ. Cū autē adiungitur [nec in subiecto vllo est,] excluduntur accidentia singularia.

Secundæ verò substantiæ] In hac definitione secundarum substantiarum collocādum est pro genere illud idem, quod in superiori definitione ponendum esse diximus, vt sic exponatur tota definitio: Secūdæ substantiæ sunt entia prædicamentalia, quæ sunt species aut genera, in quibus primę substantiæ insunt, hoc est, quibus primæ substantiæ essentiali prædicatione subiiciuntur, ut homo atq. animal; per entia prædicamentalia, quia subintelligenda esse diximus, excluduntur ea omnia, quæ per genus superioris definitionis reiecta sunt. Per secundam verò definitionis partem reiiciuntur omnia singularia entia, quæ in prima parte continentur, nempè singularia accidentia & singulares substātiæ quas primas appellauimus. Per tertiā denique excluduntur accidentia vniuersalia, quia ijs non subiiciuntur primæ substantiæ essentiali prædicatione; si uis hanc definitionem ad numerum singularem traducere, dicito; Secundam substantiam esse ens prædicamentale, quod est species, aut genus, in quo inest prima substantia.

Manifestum autem] Vt planius intelligantur, simulque aperiatur uia ad comparandas primas substantias cum secundis, & vtraque inter se, docet hoc loco, quid intersit interdici de subiecto & esse in subiecto. Quod ut intelligas aduerte, id prædicari nomine de aliquo; cuius nomen illi attribuitur; siue tale nomen significet aliquid essentiale rei, cui attribuitur, siue accidentarium; quo pacto prædicatur de homine, non solum animal rationis particeps & cætera pertinentia ad eius essentiam, sed etiam album, grammaticum &

cętera accidentia: id autem prędicari ratio ne cuius ratio obiectiua, siue essentia nomine signata pertinet ad rationem obiectiuã, siue essentiam subiecti, quo pacto genera & differentiæ prædicantur de speciebus. & de indiuiduis. Discrimen ergo, quod Arist. tradit inter ea, quæ dicũtur de subiecto, & ea, quæ sunt in subiecto, est, quod ea, quæ de subiecto dicũtur, prædicantur nomine & ratione de substantijs; at verò id quod est in aliquo vt in subiecto, ita se habent, vt si abstractè sumatur, nec nomine nec ratione de eo dicatur, hoc est, de substãtia. Atque hoc est, quod ait, [plurimis quidē nec nomē nec ratio prædicabitur de subiecto.] Si verò sumatur cõcretè, vt si dicas cãdidũ, grãmaticũ, potest illa quidē prædicari nomine, verũ ratione nequaquã. Dicimus n. cygnũ esse cãdidũ, & Aristarchũ grãmaticũ; cæterum ratio & essentia candidi aut grãmatici non pertinet ad essentiam cygni & Aristarchi, etsi accidentaria prædicatione, de illis prædicantur. Hoc autem significat Arist. cũ ait, [in aliquib. tãutē nihil prohibet de subiecto prædicari interdum, ratione verò est impossibile.] Dixit autem, [nihil prohibet,] quia quædam accidentia non habent concreta nomina, quæquidem sint vsurpata, vt linea & alia huiusmodi. Cæterũm nihil obstat, quò minus concretis nominibus prædicentur, si illa fingantur, vt si dicas, lineatum, virtuosum, quod tamen vsus non fert. Videtur & Arist. addidisse hęc verba, propter quædam accidentia, quæ nõ possent denominare substantiam, qualia sunt inhærens, disponens, (ut de dispositionibus dicitur) & alia huiusmodi. Hæc enim etsi habeant nomina concreta vsurpata, nunquam tamen dicuntur nomine proprio de subiecto, quod est substantia.

Alia verò omnia] Iam cõparat primas substantias cum secundis, docetq. primas esse maximè substantias, id q. hac ratione probat. Cætera omnia, quæ i prædicamentis ponunt, aut dicuntur de primis substãtis, ut de subiectis, aut in eis, ut in subiectis inhærent, (hoc à nobis infra probabitur.) Ergo primæ substãtiæ sunt maximè substãtię. Conclusio hæc non ponitur i hac parte cõtextus, sed tamen in sequentibus planè supponitur ex hoc antecedente. Consequẽtia perspicua est, quia si primæ substantiæ cęteris omnibus tam substantiis, quã accidẽtib. subijciuntur, non dubium est, quin maximè substent, si autem maximè substant, perspicuum est, eas esse maximè substantias. Admonendum est tamen primas substantias non ideo esse maximè substantias, quia maximè substant, sed quia sunt maximè substantiæ, idcirco maximè substare. Nam substantiæ ratio non consistit ĩ substando alijs, sed in per se existendo: ex signo ergo & effectu potius, quam ex propria ratione substantiæ colligit hoc loco Arist. primas substantias esse maximè substantias, quæ postea planius intelliges. Si quis verò obijciat scientias, & virtutes esse in anima, vt in subiecto: animam verò non esse primam substantiam: Ergo non omnia accidentia inhærere in primis substantiis: neganda est consequentia, quia q. inheret parti, dicitur & inhærere toti. Quod si adhuc vrgeat, dicens non semper animã esse in homine, & proinde tum saltem, cum illa à corpore separata est, accidentia, quæ in ipsa existunt non esse in prima substantia. Dicito etiam eiusmodi accidentia apta esse, ut sint in prima substantia, quatenus scilicet sunt in parte, quæ apta est, esse in toto; hic autem non esse sermonem de actu solo: sed de actu & aptitudine.

Hoc autem manifestum singula depromẽti fuerit] Probat vtramq. partem Arist. priorem hoc pacto: animal prædicatur de homine, ut de subiecto; Ergo & de aliquo ex singulis hominibus, ut de Socrate, aut Platone eodem modo prædicatur. Nam si de nullo ex singulis hominibus dicitur vt de subiecto: Ergo nec de homine dicetur, ut de subiecto. Id quod de cæteris generibus substantiarum eadem ratione vult esse concludendum. Supponit enim tanquam perspicuum, ut Ammon annotauit, species infimas dici de primis substantijs vt de Socrate, aut Platone, vt de subiectis. Posteriorem hoc modo. Color est in corpore, vt in subiecto inhæsionis: Ergo & in aliquo ex singulis corporibus.

poribus. Nam si in nullo ex singulis corporibus hoc modo sit, nec in corpore erit, vt in subiecto inhæsionis, id quod de cæteris accidentib. realibus, quæ in secundis substantijs inhærent, eadem ratione colligendum esse innuit. At dicat aliquis, à prædicato superiori ad inferius, ut Dialectici dicunt, affirmando non licet argumentari: perperam igitur colligit Arist. animal dici de aliquo ex singulis hominibus, quia dicitur de homine, qui singulis hominibus, superior est: aut colorem esse in aliquo ex singulis corporibus, quia est in corpore, quod superius est. Item ab inferiori ad superius negando non licet argumentari, ut ēt Dialectici affirmant; Ergo non rectè colligit Arist. animal si non dicitur de singulis hominibus, non ēt dici de homine; aut colorē non esse in corpore, ut in subiecto, si ī nullo est ex singulis corporib. Ad hoc argumentum dicendū est, uitiosam esse argumentationem à prędicato superiori ad inferius affirmādo, quando proceditur à prædicato superiori non distributo ad aliquod singulare certum, vt si dicas, albū dici de homine: Ergo & de hoc homine; esse autem firmum, cum proceditur a superiori prædicato distributo. ut Arist. fecit. Sic enim argumentatus fuit; animal prædicatur de homine, ut de subiecto, hoc est, essētialiter aut vniuersaliter (vt tertio c. exposuimus) Ergo de aliquo ex singulis hominibus, imò etiam firmam esse, cum proceditur à prædicato superiori non distributo ad aliquod singulare sub disiunctione, ut si dicas, album dicitur de homine; Ergo de hoc singulari homine, aut de illo, & sic de cæteris. Eodem modo dicendum est, uitiosam esse argumentationem cum negando proceditur ab inferiori determinato ad superius, ut si dicas: color non est in Socrate: Ergo non est in homine; esse autem firmā, si ab omnibus inferioribus sufficienter numeratis ad superius negando progrediamur, vt Arist. fecit sic enim est argumentatus: si animal de nullo ex singulis hominibus prædicatur, nec etiam de homine; & si in nullo ex singulis corporibus est color, nec erit in corpore.

Non existentibus igitur) Colligit ex proximè dictis hoc corolarium, sublatis omnibus primis substantiis, nullam secundā substantiam, nullumque accidens posse remanere, quo loco duo sunt admonenda, alterum est, illud esse intelligendum, quando primæ substantiæ ita auferunt, ut neq. earum partes supersint. Alterum est, Arist. loqui de substātiis & accidentib. quatenus in rebus existunt, quamuis in mente manere possunt, id est, menti obiecta.

Secundarum substantiarum Comparat secundas substantias inter se, docetque primum species esse magis substātiās quā genera, quorum sunt species: id quod duabus suadet rationibus. Prior ratio est, quia species proprius accedunt ad primas substantias quam genera, cum planius & aptius declarēt naturam primarum. Nititur hæc ratio huic communi pronunciato, ꝙ proprius accedit ad id, quod est maximè tale, id magis tale est, ut color cuius natura magis accedit ad naturam candoris, is disgregat uisum maximè, quandoquidem inter colores candor id maximè efficit.

Ipsarum specierum Comparat species infimas huius prædicamenti inter se, dicitque eas esse æquè substantias, quia omnes æquè declarant naturam primarum substantiarum: hinc enim patet omnes æquè accedere ad primas substantias.

Similiter autem Comparat demum ipsas primas substantias inter se, docetque omnes quidem æquè substātias: quod solum exemplis patefacit. Ratio huius cōclusionis est, quia omnes æquè existunt per se, id quod ex eo patet, quia nulla earū eget subiecto ullo siue inhæsionis, siue prædicationis ut ex definitione primæ substantiæ perspicuum est.

Meritò igitur Ex his, quæ dixit in comparatione substantiarum docet obiter duabus rationibus, cur ex cæteris rebus omnibus, quæ de primis substantiis dicuntur, sola genera & species substantiarum, secundas substantias nominauerit. Prior ratio est, quia hæc declarant naturam primarum substantiarum, accidentia non item. Loquitur hic Aristoteles de solis prædicatis completis, cuiusmodi non sunt

modũ, si alia & alia ratione, seu quod idẽ est, cõparatione diuersorum fit magis & minus substantia.

Commune autem omnibus] Hactenus explicauit substantias, quę in hoc prędicamento per se ac directè ponuntur, hasque inter se contulit: nunc in hac secunda parte c. sex earum attributa seu proprietates tradit. Primum ergo attributum est, non esse in subiecto, quod sanè omnibus substãtiis completis, nõ autẽ solis conuenit idque ipse hoc modo ostẽdit. Nec primę substantię, nec secundę sunt in subiecto; Ergo omnibus completis substantiis commune est non esse in subiecto Quod primæ substantię nõ sint in subiecto, ex definitione primæ substantię collige. Quod autẽ nec secundę sint, hac ratione suadet. Si secundę substantiæ in aliquo essent subiecto, illud sanè esset prima substantia, siquidem primę substãtię sunt, prima subiecta & inhęsionis & prędicationis, ut patet ex iis, quę paulo superius dicta sunt: hoc autẽ fieri nõ potest: Ergo nec illud. Minorem propositionem probat, primũ, quia secundę substantię dicuntur de primis, ut de subiectis, quę autẽ de aliquo dicuntur ut de subiecto, in eodẽ ut in subiecto inesse nõ possunt. Deinde, quia quę sunt in aliquo, ut in subiecto, nõ possunt de eo ratione prędicari, sed nomine solo, cũ tñ secundę substantię, & nomine & ratione de primis dicantur.

Non est autem proprium] Ostẽdit hoc attributum, nõ esse proprium substantiarum (hoc est, nõ solũ substantiis conuenire) eò quod conueniat differentiis substantiarum, quæ nec sunt primę, nec secundę substantię. Quod autem conueniat differentiis, iisdem rationibus probat, quibus ostendit conuenire secundis. Illud tamen animaduerte, Arist. hoc loco accipere substantiæ vocabulum, pro iis tantum substantiis, quę per se in prędicamentis ponũtur, ut hactenus fecit. Ideo enim non numerat differentias substãtiarum inter substantias. Illud etiam animaduerte, gradiẽs hoc est, quod ingredi potest, & bipes usurpari in contextu pro ueris differentiis hominis, inopia uerarum differentiarum, ꝙ sępius fit apud Aristotelem: Ex dictis patet hoc attributum respectu substantiarum, quę in hoc prędicamento ponuntur, proprium esse secundo modo.

Nec nos verò] Fortè aliquis minus attentè rem considerans colligeret ex dictis, partes substantię non esse substantias hac ratione: nulla substantia est in subiecto (ut patet ex tradita substantiarum proprietate) at partes substantiæ sunt in subiecto (sunt enim in suis totis) igitur partes substantiarum non sunt substantiæ, quod est incommodũ. Ne quis igitur hãc absurdam conclusionem ex dictis perperam intellectis sibi persuaderet, aut certè ea, quæ dicta sunt, carperet, occurrit Aristotele negatione minoris, quasi ita dicat: Quanquam partes substantiarum sunt in totis, non sunt tamen in eis, quasi in subiectis, siquidem ea sola dicta sunt esse in subiecto, quæ in aliquo sunt, non tanquam partes, ut patet cap. 2. In hac obiectione & solutione intellige Aristotelem loqui, aut de solis partibus integrantibus, cuiusmodi sunt caput, manus, ac de essentialibus Physicis, hoc est, de materia & forma, aut etiam de differentiis substantiarum essentialibus.

Inest autem substantiis differentiisq;] Tradit alterum substantiarum attributũ, quod etiam substantiarum differentiis cõuenire affirmat vtpote, vt uniuocè prędicentur, subaudi de iis, de quibus prędicantur, hoc est, de indiuiduis & speciebus; nec n. de omnib. oĩnò reb. prædicãtur. Quod non vniuocè prædicentur de quibuscunq; rebus dicuntur, sic probat Aristot. Omnes prædicationes, quæ ab iis substantiis dicũtur, aut enunciant speciem de suo indiuiduo, aut genus & differentiam, de sua specie aut indiuiduo. Hæ ãt omnes prędicationes sunt uniuocę: igitur omnes prędicationes, quę à substantiis & differentiis ducuntur, sunt uniuocę; maiorem probat, quia à prima substantia, inquit, nulla est prędicatio, cum nulla prima substantia dicatur de subiecto, ut patet ex eius definitione: minorem verò sic confirmat: Quęcunq. prædicantur nomine & ratione, prędicantur vniuocè, species autem omnes de suis indiuiduis, & item genus & dif-

ferentiæ de suis speciebus, & indiuiduis nomine,& ratione prędicantur: Ergo vniuocè dicuntur.

Vt probationem maioris intelligas,animaduerte Arist.hoc loco Predicationis nomine solam directam intelligere, non autem identicam. Hæc enim cum artis sit expers,meritò ab Arist.reijcitur, nec verò quamcunque directam intelligere, sed eā dumtaxat,in qua res, quæ prædicatur, latius patet,quam res,quę subiicitur,siquidē id,quod uniuocè de alio dicitur, debet latius patere,quam illud. Prædicatione igitur accepta pro directa,& artificiosa, de subiecto minus latè patente probat.Aristot. omnes prędicationes directas à substātiis, ut earum differentiis, enūciare speciem de indiuiduo,aut genus, & differentiā de specie,& indiuiduo:nam si quæ alia prædicatio à substantiis huiusmodi generis duceretur,ea esset prædicatio primæ substantiæ de aliquo,quam ipse ostendit dari non posse,cum prima substātia de nulla re hoc prędicationis genere dicatur. Si quis roget num hoc attributum sit proprium substantiarum, quæ per se in hoc prædicamento ponuntur:dicendum est, nullo modo esse proprium,quia nec solis conuenit,cū differentiis substantiarum conueniat,nec omnibus,cum nō accommodetur primis substantiis,ut dictum est. Quod si toti generi substantiarum tam completarum, quam incompletarum tribueretur, dicendum foret esse proprium primo modo. Nam etsi non conuenit omnibus,ut diximus, solis tamen attribuitur, siquidem accidentia,q̄ in cęteris prædicamentis, siue per se, siue reductitiè ponuntur,non prędicantur uniuocè de omnibus,de quibus secundum naturam artificiosè,& ut de rebus minus latè patentibus dicuntur. Nec enim possūt de substantiis uniuocè prædicari, cum de illis non dicantur nomine, & ratione,ut in hoc lib. huiusmodi prædicatio accipitur.

Omnis autem substantia] Tradit tertium substantiarum attributum, utpote signare hoc aliquid,quod docet primo quidem aspectu uideri conuenire omnib. substantiis;cæterum re diligētius expensa,etsi reuera conueniat primis substantiis, non tamen conuenire secundis, quippe quę nō hoc aliquid,sed quale quid signant. Hæc igitur,vt intelligas,animaduerte hoc attributum,ut verba quidem sonant,non accōmodari ipsis substantiis, sed earum nominibus,ut apertissimum est. Proinde cum omnis substantia dicatur signare hoc aliquid,substantiam pro nomine substātiam significante accipi,facilè tamen accommodari ipsis substantiis,si loco uerbi[signare] intelligitur verbum,(esse:) etenim substantia est hoc aliquid,sicut eius nomen signat hoc aliquid. Illud deinde animaduerte,nihil aliud esse signare hoc aliquid. Illud deinde animaduerte, nihil aliud esse signare aliquid omninò per se existens, hoc est,qđ ita existit,ut nec existat in aliquo ut in subiecto,cui inhæreat,nec ut pars in toto,qđ constituat;quo sane modo,si loquamur de nominibus rerum, quæ ponuntur in prædicamentis omnia, & sola nomina primarum substantiarum signant hoc aliquid. Demum animaduerte signare quale quid, siue quale uno quidem modo idem esse,ac signare qualitatem proprijssimè dictam, quo pacto qualitatis uerbum accipitur,c. 8.huius lib.cum Arist. ait; qualitatem dico,qua res dicuntur quales: altero idē esse, ac signare quidquid signatur in quæstione quale est, siue in quęstione quale quid est; quo pacto qualitatis nomen passim apud Porphyrium accipitur. Tertiò idem esse, ac signare quamcumque rem uniuersalē, quo pacto hæc locutio apud Aristo.7.Metaph.c.13.& alibi sæpius,cum ait: Vniuersalia nō hoc aliquid, sed quale quid signare,atque hoc extremo modo accipitur hoc loco signare quale quid. Dicuntur autē uniuersalia qualia quędam, seu qualitates,qa qualia sunt in uno prædicabili, talia sunt in alio,in quo posita est tota ratio rei uniuersalis,qua vniuersalis:quo fit ut ingeniosè Arist.hanc prędicationem usurpans appellet uniuersalia:nunc qualia,nunc talia, quia qualia sunt in uno,talia sunt in alio. Itaque ut hæc omnia paucis colligamus, signare hoc aliquid,est signare aliquid per se omninò existens, cuiusmodi est omnis prima substantia. Signare aūt quale quid, siue

siue quale, siue tale, quæ idem ualent, est signare aliquid indefinitum; & indeterminatum ad multa, siue aliquid uniuersale, ut Simplicius rectè annotauit.

In primis igitur.] Ostendit primò nomina primarum substãtiarum reuera prędicare hoc aliquid, quia id quod prędicat, est unum numero, intellige, (per se,) & nõ (per accidens,) siue ratione alterius, ut excludat nomina secundarum substantiarũ, quæ quidem prædicant id, quod est unum numero saltem per accidens: nam secundæ substantiæ, ut existunt in singularib. per accidens sunt singulares. Quod uerò nomina secundarum substantiarum prędicare uideantur hoc aliquid, ex eo suadet, quod utraque substantia similem habeat figuram appellationis, hoc est, quia sæpè appellamus primas substantias, nominib. secundarum, ut si dicas, voca hominem, et noui hominem, hoc est, Socratem aut aliũ quempiam de quo loquaris: hac ergo ratione homo, & reliqua nomina substantiarum secundarum hoc aliquid prędicare videntur.

Non tamen est uerum.] Duo simul hic probat, & quod nomina secundarum substantiarum reuera nõ signent hoc aliquid & quod significent quale quid. Primum ea ratione probat, quia id quod signat non est unum quid, subaudi numero, cuius verbi paulò ante meminit. Alterum ex eo ꝓbat, quia secundæ substantiæ prædicantur de pluribus, utpotè eadem ratione: si quis obijciat hoc loco nomine secundarũ substantiarum sępè accipi pro primis, ut proximè dictum: Ergo signare hoc aliquid. Occurrendum est, id quidem uerum esse, si sermo sit de omni signatione, siue sit immediata, siue mediata, ac remota, ac hoc loco intelligendã esse solam proximam, & immediatam.

Verum non quale.] Quoniam dixerat nomine secundarum substantiarum prędicare quale quid, ne aliquis re parum expensa existimaret, ea proinde ad prędicamentum qualitatis pertinere, dicit nomina secundarum substantiarum alio modo signare quale quid, ac nomina prędicamẽti qualitatis, ut album. Hęc enim solum quale, seu solam qualitatem formaliter signant, ut album, solam albedinem; illa verò non absolutè qualitatem, sed qualitatẽ circa substantiam determinant, seu quod idem, substantiam qualem, & vniuersalẽ signant. Ex dictis signare hoc aliquid esse proprium primo modo, respectu totius huius prędicamenti: conuenit enim solis substantijs, non tamen omnibus: signare uerò quale quid substantiale, nullo modo esse proprium, quia non conuenit omnibus, cum non conueniant primis, nec solis, cũ conueniat differentijs, licet si ad solas secundas substantias referatur, dicatur proprium secundo modo, quia conuenit omnibus non tamen solis.

Competit pręterea] Addit iam Aristot. quartum substantiarum attributum, utpote non habere substantias contrariũ, quod quidem inductione probat, omnibus substantijs conuenire: loquitur enim de contrarijs per se, ac propriè dictis. Nam si de contrarijs per accidens, & impropriè dictis quęstio esset, multa possent cõtraria substantijs præferri, ut igni aqua, & aeri terra, quę ratione qualitatum, quibus afficiuntur, contraria per accidens esse dicantur.

Non tamen hoc.] Docet hoc attributũ solis substantiis non conuenire, quia conuenit etiam quantitatibus. Si non omnibus (fortasse enim non conuenit multo, & pauco, magno, & paruo, quę videntur quãtitates) certè definitis, ac determinatis, hoc est, ijs, quę habent finitam mensuram extensionis, vt bicubito, tricubito, denario, numero & cęteris huiusmodi: ex iis patet hoc attributum esse proprium secũdo modo, respectu substantiarum; quia conuenit omnibus, sed non solis: Quę autem Aris. hic videtur concedere, nempe, magnum & paruum, multum, & paucum, & esse quantitates, & esse contraria, non asseueranter dicuntur: cum cap. sequenti negentur: ideo tamen hic quasi admittuntur, quia etsi ponantur vera, adhuc tamen dantur quantitates, quibus nihil est contrarium.

At verò substãtia.] Tradit quintũ attributũ substantiarum, quod quidem est, substantias

ſtantias non ſuſcipere magis & minus; ſeu quod ad Logicam attinet, non prædicari cum aduerbijs magis & minus. Sed quoniam ſuperius dictum eſt, quaſdam ſubſtantias eſſe magis ſubſtantias, quam alias: docet Ariſt. id, quod hoc loco ait, ſubſtantias nimirum, non ſuſcipere magis & minus, eſſe intelligendum de ſubſtantijs ſecundum ſuam exiſtentiam acceptis. Socrates enim non dicitur magis aut minus homo, quam ipſe ſit in alio tempore, aut quam aliquis alius, quod idem in cæteris ſubſtantijs cernere licet, Ex quo patet id, quod ſupra dictum eſt: alias ſubſtantias eſſe magis ſubſtantias, quam alias, ſecundum aliquam aliam rationem ſubſtantiæ eſſe accipiendum, nempe, aut ſecundum conditionem ſubſtandi, aut per ſe exiſtendi. Eſt autem hoc attributum proprium ſecundo modo, proprium ſubſtantiarum: quia conuenit omnibus, non tamen ſolis; cum conueniat bicubito & aliis quamplutimis accidentibus.

Maximè autem] Tradit ſextum, extremumque arbitrium ſubſtantiarum, utpote quod ſubſtantia, una numero permanens ſuſceptiua ſit contrariorum, quod idcircò hactenus diſtulit, quia ſubſtantiarũ maximè proprium eſt. Exemplis autem oſtendit hoc attributum ſubſtantiis accõmodari.

Niſi fortaſſe] Obiicit ſibi Ariſt. quod nõ ſola ſubſtantia videatur contraria recipere: nam uerum & falſum ſunt contraria: eadem autem oratio & opinio poſſunt recipere veritatẽ & falſitatẽ; ex quo videtur effici orationem & opinionem poſſe recipere contraria; ſiquidem non ſolum ſubſtantias, ſed etiam res alias eſſe contrariorum capaces. Hanc obiectionem duobus modis diluit; vno quidem fiduciaria ſolutione, quæ tunc adhibetur, cum fidenter admiſſis ſumptionibus oſtendimus eas non colligere inſtitutum: altero per inſtantiam, ut Greci uocant, qua tunc utitur reſpondens, cùm opponenti negat aliquam ſumptionem. Priori igitur ſolutione admittit Ariſtot. uerum & falſum eſſe contraria, orationem item & opinionem ſuſcipere uerum & falſum, & proinde contraria, alia tamen ratione, ac ſubſtantia recipit. Subſtantia enim cõtraria recipit mutatione ſui: oratio autem, & opinio ſuſcipiunt quidem veritatem, & falſitatem, non tamẽ mutatione ſui, ſed rei ſignatæ. Circa orationem enim nulla actio uerſatur, aut circa opinionem, exiſtimationemuè, cum ipſa ex uero ſit falſa, aut è contrario: ſed circa rem prædicatam, quę ſecus accidit in ſubſtantia cum abiicit unum contrariorum, & alterum ſuſcipit. Eſt itaque ſubſtantiæ proprium, ut una numero cum ſit, mutatione ſui contrariorum ſit capax.

Quod ſi quiſpiam] Hac altera ſolutione negat Ariſtotel. ſimpliciter, & ſine diſtinctione orationem, aut opinionem accipere poſſe contraria. Re enim vera, non recipiunt oratio, aut opinio contraria, cum ex veris fiant falſæ, aut ex falſis verę; quandoquidem ſi diligentius res expendatur nulla res dicitur recipere unum contrarium, & abijcere alterum, niſi aliqua mutatio circa ipſam verſetur: Oratio autem, & opinio non fiunt verę, nec falſæ, quia mutentur, ſed quia res ipſę mutantur. Quibus verbis vult Ariſtot. ut reſiſtatur prædictæ obiectioni, negatione primæ propoſitionis: Nec enim oratio, & opinio dicendę ſunt percipere veritatem aut falſitatem; cum circa ipſas nulla mutatio fiat: cum ex ueris falſę fiunt, aut ex falſis verę.

Vtrum ſubſtantia rectè diuidatur in primam & ſecundam,

QVÆSTIO PRIMA.

QVod uitioſa ſit diuiſio ſubſtantię in primam & ſecundam his argumentis ſuaderi poteſt. Primò ſubſtantię vocabulum quatuor modis accipitur, ut initio cap. diximus, uno pro eſſentia cuiuſque rei, altero pro ſubſtantia ut ab accidentibus diſtinguitur; tertio pro ſubſtantia finita & completa; quarto pro prima ſubſtantia. Subſtantia autem ſiue primo, ſiue ſecundo modo intelligatur, non rectẽ diuiditur in primam, & ſecundam, quia

utrouis

utrouis modo sumpta latius patet, quam mēbra diuidentia. Quarto uerò modo accepta est vnum ex membris diuidentibus; & ideo non potest esse diuisum. Restat ergo ut dicendum sit, diuidi hac diuisione tertium substantię prędicatum. Atqui substantia tertio modo sumpta non est aliquid unum (esset enim aliquod genus aut species, aut indiuiduum prędicamenti substantię,) atque ita non posset diuidi in primam & secundam substantiam, ne in seipsam diuideretur; Ergo nec tertium substātiæ signatum rectè diuiditur in primam & secundam substantiam. Secundò si bona esset diuisio substantię in primam & secundam, nō prędicaretur secunda de prima, quandoquidem nullum bonum diuisionis membrum de alio membro dicitur, cum opposita esse debeant & secundę substantię dicantur de primis, ut homo & animal de Socrate & Platone; non rectè igitur diuisa est ab Arist. substantia in primam & secundam.

Dicendum est tamen rectè diuisam esse substantiam, in primam & secundam, accepto substantię uocabulo tertio modo, id quod hac ratione perspicuū fit. Omnis substantia, quę per se in prędicamento ponitur, aut est uniuersalis aut singularis. Si singularis, est prima, si uniuersalis secunda: rectè igitur diuisa est substantia in primam & secundam. Atq; huic sentētię subscribunt omnes Philosophi, qui substantiam in primam, & secundam diuidunt, verum qua ratione substantia hac diuisione distribuatur non satis constat.

Illud tamen in primis dici potest, substantiam diuidi in primam & secundam analogica diuisione, secundum rationem per se existendi, quasi in eam, quę omnino per se existit, & in eam, quę non omnino per se existit, sed quadam ex parte. Dicitur autem prima substantia omnino per se existere, quia nec existit in subiecto inhęsionis, nec in subiecto prędicationis: secunda autem quadam ex parte; quia non existit in subiecto inhęsionis etsi existit in subiecto, prędicationis, utpote in prima substantia de qua dicitur, ut de subiecto, ex quo plana fit ratio analogię in diuidendo.

Potest autem hęc sententia probari ex primæ ac secundę substantiæ definitionibus. Prima enim substantia definitur ens, quod nec de subiecto dicitur, nec in subiecto est. Quę oratio satis apertè explicat cōditionem per se existendi: seu non existendi in subiecto aliquo siue inhæsionis, siue prędicationis. Secundę autem definiuntur esse genera & species primarum. In qua definitione notatur respectus ad primas substantias, idq; meritò, quia secundę substantię per primas existunt; atque adeo cum spectātur quo ad existendi conditionem, per ordinem ad primas, in quibus existunt, definiri debent.

At obiiciet aliquis contra hanc expositionem, hoc modo. Substantia genus summum definiri solet ens per se existens (ens inquam, per se reale, finitum & completū, ut acceptum fuit cap. 20.) Ergo substantia non diuiditur in primam & secundam, secundum rationem per se existendi. Probatur consequentia in primis, quia hoc pacto idem diuideretur in seipsum, quippe cum substantia genus summum sit una ex iis substantijs; deinde quia definitio substātię generis summi debet ex ęquo conuenire omnibus substantijs quę per se in prędicamento ponuntur; substantia autem iuxta hanc sententiam ita diuiditur in primā & secundam, ut primo ac simpliciter dicatur de prima, secundo autem loco & secundum quid de secunda.

Ad hanc obiectionem dicendum est, diuidi substantiam, quę est genus summum in primam & secundam, atq; aliter accipi per se existens in definitione substantię generis summi, aliter in ratione substantię, prout in primam & secundam diuiditur. Priori namque modo accipitur, solum pro non esse in subiecto inhęsionis; quę quidē conditio ex ęquo conuenit omnibus substantijs. At posteriori modo accipitur pro non esse in subiecto siue inhęsionis, siue prędicationis; quod est simpliciter per se existere, siue inhęsionis duntaxat, quod est, quadam ex parte per se existere, siue secundum quid, quo modo patet substantiam

tiam diuidi in primam & secundam tanquam analogum.

Potest etiam facilè dici, diuisionem Aristotelicam sic esse intelligendam; substantiarum prædicamentalium, quædam sunt substantiæ singulares, quædam sunt uniuersales. Primò, quia hoc pacto agitur de substantijs & de cæteris rebus in hoc lib. nempe ut sunt uniuersales & singulares. Deinde, quia hic sensus diuisionis planè ex ipsis definitionibus primæ ac secundæ substantiæ colligitur. Nam in definitione primæ substantiæ ponitur quasi genus definiti ens prædicamentale; quod idem in plurali numero ponitur in definitione secundarum, adduntur q; in definitione primæ substantiæ, duæ proprietates; una substantiarum, quæ est non esse in subiecto; altera singularium, quę est non dici de subiecto: In definitione autem secundarum adduntur verba illa, species & genera; quæ quidem satis apertè declarant secundas substantias dici de subiecto, quæ est proproprietas vniuersalium: itemq; illa, in quibus insunt primæ; quæ innuunt proprietatem substantiarum uniuersalium: vniuersalia nõ esse in subiecto, quandoquidem ea, quæ ad essentiam primarum substantiarum pertinent, non sunt in subiecto, ut patet. Si quis autem petat, cur juxta hanc sententiam substantiæ singulares, apud Arist. dicantur primæ, vniuersales autem secundæ, multæ rationes reddi possunt: vna quidem, quia illæ primò substãt, hæ secundaria ratione, ut ferè interpretes Latini dicunt. Altera, quæ verior videtur, quia illæ primò, & simpliciter existunt per se, hæ verò quadam ex parte. Si quis etiam roget, quænam sit ista diuisio, dicito esse complexi cuiusdam accidentariam, in complexa accidentaria. Nam diuisum est totum hoc substantię prędicamentalis. Prius verò membrum substantię singularis, posterius substantię uniuersalis, vt patet ex dictis. Potest autem huiusmodi diuisio reuocari ad diuisionem accidentis, in accidentia, ratione illarum conditionum, prędicamentale, singulare, vniuersale. Itaque patet rectè diuisã esse substantiam in primam & secundam, & qua ratione substantia in hęc membra diuidatur.

Ad primum igitur argumentum initio propositum dicendum est, substantiam diuidi in primam & secundam, iuxta tertiam substantię prędicationem. Nam etsi substantia illo pacto sumpta, nõ est unum genus, aut species, aut indiuiduum huius prędicamenti, est tamen quodammodo vnum siue analogica diuisione distributum, quatenus per se existens: siue diuisione quadam accidentis in accidentia, ut dictum est.

Ad secundum dicendum est, secundas substantias non dici de primis, vt sunt mẽbra diuidentia huius diuisionis, hoc est, secundum nomen primę ac secundę substantię. Nec enim dixeris, primas substantias esse secundas, sed res, quę dicuntur secundę substantię dici de rebus, quę appellantur primę, vt homo & animal de Socrate.

Sitnè substantiæ proprium quarto modo ut, cum una eademque numero sit, uim habeat accipiendi contraria.

QVÆSTIO SECVNDA.

NOn videtur hoc attributum esse proprium quarto modo respectu substantię, in primis quia nulla secunda substantia est una numero, sed specie & genere; Ergò nulli secundę substantię conuenit hoc attributum. Secundò, item cęli non sunt contrariorum capaces, ut Aristot. docet 1. de Cœlo, cap 3. nec verò angeli, ut idem uidetur asserere 12. Metaph. cap. 9. vbi creditur docere, nullam substantiam separatam esse capacem alicuius accidentis in ipsa inhęrentis; Igitur non solum non conuenit secundis substantiis hoc attributum, sed nec omnibus quidẽ primis. Tertiò probatur nec solis substantiis conuenire, primum, quia eadem numero superficies nũc est alba, nunc nigra,

cum

tum tamen omnis superficies sit quantas. Deinde quia idem numero intellectus, qui ad prædicamentum qualitatis pertinet, nunc suscipit errorem, nunc scientiam. Præterea qui animus humanus non solũ degens in corpore, sed etiam à corpore separatus contrarijs qualitatibus affici potest, ut odio & amore, cum interim sit substantia incompleta & proinde nec prima nec secunda substantia.

Ad hanc quæstionem respondent Ammonius, Simplicius, & alii quidam interpretes, attributum de quo nunc sermo est, nec ulli secundæ substantiæ conuenire, nec item omnibus primis, sicquè fatentur illud non esse proprium quarto modo respectu substãtiarum, sed solum primo. Quod si illis obijcias dixisse Arist. esse maximè proprium substantiæ; Ergo esse proprium quarto modo: respondetur Aristot. non ideo ita locutum fuisse, quia sit proprium, quarto modo, sed quia est magis propriũ, quam superiora. Nam omnia attributa hactenus numerata, excepto tertio, ita conueniunt substantijs, ut alijs etiam, preterquam substantiis conueniant, hoc autem solis substantijs conuenit, cum tamen magis proprium censeri debeat, id quod conuenit solis, etsi non omnibus, quam quod non solis conuenit etsi de omnibus dicatur. Tertium uerò attributum hac ratione dici posse minus proprium, quia non rebus sed uocibus accommodatur.

Hæc tamen sententia non placet, primum quia nihil simpliciter dicitur maximè proprium, nisi quod est propriũ quarto modo. Deinde quoniam Arist. cap. sequenti cum ait, maximè proprium esse quantitatis, ut æqualis & inæqualis dicatur, intelligit proprium quarto modo, ut in explicandis duobus sequentibus prædicamentis relationis nimirum & qualitatis, attributa, quæ extremo loco ponuntur sunt propria quarto modo, quod non minus faciendum fuit in hoc prædicamento. Dicẽdum est ergo hoc attributum esse proprium quarto modo respectu substantiarum, quæ hoc loco tractantur, ut Boetius, M. Alb. Scotus, Caietan. & alij graues authores dicũt, proindeq; omnibus ac solis & perpetuò cõuenire; quanquàm Boetius & Alb. nõ putant Arist. agere hoc loco de substantijs materiæ expertibus. Est nihilo minus hoc attributum accipiendum, non vt actum sed ut aptitudinem significet, ut Arist. verba planè ostendunt. Neque enim dixit esse substantiæ maximè proprium, vt contraria suscipiat, sed vt contrariorum susceptiua sit, hoc est, ut uim habeat accipiendi contraria. Quapropter ad primum argm̃ dicendum est, secundas substantias, qua rõne sunt in primis contrariæ esse indiuiduorum & singularium numero, atq; hoc pacto posse vicissim cõtrariis subijci, non tñ immediatè sed mediatè & per primas. Sed obijcies hanc solutionem uideri bonam, eò quod eadem rõne cõcludi põt secundas substantias esse hoc aliquid: vt.n. sunt in primis substantijs sunt singulares, ac proinde hoc attributum nõ esse magis substantiarum proprium, quã tertium; occurrendum est tamen, non esse parem rõnem, quanquam enim secũdæ substantiæ, ut sunt in primis, sint singulares, quia tñ adhuc sunt partes primarum, idcirco non sunt hoc aliquid. Itaq; vt substantia completa sit hoc aliquid, non satis est, si sit quouis modo singularis, sed necesse est, vt sit per se singularis, & non ratione alterius, ut in explicando tertio attributo, diximus.

Ad secundum dicendum est, celos & angelos posse recipere contraria, non quidẽ quæ ad interitum disponant (quo pacto Arist. loco citato negat cœlos esse contrariorum capaces) sed alia quædam contraria latè accepta, quæ contrariorum nomine hoc loco intelliguntur. Cœli namque secundum alias ac alias partes, modo sunt in Oriente, modo in Occidente, nunc in aliis ac aliis oppositis locis, in quibus nulla res simul secundum eandem partem esse põt. Angeli verò (tametsi Arist. negauerit eos posse recipere accidentia verè in ipsis inhærentia, siue non negauerit) etsi nullũ accidens absolutum in se inhærens reciperent, hoc tñ acquirere possent, ut modo sint in cœlo, mõ in terra, modo in aere, aut aliqua alia re. Nec dubiũ est, quin loca distantia cõtraria, latè accepto vocabulo, appellari possint; cũ distantia, quæ in definitione

tione contrariorum ponitur, ex distantia locorum nominata sit, ut docet Arist. c. sequenti. Quod uerò nomen contrariorum latè accipiatur hoc loco ab Arist. ex eo patet, quod verum, & falsum contraria esse admisit in soluēda obiectione, contra hoc attributum facta: cum tamen non sint propriè contraria.

Ad tertium, & quartum dicendum est, posse quidem accidentia recipere contraria, verum non vt subiecta accidentiū (quo pacto Arist. in hoc attributo intelligendus est) sed ut media quędam, quorum interuētu substantiæ contraria suscipiunt. Atque hoc posteriori modo recipit superficies colores, & intellectus contrarios habitus, & actus.

At dicet aliquis, si Arist. voluit, ut prędicta argumenta isto modo soluerentur, q̄d opus fuit alias solutiones quęrere, ad diluēdam obiectionem de oratione, & opinione, quam ipse sibi opposuit? vno enim verbo dicere potuisset, orationem, & opinionem esse capaces contrariorum, tamen ut subiecta, sed ut media, quibus subiecta suscipiūt ueritatem, & falsitatem, ut est aer, in quo inhæret oratio uocalis, & papyrus in qua inest oratio scripta, & homo ipse in quo residet opinio.

Cui obiectioni respondet Caietanus, nō sine causa Arist. quæsiuisse aliam solutionem ad soluēdam obiectionem de oratione, & opinione. Nam quædam contraria sunt, quæ denominant primò substantiā, nec denominant accidentia, nisi quatenus talia accidentia insunt in substantia, quæ denominatur, vt calidum, & frigidum, album & nigrum, dulce & amarum: atque de ijs meritò non fuisse Arist. sollicitum, quia statim sese poterat offerre solutio nūc tradita. Quędam verò contraria sunt, quæ primò denominant accidentia ipsa, substātiam verò aut non denominant, aut certè verum & falsum. Nec enim ideo oratio, & opinio dicuntur veræ, aut falsæ: quia subiecta earum uera, aut falsa sunt, sed potius subiecta ab eis dicuntur vera, aut falsa, ut homo verus ab opinione vera: atque de ijs meritò Arist. fuisse sollicitum, quia poterat quisque existimare, ista non aliter quam substantias suscipere contraria.

Ad secundum dicendum, cum dicitur esse proprium substantiarum posse suscipere contraria, non omninò excludi partes, ex quibus substantiæ reipsa compositę sūt, quasi nulli eorum aliquo modo id conueniat. Sic enim dicimus, proprium esse hominis, quod sit disciplinę capax, & tamen non tantum homo, sed etiā animus ipse suo modo est capax disciplinę. Sic ergo cū dicitur, esse proprium substantię, suscipere contraria, non excluditur omninò animus, siue in corpore degens, siue à corpore separatus.

Itaque quod hoc attributum animo etiā humano accommodari possit, non efficit quo minus illud sit proprium substantiæ per se pertinentis ad hoc prędicamētum, pręsertim cum non prorsus eodem modo conueniat utrique: animo enim conuenit, ut parti subiecti completi, substātiæ verò, quæ per se in hoc prædicamento ponitur, ut subiecto completo.

SERIES SVBSTANTIÆ.

- *Substātia*
  - *Spiritus, id est intelligentia*
    - *Seraph.* 1.
    - *Sherub.* 2.
    - *Thronus* 3.
    - *Dominat.* 4.
    - *Potestat.* 5.
    - *Principat.* 6
    - *Virtus* 7.
    - *Archan.* 8.
    - *Angelus* 9
    - (*Dominat.* – *Archan.*: *hic aut ille*)
  - *Corpus*
    - *corruptionis capax.*
      - *animatū*
        - *planta*
          - *arbor*: *pirus*, *prunus*, *malus*.
          - *frutex*: *arundo*, *genista*, *cytisus*.
          - *herba*: *beta*, *trissago*, *nasturciū*.
        - *animal*
          - *homo*: *Socrat. etc.*
          - *bestia*: *volucris*, *gradiens*, *aquatilis*, *reptilis*.
      - *inanimatū*
        - *elemētum.*: *ignis*, *aer*, *aqua*, *terra*
        - *minerale.*
          - *lapis*: *silex*, *marmor*.
          - *metallū.*: *aurum.*, *argētum*.
          - *medium inter hæc*: *gluten*, *gummi*, *sulphur*.
    - *corruptionis expers.*
      - *Cęlum Empyreū* 1.
      - *Primum mobile* 2.
      - *Cælū Crystallinū*. 3.
      - *Firmamentum* 4.
      - *Cælum Saturni* 5.
      - *Cælum Iouis* 6.
      - *Cælum Martis* 7.
      - *Cælum Solis* 8.
      - *Cælum Veneris* 9.
      - *Cælū Mercurij* 10.
      - *Cælum Lunæ* 11.

CAPVT SEXTVM

De quantitate.

Vantum autem partim est continuum, partim discretum: & partim ex habentibus positionem partibus, partim è non habentibus constat. Atque discretum quidem est, ut numerus atque oratio: continuum autem, ut linea, superficies & corpus: & insuper præter hæc, tempus & locus. Partium enim numeri nullus terminus communis est, quo ipsæ copulantur, Ceu quinque & quinque si sint denarij partes, nullo communi termino copulantur, sed sunt seiuncta. Similiter tria & quinque communi termino nullo copulantur. Neque omnino fit, ut numeri partium terminus communis ullus sumatur, sed semper partes seiunctæ sunt; quare discretum numerus est. Similiter & oratio discretum esse videtur: nam quantũ ipsam esse, ex eo patet, quia longa breuique syllaba mensuratur. Eam verò orationem dico, quæ fit cum uoce: etenim nullo partes ipsius communi termino copulantur: neque enim terminus communis nullus est, ad quem syllabæ coalescunt, sed quæque per se sunt seiunctæ. Linea verò continuum est; sumi namque comunis terminus, quo partes lineæ copulentur, punctum potest, itidem & superficiei linea. Plani namque partes communi quodam termino copulantur. Similiter & in corpore sumere assignareque lineam, superficiemuè communem terminum potes, quo corporis partes copulantur. Porrò autem & tempus & locus generis huius sunt; tempus enim præsens, cum exacto futuroque copulatur. Rursus & locus continuus est: corporis enim partes, quæ quidem aliquo communi terminus copulantur, locum occupant; igitur & loci partes, quas quæque partes corporis occupat, eodem sanè terminò copulantur, quo copulantur & partes corporis. Quare locus etiam continuus erit, quippe cum partes ipsius uno communi termino copulentur. Præterea partim uti diximus; ex habentibus positionem partibus, partim è non habentibus constat; non lineæ quidem partes positionem habens; quæq; enim ipsarum alicubi situm habet; atque quæ in parte plani quæq; sita est, quaque cum parte copulatur, sumere, assignareque potes. Similiter & plani partes positionem quandam nimirum; simili namque modo quæque partium ubi iacet, quaq; cum parte copulata est, assignabitur. Partes etiam solidi locinè; positionem identidem habent. At in numero nemo demonstrare partes ipsius, positionem, quam habeant, aut ubi sint sitæ, aut quæ quibus cum copulentur, potest. Nec item in tempore, nullaenim pars temporis permanet; quod autem non permanet, id quonam pacto positionem habebit? Sed ordinem habere potius dices, propterea quod hæc pars sit prior temporis, hæc posterior. Et in numero simili modo: ex eo planè, quia prius unum quam duo, & duo quam tria, & tria quam quatuor numerantur. Atque hoc quidem pacto ordinem quendam habent, positionem autem ipsarum non utique sumas.

sumat. Oratio quoque similiter sese habere videtur; nulla enim ipsius pars permanet: sed iam quæ dicta est, præhendi amplius non potest; Quare partium ipsius positio sanè non erit, cum nulla prorsus permaneat. Quæ cum ita sint, patet partim ex habentibus positionem partibus, partim è non habentibus positionem constare. Atqui hæc sola quæ dicta sunt, propriè quanta dicuntur: cætera verò vniuersa per accidens. Ad hæc enim aspicientes, & cætera quanta dicimus: velut album, ex eo multum dicitur, quia multa superficies est: & actio longa, motus vè, quia tempus non longum, non enim per se vnumquodque horum dicitur quantum. Etenim si quispiam quantanam sit actio assignauerit, tempore sanè ipsam definiet, biennem dicendo aut triennem esse, aut alio simili modo. Et album etiam quantum sit, si assignauerit, superficie nimirum definiet; quanta enim est superficies, tantum dicet & album esse, Quare ea sola quæ dicta sunt, propriè & per se quanta dicuntur; cæterorum verò nihil per se, sed per accidens dicitur quantum. Præterea quantitati nihil est contrarium, indefinitis enim quantis, nullã omninò contrarietatẽ esse patet; ceu bicubito, ceu tricubito, aut superficiei, aut alicui tali: nihil enim est illorum omnino contrariorum. Nisi quispiam pauco multũ, aut paruo magnum dixerit contrariũ esse. At horum nihil est quantum, sed potius est ad aliquid. Nihil enim per se magnum vel paruum dicitur, sed ad aliud sanè refertur; ceu mens quidẽ paruus dicitur, milium autẽ magnum, propterea quod hoc maius, ille minor hisce quæ generis eiusdem sunt; existat. Ad aliud igitur est ipsorum 1. relatio; nam si paruum quicquam magnum vè per se diceretur, nunquam mons quidem paruus, milium verò magnum vtique dicatur. Rursus in pago quidem multos homines, Athenis autem paucos dicimus esse, qui tamen longè sunt illis plures: & in domo quidem multos, in theatro verò paucos, qui quidem & ipsi multò sunt illis plures. Præterea bicubitum quidem atque tricubitũ, & talium vnumquodq; quantum significat: magnum autem & paruum, quantũ non significat, sed magis ad aliquid. 2. alterius enim contẽplatione magnum paruumq; intelligitur. Quare patet, hæc ex his esse, quæ ad aliquid sunt. Præterea siue quanta esse quispiam esse ponat, siue non ponat, nihil est ipsis cõtrarium, quod enim per seipsum sumi non potest; sed ad aliud semper refertur, ei quoniã pacto contrariũ quicquam fuerit? Præterea si magnum ac paruum contraria sunt, fiet vt idem contraria simul suscipiat, & eadẽ sub ipsis contraria vt sint. Fit enim interdũ, vt magnum & paruum sit idem. Est enim ad hoc quidem paruum, ad aliud verò magnum; quare fit, vt idem eodem tempore magnum sit atq; paruũ. Quod si hæc cõtraria sint, idem profectò contraria simul suscipiet, at nihil videtur simul suscipere contraria posse; substantia namq; susceptrix quidem contrariorum esse videtur, non tamen valet, simul atq; ægrotat quisquam: neque simul album est quicquã atque nigrum, neque cæterorum quicquam, quod quidem contraria suscipiat simul. Fit etiam, vt ipsa subiiosis contraria sint. Nam si magnum contrarium paruo est, cum idem corpus & magnum sit & paruum eodem tempore: maximè sequens videtur, vt idem quoque ipsum contrarium fateamur. Sed vt quicquam sit, ipsum sibi contrarium fieri nequit; ergo nec magnum paruo contrarium esse potest, neque pauco multum. Quare etsi quispiam hæc non ad aliquid, sed quanta esse dicet, contrarium tamen nullum prorsus habebunt. Maximè autem quantitatis contrarietas versari circa locum videtur. Superum enim infero contrarium ponunt, locum qui est in medio inferum esse di-

K centes,

centes, propterea quod medij ad fines ipsius mundi distantia maxima est. Cæterorum quoque definitionem contrariorum ab hisce afferre ac assignare videntur. quæ namque plurimum inter sese sub eodem genere distant, ea contraria esse dicuntur. Porrò autem, quanta magis ac minus esse non competit, ut bicubito; non est enim aliud alio bicubitum magis; neque in numero, vt tria magis quam quinque, tria vel quinque, contraue dicantur. Neque tempus aliud alio magis tempus dicitur, neque in eorum ullo omnino quæ dicta sunt, magis minusuè dicitur. Quanto itaque non magis ac minus esse competit. Proprium autem quantitatis est maximè, æqualitas & inæqualitas, ut hoc æquale vel inæquale vnumquodque eorum, quæ rationem quantitatis subeunt, dicatur: ut corpus æquale ac inæquale, & numerus & tempus æquale inæqualeuè similiter dicitur; & de cæteris, quæ iam dicta sunt, simili modo. Reliqua verò quæ non sunt quanta, non omninò æqualia ac inæqualia videbuntur, veluti dispositio æqualis inæqualisuè non omnino dicitur, sed similis potius, atque dissimilis: & album itidem æquale inæqualeuè, non omninò, sed simile dici atque dissimile solet. Quare quantitati maximè proprium erit, æquale ac inæquale vt dicatur.

ET naturæ & doctrinæ ordinem sequitur Arist. cum prius de quātitate quā de qualitate agit; Naturæ quidem, quia maior est quantitatis quam qualitatis cum substantia coniunctio. Omnis substantia, quæ quantitatis est capax, prius natura prędita est quantitate, quam qualitate, quippe cum non nisi interuentu alicuius quantitatis qualitatibus saltum corporalibus afficiatur; Doctrinæ verò ordinem sequitur, tum quia superiori capite nonnulla de q̄titate dixerat, quæ proximam videbantur quantitatis explicationem postulare; tum etiam, quia cū de omnibus penè attributis quātitatis c. supiori mētio sit facta, facilior iā nobis esse potest quātitatis quā qualitatis tractatio. Ordo autē doctrinæ à faciliorib. quoad fieri potest ad difficiliora progredi solet. Porò huius capitis duæ sunt præcipuę partes. In priori tradūt species quātitatis: i posteriori ei⁹ attributa seu ꝓprietates.

Quantum autem] Proponit initio duas diuisiones, quibus colligit species huius prędicamenti. Prior est generis per differentias proximas, posterior per differentiam remotam. & per negationem eius, cōprehendentem omnes differentias oppositas; prioris sensus hic est. Quantitatum alia est discreta, alia continua. Accipitur enim verbum, quanti, pro quantitate, ut sæpè alibi vsurpantur concreta pro abstractis. Ex hac diuisione colligimus, duas species proximè subiectas generi summo: quæ quia propriis vocabulis hactenus nominatę non sunt, complexione vocabulorum generis & differentiarum quantitas discreta & quantitas continua appellari solent. Non definiuit autem Arist. quantitatem in communi: tum, quia eius institutum non est perscrutari in hoc libro rerū naturas, sed disponere res omnes in decē Prędicamenta; tum etiam, quia ex iis, quę hoc capite dicentur, quantum huic loco satis est, facilè id intelligi poterit; atque ijs de causis prętermissa est etiam in c. superiori definitio substantię generis summi.

Atque discretum] Tradit duas species quantitatis discretę & quinque continuę: ubi iam licet intelligere, quantum pro quantitate acceptum fuisse; nec enim species hoc loco enumeratæ sunt quanta, sed quantitates.

Partiū enim numeri) Probat numerū esse discretam quantitatem, seu separatam, ut eam appellat D. August. Quod autem sit quantitas discreta apertissimum esse indicat. Ratio videtur ex definitione quantitatis discretę quasi ita dicat; Quantitas discreta est, cuius partes nullo communi, termino copulātur, nume-

rus

rus verò est huiusmodi: est igitur quātitas discreta: Minorem propositionem, quę sola ponitur in contextu, probat Aristot. in numero denario, ostendens nec duos quinarios, nec ternariū & septenarium ullo cōi termino coniūgi. Vsus est Aristot. hisce duobus exemplis, partium ut cōplecteretur omnium genera, quę in quātitate cernuntur. Duo n. sunt genera partiū, in qualis quantitate; vnū earum, quæ aliquoties sumptæ exæquāt totū, vt unitas respectu numerorum omnium, quinarius respectu denarij & passus respectu stadij. Alterum illarū, quæ aliquoties sumptæ, nō exequāt totū, sed & deficiunt & superant, ut binarius respectu quinarij & septenarij, & ternarius atq. septenarius respectu denarii. Priores dicūtur vulgò aliquotæ, posteriores nō aliquotæ. Melius demetiētes, & nō demetiētes. Ideò āt partes denarii non copulantur ullo termino cōmuni, quia communis debet esse in primis quippiam indiuisibile: deinde æquè pertinere ad partes, q copulatur, nempe, ut principiū unius & finis alterius. Si igitur denariū diuidas in duos quinarios; vltima vnitas prioris quinarii, quæ est eius finis, etsi est indiuisibile quippiā, nō est tamen principiū quinarii posterioris; alioqui ex his partibus non denarius, sed nouenarius efficeret, ut modo ostēdimus: nec, si denarium in ternarium diuidas & septenarium, vltima vnitas ternarii est principiū septenarii: sic enim, vt modo ostēdimus, fieret ex illis nouenarius & non denarius. Quod si dicas, priorē quinariū cū posteriori, aut ternarium, cum septenario alia quadam intercecta unitate copulari, iā effeceris undecim: quod idem obseruandum est in reliquis, quo fit ut nulla ratione in partes termino aliquo cōmuni copulētur. Diuiditur porrò numerus in parē & imparē, & utrūq; genus in infinitas species, illud in binariū, quaternariū &c. hoc in ternariū, quinarium, &c. quāquam multis placet diuidi statim numerū in ternariū, binarium, & cæteras species numeri &c. sine aliō medio genere.

Similiter & oratio] Probat orationem esse quantitatem & discretam quantitatem: & interim admonet, se non loqui de oratione, quæ in mente perficitur, aut scripta; vtraque enim est qualitas, aut potius ex qualitatibus composita: illa ex multis nocionib. siue cōceptibus: hæc ex multis literarum figuris, quæ ad prædicamentum Qualitatis pertinent, sed de ea, quæ in voce consistit. Quod igitur oratio sit quantitas, ex quadam descriptione quantitatis tacitè significatæ sic probat Arist. Quantitas est id, quod suis partibus metimur; at orationem metimur suis syllabis; est igitur oratio Quantitas. Hanc tamen definitionē ad finem capitis explicabimus. Quod verò sit discreta quantitas, eodem argumēto ostendit, quo probauerat numerum esse quantitatem. Solet diuidi oratio in omnes species pedum, ut in dactylum, spondæum, Iambum & in cæteras, sed vtrum ea sit vera quantitas huc pertinens, ad finem capitis videbimus.

Linea verò] Ostendit statim lineam, superficiem & corpus esse quantitates continuas seu cohærētes, ut eas vocat D. Augu. Quod autem sint quantitates, id apertius esse indicat, quam ut probandum putet. Probatio ducitur ex definitione quantitatis continuæ, est enim continua quantitas, cuius partes cōmuni aliquo termino copulantur, partes autem lineæ copulantur pūcto, partes superficiei linea, partes corporis superficie: sunt igitur quantitates cōtinuę. Hæc ut intelligas, aduerte, quantitatē cōtinuā diuidi proximè in continuā pmanentē, quæ dicitur magnitudo & in continuā successiuā, quæ nomine caret. Permanentem verò distribui adæquatè in lineā, supficiem, & corpus, tanquā genus in species, (nec enim locus inter species quantitatis ponendus est, ut docebimus) denique successiuam in tempus & motum: Nā & motus etiam inter species quātitatis numerari debat, ut postea perspicuum fiet, & in genere quātitatis discretæ poni nō potest. Quod ergo ad speciē quātitatis continuæ ac pmanentis attinet, illud animaduertendum est, earum omniū principium & originē esse punctū, Est autem punctus quippiam omnino indiuisibile habens sitū in magnitudine. Omninò idiuisibile id dicitur, quod i nullas partes integrātes diuidi

potest, atque hoc quidem habet punctus cõmune cũ vnitate, cum instanti, cũ termino communi partium motus, & cum quauis alia re q̃ caret partib. integrantibus ex quo fit ut hac ratione differat nõ modo ab aliis plerisq. reb. sed ẽt à quauis quantitate, siquidẽ omnis quãtitas diuiditur in partes integrãtes. Quod verò additur, Thabẽs situm ĩ magnitudine, distinguit punctum ab vnitate instanti & cęteris omninò indiuisibilibus quæ nullum certum situm in magnitudine obtinent: dicunt ergo Mathematici (id quod etiam Aristotele 1. libro de Anima capitulo 4. Platonicis ascribit) ex fluxu puncti confici lineã, ex fluxu lineæ superficiem, & ex fluxu superficiei corpus. Nam si punctus, A. fluat ad punctum B, suiq. itineris vestigium relinquat, certè efficiet longitudinem quãdã ĩfinitorum punctorum participem, sed tamen & latitudinis & crassitudinis expertẽ, q̃ longitudinẽ vocamus lineã; si verò linea A. B. fluat dextrã aut ad sinistrã partẽ, ad puncta C. D. suiq. fluens vestigium relinquat, efficiet sanè quãdã latitudinẽ infinitarum linearum, ac pinde infinitorum punctorũ in lineis existẽtium participem, sed tamen expertem crassitudinis, quam latitudinem vocamus superficiem: deniq. si tota superficies sursum eleuetur, aut seorsim deprimatur, verbi causa, si eleuetur vsque ad puncta E. F. G. suiq. motus vestigiũ derelinquat, efficiet utiq. crassitudinem quãdam, non modo infinitarum superficierũ participẽ, sed ẽt ĩfinitarũ linearũ, quę in quauis superficie cernũtur, & infinitorum pũctorum, quæ ĩ qualibet linea spectãtur, q̃ crassitudinem vocamus corpus. Quæ cõfictiones, etsi fictitiæ sunt & non verę, vt Physici ostendunt rem tamen ipsam ob oculos ponũt. His ita cõstitutis perspicuum est pũctũ, lineam, & superficiem duo officia habere posse in ea magnitudine, in qua existunt; vnum terminandi, alterum copulãdi. Nam extrema illa puncta A & B terminant duntaxat lineam A. B nihilque copulant. Quæ autem inter illa duo puncta extrema existunt, terminant simul & copulant proximas lineæ partes, vt punctus medius terminat & copulat vtramq. dimidietatem. Similiter extremæ illæ quatuor lineæ, quæ claudunt descriptam superficiẽ terminant & non copulant; quæ verò interiectæ sunt, inter primam lineam & extremam, terminant & copulant: eodemque modo extremæ sex superficies, quæ claudunt descriptum à nobis corpus terminant illud & non copulant cum aliquo alio corpore, sed tamen illæ, quæ inter infimam & supremam superficiem relinquũtur, terminant partes corporis, & eas inter sese copulant.

Ex ijs intelliges definitionem lineæ, superficiei, & corporis, quas affert Ari. 5. Metaph. lib. cap. 13. Linea seu longitudo, ut ipse vocat, est magnitudo ad unum cõtinuata, hoc est, ad solum punctum. Superficies seu latitudo, ut appellat, est magnitudo ad duo cõtinuata, hoc est, ad lineam & punctum, quod in linea continetur. Corpus id est altitudo profunditasuè vt vocat, est magnitudo ad tria continuata, hoc est, ad superficiem, ad lineam, quæ in superficie cõtinetur, & ad punctum, quod in linea cõprehenditur. Quia tamen superficies continuatur per se ad lineam; ad punctum verò per aliud, nempe, per lineam; & similiter corpus per se ad superficiẽ & per superficiem ad lineam & ad punctum. planius & simplicius, definies ista hoc modo: linea est magnitudo continuata ad punctum, seu quod idem valet, cuius partes copulantur puncto superficies est magnitudo continuata ad lineam: corpus est magnitudo continuata ad superficiem.

Porro autem & tempus] Docet ex eadem quantitatis cõtinuæ definitione, tempus esse quantitatem continuam. Partes enim tempŏris, nempe p̃teritum, præsens, & futurum copulantur instanti, quod & momentum & punctum temporis & signum appellat, quo loco illud est animaduertendum; eo modo se habere tẽpus ad instãs seu momentũ, quo linea se habet ad punctũ: ex quo fit, ut quẽadmodum linea fingit effici ex fluxu puncti; sic tempus fingi possit ex fluxu instãtis, & fingitur apud Aristotelẽ 4. Phys. lib. cap. 11. itemque vt partes lineæ terminantur & copulantur puncto, sic partes temporis, momen-

tur, ut Physici ibidem docent: unde colligitur hæc temporis definitio. Tẽpus est quãtitas successiua cuius partes copulantur in instanti.

Verum cum nihil temporis habeamus præsens, nisi instans: (quicquid enim tẽporis antecessit, iam non est; quicquid sequitur, nondum est) ipsumq; instans nõ sit tẽpus, sed terminus communis temporis: uidetur Arist. reprehendẽdus, quod dixerit hoc loco dari tempus præsens. Dicendum est tamen: dari reuera tempus præsens, suo tamen modo. Nam ut entia successiua existant, nõ opus est, ut simul existant omnes eorum partes; esset enim permanẽtia: sed satis est, si aliquis terminus cõmunis, quo eorum partes copulentur, existat: exempli causa dicimus, nunc existere horam septimam antemeridianam, quę iam incepit decurrere, ex quo sonuit sexta: itemq; hunc diem, qui est: itemq; hunc mensem, & hunc annum: eò quo nunc existat momentum, quod copulat horum omnium temporum partes, præteritum videlicet, & futurum. Ratio huius rei est quia, quod iam incepit, & non desiit, ad huc existere dicitur, etsi non sit totum simul, non dicimus tamen existere nunc horam sextam, quæ iam audita est, nec diem hesternũ, aut mẽsem, annumue elapsum: quoniam nullum existit nunc momentum, quo eorũ partes copulantur: quod eodem modo dicendum est nunc de hora octaua, de die crastino, de mense ac anno futuro; quin ẽt si nũc primum inciperet aut finiret hora, aut dies, aut mensis, aut annus; nullum tempus horum diceretur existere, quia in entib. successiuis, id quod incipit nondum est: quod verò desinit, iam non est.

Rursus & locus] Probat locum esse quãtitatem continuam in hunc fere modũ, partes corporis occupantis locum, copulantur termino communi; Ergo & partes loci eodem termino communi copulantur. Verum dubitant hoc loco interpretes, quod Aristot. loci vocabulo intelligat, annè superficiem concauam corporis continentis, siue ambientis rem, quæ est in loco, qualis est concaua superficies vasis cõtinentis aquam, quam superficiem Arist. 4. Phys. lib. cap. 4. verum locum esse existimat: an potius spacium, quod è quouis corpore occupatur, aut occupari possit, siue uacuum sit, siue plenum, qualis est intercapedo, quæ interiecta est inter latera vasis, & quoduis aliud spacium, etsi non circũscribatur ab aliquo alio corpore, ut spaciũ totius mũdi. Qui priori modo contextũ interpretantur, dicunt, partes loci non omnibus iisdem terminis communib. copulari, quibus copulantur partes corporis, sed quibusdam: illis nimirum, quibus partes corporis quoad totius superficiem externam copulantur; quot enim lineis copulantur partes externæ superficiei corporis locati, tot copulantur partes superficiei concauæ corporis ambientis locatum. Qui verò posteriorem loci significationem intelligunt, dicunt nõ solum lineis, sed ẽt oĩbus omnino eisdem terminis communibus, quibus copulantur partes corporis locati, copulari ẽt partes loci, nec tantum quoad superficiẽ externam, sed etiam quoad omnes superficies, & partes internas: nam, inquiunt, sicut corpus habet longitudinem, latitudinem & profunditatem, & quo ad longitudinem copulatur punctis, quo ad latitudinem lineis, quo ad profunditatẽ superficiebus: sic cum spacium habeat easdem tres dimensiones, copulabitur etiam punctis, lineis & superficiebus, sicut corpus. Videtur autem acommodatior posterior expositio: primum, quia contextus vniuersè videtur loqui dę partib. corporis, & quoad omnes terminos communes earum: deinde quia in contextu nomine terminorum communium, quibus partes corporis copulantur, vidẽtur aut solum, aut præcipuè intelligendi termini communes, quibus p se copulantur partes corporis: qui quidem non sunt lineę, sed superficies, ut patet ex dictis: Partes autem loci priori modo sũpti non possunt copulari superficiebus, sed lineis, cũ locus illo modo sit superficies, cuius terminus communis est, linea autẽ non superficies.

Eodem communi termino] Partes corporis iuxta priorem expositionem copulãtur eodem specie termino communi, non autem numero. At iuxta posteriorem, sũt

qui dicant eas copulari eodem numero termino, quod non placet: nam partes corporis & partes spatij non possunt eundem numero terminum communem habere, cum corpus locatum diuersum quippiam sit à spatio, in quo continetur. Potius ergo dicendum est partes corporis, & spatij copulari termino eodem coniunctione, seu per quandam correspondentiam quia vbicunque est communis terminus aliquis partium corporis, ibi est aliquis communis terminus partium spatij & contra.

Praeterea partim] Pertractata priori diuisione, posteriorem persequitur, quam vt intelligas, animaduerte duplicem esse situm, seu positionem, vt vocant. Vno modo situs dicitur ordo partium in loco, quo pacto, sedere, stare, cubare, & quocunque alio modo habere partes corporis: affectus ad locum, dicuntur situs quidam, siquidem alium ordinem partium habet in loco is, qui sedet, alium, qui stat, alium, qui cubat. Verum hic situs ad aliud praedicamentum, quod situs appellatur, spectat.

Altero modo definitur situs ordo partiũ in toto, nulla videlicet ratione loci habita: quo pacto dicimus, hominis membra eũ situm habere in corpore humano, vt caput per collum adhaereat pectori & humeris: ab humeris oriantur brachia, quae desinant in summas manus, à pectore sequantur deinceps reliqua membra.

Esse autem latè patens discrimen inter hunc situm & superiorẽ, ex eo patet. quia hic non mutatur mutato illo; siue enim quis sedeat, siue stet, siue quocunque alio modo permutet partes respectu loci, semper tamen eundem situm partium respectu totius corporis retinebit. Atque hic quidem situs peculiaris est huic praedicamento, de eoque est sermo Aristot. hoc loco. Aliter tamen ille definiendus videtur: quia definitio tradita conuenit collocationi partium temporis in tempore, & collocationi partium orationis in oratione, & partium numeri in numero: omnes enim huiusmodi partes habent ordinem in suis totis, vt fatetur Arist. in contextu, cum tamẽ nulla earum huiusmodi situm habeat. Situs ergo de quo hoc loco sermo est, est ordo partium continuatarum & permanentium in toto, vbi cernis tres conditiones, quae rationem situs conficiunt, nempe ordinem partium in toto, continuationem earum & permanentiam: Atque ordo quidem omnibus partibus quantitatis conuenit: & quidem de partibus numeri, orationis & temporis (quod pari ratione de partibus motus dicendum est) id planè affirmat Aris. in contextu; de partibus autem lineae, superficiei, corporis, & loci, non dubium est, quin huiusmodi ordinem habeant; Reliquae autem duae conditiones simul iunctae solis magnitudinum partibus accommodantur, lineae videlicet, superficiei, corporis & loci. Temporis namq; partes etsi sunt continuatae, non tamen sunt permanentes: quod eodem modo dicendum est de motu: contra verò partes numeri etsi sunt permanentes: non tamen sunt continuatae: partibus deniq; orationis vtraque conditio deest, & continuatio & permanẽtia: ita explicata est tota posterior diuisio, qua quantitatum aliae dicuntur constare ex partibus situm habentibus, aliae ex non habentibus; apertumque est, quae quantitas in quo diuisionis membro comprehendatur. Si quis autem roget, quaenã sit haec diuisio; multi sunt qui dicant esse subiecti in accidentia; videtur tamen dicendum esse generis per quandam remotam differentiam & per negationem comprehendentẽ omnes oppositas differentias. Nam constare partibus habentibus situm, est differentia diuidens quantitatem continuam & constituens quoddam genus, quod Arist. 1. Metaph. lib. magnitudinem vocat, & in lineam, superficiem & corpus distribuit, vt superius diximus. Similis est hęc quantitatis distributio diuisioni substantiae per animatum & inanimatum: comprehensis nomine inanimati omnibus differentijs substantiae, quae repugnant animato. Proinde diuisio haec potest reuocari ad diuisionem generis per differentias. Haec eadẽ sententia videtur D. Thom. 4. Phys. lect. 7. asserẽtis habere situm, seu positionem partium in toto, esse quandã differentiã quantitatis.

Sed ordinem habere] Quoniam dixerat

rat temporis, numeri & orationis partes non habere positionem: addit modo eas ordinem habere. In tempore namq; & oratione (quod etiam in motu intellige) perspicuus est ordo prioris partis & posterioris secundum naturam, quatenus vnitas vnica prior est, quam duæ: & duæ, quam tres: & sic deinceps, atque hos duos modos prioris & posterioris secundum successionem & secundum naturam tradit Aristo. cap. 11. huius lib. quasi continentes magis perspicuam & purgatam prioris & posterioris rationem.

Atqui hæc sola] Docet ea sola, quæ hactenus enumerauit esse quanta propriè, hoc est, per se, vt ipse inferius exponit: cætera verò si quæ dicuntur quanta non propriè seu per se, sed per accidens appellari quanta. Probatio est, quia hæc sola dicuntur quanta ratione sui, cætera omnia quæcunque dicuntur, quanta ratione eorum. Prior pars probationis solum innuitur in contextu, quoniam perspicua est; posterior autem perspicuè ponitur, & varijs exemplis declaratur, in qualitate, in actione, & in motu.

Præterea quantitati] Hæc est posterior pars huius capitis, in qua tradit Arist. tria quātitatis attributa, quorum primum est, quod quantitati nihil sit contrarium, intellige per se & propriè, vt in 4. attributo substantiæ diximus. Nam per accidens aut impropriè non dubium est, quin quantita aliquid sit contrarium, vt superficies alba superficiei nigræ & magnitudo perfecta, vt viri, magnitudini imperfectæ, vt pueri: itaq; sola illa contraria intelligūtur hoc loco, quæ vulgata illa definitione comprehenduntur, contraria sunt, quę sub eodem genere maximè distant, quæ definitio 10. cap. huius lib. explicanda est. Est autem hoc attributum proprium secundo modo quantitatis, quia conuenit omnibus quantitatibus, vt Arist. hic docet, non tamen solis, cum substantijs etiam conueniat, vt docuit cap. superiore. Primum igitur affirmat nihil esse contrarium quantitatibus definitis, hoc est, certa mensura determinatis, vt bicubito & tricubito, vnde nomine superficiei, quam in exemplum adducit, intellige bipedalem, aut aliam certam mensurā determinatam.

Nisi quispiam] Quod tamen quantitatibus indefinitis incertæve mensuræ aliquid videatur contrarium, hæc tacita ratione videtur ostendere. Multum & paucum, magnum & paruum sunt quantitates indefinitæ & tamen sunt contraria; igitur quantitatibus indefinitis aliquid potest esse contrarium: hac eadem argumentatione vsus est Arist. cap. superiori, nec tamen eam dissoluit, quia etsi rectè concluderet, nihil tamen colligeret, quod eius loci doctrinam euerteret. Nunc autem necessariò dissoluenda fuit: nam si rectè concludere dicitur, non conueniat hoc attributum omnibus quantitatibus, quod tamen Arist. non admittit.

At horum nihil] Dissoluit argumētationem propositam negatione maioris, ostendens duabus rationibus, magnum & paruum non esse quantitates, sed potius relata. Prior est huiusmodi: Id quod non conuenit alicui rei per se & absolutè, sed per comparationem ad aliud, non debet dici quantitas; nullæ autem res dicuntur magnæ & paruæ, multæ aut paucæ nisi comparatione aliarum: Ergo magnum & paruum, multum & paucum non sunt quantitates. Maior patet, quia quantitas est ens absolutum, ac proinde non conuenit rei per comparationem ad aliud; minorē ostēdit exemplis. Posterior ratio est huiusmodi: id cuius nomen signat relationem, habitudinemue ad aliud, est relatum & non quantum; Atqui vocabula hæc, magnū & paruum, multum & paucum non significant quantitates, sed potius relationes: magnum enim significat excessum in quantitate comparatione parui, paruum item defectum in comparatione magni. Ergo magnum & paruum, paucum & multum nō sunt quanta sed relata.

At obijcies hoc mō. Multitudo & magnitudo non sunt relationes, siquidem multitudo est numerus & magnitudo est quędā alia species quantitatis, vt docet Aris. 5. Metaph. cap. 13. Ergo multū & magnum, quæ à multitudine & magnitudine denominatiuè dicūtur, nō sūt relata, sed p se quanta,

quod etiam de pauco & paruo dicendum est. Respondendum videtur vocabula multitudinis & magnitudinis duobus modis vsurpari: vno ut verbum, multitudo, significet collectionem vnitatum, & magnitudo quandam quantitatem continuam permanentem: altero ut hæc nomina significant excessus in multitudine aut magnitudine, priori modo acceptis. Si ergo magnitudo & multitudo priori modo intelligantur, non dubium est, quin sint entia absoluta, quo pacto multum & magnum ab eis deducta nō opponuntur pauco & paruo, cum quæuis collectio unitatum sit multitudo, & quælibet quantitas continua permanens sit magnitudo. Si autem posteriori modo spectentur, illud certum est, eas esse relationes, quo pacto multum & magnum, quæ ab eis deducuntur, opponūtur pauco & paruo, siquidem omne excedens, ut excedens, opponitur deficienti. Quoniā igitur Arist. hoc loco accipit in argumentatione multum, vt opponitur pauco, & magnum ut opponitur paruo, necesse fuit, ut ea sumeret non ut deducuntur à multitudine & magnitudine, priori significatione acceptis, ut loco citato 5. Metaph. sed posteriori. Quo fit ut meritò dicat hoc loco, ea non esse quanta sed relata: Quod idē intelligendum esse de longo & breui, lato & angusto, alto & humili & similib. quæ in obiectione pari ratione assumi potuerunt.

Præterea siue) Soluit eandem argumētationem negatione minoris, ostendens duabus item rationibus, nec multum pauco, nec magnum paruo esse contraria, siue quis dicat ea esse quanta, siue non. Si enim quis dicat ea non esse quanta, sed relata, sic cōficietur prior ratio, id qd non est absolutum, sed relatum, non potest habere contrarium, non modo quod sit eius correlatiuum, nec aliud quodcunq. relatiuum; atqui magnum & multum non sunt relata quędam: non possunt ergo habere contrariū. Causam probationis maioris hanc intellige, quia contraria, de quibus hoc loco sermo est, talia esse debent, ut recipi possint in eodem subiecto, ac proinde verè seu per se produci in subiecto, quo pacto relationes produci non possunt, vt 5. lib. Phys. patebit. Si verò quis dicat ea esse quāta & nō relata, sic conficietur posterior ratio, si magnum & paruum essent contraria, eadem res susciperet simul contraria, sibique ipsa adversaretur: utrunq. autem est absurdum; Ergo & illud, ex quo vtrunq. colligitur, quod idem non dicendum est de multo & pauco. Maiorem probat, quia eadem res eodem tempore est magna & parua respectu diuersorum. Ergo si magnum & paruum sunt contraria, eadem res simul contraria reciperet, sibiq. ipsi per huiusmodi contraria aduersabitur. Priorem partē minoris probat, quia nec substantia qdē, cuius proprium est, ut sit cōtrariorū capax potest simul contraria suscipere. Posteriorem ideo non probat, quia perspicuū est, nullā esse rem, quæ interitum sibi moliatᷣ, ꝙ tamen faceret, si sibijpsi esset contraria. At dices, magnum & paruum nō opponūtur respectu diuersorum, sed respectu eiusdem: Ergo etsi quis dicat, ea esse contraria, concedatq[illegible]em eandem esse magnum & paruum respectu diuersorum, non continuò cogetur fateri, rem eandem simul contraria suscipere, sibiq. ipsi esse contrariam. Responsio tamen facilis est: si enim quisquis ponant magnum & paruum nō esse relata, sed solum quantitates, simulq. dicat ea esse contraria, ut Arist. in posteriori ratione supponit, cum sępè eadem res per eandem omninò quantitatem, uerbi causa, vnius cubiti sit magna & parua cū diuersis rebus comparata, necessariò concessurus est, eandem rem perfectè, simulque habere contraria, cū perfectè habeant quantitatem unius cubiti à qua nullo modo magnū & paruum differre ponitur.

Maxima autem quantitatis] Iterum sibi ipsi obiicit, probatque quātitati aliquid esse contrarium, hac ratione: Locus supremus & infimus sunt quantitates, idemque sunt contraria: Ergo quantitati aliquid est contrarium. Maior propositio videtur perspicua ex hoc eodem cap. in quo locus positus fuit species quantitatis. Minorem verò duabus rationibus probat: Primum quia locus supremus & infimus maximè distant. Deinde quia di-

stantia

stantia aliorum contrariorum appellatur maximè distantia, propter similitudinem, quam habet cũ distãtia infimi loci à supremo. Ergo maiori cum ratione locus supremus & infimus dicendi sunt contrarij.

Hanc obiectionem nõ perspicuè dissoluit Arist. quia eodem modo dissolui potest, quo superior, nempe maioris aut minoris negatione. Locus enim supremus & infimus siue qua ratione loci sunt, siue qua supremus & infimus non sunt quantitates: nam qua ratione loci sunt, ad nullum pertinent prædicamentum, si locus pro spatio accipiatur: aut ab hoc prædicamento reiiciuntur, si accipiatur locus pro superficie externa cõtinente locatum, qua verò supremus & infimus sunt relata, vt patet, nõ autem per se quanta. Quod verò non sint cõtrarij, vt hoc loco de contrarijs est sermo, primum quidem innuit Arist. cum ait, [supremum enim infimo cõtrarium ponũt,] quasi ipse id non sentiat. Deinde verò apertè docet, cum ait, maximam distantiam quæ in vulgata definitione contrariorum ponitur ex distantia, quæ inter supremum & infimum locum cernitur, deductũ fuisse. Quod si ex ea deducta fuit, & per similitudinem, proportionemuè quandam nominata; perspicuum est, locũ supremũ & infimum in definitione contrariorum minimè comprehendi, id quod sanè verissimum est, quia in definitione contrariorũ intelligitur distantia formalis non localis, vt cap. 10. huius lib. docebimus.

Porro autem] Alterum quantitatis attributum est, quantitatem non recipere magis & minus, quod quidẽ à multis dici solet propriũ secundo modo, eò quod omnibus quãtitatibus nõ tamen solis conuenire videatur. Quod enim alijs reb⁹ cõueniat, vtpote substantijs & ex cap. superiori perspicuũ est. Quod verò conueniat omnibus Arist. videtur planè asserere cum ait, [neque in eorum vllo omnino, quæ dicta sunt, magis minusvè dicitur. Verum quia valde ꝓbabile est, quod D. Thom. & alij graues authores dicunt; quãdo res, nulla suscepta aut detracta materia, rarescũt, aut densantur; eandem omnino quãtitatẽ extendi, aut contrahi, nulla accedẽte aut decedente; potius dicendum videtur: longitudinem, latitudinem & profunditatẽ absolutè acceptas admittere magis & minus; nõ quidẽ cum res fiunt maiores aut minores accessione aut decessione quãtitatis (quod nũquam fit nisi accedente aut decedente materia, vt in accretione & decretione viuentium) sed cum fiunt maiores, aut minores, nulla addita aut detracta quantitatis portione. Potest nihilominus hoc attributum dici proprium secundo modo, etsi omnibus omnino nõ conuenit, quia saltem omnibus quãtitatibus accommodatur, vt sumuntur determinatæ ac præfinitæ, vt lineæ bipedalis quatenus bipedalis est; & sic cæteris magnitudinibus: quæ quidẽ omnes sunt definitæ ac determinatæ in suis indiuiduis: & qua ratione tales sunt, non suscipiunt magis & minus. Quod si quis obijciat: has determinationes esse accidẽtarias magnitudinibus, etiã vt sunt in suis indiuiduis; igitur hoc attributũ non cõuenire magnitudinibus, vt magnitudines sunt; & proinde nõ esse proprium secundo modo respectu quãtitatis: Occurrendum est, multa propria secundo modo conuenire subiectis, per aliquod accidentarium, & non per se, vt esse nigrum coruo, & esse bipes homini.

Proprium autem] Tradit extremũ quãtitatis attributum, quod nimirum, æquales & inæquales dicantur, seu vt à quantitatibus res dicantur æquales & inæquales. Vocat autem Arist. hoc attributum maximè proprium quãtitatis, quia est propriũ eius in quarto modo, ut planè significatur in cõtextu. Affirmat enim Arist. omnibus & solis quantitatibus conuenire; quod intelligendum est, secundum aptitudinẽ & semper, quæ est tertia conditio proprij quarto modo; sed de hac re postea disserendũ est.

QVID SIT QVANTITAS,

QVÆSTIO PRIMA.

SEx potissimũ descriptiones ex Arist. colligere possumus, quibus quãtitatis natura utcunque declaratur, primã innuit ille dũ probat orationẽ esse quãtitatem. Quod enim inquit, quãta sit, ex eo patet, quod eã

breui

breui syllaba lógaq; metiamur, unde possumus hanc quantitatis descriptionem elicere: Quantitas est ens, quod suis partibus per se ac propriè mésuratur; diximus, [per se,] quoniam per accidens substantia etiá, vt pannus, in suis ulnis mensuratur. Additum est, [ac propriè,] quoniam candor triũ graduum etsi gradibus suis mensuratur per se, hoc est, intrinsecus, non tamen mensuratur propriè seu mensura extensionis. Porro descriptio tradita solis finitis quantitatibus accommodatur: in qua verbum, [mensuratur,] secundum potestatem accipiendum est.

Alia descriptio colligi potest ex similitudine descriptionis, qua Aristot. quantitatem explicat, nempe si dicamus: Quantitatem esse id, quo aliquid dicitur quantum, aut aliqua dicuntur aliquod, ut recentiores definiunt.

Tertiam descriptionem elicere possumus ex tertio attributo quantitatis in húc modum. Quantitas est id, quo res æquales dicuntur aut inæquales.

Quarta descriptio elici potest ex lib 1 Metaph. cap. 13. vbi sic Aristot. ait; Quantum id dicitur, quod est diuisibile in ea, quæ insunt scilicet in quanto ipso; quorum utrunque ad vnumquodque, vnum quid & hoc aliquid aptum est esse. Ex qua descriptione, etsi ea non uidetur comprehendere nisi quantitates permanentes, elicere possumus hanc generalem: quæ etiam clarius & familiarius traditur; quantitas est ens per se diuisibile, in partes extensionis.

At dices, numerus non est diuisibilis, quia est per se diuisus (est enim discreta quantitas) nec item constat partibus extensionis, ut in eas diuidi possit, nec enim unitates efficiunt extensionem, sed multitudinem; non conuenit igitur quantitatibus tradita quantitatis descriptio.

Huic argumento occurrendum est; non posse numerum diuidi, vt habet esse extra intellectum; tantum abest, ut sit iam diuisus. Quanquam enim unitates, ex quibus numerus componitur à se mutuo sint diuisæ, id est, discretæ, non tamen sunt diuisæ à toto, seu quod idem valet, ictius numerus non est in eas diuisus: nam ut quantitas aliqua diuisa dicatur, necesse est, ut peracta diuisione, partes, quæ separatæ fuerunt, non constituant eam quantitatem, quæ diuisa fuit: at uerò numerus, ut habet esse extra intellectum, nunquam ita est affectus, ut unitates, quæ sunt eius partes, desinant ipsum numerum constituere; potest tamen diuidi numerus, ut apprehenditur ab intellectu; quemadmodum tempus à solo intellectu. Intellectus enim apprehendens unam partem numeri & relinquens aliam; scilicet apprehendens vnã per se & seorsim, deinde aliam separatim diuidit numerum in suas partes. Quod autem obijcitur numerum non constare partibus extensionis, negandum est. Extensio enim non accipitur pressè in definitione quantitatis tradita, vt vulgus accipit; utpote pro extensione continuata duntaxat, sed pro discreta etiam; quæ est extensio multitudinis, quam quælibet vnitas aliis & alijs adiuncta efficit.

Quinta descriptio quantitatis, quæ desumi potest ex decimo eiusdem operis lib. cap. 20. huiusmodi est. Quantitas est mensura substãtiæ intelligere propriè, seu quod idem valet, quo ad extensionem. Cum dicimus substantiæ, intellige, etiam aut substantiarum; ne uidelicet excludas numerũ; siquidem numerus non est mensura unius substantiæ, sed multarum.

Sed obijcies hoc modo. Vnitas est prima & præcipua mensura: ut patet ex eodem loco; aut igitur unitas est quantitas, quod falsum est, cum sit indiuisibilis: aut certè tradita definitio non conuenit solis quantitatibus. Respondendum est tamen duplicem esse mensuram; unam per repetitionem, quo pacto passus est mensura stadij, & palmus cubiti, & vnitas binarij: alteram per accommodationem, quo pacto stadium est mẽsura eius vitæ, quam unius stadii esse dicimus; & cubitus est mensura eius panni, qui unius tantum cubiti longitudinem habet: & binarius metitur res, quæ duæ nominantur; Prior uocatur per repetitionem, quia nisi iteretur, nunquam adæquabit totum id, quod metitur. Posterior autem per accommodationem, quia tanta præcisè est res, quæ sub eam cadit,

quanta

quanta ipsa est, non maior, nec minor. Quando ergo in descriptione tradita dicitur, quantitatem esse mensuram substantiæ, intelligendum est de mensura per accommodationem, siue ea sit mensura per repetitionem, siue non.

Sexta denique descriptio, quæ has omnes naturæ ordine antecedit: & qua non videtur alia prior nec melior, huiusmodi est. Quantitas est ens per se extensum. Vt enim nulla ratio substantię prior cernitur, quam quod sit ens per se existens, hoc est, existens non per aliud & proinde præbens omnibus, quæ non per se existunt, existentiam: sic nulla uidetur prior ratio quantitatis, quam quod sit ens per se extensum, hoc est, extensum non per aliud; sed tribuens cæteris omnibus rebus, quæ extensionis participes sunt, extensionem.

Sintnè plures an pauciores species quantitatis, quam quæ ab Aristotele traduntur,

QVÆSTIO SECVNDA.

PAuciores uidentur esse species quantitatis, quam quę ab Aristotele numerantur. Nam in primis oratio non uidetur esse species quantitatis, quod sic probatur. In oratione nihil aliud cernitur, quod ad prædicamentum quantitatis pertinere videatur, vt species quædam à cæteris distincta, quam multitudo sonorum, qui longi aut breues dicuntur, sed hæc multitudo non est species quantitatis, Ergo oratio nō est numeranda inter species quantitatis. Minor probatur, nam multitudo sonorū, præterquam quod sit multitudo qualitatū (pertinet enim sonus ad tertiam speciem qualitatis, vt postea patebit) quæ sunt longæ aut breues per accidens, & proinde quantæ per accidens ratione motus: est etiā aggregatum quoddam per accidens, quod proinde in nullo prædicamento per se locum habet.

Secundo, locus non uidetur esse species quantitatis saltem à superficie distincta: Ergo pauciores sunt species quantitatis, quā quæ ab Aristotele afferuntur. Antecedens probatur: nam locus & accipitur pro spacio, quod à corpore occupatur, ut ab Arist. hoc cap. sumitur: & pro superficie concaua corporis continentis, ut ab Arist. sumitur 4. lib. Phys. Si primo modo accipiatur, nullo modo est species quantitatis, aut alterius prædicamenti, cum spacium non sit ens, ut 4. Phys. patebit. Si secundo modo accipiatur, aut accipitur quatenus extrinsecus denominat rem, quam continet, aut qua ratione est superficies: si primo modo, pertinet ad aliud prædicamentum, ut postea patebit; si secundo modo, nō est aliud, quam quædam superficies; Ergo locus non est peculiaris aliqua species quantitatis.

Quod uerò plures sint quantitatis species, quam quæ ab Aristotel. traduntur, sic tertio loco ostendi potest. Motus est vera quantitatis species distincta ab aliis omnibus, quas Arist. recensuit. Ergo plures sunt species quantitatis. Antecedens sic suadetur, motui ut est continuus conueniunt omnes descriptiones quantitatis superius adductæ: Ergo motus ut est continuus, est quantitas. Non est autem quantitas permanens, vt linea, superficies & corpus; nec item est tempus, ut statim patebit; Ergo, ut est continuus est species quantitatis à cæteris distincta.

Hæc tamen quæstio hac assertione explicatur. Sex tantum sunt species quantitatis, numerus scilicet, linea, superficies, corpus, tempus & motus. Oratio uerò & locus non sunt quantitatis species. Prior pars huius assertionis probatur: omnes descriptiones quantitatis superius traditæ uerè ac propriè conueniunt sex speciebus numeratis: Ergo sunt verè ac propriè quātitates; non indiuidua nec genera sūma, ut satis patet; Ergo sunt ueræ species quantitatis. Antecedens inductione perspicuum erit ei, qui suprapositas quantitatis descriptiones percurrerit. Posteriorem verò partem orationem scilicet & locum non esse species quantitatis, priora duo argumenta initio proposita satis confirmant.

Vt tamen species quantitatis utcunque intel-

intelligantur, singulas paucis perstringamus, atq; eo ordine, quo eas in proposita assertione recensuimus. Quod ergo attinet ad numerum sic potest definiri: Numerus est quantitas ex pluribus vnitatibus numeralibus cõstituta, scilicet hoc modo, est multitudo vnitatum numeralium. Quid aũt sit unitas nnmeralis, & quo pacto numerus ex unitatibus numeralibus constituatur lib. 1. Metaph. docebimus.

Prætermissis verò linea, superficie & corpore, quæ in contextu definitæ sunt, quod attinet ad tempus, illud hoc loco animaduertendum est, ipsum duobus modis posse spectari; uno ut est duratio motus absolutè accepta, altero vt est duratio motus definita & certa, ut seculum, & annus, mensis, dies & hora. Tempus ergo cum species quantitatis esse dicitur, primo modo accipiendum est: Nam si secundo modo consideretur nõ est species quantitatis, quia tempus ita sumptum apprehensione animi designatur & definitur.

Sed quod attinet ad motum, animaduertendum est, quatuor modis potissimũ spectari posse, vno vt ab agente proficiscitur, quo modo ad Prædicamentum actionis pertinet: secundo modo contra, ut in patiente recipitur, quo modo spectat ad Prædicamentum passionis: tertio vt est acquisitio formæ, seu ipsa forma, ut partim est acquisita, partim acquirenda, quo modo reducitur ad illud Prædicamentum, in quo ponitur forma, quæ acquiritur: quarto vt est continuus, quo modo est peculiaris species quantitatis. Hæc autem omnia in motu calefactionis cernere est. Nam calefactio primò consideratur, ut ab igne proficiscitur: secundò, ut in ligno recipitur: tertiò, ut est calor partim acquisitus, partim acquirendus, seu ut est acquisitio caloris: quartò ut habet quandam continuitatem. Motus ergo cum dicitur esse quantitatis species, quarto modo accipiendus est.

Sed tamen non immeritò rogabis hoc loco, cur Arist. orationem & locum species quantitatis constituerit: motum uerò tanquam quantum per accidens reiecerit. Dicendum est id propterea Arist. fecisse, quod eas tantum species hoc loco recensere uoluerit, quæ suo tempore species quantitatis vulgo habebantur; quæque apertam & vulgatam per se ferunt mensuræ rationẽ; Et quia oratio & locus species quantitatis vulgo habeantur, non autem motus, ideo motum & quantum per accidens reiecit, orationem verò & locum inter quantitatis rationem numerauit. Ad argumenta verò initio proposita concedendum est, nec orationem, nec locum esse quantitatis species; motum uerò, ut continuus est, ueram speciem quantitatis esse. Et hæc ad hanc specierum qualemcunque explicationem dixisse sufficiat: accuratior enim earum explicatio, partim ad lib. tertium & quartum, partim ad quintum Metaphysicorũ spectat.

Vtrum dici æquale & inæquale sit maximè proprium quantitatis.

QVÆSTIO TERTIA.

SVperest, vt videamus, num dici æquale aut inæquale sit maximè proprium quantitatis, vt ait Arist. hoc loco, hoc est, omnibus quantitatibus, solis & perpetuò conueniat. Quod enim non omnibus accommodatur, probatur hoc modo: Si omnes quantitates nunc pereant, & vna tantum producatur & conseruetur deinceps, ea nec erit æqualis, nec inæqualis: Ergo fieri potest ut non omnibus quantitatibus conueniat hoc attributum.

Secundò nulli generi, nullique speciei quantitatis conuenit æqualitas, aut inæqualitas; Ergo non omnibus quantitatibus cõuenit hoc attributum: Antecedens probatur, quia nullum superius est æquale & inæquale suo inferiori, cum ab eo non distinguatur re ipsa; quod tamen ad æqualitatẽ & inæqualitatem requiritur: Quantitas uerò genus summum non potest conferri cũ quantitate aliqua, quæ non sit inferior ipsa, quantitas uerò continua neq; est æqualis neque inæqualis discretæ, vt patet, nec item aliam reperies speciem cui cõueniat æqualitas & inæqualitas. Nam etsi species numerorum inter se sint inæquales, nulli

tamen sunt æquales, cum interim hoc attributum non disiunctim sed copulatiuè tradatur.

Tertiò quod nec solis videtur conuenire, probatur hoc modo: Multa sunt, quæ nec sunt Quantitates, nec Quantitates denominantur, aut aliquid aliud si quantitas: quæ tamen trito vulgatoque sermone æqualia aut inæqualia dici solent, vt scientiæ dicuntur æquales & inæquales, artes, virtutes, & ipsæ etiam multitudines substātiarum separatarū; Ergo non solis Quantitatibus hoc attributum accommodatur.

Quartò pondus videtur propriè dici ęquale & inæquale, cum reuera videatur mensura propriè dicta; aut ergo est quantitas, aut aliquid aliud. Si Quantitas, rectè numeratæ sunt species Quantitatis, quandoquidem pondus nulla est earum, de quibus hactenus mentionem fecimus. Si verò est aliud diuersum à quantitate, quod potius dicendum videtur: perspicuum est aliquid aliud, præter Quantitatem, dici æquale & inæquale.

Dicendum est tamen: hoc attributum esse proprium quarto modo respectu Quātitatis, omnibusque & solis ac perpetuò conuenire. Quod vt intelligas admonendum est, primò in hoc attributo accipiendum esse aptum pro potestate seu aptitudine, hoc est, dici æquale & inæquale, pro dici posse. Deinde admonendum est duobus modis res dici æquales & inæquales, vno per se, hoc est, non per aliud alterius prædicamenti, quo pacto ipsæ Quantitates dicūtur æquales & inæquales.

Altero per accidens, hoc est, per aliquid aliud alterius Prædicamenti, quo primo duo lapides vnius palmi, cum sint substantiæ, dicuntur æquales, per quantitates suas. Tertio loco admonendum, æqualitatē & inæqualitatem non accipi hoc loco, pro ęqualitate aut inæqualitate Metaphorica aut trāslatitia, sed propria. Ea sunt propria æqualia & inæqualia quæ sunt quantitas propriè dicta, hoc est, extensionis; ea impropriè, quæ sunt quanta, quantitate impropriè dicta, id est, quantitate perfectionis, siue accidentariæ, id est, essentialis.

His positis, dicendum est, hoc attributū conuenire omnibus & solis quantitatibus ac perpetuò omnibus quidē ac perpetuò, quia non accipitur secundum actum, sed secundum potestatem: Solis verò, quoniā non accipitur per accidens, sed per se & propriè. Ad primum igitur argumentum pro parte negatiua generis adductum adde, etsi quantitas illa, quæ sola poneretur in rerum natura, nulli esset æqualis aut inæqualis; haberet tamē aptitudinem ad ęqualitatem & inæqualitatem. Ad secundum dicitur: generibus & speciebus quantitatis in causa non conuenire quidem ipsam æqualitatem & inæqualitatem; nec id esse necessarium, vt hoc attributum eis conueniat: sed tamen omnibus conuenire aptitudinem ad æqualitatem, & inæqualitatem; quæ aptitudo est propria quarto modo, respectu Quantitatis, & producitur ad actū vt extrema proprietas substantiæ in singularibus.

Ad secundum dicendum est: ea quæ non denominantur à propriè dictis Quantitatibus: & tamen dicuntur æqualia & inæqualia, etsi per se talia dicuntur, non tamē dici propriè sed per translationem, & similitudinem quam habent cum Quantitatibus. Nam quoniam intentio quantitatū est similis intentioni magnitudinum: & gradus entitatum, quæ in rerum essentiis inueniuntur, sunt similes numeris, vt ait Arist. ideo quemadmodum magnitudines & numeri dicuntur æquales & inęquales; sic quodammodo quantitates, quo ad suas intentiones; & res omnes, quoad suas essentias.

Ad quartum dicendum est; pondus nec esse speciem Quantitatis: nec propriè dici ęquale & inæquale, sed per translationem; primò quia Quantitas ponderis non consistit in extensione, quemadmodum nec quantitas gradualis caloris, candoris, & aliarum qualitatum; quo fit, vt sit quantitas impropria & translatitia; Deinde, quia pondus nihil aliud est, quam grauitas, grauitas verò inter species qualitatis numeratur ab Aristotele 1. Metaphys. cap. 14.

Atqui

& magis & minus dicitur simile & dissimile, aequale & inaequale similiter, quorum vtraque ad aliquid sunt. Quippe cum simile cuidam simile, & dissimile cuidam dissimile, & inaequale cuidam inaequale dicatur. Nō vniuersa tamen hanc subeunt legem, duplum enim non magis minusuè dicitur duplum, neque quicqnam talium ullum. Atqui vniuersa, quae sunt ad aliquid, ad ea dicuntur quae conuertuntur; seruus enim heri dicitur seruus, & herus serui dicitur herus: & duplum dimidij duplum, & dimidium dupli dimidium, & maius minore maius; vt minus maiore minus dicitur; & in caeteris simili modo, quanquam interdum dictio casu differt. Scientia enim scibilis scientia, & scibile scientia sibile, & sensus sensibilis sensus & sensibile dicitur. Verum interdum conuersio fieri non videbitur, si ad id, ad quod dicitur, non accommodatè fuerit assignatum, sed qui assignat, errauerit: veluti si ala auis fuerit assignata, non conuertitur, auis ala; non enim primò accommodatè est assignata ala auis; Nam non hoc ala ipsius dicitur quo est auis, sed quo est ales: complurium enim & aliorum alae sunt, quae aues non esse constat. Quare si accommodatè fuerit assignata, fiet conuersio sanè, veluti ala alitis ala, & ales ala est ales. Atque interdum & nomen facere necesse est, si positum nomen ad quod accommodata fuerit assignatio non sit: ceu si clauus nauigij assinabitur, non accommodata sit assignatio. Non enim eo clauus ipsius dicitur, quo nauigium est: Sunt enim nauigia, quorum claui non sunt. Sed forsitan accommodatior assignatio fuerit, si clauus clauati clauus, aut aliquo alio simili modo dicatur, non enim positum nomen est. Atque conuertitur, si accommodata fuerit assignatio: clauatum enim clauo est clauatum. Idem fuerit & in caeteris modus, veluti caput accommodatius fuit assignatum: si capitati caput, quam si animalis esse dixerimus; non enim eo caput habet, quo animal est; complura namque animalium capite uacant. Hoc autem pacto facillimè quispiam eorum nomina sumet, quibus nomina posita non sunt, si à propositis primum vocibus, etiam his imponat nomina, quae cum primis conuertuntur: & in praedictis intueri licet ubi ab ala ales, & à clauo clauatum assignabatur. Vniuersa igitur ea quae sunt ad aliquid, si accommodatè quis reddat, ad ea sanè dicuntur, quae conuertuntur. Nam si ad quoduis vnumquodque, & non ad id quod dicitur, assignetur, non fit sanè conuersio; neque enim quicquam eorum, quae sine controuersia ad ea dicuntur, quae conuertuntur, nomenque habent, conuertitur; si non ad id quod dicitur, sed ad accidentium aliquid assignetur. Veluti si seruus non heri, sed hominis, aut bipedis, aut cuiuspiam similium fuerit assignatus, non fuerit sanè cõuersio: nam dici non potest, homo est serui homo; non enim accommodata est assignatio. Praeterea si accommodatè ad id quod dicitur fuerit assignatum, sublatis quidem caeteris omnibus quae sunt accidentia, relicto autem eo solo, ad quod est assignatum accommodatè, ad illud sanè dicetur; ceu si seruus ad herum dicatur, sublatis quidem caeteris vniuersis quae accidunt hero, bipede inquam scientiae susceptiuo, ac homine: relicto autem tantummodo hero, seruus ad ipsum semper dicetur, seruus enim heri dicitur seruus. Quod si non accommodatè ad id, ad quod tandem dicitur, fuerit assignatum, caeteris quidem sublatis, eo verò solo relicto ad quod est assignatum, non ad ipsum sanè dicetur. Assignatus enim sit seruus hominis, alaq; auis, atque ab homine herus auferatur, non ad hominem sane seruus dicetur. Nam cum herus non sit, neque seruus est sanè. Similiter & ab aui ales auferatur, non vlterius ala profecto ad aliquid erit; si enim ales non sit, neque erit ala cuiusquam. Quare quodque assignetur ad id, ad quod tandem dicitur accommodatè, oportet.

Atqui

Atqui si sit quidem positum nomen, facilis assignatio fit; sin verò non sit, nomina fortasse ponantur necesse est. Quod si hoc assignentur modo, ea quæ ad aliquid sunt, vniuersa ad ea sanè dicentur, quæ conuertuntur vt patet.

At verò ea quæ sunt ad aliquid, simul natura esse videntur: atque in plurimis quidem uera est hæc sententia, in quibusdam autem vera non est. Simul enim duplum est & dimidium: & si est dimidium duplum est, & contrà; & si seruus est, herus est etiam: & si est herus, est etiam seruus; similiter & in cæteris. Quin & mutuò hæc interimunt sese; nam si duplum non est, dimidium non erit: & si dimidium non est, duplum non erit. Idem est & in cæteris modus quæ rationis sunt similes. Non tamen in vniuersis quæ sunt ad aliquid, verum hoc esse videtur, simul inquam natura vt sint; scibile namque scientia prius esse videbitur. Plerunque enim rerum quæ antea sunt, scientias nos accipimus; in paucis enim, aut nulla in re prorsus, scientiam fieri quispiam cum scibili simul videbit. Pæterea si scibille tollatur, tollitur, & scientia: scientia verò si tollatur, non tollitur scibile. Nam si scibile non sit, scientia non est, nullius enim prorsus scientia erit. Scientia verò si tollatur, nõ tollitur scibile. Nam si scibile non sit scientia non est; nullius enim prorsus scientia erit. Scientia verò etiamsi non sit, scibile esse nihil prohibet, quadrationis enim circuli etsi scibilis est, scientia quidem animalis non erit: cum complura interim, quæ scibilia sint, animalium existãt. Sic & in sensu res sese habere videtur: sensibile enim antecedere sensum videtur; si sensibile namque tollatur, tollitur & sensus; at ipsum, si sensus auferatur, non tollitur. Sensus enim circa corpus & in corpore sunt; itaque sensibili sublato, corpus è medio tollitur: est enim & ipsum corpus sensibile. Si corpus verò non sit, etiam sensus aufertur. Quare fit, vt secum sensibile sensum auferat. At sensus secum sensibile non tollit: nam si animal tollatur, tollitur quidem sensus, sensibile verò non tollitur. Est enim sensibile corpus, vt calidum, frigidum, dulce, amarum, & cætera omnia, quæ sunt similes generis. Præterea sensus quidem cum sensitiuo simul emergit, nã vna cum animali, & ipse sensus efficitur. Sensibile autem est antea quam sensus sit ortus, est enim ignis, & aqua, cæteraque talia, è quibus animal constat, & antea quam sit omnino animal aut sensus: quare sensibile prius ipso sensu videbitur esse. Existit autem hoc loco dubitatio quædam vtrum nulla substantia dicatur ad aliquid, quemadmodum & videtur: an hoc in aliquibus substantijs secundis contingat, in primis namque substantijs verum est. Nam neque tota, neque partes ad aliquid sanè dicuntur; quidam enim homo non dicitur cuiusdam quidam homo, neque quidam equus cuiusdam quidam equus. Et itidem in partibus; Quædam enim manus, non cuiusdam quædam manus, sed cuiusdam dicitur manus: & quoddam caput, non cuiusdam quoddam caput, sed cuiusdam dicitur caput. Eadem & in pluribus secundis substantijs dici possunt; homo namque non cuiusdam dicitur homo, nec equus alicuius dicitur equus, nec lignum alicuius dicitur lignum, sed alicuius possessio dicitur. Talia igitur patet, non ad aliquid esse. In quibusdã autem secundarum substantiarum est dubitatio: caput enim alicuius dicitur caput, & manus alicuius dicitur manus, & vnumquodque tale eodem modo dicitur; quare hæc uidebuntur ad aliquid esse. Si igitur eorum, quæ sunt ad aliquid, definitio sufficienter est assignata, aut omnino est difficile, aut impossibile nullam substantiam ad aliquid esse ostendere: sin verò non sufficienter assignata est, sed ea sunt ad aliquid, quorum esse idem est ei, quod est ad aliquid aliquo modo sese habere, fortasse ad hæc

aliquid

aliquid dici potest. Prior autem definitio sequitur quidem ea, quæ sunt ad aliquid omnia, non tamen idem est, propterea quod ipsorum ad aliquid esse, est id quod sunt, aliorum esse dici. Ex his igitur patet, si quispiam aliquid eorum, quæ sunt ad aliquid, definitè scit simul, id, quod ad illud dicitur, definitè sciet. Hoc autem patet quidem ex his ipsis. Nam si scit quispiam, hoc aliquid esse, est autem eorum, quæ sunt ad aliquid esse, idem ei, quod est ad aliquid, aliquo modo sese habere, & illud profectò sciet, ad quod hoc aliquo modo se habet. Si enim nescit omninò id, ad quod hoc aliquo modo se habet, neque si ad aliquid hoc modo se habet, sciet. Patet autem & ex singulis: nam si quispiam hoc scit definitè duplum esse, & id cuius duplum est, continuò definitè sciet. Nam si nullus definitum scit illud esse, neque si est duplum omninò scit: similiter & hoc si scit, definitè præstabilius esse: & quo præstabilius est definitè, ob hæc eadem ipsum scire necesse est. Nec indefinitè sciet, hoc præstabilius esse deteriore: hæc enim opinatio est non scientia. Non enim exactè iam deteriore præstabilius esse sciet: nam si, fortè sic accidat, nihil est deterius ipso. Quare patet necessarium esse, vt quicquid eorum, quæ sunt ad aliquid, quispiā definitè sciat, & id identidem ad quod illud dicitur, vt sciat. Fit autem vt caput, & manus, & quæcūque talium, quæ substantiæ sunt, id quod est ipsum definitè sciatur: at non fit necessariò, vt ad id, quod dicitur, definitè sciatur. Cuius enim hoc caput aut cuius est manus, non fit, vt definitè sciatur. Quare hæc nō ad aliquid erunt. Quod si hæc non sunt ad aliquid verè dicere licet, nullam substantiam ad aliquid esse. Difficile autem est fortasse de talibus vehementer asserere eum, qui non persæpè cogitationem in his posuerit. Circa tamen vnumquodque ipsorum non inutile dubitasse.

QVanquam de qualitate prius quam de Relatione agendum videbatur; tum quia qualitates sunt plurimarum relationum fundamenta: tum quia illæ dicuntur absolutæ, relationes verò cōparatæ: ac fundamenta suaptè natura priora sunt ijs, quæ fundamentis nituntur, & absoluta cōparatis: tamen quia superiori in disputatione illa de magno & paruo, multo & pauco, nonnulla de relatis dicta sunt: quæ absque longiori disputatione commodè intelligi nō poterant: doctrinæ ordo, qui perpetuò seruandus est, postulauit vt tractatio hæc non differetur longius. Tres verò sunt præcipuæ huius capitis partes. Prima continet definitionem relatorum, quæ tempore Arist. circumferebatur, eiusque explicationem. Secunda quatuor relatorum attributa. Tertia examen superioris definitionis, alteramque relatorum definitionem & cuiusdam attributi, quod iuxta eam relatis conuenit traditionem:

Ea verò dicuntur ad aliquid] Relatio respectus & habitudo, ut à Dialecticis usurpātur idem omninò sunt, ab eius verò abstractis deducuntur hæc concreta, Relatum, Relatiuum & Respectiuum, quę Aristoteles hoc loco appellat ad aliquid. Definiuit autem relata potius quam relationes; quia concreta quam abstracta, notiora nobis sunt: id quod maximè in hoc rerum genere faciendum fuit: quia relationes adeò imperfectę essentiæ rationē habent, ut penè nullam habere videantur. Definiuit etiam relata in plurali numero potius, quam in singulari, quia ut nullum relatum huius Pędicamenti sine altera existit: sic nisi cum altero intelligi non potest, ut omnes interpretes annotant.

Quæ id quod sunt] Hæc est uetus relatorū definitio, quæ vti Boetius ait Platonis esse creditur: loco generis ponitur illud, quæ, quo verbo, non modo essentia vera & realis, sed etiam quæuis alia intelligūtur, ut 1. lib. Metaph. c. 6. ostendemus, quæ verò adduntur, id quod sunt, seu ea ipsa quę sunt, ut grecè habetur, idem valēt

ac si dicas, secundum suas essentias & naturas: quæ denique adiunguntur (aliorum esse, aut ad aliquid alio modo dicuntur) idem significat, ac si apertè dicas, relatione ad aliud in genitiuo casu, aut in aliquo alio explicantur: quia verò duo dici solent relatorum genera, vnum, quod vocant, secundum esse, nempè horum quæ ad hoc prædicamentum spectant, cuiusmodi sunt pater & filius: alterum, quod uocant, secũdum dici, vtpote eorum, quæ ad alia prædicamenta pertinent, cuiusmodi sunt, scientiæ, habitus, & alia huiusmodi. Definitio hæc vtrumque genus complectitur, ut postea apertius dicemus.

Aliquo namque maius] Duo hæc exempla maioris & dupli genitiuo casu explicantur apud Arist. verũ in explicatione maioris nõ potuit latina versio, græco contextui respondere.

Sunt & hæc etiam] Superiora exẽpla pertinebant ad relata secundum esse, hæc spectant ad relata secundum dici. Habitus dicitur rei habilis habitus; dispositio rei dispositæ dispositio, vt infirma valetudo; Scientia rei scibilis sciẽtia; positio denique rei positæ positio, vt accubatio. Hæc, inquit, omnia ad aliud sunt & non aliud quicquam, hoc est, non sunt aliud, quam res quædam, quę respectu alterius explicãtur: quanquam ipsa earum natura & essentia, quę declaratur, non in eo consistat, quod aliud respiciat, cum sit simpliciter absoluta.

Ceu mons magnus) Relata omnia hactenus adducta explicantur græcè genitiuo casu, nunc addit Arist. ea, quę alijs casibus declarantur, sine interuentu propositionis, vt magnũ. Dicimus enim magnũ ad alterum esse magnum sine vlla interiectа propositione, vt simile, quod alicui simile esse declaratur.

Est autem & contrarietas) Initio huius secundę partis tradit Arist. duo attributa: quæ non proprietates, sed simpliciter attributa meritò dicuntur ab omnibus interpretib. quia nec solis, nec omnibus conueniunt. Primum est, (habere contrarium;) secundum (admittere magis & minus.) Quod enim non omnibus conueniant, Arist. in cõtextu apertè docet: quod verò nec solis, ex eo perspicuum est: quod multę quantitates habeant contrarium, magisque & minus admittant: quæ tamen relata dici nõ solent, vt calor, frigus & huiusmodi alia, quę non sunt relatiua. Nec probanda est eorũ sentẽtia: qui dicunt omnes qualitates esse relata secũdum dici; eò quod adiunctam habeãt relationem, qua explicari possunt, Siquidem vt sint relata secundum dici, non satis est, vt relatione explicari possint: sed opus est pręterea vt soleant. Vnde Ari. 3. part. huius c. ait: hanc manum, & hoc caput non dici ad aliquid: q̃ tamen rationibus explicari possunt: ut patet. At obiiciet aliqs, Ari. tradẽdo primo attributo secum pugnare; Negauit enim c. superiori ea, q̃ sunt ad aliquid contrarium habere: at hoc loco affirmat, relata habere cõtrarium. Obiiciet secundò: Ignoratione quę in exẽplo contrariorum affertur in cõtextu, non esse contrarium scientię, cũ sit scientiæ priuatio. Tertiò obiiciet: falsò dici in explicatione secundi attributi, simile & ęquale magis & minus admittere, inprimis quia vt aliqua duo sint similia, necesse est ut habeant eandem qualitatem, non solum specie, sed etiam gradu: alioqui iam erunt dissimilia; Atqui, vt sint æqualia, necesse est, ut neutrius quantitas deficiat aut superet, vt perspicuum est. Quod tamen non esset verum: si simile & ęquale magis & minus admitterẽt: deinde quia ea sola propriè videntur, magis & minus accipere, quę per se motum aliquo acquiruntur: ex quorum genere non sunt relationes, vt ait Arist 5. Physic. lib.

His tamẽ obiectionib. sic occurres. Primę quidem; relata secundum esse nõ habere cõtrariũ: iam docuisse Arist. superiori c. nihil tamen prohibere, quin relata secundum dici, ut scientia & ignorãtia, & quę ex essentia sua relata nõ sunt, habeãt cõtrariũ, ut dicitur hoc locõ. Quod tñ nõ intelligas ratione relationis (relationes n. nõ sunt inter se cõtrarię) sed ratione eius quod formaliter significat, pertinetq. ad aliud prędicamentum. Secundę obiectioni occurrendum est, Ignorationem non accipi hoc loco ab Arist. pro negatione scientiæ, qualis

est

est in infantibus, aut priuatione, qualis est in rusticis & rerũ ignaris: sed pro errore, quo hi homines sũt imbuti, qui aliter sẽtiunt, quã res habet, quæ ignoratio prauę affectionis appellatur. Tertię obiectioni respõde, nõ solũ dissimile & inæquale, sed simile & æquale, modo aliquo magis & minus admittere. Id autẽ ut pspicuũ fiat, sciẽdũ est, quædã esse similia, quæ maximè propriè similia sunt: alia minus quidẽ ꝓpriè, sed tamen propriè; nõnulla verò omninò ĩpropriè. Primi generis ea sunt, quę habẽt qualitatem eandem, non solum specie, sed etiam gradu: ut duo corpora ęq; omninò candida. Secundi generis sunt ea, quę habẽt qualitatem specie quidẽ eãdem, gradu tamen diuersam, ut duo corpora quouis modo candida. Similia tertii generis, quæ impropriè similia dicimus appellari, dicũtur, ea, quæ sunt parum dissimilia, ut candidũ; & flauum, & alia huiusmodi. Aequalia autem duobus modis aliqua dicuntur, scilicet propriè & ĩpropriè, Aequalia propriè dicta sunt ea, quorum quãtitates ita sunt affectę, ut neutra alterum excedat, ęqualia verò impropriè & per abusionẽ sunt ea, q̃ sunt parum inęqualia. Dicendum est ergo ad tertiam obiectionem ea, q̃ maximè propriè similia sunt, & quæ sunt propriè ęqualia nõ posse admittere magis & miuꝰ, alia autem similia & ęqualia posse, si non per se, certè per alia, posita mutatione fundamenti. Nã licet relatio posset intendi sine fundamenti intentione: non tamen potest intendi sine aliqua fundamẽti variatione, ut si una tantum res candida nunc esset: & aliqua quæ prius esset nigra, fieret candida in vtraque: tum primum existeret similitudo, in ea quidem quę erat nigra, generatione sui fundamenti: in ea verò, quę erat alba, generatione sui atri: eodemq. modo si deinceps candor alterius intenderetur, aut amitteretur, ambæ fierent similiores aut dissimiliores. Altera quidem mutatione cãdoris sui: altera autẽ mutatione candoris alieni: Ex quo patet: quid ad posteriorem tertiæ obiectionis partem sit dicendum; nimirum, non omnia, quę admittũt magis & minus, motu aliquo & per se acquiri ad ea sola, quę per se intẽdi ac remitti possunt, cuiusmodi non sunt relationes.

Aqui vniuersa) Tradit tertium relatorũ attributum, omnia scilicet relata dici ad ea quę conuertũtur, siue ad reciproca, h.e. explicari solere relatione ad ea, quę uicissim explicari solent relatione ad ipsa; quanquã non semper eodẽ casu, ut in cõtextu patet. Conuenit autem hoc attributũ non solum omnib. relatis, ut Arist. hic affirmat: ꝙ non solũ intellige dictum de oĩb. superiore definitione comprehensis: sed etiam solis ac semper: ac proinde est proprium quarto modo.

Ex his patet non esse in hoc attributo sermonem de reciprocatione prędicationis; quo pacto reciprocatur homo, & risus capax & omninò subiectũ & propria affectio; nec de reciprocatione mutuę consecutionis, qua etiam enunciationes, quæ dicuntur cõuerti, aut æquipollere, reciprocantur, nec de reciprocatione mutuę relationis, quia hęc est relatorum natura & non attributũ: sed de reciprocatione mutuę explicationis, ut dictum est.

Verum interdum) Docet aliquando nõ fieri reciprocationem quia non rectè traduntur ea, ad quę relata ipsa referuntur: id quod in ala & aue, in clauo & nauigio; in capite & alijs perspicuè ostenditur: sunt n. quę alas habẽt, ut apes & vespertiliones & alię huiusmodi animãtes, quæ volant: nec tamen sunt aues. Cymbę etiam, quib. transmittuntur angusta flumina, nauigia sunt, & tamen clauo non reguntur: deniq. cancri, ostrea, & id genus alia, capite carẽt, cum tamen animalia sint. Addit tamen Arist. ut rectè designẽtur ea, ad quę relata propriè & uerè referuntur, facienda nonnunquam esse noua nomina, idq. facilè esse, si ex altero relato, quod iam nominatũ sit alterius nomen deducatur, ut si ex clauo dicas clauatum, ex capite capitatum. Sunt quibus hoc pręceptum non placeat, iis nempè qui nimis superstitiosè respiciunt uerba omnia, quę uulgata & consueta non sunt. Aduersus quos non tantum est Arist. hoc loco, sed etiam Cic. ut patet, lib. 3. de finib.

Nec enim quicquam) Probat argumento à maiore, in relatis, quib. nulla nomina

ex altera parte respondeant, non fieri reciprocationem, nisi apertè correlatiuum exprimatur, argumentum est: Quia in ijs, quæ omnium consensu reciprocantur, nominibusque suis notata sunt, reciprocatio non cernitur: si explicatio non fiat comparatione proprij correlatiui; sed alicuius, quod ipsi accidat. Vt si seruus nō cū hero, cum quo cōferendus est, sed cum homine comparatur; non fit reciprocatio: Nam etsi quodammodo ferēdum sit, quod seruus, dicatur hominis seruus, falso tamē dixeris, hominē esse serui hominē. Ea v. Arist. hoc loco correlatiuè accidere dicit, quæ de illo dicuntur, nec tamen sunt illud ipsum formaliter, verbi gratia: accidentia heri ad quem refertur seruus, sunt omnia, quæ dicuntur de hero: nec tamen sunt ipse seruus formaliter ut homo & bipes, & cætera omnia: etiam si alicqui pertineant ad rationem formalem heri, vt esse relatum.

Præterea si accommodatè] Tradit generale documentum certè memoriæ mandandum, quo intelligere possimus, sitnè rectè designatum correlatiuum. Documentum est huiusmodi: si rectè designatum est correlatiuum, sublatis ab eo omnibus, quæ ei accidunt; eoque solo relicto; adhuc fiet reciprocatio, si verò non fiet, non est rectè designatum, utraque autem documenti pars exemplis illustratur in contextu.

At verò ea, quæ] Tradit quartum relatorum attributum vtpote, quod sint simul natura, ea nimirum significatione, quæ inferius cap 12. definiuntur hoc modo: simul natura sunt ea, quæ existendi causa reciprocantur: nec tamen alterum, vt alterum existat, causa est: Quæ definitio duas complectitur conditiones: vna quæ in contextu explicatur, vt alterutro posito, alterum ponatur necessariò, & alterutro sublato, alterum necessariò tollatur: altera, quę hic non exprimitur, ut neutrum, sit causa alterius. Defectu prioris conditionis animal & homo non sunt simul natura, quia posito homine, necessariò ponitur animal, & sublato animali tollitur homo; nec tamen vicissim, posito animali continuò ponitur homo, aut sublato homine, tollitur animal. Defectu posterioris conditionis, homo & risus capax non sunt simul natura, quia etsi reciprocatur homo; tamen est causa ridendi facultatis. Hoc igitur attributum docet Arist. conuenire relatis comparatione eorum, ad quæ referuntur: Et quidem quod solis conueniat, omnes fatentur; nec Arist. de ea re sollicitus est, num primò conueniat omnibus, ambigunt multi: verùm Arist. apertè hoc negat, atque adeo latè probat, non omnibus conuenire: quo fit ut sit proprium respectu relatorum omnium, quæ superiori definitione continentur.

Non tamen in uniuersis] Duobus exemplis ostendit, non omnia relata esse simul natura: alterum habet in scientia & scibili, alterum in sensu & sensibili. Docet igitur primum duabus rationibus, scientiam & scibile non esse simul natura. Prior ratio est, quia scibile est prius tempore, quam scientia: [in paucis enim,] vt inquit, aut in nulla re prorsus scientiam simul cum scibili fieri quispiam videbit,] quia scibile ante eam scientiam est, quia ipsum cognoscimus. Addit particulam [in paucis,] propter arte facta respectu primi inuentoris, ante cuius scientiam nulla eorum indiuidua esse possunt, sed tunc primum fiunt, cum inuenior illis efficiendis modum aliquem scientiamque excogitabit. Adiecit tamen, [aut in nulla re prorsus,] quia Arist. mutat naturam & ex rebus naturalibus efficit, quicquid efficit, ex quo fit, ut etiam omnia arte facta, quo ad ea, ex quibus fiunt, & quorum mutatione fiunt, ante scientiam primi inuentoris sint.

Præterea si scibile.] Posterior ratio est, qua ostendit scientiam & scibile non esse simul natura, quæ huiusmodi est. Si tollatur scibile, necessariò tollitur scientia, si tamen scientia tollatur, non necesse est tolli scibile: Ergo scibile est prius scientia, ac proinde non sunt simul natura. Antecedens probat duabus rationibus. Prior est, quoniam si scibile non est (subaudi nec unquam fuit) non erit quoque scientia eius, quippe cum scientia non comparetur nisi his rebus, quæ ante fuerunt, ut di-

vt dictum est; si tamen scientia non sit, nihil prohibet esse scibile. Nam quadratum circuli potest cadere sub sciētiam, ut dicūt Geometræ; & datur reuera in rerum natura quadratum æquale circulo: nec tamē eius rei quisquam hactenus scientiam est assecutus. Posterior quoniam sublato animali, atq. ita sublata omni scientia, quæ in solo animali est, quamplurimæ res, q̄ sub scientiam cadunt, manere possunt, vt cęli, elementa ac reliqua mixta: at omni re scibili sublata, atq. ita sublato animali nulla scientia manere potest. Quo loco duo animaduertēda sunt; Vnum est, scire quadratum circuli nihil aliud esse, quam dato certo circulo, designare certum quadratū, q̄ adæquatè tantum habeat aream, quantam habet circulus datus; idq. ostendere euidenti demonstratione. Quod quidem hactenus sæpè tentatum, à nemine inuentum est: etsi multi & magni uiri in ea re plurimum operæ & studii posuerint: quanquam Boetius ait, suo iam tempore inuētum id fuisse. Alterum est, cū Arist. ait, si tollatur animal, tolli omnem scientiam: nomine sciētiæ accipi pro humana duntaxat: & verbum, [tollatur,] quo ad corpus, & animū intelligendum esse: alioquin post mortem animalis manent scientiæ in animo, qui nō perit cum corpore; & manerent scientiæ in angelis, si animus etiam humanus diuina potestate periret.

Sic & in sensu) Duabus itidem rationibus ostendit: sensum & sensibile non esse simul natura. Prior ratio est: quia si auferatur omne sensibile necessariò aufertur sensus: cum tamen si sensus auferatur, non tollantur de medio ea omnia, quæ sensibus subiecta sunt: quorum vtrunque perspicuè ostendit in contextu.

Præterea sensus) Posterior ratio est, quoniam sensus simul oritur cum animali, in quo solo vis sentiendi cernitur; res autem, quæ sensibus percipiuntur, vt verbi gratia, quatuor elementa, ex quibus animal cōstat, ante sunt quàm animal nascatur.

Existit autem) Hæc est tertia pars cap. in qua Arist. vt ostendat definitionem eam relatiuorum, quam priori c. posuit non esse omni ex parte absolutam: aliamq. tradit perfectiorem: hanc quæstionem excitat. Vtrum aliqua substantia ex eorum numero sit, quæ cum aliquo conferuntur. Quod enim nulla sit, facilè ostendi potest, quia si qua substantia huiusmodi esset, accidens utiq. esset: atq. ita fieret, ut eadem res, eademq. ratione in subiecto esset & non esset: quo posito, quis non videat, perturbari, permisceriq. prædicamenta, quæ tamen distinctionis causa inuenta sunt. Quod verò aliquot substantiæ ad aliquid referātur, ex definitione veterū initio tradita confirmatur. Nam etsi primæ substantiæ & earū partes integrantes huiusmodi non sint, quia explicari nō solēt relatione ad aliud, nec item secundæ substantiæ completæ, tamen quædā secundæ incompletæ, cuiusmodi sunt mēbra animaliū, vt caput & manus sub cōmuni ac vniuersali ratione sumptæ videntur ad aliquid referri, quia relatione ad aliud explicantur: Dicimus enim caput capitati caput esse, & alam alati, quod ipsum in cæteris huiusmodi generis usurpari solet, ex quo efficitur, vt si definitio illa relatorum initio cap. tradita bona sit, quædam substantiæ vt manus, & caput ad aliquid referantur.

Si igitur] hac proxima quæstione ostendit veterum definitionem esse reiiciendam, id quod hac ratione concludit. Si definitio illa est rectè tradita, & sola illa complectitur, quæ per se ad hoc Prædicamētum spectant, effugere non possumus, quin concedamus aliquas substantias ad hoc genus pertinere: at hoc est absurdum; non est igitur definitio illa rectè tradita. Vtraque propositio ex ijs, quæ paulò ante diximus, perspicua est.

Sin verò non sufficienter) Refutata veterum definitionē suā hoc loco affert Ari. ex qua docet dissolui posse propositā quæstionem, vt infra patebit. Definitio est hęc: Relata sunt ea quorū esse idem est ei, quod est ad aliquid, aliquo modo sese habere. Cū audis, ea, intellige, entia, quod verò sequitur, (quorum) esse idem est. &c. idem valet, ac si dicas, quorum essentia

ea est;quod deniq; sequitur,ad aliquid, idē est, quod ad aliud, & ad alterum. Quo fit vt non ponatur idem in definitione sui]] Quod autem adiungitur, [aliquo modo]: significat variam respiciendi rationē, quæ varijs casibus exprimitur. Quod deniq; additur, [sese habere,] nihil est aliud, quam respicere, quod quidem est effectus formalis relationis, nō secus ac lucere, est effectus formalis lucis; & candere effectus formalis candoris. Itaque sensus est: Relata realia, quæ per se ad hoc Prædicamentum pertinent, ea sunt, quorum nulla est alia essentia, quam quod ad aliquid referantur.

Cæterum referri, duobus modis contingit, aut proximè aut remotè. Proximè id refertur, quod habet correlatiuū ex aduerso sibi respondens, quo modo pater refertur ad filium, & dominus ad seruum, & hoc simile ad illud simile. Remotè verò id refertur, quod non habet aliquod correlatiuum ex aduerso sibi respondens, sed refertur ad terminos relatorum, quæ sub ipso continentur, qualia sunt relatum, genus summum, simile in communi & omnia relata eiusdem appellationis in communi accepta. Nam relatum in communi non habet aliud relatum in communi, ad quod referatur: quia darentur duo genera summa in hoc prædicamento, quod nulla ratione est concedendum; Refertur tamen ad terminos inferiorum relatorum: vt ad patrem per filium, ad filium per patrem, & ita in cęteris. Itaque relata sunt, ex quorum essentia est referri ad aliud proximè aut remotè, verum de hac re latè agēdum est 1. Metaphysic.

Prior autem definitio] Quia videri alicui potest nihil aut perparum interesse, inter superiorem definitionem, quam reprę hendit & hanc suam, quam statuit, docet, quatenus ambæ conueniant, & quid inter se differant; Conuenientia est, quod superior complectatur omnia vera relata, & per se, quemadmodum posterior; discrimen verò est, quod in priori ea dicuntur ad aliquid, quæ id, quod sunt, aliorum esse dicuntur, hoc est, quæ relatione ad aliud explicari soleant, etiamsi per se ipsa, suasvè essentias non referantur. In posteriori ea definiantur, quorum esse non est aliud, quam quod ad alia referantur, quibus verbis comprehenduntur, quæ per se ipsa, siue per suas essentias referuntur. Itaq; priori definitione non solum ea comprehenduntur, quæ ad hoc prędicamentum per se spectant: cum sola hęc in posteriori contineantur.

Ex his igitur] Colligit è definitione à se tradita hanc relatorum proprietatem. Si quid eorum definitè cognoscatur, id etiam ad quod refertur definitè cognosci necessariò. Quę proprietas planè recurrit cum relatis ad hoc Prędicamentum pertinentibus; Arist. tamen nihil aliud probat hoc loco, quam quod conueniat omnibus, id quod ex definitione tradita sic colligitur. Essentia eorum, quę sunt ad aliud, est in eo posita, vt ad aliquid referantur, vt ex definitione patet; Ergo si quis definitè intelligat, rem aliquam ad aliquid referri: id etiā ad quod refertur definitè intelligat necesse est. (Si enim,) inquit, (nesciat omnino ac definitè id, ad quod res refertur, nec illud reuera ac definitè intelligit, an ad aliud referatur.) Ita patet ex definitione omnibus relatis hoc conuenire, vt si quid eorum definitè certevè cognoscatur, id etiam ad quod refertur certè intelligatur necessariò, quod de cognitione essentię & existentię copulatiuè intelligendum est. Si quis enim definitè & certè cognoscit essentiam cuiusuis relati, definitè etiam intelligit essentiam eius ad quod refertur, quod illud definitè certovè intelligat existere: Necesse est quoque, vt certò cognoscat existere id, ad quod refertur. Vnde colliges attributum hoc non conuenire relatis transcendentibus: quoniam etsi cognitio relatorum essentię transcendentium haberi non possit, sine cognitione essentię suorum terminorum; secus tamen est de cognitione essentię. Possumus enim certò cognoscere scientiam tonitruum existere in nobis: cum non scimus certò tonitru existere; & sic in cęteris. Aduerte quoq; nomine cognitionis in hoc attributo intelligendam esse cognitionem verę essentię, iuxta verbū, esse, in definitione positum;

situm: quod quidem pro vera essentia siue reali accipitur. Ex qua conditione intelligis non conuenire hoc attributũ relatis rationis, nec etiam fictis rebus: quia talia non habent veram essentiam.

Fit autem vt caput Ex proprietate relatorum, quam ex definitione à se tradita colligit, dissoluitq. quæstionem superius propositam, quæ ex definitione veterũ dissolui non potuit. Solutio est, quod manus, caput & aliæ huiusmodi substãtiæ nõ sunt ad aliquid simpliciter ac per se: qualia sunt omnia, quæ in posteriori definitione comprehenduntur: eò quod, ut infinitè intelligantur, non sit necesse definitè intelligi, quorum respectu explicari consueuerunt. Id autem ita esse ostendit in singularibus, in hoc capite, & hac manu, ex quibus in cognitionem capitis & manus venire possumus in communi. Si quis enim, obleuato aliquo corpore, detegat manum aut caput, iam manus eius, caputuè definitè cognoscetur: nõ definitè cognito toto, cuius est, eiusmodi manus ac caput. Ita patet dissolutam esse quæstionẽ ex definitione tradita, mediatè, tamen: quanquam immediatè posset etiam dissolui. Nam cum huiusmodi scientiarum esse non sit ad aliud referri: perspicuum fit ex ipsa sola definitione eas non esse simpliciter, ac per se relata.

Quænam relata ad hoc Prædicamentum pertineant,

QVÆSTIO PRIMA.

QVOD omnia relata ad hoc Prædicamentum pertineant, sic videtur ostendi. Omnes relationes pertinent ad hoc Prædicamentum: igitur omnia relata; siquidem relata per relationes ipsas ad Prædicamenta redigi debent. Antecedens ex eo probatur; quod ratio relationis in communi, vtpote esse id, quo aliquid refertur ad aliud, æquè atq. vniuocè videtur conuenire omnibus relationibus. Præterea, omnia relata, quatenus relata sunt, nullum aliud esse habẽt: quam quod ad aliud referantur. Igitur omnia relata, qua relata sunt, comprehenduntur in posteriore definitione ab Arist. tradita. At Arist. ea definitione complecti voluit ea sola, quæ per se ad hoc prædicamẽtum spectant; Igitur omnia relata pertinent ad hoc prædicamentum.

Vt hæc quæstio explicetur; exponendum est in primis, quid sit relatio, quid relatum, quid correlatiuum, quid extremum, quid fundamentum, quid ratio fundandi, quid terminus; quoniam his vocabulis passim in hac materia utendum est.

Relatio est id, quo aliquid formaliter refertur, ut æqualitas, similitudo, paternitas & alia huiusmodi: cũ audis, [quo aliquid refertur,] intellige proximè aut remotè Nam etsi hac æqualitate aliquid referatur proxima æqualitate: tamen in communi nihil refertur nisi remotè, ut inferius patebit. Additur [formaliter,] quia fundamentis quoque relationum nonnunquam res dicuntur referri; non tamen formaliter, sed fundamentaliter. Verbi causa; duæ res æquales suis quantitatibus dicuntur æquales, verum non formaliter, quasi ipsæ quantitates ex natura sua sint æqualitates; sed fundamentaliter, quia ipsæ quantitates sunt fundamenta æqualitatum.

Relatiuum seu relatum, latè accepto vocabulo, est id, quod explicari solet relatione ad aliquid: siue talis relatio pertineat ad eius essentiam, siue non pertineat; ut pater, qualitas & quale, & alia huiusmodi. Pater enim explicatur relatione sibi essentiali ad filium, qualitas autem describitur habitudine ad quale, & quale habitudine ad qualitatem, vt patebit ex c. sequenti; cum interim, neutra habitudo ad essentiam eorum, quæ describuntur, pertineat.

Correlatum est relatiuum, quod cuique relatiuo ex altera parte respondet, exempli causa; Pater est correlatiuum filii & filius patris. Quanquam autem omne relatiuum

tiuum fit correlatiuum, & omne correlatiuum, relatiuum: differunt tamen consideratione, vt patet ex dictis.

Extremum quod etiam subiectum dicitur, est id, quod à relatione denominatur vt hic homo, qui est pater: & ille, qui est filius: sæpè tamen extremum appellatur subiectum, impropriè tamen, quia non solum substantiæ denominantur à relationibus, sed etiam quantitates, & qualitates & alia pleraq;. Dicimus enim duas quantitates esse æquales: duas qualitates similes: duo relata opposita, & sic cætera omnia: cum interim solæ substantiæ propriè dicātur subiecta; nonnunquam tamen ipsa correlatiua dicuntur extrema, eo quod inter ea fiat reciprocatio.

Fundamentum est id, quod extremā est causa cur referatur: Sic quantitates sunt fundamenta æqualitatis & inæqualitatis: qualitates similitudinis & dissimilitudinis: vis gignendi paternitatis & alia huiusmodi: Sæpè tamen fundamenta & extrema idem omnino sunt: Vt duæ quantitates, & duæ qualitates, & duæ quælibet essentiæ diuersæ: quippe quæ non solū denominantur à relationibus, sed etiam sibi ipsis sunt causæ, vt referantur: quod idem in aliis plerisque rebus accidit.

Ratio fundandi, quæ passim fundamentum proximum appellatur, est conditio quædam, sine qua relatio non sequitur fundamentum: verbi causa, vnitas quantitatis est ratio fundandi, seu fundamentum proximum æqualitatis; quia, nisi quantitates sunt vnum secundum speciem alicuius certæ & determinatæ dimensionis, non erunt æquales inter se: Eodem modo dicimus: vnitatem qualitatis esse fundamentum proximum similitudinis, & actionem gignendi paternitatis, & sic in cæteris.

Terminus, vt hic sumitur, est id, ad quod relatiuum directè ac primò refertur: vt filius est terminus respectu patris: quia pater, qua ratione est pater, directè ac primò refertur ad filium. Differt autem terminus à correlatiuo, quia ad rationem termini nihil refert, sitne absolutum, an relatiuum, vt autem sit correlatiuum, necesse est ut sit relatiuum.

His positis, operæ precium erit percurrere ea, quæ circumferri solent relatorum genera, vt quæ ad hoc prædicamentum pertineant, quæque ab eo reijciantur videamus, solent igitur relata communiter diuidi in relata trāscendentia, & relata secundum dici, ac secundum esse: rursumque in relata rationis & realia: denique in mutata & non mutata. Relata transcendētia (vt Caietanus docet 1. part. quęst. 77. artic. 3. in libr. de ente & essentia cap. 2. quæst. 15.) sunt ea, quorum esse est referri ad aliud, vt ad causam sui esse: quo pacto refertur scientia ad scibile, & Philosophia naturalis, ad ens naturale, & sensus ad sensibile, & visus ad colorem, & accidens ad substantiam, & materia ad formam naturalem. Dicuntur transcendentia, quia in omnibus generibus rerum inueniri possunt, vt materia & forma in substantia, scientia & sensus in qualitate & sic in cęteris. Relata secundum dici latè quidem accepta iuxta priorem relatorum definitionem sunt ea: quæ aliorum dicuntur: pressè tamen assumpta, & ut distinguuntur à relatis secundum esse, & transcendentibus, dicuntur ea, quæ hac sola ratione in relatorum numero habentur, quod aliorum dicantur, seu quod relatione ad alia sibi accidentaria explicari soleant: ut ala, quia dicitur alati ala: & caput, capitati caput: Ac priori quidem modo illud secundum dici non est particula diminuens, sed posteriori, quo tamen pacto ferè semper à Dialecticis vsurpari solet. Relata secundum esse sunt ea, quorum esse est ad aliud referri, vt ad terminū tantum, hoc est, non ut ad causam sui esse, veluti, duplum, dimidum, maius minus, pater & filius, & reliqua similia. Relata rationis sunt ea, quorum relatio pendet ab operatione intellectus, ut prædicatum & subiectum & huiusmodi alia, numquam enim res, quæ prædicantur & subijciuntur sese respiciunt vt prædicata & subiecta, nisi aliqua intellectus operatio interueniat, ut patet. Relata realia sunt ea, quorum relatio non pendet ab operatione intellectus, ut maius & minus, pater & filius, & similia.

Ad

Ad internoscẽdas autem relationes reales, à relationibus rationis tria documenta obseruanda sunt. Primum est, non potest relatio realis actu exerceri inter duo extrema; nisi ambo sint realia, re omnino distincta, & verè existentia: Defectu primæ conditionis nulla est relatio realis, inter non entia, vt inter cæcitatem, & surditatem, & inter entia rationis, vt inter intentiones generis & speciei & inter entia ficta, vt inter Chimeram & minotaurum: nec inter ens & non ens, vt inter visum & cæcitatẽ, & in summa inter quæuis alia, quæ non sint entia realia. Defectu secundæ conditionis intelligimus, identitatem numeralem non esse realem: item inter animal & hominem, actionem & passionem, & inter quæuis alia, quæ solum formaliter differunt, non esse relationem realem. Intelligimus etiam relationẽ totius ad quamlibet partem, ex qua cõstitutum est, non esse realem: quia totum etsi differt re à qualibet sui parte, non tamen omnino differt re ab illa, nempe tanquam res à re omnino à se distincta: cum in compositione totius includatur pars, partes tamen ipsæ poterũt referri mutuo relatione reali: si re & specie sint distinctæ. Nam alioqui partes, quę cõponunt aliquod vnũ per se, non censentur omnino distinctæ. Defectu tertiæ conditionis non est relatio realis inter entia realia non existẽtia; vt inter Iudam & Antichristum: nec item inter res existentes, vt inter homines, qui nunc existunt, & eos, qui diẽ obierunt, aut nondum nati sunt.

Alterum documentum: Non potest relatio realis, actu exerceri inter duo extrema: nisi eius fundamentum sit reale, & re distinctum à fundamento relationis, ex altera parte respondeat.

Ex priori conditione colliges: nullam aptitudinem, quæ sit in repugnantia esse fundamentum relationis realis: cum negatio repugnantiæ non sit ens reale. Quapropter si quando Philosophi dicant aptitudinem aliquam esse fundamentum alicuius relationis realis: accipiendum est nomen aptitudinis pro facultate aliqua reali vt cũ dicimus, potentiam generandi.

Relata mutua sunt ea, quæ ex vtraq; parte sunt realia: aut ex vtraq; parte rationis; vt patet, in patre & filio, prædicato & subiecto. Relata non mutua sunt ea, quę ex altera parte sunt realia, ex altera rationis: vt creaturę & creatoris. Nam relatio creaturę est realis: & relatio creatoris rationis, quod idem accidit ex parte Dei quomodocunq; ipse referatur ad creaturas. Vnde relatio vnionis humanę naturę cum Verbo diuino, est realis: sed relatio vnionis diuini Verbi cũ natura humana est rationis. Solent prętera diuidi relata in relata ęqualis comparationis, & inæqualis comparationis seu disquiparantię, q uę rursus diuiduntur in digniora, & minus digna: ut explicatum est, lib. 2. instituit. Dialect. cap. 13.

His ita positis: ad quęstionem propositam dicendum est, nec relata secundum dici, nec relata transcendentia, nec denique relata rationis pertinere ad hoc prędicamentum: sed sola & omnia relata secundũ esse & non transcẽdẽtia, siue sint mutua, siue non mutua. Quod relata secundum dici non pertineant ad hoc Prędicamentum probatur: quoniam non sunt relata per se, vnde fit, vt non dicant formaliter relatione, sed aliquid absolutum; at verò id, quod formaliter absolutum est, non ponitur in hoc Prędicamento. Quod verò relata transcendentia ad hoc prędicamentum non pertineãt, ex eo etiam suadetur; quoniã hęc formaliter & simpliciter sunt res absolutę, vt scientia & sensus: quę ad Prędicamentum qualitatis spectant: materia & forma substantialis, quę ad Prędicamentum substantię reuocantur & sic de cęteris. Quod autem relata rationis non pertineant ad hoc Prędicamentum perspicuum est: cum ens, quod in Prędicamenta distribuitur, sit ens reale. Quod deniq; reliqua omnia relata ad hoc Prędicamentum spectent, ex eo patet: quod cętera omnia sint entia per se realia finita & cõpleta: nec tamen ad alia Prędicamenta pertineãt, vt inductione perspici potest: Ita patet, quęnam relata ad hoc Prędicamentum pertineant, & quęnam ab eo reijciantur.

Restat ergo vt ad argumenta initio proposita respondeamus. Ad primum dicẽdũ est, non omnes relationes pertinere ad hoc

Prę-

Prædicamentum, quoniam nec transcendentes, nec quæ rationis dicuntur, spectat. Cum autem obiicitur definitionem relatorum in communi, nimirũ esse id, quo aliquid ad aliud refertur æquè & uniuocè, cõuenire omnibus relationibus, negandum est. Nam verbo, id, intelligendum est ens in communi: quod quidem non vniuocè complectitur entia realia & rationis: & referri ad aliud, duobus modis in hac descriptione itelligitur; & ut ad causam sui, quo pacto referuntur relata transcendentia: & ut ad terminũ tantum: quo pacto non referuntur relata transcendentia: qui quidem duo modi non vniuocè cõueniunt in vna respiciendi ratione.

Ad secundum, negandum est omnia relata, quatenus relata sunt, latè accepto nomine relatorum, nullum aliud esse habere, q̃ quod ad aliud referantur. Hęc enim etsi verè dixeris de relatis secundum esse, non est tamen dicendum de relatis secundum dici. Ex quo patet, relata secundum dici, non comprehendi in posteriori relatorum definitione: ut argumẽtum concludebat. Num autem comprehendantur nõ solum relata secundum esse huius Prædicamenti, sed etiam transcendentia atq. rationis, quæstio est: Illud tamen dicendum videtur; posteriori definitione nõ comprehendi omnia relata secundum esse, sed ea tantum, quæ sunt realia, & non transcendentia. Nam relata rationis reijci possunt per particulam [quorum esse] si verbo [esse] intelligamus veram essentiam seu realem quam non habent relata rationis. Relata verò transcendentia reijcienda sunt per particulam, ad aliquid, quæ in definitione ponitur, si dictio, aliquid seu aliud sumatur pro termino tantum; quod si dictum sit relata ea esse, quorum essentia realis est, referri ad aliquid, ut ad terminum; quo pacto non referuntur relata transcendentia, vt patet ex dictis.

Attributa.

1. Habere contrarium.
2. Admittere magis & minus, quo nullo modo sunt proprium.
3. Dici ad ea, quæ conuertuntur; conuenit omnibus & solis.
4. Esse simul natura, quod conuenit solis & non omnibus.

Vnde duo priora attributa nullo modo sunt propria. Tertium est proprium quarto modo. Quartum verò est proprium primo modo, cum conueniat solis, & non omnibus. Quintum est esse simul cognitione, quod est etiam proprium quarto modo, cum conueniat omnibus, solis, & semper.

SERIES RELATIONIS.

Relatio
- eiusdem appellationis
  - Similitudo — hæc
  - Æqualitas — aut illa
  - Distantia — & cæt.
- diuersæ appellationis
  - dignior
    - paternitas
    - dominatio
  - minus digna
    - filatio
    - seruitus.

CAPVT OCTAVVM

De Qualitate.

Valitatem uerò dico, qua quales quidam dicuntur. Est autem qualitas ex hisce, quæ multis modis dicuntur. Atque una quidem species qualitatis, habitus dispositioq; vocetur. Differt ut habitus dispositione; nam magis permanet, atque diuturnior est. Tales sunt ipsæ scientiæ & virtutes. Scientia namque ex eorum numero videtur esse, quæ permanent, & cum difficultate dimouentur, etiamsi quispiam mediocriter scientiam acquirat, nisi magna mutatio uel à morbo, uel alia quapiã de re simili fiat; simililer, & uirtus, ut iustitia, tẽperantia, & quæcnuque tales haud facilè dimoueri, mutariuè videntur. Dispositiones autem eæ sunt, quæ faciliter dimoueri, mutariq; pñt; ut caliditas, frigiditas, morbus, & quæ sunt hisce similia. Nam his ipsis homo aliquo modo disponitur & facilè quoque mutatur ex calido frigidum subiens, & ex ualetudine morbum, & in cæteris etiam simili modo. Nisi & harum ipsarum aliqua ob diuturnitatem uersa iam in naturam sit, dimoueriq; nequeat, aut summa cum difficultate mutari possit: quam quidem hac ratione quispiam habitum iam nuncupauerit. Patet autem, ea homines habitus dicere uelle, quæ sunt diuturniora, neq; dimoueri facilè possunt; eos enim, qui sententias non admodum tenent, sed eas amittere facilè possunt, habitum habere non dicunt: ea licet scientia aliquo modo deterius meliusuè dispositos uideant. Itaq; sic à dispositione habitus differt, ut illa facilè dimoueri possit,

possit, habitus autem diututnior sit, & cum difficultate moueatur. Sunt autem habitus quidem & dispositiones, dispositiones verò haud necessariò habitus sunt. Qui namq; habent habitus, ij aliquo modo etiam disponuntur: at qui disponuntur, ij non omnino & habitus habent. Aliud autem qualitatis genus est, quo ad luctam aliquos, aut ad cursum, aut ad sanitatem, aut ad morbum aptos esse dicimus: & simpliciter ea, quæ per potentiam naturalem, impotentiamuè dicuntur. Non enim quicquam horum ex eo dicitur tale, qui aliquo disponitur modo; sed quia naturalem potentiam habet, vt facilè quippiam aut faciat, aut non patiatur. Vt ad pugillatum cursumuè apti, dicuntur ideo, non quasi rerum earum facultatem iam aliquam teneant, sed tantum quia naturalem aut vim, aut imbecillitatem facilè aliquid faciendi habent; Sic apti sanitati, qui vim naturalem haud facilè obnoxiam: morbidi contrà, qui obnoxiam facilè, seu, quia vi non facilè obnoxia careant, dicuntur: Eiusdem generis est & durum ac molle; durum enim ex eo dicitur, quia potentiam habet, vt non facilè diuidatur: molle autem ex eo, quia eiusdem habet impotentiam. Tertium qualitatis est genus, qualitates passiuæ ac passiones, quæ quidem talia sunt: ut dulcedo, amaritudo, & ea, quæ sunt generis similis; Caliditas præterea, frigiditasq; & albedo atq; nigredo: has igitur qualitates quidem esse, perspicuum esse uidetur. Ea namque, quæ hæc susceperunt, qualia sanè dicuntur, ut mel ex eo dicitur dulce quia dulcedinem suscepit; & corpus etiam album, quia suscepit albedinem; similiter & in cæteris res se habere uidetur. Qualitates autem passiuæ dicuntur non ideo quod ea, quæ susceperunt, passa aliquid sunt; neq; enim mel ex eo, quia passum aliquid est, dulce dicitur: neq; cæterorum talium quicquã; Similiter & caliditas, & frigiditas non ex eo passiuæ qualitates dicuntur, quia ea, quæ susceperunt aliquid passa sunt; sed quia quæq; qualitas dicta, passionis in sensibus est efficax. Dulcedo namq; passionem quandã in gustu facit, & caliditas in tactu, cæteræq; simili modo. Albedo autem & nigredo, cæteriq; colores, non eodem modo qualitates passiuæ dicuntur, sed quia à passione sunt factæ: Nam quod per passionem mutationes complures colorum fiant, certum est. Puduit enim quempiam, atq; erubuit: & timuit quispiam, atq; palluit: Quare si quispiam etiã natura talium passionum, incursuumuè aliquid subijt, similem colorem, verisimile est illum habere. Quæ namque nunc, dum pudet, dispositio circa corpus emersit, eadem & in naturali constitutione dispositio fieri potest, vt & color natura similis fiat. Quæcunque igitur affectionum talium initium ab aliquibus sumpserunt passionibus, quæ permanent, eum difficultateq; dimouentur, passiuæ qualitates dicuntur. Siue enim in naturali constitutione pallor aut nigredo sit orta, qualitas dicitur. Nam circa eadem quoque dicimur quales: Siue ob diuturnum morbum, aut calorem hæc eadem acciderint, modo non facilè dissoluantur, aut per vitam permaneant; qualitates sanè passiuæ & ipsæ dicuntur, cum hisce similiter quales dicamur. Quæ verò ab hisce fiunt, quæ facilè dissoluuntur, passiones dicuntur, non qualitates: non enim per hasce quales dicuntur. Neque enim erubescens, ob verecundiam rubeus; neque pallens, ob timorem pallidus appellatur: Sed aliquid passus potius dicitur esse; quare passiones hæ res, & non qualitates dicuntur. Similiter & in anima qualitates passiuæ, passionesq; dicuntur. Quæ enim in generatione continuò à passionibus quibusdam, quæ sine difficultate dimoueri non possunt, orta sunt, ipsi quoque qualitates dicuntur: vt insania, iracundia, & quæ sunt similis generis: quales enim ob hæc ipsa dicuntur: vt iracundi atque insani. Similiter & quæcunque mentis

egres-

egreßiones non naturales, sed à quibusdam alijs casibus factæ sunt, quę aut sine difficultate dimoueri non poßunt, aut omninò immobiles sunt, qualitates itidem, & hæ dicuntur, quippè cum hisce quales dicantur. Quæ verò ab hisce fiunt, quæ facilè dißoluuntur, atque expirant, paßiones dicuntur: veluti si turbatus quispiam, iracundior fuerit; non.n. iracundus dicitur, qui tali in perturbatione iracundior est, sed potius aliquid paßus dicitur esse; quare paßiones talia, non qualitates dicuntur. Quartum qualitatis genus est, figura, & ea, quæ circa vnumquodque est forma, & insuper rectitudo, & curuitas, & quicquid est in hisce simile; horum enim vnoquoque quale quippiam dicitur. Ex eo namque, quia triangulus, aut quadratum, quippiam est, quale quid dicitur: & quia rectum identidem est, aut curuum. Forma etiam quodque dicitur quale. Rarum autem, & densum, & asperum, atque leue, quale quidem significare quidam videbuntur, à qualitatis tamen diuisione remota esse videntur. Partium enim potius positionem videntur quandam significare. Etenim densum quidem, ex eo quippiam est, quia partes ipsius sibijpsis propinquæ sunt: rarum autem ex eo, quia à sese distant. Leue etiam est ex eo, quia rectè partes sunt sitæ: asperum verò ex eo, quia quædam partium eminentes, quædam humiles sunt. Atque forsitan quidem, & alius quispiam. Qualitatis modus videbitur eße; qui tamen maximè dici solent, tot ferè sunt. Ea igitur, quę diximus, sunt Qualitates, vt patet. Qualia verò sunt ea, quæ denominatiuè ab ipsis aut alio aliquo modo dicuntur. In plerisq; igitur, quin potius ferè in omnibus denominatiuè dicũtur, vt ab albedine albus, à Musica Musicus, & à iustitia dicitur iustus, & in ceteris simili modo. Sed in quibusdam ex eo, quia non sunt nomina qualitatibus posita non fit, vt ab ipsis denominatiuè dicantur: vt aptus ad luctam, aut ad cursum, qui quidem naturali potentia talis dicitur à nulla Qualitate dicitur denominatiuè. Potentijs enim hisce, quibus hi quales dicuntur, non posita nomina, sicut artibus, quibus militares, aut cursores ob dispositionem dicuntur, sunt. Militaris enim dicitur ars, & cursoria, atque ab his ij, qui disponuntur, denominatiuè dicuntur. Interdum etiam est positum & qualitati nomen; non tamen id, qđ ipsa quale dicitur, nomine illius denominatiuè dicitur. A virtute namque honestus quispiam dicitur ex eo sanè, quia virtutem habet, sed non denominatiuè dicitur à virtute. Non tamen in multis idipsum fit. Ea igitur qualia dicuntur, quæ à dictis qualitatibus denominatiuè, aut alio aliquo modo dicuntur. Atqui contrarietas in qualitate esse videtur. Iustitiæ namque, contrarium est iniustitia, & albedini nigredo, & cętera eodem modo. Ea etiam, quæ ab ipsis qualia dicuntur, contraria esse videntur, vt iniustum iusto, & nigrum albo. Non tamen in omnibus hoc eße videtur. Flauo enim, aut fusco, aut talibus coloribus, quæ quidem sunt qualia, nihil est cõtrarium. Ad hæc si contrariorum alterum qualitas est, & reliquum omninò qualitas erit. Hoc autem ita eße, patet ex singulis prædicamentis. Nam iustitia contrarium est iniustitię, atq; iustitia qualitas est, est & iniustitia. Nam cęterorum prędicamentorum neque quantum, neque ad aliquid, neq; vbi, neque aliorum quicquam omninò, nisi qualitas iniustitiæ accommodatur. Eadem & in cęteris, quę sunt in qualitate contrarijs dici poßunt. At vero qualia ipsa gradus suscipiũt, ac magis talia, minusuè dicuntur: album enim aliud alio magis, minusuè dicitur, & iustum alio magis, minusuè. Et ipsa etiam intentionem suscipiunt: fit enim vt album albius se euadat. Non tamen omnia, sed plurima conditionem hanc subire videntur. Nam dubitauerit quispiam, si magis, minusuè iustitia dici posit, & de dispositionibus etiam cęteris

rales vti robur, figuram corporis & cæt. huiusmodi; ita tamen meminit hominum; vt eorum nomine velit intelligi res omnes, quæ dicuntur quales. Innuit ergo hanc descriptionem; Qualitas est id, quo res dicuntur quales. Loco generis intellige ens reale, per se completum, finitum & cæt. qua particula excluduntur omnia entia rationis & per accidens, ac differentiæ: quibus species constituuntur: & reliqua, quæ talia entia non sunt. Cum audis, qua, intellige formaliter: quo verbo reijciuntur ea, quibus res dicũtur quales efficienter: vt ignis, quo res dicuntur calidæ, & sol, quo dicuntur pulchræ &c. Cum verò additur, (dicuntur quales:) intellige propria ac peculiari quæstione Qualitatis. Nam etsi omnibus aliorum Prædicamentorum accidentibus res dicantur quales; id quod ex eo perspicuum est; quia omnia accidentia prædicantur in quale est, vt patet apud Porph. tamen cum cætera omnia suas habeant peculiares denominandi rationes: (quantitate enim, dicuntur res quantæ, relatione relatæ, & sic res habet in cæt.) sola qualitas est, quæ communem denominationem sibi propriam facit: cum non aliud denominatiuum, quam quale efficiat.

Est autem Qualitas] Docet Qualitatem esse de numero earum rerum, quæ multis modis, ceu quę de multis rerum generibus dicuntur. Itaque quattuor esse, inquit, qualitatis species: quas etiam genera appellat: eò quod sint species mediæ, quas Porphyr. & species & genera esse definiuit. Primam igitur esse ait, habitum & dispositionem: non quod prima species ex habitu & dispositione componatur: sed quia aliquid commune habitui & dispositioni est. Prima species habitus, vt ex hoc loco licet colligere, est qualitas benè aut malè afficiens subiectum: quæ difficile abijci potest; vt virtus, scientia. Dispositio est qualitas benè aut malè afficiens subiectum: quæ facile abijci potest: vt sanitas, ægritudo, vera opinio & falsa.

Patet autem) Ex communi loquendi vsu probat eo differre habitum à dispositione, quod hæc facilè, illa difficilè dimoueatur à subiecto.

Sunt autem habitus) Dispositio, vt inquit Ammonius aliquando accipit, vt distinguitur ab habitu: quo pacto ab Aristot. hactenus accepta est: aliquando verò, vt est commune quoddam ad habitum & dispositionem primo modo acceptam. Postquam igitur Arist. posuit discrimen inter habitum & dispositionem priori modo cõsideratam: docet modo quid intersit inter habitum & dispositionem posteriori modo acceptam. Id autem interest, quod inter superius & inferius solet interesse. Vnde verum est, dicere, omnem habitum esse dispositionem: non tamen, omnem dispositionem esse habitum. Potest autem dispositio posteriori modo sumpta, hoc modo definiri: Dispositio est qualitas benè aut malè afficiens subiectum. Atque hæc est ipsa prima species Qualitatis, quam habitui & dispositioni, priori modo acceptæ, communem esse diximus.

Aliud autem Qualitatis) Tradit Arist. secundam speciem Qualitatis nomine carentem: etsi Albertus ait, eam apud veteres aptitudinem fuisse appellatam. Ad quam pertinent naturales potentiæ aut impotentiæ. Potest autem definiri secunda hæc species in communi hoc modo: Est qualitas qua quæque res agit aut resistit, vt vis naturalis ad intelligendum & sentiendũ: Naturalis autem potentia, vt ex contextu colligitur, est qualitas, qua quæque res facilè agit aut resistit: vt res naturalis ad currendum, & ad perferendos labores, naturalis impotentia seu imbecillitas quæ ægrè quæque res agit aut resistit: vt infirma valetudo Socratis & mollitudo butyri.

Non enim quicquam) Distinguit hanc speciem à superiori. Discrimen verò in hoc consistit: quod qualitatibus superioris speciei dicuntur res dispositæ, hoc est, benè aut malè affectæ: his autem, quæ ad hanc pertinent dicuntur facilè aut difficilè potentes agere aut resistere.

Tertium Qualitatis) Tradit tertiã Qualitatis speciem nomine etiam carẽtem: sub qua continẽtur passiones & patibiles qualitates.

litates. Poteſt autem ſic definiri: Species hæc tertia Qualitatis eſt qualitas; quæ aut ſenſum mouet, aut ex motu oritur, vt ſonus & color. Patibilis Qualitas eſt diu permanens Qualitas, quæ aut ſenſum mouet, aut ex motu aliquo naſcitur, vt color diuturnus in corpore, & amentia in animo. Paſſio eſt fluxa & breui tráſiens qualitas, quæ aut ſenſum mouet, aut ex motu oritur, vt rubor ex verecundia contractus, pallor ex metu & ſonus, huiuſmodiq; alia.

Has igitur Qualitates] Confirmat Ariſt. ex definit. Qualitatis, eas omnes, quas in exemplum attulerat eſſe qualitates: quoniam & res, quæ huiuſmodi qualitatibus ſunt affectæ, ratione earum quales dicuntur.

Qualitates autem paſſiuæ) Docet qua ratione patibiles qualitates dicantur patibiles. Quod vt facilius intelligas: primum tria aduerte; patibile à paſſione dici, quod perſpicuum eſt; deinde paſſionem quatuor potiſs. ſignificationibus ab Ariſt. vſurpari, vna pro quouis accidente, vt 4. Top. lib. c. 5. Qua appellatione præcipuè continentur accidétia propria, quæ in lib. de poſt. reſol. vocantur paſſiones. Altera pro qualitate, quæ motu aliquo efficitur, ſiue illa facile ſiue difficile abijci poſſit à ſubiecto: qualia ſunt candor, rubor & ſimilia. Tertia pro ſola qualitate, quæ motu aliquo efficitur & celeriter tranſit: qualis eſt rubor ex pudore contractus, ira, voluptas & cæt. huiuſmodi. hæc verò eſt paſsio, quam Ariſt. in hac Qualitatis ſpecie, patibili Qualitati opponit. Quarta pro receptione cuiuſque formæ in ſubiecto; ſi ea reciprocatur ſine abiectione alicuius contrarij, qualis eſt illuminatio aeris, ſiue cum abiectione contrarij, qualis eſt calefactio. Tertio loco aduerte ex hac extrema paſsionis ſignificatione naſci quatuor vſurpationes patibilium. Vno enim modo patibile aliquid dicitur, quia paſsionis alicuius, id eſt, motus præſertim interimentis ſubiectum eſſe poteſt: vt aqua, quæ calefit; altero, quia paſsione aliqua motuvè recipitur in ſubiecto, vt calor, qui in aqua recipitur; tertiò, quia efficit paſsionem ſeu motus, vt frigus, quod in tactu paſsionem efficit: Quartò, quia ex paſsione ſiue motu aliquo oritur, vt amentia & pallor, qui oritur ex ægritudine.

Prætermiſſa igitur prima vſurpatione patibilis, qua ſatis perſpicuum videbatur qualitates huiuſce ſpeciei non dici patibiles: quia alicuius motus ſubiecta eſſe poſſunt: Docet Ariſt. eas non dici patibiles, eò quod paſsione aliqua motuvè recipiantur in ſubiecto, quæ fuit ſecunda patibilis vſurpatio. Quanquam enim hoc Prædicamento illæ recipiantur, ſaltem plurimæ: non tamen hac de cauſa patibiles nunc appellantur: vt à cæteris qualitatibus & accidentibus diſtinguuntur; id quod apertum eſt: cum in pleriſque alijs eadem ſit appellationis ratio. Ait ergo, qualitates, quæ guſtu & tactu percipiuntur, propterea dici patibiles: quod efficiant in ſenſu paſsionem, motumue: quæ fuit tertia patibilis ſignificatio; colores autem, qui aſpectu percipiuntur, non ea de cauſa dici patibiles: ſed quia ex paſsione aliqua ſeu motu oriantur: quæ fuit quarta patibilis ſignificatio.

At obijciet aliquis hoc pacto: ut qualitates, quæ guſtu & tactu percipiuntur, efficiunt paſsionem in ſenſibus: ſic etiam colores; Itemque ut hi oriuntur ex paſsione aliqua: ſic etiam illæ, non debuit igitur reddi alia ratio, cur qualitates, quæ guſtu & tactu percipiuntur ſint patibiles, alia in coloribus. Obijciet quoq; alius: non rectè prætermiſſas fuiſſe hoc loco alias multas qualitates patibiles: cuiuſmodi ſunt, quæ odoratu & auditu percipiuntur, itemque lumen & lux, quę percipiuntur aſpectu, & alia pleraque.

Pro ſolutione harum obiectionum, animaduertendum eſt: duplicem eſſe actionem, paſsionemque, unam realem, alteram intentionalem. Realis eſt, cum id quod patitur, recipit formam ſimilem formæ agentis in eſſendo, ueluti cum ignis calefacit lignum: calor enim quem ab igne lignum recipit eſt ſimilis ſecundum eſſe reale calori, qui eſt in igne. Intentionalis eſt, cum id quod patitur recipit formam ſimilem formæ agentis in repręſentando: ut candor obiectus aſpectui produci in

oculis

oculis sui similitudinem; talis enim forma non est verus candor, sed repræsentat candorem. Deinde animaduertendum est præstantiorem esse actionem & passionẽ realem, quàm intentionalem: quia agens actione reali verius facit sibi simile; Id quod patet, quam actione intentionali. Tertio loco animaduertendum est: præstantius esse efficere passionem, quam oriri ex passione.

His positis, dicendum est ad primam obiectionem: hoc commune esse coloribus, cum qualitatibus quæ gustu & tactu percipiuntur: quod omnes efficiant in sensibus passionem intentionalem: itemque quod omnes oriantur ex aliqua passione reali: hoc tamen interesse: quod qualitates, quæ gustu, & tactu percipiuntur, efficiunt simul in sensibus actionem realem, quam non efficiunt colores. Dulcedo & calor, exempli causa, non solum producunt in sensibus species intentionales, sed etiam reali motu effici unt organa sensuum. Dulcedo quidem humectando suo humore linguam, in qua est instrumentum gustatus; calor autem calefaciendo neruiculos expansos per totum corpus, in quibus vis tangendi sita est; at candor & quiuis alius color non efficit oculum candidum, aut nigrum, aut aliquo colore infectum, sed solum producit speciem sui intentionalem. Causa igitur cur Qualitates, quæ gustu & tactu percipiuntur dictæ sunt patibiles à passione, quam efficiunt hæc est quoniam præstat efficere passionem realem, quam à passione reali effici: res autem ab eo quod in ijs præstantius est, nomen accipiunt: contra verò colores potius à passionibus, ex quibus oriuntur, dicuntur patibiles; quod præstantiore passione fiunt, quam efficiant: cum solam intentionalem efficiāt, sed tamen fiant vera atque reali.

Ad posteriorem obiectionem dicẽdum est: cæteras qualitates ideo ab Arist. fuisse prætermissas; in reddenda causa, cur patibiles dicantur: quia eadem ratione, qua hæ, patibiles dicuntur odores. Ideo.n. soni & lumen dicuntur patibiles qualitates: quia efficiunt passionem in sensibus veram & realem: demẽtia verò stupor & alia huiusmodi, qua fiunt ab aliqua vera & reali passione & sic cæt.

Nam quod per passionem] Probat id quod proximè dixit, nimirum colores dici permanentes, qui quidem sunt patibiles qualitates, ex passione aliqua oriri posse. Probatio hæc est; ex breui passione pudoris nascitur rubor celeriter transiens; ex breui passione metus oritur pallor, qui parum durat; Igitur ex naturali, diuq; permanente passione color diuturnus oriri potest: est.n. par ratio. Quo loco intelligendũ est: colores non oriri per se ex passionibus animæ, vt ex timore ipso, pudore aut aliquo actu appetitus sensitiui: sed ex aliquo vero motu & proprie dicto coniuncto cũ actibus appetitus sensitiui, aut ex aliquo simili motu; qui factus sit in prima naturæ constitutione, & per morbum aut æstum &c. Verbi causa; cum quis pudore afficitur, expandit natura sanguinem in facie, quasi velamen dedecoris, vnde rubor nasci tur; cum verò timet eadem natura sanguinem à partibus exterioribus ad cor, quasi ad artem, reuocat: unde pallor efficitur; similiter si quis uel ab ortu & naturę consti tutione, uel ab aliquo diuturno & vehemẽti morbo sanguinem habeat expansum in faciem, id dicetur rubor à passione naturali: si vultum destitutũ sanguine, pallidus: id quod in cæt. coloribus est obseruandum.

Quæcunque igitur] Docet, omnes quali tates, quæ nascuntur ex passionibus motibusvè diu permanentibus, quæ difficile dimouentur à subiecto, esse simpliciter, & absolutè qualitates: quæ autẽ oriuntur ex ijs, quæ breui transeunt, & facilè dimouen tur, non esse simpliciter qualitates, sed passiones; Id quod primum in ijs, quæ ad corpus pertinent; deinde in ijs, quæ ad animũ ostendit. Prioribus enim qualitatibus dicimur quales, & pallidi & rubri; posterioribus verò non item, sed qualitatem aliquã passi: & passi ruborem, aut pallorem.

At obijciet aliquis: Arist. pugnare secũ; Dixerat enim tertiam Qualitatis speciem esse patibiles qualitates & passiones: vnde planè colligitur passiones esse qualitates: nunc autem negat passiones dici qualitates. Huic obiectioni dicendum est: passio-

nem esse simpliciter qualitatem sed non rem: eò quod verè participat essentiam Qualitatis (idq; voluisse Aristotelem cum dixit: tertium genus qualitatis esse patibiles qualitates & passiones.) Cæterum non esse simpliciter qualitatem: imò verò nec accidens secundum modum existendi in subiecto: quia non perfectè existit in subiecto: idq; sentire Arist. hoc loco, cum ait: passiones non dici qualitates, quia eis non denominatur qualis. Denominatio enim non sequitur formam quomodocunque existentem in subiecto, sed perfectè existentem.

Quo loco animaduertendum est, tres conditiones potiss. requiri, vt qualitates habeant perfectum modum existendi in subiecto. Prima est, vt si intentionem, remissionemq; admittat, non sit admodum remissa: qua de causa calor vnius tantum gradus existens in aqua cum septem gradibus frigoris non habet perfectum modũ existendi in subiecto, vnde non dicimus huiusmodi aquam esse simpliciter calidã. Altera est, vt existat in toto subiecto, aut in maiori eius parte: nisi sit ex ijs qualitatibus, quæ sibi vendicant determinatam subiecti partem. Hac de causa non dicimus simpliciter Æthiopem candidum, & si habeat dentes candidos: nec simpliciter affirmamus secundum quod dimidia parte sit album, dimidia nigra, esse album aut nigrum: sed tamen, quoniam simitas vendicant sibi nasum, & hilaritas vultum, & cæcitas oculos simpliciter dicimus hominẽ simum, & hilarem & cæcum: quanquam huiusmodi qualitates, nec totum subiectũ, nec maiorem eius partem occupant.

Tertia conditio est, vt non breui transeat, cum possit diutius permanere in subiecto, qua de causa felicitas vnius diei nõ facit hominem simpliciter felicem, vt ait Arist. nec rubor ex pudore contractus, reddit hominem semper rubrum. Dictum est, [cum possit diutius permanere in subiecto:] quia si sua sponte natura non possit diutius permanere, quam dum fit, non dicetur imperfectè existere in subiecto qua de causa, sonus nisi paruitas eius impediat, non dicetur imperfectè existere in aere: quia non existit nisi dum ille commouentur: hæc enim est natura soni, vt nisi dum fit commotio aliqua, esse in rerum natura non possit. Ob hanc igitur tertiam conditionem intelligendum est: passionem non simpliciter esse qualitatem, secundum modum existendi in subiecto & ideo non esse id, à qua simpliciter denominatur quale.

Quod si quis obijciat: ergo definitionẽ qualitatis non esse rectè traditam, eò quod non conueniat passionibus, quæ secũdum rationem, essentiamq; suam sunt Qualitates, vt dictum est; occurri potest, hoc modo: Cum qualitas dicitur esse id, quo res dicuntur quales, intelligendum esse aut simpliciter, aut cum adiectione, siue secundũ quid, vt dici solet: passionibus autem res dici qualis, si non simpliciter, certè cum adiectione, vt ex dictis patet.

Quartum qualitatis] Tradit quartam speciem Qualitatis, quæ etiam nomine caret, vt secunda & tertia, in qua quidem primò numerat Arist. figuram & formam. Figura est qualitas, quæ resultat ex terminatione Quantitatis per se consideratæ, h. e. nulla habita ratione naturalis subiecti, vt triangulus, quadratũ. Forma verò est qualitas, quæ resultat ex terminatione quantitatis in re aliqua naturali spectatæ; cuiusmodi sunt forma hominis & forma leonis, non quidem substantiales, nec quæ pulchritudinis nomine significantur, sed quæ ex lineamentis corporis resultant, id quod videtur contextus planè significare, cum ait; (& ea, quæ circa vnumquodque est forma.)

Et insuper rectitudo] Putant nonnulli Aristot. addere hoc loco rectitudinem, & curuitatem, seu obliquitatem, concauitatem, & conuexitatem, & huiusmodi alia non quasi pertinentia ad hanc speciem, sed quasi partes formarum & figurarum, quo pacto caput & manus, ad Prædicamẽtum substantiæ dicuntur pertinere. Rectitudo enim non est tota figura columnæ, verbi gratia, nec sola concauitas aut conuexitas est tota figura cœli, sed omnia hęc sũt partes figurarum. Cęterum aliorum sentẽtia accommodatior videtur, Dicunt enim,

hęc

hæc omnia, quæ Arist. adiunxit, per se perti nere ad hanc quartam speciem; Quod in primis suadetur: quia Arist. vno eodemque argumento probauit formam & figuram, atq. hæc quæ oi i esse qualitates: deinde qa hæc, quę addit, etsi nonnunquam sint partes figurarum formarumq. tamen aliquando per se sumi possunt: ut in iis prædicationibus, linea est recta, linea est curua & in aliis huiusmodi. Præterea quoniam Arist. dixit & [insuper rectitudo & cæt.] & quod sanè non dixisset, si, hæc reductitiè tātum ad quartā speciem pertinerent. Quem admodū, si Arist. dixisset, species animalis esse hominem & bestiam: non rectè adideret, & insuper caput & manus: quoniā iam comprehensa essent in homine & bestia, ad quas species reducuntur. Omnia ergo verba illa, [figura, forma, rectitudo, &c.] posuit Aristot. ad significandam speciem quandam innominatam: quæ teste Alb. compositio appellatur ab antiquis: Communis tamen recentiorum consueta doctrina est, ut ista omnia figuræ ac formę nominibus latius acceptis significentur: atque iis definitionibus explicētur. Figura est modus quantitatis in se consideratæ. Forma ē modus q̃titatis in subiecto aliquo naturali spectatæ: quales āt sūt isti modi, facilius exemplis, q̃ definitionib. intelliges.

Rarum autem & dēsum] Docet rarum & densum, asperum & leue, seu leuigatū, complanatumque videri quidem pertinere ad hoc prædicamentum: verum non pertinere: quia eorum vocabula potius situm partium, quam qualitates videntur significare: id quod ex descriptionibus singulorum patefacit. Loquitur tamen Arist. de his iuxta nominum impositionem. Nā rarum, quod Græcè μανὸν dicitur quasi μὴ ἓν: h.e. non unum existens, ex vi nominis significat id cuius partes à se inuicem distant: quasi non unum aliquid esse videatur: ut sunt, spongia, pumex & huiusmodi alia. Vnde, cum distantia situsuè talis partium in ipso toto ad Prædicamentum Quantitatis pertineat: ut patet ex supradictis; efficitur, ut rarum ex vi verbi ad Prædicamentum Quantitatis pertineat: in quo dictum est collocari Quantitates: quę habent situm quendam partium inter sese: quod idem suo modo dicendum est de denso, aspero ac leui, ac cæteris huiusmodi. Quanquam interpretes dicunt: Arist. hoc loco, nomine situs, significare Prędicamentum Situs. Quod non videtur probandū: quia hæc non significant situm partium in loco, sed in toto. Admonendum est tamen, hæc eadem vocabula, alias quoque habere significationes: quibus ad hoc Prædicamentum pertinere possint. Nam quatenus significant qualitates quasdam, quę sensu tactus percipiuntur, ut Arist. docuit 2. de generat. c. 2. pertinent ad tertiam speciem, ut idem docet 3. Phys. c. 2. quatenus verò significant figuram aliquā (nec enim dubium est, quin hoc etiam pacto sæpius vsurpentur) pertinent ad quartam, vt perspicuum est.

Qualia verò sunt] Sequitur secūda pars huius capitis, in qua Arist. latè explicata Qualitate, agit de quali, quod quidem plurali numero definit hoc modo: (Qualia sunt ea, quæ denominatiuè à qualitatibus aut aliquo alio modo dicuntur. In qua definitione, loco generis ponuntur ea, id est, entia realia per se completa ac finita. Id autem intelligit (Arist. dici denominatiuè à qualitate,) quod est denominatiuum respectu eius, non modo re, sed etiam voce: ut candidus à candore, grāmaticus à grāmatica, & iustus à iustitia; qua quidem in re quam multæ conditiones requirantur: habes ad primum c. huius lib. Id autem intelligit (aliquo modo) dici à qualitate quod re tantum ab ea denominatiuè dicitur: siue id fiat, quoniam qualitati non est nomen impositum, (quo pacto ij, qui à natura dicuntur cursores, & pugiles appellantur tales ab ipsis facultatibus naturalib. q̃ nominib. carent) siue quia cum qualitati sit nomen impositum, ipsum tamen quale ab ea non deflectitur: quo pacto probus ac bonus dicuntur à virtute.

Verum obiiciet aliquis hoc loco: Arist. reprehendēdū esse: quia nunc definiat quale per qualitatem: quam initio c. per qualem definiuit: quam quidem reciprocū definiendi modū ipse reprehendit in rebus absolutè 6. li. Top. c. Occurrēdū est tamē

correlatiua secundum dici posse se mutuo definire per Relationes sibi adiunctas, neque id reprehēdi ab Arist. Qualitatem quoque & quale esse correlatiua secundum dici; ut patet, Id quod eò minus reprehendendum est: quo qualitas postquam initio definita fuit per quale, quod nobis notius erat, latius deinde per suas species explicata notior nobis, quam quale facta est.

Atqui contrarietates] Tradit Aristoteles in hac 3. part. c. fi. Qualitatis attributa, quorum primum est, habere cōtrarium, quod qualitatibes tam abstractè quam concretè significatis, conuenire ostendit, exemplis iustitiæ, & iniustitiæ, albedinis, & nigredinis, iusti, & iniusti, albi & nigri. Deinde docet, non omnes Qualitates habere contrariū m: id quod ostendit exemplo mediorū colorum flaui nimirum, & fusci, & huius generis aliorum. Idem ostendere posset in virtutibus mediis, in quibus par est ratio, atque in mediis coloribus. Multæ etiam potentiæ & impotentiæ carent contrariis: vt facultates intelligendi & appetendi, sensuumque imbecillitates; denique perfectis figuris, ac formis, ut circulo, triangulo, formæ hominis & leonis nihil est contrarium: Ita patet ex contextu: hoc attributum sic conuenire qualitatibus, ut non conueniat omnibus.

Si quis autem quærat, num solis conueniat? ex iis, quæ deinceps dicuntur, quid Aristoteles sentiat, intelliget. Traditurus enim extremum attributum sic ait: [Eorū igitur, quæ dicta sunt], neutrum proprium qualitatis esse videtur. hoc est, neutrum qualitati conuenit, ut uerba sequentia apertè declarant: Vnde patet Aristotelis sententiam esse, non solas qualitates habere contrarium. Quapropter cap. sequenti docebit in actione & passione reperiri, contrariam oppositionem. Nullo igitur modo proprium qualitatis est hoc attributum, cum nec omnibus, nec solis qualitatibus conueniat.

Ad hæc, si contrariorum] Tradit hoc loco huiusmodi documentum: Si unum, contrariorum qualitas est: & alterum qualitas erit: quod ex definitione contrariorum perspicuè colligitur. Contraria enim definiuntur ea, quæ sub eodem genere maximè differunt, nec verò ab re proponitur hoc loco. Vt enim attributa prædicamentorum ea de causa traduntur: ut cognoscamus, quæ res, ad quę Prædicamenta pertineant: sic hoc documento ad eam rem iuuamur. Si enim, propositis duabus rebus contrariis, nouerimus alteram esse qualitatem: hoc documento intelligimus, alteram necessariò esse qualitatem.

At verò qualia] Addit secundum attributum, vtpote suscipere magis, & minus: quod quidem in primis docet conuenire qualibus, non modo ita, ut alia dicantur magis, & minus talia, comparatione aliorum, sed etiam respectu sui. Est enim aliquid albius & minus album: iustius & minus iustum, non solum respectu albi aut iusti: sed etiam diuersis temporibus respectu sui. Docet deinde, non omnia qualia suscipere magis, & minus, sed plurima: quod paulo inferius ostendit.

Nam dubitabit] Vt ostendat, qua ratione qualibus potius quam qualitatibus hoc attributum adscribat: proponit huiusmodi quęstionem ab aliis agitatam: Num iustitia, aut sanitas, aut aliqua alia dispositio siue qualitas abstractè significata suscipiat magis & minus? Ad quam quęstionem illi duobus assertionibus respondebant: Altera, qualitates ipsas non suscipere magis, & minus; altera, qualia utrumque admittere. Quas quidem assertiones ex solo loquendi modo confirmabant. Eorū igitur sententia breuiter recitata, subiicit. Aristotele quicquid de priori assertione dicendum sit, posteriorem esse certam & indubitatam. Vnde patet, qua ratione qualibus potius, quam qualitatibus hoc attributum accommodauerit. Meritò autem dubitauit de priori assertione: quoniam etsi nulla qualitas suscipit magis, & minus Logicè: cum nulla prædicetur cum aduerbiis magis, & minus, ut patet ex loquendi usu: Physicè tamen plurimæ sunt, quæ magis ac minus suscipiant. Nihil enim est aliud, Physicè magis, & minus suscipere, quā magis minusuè percipi in eodem

dem

dem in subiecto: quod quam plurimis qualitatibus conuenit, vt calori & frigori, quæ in eadem aqua aut manu intenduntur & remittuntur. Prætermisit tamen Arist. hanc distinctionem hoc loco: quia Physica ratio suscipiendi magis & minus non est proposita Dialectico, sed Physico.

Triangulus] Interposita iam quæstione, probat ex quarto genere qualitatis, non omnes qualitates concretè acceptas, suscipere magis & minus: quia figuræ perfectæ vt triangulus, quadratum, circulus magis & minus non admittunt: id quod perspicuè ostendit in contextu. Quod verò ad exempla attinet: trianguli & circuli nomina, etsi nonnunquam abstractè accipiantur, vtpote pro solis figuris; tamen hoc loco accipiuntur concretè, ut passim apud geometras, & in familiari locutione. Quadratum constat quatuor lateribus æqualibus, rectos angulos constituentibus: altera parte longius constat quatuor lateribus inæqualibus, quæ angulos rectos efficiant. Documentum verò illud, [si non subeant ambo propositi rationem, alterum de altero magis tale minusuè minimè dicetur,] hunc habet sensum. Quãdo aliquid non prædicatur de aliqua re, non prædicabitur etiam de eodem cum magis & minus. Vt quia circulus, non prædicatur de quadrato, nec item de triangulo (quæ sunt exempla Arist. non prædicabitur etiam de ijsdem cum magis & minus: nam sicut falsum est dicere, quadratum est circulus, triangulus est circulus, sic falsum est dicere, quadratum est magis circulus, quam triangulus, & triangulus est magis circulus quàm quadratum: Hoc uerò documẽtum semper verum est, vbi magis & minus propriè accipiuntur: secus erit, si hæc verba aliter accipiantur. Ita patet non omnia qualia suscipere magis & minus. Quod si quæras: num ea sola suscipiant magis & minus? Arist. ipse statim docet, quid hac de re sentiendum sit: ait enim, [neutrum ex his attributis esse proprium qualitatis,] hoc est, neutrum conuenire soli qualitati, vt superiori attributo diximus; vnde patet, nec hoc attributum esse vllo modo proprium qualitatis: cum nec omnibus qualitatibus siue abstractè, siuè concretè acceptis, nec solis conueniat.

Simile autem] Tradit tertium qualitatis attributum, vtpote esse in causa, vt res sint similes & dissimiles: non quidem efficientes, quasi qualitates causæ efficientes similitudinis & dissimilitudinis (quando quidem similitudo & dissimilitudo non sunt qualitates, sed relationes) sed vt fundamenta similitudinis & dissimilitudinis. Vnde Aristotel. 5. Metaph. cap. 15. definiens similia per fundamenta similitudinis, sic ait: [Similia sunt ea, quorum qualitas est vna,] intellige secundum speciem & gradum, aut saltem secundum speciem solam. Docet ergo primum Aristotel. hoc attributum solis qualitatibus conuenire: quod verissimum est: si similitudo & dissimilitudo non translatiuè, aut quovis alio modo impropriè, sed propriè tantum accipiantur. Itaque dicimus, homines esse similes inter se, ratione differentiæ naturæ humanæ: dissimiles autem bestiis, ratione diuersæ naturæ & essentiæ: Atque ita in alijs: quia omnes naturæ vniuersales habent quendam modum qualitatis. Cæterum propriè & simpliciter solius qualitatis ratione res dicuntur similes & dissimiles. Deinde concludit hoc attributum esse proprium qualitatis: Id quod omnes interpretes ita accipiunt: quasi dicat esse proprium simpliciter seu quarto modo. Videtur autem propterea non expresè dixisse, quod conueniat omnibus, quia id perspicuum erat. Intellige tamen conuenire omnibus qualitatibus, eo pacto, quo diximus cap. de quantitate: conuenire omnibus quantitatibus, vt earum ratione dicantur res æquales & inæquales.

Non autem perturbari] Hac extrema parte capitis dissoluit Aristot. quandam dubitationem, quæ oritur ex collatione huius capitis cum supriori. Obiiciet namque aliquis: Aristotel. superiori cap. dixisse, habitus & dispositiones esse ad aliquid: nunc autem docuisse, esse qualitates, quæ quidem videntur pugnare. Quam obiectionem ipse duabus

solutionibus diluit. Vna, quia habitus & dispositiones, quod ad genera attinet, sint ad aliquid; quod verò attinet ad singularia hoc est, ad spes infimas sint qualitates: ferè enim, ut inquit, in omnibus qualitatibus genera ipsa sunt ad aliquid, vt scientia: singulæ autem infimæ species, vt Grammatica & Musica, nō aliquid sed qualitates existunt. Altera quod nihil incommodi sequatur: si qua res eadem in utroq. Prædicamēto ponatur; modo utriusque generis summi naturam participet. Quam solum idcirco videtur adhibuisse, ut omninò dilueret obiectionem. Nec enim priori solutione eam prorsus diluerat: diceret namque aliquis, in eo saltem repugnātiam cerni, quod genera habituum & dispositionū in utroque Prædicamento recensita sint: quod tamen posteriori solutione omninò diluitur.

Sed contra priorem solutionem sic licet argumentari. Species est id, quod collocatur sub genere; Igitur in quo Prædicamento ponitur species; in eodem ponitur genus: atque ita fieri non potest, ut species infimæ habituum & dispositionum sint qualitates, & earum genera sint ad aliquid. Secundo ut scientia refertur ad suum commune obiectum; sic Grammatica & Musica referuntur ad sua obiecta peculiaria, (diuiduntur enim scientiæ, quemadmodum & res, quæ sub scientiam cadunt, ut Aristotel. docet 3. de anima cap. 8.) Ergo ut scientia est ad aliquid, sic Grammatica & Musica, & cæteræ peculiares scientiæ, siue artes, quod negat Arist. Tertio, contra posteriorem solutionem sic obiicitur. Si scientia exempli causa, pertineret ad vtrūque Prædicamentum qualitatis & ad aliquid, vt Arist. ait, scientia haberet duplicem essentiam; at non habet duplicem, sed unam tantum; Non pertinet igitur ad vtrumque Prædicamētum; quod idem dici potest de cæteris.

Primę tamen obiectioni occurrendum est: Aristot. sententiam hoc loco nō esse; genera habituum & dispositionum reuera pertinere ad Prædicamentum ad aliquid. Satis enim patet: illum, cum reiecit ab eo Prædicamento partes substantiarum, cętera etiam relata secundum dici, tacitè reiecisse: sed hoc tantum reale, quod illa dicātur ad aliquid, species verò infimæ, quæ sub ijs collocantur; nō dicantur ad aliquid. Fieri autem potest, ut genera qualitatum dicantur ad aliquid: non tamen ut sint ad aliquid, per se nimirum, & secundum essentiam.

Ad secundum dicito: Omnes speciales scientias referri ad aliquid relationibus trāscendentibus: quemadmodum scientia in communi refertur ad scibile in communi: sed tamen non dici ad aliquid, quasi vt scientia dicitur scibilis scientia, sic etiam Grāmatica dicitur grammaticabilis, vt sic dicam, Grammatica & sic in cæteris.

Ad tertiam, quæ planè colligit nullam candem speciem ad diuersa prædicamēta pertinere posse, sic occurras; Aristot. non affirmare, habitum aut dispositionem poni simul in utroque Prædicamento; sed loqui ex hypothesi; si nimirum participet naturam vtriusque generis: quod aliquis fortassè dixerit; aut certè latius accipere Prædicamentū ad aliquid: nempe vt complectitur relata secundum esse & secundum dici: iuxta sententiam aliorum, quibus non audet in hoc lib. quem tyronibus Philosophiæ scribit, apertè contradicere.

Sintnè plures qualitatis species quā quæ ab Aristotel. traduntur,

QVÆSTIO PRIMA.

QVoniam post Qualitatis species enumeratas adiecit Arist. alium fortassè qualitatis modum inueniri posse: sed ferè eas, quæ maximè dici solent esse, quos enumerauerat; collegerunt Simplicius & Boetius, aliique nonnulli; plures esse qualitatis species. Quas Aristoteles duabus de causis silentio prætereūdas esse putauerit; vna, quia liber est introductorius; altera ut multorum studia ad eas indagandas excitaret:

excitaret; proinde in Metaph. suppletum esse, quod hoc loco desideratur. Verum, si quis aduertat: multo hic accuratius Arist. quam in Metaphys. de qualitate disseruisse: ibique nihil addidisse, quod ad hoc Prædicamentum reuera pertineat, libentius amplectetur sententiam Ammonii, & ferè omnium aliorum interpretum, dicentiũ; nec ullas alias, videri species qualitatis; nec Aristotel. hoc loco alias esse putasse. Nec obest quod Aristotel. quasi dubius locutus fuerit. Id enim fecisse uidetur, primò ne Sophistarum more rem non omninò certam asseueranter statueret: deinde ut lectorem ad maiorem harum rerum percõtationem inuitaret.

Potest autem hoc modo numerus specierum qualitatis colligi, ut Scotus adnotauit; & magna ex parte ex Simplicio, & Ammonio desumpsit. Qualitas aut in sola superficie externa substantię cernitur: aut etiam interius inhęret. Si in sola superficie est figura, aut forma: si etiam interius, aut est sensibilis substantia, aut non: si sensibus subiecta est, patibilis qualitas aut passio: si verò non est sensibus subiecta, aut est à natura insita, aut acquisita; si insita à natura, est naturalis potentia aut imbecillitas; si deniq. acquisita, est habitus, aut dispositio. Ex qua diuidendi rõne, sic specierũ qualitatis ordo colligitur; ut qualitates, quæ in sola externa superficie existunt, ad extremam speciem reiiciãtur: earum verò, quæ intrinsecus inhærent, illę tertio loco ponantur, quæ sensibus percipiuntur: cæterarum autem, quę sub sensum non cadunt, illę secũdum dignitatis locum postulent, quibus nemo bonus efficitur, aut malus: quibus enim boni efficimur, aut mali, hę primum locum sibi vendicent.

Quoniam verò singulas species qualitatis in contextu definiuimus, restat, ut paucis dicamus hoc loco, quo pacto habitus & dispositio inter se distinguantur: utrum accidentario tantum discrimine, an etiam specie & simili modo cæterę complicationes. Dicendum est igitur habitum & dispositionem, (ut puta D. Thom. prima secundę quęstione 4. contra Arist. secundo) à se inuicem specie differre: atq. habitum hoc differre à dispositione: quod ille ex natura sua vendicet sibi causas difficilè patientes expulsionem à subiecto: quo pacto se habent scientię, ac uirtutes: hæc verò suaptè natura postulat causas facilè patientes huiusmodi expulsionem: ut sanitas & ęgritudo, vera & falsa opinio. Etenim scientię natura sua firmissimis principiis nituntur: quę negari non possunt: & virtus quęcunque necessariam habet connexionem cum recta ratione siue prudentia, cęterisque virtutibus: quę quidem non patiuntur, qualitatem facilè à subiecto diuelli. Ita credit D. Thom. quamuis imperfectam scientiam esse habitum; & quamuis perfectam sanitatem & ægritudinem dispositionem. Habitus enim & dispositio nõ ideo distinguuntur: quod ille diuturnior sit, hæc verò à subiecto facilè abiiciatur: sed ratione causarum, quas suaptè natura postulant, facilis aut difficilis expulsionis.

Quod verò attinet ad reliquas complicationes, dicendum est; naturalem potentiam & imbecillitatem solo accidentario discrimine è se inuicem distingui: quod per naturalem potentiam facilè quęque res agit aut resistit, per imbecillitatem uerò ęgrè. Facilè autem & difficilè differentiæ sunt accidentariæ. Pari ratione nec specie distinguuntur duę reliquæ complicationes passionis & patibilis qualitatis, formę & figurę, sed solo accidente (ut est omnium communis sententia.) Passio enim hoc tantum differt à patibili qualitate; quod hæc diu permaneat; illa verò breui transeat: figura item ac forma ea ratione differunt: quod hęc in re aliqua naturali; illa verò simpliciter & per se spectetur. Vnde fit ut naturalis potentia & imbecillitas, passio & patibilis qualitas, forma & figura, sint composita quædam per accidens, sub tribus generibus qualitatis contenta; non secus atque vir & puer, qui sub homine comprehenduntur; res autem, quæ ad quatuor genera qualitatis quam plurimæ sunt. Nam ad primum genus spectant inprimis qualitates naturaliter acquisitæ, quę interius inhęrent: deinde qualitates

infusæ, qualia sunt dona supernaturalia, vt lumen gloriæ, gratia, fides, spes, charitas & huiusmodi alia. Inter qualitates autem naturaliter acquisitas quædam sunt spirituales, vt scientiæ aut errores, virtutes plurimæ atque vitia, species intelligibiles & alia huiusmodi, quæ tum in angelis, tum in animo rationali reperiuntur: quædam in corpore cohærentes, vt species sensibiles sensuum, cogitationes; quædam etiã virtutes, ut temperantia & fortitudo, & alia huius generis.

Ad secundam speciem pertinent omnes vires seu facultates à natura insitæ, tam spirituales, ut intellectus & voluntas, quam in corporibus repertæ, siue illæ efficiant res aptas ad aliquid agendum, siue resistendum, ut sensus omnes interni & externi, virtutes herbarum, & lapidum & aliarũ rerum.

Ad tertiam spectant omnia obiecta sensuum externorum, ut color & lux, soni, odores, sapores, & tactiles qualitates, calor scilicet & frigus, humor & siccitas: pertinent etiam animi affectus ratione qualitatum, quas secum coniunctas habere solent.

Ad quartum denique pertinent omnes formæ & figuræ, tam perfectæ, quam imperfectæ, quæ quam plurimæ sunt, ut triangulus, quadratum, circulus & alia id genus.

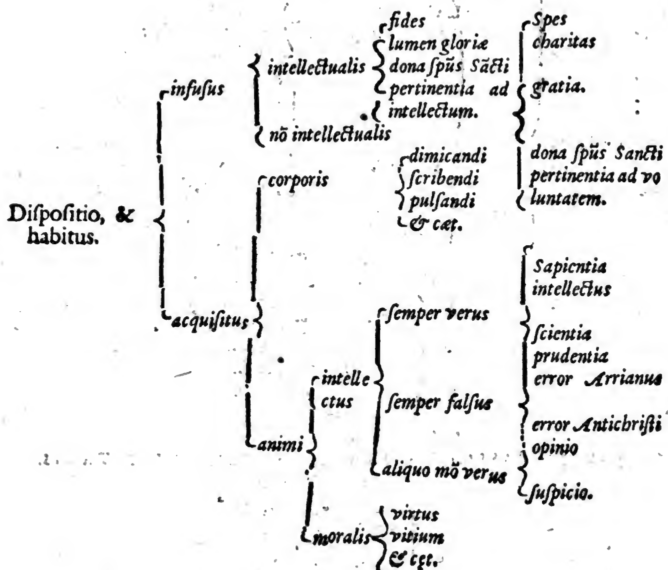
Attributa huius Prædicamenti sunt tria.

Primum, habere contrarium.

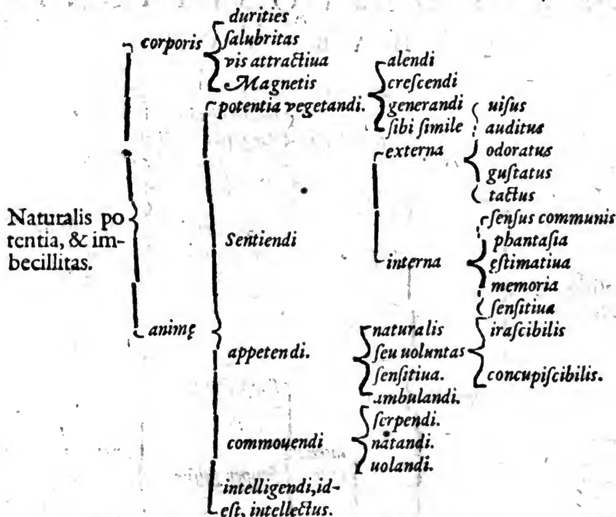
Secundum, suscipere magis & minus quæ duo nullo modo sunt propria.

Tertium, vt ab eis res dicatur similis aut dissimilis fundamẽtaliter: quod est proprium quarto modo.

SERIES DISPOSITIONIS, ET HABITVS.

SERIES NATVRALIS POTENTIÆ ET IMPOTENTIAE.

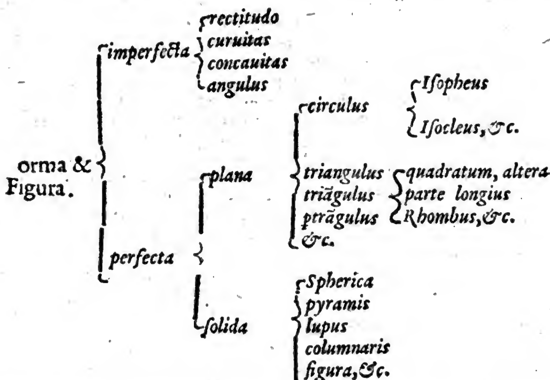

SERIES PASSIONIS SEV PASSIBILIS QVALITATIS.

Series

SERIES FORMÆ, ET FIGVRAE.

CAPVT NONVM DE ACTIONE, ET PASSIONE.

Vscipit & ipsum agere, patiuè, contrarietatem. Calefacere namque, & frigefacere, & calefieri, & frigefieri, & voluptate, ac dolore affici, contraria sunt: quare contrarietatem suscipiunt. Gradus quoque suscipiunt, vt magis, atque minus dicantur. Fit enim, vt magis quippiam, minusuè calefaciat, & itidem calefiat, & doleat magis minusuè: quare agere, patiuè gradus suscipiunt, vti diximus. De his igitur tot à nobis sint dicta. Dictum est autem, & de situm esse, in hisce, quæ diximus de ijs, quæ sunt ad aliquid, denominatiuè ipsum à positionibus dici. De cæteris verò, vt de quando, de vbi, & de habere: quia sunt manifesta, nil aliud dicitur, quàm ea, quæ in principio diximus: habere quidem, indutum, atque armatum esse, significare: vbi verò in Lycio esse, & cętera quæcunque de ipsis sunt dicta. De generibus ergo propositis, ea quæ sunt dicta sufficiunt.

Summa

SVmma breuitate perstringit Arist. hoc loco sex vltima Prædicamenta, primũ quia de actione & passione latissimè agit, 3. Physic. lib. & in lib. de generation. De loco autem & tempore in 4. Physic. Quod si de situ & habere non alibi latius disseruit, id propterea fecit, quod sint res parui momenti; quod etiam fuit in causa, vt de cæteris tam pauca dixerit. Tertia causa videtur reddi in contextu, quoniam hæc omnia valdè trita sunt & vulgata. Quod attinet ad actionem & passionem: illud tantum docet Arist. duo esse earum attributa, habere contrarium, & suscipere magis & minus. Quæ quidẽ nullo modo propria sunt: cum non solis actionibus & passionibus conueniant, vt patet ex superioribus; nec præterea omnibus, etenim illuminationi nihil est contrarium: Generatio verò substantialis magis ac minus nõ admittit. De situ autem nihil aliud dicit Aristot. quam, quod situm esse & reliqua concreta, quæ ad prædicamentum situs pertinent, denominatiuè dicantur à positionibus sitibusvè, vt à suis abstractis: quod dixerat in cap. ad aliquid. De tribus verò posterioribus, solas vocabulorum significationes adducit, exemplisque illustrat, vt initio fecerat.

Vt tamen de singulis sex vltimis prædicamentis nonnulla adijciamus: illud primum est aduertendum: circa naturas horum Prædicamentorum, varias esse opiniones. Nam Scotus in 13. distinct. 1. quæst. 1. & in 4. distinct. 13. quæst. 1. asseruit: sex vltima prædicamenta esse respectus seu relationes quasdam extrinsecus aduenientes: Alij verò dixerunt: esse res absolutas cum respectibus: alij denique aliter sentiunt. Illorum tamen sententia & verior, & Arist. doctrinæ magis consentanea est: qui asserunt sex vltima Prædicamenta esse formas, aut quasi formas externas rerum denominatarum; Vt actionem esse formam externam agentis, & passionem patientis & sic in cæt. Verum de ijs latè 5. lib. Metaphys. disputandum est. Nunc hoc solum restat, vt de singulis nonnulla dicamus.

De Actione & Passione.

Actionis & passionis vocabula interdũ accipiuntur pro relationibus agentis ad patiens, & patiẽtis ad agens. Interdum verò, vt res horum prędicamentorũ significant. Primo modo ad hunc locum minimè spectant, posteriori autem modo ita definiuntur, vt ex 3. Phys. lib. cap. 3. licet colligere. Actio est agentis, quatenus agens est, actus seu perfectio. Passio verò est actus pfectiovè patientis vt patientis. Sunt autem actio & passio vna eademq; res, eadem videlicet mutatio; quæ tamen vt est perfectio agentis, id est, vt ab agente proficiscitur, dicitur actio; & vt est patientis perfectio, seu vt in patiente recipitur dicitur passio. Exempli causa, idem est, caloris motus: quo aqua ab igne calefit; quatenus ab agente proficiscitur, actio est; quatenus verò in aqua recipitur, est passio; quemadmodum vna eademque via est ascendentibus accliuis, descendentibus verò decliuis appellatur.

Actiones autem & passiones quædam sunt à corpore: vt calefacio & calefio; quædam ab animo aut alia superiori causa. Ab animo sunt, quæcunque ab aliqua animi facultate proficiscuntur & in animo insunt, vt velle, intelligere, sentire, nutriri, audire, motu agitari & huiusmodi aliæ. A superiori causa sunt actiones, quę tum à Deo Optimo Maximo tũ ab angelis proficiscũtur. Rursus actiones partim sunt immanentes, partim transeuntes. Immanentes sunt, quæ in ipsis agentibus manent, secundum eandem partem aut potentiam, quæ agunt, vt intelligere, velle, sentire: Transeuntes quæcunque non manent in agentibus, sed in alio quodam recipiuntur: aut certè in aliqua parte siue potentia diuersa ab ea, qua agentia agere dicuntur: vt effẽctio domus aut statuæ: calefactio, qua aqua ab igne calefit, scribere, pectus percutere, & alia id genus. Deinde actio immanens aut est à potentia apprehendente, vt intelligere, videre, audire & huiusmodi alia; aut ab appetente, quæ est voluntas aut concupiscibilis, aut irascibilis. Huiusmodi sunt velle & nolle, cupere & irasci.

De-

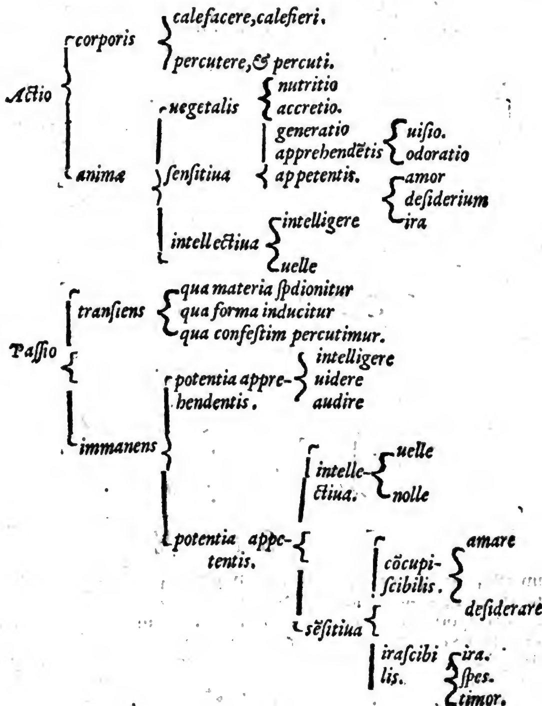
Denique actionis,& passionis tot sunt species,quot termini earũ,siue obiecta, vt latè in 5.Phys.c.2.& lib.2.de aïa,c.4.dicendũ: Ad prædicamenta igitur actionis,& passionis pertinẽt oẽs spẽs enumeratæ, & actiones immanentes (etsi minus propriè actiones dici soleãt) vt est Scoti sententia in 1.sent.dist.3.q.6.ad finem.Hæc de actione,& passione.

Attributa actionis,& passionis.

Primum habere cõtrarium,quod nullo modo est proprium,cum nec solis, nec omnibus conueniat,cum non conueniat illuminationi.

Secundum suscipere magis, & minus, quod eodem modo se habet, quoniam non conuenit generationi.

SERIES ACTIONIS ET PASSIONIS.

DE PRAEDICAMENTO Vbi.

Vbi siue locatum quæ huius Prædicamenti concretum est, nihil est aliud, quã esse loco affectũ Ipse verò locus, quatenus est externa forma locati, est huius Prædicaméti abstractum. Duobus aũt modis dicuntur res loco contineri aut circũscriptiuè aut definitiuè. Ea circumscriptiuè cõtinentur: quę non continentur tota in quauis parte loci: sed eius partibus diuersę partes loci respõdent. Quo pacto res corporatæ dicũtur esse in loco, ut aqua in vase. Ea v. sunt in loco definitiuè, q̃ ita loco cõtinẽtur: vt extra illum nõ sint: & tota sint in toto loco, totaq; in quauis eius parte. Quo pacto angeli sunt in loco. Quanquã enim angelus, extra suum locũ, quo definitè cõtinetur non existat: tũ non habet partes, quę partibus loci respondeant; Quocirca ita est in toto loco, vt in quauis eius parte totus cõtineatur: Vbi igitur seu esse in loco, in cõmuni genus est supremũ huius Prædicamenti duas explicatas sub se cõprehẽdens species. Reliquæ aũt huius Prædicamenti species: quæ vulgo circumferuntur, nimirũ esse supra, infra, ante, retro, ad dextrã, & sinistrã, non uidentur veræ species: imò verò duæ prius enumeratæ, esse nimirũ in loco circũscriptiuè ac definitiuè; quæ proximè sub genere sũmo huius Prædicaméti cõtinentur: species infinitę procul dubio esse vidẽtur. Nec opus est, vt in quouis Prædicaméto præter genus summũ & species infimas, genera et subalterna reperiantur. Illud enim, quod à Porphyr. cap. de specie assertum est: in quocunque Prædicaméto esse suum genus summũ, species medias, atq; infimas: non de oĩbus, sed de prę cipuis quibusque intelligendum est. Estq; hoc adeò verum, vt Scotus in 1. sentent. distinct. 8. quæst. 3. affirmet ad rationẽ generis sũmi nõ ptinere, quod sub se plures species contineat, sed quod nullũ genus supra se habeat, quemadmodũ, inquit, Prędicamentũ Quando, quia nõ habet supra se genus aliquid, dr̃ summũ genus, licet paucas habeat species aut nullas, hæc Scotus.

SERIES VBI.

DE SITV.

Situm esse, quod huius prædicamenti concretum est, non est aliud, quam habere partes corporis certò quodam modo affectas ad partes loci: vt stare, sedere, cubare. Situs verò seu positio, quæ eiusdem Prędicamenti abstractum est, non est aliud, quam locus certo quodam modo positus. Pósitionum autem quædam sunt naturales, vt quæ dictæ sunt: quædam non naturales, quarum alię sunt contra naturam, vt si quis pedibus ad cœlum conuersis, manibus nitatur: alię pręter naturam, qualis est situs lapidis; hęc itaque sunt huius Prędicamenti.

Series

SERIES SITVS.

- *Situs*
  - *naturalis*
    - *sedere*
    - *stare*
    - *cubare*
  - *contra naturam*
    - *pedibus ad cœlum conuersis manibus niti.*
    - *situs arboris inuersæ.*
  - *præter naturam*
    - *situs lapidis.*
    - *& cæt.*

DE PREADICAMENTO QVANDO.

QVando est duratio creata & cópleta, aut successiua & externa rei denominatæ, aut permanens, siue externa sit rei denominatæ siue interna. Dicitur creata ut excludatur duratio Dei Opt. Max. id est, æternitas, quæ cum sit ipsa Dei essentia, in nullo Prædicamentorum collocatur. Dicitur [completa,] vt instantia temporis continui excludatur: additum est autem [successiua & externa rei denominatæ, vt comprehendatur tempus quatenus extrinsecè rem denominat, reijciatur autem quatenus est forma rei interna. Ad iungitur deniq; [aut permanens,] hoc est, non successiua, vt comprehendatur æuum, siuè, ut ré extrinsecè denominat, siue intrinsecè. Cóprehenduntur etiam in eadem particula, durationes indiuisibiles, completæ: quæ scilicet non sunt partes, aut termini aliarū durationum: vt durationes, quibus momētaneæ rationes durant & alia huiusmodi. Porrò concretum huius Prędicamēti est, durans duratione explicatá: quod etiam significatur per esse in tempore: latè tamen accepto temporis vocabulo: quatenus significat prædictam durationem. Species denique huius Prædicamenti sunt esse in æuo, esse in tēpore propriè sumpto, esse in instanti completo. Nomine autem æui intellige hoc loco quamcunque durationem completam, creatam, permanentem.

SERIES QVANDO.

- *Quando*
  - *esse in æuo.*
  - *esse in tempore*
  - *esse in instanti completo.*

DE PRAEDICAMENTO HABITVS.

HAbitus, quod abstractū est huius Prędicamēti est substātia extrinsecus apposita per modum accidentis, concretū verò est, esse affectū substantia, tali mó apposita, qđ habere appellatur, substātia verò extrinsecus apposita, aut est indumētū, aut ornamētū, aut armatura: à quibus huiusmodi cócreta deducuntur; nimirū vestitum, seu indutum, ornatum & armatum, Res aūt huius Prædicamēti potiss. ad homines pertinēt: minus propriè ad reliqua aīalia, ac multo minus ad res aīę expertes.

Duo tñ hoc loco admonenda sunt; vnū est in rebus, horū sex Prædicamentorū, p̄sertim ijs, q̄ ad quatuor vltima spectāt, nó esse tātopere eas códitiones requirendas, quas seruādas esse diximus in rebus p Prędicamēta disponendis. Placuit enim Phi-

aliquo alio modo vicissim dicuntur. Ea verò quæ vt contraria opponuntur, nullo pacto legem hanc subeunt, contraria verò inter se dicuntur; neque enim bonum mali dicitur bonum; sed contrarium, neque album nigri dicitur album, sed contrarium; quare oppositiones hæ differunt. Atqui contraria quidem quæ talia sunt, vt ipsorum alterum necessariò rebus ijs insit, in quibus aptum est fieri, aut de quibus prædicatur; ea nullum prorsus medium habent; quorum autem alterum inesse non necesse est, inter hæc aliquid omninò medium cadit: veluti sanitas, ac morbus in animalis corpore fieri apta sunt, atque alterum insit animalis in corpore, sanitas inquam aut morbus, necesse est; & de numero par atque impar prædicatur, & alterum par aut impar insit numero necesse est: atque nullum inter hæc, aut inter par & impar, aut inter sanitatem, & morbum, medium cadit. At quorum alterutrum inesse necesse non est, horum medium est aliquid: vt album & nigrum in corpore aptum est fieri, & non necesse est in corpore alterum horum inesse; non enim omne corpus aut album aut nigrum est. Vitiosum quoque studiosumque, de homine quidem, cæterisque compluribus prædicatur: at non necesse est alterum illis inesse, de quibus hæc prædicari possunt; non enim omnia aut vitiosa sunt, aut studiosa; atque est inter hoc medium sanè: fuscum quidem & flauum, cæterique tales colores inter album & nigrum: id quod neque vitiosum est, neque studiosum, inter vitiosum ac studiosum. In quibusdam igitur media nomen habent: vt fuscum, pallidum, rubrum, cæterique tales colores qui media sunt inter album & nigrum; in quibusdam verò nomine quidem non est facile medium assignare, vtriusque tamen extremorum negatione, ipsum medium definitur; vt id quod neque bonum est, neque malum, neque iustum, neque iniustum. Priuatio autem atque habitus dicitur quidem circa quippiam idem, vt visus & cæcitas circa oculum; vt simpliciter autem dicam, in quo solet habitus fieri, circa id utrumque ipsorum dicitur. Atque priuatum esse dicimus vnumquodque eorum, quæ susceptiua sunt habitus, cum non est habitus, non quovis modo, sed in eo, vel in quo consueuit esse, vel quando illud consueuit ipsum habere. Edentulam enim non ex eo dicimus, quia dentes non habet: & cæcum itidem non ex eo, quia visum non habet: sed quia non habet, cum est aptus habere; sunt enim, quæ orta non continuo visum dentesque habent: at non edentula aut cœca dicuntur. Priuatum autem esse habitumque habere, non est priuatio atque habitus; nam visus quidem est habitus, cæcitas verò priuatio. At habere visum, non est visus, neque cæcum esse, cæcitas est; etenim cæcitas est priuatio quædam; cæcum autem esse, est priuatum esse, et non priuatio. Præterea si cæcitas idem esset, ac cæcum esse, vtraq; profectò de eodem prædicarentur; at homo dicitur quidem cæcus, cæcitas autem nullo dicitur pacto. Et ipsa tamen, priuatum inquam esse, habitumq; habere, perinde vt priuatio atque habitus opponi videntur, modus enim oppositionis idem est. Nam ut cæcitas & uisus, sic & cæcum esse & habere habitum opponuntur.

At enim neque etiam id quod sub affirmatione negationeque est, affirmatio est atque negatio. Affirmationem namque negationemque orationem esse constat, alteram affirmatiuam, alteram negatiuam: at nihil eorum, quæ sub affirmationem negationemvè cadunt, oratio est, ut patet. Dicuntur tamen & hæc ipsa perinde opponi, atque affirmatio negatioque opponuntur: & in his enim idem oppositionis est modus. Nam ut affirmatio, ueluti sedet, negationi, ceu, non sedet, opponitur: sic & res quæ sub utrunque cadunt sedere inquam & non sedere, sibi mutuò aduersantur. At uerò priuationem ac habitum non esse opposita sic; ut ea quæ sunt ad aliquid, patet; non enim ipsum id quod est, oppositi dicitur esse; uisus enim non est cæcitas uisus, neque ullo alio ad illam dicitur modo: similiter neque cæcitas, uisus cæcitas diceretur, sed cæcitas ipsa, priuatio quidem dicitur uisus: cæcitas autem uisus nō dicitur, neque uisus dicitur cæcitas. Præterea uniuersa, quæ sunt ad aliquid, ad ea sanè dicuntur, quæ conuertuntur; quare si cæcitas ex ijs esset, quæ sunt ad aliquid & illud ad quod ipsa dicitur, profectò conuerteretur, at non conuertitur; non enim uisus, cæcitatis dicitur uisus. Atqui neque perinde atque contraria priuationem ac habitum oppositionem

subire, ex eo perspicuum fore uidetur, quod contrariorum quæ medio vacant, alterum in his, quibus apta sunt esse, aut de quibus prædicantur, inesse semper necesse est; inter enim ea medium nullum cadere diximus, quorum alterum inesse susceptiuo necesse est; ut in sanitate ac morbo, in pari ac impari intueri licet. Quorum autem est ad aliquod medium, nunquam horum alterum omni inest necessario. Neque enim album aut nigrum, neque calidum aut frigidum esse, omne quod horum susceptiuum sit, necesse est. nam ut inter hæc medium aliquod cadat, nihil sane prohibere uidetur. Et insuper ea diximus medio uacare, quorum alterum non necesse est esse in susceptiuo, nisi in hisce, in quibus unum inest natura, ut igni caliditas inest, & niui albedo; in his enim alterum definitè, non utrumuis susceptiuo inesse necesse est. Non enim aut ignem frigidum, aut niuem esse nigram contingit. Itaque non omni susceptiuo inesse alterum necesse est, sed illis tantum, quibus unum natura inest, atque unum definitè, non utrumuis. In priuatione autem atque habitu neutrum dictorum est uerum; neque enim alterum ipsorum semper inesse necesse est; quod enim nondum aptum est uisum habere, id neque cæcum dicitur, neque uisum habere: quare non ex ijs erunt contrarijs, quæ medijs uacant; sed nec ex ijs, quæ medium habent: quoniam omni susceptiuo, ipsorum alterum quandoque insit, necesse est; cum enim est aptum uisum habere, tunc aut cæcum; aut uisum habere dicetur, atque horum alterum non definitè sanè, sed utrumuis sine discrimine ullo dicetur. At in hisce contrarijs quæ medio non uacant, nunquam fit ut alterum insit omni, sed quibusdam; atque hisce alterum definitè & non utrumuis. Quare patet, neutro modo priuationem & habitum, perinde, atque contraria, oppositionem subire. Præterea inter contraria quidem, sit modò quod ipsa recipere possit, fieri commutatio potest, nisi unum ipsorum naturà cuipiam ut igni caliditas insit. Pot est enim sanum ægrotationem subire, & frigidum calidum, & album effici nigrum, ex studioso quoque uitiosus, & è uitioso studiosus euadere potest; uitiosus enim si moribus præstabilioribus præceptisque instituatur, aliquid saltem in probitate incrementi suscipiet. Quod si paruum licet incrementi semel susceperit, patet aut penitus illum mutari, aut ingentia incrementa suscipere posse. Semper enim habilis magis ad consequendam ipsam uirtutem, sumpto paruo etiam incremento fit; quare verisimile est, maiora quoq; illum incrementa suscipere, quod quidem si semper ita fiat, in contrarium penitus habitum deducetur, nisi tempore fortasse excludatur. In habitu uero priuationeuè fieri non potest, vt commutatio vnquam efficiatur; ex habitu namque, quanquam ad priuationem mutatio fit, ad habitum certè ex priuatione fieri nequit; non enim quisquam cæcus factus, uisum vnquam recuperauit, neque caluus factus comam, neque edentulus ullus dentes emisit. Atqui patet, & ea, quæ vt affirmatio negatioque opponuntur, nullo dictorum modo oppositionem subire; in his enim solis alterum verum, alterum falsum esse necesse est: quod neque in contrarijs, neque in relatiuis, neque in habitu priuationeque necesse est, semper alterum uerum, alterum falsum vt sit. Sanitas enim, ac morbus contraria sunt, & neutrum ipsorum verum est aut falsum; similiter & duplum & dimidium relatiuè quidem opponuntur, neutrum tamen uerum est aut falsum; cæcitas etiam atque visus habitus quidem & priuatio sunt, ut patet: at neutrum uerum est aut falsum. Omninò autem nihil eorum, quæ nulla cum complexione dicuntur verum est aut falsum. At uniuersa quæ dicta sunt, sine complexione dicuntur. Equidem idipsum in hisce contrarijs maximè accidere uidebitur, quæ cum complexione dicuntur; ualere enim Socratem & ægrotare Socratem, contraria sunt. Atque neq; in hisce necessarium est, alterum uerum, falsum alterum esse; nam si existat quidem Socrates, alterum uerum alterum falsum erit: si uerò non existat, ambo falsa erunt; ut patet. Si enim Socrates omninò non sit, neutrum erit uerum, neque ægrotare ipsum, neque ualere. In priuatione quoque ac habitu si Socrates, omninò non sit, neutrum uerum erit: sin sit, non semper alterum erit uerum, alterum falsum. Visum enim habere Socratem, & cæcum

Socratem

Socratem esse, vt habitus atque priuatio opponuntur, & si sit Socrates, non necesse est, alterum uerum alterum falsum esse. Quo enim tempore nondum est aptus habere, utrumque est falsum: sin omninò non sit, falsum etiam erit utrumque, & uisum ipsum habere & caecum esse. In affirmatione uerò negationeuè semper, siue sit, siue non sit, alterum erit falsum, alterum uerum. Horum enim, aegrotare, inquam, Socratem, & non aegrotare Socratem, siue sit siue non sit Socrates, alterum uerum alterum falsum esse patet. Si enim non sit, aegrotare illum, est falsum, non aegrotare uerum; quare hisce solis hoc competit, alterum inquam ipsorum uerum esse, alterum falsum, quae vt affirmatio, atque negatio opponuntur. At uerò malum quidem bono necessariò contrarium est: quòd quidem esse patet inductione. Morbus enim sanitati & iustitia iniustitia, & fortitudini timiditas aduersatur & in cat. simili modo. At malo interdum bonum, interdum malum contrarium est; defectui enim, qui quidem est malum, exuperatio, quae quidem & ipsa malum est, contrarium est: similiter & mediocritas, quae quidem est bonum, utrique aduersatur, ut patet; in paucis tamen idipsum esse uidetur, sed in pluribus malo bonum semper contrarium est. Praeterea non necessarium est, si contrariorum alterum sit, & reliquum esse. Nam si omnes sint sani, sanitas quidem erit, morbus verò non erit; similiter si sint omnia alba, albedo quidem erit, nigredo verò non erit. Praeterea si Socratem valere contrarium est huic, Socratem aegrotare; fieri verò non potest, vt ambo simul eidem insint; impossibile est, si contrarium alterum sit & reliquum etiam esse. Nam si staret valere Socratem, aegrotare Socratem stare non potest. Patet etiam & circa idem aut specie, aut genere contraria fieri solere: vt morbum quidem & sanitatem in animalis corpore, albedinem autem & nigredinem in corpore absolutè, iustitiam verò & iniustitiam in hominis anima. Contraria insuper omnia, aut eodem in genere, aut contrarijs in generibus esse, aut ipsa genera esse, necesse est; nam album quidem & nigrum eodem in genere sunt; color enim ipsorum est genus, iustitia verò ac iniustitia sub generibus contrarijs collocantur; alterius enim virtus alterius vitium est genus, vt patet; at bonum & malum non sunt in genere, sed aliquorum ipsa genera sunt.

HAec est tertia & postrema pars huius operis, in qua Arist. nonnulla declarat, quę in singulis Prædicamentis tractãdis cõmemorauit. Etenim in quatuor prioribus Prædicamentis, sæpe meminit contrariorum: in capite verò ad aliquid eorum, quæ simul & priora natura esse dicuntur: rursus in cap. de substantia & qualitate motus siue mutationis nominibus vsus fuit. Denique vsus fuit verbo, *habendi*, seu habitus in multis Prædicamentis. Hac igitur de causa in hac tertia lib. parte, quæ Post prædicamenta appellantur, de his omnibus disserit, ab explicatione cõtrariorum incipiens. Atque vt altius exordiatur disserit de omnibus oppositorum generibus: in quibus contraria continentur. Sunt igitur tres partes huius capitis: primum enim omnia oppositorum genera enumerantur & explicantur: deinde ea ipsa inter sese conferuntur: tandem contraria magis declarantur. Nam propter contraria reliquorum oppositorum tractatio suscepta est.

Opposita namque] Quatuor genera oppositorum enumerantur ab Arist. nimirum, relatiuè opposita, vt duplum & dimidium; contraria, vt bonum & malum, seu virtus & vitium; priuatiuè opposita, vt cęcitas & visus: & contradictoriè opposita, vt sedere & nõ sedere; Vnde quatuor oppositionum genera colliguntur, nimirum relatiua oppositio, contraria, priuatiua & contradictoria; quæ oppositiones non traduntur hoc loco inter enunciationes, vt in proximo libro, in quo de enunciatione agitur, sed inter voces simplices, de quibus Prædicamentorum tractato instituta est.

Quæ igitur vt ea] Enumeratis quatuor oppositorum generibus singula deinceps declaraturus, incipit à relatiuè oppositis: qua in re eum seruat ordinem;

vt ab ijs, quæ minus opposita sunt, progrediatur. Relatiuè igitur opposita sunt, quæ id, quod sunt, oppositorum esse, aut aliquo alio modo dicuntur: in qua definitione loco generis subintellige *opposita*: in ea verò comprehenduntur relatiua secundum esse & secundum dici, siue sint realia, siue rationis.

Ea verò, quæ] Explicat opposita contraria, atq; in primis comparando ea, cũ relatiuè oppositis. Est enim hoc discrimen: quia relatiuè opposita nominantur ea, quæ sunt correlatiua, vt pater & filius; ea verò, quæ nominantur contraria non sunt correlatiua, sed qualitates potius, vt virtus & vitium, albedo & nigredo. Quod intellige dictum esse de rebus, quæ denominantur contrarię secũdum se acceptis, non autem de rebus, quatenus contrariæ nominantur. Hoc enim modo ad correlatiua dicuntur; cõtrarium enim contrarij contrarium est.

Atqui contraria quidem] Docet hoc loco contrariorum alia esse immediata, alia mediata. Immediata sunt, quorum alterum necesse est inesse proprio subiecto, aut de eodem prædicari, vt sanitas & morbus comparatione animalis: mediata verò, quorum neutrum necesse est inesse proprio subiecto, aut de ipso prædicari (subaudi nisi alterum natura insit) vt albus color ac niger, comparatione corporis mixti, & virtus ac vitium comparatione hominis. Dantur enim media inter huiusmodi contraria, quibus affecta esse possunt propria contrariorũ subiecta, remoto vtroq; contrario.

Dictum est in vtraque definitione *proprio subiecto*: quoniam, contraria immediata conferantur cum eo subiecto, quod ipsorum non est capax: non necesse erit, alterum eorum inesse, ut si sanitas & morbus cum lapide conferantur. Dictum est, *inesse*, propter contraria abstractè significata; *prædicari* uero propter concreta. Addimus in definitione contrariorum mediatorum, *nisi alterum insit à natura*: quoniam cum alterum insit à natura alicui: necesse est, alterum eorum eidem inesse; ut albus color & niger, si cum niue aut cygno comparetur.

Veluti sanitas ac] Quod Arist. hic ait, inter sanitatem & morbum nõ esse medium, non pugnat cum sententia medicorum, asserentium medium aliquod inter hæc cerni. Nam Aristot. loquitur secundum rem medici autem secundum æstimationem. Quanquam enim corpus animalis, reipsa aut ægrum, aut sanum est: interdum tamen est in eo statu, ut iudicium ferri possit de sanitate eius aut ægritudine: in quo statu secundum debile hominum iudicium dicitur nec sanũ, nec ægrum. Quod addit de pari & impari exempli causa dictum accipiatur. Nec enim par impar, sunt uerè contraria: cum eidem subiecto uicissim inesse non possint, sed quoniam immediata sunt respectu numeri allata sunt in exẽplum contrariorum immediatorum. Quod rursus ait, *uitiosum, & studiosum* in alijs rebus, præterquam in hominibus, reperiri; aut dictum est ex sententia Platonis, existimantis, sub luna esse quosdam dæmones bonos, quosdã uerò uitiosos; aut ita est intelligendũ, ut studiosum esse pro sedulo & prouido accipiatur: uitiosum autem pro inerti & ignauo. In qua significatione, quædam animalia dicimus studiosa, vt apes & formicas: quædam ignaua & inertia, vt fucos & alia huiusmodi.

In quibusdam igitur] Docet contrariorum mediatorum, quædam habere media nominata, quędam verò innominata; facilè tamen media omnia significari posse negatione vtriusque extremi. Vt si dicamus; medium inter vitium & virtutem, seu bonum & malum & id esse: quod nec bonum nec malũ est: quod post Aristot. indifferens fuit appellatũ.

Sed aduersus ea, quæ in contrariorum explicatione Aristot. docuit, sic primum objiciet aliquis: Contradictoriè opposita, vt postea patebit, sũt inter quæ nullum cadit mediũ; Igitur si quędã cõtraria sunt immediata; quædam contraria dicenda sunt contradictoria: quod incommodum est. Deinde si quædam essent contraria immediata, inter ea nõ pos-

possest fieri motus, at hoc est incômodũ; Ergo & illud. Maior propositio probatur, quoniam non potest fieri motus nisi inter quæ reperiatur aliquod interuallum ceu latitudo, quę motu percurratur. At inter ea, quæ medio carēt, nullum datur huiusmodi interuallũ siue latitudo.

Ad priorem tamen obiectionem dicendum est: duplex esse medium, vnum quod vocatur per participationem, quod nimirum vtriusque naturam saltem virtute continet, vt flauus color & fuscus inter candorem & nigrorem. Alterum quod appellatur per negationem, quod scilicet sola vtriusque extremi negatione significatur; quo pacto nec vitiosum nec studiosum dicimus esse medium inter vitiosum & studiosũ: Inter quæ hoc est discrimen: quod medium priori modo est natura quædam inter utrunque extremum reperta: at posteriori modo non est natura aliqua inter vtrũque extremum collocata: sed solum dicitur esse medium comparatione subiecti; in quo neutrum extremorum necesse est inesse. Exempli causa, inter candorem & nigrorem dantur medij colores; qui sunt vera entia, at inter scientiam & errorem dicitur dari medium, non quod reperiatur natura aliqua inter errorem & scientiam, sed quod non necesse sit, hominem aut scientia aut errore affectum.

Dicendum est igitur inter contradictoriè opposita cum quouis subiecto cõparata nullum omnino medium cadere, nec per participationem, nec per negationem. Nec inter hominem & non hominem medium aliquod aut dari aut fingi potest: at contraria immediata carere quidem medio per participationẽ, non tamen per negationem: si nimirum cum subiecto alieno comparentur, ut sanum & ægrum cum lapide, aut ferro.

Ad posteriorem dicendum inter contraria immediata non dari aliquid interuallum: quod per motum percurrendũ sit: sed unumquodque eorum habere latitudinem quandam maioris & minoris perfectionis: cuius latitudinis causa ab uno ad alterum potest fieri motus, ut in lib. Phys. apertum fiet.

Priuatio autem atque habitus] Explicat priuatiue opposita dicens esse habitum & priuationem, quæ fiunt circa idem; Quo loco nomine habitus intellige, quã cunque formam, & quasi formam, quæ abijci potest. Dixi, *& quasi formam*: quoniam pili, dentes, vestes cęteraque huiusmodi censentur hoc loco habitus seu formę: quibus qui carent modò ea possint habere, dicuntur habere priuationem.

Priuatio verò est negatio eiusmodi habit⁹ seu forma in subiecto natura apto, & in tempore à natura constituto, vt forma insit: cuiusmodi sunt, caluum esse, edentulum, nudum & cætera huiusmodi. Dicitur, *in subiecto natura apto*, quia negatio formæ in subiecto suapte natura minimè apto non est priuatio. vt negatio visus in lapide non est priuatio: vnde fit vt lapides non dicantur cæci: quia natura sua non sunt apti vt videant. Additur, *& in tempore à natura constituto*, quoniam subiectum ante id tempus, quo à natura constitutum est, vt habeat formam, nequaquam ea priuatum dici potest, vnde fit vt catulus ante septimum diem, quo nondum à natura cõstitutum est, vt oculos aperiat, non sit appellãdus cæcus. Porrò priuatio duplex est: altera, à qua non potest fieri naturaliter regressus ad habitum, vt cæcitas, caluitium; altera à qua naturaliter fit regressus, vt tenebræ, nuditas &c. Aristotel. verò hoc loco nomine priuationis intelligit solam priorem, ut ex his, quæ paulo inferius docet, patere potest; sed ea cognita, facilè erat posteriorem intelligere.

Priuatum autem esse] Docet priuationem & priuatum esse, habitum, & habere habitum, non esse idem omnino: quod in primis probat exemplis quibusdam; deinde hac ratione, si priuatio, & priuatum esse, ut cæcitas & cæcum, essent prorsus idem, de quocunque diceretur, unum diceretur & aliud, sed de homine uerè dici potest quod sit cæcus, nõ autem quod sit cæcitas; Ergo priuatio & priuatũ esse non sunt omnino idem: subiungit tamen Aristote. priuationem

& habitum,tum in abstracto,tum in concreto opponi priuatiuè, ut uisum & cæcitatem,uidens atque cæcum.

At enim neque etiam] Declarat hoc loco contradictoriè opposita : de quibus duo quædam affirmat, alterum non esse idem affirmationem & negationē & res, quæ per affirmationém aut negationē signantur, quod sic ostendit; affirmatio & negatio sunt orationes, res autem significatæ nō sunt orationes ; Ergo affirmatio & negatio non sunt idem cum rebus signatis per affirmationem & negationē. Alterum est; res signatas per affirmationes & negationes opponi eodem modo, quo affirmationes & negationes. Ex priori dicto colliges: nō esse propositiones in rebus, sed tantum in uoce, scriptura aut conceptu: ex posteriori colliges, oppositionem nō solum in vocibus reperiri, sed etiam ac multo magis in rebus. Voces.n. sunt oppositæ, quia significāt res propositas & non è conuerso: & quorsum Arist. dicturus de contradictione vocū, siue rerū simpliciū, locutus est de cōtradictione enunciationum, nimirum quia eadē ferè est, vtriusq; contradictionis cognitio. Vt enim duæ enunciationes contradicentes ita sunt affectæ, ut altera necessariò sit vera & altera falsa : sic etiam voces simplices aut res per eas significata, si sunt contradictoriæ, ita sunt affectæ, vt altera necessariò falsò affirmetur, altera verè.

At verò priuationem.] Sequitur secūda pars huius cap.in qua Arist.confert quatuor genera oppositorum inter se. Sed quoniam in initio contulit contraria cū relatiuè oppositis: comparat nunc priuatiuè opposita,cum eisdem relatiuè oppositis:atque docet priuatiuè opposita non esse relatiuè opposita, tum quia non dicuntur ad aliud, tum quia non dicitur ad conuertentia.

Atqui neque perinde] Confert priuatiuè opposita cum contrarius, asseritque ea non opponi, ueluti contraria, quod in primis hac ratione suadet. Contraria, si immediata sint, ita sunt affecta,vt necesse sit, alterum eorū proprio subiecto inesse : si verò contraria mediata sint, neutrum necesse est inesse proprio subiecto: nisi alterum insit à natura : in quibus tamē alterum definitè, non vtrumvis proprio subiecto insit, vt igni calor, niui candor. At verè priuatiuè opposita,neque se habent vt contraria immediata: (quandoquidem neutrum priuatiuè oppositorum necesse est inesse proprio subiecto : catulus enim, verbi causæ, ante septimū diem,est proprium subiectum visus ac cæcitatis: cum tamen ante septimum diem nec cœcus, nec videns appelletur) nec rursus ita sunt affecta, ut contraria mediata. Nam si priuatiuè opposita comparentur cum proprio subiecto, in tempore,in quo à natura constitutum est,vt forma insit, necesse est alterum eorum in ipso reperiri : non tamen alterum definitè, sed utrumvis eorum. Nō tamen colligas ex dictis, omnium contrariorum mediatorum, quorum alterum inest à natura, alterum definitè inesse semper proprio subiecto. Nec.n.omnia hanc legem obseruant : ut calidum & frigidum, comparatione aquæ cui à natura frigiditas conuenit:non tamen aqua est perpetuò frigida. Intelligendum est igitur in quibusdā contrarijs, respectu alicuius, ut in calido & frigido comparatione ignis, candido & nigro respectu niuis & alijs similibus.

Præterea inter contraria.] Alia ratione idem confirmat in hunc modū. Inter contraria potest fieri cōmutatio in eodem subiecto: nisi alterum insit à natura. Nā alba possunt fieri nigra, & frigere quæ calefiunt & è contrario. Ex probo etiam improbus:& uicissim ex improbo bonus effici potest. At inter priuatiuè opposita, nulla commutatio fieri potest:cum à priuatione ad habitum, non fiat naturaliter regressus : quanquam.n.ex uidente quis fiat cæcus: ex cœco tamen nemo fit naturaliter videns. Igitur priuatiuè opposita non opponuntur ueluti contraria. Vnde colliges Arist.hoc cap.de ea tantum priuatione disserere; à qua non potest fieri ad habitum naturaliter regressus.

Atqui patet.] Contulit priuatiuè opposita, relatiuè & contrariè oppositis: comparat modò contradictoriè opposita

cum

cum reliquis tribus. Argumentatur autem hoc modo: contradictoriè oppositorũ necesse est alterum esse verum, & alterum falsum: sed in reliquis trib. oppositorum generib. hoc non cernitur; igitur contradictoriè opposita à cæteris distinguuntur. Maior est nota, minor probatʼ, quia si relatiuè contrariè & priuatiuè opposita accipiantur secundum se, id est, extra propositionem, nec sunt vera nec falsa: cum propositiones nõ sint; si uerò accipiantur in propositione, id est, tanquã particula propositionum, constantiũ subiecto aliquo singulari, tum quidem fiẽt propositiones. Cæterum non erit opus, vt earum altera sit vera, & altera falsa. Nã si subiectum non existat: utraque erit falsa: ut si dicamus de Socrate nõ existente: Socrates est pater: Socrates est filius: Socrates est albus: Socrates est niger: Socrates est uidens: Socrates est cæcus: quę omnes propositiones sunt falsæ. At uerò si cõtradictoriè opposita fiant prædicata propositionum singularium: semper altera propositionũ erit uera & altera falsa: siue subiectum existat, siue nõ existat. Vt si dicas, Socrates est albus, Socrates est non albus; Socrates currit, Socrates non currit.

At uerò malum] In tertia tandem parte huius capitis regreditur Arist. ad naturam contrariorum magis declarandum. Affert igitur hoc loco quinq; contrariorum attributa, quæ quidẽ reb. ipsis, quæ contraria nominantur, accommodanda sunt. Eorum primum est, bono non nisi malum contrarium: at malo interdũ bonum, interdum malum esse contrarium. Cuius prior pars non intelligenda est, quasi omni bono aliquod malum aduersetur. Etenim dantur bona, quibus nihil est contrarium, ut intelligendi ac uolendi facultates, & huiusmodi alia. Sensus igitur est, si quid bono contrarium est, illud malum esse debere. Vbi loquitur Aristo. de bono & malo materialiter acceptis, hoc est, de rebus quæ bonę & malæ accidentaliter dicuntur.

At obijciet aliquis bonum est propria entis affectio, ac proinde omni enti conueniens; nihil ergo est, quod bonum nõ sit; quare bono non aduersatur malum, sed aliud quoddam bonum. Dicẽdum est tamẽ etsi omnia entia, qua ratione entia sunt modo aliquo habeant rationem boni, ut alio loco explicandum est, nihilominus multa esse, quæ cum aliquo comparata rationem mali induant. Qua ratione ab eo nõ appetuntur, sed repudiantur, ut calidum, si cum aqua comparetur, & frigidum, si cum igne comparetur & sic in cæteris huiusmodi. Posterior autẽ pars eiusdem attributi hoc exemplo declaratur. Nã auaritiæ, quæ malum quoddam est, aduersatur nõ solum liberalitas, quæ bonum quippiam est; sed etiam uitium extremum pecuniarum scilicet effusio: quę aliud quoddam malum est. Vnde collige uni multa esse contraria, non simpliciter ac propriè sed imperfectè ac minus propriè. Virtus enim media neutri extremorum propriè aduersari dicitur.

Præterea non necessarium] Alterum cõtrariorum attributum est; si alterum contrariorum in rerum natura existit nõ esse opus, ut alterum etiam existat. Nec enim si candor existit, necesse est nigredinem quoque existere, & sic in cæt. Tertium uerò est, non posse duo contraria in eodem subiecto singulari simul inesse: Intellige perfectè, nam imperfectè, non est negandum: ut in poster. lib. de generat. & corrupt. ostẽdendum est. Hinc colligitur particula quædam in definitione contrariorum collocanda, nimirum uicissim insunt. Quartum attributum est: cõtraria recipi solere in subiecto eodẽ, specie, ut iustitiam & iniustitiam in hominis anima: aut eodem genere, ut sanitatem & morbum in animali, albedinem & nigredinem in corpore.

Contraria insuper omnia] Postremum attributum est: contraria omnia aut proximè sub eodem genere contineri, ut albedinem & nigredinem sub colore: aut sub contrarijs generibus, ut iustitiam & iniustitiam: quarum illa sub uirtute; hæc sub uitio collocatur: aut denique esse ipsa genera contraria, ut bonum, &

malum. Sed de ijs contrarijs, quæ in tertio mẽbro prædicantur, dubitatio quædam existit. Nã & illa contraria ita sunt diuersa genera: vt sub vno alio comprehendantur: aut non. Si comprehendun tur, numeranda sunt in contrarijs primi & secundi mẽbri; si verò non comprehenduntur sub vno aliquo genere: certè nõ sunt contraria. Quare aut tertiũ membrum redundat: aut de uerè cõ trarijs non est intelligendum. Ad hanc dubitationẽ occurrit Iamblicus dicens: Arist. addidisse tertiũ membrũ ex sententia Pythagoreorũ: qui bonũ & malum duo quędã summa genera asserebãt, Aristot. n. sępè aliorum exemplis utitur. Potest ẽt hoc modo occurri; si dicas, eiusmodi attributum ita esse explicandum. Omnia contraria aut sunt species infimæ sub aliquo genere proximè collocatæ, vt candor & nigror sub colore: aut species infimę sub diuersis generib. proximè contentæ, ut iustitia & iniustitia, quarũ illa sub uirtute, hæc sub uitio cõprehenditur: aut denique sunt genera quædam, non ita collocata sub uno tertio ut species infimæ sub suis generib. at bonum & malum, ceu virtus & uitiũ.

DE OPPOSITIONE.

VT accuratius percipiãtur ea, quæ de quatuor oppositorũ generibus Arist. hoc loco docuit, dicendũ est, in primis de oppositione in communi; deinde de oppositionum diuisione; tum deniq; de singulis oppositionum generibus. Quod attinet ad primum admonendum est, rerum quasdam esse repugnantes, i. oppositas, quasdam nõ repugnantes. Repugnantes sunt duo extrema simplicia: quæ de eadem re vere affirmari non possunt, ut albũ & nigrũ, lapis & lignũ: dictũ est, *duo extrema simplicia*, ut excludatur oppositio seu repugnãtia propositionum, de quibus hoc loco sermo non est. Hic. n. agitur de uocibus aut rebus simplicibus: de propositionibus uerò in libris sequentibus. Cũ dicitur, *quæ affirmari non possunt;* intellige simul, seu in eodẽ tẽpore, & eodẽ modo. Cum additur, *de eadem re*, intellige de eadem re singulari secũdũ eandem partem, & respectu eiusdem, ut doctus & modestus, simplex & prudẽs. Vnde colliges: opposita & repugnantia idẽ omnino esse, ut Boëtius existimat hoc loco. Sic enim definit opposita; Opposita sunt, quæ in eodem secundũ idẽ, in eodem tẽpore circa unã, eandemq; rem, hoc est, respectu eiusdẽ, simul esse non possunt. Quæ definitio eundem sensum habet cum ea, quæ à nobis tradita fuit, quæ sententia ex Arist. colligitur c. 12. huius lib. ubi eiusdem generis species oppositas uocat: quod tamen uerũ non esset, nisi idem esset oppositũ, quod repugnans. Hinc etiã colliges uirtutes ac colores mediorũ cum extremis comparatos contineri sub oppositis, siue repugnantibus; itẽ simile & dissimile, æquale & inæquale, hic pater, hic filius, hæc albedo & hæc nigredo, et huiusmodi alia, cũ his omnibus repugnantium seu oppositorũ definitio tradita apertè conueniat. Deniq; ex dictis colliges definitionem oppositionis in communi, ut nomine abstracto significatur, hoc modo; Oppositio seu repugnantia est relatio duorum extremorum simplicium: quæ de eadem re uerè affirmari nõ possunt. Cuius definitionis particulæ sic intelligendæ sunt: ut eas in definitione oppositorum seu repugnãtium exposuimus.

De diuisione oppositionis.

SEquitur ut de diuisione oppositionis dicamus. Oppositio igitur in quatuor genera diuisa est ab Arist. in relatiuam uidelicet, contrariam, priuatiuam & contradictoriã: quibus quintũ genus addendũ est, nempe, repugnãtia eorũ, quæ disparata appellantur. Cum enim oppositio & repugnãtia omnino idem ualeat: atq; repugnantia non solũ quatuor illa ab Arist. tradita comprehẽdat: sed etiam repugnantia disparatorũ, ut hominis & lapidis, æqualis & inæqualis, similis & dissimilis; planum est, illis quatuor generibus oppositionis ab Arist. traditis, quintum etiam addendũ: cuius

cuius propterea Arist. nõ meminit: quia eas tantũ oppositiones recensere voluit: quę magis tritę sunt & à Philosophis maximè vsurpatæ: quales sunt illæ quatuor duntaxat. Est autem oppositio analogum quippiam ad hæc oppositionum genera: quod & maximè ex eo patet: quod quædam oppositiones sint entia realia: quædam entia rationis vt alibi docebimus: ad quæ nihil vniuocum esse potest.

Sed aduersus traditã diuisionem concretis nominib. signatã, obijciet aliquis, eam vitiosam videri: quoniam vnũ mẽbrorum diuidentium non solum de diuiso, sed etiã de reliquis membris diuidentibus naturali prædicatione enunciatur. Nam cum diuisum huius diuisionis sit quoddã relatum, ac simili modo singula mẽbra diuidentia: omne autem relatum relatiuè opponatur: consequens est, vt relatiuè oppositum quod vnũ membrum est huius diuisionis nõ solum de diuiso, sed etiam de cęteris membris diuidentibus, naturali prædicatione enuncietur. Quod tamen incõmodum esse videtur: cum nullũ diuisum sub vno membrorũ diuidentium contineri debeat: nec alia membra diuidentia, sub eodẽ. Occurrendum est tamen non esse incõmodũ: quod diuisum accidentaria subiectione sub vno membrorum diuidentium contineatur, & reliqua membra diuidentia sub eodem: quo modo oppositum in communi & reliqua membra diuidentia sub relatiuè oppositis continentur. Etenim hę prędicationes: oppositũ in cõe est relatiuè oppositũ: & contrariè, priuatiuè, contradictoriè, ac disparatè opposita sunt relatiuè opposita, nõ sunt essentiales sed accidentarię. Similẽ obiectionem fecimus, & dissoluimus apud Porphyr. q. 6. in præfa.

De relatiua oppositione.

QVod attinet ad oppositionẽ relatiuam illud est admonendũ, eam esse relationẽ æqualis comparationis. Fundatur autem relatiua oppositio in solis relationibus: non tamẽ in omnibus: sed in ijs tantũ, quę non sunt relatiuæ oppositiones, vt verbi cã, fundatur in paternitate, filiatione, cõtrarietate & alijs huiusmodi, quæ non sunt ipsæ relatiuæ oppositiones. Quemadmodũ.n. paternitas nõ est oppositio relatiua: nec cõstituit concretũ, quod, quatenus tale est, relatiuè opponatur, adhuc eget quadã relatiua oppositione; qua pater formaliter dicatur relatiuè oppositus; at relatiuè oppositiones (in qua.s. dicitur relatiua oppositio in cõmuni,) quoniam sunt relatiuè oppositiones, non egent alia relatiua oppositione: qua earũ concreta formaliter dicantur relatiuè opposita, sed ipsa constituunt concreta quædam; quæ quatenus talia sunt, relatiuè opponũtur. Nã ab hac relatiua oppositione, verbi causa, deducitur hoc concretum, hoc relatiuè oppositũ, quod quidẽ quatenus tale est, opponitur relatiuè, alteri relatiuè opposito. Hinc potes colligere, omnia correlatiua esse relatiuè opposita, sed alio atque alio modo. Quędã.n. denominatiuè dicũtur relatiuè opposita, vt pater & filius; duo cõtraria, vt cõtraria sũt duo cõtradictoria, vt cõtradictoria sunt: & alia huiusmodi; quędã uerò essentialiter dicũtur relatiuè opposita, ut hoc relatiuè oppositũ & eius correlatiuũ, quatenus talia sunt.

De oppositione contraria.

COntraria in hunc modũ definiri solent: Contraria sunt opposita, quæ sub eodẽ genere maximè distant, & eidẽ subiecto uicissim insunt, nisi eorũ alterũ insit à natura, ut calor & frigus, cãdor & nigror, uirtus & uitium: quæ quidẽ definitio partim ex c. de quantitate, partim ex hoc c. colligitur. In ea uerò opposita siue repugnãtia ponuntur loco generis: qua particula excluduntur ea, quæ repugnantia non sunt. Cum dicitur: *sub eodem genere*, intelligendum est genus proximum, aut remotum, per quã definitionis particulam excluduntur contradictoriè & priuatiuè opposita: quoniam hæc sub nullo eodẽ genere: cũ uerò additur, *maximè distant*, intellige maximã distantiam non secundũ locum, sed secundum naturam & essentiam. Quanquã enim duo candores loco sint seiũctissimi; tamen non dicentur maximè distãtes: quo pacto distantia hic accipitur: quoniã natura

tura sunt cõiunctissimi, cũ sint eiusdẽ speciei: at verò cãdor & nigror ꝑpter naturę distantiã maximã, censent maximè distare, etiamsi in eodẽ subiecto accipiant. Vnde fit vt cõtraria ẽt imperfecta maximè distent: quãdoquidẽ eandẽ semper retinent naturã, q̃ huius distãtiæ causa existit. Per hãc igit definitionis partẽ excludũtur mediata inter se si multa fuerint: tũ etiã cũ extremis cõparata, ut flau⁹ color & fusc⁹, flauus color & cãdor, fuscus color & nigror, & hmõi alia: qm̃ hęc nõ maximè distãt, quippe cum sub eodẽ genere maior distantia, ſm naturã inueniatur. Cũ audis *eidẽ subiecto*, intellige singulare subiectum & ſcd̃m eandẽ partem: cum verò additur, *vicissim insunt*, seu recipiuntur, sic intelligendum est, ut contraria possint eo pacto in subiecto recipi: ut possint uerè seu per se in subiecto produci, aut saltẽ sint ipsæ productiones: quod addiderim, propter actiones contrarias, quę sunt uerè ac propriè contrarię. Qua particula excluduntur oĩa relatiuè opposita, ut pater & filius: quoniam hęc non possunt hoc mõ uicissim inesse, nec enĩ relationes possunt p se ꝑduci, ut 5. Phys. lib. docebimus, quo loco dictum est ad relationem nõ esse per se motum, nec sunt ipsę ꝑductiones, ut planum est. Excludũtur etiam pari rõne relatiua comparata nõ cum suis correlatiuis, ut simile & dissimile, ęquale & inæquale: quoniam hęc ita non insunt uicissim, eo pacto quo diximus. Cum addis *insunt*, intellige perfectè: etenim contraria cum perfecta sunt, hoc est, cũ talia sunt, ut ab ipsis subiecta simpliciter denominentur; non simul in eodẽ subiecto inhærent, sed uicissim insunt. Imperfecta uerò simul in eodẽ esse possunt, ut calor & frig⁹ in aqua tepida; additur tamen, *nisi eorum alterum insit, à natura*, quoniam cum alterum contrariorũ à natura subiecto inest, nõ potest in eius locũ alterũ succedere: succedere inquã perfectè, ita. s. ut ab eo subiectũ simpliciter denominari possit; qua ratione licet aliquid frigoris habere possit ignis: nũquã tamẽ simpliciter frigid⁹ põt noiari: nec cygnus simpliciter niger, qd̃ hęc alterũ cõtrariorũ à natura sibi vẽdicant

At obijciet aliquis, contraria imperfecta, seu vt dici solet, in gradibus remissis sunt contraria: ea tamen nõ uicissim insunt eidem subiecto. Igitur definitio contrariorum non est bona. Occurrendum est tamen: contraria imperfecta duobus modis sumi posse, uno quo ad naturas, quibus accidit ut sint imperfectæ: altero qua rõne ĩpfectę sũt. Licet. n. hmõi naturæ in eodẽ subiecto simul esse possint: nõ tamẽ perfectè: qd̃ satis est, ut eis definitio cõtrariorũ non accõmodetur: Posteriori aũt mõ non sunt contraria, nec illis hoc mõ tradita definitio accommodatur. Ita igitur patet, q̃ potissimũ cõtraria dicant.

De oppositis priuatiuè, contradictoriè & disparate.

PRiuatiuè opposita sũt habit⁹ & formę, & priuatio formę, ut uis⁹ & cæcitas q̃ definitionẽ satis ĩ cõtextu exposuimus. Opposita uerò cõtradictoriè sũt affirmatio, & negatio simplex: ĩter quas cõparatione cuiusq; nullũ datur mediũ. i. quorũ alterũ de quouis siue ente siue nõ ente, ut dicatur necesse ẽ: qd̃ quo pacto intelligẽdũ sit in cap. 10. lib. 2. de Interpr. docebimus. Dr̃ aũt cõtradictoria oppositio, *simplex affirmatio & negatio*: ut excludãtur enunciationes oppositæ: de quib. hoc loco sermo non est: & comprehendãtur sola cõtraria simplicia: qualia sũt, homo, non homo, lapis non lapis, albũ non albũ: Hæc. n. cũ enunciationes sint: ita tamen sunt affecta, ut quicquid mõ aliquo est, aut fingi potest, aut si homo aut non homo & c. id quod in superioribus oppositorum generib. nequaquã reperies; Lapis. n. (ut uno exemplo rẽ intelligas) nec dñs est, nec seruus, nec uirtute præditus, nec uitiosus, nec rursus cæc⁹ aut uidẽs.

At obijciet aliqs: oppositionẽ priuatiuè sub cõtradictoria cõtineri: ac ꝑinde nõ cõstituere duo q̃dã oppositionũ genera diuersa: nã priuatio hoc ẽ negatio formę ĩ subiecto apto cõtinetur sub negatione absolutè sũpta: sed illa opponũtur priuatiuè, hęc cõtradictoriè: ergo priuatiua oppositio sub cõtradictoria cõprehẽditur.

Occurrendũ est tamen: fundamentũ priuatiuè oppositionis, hoc est, priua-

tionem

tionē essentialiter contineri sub fundamento cōtradictoriæ oppositionis, hoc est, sub negatione absolutè sūpta; at verò priuatiuè oppositū simpliciter sūptū nō cōtineri sub cōtradictoriè opposito simpliciter sūpto; Nec enim priuatiua oppositio est cōtradictoria: cū alia sit priuatiuę oppositionis relatio alia eorum, quę cōtradictoriè opponūtur. Disparata verò per negationem aliorū oppositorū sic definiri possunt. Disparata sūt repugnātia, quæ nec relatiuè, nec contrariè, nec priuatiuè, nec cōtradictoriè opponuntur, vt homo, equus, lapis & ferrum.

CAPVT VNDECIMVM
de modis priorum.

PRius quippiā alio quatuor dicitur modis. Primò q̄dē & ꝓpriissimè, tpe: quo pacto quippiā antiquius aliquo & vetustius dici solet; q̄a nāq; pluris est t̄pis, iō antiquius atq; vetustius dicitur. Scd̄o verò id, qd̄ nō cōuertitur essendi cōsequētia; quo pacto vnū duob. est prius: nā si sint duo & vnū cōtinuò sequitur esse: at si vnū sit, nō necessariò seqtur duo esse. Quare hoc posito, nō cōuertitur cōsequētia, vt illud sit. Prius aūt id esse videtur, qd̄ essendi cōsequentia non conuertitur. Tertio modo, ordine quodam dicitur prius, vt in scientijs atque orationibus intueri licet. In demonstratiuis enim scientijs, prius est nimirum atque posterius ordine: elementa namque designationibus ordine priora sunt: quippe cū principia priora sint ordine conclusionibus contemplandis: & in Grammatica syllabis priora sunt elementa, in orationibus etiam exordium simili modo narrationem ordine antecedit. Præterea id quod est præstabilius, honorabiliusvè prius natura esse videtur. Vulgus etiam eos, qui sunt honorabiliores, quosque magis amant uocare priores consueuerunt; quāquam hic modus penè omnium alienissimus esse videtur. Tot igitur ferè sunt modi, prioris qui dici solent. Videbitur autem & vltra iam dictos, alius quidam esse prioris modus; eorum enim, quæ essendi consequentia conuertuntur, alterum quod est causa quouis modo ut alterum sit, prius natura nō incōgruè dici pōt. Atq; esse q̄dā talia patet. Esse.n. hominē, ad orationē de ipso verā essendi cōsequentia sanè cōuertitur; nā si sit homo, vera est ea oratio, qua homo dicitur esse: & ècōtra homo ꝑfectò est, si vera est ea oratio, qua hoīem dicimus esse. Atq; oratio q̄dē vera, vt res sit, nullo pacto est cā: res tamē aliqua ex parte, vt sit oratio vera cā esse videtur. Ex eo nāq; q̄a res est, aut nō est, oīo vera dī, aut falsa. Quare fit, vt q̄nq; modis ipsū prius dicatur, vt patet.

Hoc capite explicat Arist. modos quibus aliud alio prius esse dicitur, non autē tradit modos posterioris, qm̄ prius & posterius correlatiua sunt, quorum unū altero cognito facilè intelligitur, Quot.n. modis dicitur unum oppositorum, tot dicitur & alterum. Primus qui & aptissimus modus est, quo aliud alio prius tempore esse dicitur: quo pacto dicimus Adamum fuisse priorem cæteris hominibus.

Secundo verò] Secūdus modus prioris est, quo aliquid dicitur prius alio existendi conuenientia, hoc est, quod ita est affectum ad aliud, ut ab eo inferatur secundum existendi conuenientiam, nō tamen inferat illud: quo pacto superius, suo inferiori prius esse dicitur, ut animal homine. Nā si homo est, animal est profectò: non tamen si animal est, necesse est hominem esse. Hoc eodem modo unum duobus, & duo tribus priora esse dicimus. Etenim si duo sint, continuò sequitur unum esse: unum autem si sit, non necesse est esse duo, atq; ita in cæteris.

Tertio modo] Tertius mod⁹ est, quo aliquid dicitur prius ordine: non quomodocunq; (quicquid.n. prius est ordine, aliquo prius est) sed ordine cognitionis & doctrinę: quo pacto in Mathematica priora sunt elementa id est definitiones, & principia, q̄ cōclusiones demōstrationis.

Præterea id] Quartus mod⁹ est, quo aliquid dicit̄ prius dignitate & p̄stantia, aut s̄m naturā: quo pacto dicim⁹ solem esse luna priorē: aut ex hominum opinione: quo pacto solēt pleriq; eos, qui apud ipsos sunt in nomine & gloria, quosq; pluris faciūt, priores appellare. Verū hic mo-

dus

dus ferè omniũ alieniſſim⁹, Ariſtoteli ui detur: aut quia nonnunquã ex horum ar bitrio pendet? aut quia non eſt adeò uſur patus, ut digniora, priora nuncupentur.

Videbitur autem] Adiungit quintũ mo dum, quo illud dicitur eſſe prius, quod eſt cauſa eius, cũ duo exiſtendi conſequẽtia reciprocatur; quo poſito ſubiecta oĩa ſuis ꝓprietatib. priora eſſe dicunt; ut homo ri ſibili: eodẽ modo id quod ſignificat uera oratione prius eſt ea ipſa oratione, qua ſi gnificat. Quanquã em utriq; ualeat cõſe cutio; ut ſi res ita habeat, oratio ſit uera & ecõtra: tñ res ſignificata cã eſt ut oratio ſit uera, cã inquã ut exẽplar; (quę ab Ariſt. 2. Phyſ. ad formalẽ cauſam reuocat) Non res ſignificata eſt, quaſi exemplar; cuius imitatione oratio uera, tãquã ſimilitudo quædã, ac ſimulacrũ rei ſignificatæ ſeſe accõmodat. Hunc modũ appellat Ariſt. prius natura: ſi qui uerò alij fuerint, de quibus Ariſt. 5. Metaph. li. c. 11. latius di ſputat, ad hos facilè reuocabunt: q uerò hoc loco tradũt, hoc diſticho cõtinẽtur.

Tẽpore, natura, prius, ordine dic, & honore
Cauſam cauſato dicimus eſſe prius.

CAPVT DVODECIMVM de modis ſimul.

Simul autẽ ea ſimpliciter propriiſſimèq; dicũtur, quorũ generatio eſt tẽpore in eodẽ: neutrũ enim ipſorũ prius, aut poſterius eſt. Atq; hæc tẽpore ſimul dicũtur. Natura verò ea dicũtur ſimul, quæ eſſendi quidẽ cõſequentia cũ conuertũtur: neutrũ tamen vt ſit alterũ, cauſa eſt: vt in duplo dimidioq; intueri licet; hæc enim nõ cõuertũtur. Nã ſi duplũ eſt, dimidiũ eſt: & ſi dimidiũ eſt, duplũ eſt: neutrũ tamẽ eſt cauſa vt alterũ ſit. Ea præterea quæ eiuſdẽ generis, diuiſione ſibi opponũtur, ſimul eſſe dicuntur natura. Dicũtur aũt eiuſdẽ generis diuiſione oppoſita ſibi, quæ in eadẽ ſunt diuiſione: qualia ſunt uolatile, greſſibile, atq; in aquis degẽs; Hæc enim ſub eodẽ genere contra ſe ſunt diuiſa; quippe cum animal in hæc, vt patet, diſtribuatur: nihilq; horum aut poſterius ſit, ſed natura talia eſſe videantur. Diuidi etiã unumquodq; talium in ſpecies rurſus poteſt, vt volatile, terreſtre, aquaticũ. Erunt igitur & ipſa ſimul natura, quæ ſub eodem genere collocata, in eadẽ ſunt diuiſione. Genus tamen ſpecie prius eſt ſemper, non enim in conſequentia fit ab illo conuerſio. Nam ſi volatile eſt, animal eſt: at ſi animal eſt, non neceſſe eſt volatile eſſe. Simul igitur dicuntur natura, ea quæ in eſſendi quidem conſequentia conuertuntur. Nullo tamen pacto alterũ cauſa eſt, vt alterũ ſit: & ea, quæ ſub eodem genere collocata, contra ſeſe ſunt diuiſa. Abſolutè autem ſimul ſunt, ea quorum generatio eodem in tempore eſt, vt prius eſt dictum.

HOc capite tradũtur tres modi, quib. aliqua ſimul eſſe dicuntur. Primus & maximè proprius eſt, quo aliqua dicũtur eſſe ſimul tẽpore, q in tres diuidi põt. Simul.n. aliqua incipiũt ac definũt in eodẽ tempore, ut ſubiectũ & eius ꝓprietas. Simul eodẽ tẽpore incipiunt, & ſi alterũ diutius exiſtat, ut gemini fratres. Tãdẽ in aliqua tẽporis portione ſimul exiſtũt, etſi nec ſimul inceperint nec deſierint; quo pacto dicimus Ariſt. & Plat. fuiſſe ſimul. Quãquã uerò Ariſt. ſolum expreſsè meminerit ſecundi modi, uoluit nihilominus, cęteros ad hũc modũ eſſe referẽdos.

Natura uerò] Tradit duos alios modos quibus aliqua dicũtur eſſe ſimul natura, prior eſt, quo illa dicũtur ſimul eſſe natura; q reciprocãtur, ſ̃m exiſtẽdi cõuenientiã: & neutrũ eſt cauſa alterius: quo pacto c. de relatione diximus: relata ſ̃c'd'm eſſe, eſſe ſimul natura. Poſterior eſt, quo ea dicunt eſſe ſimul natura: q ſunt mẽbra diuidentia eiuſdẽ generis, ut homo & bellua. Dicuntur aũt hæc ſimul natura: quia ex ęquo participãt naturã diuiſi; Licet.n. ſ̃m ſuas ſpeciales rõnes, unũ poſſit eſſe prius natura altero: ut binari⁹, quaternari⁹, aut homo q̃ beſtia: participatione tñ ſui generis non eſt eorũ alterũ prius altero. Hi verò tres modi his uer ſib. cõtinẽt.

Tẽpore dico ſimul, quorũ generatio nunc eſt;
Quæ conuertuntur dicimus eſſe ſimul.
Suntq; ſimul ſpecies genus vnũ cõdiuidentes
At generis cauſa non ratione ſui.

CA-

CAPVT DECIMVMTERTIVM
De Speciebus Motus.

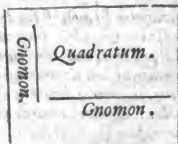
Motus species sunt sex: generatio, corruptio, accretio, decretio, alteratio, & ea mutatio, qua loco accommodatur. Atqui cæteri quidem motus, vt patet, diuersi sunt; non enim corruptio est generatio, neque accretio est decretio: neque ea mutatio, quæ loco accommodatur; cæteriq; motus similiter. De alteratione verò dubitatio quædam existit, ne forsitan necessarium sit id, quod alteratur, aliquo reliquorum motuum alterari, nullo motuum cæterorum communicante; neque enim incrementa, neque decrementa suscipere necesse est, id quod passione mouetur. Et simili in cæteris modo; quare alteratio diuersus est à cæteris motus; nam si esset idem continuo id, quod alteratur, crescere, aut decrescere, aut aliquo alio moueri cæterorum motuum oporteret; at non est profectò necessarium. Similiter & id, quod augetur, aut aliquo alio motu mouetur; alterari oporteret. At sunt quædam, quæ augentur; non alterantur autem; quadratum enim gnomone circumposito creuit quidem, at non est alteratum; similiter & cæteris in rebus huiuscemodi fit. Quare diuersi sunt hi motus omnes, vt diximus. Simpliciter autem motus quidem contrarius quieti est; singulis autem singuli aduersantur, generationi quidem corruptio, accretioni verò decretio & mutationi accommodatæ loco, quies in loco: & maximè vt videtur ea mutatio, qua contrarium ad locum itur: vt ei motui, quo sursum itur, is motus quo deorsum itur, & è conuerso opponitur. At reliquo assignatorum motuum quid nam contrarium sit, non est facilè assignare. Nihil autem ipsi contrarium esse videtur, nisi quispiam & in hoc quietem in qualitate dicat opponi ei mutationi, quæ ad qualitatem est oppositam, mutationemq; eam, quæ est ad qualitatem contrariam: perinde atque in mutatione loco accommodata quietem in loco & mutationem, qua ad contrarium locum itur, contraria diximus esse. Alterationem namque mutationem esse in qualitate, constat. Quare motui in qualitate, quies in qualitate opponitur: aut ea mutatio, qua ad qualitatem contrariam itur; quo pacto album quippiam fieri, & nigrum quippiam fieri, inter se opponuntur. Alterantur enim hæc atque in qualitatis contrarios terminos mutatio fit.

TRadit hoc cap. sex species motus, id est, sex membra diuidentia mutationum. Sumitur autem hoc loco species pro membro diuidente motus, aut pro quacunque mutatione, siue in substantia rei, cuiusmodi sunt generatio & corruptio, siue in quantitate, ut accretio & decretio, siue in qualitate, ut alteratio, siue in prędicamento Vbi, quod dicitur loci mutatio.

Atque cæteri quidem] Docet has motus species esse inter se diuersas, idque patere in omnibus motibus prętterquam in alteratione. Fuerũt enim quidam Philosophi: qui alterationem à cæteris motibus non distinguebant. Idcircò immoratur Arist. aliquantulum in eius sentẽtię impugnatione, multò accuratius dicturus ea de re 1. & 2. degenerat. Ostendit itaque duabus rationibus alterationem à cæteris motibus distingui: Prior est, si alteratio esset eadẽ, cum cæteris motibus quicquid alteraretur, oporteret moueri aliquo aliorum motuum, sed hoc non requiritur; igitur nec illud. Minorem probat, quoniam secundum omnes ferè quãtitates tertiæ speciei, quas hic uocat passiones, potest quispiam alterari, cũ nullo cæterorum motuum moueatur; Dixit, *ferè* quoniam interdũ cũ alterationib. sunt coniunctæ generationes, & corruptiones.

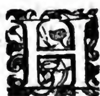
Similiter & id] Posterior ratio est, si alteratio esset eadem cum cæteris motibus, quicquid accresceret alteraretur; sed quædam accrescunt, & non alterantur; Ergo alteratio non est eadem cum cæteris motibus. Minorem probat: Nam

Nam quadratum addito gnomone augetur apud Mathematicos, & tamen non alteratur, cum non mutetur figura: tunc enim dicunt Mathematici figurā augeri, cum fit maior, tunc verò alterari, cum mutatur in aliam figuram. Cæterum hoc exemplum non pertinet ad accretionem propriè dictam: quæ in solis uiuentibus reperitur per conuersionem elementi in substantiā alimenti: eo tamen usus est Arist. quoniam ueteres quidē existimabant accretionem fieri per solam iuxta positionem. Vnde colliges Arist. in hoc lib. admodum populariter loqui. Quadratum est figura constans quatuor lateribus æqualibus rectos angulos constituentibus: gnomon uerò est supplementum, quod ita additur laterib. quadrati, ut figura quadrati non mutetur, sed maneat æquilaterū, ut apparet in subscripta figura.

Simpliciter autem] Docuit numerum & distinctionem partium subiectarum motus: docet nunc motus in communi contrariam esse quietem, motibus autem specialibus tum speciales quietes, tum speciales motus esse contrarios. Quo loco aduerte, quietem esse priuationem motus: & ex consequenti non esse propriè contrarium motui, sed minus propriè, quo pacto priuatiuè opposita interdum contraria appellantur. Animaduerte deinde omnem motum esse inter duos terminos: quorum alter dicitur *à quo*, alter dicitur *terminus ad quem*. Animaduerte tertio non quamuis quietem esse, motui contrariam, sed cum: quę mobile quiescit in termino à quo, vt eā, qua lapis quiescit in terra, contrariā esse motui, quo lapis sursum pellitur. Postremo aduerte, eos motus esse contrarios, quorum termini ad quos sunt contrarij, physicè & latè accepto contrariorum nomine. Hoc modo generatio contraria est corruptioni, & accretio, decretioni, frigefactio, calefactioni, & motus sursum, motui deorsum.

CAPVT DECIMVMQVARTVM
De Modis Habere.

Abere pluribus modis, aut vt habitum dispositionemq́, vel aliquam aliam qualitatem dicitur: scientiam enim habere aliquam dicimur, & virtutem aut vt quantum, velut eam, quam quisque magnitudinem habet: nam cubitorum trium vel quatuor habere magnitudinem dicitur: aut, vt ea quæ circa corpus ponuntur, vt vestem, tunicam & gladium & similia; aut in parte, velut in manu annulum; aut vt partem, vt manum vel pedem; aut vt in vase, vt modium habere triticum dicimus, aut dolium vinum: hæc enim habere vt in vase dicuntur; aut possessionem: habere enim dicimur domum, fundumvè. Dicitur & vir vxorem & vxor virum habere: qui quidem remotissimus omnium habendi modus esse videtur. Nihil enim aliud dicendo virum habere vxorem significamus, quam virum vnà cum vxore habitare. Forsitan & alij quidem habendi modi esse videbuntur: sed qui dici solent, omnes ferè sunt nunc à nobis enumerati.

VT vocabulū habendi explicet octo eius significationes tradit, quarum solum tertia & quarta ad vltimum Prædicamentum spectant. Nam reliquæ significationes ad alias categorias pertinent. De his habendi significationibus plura sunt apud Arist. 5. Metaphy. c. 10. & 23.

Prædicamentorum Libri finis.

COMMENTARII IN PRIMVM LIBRVM DE INTERPRETATIONE.

CVM Aristot. in libris Dialecticæ, qui ad nos peruenerunt de sola argumentatione simpliciter disserat: eius autem partes minimæ, quæ sunt notiones simplices in superiori libro sint explicatæ: consequens est, vt in hoc lib. qui apud Græcos vnus est & à latinis in duos diuisus, de maioribus partibus, quæ sunt enunciationes simplices, agendum sit. Vnde perspicuum est subiectum huius lib. esse enunciationem simplicem, quam vocant categoriam: cuius partes subiectæ sunt affirmatio & negatio: passio verò quæ demonstrari potest, posse alteri opponi oppositione complexa.

Hinc potest colligi secundo loco: Aristot. seruasse tum naturæ, tum doctrinæ ordinem: cum à lib. Prædicamentorum per hunc librum ad libros priorum fecerit transitum: Progressus est enim à minimis per maiora, ad maiora vsque; qui ordo in naturæ operibus seruari solet, explicauitque enunciationem post voces simplices, & ante syllogismũ simplicem: quoniam nec enunciatio simplex sine vocibus simplicibus, nec syllogismus simplex sine enunciatione simplici accuratè cognosci poterat.

Inscriptio horum lib. hæc est: [*periher menias*, id est, *de interpretatione*.] Sed nõ satis conuenit inter interpretes quid nomine [*interpretationis*] intelligat Arist. Et quidem sententia Boëtij, interpretatio est uox articulata aliquid significans ex instituto, siue complexa sit siue incõplexa. Vnde fit, ut nec uoces naturales hominum & brutorum, ut gemitus & boatus, quoniam non sunt articulatæ, nec uoces articulatæ, quæ ad significandam non sunt impositæ, ut blictri, nec categoremata, quæ per se non significant aliqua, nec coniunctiones interpretationis nomine censenda sint: sed reliquæ uoces siue simplices sint, ut nomen & uerbum, siue coniuncta, ut oratio.

Cæterum, quoniam uoces simplices potius sunt partes orationis interpretãtis quam interpretationis: multò probabilius est id, quod Ammonius quem Albert. Magnus & D. Tho. secuti sunt, hoc loco asserit: Putat enim interpretationem esse solam enunciationem simplicem: quippe cum hæc sola significet, uerum & falsum: simpliciter ac propriè. Dicẽdum est igitur inscriptos fuisse lib. de Interpretatione, quasi de enunciatione simplici, de qua ut de subiecto in his libris disputatur.

Quod si quis objiciat: orationẽ optatiuam, uocatiuam, interrogatiuam & imperatiuam esse mentis interpretes, cum explicent perfectam sententiam eius, qui loquitur, & præterea nomine interpretationis esse comprehẽdendas: Occurrẽdum est tales orationes potius affectus appetitus, quam cõceptionem intellectus interpretari. Vnde fit, ut ad Logicam nõ pertineant. Sed quoniam Aristot. de ea solum interpretatione disputat hoc loco, quæ ad Syllogismum simplicem conducit: efficitur, ut nomine interpretationis sola simplex enunciatio sit intelligenda.

Diuiditur autem huiusmodi opus in præfatiunculam: quæ paucis uerbis continetur, in qua proponit nonnulla eorum, de quibus est acturus: & in ipsam tractationem, in qua singula persequitur, & alia multò plura.

CAPVT

CAPVT PRIMVM de signis.

PRimo definire oportet, quidnam sit nomen & quid verbum: deinde, quid affirmatio & negatio, quid enunciatio & oratio: Ea igitur quæ in voce versantur, signa sunt affectuum, qui in anima sunt: & ea, quæ scribuntur, notæ sunt eorum, quæ in voce versantur. Atq; uti non eædem sunt apud omnes homines literæ, sic neq; voces eædem sunt; affectus autem, quorum hæc signa sunt, primò apud omnes homines ijdem sunt; res quoque quarum hæ similitudines sunt, easdem itidem esse constat; verum de ijs in libro de Anima dictum est, alterius enim sunt negotij. Quemadmodum autem in anima conceptus interdum sine veritate falsitatevè est, interdum verò talis, ut alterum horum ei competat necessariò, sic & in uoce esse uidetur; nam uerum & falsum in compositione diuisioneq; consistit. Igitur nomina ipsa, uerbaq; ei conceptui, qui sine compositione diuisioneq; est, similia sunt: uelut hoc nomen album, uel homo, cum nihil additur ipsi; nondum enim uerum est aut falsum. Cuius quidem hoc indicium est; hippocentaurus enim aliquid quidem significat: at nondum uerum est aut falsum, nisi esse aut non esse additum, aut simpliciter aut respectu temporis fuerit.

AIT Aristot. in hac tractatione se Geometrarum more antequam proprietates enunciationis pertractet, positurum definitionem, uerbi, nominis, negationis, affirmationis, enunciationis & orationis; ex quarum definitionum suppositione cætera sunt ostendenda. Cæterum dubitabit aliquis, cur Aristot. hic uelit agere de nomine, & uerbo, quæ sunt uoces simplices cum superiori libro de his uocibus simplicibus disputauerit. Cui dubitationi occurrendum est, uoces simplices tribus modis considerari posse, primò ut significant res simplices, deinde ut sunt partes enunciationis simplicis; tertiò ut sumuntur in syllogismo tanquam maior, minorvè extremitas, aut medius termino: in præcedentibus actum est de uocibus simplicibus primo modo spectatis, quo pacto solam uocum simplicium appellationē sortiuntur; hic a. de ijsdem secundo modo sumptis disputatur: qua ratione solam nominis & uerbi appellationem accipiunt: deniq; in libris priorum de ijsdem tertio modo acceptis disserendum est, sub terminorum appellatione.

Ea igitur quæ] Aggreditur ipsam tractationem. Sed quia definiturus est nomē & verbum, & orationem per vocem significatiuam ex instituto: idcirco tria supponit hoc capite: quæ pertinent ad uocum significationem explicandam. Primum est huiusmodi. Voces immediatè significare affectus animi, id est, conceptus: scripta autem immediatè significare uoces ipsas. Hoc documentum pertinet ad explicandum ordinem, quem uoces & scripta seruant, in significandis rebus, rerumq́ue conceptibus. Quod ut planius intelligas aduerte, quatuor esse hic consideranda, res, conceptus, uoces & scripta. Res sunt, quæ significantur, conceptus autem sunt naturales similitudines rerum, quibus ipsæ significantur, sed quoniam homines non possunt in societate aliorum uiuere, nisi sua cogitata ijs, qui uiuunt interpretentur: idcircò datæ sunt à natura uoces, facultasq; ad uocabula pingēda, quibus quisque suos conceptus alijs significet, sed quia homines non solum cum præsentibus, sed cum absentibus & futuris communicare suas conceptiones uolunt: quod uocibus fieri non potest: inuenta sunt scripta quibus & uoces & conceptiones significantur. Ex quibus intelliges: eum esse ordinem in significatione conceptuum, uocum & scriptu-

scripturarũ: ut conceptus res ipsas immediatè significent: uoces autem, quia inuentę sunt ad significandas res, ut apprehenduntur conceptibus, significant res interuenientibus conceptibus indicando uidelicet, quem conceptum de re per uocem significatum habeat, aut habere debuerit is, qui uocem protulit; scripta deniq; quia inuenta sunt, ut loco uocum res significarent, immediatè uoces significant, mediatè conceptus, ac tandem res ipsas.

Aduertendum est deinde: uoces nõ ita significare conceptus: ut cõceptus ipsi sint præcipua uocũ significata, pro quibus uoces prolatæ accipiuntur. Cũ enim dico, homo est albus, non est sensus, quod conceptus hominis, sit cõceptus albedinis: esset.n. propositio falsa: sed quod res apprehensa per cõceptum hominis, sit res apprehensa per conceptum albi: Dicuntur igitur significare conceptus: quia significando res tanquam præcipua significata insinuant conceptus; significamus enim uocibus res, secundum quid ipsas concipimus.

Atq; uti non eadem] Secũdo loco supponit uoces & scripta non esse eadem apud omnes: conceptus uerò eosdẽ esse, ut res quæ concipiuntur. Quo loco aduerte cum uoces, & scripta possint naturaliter accipi: ut res quædam sunt de Prędicamento Qualitatis; cũ formaliter, ut habent relationẽ significantis; Arist. nõ negare uoces & scripta materialiter sumpta esse eadem apud oẽs, id est, eandem ubiq; naturã retinere: cũ id paulo post de reb. affirmabitur: sed solum negare uoces et scripta, formaliter sumpta, siue ut significatiua sunt esse eadem: quasi dixerit; uoces & scripta nõ eandẽ naturam omnib. significare, uerbi causa, hæc uox, homo, apud latinos significat naturã humanã, at apud alias nationes aut nihil significat, aut aliquid longè diuersum; quod in cõceptibus longè aliter accidit, unus n. & idem cõceptus, idem omnib. significat.

Sed dicat aliquis: Si Astrologus, & rusticus solem concipiant, conceptus utriusque idem est: at nõ eandem rem significant; Conceptus.n. Astrologi de sole repræsentat illi solem maiorem tota terra: rustici uerò paruæ cuiusdã magnitudinis; Vnus igitur conceptus nõ eandem rem omninò significat. Ad hoc argumentum neganda est maior; neq; enim Astrologus & rusticus eundem conceptũ formãt de sole, sed potius diuersos: cum non eodem modo solẽ cõcipiant. Diuersi autẽ conceptus de eadem re habiti, non idem significãt omnibus: at uero unus idemq; cõceptus, ut ille, quem Astrologus de sole format idem omnib. significat: Si enim conceptus aliquis in cuiusuis mente ponatur siue græci, siue latini, siue cuiusuis alterius, idem omnib. significabit. Nã imago & similitudo alicuius rei, ubicunq; sit suapte natura significat & repræsentat rem, cuius est imago & similitudo: Vnde cõceptus quem rusticus efficit, si poneretur in mente Astrologi, significaret illi solem paruæ cuiusdã magnitudinis: cõtra uerò si cõceptus, quem Astrologus formauit poneretur in mente rustici, significaret illi solem tota terra maiorem, quod tñ in uocibus & scriptis aliter cõtingit: Vna.n. & eadem uox ab hominibus diuersarũ nationũ audita, uni quidem rem aliquã significat: alij verò vel omnino nihil, uel aliquid lõgè diuersum, quod casu aliquo cõtingit, ut idem uocabulũ apud diuersas nationes ad eãdem rẽ significãdam impositũ sit, tñ nullũ omninò reperietur, quod omnib. nationib. idem significet. Ex dictis a. à posteriori licet colligere diuersum esse modũ significãdi uocũ scripturarũ, & cõceptuũ: hoc est, cõceptus significare naturaliter: uoces aũt & scripta nõ nisi ex instituto: Quæ.n. suapte natura nõ significant, sed ex hominum arbitrio, fit, ut non significent idem omnibus. Hoc loco aduerte Aris. cum negat uoces esse easdem apud omnes non agere, de quibusdam uocibus naturaliter significantibus ut sunt, gemitus: solum .n. agit hoc loco de signis, quæ in doctrina, scientijsq; vsurpantur,

pantur, cuiusmodi non sunt voces, quæ naturaliter significant.

Quemadmodum autem] Secundum quod supponit huiusmodi est. Vt quidam conceptus sint ueritatis, & falsitatis expertes: quidam autem ueri ac falsi, sic etiam quasdam esse voces, quę veritatem, falsitatemq; non significāt, alias uerò quæ significant verum & falsum. Cum .n. uoces sint signa conceptuū, vt in prima suppositione dictum est: quemadmodū conceptus se habuerit ad ueritatem & falsitaté significandam: ita etiam necesse est uoces ipsas, quæ conceptibus respondent se habere. Hoc documentum eo spectat, vt intelligamus doctrinam significandi uocum. Nomen enim & uerbum, non significant uerum aut falsum: tota uerò complexio ex nomine & uerbo significant uerum & falsum.

Nam verum est falsum] Ostēdit quinam sint conceptus, qui ueritatem aut falsitatem significent, & qui non significent: ut inde doceat, quæ uoces verū, aut falsum significent, & quæ non significent. Docet igitur illos conceptus, in quibus cernitur compositio, aut diuisio significare uerum aut falsum. Cum autem in conceptibus, qui spectant ad ipsam operationem intellectus, non fit cōpositio aut diuisio: in ijs etiam ueritas aut falsitas nō erit. Per compositionem intellige propositionem mentalem affirmātem: quia cum aliquid de aliquo affirmamus, prædicatum cum subiecto coniungimus: per diuisionem auté intellige propositionem mentalé negantem: quia in propositione negante prædicamentum separatur & quodammodo diuiditur à subiecto. Huiusmodi autem compositio & diuisio ad secūdam intellectus operationem spectant, nec ijs obstat, quod Arist. li. 3. de anima, omnem secundam operationem intellectus dixit esse cōpositionem; accepit. n. eo loco compositionem pro cōplexione prædicati, ac subiecti, siue prędicatū affirmetur de subiecto, siue negetur.

Ipsa igitur nomina] Colligi ex dictis nomine & uerba & cęteras uoces simplices carere ueritate, et falsitate; respōdent enim conceptibus simplicibus, in quibus cōpositio & diuisio, & ex consequenti, ueritas & falsitas non reperitur. Vnde etiam colligitur: affirmationes & negationes uocales significare uerum & falsum: quia respondēt compositionibus & diuisionibus mentalibus, in quibus ueritas aut falsitas cernitur: Quo loco aduertendum est primò ueritatem nihil aliud esse, quā conformitatem rei conceptæ ad intellectum concipientem, aut contra intellectus ad rem. Cū enim conceptio, per quam res intelligitur, sit naturalis quædam similitudo & imago ipsius: si inter imaginé illam, similitudinemvè (seu quod idé est) inter intellectū, ut habet illam imaginé & rem, cuius est ipsa imago, fuerit conformitas, & adæquatio; conformitas illa dicetur veritas: ècontra verò difformitas, quæ plerunq; reperitur inter ré & intellectum dicitur falsitas. Aduerte secundo ueritatem ac falsitatem hoc modo sumptam, ut ét docet hoc loco D. Th. reperiri non solum in conceptione, in qua cernitur compositio aut diuisio: verū etiam in conceptione simplici. Quemadmodum enim illi conceptus, in quibus compositio & diuisio cernitur, conformes sunt, aut difformes rebus: sic etiā illi, quib. res simplices apprehenduntur. Ea autem veritas, quæ in conceptibus simplicibus reperitur, appellatur incomplexa; quę verò cernitur in compositione & diuisione, dicitur ueritas cōplexa: de qua solū Arist. locutus est hoc loco, cū dixit, *ueritatem & falsitatem in sola compositione & diuisione reperiri.* Locutus est auté de hac ueritate solum: tum, quia huiusmodi ueritas est, quę in scientijs omnibus & disciplinis quæritur; vnde etiam inferius per eam Enunciationem definit: tum uerò, quia ab hac sola denominatur intellectus, tanquam iudicans uerum. Magis aut propriè intellectus dicitur uerus, quia indicat uerū: quam quia intelligit, aut apprehendit uerū.

Cuius

Cuius quidem] Probat argumento à maiori, nomina & uerba nō significare uerū aut falsum: quia si uox aliqua simplex significaret aliquid uerū aut falsum: maximè esset hæc, hippocentaurus: tū quia cōpositę figuræ est: tū quia rē fictitiam, atq; adeo falsam significat: sed hæc, nisi uerbum addatur non significaret uerum aut falsum; Ergo nulla uox simplex uerum aut falsum significat. Cum autem ait, *esse aut non esse, aut simpliciter & respectu temporis*, intellige quod uis verbum siue sit, affirmatum, aut siue negatum, aut in tempore præsenti quod Arist. simpliciter uerbū appellat, aut in tempore præterito aut futuro, quod casum uerbi, potius quam uerbum uocat, ut inferius patebit.

CAPVT SECVNDVM de nomine.

NOmen igitur vox est significatiua, ex instituto sine tempore, cuius nulla pars significat separata; nam hoc in nomine equiferus, nihil per seipsum equus significat: sicut hac in oratione equus est ferus. Verum non vt simplicibus nominibus, sic & in compositis est; in illis enim nullo pacto pars est significatiua, in compositis verò uidetur quidem: nihil tamen separata significat, ut in exemplo patet antea dicto. Ex instituto autem diximus, quia nullum nomen est signum natura, sed cum est positum. Nam significant & ij soni, qui scribi non possunt ut bestiarum, quorum nullum est nomen. Hoc autem, non homo, non dico esse nomen: ac neq; nomen est positum, quo ipsum appellare oportet. Neque enim est oratio, neque negatio, sed infinitum nomen uocetur; quoniam & quod in ratione rerum est, & quod non est, sine discrimine ullo significat. Hoc etiam Philonis, aut Philoni, & hisce similia non sunt, sed nominis casus. Atque ratio eius cætera quidem est eadem, illo autem differt, quoniam si uel Est, *uel* Erat, *uel* erit *addideris, nihil neque uerum neque falsum euadit; at in nomine euadit semper, ut Philonis est aut non est; nondum enim hac uerum aut falsum dicit.*

ACturus Arist. de Enunciatione, quæ huius lib. subiectum est: primò differit de nomine & uerbo, ex quibus enunciatio componitur. Prius aūt de nomine agit quā de uerbo: quia nomen, respectu uerbi, in enunciatione se habet, ueluti materia respectu formæ: materia autem prius est forma. Caput hoc tres habet partes; in prima definit nomen, in secūda definitionis aliquot particulas declarat; in tertia, reijcit aliqua à definitione nominis: quibus tamen proposita difinitio poterat accōmodari: nisi aliquid aliud adderetur. Primò igitur nomē definit hoc pacto. *Nomen est uox significatiua ex instituto sine tempore, cuius nulla pars significat separata*, In qua definitione loco generis ponitur *vox*, ut placet D. Thomæ: qua particula quam plurima excludimus à ratione nominis, ut sonos: qui ab inanimis corporibus redduntur: non sunt enim uoces: excludimus præterea nomina mentalia & scripta: de quib. non agit Arist. quod nō perinde deseruiant Dialecticæ, ac nomina uocalia: est enim Dialectica ars differēdi; quod munus uocibus maximè præstamus.

Significatiua] Per hanc particulam, quæ secunda est in definitione reijciuntur uoces non significantes, ut blictri; reijciūtur etiam uoces æquiuocæ, quia significatiua debet accipi, pro voce vniuoca, seu rationem simpliciter unam significante, uoces autem siue casu æquiuocæ, siue analogæ non significant rationem aliquam simpliciter unam, quanquam uoces analogæ, quibus in mente unus cōceptus formalis respondet, quoquomodo ad hanc definitionē reuocari possint. Per particulā uerò ex instituto, quæ tertia est in definitione

reijciuntur uoces, quæ naturaliter significant: ut risus, qui significat gaudium, & gemitus, qui significat dolorem.

Sine tempore] Hæc est quarta particula definitionis, qua nomen à uerbo distinguitur. Hactenus.n. expositæ, cõmunes sunt nomini & uerbo. Quo loco notandum est: aliud esse significare tẽpus; aliud significare cum tẽpore, significare tempus est tempus aliquod, aut aliquam temporis differentiã, præsentis.s. præteriti aut futuri ex primaria significatione explicare: quo pacto, annus, dies, præteritũ, futurum &c. dicuntur significare tẽpus. Significare autem cum tempore est præter præcipuũ significatum certam alicuius temporis differentiam, præteriti.s. præsentis aut futuri, ut talia sunt indicare: quo pacto ualet, ualuit aut ualebit, dicuntur significare cum tempore: significant.n. ualetudinem in tali tempore. Quamuis igitur multa nomina significent tẽpus, ut annus, dies, hora & c. omnia: tamen significant sine tempore. Quare per hãc particulam nullum eorũ nominũ reijcimus: sed tantũ uerba, participia, & orationes: quæ constant uerbo aut participio, quæ omnia significãt cũ tempore.

Cuius nulla pars] Hæc est vltima particula huius definitionis: qua nomẽ ab his orationibus seiungitur, quæ uerbo carent aut participio. Nam cæteræ per præcedentem particulam reiectæ sunt. Quo loco aduerte, cũ Aris. dicit *nullam nominis partem per se significare separatim*: non ita esse intelligendum: quasi nulla pars nominis, si à toto separetur aliquid significet; (patet enim, id esse falsum, in nominibus compositæ figuræ ut in republica & equifero, Nã vox, *equus*, separata ab hoc nomine *equiferus*, significat equum) sed vult dicere nullam partem separatam significare, hoc est, per se spectatam: in ipso tamen composito, seu ut pars est, quod tamen in orationibus aliter euenit. Nam vox, *albus*, in hac ratione *homo albus*, per se etiam spectata in ipso toto aliquid significat. Itaque partes orationis dicuntur separatè significare: quia quatenus partes sunt ita significant, ut totius orationis significatio conficiatur, ex significationibus partium: quod in nominibus minimè cernitur; nec enim significatio huius nominis, *dominus*, aut *equiferus* constituitur ex partium significatione.

Nam in hoc nomine] Hæc est secunda pars huius capitis: in qua duas particulas positas in definitione nominis declarat, tertiam scilicet & ultimã: Duę enim priores primo ca. expositæ sunt: quarta autem in sequens caput reseruatur. Postremam igitur particulam declarat primò, probans argumẽto à maiori, partes nominis separatas nõ significare, quia si aliquod esset nomẽ, cuius partes significarent separatæ, maximè esset nomen compositæ figuræ, vt, v.g. equiferus: sed huius nulla pars significat separatim, cum enim dico equiferus. Particula *ferus* nihil per se significat, quemadmodũ significat in hac oratione equus & ferus; ergo nullũ est nomẽ, cuius aliqua pars significet separatim. Docet tamẽ nomina cõpositæ figuræ eò differre à cæteris; quod horũ partes nõ significant, nec uidentur significare; aliorum uerò, quæ non sunt omnino simplicia, nõ significãt quidẽ, sed significare uidentur. Cuius rõ est: quia cum ex duab. dictionib. fit nomen cõpositæ figurę: haberi solet ratio significationis, quã habeãt partes, antequã fieret ex illis unũ nomen. Verbi gratia qui imposuerunt hoc nomẽ, armiger, significans gerentem arma, propterea potius ex his duab. uocibus, *gerens & arma*, cõposuerunt illud nomen, quã ex alijs: quia illæ duæ uoces illud idẽ significabant nõ cõiunctæ. Quia ergo nomina cõpositæ figuræ fieri solent ex nominibus, quæ illud idẽ significabãt: propterea eius partes uidẽtur significare separatim, cũ tamẽ reuera nõ significẽt.

Ex instituto autem] Tertiam definitionis particulam declarat: nomina scilicet ex instituto significare. Fuerunt enim inter ueteres nonnulli: qui nomina

mina à natura significare crederent, vt patet ex eo dialogo Platonis, qui Cratillus inscribitur: contra quos sic Arist. argumentatur: Vox quæ nõ significat aliquid, nisi quo imponitur ad significandum, non naturaliter sed ex instituto significat; sed nullum nomen qua nomen est, significat aliquid, nisi quo imponitur ad illud significandum: vt patet in sonis bestiarum: qui quamuis significent naturaliter: tamen quia nõ sunt impositi ad significandum, non dicuntur nomina: ergo nullum nomen, qua nomen est, significat naturaliter, sed tantum ex instituto.

Hoc autem non homo] Hæc est tertia pars cap. in qua Arist. nonnulla reijcit à definitione nominis: quibus tamen explicata nominis definitio conuenire uidebatur. Primum igitur reijcit nomina infinita à definitione nominis. Sunt auté nomina infinita voces quædam, quæ ex aliquo nomine & particula negante componuntur, vt non homo, non lapis: quæ cum non sint orationes aut negationes: sunt enim incõplexæ; nec ité simpliciter nomina: Ari. nomina infinita, hoc est, neq; definita, nec certa vocanda cẽset: quia dicũtur & de ijs, quæ sunt, & de ijs, quæ non sunt. Nõ homo.n. dicitur tam de veris, quam de fictis rebus, etenim bestia est non homo & chimera est non homo. Aduerte autem hoc loco duo requiri, vt aliquod uocabulum sit nomen infinitum: alterũ vt ex modo ipso significãdi negatiuè significet; alterũ, vt dicatur de his, quæ sunt, & de his, quæ non sunt, quæ duo in hac voce non homo reperiuntur. Habet enim modum significandi negatiuum, vt patet; & dicitur de his, quæ sunt, & de his, quę nõ sunt. Hinc colliges primò nomina, quæ super transcendentia dicuntur, vt opinabile, imaginabile non esse infinita: quia licet dicũtur de his, quę sunt, & de his, quæ non sunt: non tamen habent modum significandi negatiuum, sed potius positiuum. Secundo colliges, nomina transcendentia, vt ens bonũ etc. non posse reddi infinita: quia quamuis significent negatiuè: tamen non possunt dici, nisi solum de rebus fictis. Si enim enti negationem addas, & dicas non ens, vox illa solùm de non entib. dici potest. modo accipiatur ens, vt pertinet ad essentiam omniũ rerum uerarum. Nã si sumatur vt est actu existẽs: non est cur nomen infinitum effici nõ possit. Tunc enim non ens, hoc est, nõ existens, non solum de rebus fictis, vt de chimera, uerum etiam de ueris, ut de Adamo & de Alexãdro dicitur. Adde præterea, nomina infinita & nomina negata partim cõuenire, partim differre; Cõueniunt enim quatenus utraque naturam aliquam tollunt; differũt tamen, quatenus nomina negata orationis potius rationẽ habent: quia eorum partes per se sumptæ in ipsis significant, nomina verò infinita non item: nulla enim eorum pars significat separata, cum unicam solum dictionem efficiant. Differunt secũdo, quod nomẽ infinitum, adiuncto uerbo, efficit propositionem affirmatiuam, at uerò nomen negatiuum, si addatur uerbũ, semper efficit, propositionem negantem: Si enim dicas, *non homo currit, si non homo*, sit nomen infinitum, sensus propositionis est, res cui cõuenit negatio naturæ humanæ currit. Negatio enim, quæ reddit uocabulum infinitum solũ id negat, quod uocabulo significatur. Si uerò sit nomen negatiuum: sensus propositionis est: nullus homo currit. Negatio enim cum per se significat, quicquid post se inuenit, negat.

Hoc etiam Philonis] Docet in definitione nominis adhuc aliquid esse collocandum: alioqui totum conuenire casibus nominum, qui verè nomina non sunt; est autem hoc collocandum. *Nomen est vox, quæ addito verbo est, efficit orationem verum aut falsum significantem*, quod casibus nominum non conuenit. Si enim dicas, est Platonis, nondum uerum aut falsum significas, si adijcias Platonis est liber; aut aliud simile. Vult ergo Aristot.

hoc ipsum in definitione nominis suppleri, vt tota definitio nominis sic exponatur. *Nomen est uox significatiua ex instituto sine tempore, cuius nulla pars significat separata, finita & quæ addito uerbo est, uerum aut falsum significata.* Reijciuntur autem per hanc ultimam particulam non solum casus nominum, verum etiam omnia syncategoremata, vt omnis, aliquis, doctè, sapienter, imò & omnia adiectiua adiectiuè sumpta; nihil enim horum addito verbo, est, efficit orationem, verum aut falsum significantem. Quanquam sunt, qui uelint adiectiua adiectiuè sumpta, esse verè nomina, satisq; esse, si aut per se aut per sua synomina efficiant orationem verum aut falsum significantẽ. Dicunt autem synomina cuiuscunque adiectiui adiectiuè accepti esse adiectiuum substantiuè acceptum, addito uerbo est, orationem ueram aut falsam efficere, unde hi in definitione nominis loco illius particulæ, adijciunt particulam recta. Sed probabilius est adiectiua adiectiuè accepta nomina nõ esse, quia secundum se, addito uerbo, non efficiunt orationem ueram, aut falsam. Præterea genus neutrum adiectiuè sumptum non est nomen: nisi cum sumitur substantiuè, pro suo materiali significato. Per hanc etiam particulam excludũtur pronomina: quia hæc non ratione sui, sed ratione nominum, pro quibus in oratione ponuntur, efficiunt orationem, qua verum aut falsum significatur.

Sitnè bona definitio Nominis,

QVAESTIO VNICA.

QVod definitio nominis nõ sit bona, probatur: quia nullũ ens rationis, rectè definitur per id, qđ reale est; sed nomen est ens rationis, vox autem ens reale, vt constat; nõ debuit igitur nomen per vocem definiri. Quod ex eo confirmari potest: quod in definitionibus aliarum secundarũ intentionum, vt in definitionibus uniuersalium, non collocatur eorum fundamentum; Vox igitur cum sit nominis fundamẽtum, non debuit in definitione nominis collocari.

Secundò nomen infinitum est complexum quoddam; ergo reijcitur à definitione nominis, per particulam, *cuius nulla pars significat separata*, quæ superuacanea adijcitur; postea particula *finita* ad excludenda iterum infinita: Antecedens patet, quia nomen infinitum mentale est complexum quoddam, si enim conceptus, qui habetur de homine adhuc per se separatur, significat naturam humanã, cum sit imago ac similitudo ipsius, & non necessariò significat negationem. Ergo nomẽ infinitum mentale est complexum.

Tertiò casus obliqui in mente sunt nomina; Ergo pari ratione in uoce; & propterea malè reijciuntur. Antecedens patet, quia idem cõceptus respondet in mente nomini uocali in recto, & obliquo, cum eandem rem significent, sed conceptus rectus est nomen; Ergo & conceptus obliquus.

Quartò, hæc ratio *albus est*, est vera, aut falsa; igitur adiectiuum adiectiuè acceptum adiũcto verbo, *est* aut *non est*, efficit orationem veram aut falsam; Quare non benè reijciuntur à ratione nominis. Antecedens probatur; nam *albus*, aliquid significat orationis. Ergo significato ipsius verè aut falso dixeris; hoc est, oratio igitur, *albus est*, verum aut falsum significat.

Pro solutione horũ argumentorum aduertendum est in primis signum, doctrinale, quod nihil aliud est, quam significatiuum alicuius rei, pro qua in oratione accipi potest; Significat enim formaliter relationem, & innuit fundamentum, quod est conceptus, vox, aut scriptum, diuidi, ut quoddam analogũ in conceptus, voces & scripta, ut significantes sunt, de quibus locutus est Aristot. cap. præcedenti. Diximus, *ut quoddam analogum*, quia conceptus analogicè

halogicè cõuenit cum vocibus & scriptis in ratione significandi. Cum enim conceptus significent naturaliter ex se, ut imagines ac similitudines rerum: uoces uerò & scripturæ solum ex instituto & arbitrio hominũ: & rursus scripta uocum interuentu significent; planum est, diuisum illud primo dici de conceptibus, deinde de uocibus, ac tandem de scriptis. Quod si quæras utrum huiusmodi relationes sint reales, an rationis; respondendum est relationem quidem conceptum esse oralem, ac trãscendentem, quia non est aliud, quã ipsa natura conceptus. Cæteras verò esse relationes rationis, & de significationibus quidem, quæ cernuntur in uocibus & scriptis, cum solum pédeant ex hominum arbitrio, nõ est dubiũ, quin sint relationes rationis. Quod uerò significatio conceptuum realis sit ex eo patet, quia conceptus ex sua natura & non ex operatione intellectus significant sua significata; quod aũt sit transcendens ex eo patet, quia relatio transcendens conceptus ad ré conceptam realiter existit, tam cum res concepta existit, quã cum non existit. Aduertẽdũ est prȩterea, sicut uox significatiua, seu significatiuum, quod cernitur in uocibus, diuiditur in nomẽ uocale, uerbum uocale, & orationẽ uocalem; ita etiam conceptus diuidi in nomen mentale, uerbũ mentale, & orationẽ mentalem; & scripturam in nomen scriptum, verbum scriptum & orationem scriptam. Vnde patet triplex esse nomen: Vocale, scriptũ & mentale: idẽ dicendũ est de verbo & oratione. Quod ergo attinet ad nomen uocale, de quo solum Arist. hoc lib. differit, cum sit connotatiuum quoddam, formaliter significat relationem rationis significantis, taliter ad tale significatum: materialiter uerò innuit res, quibus accidentaliter conuenit. Quod si quis hanc definitionem uelit ad mentalia nomina & scripta transferre, non erit difficilè; si pro uoce significatiua ex instituto ponatur in definitionibus, scriptum significatiuum ex instituto, aut conceptum significantem naturaliter hoc modo: nomen scriptum est scriptum significatiuum ex instituto sine tempore; nomen mentale est conceptus significatiuus, naturaliter sine tempore &c.

Respondendũ igitur est ad quæstionem, definitionem nominis esse bonã. Quare ad primũ argumentum & eius confirmationem dicẽdum est: penuria uocabulorum poni pro genere totum illud: *vox significans ex instituto*, loco alicuius vocabuli simplicis, quo significetur relatio significantis ex instituto ac tali modo significatum, & iuuat uocẽ, cui accidentaliter cõuenit ita significare. Vnde fit ut particula *VOX* ponatur in definitione nominis ea tantum ratione, qua innuitur ab eo cuius loco, tanquam genus tota illa aggregatio in definitione nominis collocatur.

Ad secundum, negandum est antecedens nomen scilicet infinitum esse complexum: & ad probationem dicendum est, ex conceptu hominis & cõceptu negationis in mente non effici nomen infinitum mentale, sed solum nomen negatiuum, licet in uoce, & hac uoce, *homo*, & negatione efficiatur nomen infinitum uocale, cuius rei illa est ratio, quod conceptus significẽt naturaliter, non est in potestate hominis ex illis efficere alium tertium conceptum incomplexum, qui sit nomen infinitum mẽtale: amitterent enim illi conceptus suas significationes naturales, quod non potest fieri: sed cõplexionem ex illis duobus conceptibus & proinde nõ erit nomen infinitum solum, sed negatiuum: eiusque partes separatæ significabunt in illo toto, & si eis accedat uerbum, efficietur propositio negatiua in uocib⁹, aut cum significent ex instituto, & horum usu poterit ex duabus una effici tertia incomplexa: quæ sit nomen infinitum, *ut non homo*, cui in mente non respondet complexio illa mentalis, quam diximus: sed unicus conceptus, quo apprehenditur negatio naturæ humanæ concretè sumpta: sicut al-

bo respondet vnus conceptus: quo apprehenditur albedo concretè sumpta, & talis conceptus respondens nomini infinito vocali, est nomen infinitum mentale.

Ad tertiũ, negandum est antecedens, & ad eius probationem dicendum est: diuersos esse conceptus: qui in mente respõdent nomini in recto & obliquo, quamuis non eadem nec illis significetur, tamen quia diuerso modo significant, sunt & conceptus ipsi diuersi. Quemadmodum enim alius est conceptus: qui respondet in mente huic voci *albedo*: ac alius, qui respondet huic voci *album*: quamuis vna & eadem res significetur, vtroque conceptu: quia altero significatur albedo, quasi per se subsistens: altero verò, vt adiacet corpori: eodem modo alius conceptus respondet in mente huic voci, *homo* alius huic voci, *hominis*, quia altero significatur natura humana nudè, altero verò significatur, vt huius: & sic in cæteris casibus.

Ad quartum negandum est antecedens; & ad confirmationem negãda est consequentia. Nam significatum, *albi*, aliter significatur hac voce, *albus*: aliter verò pronomine, *hoc*. Etenim voce *albus*, adiectiuè significatur; quomodo non accipitur pro aliquo habente se, vt quod: sed solum applicat suum significatum alteri: at verò pro nomine *hoc* substantiuè significatur illud ipsum, tanquam id, quod tale est. Quocirca ex pronomine *hoc* adiuncto verbo *est*, efficitur oratio uera aut falsa: non autem ex uoce *albus*, eodem uerbo adiuncto.

CAPVT TERTIVM
De verbo.

Erbum autem est, id quod insuper tempus significat: & cuius nulla pars seorsim significat; atque semper eorum, quæ de alio dicuntur, est signum. Dico autem ipsum insuper tempus significare, quia ualetudo *quidem est nomen*, ualet *autem verbum; significat enim insuper non esse. Atque semper eorum, quæ de alio dicuntur, est signum: vt eorum, quæ de subiecto dicuntur, aut eorum, quæ in subiecto dicimus esse. Non valet autem & non ægrotat, non dico verbum esse: nam tempus quidem significat, semperq; de aliquo dicitur, at differentia huic nullum nomen est positum. Sed verbum infinitum vocetur, quoniam de quocunque & de eo, quod est, & de eo quod non, similiter dicitur. Simili modo* ualuit *atque* ualebit, *non verba, sed verbi casus appello. Differunt autem à verbo, quoniam illud quidem præsens significat tempus: hæc autem id, quod est circa corpus, exactum inquam, atq; futurum. Ipsa igitur verba cum per se dicuntur, nomina sunt & aliquid sanè significant (nam & qui dicit amare, verbo hoc intellectum aliquem constituit, & qui id audit, rem certam audiuisse se credens, quiescit.) sed vnum sit qui amet, nec ne, nondum significatur. Nam amare, non amare, nondum esse qui amet, non amet, significat: non si esse ipsum, aut ens ipsum nudè protuleris. Nam qui vel esse, vel est, nudè dicit, nihil dum existere significat, tantum compositionem quandam innuit, quam sine adiunctis compositisq; intelligere est impossibile.*

HOc cap. agit Aristot. de uerbo altera Enunciationis parte integrante, initio autem tradit uerbi definitionem, quem paucis declarat. Deinde additis quibusdam particulis excludit nonnulla à uera ratione uerbi proprijssimè sumpti, definitio uerbi hæc est. *Verbum est id, quod insuper tempus significat, & cuius nulla pars significat seorsim atque semper eorum, quæ de aliquo dicuntur, est signum*. In qua definitione particula *insuper* satis apertè declarat,

clarat, genus huius definitionis esse petendum ex definitione nominis. Itaque solum illud, uox significans ex instituto, est collocandum in hac Verbi definitione: per quam particulam ea ipsa excluduntur, quæ à superiori nominis definitione reijciebantur.

Dico autem.] Explicat Aristot. paucis uerbis primam & tertiam particulam expresse in contextu: omittit autem secundam, quia in cap. superiori fuit explicata. Primam ergo declarat ex comparatione nominis, uerbalis & uerbi; conueniunt enim in primario significato, ut ualetudo & ualet distinguuntur, aut quemadmodum uerbum importat insuper certam differentiam temporis. Vt autem intelligas id, quod circa tertiam particulam docet Arist. aduerte eam hunc habere sensum, uerbum semper est signum eorum, quæ de aliquo dicuntur, hoc est, semper significat id, quod per se & sine ope alicuius potest de aliquo prædicari, ut si dicas, Socrates est, Socrates disputat, ubi uerbum *est* & uerbum *disputat*, prædicantur de aliquo sine ope alicuius vinculi extrinsecus assumpti. Diuisione ergo quadam declarat Aristotel. hanc ipsam particulam dicens, uerba semper significare id, quod per se potest prædicari, uelut de subiecto, hoc est, essentialiter, ut in hac propositione, currens mouetur: aut ut id, quod est in subiecto, hoc est, accidentaliter, ut si dicas, Socrates currit. Per primam igitur particulam excluduntur à definitione omnia nomina, quæ non significant cum tempore, ut homo albus; per secundam uerò, quam Aristotel. superiori capite explicauit reijciũtur reliquæ orationes, quæ significant, cùm tempore, ut homo docet, Plato audit; per tertiam reijciuntur participia præsentis temporis, quæ licet cum tempore significent, non tamen sunt signa eorum, quæ de aliquo dicuntur, quia sine adminiculo uerbi prædicari non possunt, nec enim effeceris prædicationem, si dixeris; Socrates disputans, nisi adiuncto uerbo dixeris, Socrates est disputans. Dictum est participia præsentis temporis: nam reliqua per particulam, cum tempore, excludenda sunt; ut infra patebit.

Non valet autem.] In hac secunda parte capitis reijcit à perfecta ratione uerbi, uerba infinita, & casus uerborum. Docet ergo primam & tertiam particulam positas in definitione conuenire uerbis infinitis. Nam secundam & cæteras, quæ ex superiori capite repetuntur eisdem conuenire dubiũ non erat. Quia uerò huiusmodi uerba, certum nomen non habeant, aut uocari posse uerba infinita, quia dicuntur de ijs, quæ sunt, & de ijs, quæ non sunt. Vult ergo Aristotel. ad definitionem uerbi adijciendam esse particulam, *finita*, ut hæc à definitione reijciãtur. Quo loco aduerte, quemadmodum ad rationem nominis infiniti duo requiruntur: alterum ut significet negatiuè, alteram ut dicatur de his, quæ sunt, & de his, quæ non sunt: ita ad rationem uerbi infiniti eadem desiderãtur. Quod si alterum defuerit non dicetur uerbum infinitum; Defectu prioris conditionis hæc uerba, *intelligitur*, *cogitatur*, & alia huiusmodi non dicuntur infinita: quæ quamuis non dicantur de his quæ sunt, & de his quæ nõ sunt, quia Socrates cogitatur, & chimera: tamen non significant negatiuè, sed potius positu: defectu posterioris conditionis uerbum *est*, si accipiatur, ut dicit, aptitudinem ad existendum; non potest, fieri infinitum: Quamuis, enim addita negatione, significat negatiuè: tamen nõ potest dici, nisi de his solum, quæ non sunt entia uera; Ijs enim solum competit non esse, id est, non esse apta ad existendum: quamuis uerbum *est*, ferè semper pro actu existẽdi, & rarò, pro huiusmodi aptitudine accipiatur: nõ tamen uidetur negãdum, ex uerbo sic accepto & negatione posse fieri unicam dictionem: quemadmodum ex nominibus transcendentibus, addita negatione, fit etiam unica dictio: quæ uoces cum non sint infinitæ, nõ est cur nomi-

nomina & verba non dicantur: Nihil enim est, per quod à nominis & verbi definitione reijci possint.

Simili modo valuit.] Reijcit deinde casus verborum à perfectissima verbi ratione. Sunt autem casus uerborum, quæcunque non sunt temporis præsentis indicatiui modi. Quo loco aduerte, hic non omnes verbi casus reijci: sed eos solum, qui non sunt temporis præsentis. Reliqui enim particula illa, *& semper eorum, quæ de aliquo dicuntur, est nota*, exclusi sunt. Ex dictis igitur hæc colligi potest verbi definitio: *Verbum est vox significans ex instituto, definitè ac cum tempore præsenti: cuius nulla pars significat separatim, ac semper eorum, quæ de aliquo prædicantur est nota.*

Ipsa igitur uerba.] In hac vltima capitis parte tradit duas uerbi conditiones verbo cum nomine conuenientes. Prima est: uerba per se dicta, nulla scilicet particula adiecta, sunt nomina. Quo loco, ut placet Ammonio, & D. Thomæ, nomen generaliter sumitur, pro quacumque uoce significante aliquid: quasi dixerit, uerba per se sumpta significant aliquid, quod Aristotel. præcedentibus uerbis statim declarauit: Dixit enim uerba per se sumpta nomina sunt, & aliquid sanè significant. Hanc conditionem probat, tum ex parte dicentis, tum ex parte audientis. Nam qui profert aliquod uerbum, firmat mentem auditoris, quia in ipsius mente conceptus alicuius rei imprimit, & is, qui audit, quiescit, saltem quoad operationem intellectus, quia percipit aliquam rem, quamuis nondum percipit perfectam sententiam.

Sed si est aut non est.] Posterior conditio est, quod uerba non significent uerum aut falsum, ut Aristotel. loquitur, non significent rem esse, aut non esse. Hoc autem probat hoc argumento: quia si uerbum EST, verbi gratia, significaret uerum aut falsum, seu rem esse aut non esse, significaret formaliter nō solum ipsum esse, sed etiam rem, quæ diceretur esse; consequens est falsum: Ergo & antecedens. Maior huius argumentationis probatur à simili primò, quia ens, quod est participium uerbi est, non significat formaliter rem, cui competit existentia, sed solum connotatiuè, existentia uerò ipsam formaliter. Vnde subiungit, *ipsum enim nihil est*, id est, ens secundum suum formale significatum non est res, cui competit existere, cum eam solum connotet; eodem igitur modo uerbum EST non significabit formaliter rem, cui competit existere, sed formaliter ipsum existere, rem autem, cui competit existere connotatiuè, quę non significabit uerum aut falsum.

Significant autem.] Quia probauit proximè uerbum EST non significare rem, cui competit esse, ex eo, quod participium ipsius scilicet ENS, non significet illam, nec quis inde colligat, uelle Aristotel. eandem omninò esse significationem uerbi & participij. Docet hoc loco uerbum EST, præter præcipuum significatum, in quo conuenit cum participio, significare compositionem quādam, coniunctionemuè prædicati cum subiecto, quam participium non significat; ne tamen aliquis inde inferat, uerbum EST ratione illius coniunctionis significare uerum aut falsum, etsi nihil aliud adiungatur, addit Aristotel. coniunctionem illam, compositionemvè nō posse intelligi sine compositis, id est, sine ijs, quæ coniungantur, ut indè intelligamus, quamuis uerbum EST eam consignificet, tamen non significare uerum aut falsum, nisi alterum saltem extremum, id est, subiectum addatur, cum coniunctio ratione cuius maximè uideretur significare uerum aut falsum, nisi addito extremo non posset intelligi.

Vtrum

Vtrum definitio verbi sit rectè assignata.

QVAESTIO PRIMA.

QVod non sit rectè tradita probatur in primis, quia uerbum EST in propositione necessaria, ut in hac, *homo est animal, homo est rationis particeps*, est uerbum, & tamē non conuenit ei definitio uerbi; Ergo definitio non est bona. Probatur minor, quia uerbum E S T in huiusmodi propositionibus non importat aliquam differentiam temporis. Si enim aliquam importaret, esset maximè temporis pręsentis, quam si importaret, sequeretur, nullis hominibus existentibus, hanc esse falsam, *homo est*: erit enim sensus, *homo est nunc existens animal*, quod tamē data illa hypothesi falsum est; Quare cum illa propositio sit necessaria, ac perpetuò uera, non est dicendum, uerbum est, in ea importare tempus pręsens.

Secundò, uerbum adiectiuum continetur sub uerbo ab Aristot. definito, & tamen non potest ei competere definitio, cum sit complexum; Ergo definitio non est bona. Minor probatur ex Aristotel. 5. Metaph. cap. 7, ubi asserit, idem esse *valet, & est valens*, sed *est valens*, est complexum; Ergo & ualet, erit complexum.

Tertiò, uerba impersonalia uidentur esse uerba, cum enunciationem efficiāt, omnisque enunciatio constat nomine & uerbo, ut Aristotel. hoc cap. affirmat: definitio autem uerbi eis non conuenit, nec enim sunt notæ eorum, quæ de aliquo dicuntur; uitiosa est igitur tradita definitio.

Ad quæstionem nihilominus respondendum est, uerbum rectè ab Aristotel. fuisse definitum. Pro solutione argumentorum aduertendum est, fuisse nonnullos qui propter argumētum primo propositū excluderent uerbum, ut in propositionibus necessarijs usurpatur, nec esse ab Aristotel. definitum crederent. Cæterum non est credibile, cum Arist. uoluerit partes simplices Enunciationis explicare, omissam ab eo esse partē potissimæ enunciationis, cuiusmodi est perpetuò necessaria. Accedit huic qđ Aristot. post definitum à se uerbum subiungit paulò post, uerbum interdum esse signum eorum, quæ de subiecto dicūtur id est, quæ prædicātur essentialiter. Alij igitur ut tueantur huiusmodi etiā uerba ab Aristo. fuisse definita, respondent, uerba in propositionibus necessarijs, importare differētiam temporis, non unam tamen aut alteram, sed omnes simul, præteriti scilicet, pręsentis & futuri, & quartam quam addunt, tēporis possibilis. Dicunt igitur propositionem illam, *homo est animal*, habere hunc sensum, *homo est, aut fuit, aut erit, aut potest esse animal*, & hoc est, inquiūt, quod dici solet uerbum, in propositionibus necessarijs absolui à tempore. Sed hęc etiam sententia non placet, quia satis constat, si eorum omnium sensus consulatur, propositionem illam non facere illum sensum, nec uerbum illas omnes temporis differentias importare.

Pro solutione igitur argumentorum, aduertendum est, uerbum E S T, ubicumque reperiatur, tria semper sibi uendicare, in primis ut significet esse aut existere; deinde ut consignificet aliquam temporis differentiam; tertio ut consignificet coniunctionem prædicati cum subiecto, quod de cęteris etiā uerbis proportione quadam dicendum est. Amo enim pręterquam quod significet amorem, consignificat tempus, & unionem. Dicendum est igitur, uerbum E S T, in propositionibus contingentibus illa omnia officia exercere; accipitur enim pro existentia, quam formaliter significat: efficit pręterea, ut cōnexio prædicati cum subiecto in certa differentia temporis accipiatur, ut in hac propositione, *homo est albus*, sensus enim est, *homo in tempore præsenti existit albus*: At in propositionibus necessarijs, licet illa tria officia habeat,

tamen

tamen solum tertium exercet, copulandi scilicet prædicatum cum subiecto; necessitas enim connexionis non permittit, vt uerbum est priora duo officia exerceat. Itaque sensus huius propositionis *homo est animal* non est, quod homo in tempore præsenti existat animal, sed quod uendicat sibi naturam animalis, nulla habita interim ratione neque existentiæ, quam uerbum Est, formaliter significat, nec differentiæ temporis præsentis, quam important; Et hoc modo intelligendum est illud vulgatum dictum, verbum scilicet in enunciationibus necessarijs absolui à tempore, non quòd non importet tempus, sed quod pro illo non accipiatur.

Ex dictis colligi potest uerbum est, in quibusdam propositionibus esse integrum ac totum prædicatum, in alijs partem prædicati, in nonnullis nec totum nec partem, sed solum exercere officium copulandi. Nam in propositionibus de secundo adiacente, in quibus præter subiectum & uerbum nihil sequitur, uerbum est, erit integrum prędicatũ, ut in hac, Deus est, Socrates est. In propositionibus uero de tertio adiacente, in quibus post uerbum ponitur aliquod prædicatum aliud, si propositio sit cõtingens, ut hæc, *homo est albus*, uerbum est, erit non quidem totũ prædicatum, sed pars prędicati, quia ibi accipitur pro existentia, quam significat. Quod si propositiones sint necessariȩ, ut *homo est animal*; Verbum est, neque erit totum prædicatum, nec pars, quia non accipitur pro existentia, quam significat, sed solum exercet officium copulandi, ut patet ex dictis. Nec uerò ex eo rectè quis colliget, uerbũ est in his propositionibus esse syncategorema, quia non est subiectum, nec prædicatum, sed solum extrema coniungit. Nã illud est syncategorema, quod ita coniungit, ut nunquam possit esse prædicatum, aut subiectum, quod uerbo est nõ conuenit; quamuis enim in his propositionibus non prędicetur, tamen in alijs prædicetur, & in omnibus, præter unionem, uerè significat existentiam.

Ad argumenta igitur initio proposita, facilè est respondere. Nam ad primum patet ex dictis, quid sit dicendũ. Ad secundum uerò antecedens negandum est, scilicet uerba esse complexa. Quamuis enim nulla uideantur significare; non tamen significant illa omnia per se primo. Nam differentias temporis & copulam potius consignificant, atque innuunt, quam significent, ut sæpè diximus; nec est absurdum significari multa eadem uoce incomplexa, quorum unum præcipuè significatur, cætera uerò innuũtur, ut patet in hac uoce *album*, respectu albedinis ut subiecti. Ad probationem uerò illius antecedentis dicendum est; Aristot. intelligẽdum esse, *ualet & est ualens*, non differre, quo ad rem significatam: significat enim idem, sed differre, quo ad modum significandi. Nam uerbum *ualet*, significat incomplexè id, quod significatur complexè oratione illa, *est ualens*, sicut hoc nomen *homo*, significat incomplexè id, quod significatur hac oratione cõplexè; *animal rationis particeps*.

Ad tertium negãda est maior propositio; etenim uerba impersonalia non sunt uerba, qualia ab Aristotele definiũtur. Cum verò Aristot. ait, omnes enunciationes constare nomine & uerbo, intelligendum est, aut formaliter aut uirtualiter.

Vtrum verbum infinitum in enunciatione maneat infinitum?

QVAESTIO SECVNDA.

SEquitur alia dubitatio, utrum uerbum infinitum in enunciatione positum maneat infinitum, in qua dubitatione Boëtius D. Thom. & alij pleriq; graues autores, partem negatiuam ueriorem putant. Dicunt enim primo c. lib. sequentis, uerbum infinitum non manere infinitum in enunciatione; sed trãsire in uerbum finitum negatiuum; ut uerbi gratia, cum dicimus, Socrates non

non ualet, dicunt non posse esse verbum infinitum illud *non valet*, sed complexionem quandam ex uerbo finito & particula negante, non facientibus unà dictionem. Quorum sententia confirmari potest in primis ex initiò 2. lib. de Interpret. ubi ait Aristot. omnem enunciationem constare ex nomine & uerbo, aut ex nomine infinito, nullam faciens mentionem uerbi infiniti in enunciatione collocati. Existimat ergo Aristotel. uerbum infinitum non posse in enunciatione positum permanere infinitum. Deinde hac ratione uerbum infinitum significat negationem uerbi finiti; Ergo si addas subiectum efficietur propositio negatiua, in qua finitum uerbum negetur de subiecto: nunquam igitur uerbum infinitum affirmabitur de subiecto, sed mutabitur in verbum finitum negatum.

Recentiores tamen affirmatiuam partem amplectuntur: Dicunt enim uerbũ infinitum posse manere affirmatiuum in enunciatione, quod ita suadent. Verbum infinitum est signum eorum, quæ de aliquo dicuntur, ut Aristotel. docuit: igitur suapte natura potest prædicari de subiecto, sine adminiculo alicuius copulæ. Quare ex mente Aristotel. uerbum infinitum, ut infinitum est, potest poni & manere affirmatiuum in Enunciatione. Præterea Aristoteles affirmat hoc loco uerba infinita dici de ijs, quæ sunt, & de his, quæ non sunt; igitur uerba infinita possunt manere infinita in Enunciatione. Præterea uerbum infinitum extra enũciationem est infinitum, ut omnes fatentur; quod si ponatur subiectum, adhuc manebit infinitum. Probatur consequentia, quoniam non uidetur uerisimile illud subiectum, quod proponitur, mutare uerbum infinitum in uerbum finitum negatum. Propter has rationes probabilior existimatur hoc tempore posterior sententia.

Pro resolutione uerò rationum, qua oppositam partem confirmare uidentur, notant recentiores, in primis uerbum infinitum hoc differre à uerbo negato, quod infinitum est una tantum dictio, uerbum autem negatum duæ dictiones notant. Deinde omne uerbum resolui posse in participium, quod est eius primarium significatum, & in copulam nerbalem, qua significatur ab huiusmodi uerbo. Vnde colligitur alterum discrimen inter uerbum infinitum & negatum, quod in uerbo infinito nõ negatur copula uerbalis, sed solum participium: in uerbo autem negato utrumque negetur, quod satis ostendunt solutiones uerbi infiniti & negati. Nam si *non currit*, in hac propositione *Socrates non currit*, fit uerbum infinitum, tunc hoc modo exponitur propositio, *Socrates est non currens*, si autem sit negatum, ita exponitur, *Socrates non est currens*.

Soluunt igitur recentiores priorem obiectionem hoc modo; nimirum omnem enunciationem constare ex nomine & uerbo, aut ex nomine infinito & uerbo, scilicet infinitè; ita enim dicunt locum Aristotelis esse intelligendum.

Ad posteriorem obiectionem dicũt, in uerbo infinitè negationem negare uerbum infinitum, quoad participium, non autem, quoad copulam uerbalem. Vnde fit, ut enunciatio, in qua ponitur uerbum infinitum sit affirmatiua, quia copula uerbalis affirmatur, quamuis præcipua uerbi significatio negetur; nec enim enunciatio est negata, nisi cum copula negatur.

CAPVT

CAPVT QVARTVM
De oratione.

ORatio est vox significatiua, cuius partium aliqua separata significat: vt dictio, sed non affirmatio vel negatio; homo namque significat quidem aliquid, at non aut esse, aut non esse: sed erit affirmatio aut negatio, si aliquid ipsi addideris. Vna verò syllaba hominis nihil significat; nec enim hac in dictione, Musica, mus significat aliquid, sed vox tantum est. In compositis autem significat quidem, sed non per se, vt antea diximus. At verò omnis oratio significatiua quidem est, at non vt instrumentum, sed vt institutio, quemadmodum diximus. Non omnis autem enunciatiua, sed ea tantum quæ vera est, aut falsa. Quod quidem non omnibus orationibus competit. Non fit quidem oratio, cum quispiam optat, non tamen vera est aut falsa. Orationes igitur cætera omittantur; ad oratoriam enim artem, aut poesin, illarum magis consideratio pertinet. Enunciatiua verò præsentis est propria contemplationis. Est itaque vna prima enunciatiua oratio, affirmatio, deinde negatio; cætera verò omnes coniunctione sunt vna. Necesse est autem, enunciatiuam omnem orationem ex verbo aut casu verbi constare. Etenim & ipsa hominis ratio, nisi Est, vel erat, vel erit; aut aliquid tale addideris; nondum est enunciatiua sanè oratio: quia vnum quid est & non multa, animal gressibile bipes; non enim quia partibus coniunctis pronunciata est, erit vna; verum id pertractare, ad aliam pertinet facultatem. Est autem enunciatiua vna oratio, aut ea, quæ vnum significat, aut ea, quæ coniunctione est vna: plures verò, ea quæ plura & non vnum significant, aut ea, quæ carent coniunctione. Nomen igitur aut verbum, dictio tantum vocetur; quippe cum fieri nequeat, vt is, qui aliquid nomine vel verbo significat, sic dicat, ut enunciat: siue interrogatus fuerit siue non, sed ex sese voluerit dicere. Harum autem alia erit enunciatio simplex, aliquid, inquam, dicens de aliquo, aut aliquid, ab alio remouens: alia autem ex his composita, veluti composita iam est oratio quædam. Atq; simplex enunciatio est, vox significatiua essendi quippiam, uel non essendi vti tempora sunt distincta. Affirmatio verò est, de aliquo alicuius enunciatio, Negatio autem, enunciatio, quæ aliquid ab aliquo dimouetur. Quoniam autem fieri potest, vt quod competit, enunciêtur vt non competens: & econtrà quod non competit, uti competeret. & quod competit, uti competens; & quod non competit, uti non competens: & circa ea tempora, quæ sunt extra præsens similiter, fieri sanè potest, ut omne, quod affirmauit quispiam, negetur; & quod negauit quispiam, affirmetur. Quare patet, cuilibet affirmationi negationem, & cuilibet negationi affirmationem esse oppositam. Atq; hoc sit contradictio, affirmatio inquam, & negatio, quæ opponuntur. Opponi autem eam dico, quæ eiusdem de eodem & non æquiuocè, & quæcunque alia determinauimus ad sophistarum molestias euitandas.

EXplicatis partibus enũciationum integrantibus, nomine scilicet, & uerbo, ad quas cæteræ omnes modo aliquo reuocantur, acturus nunc est de enũciatione, ipsamq́ue definiturus agit prius de oratione, quæ genus est Enunciationis. Tres igitur partes continet hoc c. primam in qua agit de oratione; secundam, in qua de Enunciatione, eiusq; partibus subiectis differit; tertiam, in qua de oppositione complexa, quæ passio est Enũciationis pertractet. Orationem igitur hoc modo definit: *Oratio est vox significans ex instituto, cuius pars aliqua separatim significat*. Loco generis ponitur *vox significans ex instituto*, ut diximus c. de Nomine, id a. qđ sequitur loco differẽtiæ adhibetur, per quam particulam reijciuntur nomina & uerba, atque participia & reliquæ uoces simplices, *in quibus nulla pars significat separatim*. Sed obijcies, si oratio

tio est uox, una oratio, una uox erit, qđ tamen est falsum, cum oratio una sit potius multæ uoces, quam una. Occurrendum est tamen unamquamque orationem esse unam uocem, non quidem secundum prolationem, sed secundum aliquẽ unum sensum, aut unam significationem totalem, quæ non cernitur, nisi ubi partes, nexu aliquo grammaticali sunt copulatæ, quemadmodum dicitur una domus, quia eius partes ordine quodam coniunctę sunt. Vnde colliges uoces dissipatas, & nullo nexu cohęrentes, non constituere orationem, ut si quis dicat, terra, aqua, aer, ignis. Hinc etiam fit, ut oratio, quæ multos habet sensus, non comprehendatur in definitione tradita, eò quod non est uox una secundum unum sensum, siue unã significationem totalem; habet enim multas significationes totales, ut hæc:

Aio te Aeacida Romanos uincere posse.

Vt dictio] Exponit quo pacto partiũ aliqua orationis debeat significare, aitque non opus esse, ut aliquid sit oratio, quod aliqua pars significet, ut affirmatio, aut negatio, sed satis esse, si significet, ut dictio simplex. Quanquã enim in quibusdam orationibus partes aliquæ significẽt, ut affirmatio, aut negatio, ut in ijs, si sol lucet, dies est; si sol non lucet, dies non est, tunc quælibet oratio constat partibus saltem remotis, quarum aliqua separatim significat, ut dictio.

Vt homo.] Non subijcit nunc exemplum orationis, sed declarat orationis partem aliquam significare separatim, dicens hanc uocem *homo*, in oratione aliqua, ut in hac uerbi gratia, *homo albus*, significare separatim, ueluti dictionem, in tota ipsa orationis structura.

Vna uerò syllaba.] Docet definitionem traditam non conuenire uocibus, siue simplicibus, siue compositæ figuræ, eò quod partes earum non significẽt separatim. Hoc tamen inquit interesse, inter uocabula simplicis ac compositæ figuræ, quod in illis nulla pars significet, aut significare uideatur; in ijs autẽ significet quidem, scilicet, primo aspectu, re autem uera nõ significat per se, ut dictum fuit in cap. de Nomine.

At uerò omnis oratio.] Quoniam in definitione orationis prętermiserat particulam *ex instituto*, ne quis crederet, ipsum cum illis sentire, qui orationẽ naturaliter significare credebant, docet hoc loco, orationem non significare naturaliter, sed ex instituto. Vtebantur autem, qui oppositum sentiebant hoc argumento, ut autor est Ammonius facultatis naturalis instrumenta naturalia sunt; sed oratio est instrumentum facultatis interpretatricis, quæ naturalis est: Ergo oratio est naturalis, atq; adeò naturaliter significat. Vt huic argumento satisfacias, aduerte, orationem interdum naturaliter accipi pro uoce ipsa, interdum formaliter pro significatione, quæ est in uoce: uirtutem etiam interpretãdi nonnunquam, accipi pro uirtute corporea, quæ motione pulmonis & ministerio arteriæ vocalis, palati, linguæ, dentium & labiorum voces articulatas efformat; nonnunquam verò pro intellectu, qui sua cogitata alijs manifestat. Concessa igitur maiore, nominis si facultas sumatur pro facultate merè naturali, hoc est, ita naturali, ut sine arte operetur (alioquin enim non erit vera) distinguenda est minor. Si enim nomine facultatis interpretatricis, intelligatur uirtus illa corporea, negandum est orationis significatum formale esse instrumentum illius, quãuis quoad materiale sit ipsius efficiẽs. Si autem nomine facultatis interpretatricis intelligatur intellectus, concedẽdum quidem est orationis significatũ formale non solum esse illius effectum, quatenus ab intellectu efficitur eius significatio, verum etiam esse ipsius instrumentum, quatenus est id, quo intellectus sua cogitata profert. Negandum tamen est intellectum esse facultatem merè naturalem, ita scilicet naturalẽ, vt sine arte operetur, quo modo facultas naturalis accipiẽda erat in maiori, vt esset vera: Operatur enim intelle-

ctus

ctus per artem. Vnde quemadmodum vtuntur instrumentis non quidem à natura productis, sed à se fabricatis, vt serra & securi: ita intellectus vtitur instrumentis, non à natura profectis, sed à se institutis, huiusmodi est oratio, & hoc est, quod ait Aristot. orationem non significare ut instrumentum naturale sed ex instituto.

Non omnis autem.] Initio huius secundæ partis paucissimis verbis complectitur Aristot. & diuisionem orationis & enunciationis definitionem. Diuisio est orationum, quasdam esse enunciatiuas, quasdam verò non. Definitio autem hæc est, Enunciatio, seu enunciatiua oratio (nam idem valet) est oratio verum aut falsum significans, vt: Deus est summum bonum. Aduerte tamen hoc loco id quod habetur lib. 3. Instit. Dial. cap. 2. Orationum quasdã esse perfectas, quæ scil. integram sententiam declarant; quasdam verò imperfectas, quæ scil. non declarant integram sententiam; perfectarum rursus alias esse optatiuas, alias interrogatiuas, alias deprecatiuas, alias denique enunciatiuas, ex quibus solam definit enunciationem Aristot. hoc loco, quoniam eam solum pertractat Dialecticus, cæteris omissis, quæ ad oratores & poetas pertinent. Quod si aliquando interrogatiuis propositionibus Dialecticus vtitur, id ideo facit, vt à respondente enunciationes, quibus argumentetur, obtineat.

Est itaque vna.] Hoc loco diuidit Aristot. enunciationem, quam proximè definiuit in enunciationem vnam primam, id est, enunciationem simplicem, qualis est hæc, homo est albus; & in enunciationem vnam coniunctione generalis, cuiusmodi est hæc: si sol lucet dies est. Rursus enunciationem simplicem diuidit in affirmationem & negationem. Prior diuisio est analogi, quoniam ratio enunciationis vnius verissimè quidem competit enunciationi simplici: enunciationi verò coniunctæ non nisi quodammodo: posterior verò diuisio est generis in species, quamuis Alexander existimet, enunciationẽ nõ esse genus ad affirmationem & negationem; quia species contentæ sub eodem genere sunt simul natura, ut patet ex cap. de modis simul. Affirmatio autẽ est prior negatione, ut innuit Arist. illis verbis, *affirmatio, deinde negatio*, sed eius ratio nihil concludit. Nam quemadmodum homo natura sua prior est perfectione quã bestia, vt autem rationem animalis participat est simul cum ea, sic affirmatio est prior negatione, non tamen secundum quid conuenit ei in communi ratio enunciationis, quo pacto species, quæ genus aliquod diuidunt, debent esse simul.

Necesse est autem.] Ne quis fallatur existimans unam simplicem enunciationem simplicem esse debere, ut compositione uerbi careat, docet Arist. necesse esse omnem enunciationem simplicem uerbo aut casu uerbi constare, quod probat argumento à maiori hoc modo: si aliqua esset una simplex enunciatio, quæ verbo, aut casu uerbi nõ constaret, maxime esset definitio; sed definitio non est enunciatio nisi addatur uerbum, aut casus uerbi; igitur nulla simplex enunciatio est, quæ nõ constet verbo, aut casu uerbi. Maior probatur: quia definitio, ut patet ex cap 8. lib. 1. Poste. est proprium demonstrationis, ac proinde uidebitur enunciatio; minorem verò probat Arist. hoc modo: significatũ definitionis est unum quippiam, acceptum scilicet per modum unius extremi: at enunciatione simplici significantur multa per modum scil. plurium extremorum, prædicati inquam, & subiecti, quorum aliud de alio dicitur: igitur definitio non est enunciatio simplex, nisi addatur uerbum, aut casus uerbi.

Non enim quia.] Dixerat Arist. definitionem significare unum quippiã, non autem plura, ubi quæstio de unitate definitionis sese tractãda offerebat. Cæterum eam omisit, quoniã ad aliam pertinet facultatem, scilicet ad 7. & 8. Metaph. Obiter tamen confutat rationem

nem quorundam, dicentium, definitionis significatum esse unum, quia partes definitionis nulla interiecta mora proferuntur, nec enim ratio huius est hæc: ratio tamē est, quia definitio constat genere & differentia, quæ se habent, ut materia & forma, ex quibus necessariò efficitur una quędam natura per se, ut Arist. 2. de anim. affirmat.

Est autem enunciatiua] Hoc loco Arist. enūciationem latissimè sumptam diuidit in enunciationem unā & enunciationem plures, quæ diuisio est æquiuoci à casu, quia enunciatio plures nō est uerè enūciatio, sed enunciationes. Vtrumque autem membrum diuidens declarat per eas partes subiectas, quas amplectitur, & quia enunciatio una sub se continet enunciationem simplicem, & coniunctam, dicit enunciationem unam duobus modis dici unam, aut quia dicit unum de uno, aut quia coniunctione est una, quibus uerbis cōprehēdit omnes enunciationes simplices, in quibus unum de uno prędicatur, & omnes hypotheticas, siue coniūctas, quę sunt coniunctione unæ. Censetur autem hoc loco unum, quod aut est unum per se, ut homo animal rationale, aut per accidens, ut homo albus, aut unum coniunctione aliqua, ut risibilis & flebilis. Itemque enunciatio plures eam amplectitur, quæ est plures, ratione alicuius extremi, & eam ratione coniunctionis, dicit enunciationem plures duobus modis esse plures, altero quia significat plura, & non unum quod sit, cum prędicatum aut subiectum, aut utrumq; est ęquiuocū, aut certè constat duab. propositionibus, ut gallus est interfectus, homo est risibilis flebilis; altero modo, quia significat ea quæ carent coniunctionione .i. quia cōstat ex plurib. enunciationib. simplicibus nulla coniunctione cohærentib. ut Socrates disputat, Socrates non disputat. Enūciatio, quę priori modo est plures, contraria est enunciationi simplici, in qua unum de uno prædicatur; quæ uero est plures posteriori modo, contraria est enunciationi coniunctę.

Nomen igitur] Confert hoc loco nomē et uerbū cū enūciatione, ait q; eo differre nomē & uerba ab enunciationib. quod sint tantum enunciationes, hoc est, significēt quidē rē aliquā, nō tamē enuncient, siue quis ea proferat rogatus, siue sua sponte, nemine scil. rogante. Vnde colliges nullū nomē aut uerbū p se sumptū esse enūciationē. Quāuis. n. uerba 1. & 2. personæ, imò etiam cæteræ uoces, cū ad interrogationē respondentur, uideātur significare uerū aut falsum, nō significāt tamē, nisi rōne aliarū dictionum, quę subintelligūtur; ut si quis rogatus, disputet ne Socrates, rñdeat, disputat: ubi uerbū illud *disputat* non significat uerū aut falsū, sed ppea dr̄ significare, quod ex ui interrogationis pcedētis subintelligit᷑ nomē Socratis, ac si rñsū fuisset, Socrates disputat.

Harum autem] Antequā definiat affirmationem & negationem, quæ sunt species enunciationis simplicis, affert rursus diuisionem enūciationis vnius in enūciationem simplicem, quæ dicit aliquid de aliquo, aut aliquid ab alio remouet, id est, in qua unum affirmatur aut negatur de uno; & in enunciationem coniunctam, quæ ex pluribus simplicibus, coniunctione aliqua copulatis constat, qualis est, si dies est, lux est; in quarum numero & illæ ponendæ sunt, quæ constant ex nominibus; quę facile ad simplices reuocari possunt, ut si dies esset, lux esset. Huiusmodi enim enunciationes coniunctę si non actu, saltem potestate ac uirtute ex simplicibus cōponūtur. Deinde enūciationē simplicē diuidit in affirmationē, & negationem. Affirmatio est enūciatio alicuius de aliquo, id est in qua unū tribuitur alteri; negatio uerò est enūciatio, in qua aliquid ab alio remouetur.

Quoniam autem fieri] Hactenus egit Aristoteles de his omnibus quæ in præfatione proposuerat; acturus uerò deinceps de oppositione complexa, quæ inter enunciatione cernitur, deq; partibus subiectis ipsius, differit in extrema

trema parte huius cap. de contradictoria oppositione, quæ inter partes subiectas oppositionis potissima est: cuius rei causa hanc proponit regulam: Omni affirmationi opposita est negatio aliqua: & omni negationi affirmatio, quã ita probat; fieri potest, ut omne, quod affirmatur, negetur, & omne quod negetur, affirmetur; igitur omni affirmationi opposita est negatio aliqua & omni negationi affirmatio. Consequentia patet, antecedens probatur hoc modo; fieri potest ut id, quod est, enuncietur non esse, & id, quod non est, enũcietur esse, & id, quod est, esse, & id quod non est, non esse; igitur fieri potest, ut omne, quod affirmatur, negetur, & omne quod negatur, affirmetur. Vnde colligitur omnem simplicem enunciationem posse alicui alteri opponi aliquo oppositionis genere. Illud tñ verum est, non omnem enunciationem simplicem habere aliquam sibi oppositam contrariè aut subcontrariè, quoniam nulla particularis habet contrariam, nec ulla vniuersalis subcontrariã, sed tamen quamcũque habere aliquam sibi oppositam contradictoriè, vt ex sequentibus patebit. Vnde efficitur, vt inter hæc tria oppositionum genera, sola contradictoria sit passio enunciationis simplicis, oppositio autem in communi, quia cõuenit etiam omnibus enunciationib. simplicibus ratione oppositionis contradictoriæ, in qua essentialiter includitur, sit quidem passio enunciationis simplicis, cæterum fluat contrario ex natura ipsius.

Atque hoc sit contradictio] Sũt qui uelint hoc loco definiri ab Arist. oppositionem conuenientem tribus illis generibus, de quibus modo diximus, sumitq; nomen contradictionis latè, vt comprehẽdat omnem oppositionem, in qua sententia fuit Alb. Magn. & pleriq; alij ex recentioribus, sed magis placet sententia Boëti & aliorũ, qui dicũt, solam contradictionem propriè sumptam hoc loco definiri, præsertim, quia nomen contradictionis nunquam solet usurpari, vt contrariam & subcontrariam oppositionem comprehendat. Accedit etiam quod Aristot. statim post traditam definitionẽ eas particulas adhibeat, quibus solam contradictionem 1. Elench. lib. c. 8. apertè explicauerat; Vult ergo contradictionem esse affirmationem, & negationem maximè oppositas, per quas excluduntur tum contrariæ, cũm subcontrariæ oppositiones. Contrariæ enim & subcontrariæ oppositiones nõ sunt maximè oppositæ, cũ illis non repugnet, vt sint simul falsæ his uerò nõ repugnet, ut sint simul veræ. Aduertẽdum est tamen definitum huius definitionis tum abstractè, tum concrete sumi posse; si accipiatur abstractè, significabit habitudinẽ, relationemuè contradicentium enunciationũ, & sic sensus definitionis erit. Contradictio est habitudo, qua affirmatio simplex negationi simplici opponitur. Si verò concretè, tunc contradictio idem erit, quod cõtradictoriè opposita, quo modo nomen contradictionis sæpè ab Arist. vsurpatur. Census autem definitionis erit, contradictoriæ sunt affirmatio & negatio maximè opposita.

Opponi autem eam dico] Explicat Arist. quo modo acceperit uerbum illud *opposita*, in definitione contradictionis, docetque ita esse accipiẽdum, vt ea enunciatio dicatur hoc loco opponi alteri, quæ est eiusdem prædicati & subiecti, secundum eãdem omnino uocem. Vnde hæ enunciationes, Socrates disputat, Plato nõ disputat, non sunt oppositę, & hæc vestis est attrita, indumentum non est attritum, quia in illis hæc conditio desideratur. Addit nõ equiuocè, vt intelligamus subiectum, & prædicatum, non solum quo ad uocem debere esse eadem, verum etiam, quo ad significationem, propterea non sunt oppositæ enunciationes hæ, Cato interfecit se; Cato non interfecit se, accepto vocabulo Catonis, in altera pro Vticensi, in altera pro Censorio. Docet præterea, addendas esse quatuor illas particulas, quas in 1. lib. Elech. c. 4.

ad

ad vitandas Sophistarum calumnias posuimus. Particulæ sunt, *ad idem, secundum idem, similiter. & in eodem tempore*: *Ad idem* significat subiectum, & prædicatum debere sumi comparatione eiusdem, hinc fit, ut non sint contradictoriæ huiusmodi enunciationes, Plato est præceptor, Plato non est præceptor; si Plato in priori conferatur cum Aristotele, in posteriori cum Socrate. *Secundum idem*, idest, secundum eandem partem. Vnde non sunt contradictoriæ hæ enunciationes, hic Aethiops habet albedinem, hic Aethyops non habet albedinem; si in priori intelligas Aethyopem habere albedinem in dentibus, in posteriori, non habere albedinem in facie. Tertia particula est, *similiter*, idest, eodem prorsus modo, defectu cuius conditionis hæ nō sunt cōtradictoriæ Socrates currit, si intelligas lenter, Socrates non currit, si intelligas, uelociter. Quarta particula est *eodem tempore*, ad quā reduci potest quinta, *eodem loco*, defectu harum conditionum hæ non opponuntur contradictoriè; Socrates uigilat, si intelligas interdiu, Socrates non uigilat, si intelligas noctu: hac hora pluit, si intelligas in Gallia, hac hora non pluit, si intelligas in Lusitania. Hæ uerò omnes particulæ eò tendunt, ut Aristot. doceat, se accepisse uocabulum, *opposita*, pro maximè oppositis.

Diuidaturnè uox significatiua ex instituto diuisione generis in nomen & uerbum & orationem?

QVAESTIO PRIMA.

IN hac quæstione primò est aduertendum, dubitationem non excitari, de uoce significatiua ex instituto: si accipiatur, pro quodam coniunctio ex uoce, quæ ens quoddam reale est & significatione, quæ, ut supra diximus, est relatio nominis. Perspicuum est enim eam esse compositum per accidens, nec posse diuidi in nomen, uerbum & orationem diuisione generis; sed excitari de uoce significatiuæ ex instituto, si accipiatur loco unius uocis simplicis, quæ formaliter significet relationē significantis ex instituto, & connotet uocem, in qua fundatur. Secundo loco aduertendum est, nomen uerbū & cæteras uoces simplices eo differre ab oratione quod illarū significatio non conflectur ex aliquarum partium significatione, sed omnino simplex sit: at uero orationis significatio ex suarum partiū significatione conficiatur, ita ut earum partiū significationes formaliter excludat, uerbi gratia: significatio huius orationis: *homo est albus*, coniuncta ex significatione huius uocis, *homo*, & alterius uocis, *albus*, quod sanè satis affirmatur ex definitione orationis: ubi Arist. docet: partes orationis separatim significare in ipso toto, quasi totius orationis significatio, ex partium significationib. conficiatur. Quod etiā ex eo confirmatur: quia si cuiuslibet partis earum, quæ in oratione sumuntur, significatio mutetur: nemo dubitat totius orationis significationem mutari.

Quod si quis obijciat: orationē posse confici ex dictionibus non significatiuis, ut si dicas, *blictri* est *blictri*; dicendum est, uoces non esse partes enunciationis, sed ratione aliarum dictionum, quę in prolata oratione subintelliguntur. Cum enim dicimus, *blictri* est *blictri* tàm in subiecto, quàm in prædicato, intelligitur aliqua alia particula, ut hęc uox, hęc dictio, ratione cuius uox non significatiua uidetur assumi in oratione, ut patet ex 1. lib. instit. Dialect. cap. 16. Quod pari ratione dicendum est in cęteris orationibus; in quibus uox aliqua materialiter, idest, pro se ipsa accipitur. Quod si mauis eas uoces secundum se esse partes orationis, dicēdum est, tunc temporis orationis significationem conflari, partim ex significatione copulę partim ex significatione materialis subiecti & prædicati, dicique orationem significatiuam ex instituto

saltem ratione alicuius partis: nec enim potest esse oratio, quæ saltem aliqua parte ex instituto significante non constet, sed prior solutio magis placet.

Aduertendum est tamen: orationem præter partium significationem dicere ordinem quendam ipsarum partium inter se: quo mutato, quãuis singularum partium significatio eadem maneat: totius tamen orationis significatio mutatur: atque adeo ipsa oratio alia esse censetur. Nemo enim negat: aliam esse hanc enunciationem, homo est animal, aliam uerò hanc; animal est homo; cum tamen partium significationes sint eædem, & præter ordinem nihil mutetur. Porro hic ordo non tam ex ipsarum partium situ sumitur, quam ex conceptione intellectus. Fit enim interdum, ut manente eodem situ, quo ad voces aut scripta, tamen propter diuersum concipiendi ordinem alia, & alia oratio censeatur. Alia enim est hæc enunciatio, homo albus est, vt respondet enunciationi mentali, qua albus, sumitur ut pars subiecti; alia uerò, ut respondet enunciationi, qua albus sumitur vt prædicatum, quamuis in voce aut scripto idem semper seruatur situs. Potest etiam interdum mutari situs in voce aut scripto, & oratio erit eadem, si tamen non mutetur ordo in cõceptione, cui oratio aut scriptum respondet, vt in proposito exemplum, si albus, semper sumatur pro prædicato, eadem est oratio, homo est albus, & homo albus est, quamuis situs in uoce aut scripto sit diuersus. Hoc est quod vulgo dicitur ut Dialectici, & Arist. 1. c. lib. 2. affirmat nomina & uerba transposita idem significare, quo. s. non mutatur ordo conceptionis: non tamen est negãdũ, ipsum etiam situm partium non ita esse liberum, ut iã magna ex parte non sit definitus, & certus ex hominũ constitutione & cõmuni consuetudine loquendi, ac ferè iuxta regulas, quas Grammatici ex vulgaris sermonis usu collegerunt in singulis idiomatis; verũ is non tam astrictus, & angustus est, ut eo seruato non adhuc in plurimis liberum sit cuiq;, hoc, aut, illo modo partes concipere; & sensum totius orationis, atque adeo ipsam orationẽ mutare. Ex his patet, orationem etiã formaliter sumptam, cum ipsius significatio nihil aliud contineat, quam plurium partium significationes inter se ordine quodam coniunctas, nõ tam esse vnum per se, quam vnum per aggregationem & ordinem, seu unum aggregatum ex pluribus ordinatis.

Ex dictis facilè est ad propositã quæstionem respondere. Dicẽdum est enim uocem significatiuam ex instituto non diuidi in nomen & uerbum & orationem, diuisione generis, quæ conditio ex eo patet, quia quod est unum per se in aliqua natura, non potest in eadem vni uocè conuenire, cum eo, quod in illa natura non est simpliciter, ac per se unum, sed tantum secundum quid; sed nomen & uerbum sunt unum per se significatiuè ex instituto, oratio uerò est vnũ per aggregationẽ; igitur non possunt in eodem uniuocè conuenire. Quod si quis petat, quomodo sit constituenda diuisio adæquata uocis significatiuæ ex instituto, aut potius significatiui ex instituto connotando vocem; Dicendum est, significatiuum ex instituto si tam latè accipiatur, ut omnia comprehendat, posse diuidi, diuisione analogi in anlaogata, in significatiuum omnino unum, & significatiuum unum secundum quid, scilicet unum ordine quod partium significantium. Hoc posterius membrum conuertitur cum oratione, diuiditurque ijsdem diuisionibus, quibus oratio diuiditur in orationem scilicet perfectam & imperfectam. Perfecta uerò in enunciationem imperatiuam, optatiuam, & enunciatiuam &c. rursus enunciatiuam in affirmationem & negationem, quæ omnia, quamuis nec ueræ species sint, nec uera genera, cum omnia sint aggregatione & ordine partium conflata, solent tamen genera: & species appellari propter similitudinem, quam habent cum ueris generibus, ac speciebus: quemadmodum

domum

domū dicimus esse speciē ædificij & exercitum esse genus ad uarias species in se contentas, quæ iuxta diuersos ordines componendi milites distinguuntur. Significatiuum uerò ex instituto, quod est omnibus unum, diuiditur diuisione generis in significatiuum ex instituto sine tempore, & in significatiuum ex instituto cum tempore. Priori membro continetur nomen ab Aristo. definitum & casus nominum & nomina etiam infinita, aduerbia & quæcunque significant sine tempore. Posteriori uerò membro continentur oīa, quæ cū tempore significant; utrū autem significatiuum sine tempore, & significatiuum cum tempore genera sint, an potius infimæ species, parum interest.

Sitnè recta tradita Enunciationis Definitio?

QVAESTIO SECVNDA.

NON uidetur rectè tradita Enunciationis definitio, nec enim omnibus, nec solis enunciationibus accommodari uidetur. Quod non omnibus conueniat suadetur inprimis: quoniam si hęc uox, *homo*, imponeretur ad significandum totum hoc, *homo est animal rationale*, esset enunciatio, cum significaret uerum aut falsum? & tamen non esset oratio: Ergo definitio enunciationis non omnibus conuenit. Aliter probatur: quia partes huius uocis nihil significarent separatim, ut nunc etiam nihil significant. Pręterea hęc oratio, *hac propositio est falsa*, pronomine illo, *hæc*, demonstrante eandem enunciationem, in qua ipsa ponitur, est enunciatio: & tamen neque significat uerum, nec falsum; Ergo definitio tradita non conuenit omnibus Minor probatur. Nam si dixeris, eam esse falsam, cum significet se esse falsam, ita se res habebit, ut ipsa significat, ac proinde erit uera & non falsa: Quod si ueram dixeris: ergo ita se res habet à parte rei, ut ipsa significat; sed ipsa significat esse falsam; Ergo est falsa & non uera. Eadem obiectio fieri potest in hac oratione, *ego mentior*, seu quod idem est, *ego nunc dico falsum* demonstrando per uerbum DICO, hanc ipsam orationem, quam profero. Nam si dicas, me falsum dicere, cum ego significem me dicere falsum, dicam uerum & non falsum, quia ita dico, ut est: si autem dicas, me dicere uerum, ita se habebit res, ut ego dico: quare cum dicam, me dicere falsum, falsum dicam & non uerum. Postremo hęc oratio, Socrates disputabit cras, est enūciatio, & tamen non significat uerum aut falsum cum sit de futuro contingenti, quod in utramque partem euenire potest; Ergo definitio tradita non conuenit omnibus enūciationibus. Quod uerò nec solis accommodetur, confirmatur hoc modo: Nam hoc complexū uerum aut falsum, est oratio significās uerum aut falsum, & tamen non est enunciatio, cum non constat uerbo; igitur non solis enunciationibus conuenit tradita definitio.

Secundò, hęc oratio Socratem currere, significat Socratem currere, sed Socratem currere est uerū, aut falsum: Ergo hęc oratio Socratem currere significat uerum aut falsum, cum tamen non sit enunciatio; sed oratio imperfecta: ergo institutum. Tertiò hęc oratio Socrates est prudens & doctus, est oratio significans uerum aut falsum, ut patet, & tamen non est enunciatio una, quę sola ab Arist. definitur; Ergo definitio tradita non solis accommodatur enūciationib. Minor probatur. Nā nec est una simplex, dicens. s. unum de uno nec coniuncta, quippe cum ex simplicibus enunciationibus non cōponatur.

Dicendum est tamen, definitionem enunciationis rectè traditam esse: cum omnis oratio sit instrumentum intellectus, quo scilicet sua explicat cogitata; instrumentum autem per proprium officium accommodatissime definiatur enunciatio, quę oratio quędam est, per proprium officium, quod est signifi-

care verum aut falsum, accõmodatissimè definietur. Ponitur ergo loco generis. Oratio scilicet, vocalis (definitur.n. enunciatio uocalis) per quam particulam excluduntur nomina & verba, denique oẽs voces simplices, conceptus omnes & scripta, itemq; enũciationes simplices, quoniam enunciationes plures, non sunt oratio una. Loco differentię ponitur, *significare uerum aut falsum*, per quam particulã reijcitur quæcunque oratio, non enunciatiua: quare ad primam obiectionem dicendum est, facta illa hypothesi vocem *homo*, non esse enunciationem ab Aristotele definitam. Definit enim Arist. in his lib. solũ uoces, quibus homines communiter uti solent ad hoc, aut ad illud significãdum; non solemus autem unica uoce simplici ex ui ipsius uerum aut falsum significare. Quod si voluisset etiam definire uoces, quæ fingi possent ad hoc, aut ad illud significandum, aliter fortasse definitiones tradidisset.

Ad secundum dicendum est pronomen hæc, ex cõmuni usurpatione nunquam demonstrare eam enunciationẽ, in qua ponitur, sed aliam quandã pro qua accipitur. Cum enim ab alio enunciatio profertur, quærere solemus, de quanã propositione ille loquatur, quapropter si pro alia quadam enunciatione accipiatur, verbi gratia, pro hac, Socrates non est animal, dicetur esse vera; sin uerò pro hac accipiatur, Socrates est animal, dicetur esse falsa. Itaque si huiusmodi propositiones in eo sensu accipiantur, quo communiter usurpari solent, verum aut falsum significare dicentur, ut cæteræ.

Sed si quis uelit uocabulis abuti: & uerò sensu enunciationũ, & pronomine ille, hæc, ipsam orationẽ, cui adiungitur demonstrare: Ad hoc, sunt qui dicant eas orationes esse falsificãtes: neque in definitione enunciationis ab Arist. tradita cõprehendi: quoniã ex earũ ueritate, falsitas ipsarum colligitur, & ex falsitate veritas. Potius tamẽ dicendum uidetur: eas non esse falsificantes, nec ex ueritate falsitatem colligi, aut è cõtra: sed eas esse tantum veras aut falsas. Pro cuius intelligentia aduertendũ est: orationem, cui aliquod pronomen, aut uox demõstrans adiungitur, nec verã esse, nec falsam, si particula demonstrans, nihil demonstrare ponatur: quoniã hoc pacto nullum habebit sensum perfectum, qualis ad ueram aut falsam orationẽ requiritur, ut si dicas, hic homo habet duo capita; nullam rem demonstrando, pro quo pronomen, hic, accipiatur, nec ueram nec falsam orationem efficies. Quod si aliquis homo eo pronomine demonstretur: tum pro ueritate aut falsitate rei demonstratæ ueram aut falsam orationem efficies. Pari ratione, hæc oratio, *Hæc propositio est falsa*, si absolutè sumatur, ita vt pronomen hæc, nihil demonstret, nec vera est, nec falsa. Quod si aliquid demonstret, pro ueritate aut falsitate rei, quæ ostenditur, dicetur uera aut falsa. Nam si demonstret rem falsam, erit uera, si autem ueram ostendat, aut rem neque ueram, neque falsam, erit falsa, cum significet rem illam esse falsam.

Ad argumentum igitur dicendũ est; illam orationem, *hæc propositio est falsa*, esse falsam: si pronomen demõstret totam orationem, cui adiungitur: quoniã significat ipsam orationem, ut tali pronomine demonstratur, & absolutè acceptam, esse falsam: quod quidem est falsum, cum illa demonstratur & ut absolutè sumitur, nec vera est, nec falsa: quandoquidem, & sub hac ratione, illo pronomine, hæc, nihil demõstratur. Eodem modo respondendum est, ad alteram orationẽ, quam adduximus scilicet, *ego nunc dico falsum*. Si enim uerbũ, *dico*, demonstret aliam quandam orationem diuersam ab ea, cui ipsum adiungitur: dicetur illa oratio uera aut falsa, iuxta ueritatem aut falsitatem orationis demonstratæ. Si verò eandem orationem, cui adiungitur, ostendat: dicatur illa oratio falsa: non quod rem falsam significet: sed quod illa oratio, ut significat & demonstrat seipsam, ostendit

stendit seipsam, ut significatam: quæ quidem sub ea ratione, nec falsa est, nec uera.

Ad tertium dicendum est, eam enunciationem esse, non quidem determinatè, sed indeterminatè, seu confusè ueram, aut falsam, quod satis est vt cópre hendatur in hac definitione. Pro cuius intelligentia aduerte particulam, aut, positam in definitione enunciationis non accipi disiunctiuè, sed disiunctim. Nam si acciperetur disiunctiuè, definitio non posset uniuersaliter prædicari de definito; esset enim sensus, aut omnis enunciatio esset uera, aut omnis enunciatio esset falsa, quod tamen non uerè dixeris: accipietur ergo disiúctim eritq; definitionis sensus, omné enunciationem significare aut uerũ aut falsum. Vnde non ualet hæc consequentia, hæc enunciatio est uera, hæc non est falsa; igitur non est vera aut falsa; non valet, nõ est necesse mori in hoc anno, nec est necesse mori in illo, & sic de cęteris: Ergo non esse necesse mori in hoc, aut illo anno, & sic de cæteris.

Ad primã reliquarum obiectionem dicẽdum est, complexum illud, nempe uerum aut falsum esse orationem, significareque uerum aut falsum, hoc est, veritatem ipsam aut falsitatem in cócreto, quod alij uocant, significare uerum aut falsum in actu signato, quo modo enunciatio non dicitur significare uerũ aut falsum, quia significat id, cui accidentaliter conuenit, esse uerũ aut falsum, quod alij uocant significare verum aut falsum in actu exercito, hoc est, quatenus rebus applicatur, quomodo complexum illud non significat uerum aut falsum, & propterea non est enunciatio.

Ad secundum dicendum est, Socratem currere non esse verũ aut falsum, quatenus significatur hac oratione Socratem currere, sed quatenus significatur hac oratione, Socrates currit. Ad postremam dicendum est, eam orationem esse simplicem enunciationem, si particula hæc accipiatur copulatiuè, hoc est, ut coniungit partes unius prædicati; sic enim significat unum de vno. Quod si particula accipiatur copulatiuè, ut scilicet coniungit diuersas enũciationes, quasi sensus sit huiusmodi, Socrates est prudens, & Socrates est doctus, erit coniuncta propositio, conflata ex uocibus simplicibus.

CAPVT QVINTVM DE SVBIECTIS & prædicatis enunciationum.

CVm autem rerum aliæ sint uniuersales, aliæ particulares (atque uniuersale dico, quod de pluribus aptum est prædicari, quale est homo: singulare autem id, quod illam legem subire nequit, quale est Callias) fit, necesse interdum uniuersalium, interdum singularium cuidam aliquid inesse, vel non inesse enunciare: si quispiam uniuersaliter quidem de uniuersalibus enunciat, competere inquam aut non competere quippiam, erunt enunciationes istæ contraria. Atque de vniuersalibus, vniuersaliter enunciare quempiam dico hoc modo, vt omnis homo est albus, nullus homo est albus. Quando autem in uniuersalibus non uniuersaliter, non sunt contraria: quæ autem significantur, possunt esse contraria. Dico autem non vniuersaliter enunciare in his, quæ sunt vniuersalia, hoc modo: Homo albus est, homo albus non est; homo quidem est vniuersale, at ille non vtitur vt vniuersali ipsa enunciatione. Hæc enim vox, omnis, non significat ipsum vniuersale, sed vniuersalis prædicationis est nota. Ei verò, quod vniuersaliter prædicatur, si uniuersalis prædicationis addideris notam, enunciationem non efficies veram; nulla enim erit affirmatio vera, in qua prædicationis nota vniuersalis ei adiungitur, quod vniuersaliter prædicatur, ut omnis homo est omne animal. Affirmationem igitur & negationem opponi contradictoriè

quidem dico, cum uniuersaliter altera significat de eodem, ut omnis homo albus est: Non omnis homo albus est: Nullus homo albus est, quidam homo albus est, Contrariè verò, cum uniuersaliter utraque significat de eodem, ut omnis homo albus est: Nullus homo albus est.

Omnis homo albus est.	*Contrariè.*	Nullus homo albus est.
	Contra dictoriè. Contra dictoriè.	
Aliquis homo albus est.	*Subcontrariè.*	Non omnis homo albus est.

EGit Arist. in fine superioris c. de oppositione contradictoria, nunc cętera etiam genera explicare instituit: sed quoniam oppositio aliter cernitur in enúciationib. de subiecto uniuersali, aliter in iјs, quæ constant subiecto singulari, diuidit initio huius c. enunciationem in eam, quæ constat subiecto vniuersali, & eam, quæ constat subiecto singulari, quam diuisionem colligit ex diuisione rerum, in uniuersales & singulares: quo loco obiter definit, quid sit vniuersale, quid singulare, sed ea de re multa dicta sunt apud Porphyrium. Illud aduertendum est; res diuidi in uniuersales & singulares: non secundum esse, quod habent à parte rei (sic enim omnes sunt singulares, aut per se aut per accidens.) Sed secundum id quod habent cum apprehenduntur ab intellectu: aut secundum quid significãtur per uoces: quomodo aliæ uniuersales sunt, aliæ singulares. Quædam enim concipiuntur conceptu uniuersali, repræsentate scilicet rem sine differentijs indiuiduantibus: aliæ concipiuntur cóceptu singulari, in quo scilicet ipsę indiuiduãtes differentiæ repræsentantur; & pari ratione, quædam significantur uoce vniuersali, vt, homo: quædam uoce singulari, ut Socrates. Est autem hæc diuisio subiecti in accidentia.

Si quispiam] Ex diuersitate subiectorum colligit diuersa oppositionum genera, quo loco recole ea, quæ libro 3. institutio. Dialect. tertia, quarta, & quinta, itemq; sesto, & septimo, & explicata sunt. Ait igitur eas enunciationes opponi cótrariè, in quib. idem affirmatur & negatur de eodẽ subiecto uniuersali, vniuersaliter accepto, siue affecto signo uniuersali, ut si dicas; Omnis homo est candidus. Nullus homo est candidus.

Quando autem] Tradit hoc loco qntum oppositionis genus, docens eas enunciationes oppositas, quarũ utrumque subiectum est uniuersale non uniuersaliter acceptũ, non esse contrarias, appellantur tamen subcontrariæ, si subiecta sint particulariter affecta, hoc est, affecta signo aliquo particulari, ut quidam hõ est iustus, quidã hõ non est iustus. Vocantur autẽ subcõtrarię, quoniã sub contrarijs collocantur, ut hęc, quidã homo est iustus, sub hac omnis homo est iustus: Hęc uerò, quidam homo nõ est iustus, sub hac, nullus homo est iustus. Quod si subiecta enunciationum accipiantur indefinitè, id est, sine aliquo signo, uocantur contradicentes ab Arist. ca. sequenti. Sed intellige esse contradicentes indefinitas, quarũ non est opus alteram veram esse, & alteram falsam. Recentiores tamen etiã has uocant subcontrarias, quoniam eandem seruant legem cum subcontrarijs, quo ad ueritatem aut falsitatem. Cæterum Ari-

Aristoteles hoc loco potissimum videtur loqui de infinitis.

Quæ autem significantur] Docet Aristot. hoc loco, etsi enunciationes indefinitæ non sint contrariæ, earum tamen significata posse esse cōtraria, quoniam, ut exponunt Alexander & alij, enunciationes indefinitæ in materia necessaria, modo subiectum nō latius pateat, quam prædicatum, & in materia impossibili, idem valent atque contrarię, non quidem in modo significandi, sed in veritate & falsitate. Vnde quod attinet ad veritatem & falsitatē, idem est dicere, hominem esse animal, atq; omnem hominem esse animal. Dixi in materia necessaria, modo subiectū non latius pateat quam prædicatum, quoniam si subiectum latius pateat, nō idem valebit indefinita, in materia necessaria, quod uniuersalis, ut hæc, animal est homo, nō idem valet, quod hæc, omne animal est homo.

Omnis non significat.] Reddit rationem, cur enunciationes indefinitæ nō sint uniuersales, quoniam etsi constent subiecto uniuersali, non constant subiecto, affecto signo uniuersali. Nam quamuis signa uniuersalia non significent res uniuersales, tamen sunt notæ uniuersalis prædicationis, hoc est, denotant prædicatum conuenire naturaliter omnibus singularibus contentis sub subiecto, cui opponuntur.

Ei uerò.] Tradit obiter documētum quoddam, nempe si prædicato enunciationis uniuersalis affirmatiuæ, addatur signum uniuersale, non posse fieri veram enunciationem, vt si dicas: omnis homo est animal; omnis homo est omne risibile. Dixi enunciationis uniuersalis affirmatiuę, quoniam si prædicato vniuersalis negatiuæ addiderit quispiā signum uniuersale, poterit efficere enūciationem ueram, vt si dicat: nullus homo est animal. Intelligendum est etiam hoc, quando prædicatum enunciationis, non conuenit uni tantum, alioquin poterit esse uera, ut si dicas: omnis De⁹ est omnis creator, ubi prædicatum uni soli conuenit. Illud tamen aduerte, nulla signa accommodate ad naturam ipsorum adiungi cum prędicato; Nam ut affirmatio & negatio, in quibus qualitas enunciationū posita est, pertinent ad prædicatum, quod est, veluti forma enunciationis; sic etiam uniuersalitas & particularitas, in quibus qualitas enunciationum cernitur ad subiectum, quod est veluti materia enunciationis, aptissimè referuntur.

Affirmationem igitur] Tertio loco docet oppositas enūciationes, quarū altera est uniuersalis, altera particularis, esse cōtradicētes, ut oīs homo est albus; quidā homo non est albus: Nullus hō est albus: quidā homo est albus. Deinde repetit id, ꝙ dixit de cōtrarijs, nulla facta mentione subcōtrariorū, qm̄ putat eas, non esse propriè oppositas, qđ altera non propriè negat, quod altera affirmat. Præterea, quoniam non repugnant in ueritate, in quo cernitur uera, ac propria oppositio, quo fit, ut Aristo. 2. lib. priorum cap. 15. meritò dicat, sub contrarias enunciationes non esse reuera oppositas, sed uoce duntaxat.

Quid oppositio in communi, & de singulis oppositionum generibus.

QVAESTIO VNICA.

QVanquā omnib. oppositionū generibus explicatis, non erat difficile intelligere, quid esset oppositio in cōmuni, ac propterea ipsius definitio omissa sit hoc loco ab Arist. videndum est tñ breuiter, quo pacto ea definiri possit. Recētiores igitur putāt, oppositionē propositionū ita definiendū esse. *Oppositio est repugnantia duarū propositionum*, vtroq; termino participantiū, aut in quantitate tantum, aut in qualitate tantum, aut in quantitate & qualitate simul. Dicunt in quantitate tantū propter eas oppositiones, quas uocant subalternas, quæ cum constent eisdem extremis, & eadem qualitate, altera tamē est vniuersalis, & altera particularis, cuius-

cuiusmodi sunt hæ; omnis homo est iustus, aliquis homo est iustus: nullus homo est iustus; aliquis homo non est iustus. Dicunt *in qualitate tantum* propter contrarias & subcontrarias; quæ cum in quantitate conueniant, quia aut ambæ sunt uniuersales, aut ambæ particulares, in qualitate tamen differunt, quia altera est affirmatiua, altera negatiua. Addunt autem *in quantitate, & qualitate simul* propter contradictorias, quarum altera est uniuersalis, altera particularis, altera affirmatiua, altera negatiua.

Sed quoniam subalternę propositiones non debent inter oppositas numerari, quia nec in ueritate pugnant, nec ĩ falsitate, imo uerò ex ueritate uniuersalis, quā uocāt subalternantē, infertur ueritas particularis, quā uocant subalternatū, & contra ex falsitate huius falsitas illius, melius definietur oppositio hoc modo. *Oppositio est duarum enunciationum vtroque termino participantium repugnantia secundum affirmationem & negationem.* Pro genere ponitur, *repugnantia*; additur *duarum enunciationum*, ad excludendam repugnantiā inter duos terminos. Additur *vtroque termino participantium*, quia debent constare eodem subiecto & prædicato: Addit postremo, *secundum affirmationem, & negationem*, ad excludendas propositiones subalternas, quæ ambæ sunt affirmatiuæ, aut ambo negatiuæ. Diuiditur autem oppositio in tria membra, scilicet in oppositionem contrariam, subcontrariam & contradictoriam oppositionem, quæ diuisio est analogi in analogata. Constat enim rationem oppositionis primam participari ab oppositione contradictoria, quæ enunciationes, quibus conuenit, nec simul ueras, nec simul falsas esse patitur: Deinde ab oppositione contraria, quæ patitur quidem propositiones, quibus inest, esse falsas simul, nō tamen simul ueras: Postrema ab oppositione subcontraria, quę uix oppositionis nomine digna est, quia quamuis propositiones simul falsas esse non patiatur, patitur tamē esse simul ueras. Ad hoc tertium genus pertinet oppositio, quę cernitur inter propositiones indefinitas; eadē n. rō est de indefinitis, ac subcōtrarijs.

Oppositionem contradictoriam definiuit Aristot. in fine capit. superioris, cum dixit, contradictionem esse affirmationem, & negationem maximè oppositas: at ex hoc c. licet hanc contradictionis definitionem colligere: *Contradictio est oppositio inter duas propositiones, quarum altera est vniuersalis, altera particularis.* Cæterum aduerte, priorem illam definitionem latius patere, quā hanc posteriorem. Hæc enim solum complectitur contradictionem, quæ cernitur inter propositiones simplices constantes subiecto uniuersali, siue cōmuni, ut patet; solæ enim illæ propositiones possunt dici uniuersales aut particulares: Illa autem prior comprehendit & contradictionem, quæ cernitur inter propositiones singulares, imo etiam inter propositiones coniunctas, quas Arist. hoc cap. omnino prætermisit. De quibus, vt aliquid dicamus, sciēdum est in primis, propositionibus singularibus, & coniunctis non posse cōuenire oppositionem contrariam, aut subcontrariam, quia tales enunciationes nō sunt vniuersales, nec particulares, quod requiritur ad oppositionem contrariā & subcontrariā. Superest ergo, vt solū eis conueniat oppositio contraria; Conuenient aūt quando cōstiterint eisdē terminis: & una fuerit negatiua, & altera affirmatiua: ut patet in ijsdem propositionibus: Socrates est iustus; Socrates nō est iustus: Si sol lucet dies est, si sol non lucet, dies non est.

Aduertendum est autem enunciationem coniunctam, fieri negatiuam, quādo copula præcipuè negatur: Ea uerò pręcipuè negatur, quę connectit simplices propositiones inter se. Quemadmodum enim negatio copulę uerbalis facit negatiuam simplicem; sic etiam in propositionibus coniunctis negatio copulę illius, quę simplices propositiones

positiones nectit, facit propositionem negatiuam coniunctam: Nòn potest autem id facilius fieri, quam si propositioni coniunctæ affirmatiuæ, negatio præponatur. Ad enunciationes contradictorias constantes subiecto singulari, reducuntur & illæ, quarũ substantiæ, licet sint vniuersalia, sumuntur tamen simpliciter, pro vt loquuntur Dialectici, seu quod idem est, pro natura cõmuni, quasi seiuncta à rebus singularibus, ut si dicas homo est species, homo non est species. Sunt enim similes propositionibus, quia pro uno solo accipiuntur. Atque hæc de oppositione contradictoria.

Quod verò attinet ad oppositionem contrariam & subcontrariam, possunt ipsarum definitiones colligi ex his, quæ Aristo. hoc cap. dixit, in hunc modum. *Oppositio contraria est oppositio, qua enunciationes uniuersales opponuntur*, vt omnis homo est iustus; nullus homo est iustus. *Subcontraria verò oppositio est, qua duæ enunciationes particulares inter se opponuntur*, ut quidam homo est iustus; quidã homo non est iustus. Quod si uelis nomine subcontrariæ oppositionis eam etiam comprehendere, quæ cernitur inter oppositiones indefinitas, dic, *Subcontrariam oppositionem esse, qua duæ oppositiones particulares, aut indefinitæ opponuntur*. Illud solum aduertendum est hoc loco, oppositiones subcontrarias, non esse uerè oppositas, si modo propriè de oppositione loquendum sit, quia quamuis simul falsæ esse non possint, ueræ tamen esse possunt, quod non congruit cum oppositionis ratione, maximè uerò, quia una non propriè negat, quod altera affirmat; qua fortè ratione Aristoteli nihil ferò hoc cap. de oppositione subcontraria dixit, imò verò secundo libro priorum cap. 1. & 5. ait, eas non esse reuera oppositas, sed uoce tantum. Quod si quis uelit enunciationes subalternas definire, (quamuis illæ, ut initio diximus, non sint oppositæ) dicat, *enunciationes esse, quæ iisdem omninò terminis constant, aut ambæ affirmatiuæ, aut ambæ negatiuæ, quarum altera est uniuersalis, altera particularis*, ut omnis homo est iustus; aliquis homo est iustus; nullus homo est iustus; aliquis homo non est iustus: ex quibus uniuersales dicuntur subalternantes, particulares uerò subalternatæ. Ex dictis facilè patet, quod propositiones constantes subiecto communi dicantur contradictoriæ, quæ contrariæ, quæ subcontrariæ, imò & subalternæ; quod etiam clarius in subiecta figura inspici potest. Constituatur enim figura quatuor angulorum, & in primo angulo superiori collocetur uniuersalis affirmatiua; in secundo superiori, uniuersalis negatiua; in primo inferiori ponatur particularis affirmatiua; in secundo inferiori particularis negatiua, ut patet in subiecta forma.

Subalternans

Omnis homo est iustus Contraria *Nullus homo est iustus.*

Subalterna Contra dicentes. Contra dicentes. *Subalterna*

Quidam homo est iustus Sub contrariæ *Quidam homo non est iustus.*

Subalternata.

His

His constitutis cernes duas superiores esse contrarias; duas inferiores, subcontrarias; eas verò, quæ sunt in angulis oppositis per diametrum, opponi contradictoriè; quę verò sunt in angulis superioribus, esse subalternantes earum, quę in angulis inferioribus sibi subiectis collocantur. Dicendum fuerat hoc loco aliquid de oppositione exclusiuarum propositionum, & earum, quę exceptiuæ appellantur, sed de his satis dictum in instit. dialect. lib. 3. cap. 13. & ceteris, quę sequuntur, quare inde eorum explicatio petatur.

CAPVT SEXTVM DE regulis oppositionum.

Vapropter fieri quidem non potest, vt hæ simul sint vera. At fit, vt his opposita uera nonnunquam sint de eodem; ueluti, non omnis homo albus est; & aliquis homo albus est. Contradictiones igitur eæ, quæ uniuersalium uniuersaliter sunt, ita sese habent; ut altera pars earum sit necessariò uera, altera falsa; Eandem conditionem & in singularibus esse constat, ut Socrates est albus, Socrates non est albus. At eæ, quæ uniuersalium, uniuersaliter sunt, non ita se habent, ut semper altera pars ipsarum sit uera, altera falsa. Hæ namque simul sunt uera, homo albus est; homo albus non est: homo pulcher est; homo pulcher non est. Si enim turpis sit homo, pulcher non est; & si quippiam fit: id profectò nondum est. At enim absurdum alicui cuippiam hoc esse uidebitur: propterea, quod hæ; homo albus non est, &, nullus homo albus est, idem significare uidentur. At nec idem sanè significant, nec sunt simul necessario uera. Patet autem & unius affirmationis, unam esse negationem. Idem enim oportet negationem negare, quod affirmauit affirmatio ipsa; & ab eodem, siue singulare sit, siue uniuersale: aut uniuersaliter, aut non uniuersaliter sumptum. Quod si quippiam aliud ab eodem negauerit, aut idem ab alio, non erit hæc illi, sed alia sanè opposita. Huic enim, Socrates est albus, illa aduersatur profectò, Socrates non est albus: ut huic, Omnis homo albus est, illa, non omnis homo albus est; & item huic, aliquis homo albus est, illa, nullus homo albus est; & huic rursus, homo albus est, illa, homo albus non est. Dictum est igitur, unam affirmationem uni contradictoriè opponi negationi: & quæ nam sint illæ, & contrarias alias esse; & quæ sint etiam illæ, & item non omnis contradictionis alteram partem ueram, alteram falsam esse: & cur ita sit, & quando rursus uera est aut falsa.

Constitutis oppositionum generibus, docet nunc quo pacto singula genera pugnent inter se, habita ratione veritatis & falsitatis: Quod ergo attinet ad contrarias, tradit hanc regulam: Contrariæ non possunt esse simul veræ, adde aliquando eas posse esse simul falsas, utrumque in his propositionibus patet, omnis homo est albus, nullus homo est albus. Secundo docet subcōtrarias aliquando posse esse simul veras, adde eas nunquam posse esse simul falsas. Vtrumque probat in ijs propositionibus; aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus. Pro contradictorijs tradit hanc tertiam regulam: Contradictoriæ ita se habent, vt semper altera vera sit, altera falsa, nunquam autem simul veræ aut simul falsæ, siue illæ constant subiecto communi, siue singulari, exempla sunt; omnis homo est albus; aliquis homo non est albus; Socrates est iustus; Socrates non est iustus. Vltimo loco tradit quartam regulam pro indefinitis, quas hoc loco appellat contradicentes impropriè, dicitque eas, ut subcontrarias simul ueras esse posse, adde nō posse esse simul falsas; exemplum est, homo est albus, homo non albus.

Etsi

Etsi quippiam fit.] Ostendit has duas enunciationes, homo est albus, homo nō est albus, posse esse simul veras; quia si aliquo homine existente albo, alius quidam fiat albus, vtraq; erit vera, affirmatiua quidem ratione eius, qui iam albus est, negatiua verò, ratione eius, qui iam albus fit. Nam quod fit tale, nondū est tale; quod quidem intellige in rebus permanentibus, quæ fiunt per motum. Nā res successiuę tunc sunt, quando fiunt, res verò permanentes, quæ non per motum, sed in instanti efficiuntur, similiter fiunt, & facta sunt.

Atenim absurdum.] Excitat obiectionem, aduersus id, quod dixit, eas esse simul veras, homo est albus, non est homo albus. Cum enim hæc posterior idem valeat, atque hæc, nullus homo est albus, quæ non potest esse simul vera, cum illa priori, efficitur, ut duæ illæ non possint esse simul veræ. Huic obiectioni occurrit, dicens, eas duas enunciationes, non est homo albus, & nullus homo est albus, non idem valere, quod intellige, quoad sensum, in quo ipse priorem negatiuam acceperat; nimirum, quasi dixerit, homo non est albus. Nam si negatio intelligatur præfigi initio totius enunciationis, idem profectò vtraque significabit. Cum enim dicimus: non est qui rempublicam defendat, non est qui faciat bonum: intelligimus exemplum propositionum nullum esse.

Patet autem.] Volunt aliqui Arist. hoc loco dicere, unam affirmationem tantum habere, negationem sibi oppositam, in eodē genere oppositionis, hoc est, non habere duas cōtrarias, sed vnā, nec duas contradictorias, quamuis nō sit incommodum, unam affirmationem habere multas negationes, quarū una opponatur contrariè, & altera contradictoriè. Quod etsi uerum sit, tamē Aristot. de solis contradictorijs loquitur, vt patet ex ipso contextu; propterea magis placet expositio D. Tho. & Aegyp. qui dicunt, ne quis fortè existimaret, propterea, quod multa genera oppositionū tradita sint, uni affirmationi posse multas negationes simpliciter opponi, idem Aristot. hoc loco docere, unam affirmationem habere tantum unā negationē simpliciter oppositam, quāuis præter illā possit habere aliā oppositā, secundū quid, quod probat, quia negatio simpliciter opposita illud iam debet negare, quod affirmatio affirmare; sed id uno tātūmodo fieri potest; Ergo vna affirmatio unā tantum habet negationē. Aduerte autem hoc loco Arist. inter contradicentes numerasse propositiones indefinitas, quia, ut ait D. Tho. uoluit eadē subiecta pro eodem indiuiduo sumi, quo pacto sunt cōtradictorię. Qđ si contra documentum illud Aristotel. obijcias, huic affirmationi, omnis homo est albus, opponi cōtradictoriè has tres negationes, nō omnis homo nō est albus, homo est albus; aliquis homo nō est albus: Dicendum est, has tres enunciationes idē ualere, ac propterea reputari pro una tantū negatione; Quæ autem propositiones de inesse idē ualeant, dictum est in instit. Dial. lib. 3. cap. 3.

CAPVT SEPTIMVM
De affirmatione & negatione vna.

EA autem una est affirmatio & item una negatio, quæ unum de uno significat, siue sit, siue non sit uniuersaliter. Vniuersale, ut Omnis homo albus est; Non omnis homo albus est: Homo albus est; Homo albus non est: Nullus homo albus est; Quidam homo albus est; modo album unum significet. Quod si duobus nomen unū est positū, ex quibus unū non constat, non est una affirmatio, nec una negatio;

veluti,

veluti, si quispiam equo aut homini posuerit nomen, tunicam, haec oratio: Tunica est alba, non erit una affirmatio, nec etiam una negatio. Haec enim; homo & equus est albus, ab illa nihil differre videtur; at haec nihil ab hisce differt, Equus est albus, & homo est albus. Quod si haec plura significant, & sunt plures, patet & primam illam aut plura, aut nihil significare; non est enim aliquis homo equus. Quare nec in his affirmationibus, negationibusve, necesse est alteram ueram, alteram falsam esse.

Dixerat uni affirmationi unã tantum negationem simpliciter opponi posse; docet modo quænam affirmatio aut negatio sit una, dicitque eam esse unam, in qua unum aliquid affirmatur aut negatur de vno, ut: Omnis homo est albus; aliquis homo non est albus: quas docet esse unas, si modo albi uocabulum unum idemque declaret: Quoniam si nomen, inquit, unum imponatur ad significandas duas res, ex quibus non efficiatur una enunciatio, cuius illud nomen erit subiectum aut prædicatum nõ erit una. Vt si hæc vox, *tunica*, imponatur ad significandum hominem & equum, hæc enunciatio, tunica est alba, non erit Vna. Cum enim ex homine & equo non efficiatur res una, idem significabit illa enunciatio atque hæ duæ: Homo est albus, equus est albus. In fine docet in contradicentibus, quæ multa significant, non necessario alteram partem esse veram, alteram falsam, quod in superiori capite dictum fuerat de indefinitis: hæ enim: omnis canis latrat, aliquis canis non latrat, ambæ sunt ueræ, si in prima accipiatur uocabulum pro cane terrestri, in secunda uero pro marino.

Vtrum veræ sint Regulæ Enunciationum oppositarum?

QVAESTIO VNICA.

Aduersus regulas enũciationum oppositarum ab Aristotel. traditas sic licet argumentari. Hæ enunciationes sunt contrariæ; cuiuscunque hominis altera manus est dextra, cuiuscũque hominis altera manus non est dextera; & tamen sunt simul ueræ; igitur contrariæ possunt esse simul ueræ. Præterea hæ sunt subcontrariæ: Quidam homo est albus: quidam homo non est albus, & tamen sunt ambæ simul falsæ; igitur subcontrariæ possunt esse simul falsæ. Minor probatur accepto subiecto pro quodam Aethiope: posterior verò, sumpto subiecto, pro quodam homine Hispano.

Tertiò hæ sunt contradicentes; omnis homo uigilat; quidam homo non vigilat; & tamen sunt simul ueræ; igitur contradicentes enunciationes simul veræ esse possunt. Minor probatur. Nam supposito, quod homines omnes, qui nunc uiuunt, hac hora uigilẽt, erit uera, hæc enunciatio: omnis homo uigilat, & hoc ipso tempore hæc est uera; quidam homo non uigilat. Nã Adamus non uigilat, & Adamus est homo; igitur quidam homo non vigilat. Postremo hæ sunt contradictoriæ; omnia elementa sunt quatuor; aliqua elementa non sunt quatuor; sunt enim oppositæ, quarum altera est uniuersalis, altera particularis, altera affirmatiua, altera negatiua, & tamen sunt simul ueræ; Ergo contradictoriæ sunt simul ueræ. Probatur minor, quia uniuersalis primum verissima est, particularem uerò ex eo constat esse ueram, quia aqua & terra sunt aliqua elementa, nec tamen sunt quatuor.

Nihilominus tamen dicendum, regulas oppositarum enunciationum ueras esse, & quod attinet ad contradicentes, statuendum est tanquam primum proprium, eas nec esse simul ueras, nec simul falsas: nemo enim potuit unquam concipere duas contradicentes simul veras aut falsas. Quod uerò attinet ad cõtrarias; constat, nec nõ posse esse simul ueras, posse tamẽ esse simul falsas. Prior pars ita ostenditur: si. n. cõtrariæ possent

possent esse simul ueræ, earum etiã particulares essent simul ueræ, ut patet ex dictis; sed particularis unius cõtrariæ, est contradictoria alterius contrariæ; igitur darentur duæ contradicentes simul ueræ. Posterior pars exemplis ostendi potest. Nã hæ sunt simul falsæ: Omnis homo est albus: nullus homo est albus. Cæterum dicunt nonnulli, contrarias posse esse simul falsas in materia contingenti, non autem in materia necessaria, quod tamen non est vsquequaque verum: nam & in materia necessaria possunt esse simul falsæ, quando subiectum latius patet quam prædicatũ, vt si dicas; Omne animal est homo; nullum animal est homo.

Quod autem attinet ad subcontrarias, facile ostenditur, eas posse esse simul veras, nõ tamẽ simul falsas. Prior enim pars ostenditur: nam hæ sunt simul veræ: Quidam homo est albus: quidam homo non est albus: Non putes tamen solum in materia contingenti posse subcontrarias esse simul ueras; Nã & in materia necessaria, vbi subiectum latius patet, quã prædicatum, possunt esse simul ueræ, ut si dicas: Quoddã animal est homo; quoddam animal non est homo. Posterior pars probatur: nam si subcontrariæ possent esse simul falsæ, earum uniuersales essent quoq; simul falsæ; ex falsitate enim particularis colligitur falsitas suæ uniuersalis: sed altera illarum enunciationum uniuersalium est contradictoria alterius subcõtrariæ; Ergo darentur duæ contradictoriæ simul falsæ. Præterea si subcontrariæ essent simul falsæ, earum contradictoriæ essent simul ueræ; sed contradictoriæ subcontrariarum sunt inter se contrariæ; igitur darentur duæ contradictoriæ simul ueræ, cuius oppositum probatum est.

Quapropter ad primum argumentum dicendum est, eas enunciationes non posse esse uniuersales, quia signũ uniuersale, cuiusque, non refertur ad totum subiectum propositionis, sed ad quandam eius partem minus præcipuã nempe ad illum casum obliquum hominis, sed esse particulares, quoniam præcipua pars subiecti, quæ est, manus, determinatur per quoddam signũ particulare, nempe, altera. Alterum enim nihil aliud, quam aliquid duorũ significat: sensus ergo propositionis est; altera manus cuiusque hominis est dextera; altera manus cuiusque hominis non est dextera, quæ sunt subcontrariæ & simul ueræ.

Ad secundum dicendum est, propositionem particularem non posse fieri falsã, quod una singularis sit falsa, sed requirit falsitatem omniũ singulariũ. Si aliqua singularis sit uera, particularis & erit uera; quãuis de Aethiope falsò dicatur albũ, tamen non erit falsum dicere, aliquem hominem esse albũ, cũ id cõpetat Hispano, aut Gallo; nec rursus, quod falsũ sit, Hispanũ nõ esse albũ, propterea falsum erit, aliquẽ hominem non esse albũ. s. Aethyopẽ.

Ad tertiam distinguenda est maior. Si enim subiectũ in utraq; propositione accipiatur præcisè pro omnibus existentibus, erunt quidem contradicẽtes, sed tamen nec poterunt simul esse ueræ, nec simul falsæ. Si uerò homo in una accipiatur pro solis existentibus: erũt quidem ueræ, sed non contradictoriæ, quia subiecta non accipiuntur pro eodem. Est autem maximè aduertendum in omnibus contradictorijs, imo etiam in omnibus contrarijs, ut semper affirmatio & negatio ad eadem cõtenta sub subiecto referantur: alioquin hæ nec contradictoriæ erunt, nec contrariæ; atque adeo poterunt esse simul veræ.

Ad quartum distinguenda est maior. Nam signum, omnia, in illa propositione; omnia elementa sunt quatuor; potest sumi, aut distributiuè, aut collectiuè. Si sumetur distributiuè, efficit hunc sensum: Quibuscunque conuenit, ut sint elementa, sunt quatuor quo pacto efficit enunciationem uniuersalem, & contradictoriam illius, aliqua elementa non sunt quatuor; sed hæc est uera, illa

illa uero falsa: Si autem sumetur collectiuè, efficit hunc sensum; tota collectio elementorum est quatuor elementa, quo pacto propositio non est vniuersalis, sed potius reducitur ad singulares, nec est contradictoria illius, aliqua elementa non sunt quatuor, sed potius huius; tota collectio elementorum non est quatuor; quæ tamen est falsa.

CAPVT OCTAVVM
de futuris contingentibus.

IN his igitur quæ sunt, quæque fuerunt, necesse est affirmationem aut negationem veram vel falsam esse: atq; rerum quidem, quæ vniuersales vniuersaliter sunt, semper necesse est, alteram veram, alteram falsam esse, & singularium etiam, vti diximus. Nam earum quæ dictæ sunt non vniuersaliter vniuersales, non necesse est alteram ueram. alteram falsam esse; atq; de his etiam antea diximus. In singularibus autem atq; futuris non similiter res sese habet; nam si omnis affirmatio uel negatio uera est aut falsa, & omne necesse est esse aut non esse. Quare si quispiam quidem dixerit quippiam fore, alius autem illud idem non fore dixerit, necesse est, (ut patet) alterum ipsorum dicere uerum: siquidem omnis affirmatio uel negatio uera est aut falsa: in talibus enim non simul ambæ fuerint veræ. Nam si uerè quispiam dicit, hoc album aut non album esse, necesse est album aut nō album esse: & si est album aut non album, verum vtiq; dicit affirmando aut negando: & si omnino non est, falsum dicit: & si falsum dicit, non est. Quare necesse est, affirmationem aut negationem veram vel falsam esse; nihil ergo aut est, aut fit à fortuna: neq; est quicquam, quod æq; fieri aut non fieri possit. Nam aut is dicit verum, qui affirmauit, aut is qui negauit; quare non quicquam omnino tali natura. Etenim si esset, æque fieret, vel non fieret; id enim quod æquè fieri atque non fieri potest, non magis hoc, quam illo pacto sese habet aut habebit. Præterea si est nunc aliquid album, verè quispiam primo asseruisset, si fore album dixisset. Quare semper esset verum, si diceretur quoduis ipsorum, quæ facta sunt, esse vel fore. Quod si semper esset uerum, si diceretur hoc esse vel fore, fieri non potest, vt istud aut non sit, aut non oriatur. At quod fieri non potest, vt non oriatur, id impossibile est, ut non fiat; sed quod impossibile est, ut non fiat, id fieri necesse est: uniuersa ergo futura necesse est fieri; quare nihil est omnino, quod æquè fieri atque non fieri potest: nec à fortuna quippiam eueniet, sed omnia necessario fiunt. Nam si fortuna quippiam euenerit, id non necessario erit. At uerò neque dicere quisquam potest neutrum esse uerum, ueluti neque fore, neque non fore; primo namque cum affirmatio vera non est, negatio vera non erit: & cum hæc est falsa, fit vt affirmatio non sit vera. Et insuper; si uerò quispiam dicit albū quippiā esse simul & magnum, necesse est esse vtrūque: & si uerè dicit cras fore, oportet illud cras fore; quod si neque erit cras, neque non erit, non erit id in ratione rerum, quod æquè fieri atque non fieri possit, veluti naualis pugna: oportet enim neque fieri neque non fieri pugnam naualem. Ea igitur absurda, quæ eueniant, hæc sunt, & istiusmodi cætera: si necesse est enunciationum oppositarum tam in vniuersalibus vniuersaliter, quam in singularibus, alteram veram. alteram falsam esse, nihil inquam in his esse, quæ fiunt, quod æquè fieri atque non fieri possit, sed esse ac fieri necessario cuncta. Quare nec consultare opus est, nec aggredi res agendas: veluti si hoc quidem fecerimus, eueniet hoc: si verò non fecerimus, non eueniet hoc. Nihil enim prohibet in annos vsque centies centum, vnum hoc fore, alterum non fore dicere, vt necessariò ipsorum eueniat alterum, quod quidem uerè tunc diceretur. At uerò nihil quicquam hoc refert, si quidem contradictionem ipsam dixere, uel non dixere; certum est enim, ita res ipsas sese habere, etsi non alter quicquam affirmabit, alter negabit. Non

enim

enim quia affirmatio dicta est, aut negatio, ideo res erit aut non erit: neque magis, si post annos centies centum, quam quantocunque post tempore fore aut non fore dicatur. Quare si omni tempore contradictio sic se habebat, vt altera pars ipsius esset vera, necesse erat hoc fieri, & vnumquodque eorum, quæ fuere, sic semper sese habebat, vt necessariò fieret: nam si verè quispiam dixit, hoc fore, fieri nequit, vt non oriatur ipsum atque eueniat: & si euenit atque ortum est, semper antea verum erat ipsum dicere fore. Quod si impossibilia sunt hæc, (nam futurorum principium aliquod certum existere, videre cum à consultatione, tum ab actione ipsa licet. Atque omnino hisce in rebus, in quibus interpellatur actio, fieri non fieri aliquid possibile esse, similiter cernimus; in quibus, quia vtrumlibet, & esse & non esse persæpe accidit, etiam vtrumlibet fieri non fieri posse accidat, necesse est. Ac complures ita se res habere perspicuum est. Nam vt exemplo percipiatur, vestimentum hoc possibile est scindi & non scindetur tamen, sed prius conteretur. Similiter & non scindi possibile est. Non enim esse posset prius eam conteri, si non scindi non erat possibile. Quare & in alijs item rebus, quæcunque talem subire potentiam dicuntur.) Si igitur inquam, hæc fieri nequeunt: patet non omnia necessariò vel esse, vel fieri: sed quædam talia esse, vt æquè fieri atque non fieri possint, quæ siue affirmes siue neges, perinde fit. Quod de genere cum sic habeant aliqua, vt magis quidem, imò plerunque alterum ipsorum eueniat, posse tamen & alterum euenire, alterum uero non euenire constat. Ac necesse est quidem id quod est, tum cum est, esse: & id quod non est, tum cum non est, non esse; veruntamen aut omne, quod est, esse: aut omne, quod non est, non esse, necesse non est; non enim idem est, omne quod est, necessariò esse, cum est, & simpliciter necessariò esse: & de eo quod non est, simili modo; & in contradictione etiam ratio eadem est. Omne namque necesse est esse, aut non esse, & item fore aut non fore: aut tamen distinctè alterum dicere necesse est; veluti necesse est quidem, pugnam naualem cras fore, aut non fore: non tamen fieri pugnam naualem, cras est necesse, neque rursus non fieri; attamen fieri aut non fieri necesse est. Quare cum ita orationes sint veræ, quemadmodum sese res ipsæ habent, patet & contradictionem ipsam, quæ circa res eas est, quæ sic se habent, vt æque fieri atque non fieri, & esse atque non esse possint, necessariò perinde sese habere, atque res tales sese habent, & eandem cum illis legem subire. Quod quidem in hisce fit, quæ aut non semper sunt, aut non semper non sunt; contradictiones enim rerum earum alteram quidem partem necesse est veram vel falsam esse, non tamen hanc vel hanc, sed vtram contigerit; atque vt altera magis vera, non tamen vera vel falsa distinctè, sicuti diximus. Quare patet, non omnium affirmationum & negationum oppositarum alteram necessariò veram esse, alteram falsam. Non enim ut in hisce quæ sunt, sic res se habet, & in ijs, quæ non sunt quidem, esse utrò aut non esse possunt, sed ita ut dicimus.

DOcuerat Aristot. in contradicentibus enunciationibus, alteram partem esse veram, alteram falsam, nunc autem, quoniam quæreret aliquis, vtrum in omni contradictione altera pars sit determinatè vera, altera verò determinatè falsa, dirimit hanc quæstionem in hoc capit. duabus conclusionibus, quarum prior est: In enunciationibus contradicentibus de verbo præsentis temporis aut præteriti, necesse est alteram partem esse determinatam veram, & alteram determinatam falsam quod intellige in quacunque materia. Probat autem conclusionem à partium enumeratione, quoniã scilicet ita cernimus in contradictione vniuersalium, & singulariũ, quæ sunt propriè contradicentes. Nam, vt statim subijcit, contradicentes indefinitę ab hac lege sunt excludendæ, quippe cum simul veræ esse possint, vt capit. 6. dictum est.

In singularibus autem] Posterior

conclusio est: In contradictorijs singularibus temporis futuri non similiter se res habet, vt in cæteris, hoc est, non semper altera est determinatè vera, altera falsa: quia quando sunt in materia contingenti, neutra est determinatè vera aut falsa. Dicit *in singularibus*, non quia nō cernatur idem in contradictorijs de subiecto vniuersali; par enim ratio est in illis; sed quia in singularibus res erat facilior & apertior, & præterea, quia prædicata contingentia prius solent conuenire subiectis singularibus, quam vniuersalibus. Quo loco aduertè; contradicentes in materia necessaria, aut impossibili, quāuis sint tēporis futuri; tamen ita esse affectas, vt altera sit determinatè vera, altera falsa, vt in his; Socrates erit animal, Socrates non erit animal, nec id negat hoc loco Arist. Solum enim affirmat in singularibus futuri tēporis, nō similiter se rem habere, atque in propositionibus præsentis atq; præteriti temporis, quia nō in omnibus futuri temporis, altera est determinatè vera, altera falsa, quēadmodum in omnibus pręsentis ac pręteriti.

Nam si omnis affirmatio.] Probat posteriorem conclusionem duabus rationibus, quarum prior est: Si omnis contradictionis altera pars determinatè vera est, aut determinatè falsa, omnia necessariò eueniēt; sed hoc est maximum incommodum; Ergo & illud. Maiorem probat ex conuenientia inter enunciationem significantem & rem significatam: Si enim enunciatio est vera, necessariò res significata ita se habet, vt ipsa significat, & si falsa est enūciatio, debet res aliter se habere, quam ipsa significat. Rursus, si res significata ita se habet, enunciatio est vera; quod si non ita se habet, falsa erit enunciatio; Vera igitur erat maior, quæ asserebat, si omnis contradictionis de futuro contingenti altera pars est determinatè vera, altera falsa, res omnes, quæ per tales enunciationes significantur, necessariò futuras esse, aut non esse futuras.

In talibus enim.] Antequam probet minorem propositæ argumentationis, docet obiter, contradicentes de futuro contingenti non posse esse simul veras, quod ostendit ex similitudine contradicentium temporis præsentis. Quemadmodū enim in illis non potest vtraq; pars simul esse vera, ita nec in propositionibus de futuro contingenti.

Nihil ergo aut est.] Iam probat minorem, scilicet absurdū esse dicere, omnia necessariò euenire. Nam eo dato sequeretur, nihil esse, quod raro eueniret, qualia sunt ea, quæ fortuna aut casu eueniunt; nihil etiam, quod æquè in vtramque partem contingeret, quod tamen experimur esse falsum. Quo loco aduerte, tria genera rerum contingentium colligi ex Aristot. 1. lib. Prior. cap. 12. Sunt enim quædam contingentia, quæ frequentius eueniunt, seu vt plurimum; vt homines noctu dormire, interdiu vigilare: Sunt alia, quæ in vtrāque partē ex æquo inclinant, vt de ambulare, & sedere, quæ dicuntur contingentia ad vtrumlibet: Sunt denique alia contingentia, quę rarò eueniunt, vt aliquem habere sex digitos, aut inuenire thesaurum. Aristotel. tamen in hoc contextu nō meminit expresè eorum, quæ frequentius eueniunt, quia satis fuit meminisse cæterorum duorum generum. Nam si non sunt ea, quæ rarò eueniunt, tolluntur etiam ea, quæ eueniunt plerumque.

Præterea si est.] Posterior ratio est: Si altera pars esset determinatè vera, altera falsa, data re alba in tempore præsenti vera fuisset determinatè ea pars, qua quispiam antea dixisset, eam fore albam, quare fieri non posset, ut res ipsa non foret alba, & ex consequenti impossibile esset, ipsam non fore albam, & rursus necesse esset ipsam fore albam (nam impossibile non esse, & necesse esse, sunt æqui pollentes, vt secundo libro cap. 3. docebit Aristotel.) quod tum de reliquis futuris contingentibus dici possit, efficitur, vt res

omnes

omnes necessariò eueniant, quæ eueniunt, & quæ non eueniunt, necessariò non eueniant, vnde tollitur omnis rerum contingentia.

At verò neque dicere] Probauit iam fieri non posse, vt altera pars contradictionis de futuro contingenti determinatè sit vera, & altera falsa ; nunc ostendit, neque dici posse neutram partem contradictionis esse ueram, ut his duabus partibus impugnatis, propriã statuat sententiam. Illud ergo primo ostendit, quia cum enunciationis, quę ueræ non sunt, sint falsę, (est enim omnis enunciatio uera aut falsa) si neutra pars contradictionis de futuro cõtingenti sit vera, vtraque erit simul falsa; quare dabuntur duæ contradicẽtes simul falsæ, quod est absurdum.

Deinde idipsum probat hac ratione : Si neutra pars contradictionis esset vera, sed vtraque falsa, necessariò aliter res futura esset, quam enunciationes significarent. Quare tolleretur omnis contingentia rerum, tolleretur etiam consultatio siue deliberatio, non esset item opus, aggredi res agendas, hoc est, aliquid facere, vnde id sequatur, quod volumus & optamus. Hoc loco apertè affirmat etiam contradicentes de subiecto vniuersali & de futuro contingenti eandem seruare rationem quo ad veritatis indeterminationem, atque contradicentes singulares, vt in contextu satis patet.

Nihil enim prohibet] Diceret fortasse quispiam alteram partem contradictionis de futuro contingenti necessariò futuram, si paruo ante tempore cõtradictio proferatur ; quod si multo tempore ante rei euentum proferatur, vt si quis dicat , ad decem annorum millia aliquid fore aut non fore, non necessariò alteram partem determinatè futuram esse. Hoc autem excludit Aristo. docens parum referre, si propè rei aduentum, aut multo antea proferatur contradictio. Nam si altera pars determinatè vera est, etiamsi ab omni æternitate dicatur, euentum habebit necessarium.

At verò neque quicquam] Diceret fortasse aliquis, partem alteram contradictionis necessariò futuram esse, modo contradictio ante rei euentum proferatur, minimè verò si non proferatur, quod quidem Arist. excludit, docens, euentum rei non pendere ex oratione cuiusque neque enim, quia oratio vera est, res ita se habet, sed vice versa.

Siquidem hac esse] Hactenus non ostenderat Arist. esse absurda ea, ad quæ deduxerat eum, qui fateretur oppositum secundæ conclusionis : nunc igitur probat ea esse absurda, tum ex ijs, quę cernimus in nobis, tum etiam ex ijs, quæ in alijs rebus videmus. Prior ratio est ; ea quæ in nobis cernimus è medio tollere absurdum est ; at cernimus in nobis deliberationem & actionem esse principia multorum euentuum ; igitur deliberationem tollere, & actionem absurdum est. Posterior est ; ea, quæ planè videmus in alijs rebus, è medio tollere est absurdum ; at contingentiam ad esse scilicet & non esse perspicimus in alijs rebus ; ea igitur tollere est absurdum. Minorem suadet exemplo vestis, quæ & scindi potest, & non scindi. Quod enim scindi possit, manifestum est : quod autem possit non scindi, patet, quia põt prius vsu cõteri, quã scindatur : quapropter cõcedẽda sunt cõtingẽtia in rerũ natura, non modo ea, q̃ habent æquabilem euentum in alterutrã partẽ, verum ẽt ea, quæ frequentius & raro cõtingũt.

Ac necesse est igitur] Incipit iam hoc loco Arist. exponere, quid in hac quæstione sentiendum sit; quo loco aduerte inter res quasdam esse simpliciter, ac sine vlla hypothesi necessarias, vt hominem esse animal; alias verò esse necessarias secũdũ quid, & ex hypothesi, vt lapidem sursum ascendere, si proijciatur. Vult ergo Arist. hoc loco, omnia, quæ sunt, esse necessaria ex hypo-

Q 2 thesi,

thesi, & quæ non sunt, non esse necessaria etiam ex hypothesi, quia si ponimus esse ea, quæ sunt, omnia sunt necessariò, & si ea, quę non sunt, ponimus non esse, necessariò non sunt. Admonet tamen id, quod est necessarium ex hypothesi, non esse dicendum necessarium simpliciter, nec ex illo hoc effici. Non enim efficiútur omnia, quæ sunt, si ea esse ponamus; Necessariò sunt; ergo absolute necessariò sunt. Est enim fallacia, quæ dici solet, à secundũ quid, ad simpliciter: vt si quis ita argumentetur: hæc pictura est homo pictus; ergo hæc pictura est homo.

Et in contradictione.] Colligit hoc loco Arist. quod quidem omne, quod est, necessariò est, hoc addito, quando est; & quando non est, necessariò non est, hoc addito, quando non est; cum tamé neutrum sit simpliciter necessarium, ita etiam in futuris contingentibus, quamuis non necessarium sit ea fore, si nihil aliud addatur, tamen est necessarium fore, aut non fore, verbi causa, si quis dicat, bellum nauale cras fore, aut non fore, necessarium dicet.

Quare cum ita orationes.] Ex his, quæ proximè dixit, infert conclusioné quandam, qua totius quæstionis explicationem continet, ea est huiusmodi. In contradicentibus de futuro contingenti altera pars indeterminatè est vera, hoc est, hæc pars aut illa est vera, non tamen hæc determinatè, aut illa determinatè. Hanc conclusionem probat hoc modo; orationes sunt veræ aut falsæ ex eo, quod res significatæ ita se habeant, aut non habeant; sed res significatæ per propositiones de futuro contingenti necessariò erunt, aut nō erunt, non tamen necessariò erunt, aut non erunt; ergo, vt modo dictum est, in propositionibus de futuro contingenti, aut ea erit vera, quæ dicit rem fore, aut ea, quæ dicit rem non fore, indeterminatè sumendo vtramque, non tamé eam determinatè, quæ dicit rem fore, neque eam determinatè, quæ dicit rem non fore. Docet deinde id, quod iam superius tetigit, quod licet neutra pars contradictionis de futuro contingenti sit determinatè vera aut falsa, tamen aliquando magis altera inclinat ad veritatem, quam altera, vt omnis homo erit albus; aliquis homo non erit albus. Postremò, concludit, non omnium cõtradicentium alteram partem esse veram determinatè scilicet, alteram verò falsam, quia quamuis id verum sit in propositionibus præsentis & præteriti temporis; tamen probatum est, propositiones de futuro contingenti non ita se habere, cum neutra determinatè vera sit aut falsa.

Detur nè in rebus contingentia?

QVAESTIO PRIMA.

QVoniã omnes ferè rationes, quibus hoc capite vsus est Aristo. eam vim habent, vt tanquam certissimum supponant, danda esse aliqua in rebus, quæ contingenter eueniant: operæ pretium erit, exquirere hoc loco, sitne incommodum, ea è medio tollere: Et quidem nihil contingenter euenire, his argumentis confirmatur.

Primò, si aliqua res esset contingés, aut esset contingens, quando existit, aut quando non existit; non quando existit, quia, vt ait Arist. res, quando existit, necessariò existit; nec etiam quando non existit, quia, vt idem affirmat, res, quæ non existit, necessariò non existit; Ergo nulla res est contingens.

Secundò; nullus effectus, habés causam necessariam, est contingens; sed quicquid est, præter Deum, efficitur à Deo, qui est causa necessaria omniũ rerum; Ergo nullus effectus est cõtingés.

Tertiò, omne, quod Deus pręcognoscit euenturum necessariò eueniet; sed omnia antequam fiant, præcognoscuntur à Deo euentura; Ergo omnia necessariò eueniunt, atque adeo nihil erit

erit contingens. Minor patet ex illo Ecclesiast. Domino enim Deo antequam crearentur, omnia sunt cognita. Maior probatur, quia si aliquid, quod Deus præcognoscit euenturum, posset non euenire, licet poneremus id non euenturum, nullum sequeretur incommodum; etenim, ut autor est Aristot. positis his, quæ fieri possunt, nulla res sequitur impossibilis; at sequeretur Deũ falli, quod fieri nullo modo potest; Ergo quod Deus præcognoscit euenturum, non potest non euenire, ac proinde necessariò eueniet: & confirmatur eadem ratio, quia si quid Deus præcognoscit euenturum, actu non eueniret, Deus actu falleretur; Ergo si posset non euenire, Deus posset actu falli, quod est impossibile.

Nihilominus opposita pars quęstionis, scilicet, danda esse in rerum natura multa, quæ contingenter eueniant, usque adeo certa est, ut pluribus rationibus confirmari non debeat; Nam alioquin, nullum esset meritum, nulla culpa, nulla ratio consilij, nulla prouidentia; frustra essét omnes cohortationés, frustra omnis cautio & sollicitudo; sũt igitur in rerum natura ponendę multę res contingentes, ut ratio probat, & fides Catholica docet. Quare, ut primo argumento satisfaciamus, aduertẽdum est, res contingentes semper esse cõtingentes: quia id, quod per se tale est, semper omnino tale est: res autẽ quæ sunt contingentes, per se sunt contingẽtes; quare non solum cum sunt, uerum etiam cum non sunt, contingentes sunt. Vnde fit, ut in eo instanti, in quo sunt, possint non esse: & in instanti, in quo non sunt, possint esse. Quod autem docuit Arist. res, quando sunt, necessariò esse, & quando non sunt, necessariò non esse, solum est uerum, si ea esse aut non esse supponamus, quæ hypothesis non tollit rerum contingentium naturam (quamuis enim res cum eam, in aliquo instanti esse ponimus, non possit in eodem instanti non esse, tamen si per se spectatur, potest non esse.)

Quod si ita obijcias, res spectata sua natura potest non esse in eodem instãti, in quo est, verbi gratia, Socrates potest non sedere, in eodem instanti, in quo sedet; ponamus igitur illum non sedere; semel igitur sedebit & non sedebit, quod contradictionem continet; dicendum est, spectata rei natura posse Socratem in eodem instanti non sedere; cæterum hypothesi repugnare, quod Socrates in ipso instanti non sedeat.

Primum igitur argumentum negatione minoris est diluendum; Nam res contingentes & cum sunt, & cum non sunt, contingentes sunt: licet simul ex hypothesi sint necessariæ, vt patet ex dictis.

Pro solutione secundi dicẽdum est, duobus modis causam aliquam dici necessariam. Primo modo, quia necessariò efficit, quo modo motus cœli dicitur causa necessaria defectionis lunaris, quia non potest, non illam efficere: altero modo dicitur causa necessaria, quia necessariò existit, siue efficiat, siue nõ; Quo pacto Deus dicitur causa necessaria omnium effectuum, non quia necesse à Deo perficiantur, sed quia Deus necessariò existit. Ad argumentum ergo dicendum est, nullum effectum habentem causam necessariam primo esse contingentem, nisi fortè causa illa possit impediri, at verò res fieri à Deo, tanquam à causa necessaria, secundo modo, non autem primo; Nam Deus cum liberè agat, potest agere, & non agere.

Pro solutione tertij argumẽti aduertendum est id, quod iam supra annotauimus, rem aliquam duobus modis necessariam dici, aut simpliciter, aut absolutè, quando scilicet, spectata rei natura non potest aliter euenire, aut secundum quid, & habita ratione alicuius alterius, quia scilicet, cum ex sua natura contingens sit, ac proinde posset aliter euenire, tamen posita re aliqua, non posse, uerbi causa. Socratem moueri, simpliciter est contingens;

tingens; sed si ponamus, Socratem currere, necessarium est, Socratem moueri. Quæ necessaria sunt hoc posteriori modo, dici solent necessaria necessitate consequentiæ, quia ideo sunt necessaria, quia inferũtur necessariò ex aliqua hypothesi; quæ verò illo priori, appellantur necessaria necessitate consequentis, quia non solũ ideò necessaria sunt, quia necessariò inferũtur, sed quia per se spectata non possunt aliter se habere. Atque in huiusmodi necessarijs solũ numerantur ea, quæ natura sua aliter euenire non possunt; in illis verò, quæ dicuntur necessaria necessitate consequentiæ ponuntur omnes tres futuræ, siue natura sua necessariæ sint, siue cõtingentes, quia omnes necessariò inferuntur ex eo, quod Deus illas præcognoscit euenturas. Possumus etiam aliter dicere, res futuras aut cum Dei cognitione, aut cum suis causis posse comparari: quæ causæ interdum sunt contingentes, vt uoluntas, quæ efficit, ut quis loquatur, aut non loquatur; interdum necessariæ, vt qui generat Petrum necessariò illi tribuit naturam aptam ad videndum: ac priori quidem modo res omnes futuras esse necessarias, posteriori alias contingentes alias necessarias; contingentes quidem illas, quarum causæ sunt contingentes; necessarias verò, quarum causæ sunt necessariæ, atque hanc necessitatem dici solere, necessitatem consequentis, illã priorem necessitate contingentiæ.

Dicendum est igitur ad argumentũ, omne quod Deus præcognoscit euenturum, necessariò euenire necessitate consequentiæ. Nam rectè sequitur; hoc præcognoscitur à Deo euenturum; Ergo eueniet: hoc tamen non obstare, quo minus illud quidem simpliciter & absolutè eueniat contingenter, si cum sua proxima causa comparetur, & proinde possit euenire, & non euenire. Qđ verò dicitur in prima partis oppositæ probatione, si potest non euenire, ponamus nunquam esse euenturum, nullo modo est admittendum. Etenim illud, quod ait Aristotel. positis his, quæ fieri possunt, nullum sequi incommodum, tantum est uerum, quando id, quod ponitur alicui rei, à nobis antea positæ, non repugnat, nos autem posuimus, Deum scire aliquid euẽturum, cui ponere, illud non esse euenturum planè repugnat.

Secunda probatio, cõsecutionis negatione facilime dissoluitur. Nam vt Deus non possit falli, non est necesse rem, quam Deus sciet futuram, simpliciter & per se spectatam non posse aliter euenire, etsi Dei scientia non esset, sed satis est, quod posita scientia Dei, aliter euentura non sit, quare quamuis res aliter euenire possit, Deus non poterit falli.

Vtrum contradictionis de futuro contingenti, altera pars sit determinatè vera, & altera falsa?

QVAESTIO SECVNDA.

ADuersus conclusionem secundam, quam Aristotel. asseruit in futuris contingentibus non esse alteram partem contradictionis veram determinatè, alteram falsam, sic licet obijcere: Ea pars, quæ significat id, quod Deus determinatè cognoscit futurum esse determinatè vera est; sed altera pars contradictionis determinatè vera est; Ergo vera pars contradictionis determinatè altera est: aut determinatè falsa. Præterea hæc enunciatio, Socrates disputabit cras, significat verũ aut falsum, vt patet ex definitione enunciationis, & non significat vtrumq; simul igitur significat alterum tantum: aut ergo significat alterum determinatè scilicet verum, aut falsum determinatè; quare enunciatio de futuro contingenti, determinatè vera est, aut determinatè falsa.

Contra rationes autem, quibus illa conclusio confirmata est, ab Aristot. sic obij-

obijcitur: tota uis earum rationum ad hanc unam redditur; si altera pars determinatè esset vera, omnia necessariò euenirent; sed hoc est incommodum, quia tolleretur omnis contingentia rerum; incommodum est igitur, asserere alteram partem esse determinatè ueram.

Quæ quidem ratio nullius uidetur esse momenti. Nam aut Aristot. intelligit, quod omnia euenirent necessariò necessitate consequentię aut necessitate consequentis. Si necessitate consequentiæ, id nullum est incommodum, neque enim hinc sequitur, tolli res contingentes, aut tolli deliberationem & actionem nostram. Nam reuera omnia eueniunt necessariò necessitate consequentiæ in ordine ad præscientia Dei, ut quæst. superiori diximus; Vnde tamē non fit, ut nihil eueniat contingenter, aut ī alijs sit nostra deliberatio & actio. Quanquam enim Deus sciat, Petrum peccaturum, & inde necessariò colligatur in bona consequentia, Petrum esse peccaturum, tamen Petrus contingenter peccabit: & quanquam sciat determinatè, Socratem deambulaturum, & inde necessariò colligitur in bona consequentia, Socratem deambulaturum, tamen contingenter deambulabit, quod non tantum in enunciationibus de futuro, uerum de præsenti & de præterito intueri licet. Quanquā enim ex hoc instante uideo Socratem sedentem, etiam necessariò colligitur in bona consequentia, ipsum sedere; tamen contingenter Socrates sedet: Quanquam etiam ex hoc instanti, determinatè uero, Socrates deambulauit heri, necessario colligatur, Socratem heri deambulasse, tamen Socrates contingenter deambulauit. Quamuis igitur omnia necessariò eueniant necessitate consequentiæ, non tamen tollitur proinde rerum contingentia. Si verò intelligat Aristot. quod omnia eueniant necessariò necessitate consequentis, id non uidetur sufficienter ostendere, immo hac ratione uidetur oppositum confirmare. Nam si enunciationes de futuro contingenti essent determinatè ueræ, res non essent magis necessariæ quam sunt modo in ordine ad præscientiam Dei, qua determinatè pręcognoscūtur euenturę, sed in ordine ad pręscientiam Dei solum sunt necessariæ, nécessitate consequentię, & non consequentis; ergo si enunciationes de futuro contingēti essent determinatè ueræ, res solum essent necessariæ necessitate consequentiæ, & non necessitate consequentis.

Propter has res Gregorius Ariminensis in 1. dist. 38. q. 2. art. 1. Aristotel. sententiam usque adeo falsam esse putat, ut eum & in conclusione & in ratione dicat turpiter errasse, existimatque contradictionis cuiusque de futuro contingenti, alteram partem determinatè esse falsam, alteram determinatè ueram, quam sententiam probat priori argumento à nobis adducto, sed quoniam Aristot. sententia uera est, & satis in contextu confirmata, dissoluenda sunt argumenta, quæ attulimus. Quod ut facilius fieri possit, aduerte, propositiones duobus modis dici determinatè ueras, aut determinatè falsas, altero quia eorum significata iam sunt extra suas causas, eo modo, quo esse possunt cuiusmodi sunt significata propositionum præsentis & pręteriti temporis. Cum enim dicis, Socrates loquitur, aut est locutus, significas locutionem Socratis à uoluntate, tanquam ab ea, aut proficisci, aut esse profectam: altero, quia eorum significata nondum sunt extra suas causas, tamen eas causas habent, ut ab his aut necessariò sint producendę, ut significata propositionum necessariarum, aut nullo modo possunt produci, ut significata propositionum, quę uocantur impossibiles; at uerò propositiones, quæ significant res futuras, quæ à suis causis produci possunt, non esse determinatè ueras, nec determinatè falsas, sed quemadmodum significata,

& esse possunt, & non esse, sic etiam ipsas & ueras & falsas esse posse.

Aduertendum est secundo respectu Dei Optim. Maxim. nullius propositionis significatum esse futurum, cum illi, non solum, quæ à nobis sunt præterita & futura, præsentia sint, quo fit, ut quæcunq; aliquando extra suas causas futura sunt, ea sẽper sibi præsentia; extra suas causas intueatur. Cũ.n.sit æternus, suaque æternitate omne tempus comprehendat, necesse est, non solum, quæ sunt in tempore pręsenti, sed etiam, quæ apud nos prætererunt, & quæ consequentur, suo intuitu, tanquam sibi reipsa præsentia complectatur. Hinc fit vt respectu Dei Optim. Maxim. omnes omnino enunciationes in quacunque materia sint, & cuiuscunque temporis determinatè ueræ sint, aut determinatè falsæ: quia omnia omnino sibi præsentia extra suas causas, atque in sua naturali existentia intuetur; at uerò comparatione causarum propositiones ex præterito tempore, aut pręsenti sunt determinatè ueræ, aut determinatè falsæ: quia earum significata extra suas causas existentia sunt, propositiones item ex futuro necessariæ aut impossibiles, quæ quamuis nondum sint extra suas causas, habent eas determinatas: at uerò propositiones ex futuro contingenti, quia ea significant, quæ cum nondum effecta sint, effici possunt, & non effici, nec sunt determinatè ueræ, nec sunt determinatè falsæ, sed ut ueræ esse possunt, sic etiam falsę: Quod ipsum nõ solum uerum est in propositionibus de futuro contingenti, uerum etiam eadẽ ratione in ijs propositionib. quę quamuis constẽt, uerbo pręsentis temporis, pendet tamen earum ueritas ab aliquo de futuro contingenti, ut in hac, uerbi gratia. Petrus est cursurus, qui quamuis habet præsentis temporis uerbum, tamen idem ualet, quod hæc ex futuro. Petrus cras curret & alia hmõi.

Ad obiectionem igitur concedenda est maior, si intelligatur in ordine ad causas contingentes rei significatę per alteram contradictionis partem; Quæcunque enim res significata per alteram contradictionis partem est de futuro, quę habet causas contingentes, non est altera pars contradictionis determinatè uera, ut paulo inferius docebimus.

Ad secundum dicendum est, illam enunciationem significare uerum aut falsum, at non significare utrumque simul, sed alterum tantum, non quidem determinatè hoc, aut determinatè illud, sed indeterminatè hoc aut illud, quemadmodum concedimus non esse utrumque oculum necessarium ad uidendum, sed alterum tantum, non quidem alterum determinatè nempe dextrum determinatè aut sinistrum determinatè, sed indeterminatè alterum, dextrum scilicet, aut sinistrum.

Ad tertium dicendum est Aristotel. intellexisse, quod omnia euenirent necessariò, non solum necessitate consequentię, sed etiam consequentis. Ratio uerò est, quoniam nulla enunciatio de futuro, est determinatè uera apud nos, nisi ea, quę significat rem habentem causas necessarias; id autem quod habet causas necessarias, non solum est necessarium necessitate consequentię, sed etiam necessitate consequentis. Quare si enunciatio de futuro contingenti, esset determinatè uera, certè id, quod per eam significatur necessariò eueniret, necessitate consequentiæ & consequentis. Ad rationem uerò, quę oppositum uidetur confirmare, neganda est maior. Nam ut enunciatio de futuro sit determinatè uera, opus est, ut sit infallibiliter uera; si enim non est ifallibiliter uera, non est determinatè uera, sed indifferens, ut sit etiam falsa. Infallibilitas autem ueritatis enunciationis de futuro pendet ex necessitate effectus in se spectati, & non è contra; atque hac de causa dixit

dixit Arist. in contextu, *quod si enunciationes de futuro contingenti essent determinatè uera, res euenirent necessariò*, istæ enunciationes nunquam proferentur: Res enim non propterea essent futuræ, eo quod enunciationes essent determinatè ueræ, quia rés essent necessariò euenturæ. Quoniam igitur infallibilitas enunciationis de futuro pendet, ex necessitate effectus futuri in se spectati, propterea efficitur, vt si enunciationes de futuro contingenti essent determinatè ueræ, omnia euenirent necessariò, non solum necessitatę consequentiæ, sed consequentis: nam id quod in se spectandum est necessariò euenturum est necessarium necessitate consequentis. Quandò verò infallibilitas scientiæ diuinæ non pendet ex infallibilitate & necessitate effectus futuri in se spectati, sed potius effectus futurus infallibiliter eueniet, quia à Deo est præcognitus futurus, efficitur propterea vt quanquam res futuræ præcognitę sint à Deo, solum eueniant necessariò necessitate consequentię.

Finis primi Libri de Interpretatione.

COM-

COMMENTARII IN SECVNDVM LIBRVM DE INTERPRETATIONE.

EGit Arist. superiori libro de Enunciatione simplici & de partibus illi subiectis, itemque de oppositione propositionum; hoc uero lib. quasdam alias enunciationis diuisiones aggreditur, vt tota de enunciatione simplici tractatio absoluatur. Admonendum est igitur inter enunciationes simplices quasdam appellari, de inesse scilicet, absolutas, ut homo albus; quasdam modales, ut contingens est hominem esse album, quod Arist. docet cap. 2. 1. lib. priorum. Rursus enunciationum de inesse, duplicem esse diuisionem ultra alias, quæ afferri possunt, quarum prior est, in enunciationes finitas, cuiusmodi sunt, homo est iustus; homo sedet; & enunciationes infinitas, cuiusmodi sunt, non homo est iustus, homo est non iustus. Posterior autem fit in enunciationes de extremo coniuncto, qualis est; Socrates est homo iustus, & enunciationes de extremo diuiso, cuiusmodi sunt hæ: *Socrates est iustus*: *Socrates est homo*. Aristot. ergo in prioribus duobus capitibus agit de enunciatione de inesse iuxta duplicem earum diuisionem; in tertio de modalibus; in quarto autem obiter soluit quandam dubitationem, quæ potest ex dictis excitari.

CAPVT PRIMVM DE Enunciationibus infinitis atque ipsarum oppositionibus.

QVoniam autem affirmatio enunciatio est, quippiam de quopiam significans: hoc autem aut nomen est, aut id quod nomine caret: unum uerò id esse, atque de vno dici, quod est in affirmatione oportet: dictumq; est antea, quidnam sit ipsum nomen, & quid etiam id, quod nomine caret: (ipsum enim non homo, non nomen, sed infinitum nomen appello: infinitum enim nomen vnum quodammodo significare uidetur: quemadmodum & Non valet, non uerbum, sed infinitum nuncupo uerbum:) omnis certè affirmatio & negatio, aut ex nomine & uerbo, aut ex infinito nomine verboq; cōstabit. Absque verbo namq; nulla est affirmatio sanè, neque vlla negatio. Est enim, vel Erat, uel Fit, vel Erit, & quæcunque alia sunt huiusmodi verba, ex numero sunt eorum, quæ posita sunt: significat enim insuper tempus. Quare prima est affirmatio atque negatio, Homo est, Homo non est: deinde, Non homo est, Non homo non est: rursus, Omnis homo est, Non omnis homo est: Omnis non homo est, Non omnis nō homo est. Eadem est ratio & de tempore exacto atque futuro. Cum autem ipsum Est tertium insuper prædicatur hoc pacto, Homo iustus est (ubi ipsum Est tertium dico, quoties nomen aut uerbum compositum in affirmatione est) dupliciter iam ipsæ oppositiones dicuntur, quare quatuor ob ipsum erunt hæ, quarum duæ quidem sic se ad affirmationem negationemvè, ut ipsæ priuationes iuxta analogiam habebunt: duæ verò non. Nam ipsum est, aut iusto addetur, aut non iusto, quare & negatio similiter eisdem addetur;

addetur, quatuor igitur erunt. Intelligamus autem id, quod dicimus, ex hisce quæ hic scri buntur. Homo iustus est, huius negatio est: Homo non iustus est: Homo iustus nō est, huius negatio est. Homo non iustus non est; hic .n. ipsum Est, & item Non est, iusto & non iusto adiūgitur. Hæc igitur sic ordine posita sunt, ut in resolutiuis est dictum. Simili modo habebit oppositio, & si nominis uniuersaliter sit affirmatio; ueluti, Omnis homo iustus est, huius negatio est, Non omnis homo iustus est: Omnis homo nō iustus est, huius etiam negatio, Non omnis homo non iustus est. Attamen non fit, ut similiter ea, quæ per diametrum collocantur, simul sint uera, sed fit nonnunquam. Hæ igitur duæ sunt opposita sibi: aliæ uerò duæ ad non homo, tanquam subiectum quoddam additum, opposita sunt inuicem, ut non homo iustus est, Non homo non iustus non est: Non homo non iustus est, Non homo non iustus non est; atque plures his oppositiones non erunt. Hæc verò seorsum ab illis, ipsæ per seipsas erunt: cum hoc infinito, Non homo tanquam nomine vtantur, vt patet. In quibus autem verbum Est non accommodatur, vt cum dicimus valet, ambulat & istiusmodi cætera: in ijs perinde valet, ac si adiunctum esset; vt Valet omnis homo, Non valet omnis homo: Valet omnis non homo, Non valet omnis non homo; non enim non omnis homo dicendum est, sed negationis nota Non, huic termino Homo addenda est. Omnis enim non significat ipsum vniuersale, sed vniuersalis prædicationis est nota; quod quidem ex hisce patet: Homo valet, Homo non valet, Non homo valet, Non homo non valet; hæc enim ab illis ex eo differunt, quia non dicunt vniuersaliter. Quare omnis, vel nullus nil aliud significare videtur, quam affirmationem aut negationem vniuersaliter dici. Cætera igitur eodem pacto sunt addenda. Cum autem huic affirmationi, Omne animal iustum est, ea negatio sit contraria, quæ significatur nullum animal esse iustum, has quidem nunquam simul esse veras oppositas autem his ueras simul nonnunquam esse patet: ut, Non omne animal est iustum, & Est aliquod animal iustum; at hæc, Nullus est homo iustus sequitur hanc: Omnis homo non iustus est; hanc autem: Non omnis homo non iustus est, ea quæ illi opposita est sequitur: Aliquis homo iustus est; necesse est enim aliquem esse. Patet etiam in singularibus, si qui interrogatus est, verè negat affirmare etiam uerè posse; veluti, Estnè Socrates sapiens? non. Socrates ergo non sapiens est. In vniuersalibus aut non est ea uera, quæ similiter dicitur, sed est negatio uera; ueluti: Estnè omnis homo sapiens? non; ergo omnis homo non sapiens est; hoc enim est falsum: sed illud est uerum: Ergo non omnis homo sapiens est; atque hæc quidem est ea, quæ opponitur, illa uerò est ea, quæ est contraria. Voces autem eæ, quæ infinita sunt nomina verbaquè sunt opposita vocibus hisce; quæ sunt nomina atque verba, ut Non homo, Non iustus, Non ualet; sine nomine uerboquè posita negationes uidebuntur esse: at non sunt; semper enim negationem esse ueram uel falsam necesse est. At uerò qui Non homo dixit non magis quam is qui homo, sed minus potius uerum falsumve, nisi quippiam ipsi addiderit dixit. Hæc autem, Est omnis non homo iustus, nihil idem ulli illarum significat: nèc item ea, quæ est ipsi opposita: Non est inquam, omnis non homo iustus, hæc uerò: Omnis non homo non iustus est idem huic significat, Nullus non homo iustus est. At enim nomina & uerba transposita idem significant: ueluti albus homo est: Homo albus est; nam si ita non sit, eiusdem affirmationis negationes plures erunt. At unam oppositam esse uni demonstratum est; huius enim, Albus homo est, negatio est: Albus homo non est; huius autem, Homo albus est, siquidē non est eadem cum ista, Albus homo est: aut hæc erit negatio, Non homo albus non est; aut ista: Homo albus non est; at altera quidem negatio huius est, Non homo albus est: altera uerò negatio huius Albus homo est. Quare affirmationis unius duæ negationes erunt. Patet igitur eandem affirmationem fieri, negationemvè, si nominis positus tantum uerbiquè mutetur.

Initio

INitio huius cap. hanc propositionẽ permittit Arist. *Omnis affirmatio & negatio constat ex nomine & uerbo, aut ex infinito nomine & uerbo* (intellige infinito): Qua conclusione continetur diuisio propositionum, in propositiones finitas & infinitas, Enunciatio enim, quæ constiterit ex nomine & verbo finito erit finita; quæ vero ex nomine infinito aut verbo infinito erit infinita; conclusionem vero probat Aristo. hac ratione. Omnis affirmatio, (idem intellige de negatione) est oratio aliquid de aliquo enuncians, seu vt ille dicit, quippiam de quopiam significans: illud autem, de quo aliquid enunciatur est nomen, finitum scilicet, aut id quod nomine caret, id est, nomen infinitum, & præterea omnis enunciatio constare debet ex verbo finito aut infinito, ut aut ipsum enuncietur, aut aliud ipsius ope enunciari possit; ergo omnis enunciatio constat nomine finito aut infinito, uerbo item finito aut infinito. Docet obiter & ueluti per parenthesin, quomodo intelligenda sint uerba illa, *quippiam piam de quopiam*. ait ea sic esse accipienda quasi dictum sit *unum de uno*. Deinde uero declarat nomen finitum & infinitum eodem modo, quo superius explicata sunt. Sed quia aliquis obijceret, nomen infinitum non signare unum, cum dicitur de his quæ sunt, & de his quæ non sunt; respondet Arist. nomen infinitum unum quodam modo signare, scil. negatione alicuius naturæ concretè sumptæ, connotando tamen tam ea, quæ sunt, quam ea, quæ non sunt, quæ in illa negatione accidentaliter conueniunt, ac propterea uniuoca censeri debeant. Vniuocatio enim penes præcipuum signatum attendi debet, non autem penes connotata.

Hoc loco admonendum est propositionem illam Arist. *Omnis enunciatio constat nomine finito aut infinito*, intelligendum esse, aut aliquid quod subeat uicem nominis finiti aut infiniti, quale est participium aut uerbum infinitiui modi, quę aliquando ponuntur pro integris subiectis in enunciatione, ut cum dicimus; currens mouetur, currere est moueri. Quod si obijcias, hæc enunciatio, *Pœnitet me*, non constat nomine, nec aliquo quo subeat locum nominis; Ergo falsa est propositio Aristot. Dicendum est solum locutum fuisse de enunciationibus, quibus frequentius uti solemus in disciplinis, quales non sunt enunciationes, quæ constant uerbis impersonalibus; aut dicendum est, propositionem Arist. sic intelligendam esse; omnis enunciatio constat nomine, formaliter scilicet aut uirtualiter; illa autem propositio licet formaliter non constat nomine, uirtute tamen constat, quatenus scilicet resoluitur in hanc: *Pœnitentia est in me*.

Est enim uel erat] Declarat hoc loco Arist. se in proposita cõclusione latius aliquantò nomen uerbi accepisse, quã superius in cap. de uerbo. Vult enim eo nomine & casus uerbi comprehendi, eos scilicet, qui de alio prædicari possunt, suntque notæ eorum, quæ de alio dicuntur, cuiusmodi sunt casus indicatiui modi, ex quo etiam colliges, mirum non esse, si uerbum infinitum dicamus hoc loco comprehendi: cum illud etiam sit nota eorum, quæ de alio dicuntur, ut cap. de uerbo dictum est.

Quare prima est] Vbi diuisionem enunciationum absolutarum in enunciationes finitas & infinitas insinuauit, incipit tradere oppositionem earum, inter se. Progreditur autem à simplicioribus ad magis composita; hoc enim loco agit de enunciationibus, de uerbo EST secundo adiacente: deinde de ijs, quæ constant uerbo EST tertio adiacente; Postremò de enunciationibus uerbo adiecto. Propositio de uerbo est, Deus est, homo est; dicitur autem uerbum EST

secundo

secundo adiacere, quia secundo loco sumitur ad faciendam prædicationem. Propositio de uerbo EST tertia adiacente est ea, in qua ponitur subiectum & post uerbũ est ponitur aliquod aliud prædicatum: ut homo est iustus, Dicitur autem uerbum EST tertio adiacente: quia post subiectum & prędicatum tertio loco sumitur ad faciendam prædicationem. Primo enim sumitur subiectum, deinde uerò prædicatum, quod coniungendum est cum subiecto; tertiò autem loco sumitur uerbum EST, ut coniungat prædicatum cum subiecto: obtinet tamen uerbum EST, quoad officium uniendi medium locum: quamuis quoad situm in primo aut postremo aliquando ponatur, ut cum dicimus, est homo albus: homo est albus.

Docet igitur Arist. in enunciationibus de uerbo EST secundo adiacente duplicem reperiri oppositionem, alteram, cum vterque terminus est finitus in vtraque enunciatione, vt homo est: homo non est; alteram cum subiectum vtriusque enunciationis est infinitum, vt non homo est, non homo non est. Subiungit deinde, huiusmodi oppositionem posse fieri non solum inter propositiones indefinitas sed etiam inter enunciationes, quarum altera vniuersalis, altera particularis, itemque non solum inter enunciationes præsentis temporis, verum etiam præteriti & futuri.

Cum, autem ipsum est] Docet secundo loco, quot oppositiones reperiãtur in enũciationib. de verbo EST tertio adiacente, asseritque in primis duas esse oppositiones, sumpto semper finito subiecto: variato autem prædicato penes finitum aut infinitum; Altera igitur erit finitarum enunciationum; ut homo est iustus, homo non est iustus; altera infinitarũ de prędicato infinito, vt homo non est iustus, hõ non est non iustus. Vnde patet in his duabus oppositionibus quatuor esse enunciationes sumpto semper subiecto finito ut infra docebit, quippe cum unaquæque oppositio duabus constet enunciationib.

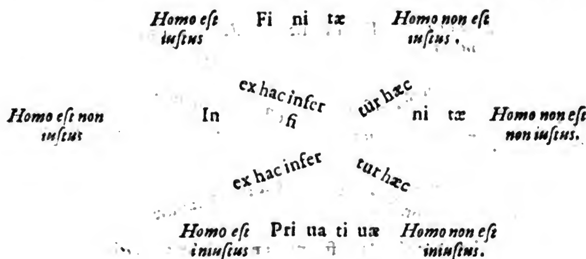
Homo est iustus	Fi ni tæ	*Homo non est iustus*
	non possunt esse simul naturæ	
Homo est iniustus	Pri ua ti uæ	*Homo non est iniustus.*
	non possunt esse simul naturæ	
Homo non est non iustus	In fi ni tæ	*Homo est non iustus.*

Quorum duo quidem] Docet nunc Arist. quo pacto duæ illæ finitæ enunciationes ad duas ita sint affectæ, quoad rationem conuenientiæ. Aduerte tamen prius quasdã esse enũciationes quæ vocantur priuatiuæ, vt homo est iniustus, homo nõ est iniustus, sumẽdo iniustum. vt significet priuationẽ iustitiæ, quæ propterea dicũtur priuatiuæ, quod cõstent prædicato priuatiuo. Aut ergo duas illarum quatuor enunciationum infinitas scilicet eodem modo se habere, quoad conuenientiam ad alias duas, nempè ad finitas (quas intelligit per affirmationem & negationem) quemadmodum priuatiuæ se habent

ad

ad ipsas finitas. Nam quemadmodum affirmatiua priuatiua infert negatiuā finitam, non autem affirmatiuam (vt rectè sequitur homo est iniustus; ergo homo non est iustus; non autem sequitur homo est iniustus; igitur homo est iustus) sic ét affirmatiua infinita infert negatiuā finitam & non affirmatiuam (vt bene sequitur, homo est non iustus; erg o homo non est iustus, nō autem homo est non iustus; ergo homo est iustus) & vt negatiua priuatiua infertur ab affirmatiua finita, & non à negatiua (vt homo est iustus: ergo non est iniustus, non autem homo non est iustus; ergo homo non est iniustus) sic etiam negatiua infinita, infertur ab affirmatiua finita & non à negatiua (vt rectè sequitur, homo est iustus; ergo homo non est non iustus; non autem homo non est iustus; ergo homo non est non iustus) quæ omnia facile intelliges ex figura supra posita.

Duo verò non] Nunc vice versa, conferens finitas cum infinitis, docet eas non eodem modo affectas esse ad infinitas, quo priuatiuæ ad infinitas affectæ esse solent. Nam ex priuatiua affirmatiua concluditur affirmatiua infinita, non autem negatiua vt homo est iniustus; Ergo homo est non iustus; non autem sequitur, ergo homo non est non iustus. At ex affirmatiua finita non efficitur affirmatiua infinita sed negatiua, quia non sequitur, homo est iustus; ergo homo est iniustus, sequitur autem benè homo est iustus; ergo homo non est iniustus. Rursus priuatiua negatiua concluditur ex infinita negatiua, non autem ex affirmatiua, quia rectè sequitur, homo non est non iustus; ergo homo non est iniustus. At negatiua finita non efficitur ex infinita negatiua, sed ex affirmatiua, quia non sequitur homo non est non iustus; ergo homo non est iustus; sequitur autem benè, homo est non iustus; ergo homo non est iustus, vt patet ex subscripta figura.

Nam ipsum est] Iam probat etiam fieri quatuor enūciationes de verbo EST tertio adiacente variato duntaxat prædicato, penes finitum & infinitū, quia verbum EST affirmatum potest addi prædicato finito & prædicato infinito, vt iusto & non iusto; & fiunt duæ propositiones affirmatiuæ, altera finita, altera infinita, vt homo est iustus, homo est non iustus; item verbum EST negatum, potest etiam addi prædicato finito & infinito, & ita fiunt duæ propositiones negatiuæ, altera finita, & altera infinita, vt homo non est iustus, homo non est non iustus. Docet præterea eas esse ita describendas, vt in fine libro 1. prior.

prior. dictum est, ita scilicet vt sub affirmatiua finita ponatur negatiua infinita, & sub negatiua finita, affirmatiua infinita. Ponuntur autem priori loco finitæ, quoniam simpliciores sunt: & propterea dignatione quadam appellantur simplicis; Non ponitur autem affirmatiua infinita, sub affirmatiua finita, sed contra: propter faciliorem consecutionis intelligentiam, & propterea infinitæ solent appellari transpositæ. Hunc Aristotelis ordinem vides propositum in priori tabella supra posita, in posteriori autem diuersum, quia ita explicatius patebat, quæ propositiones non inferrent alias; id enim erat in ea tabella ostendendum, quemadmodum ex priori docendum quæ sequerentur ex alijs. Ex hac comparatione finitarum infinitarumque propositionum colliges in huiusmodi propositionibus, quando earum subiecta indefinitè accipiuntur semper illum modum esse firmum, quo ab affirmatiua finita, ad negatiuam infinitam concludendam progredimur, & ab affirmatiua infinita ad negatiuam finitam.

Vtrum autem is etiam sit firmus, quo vel ex negatiua infinita, finita affirmatiua, vel ex negatiua finita affirmatiua infinita concludatur, non docuit hoc loco Aristot. sed ad finem cap. explicabitur.

Simili modo sese] Docet simili modo posse fieri enunciationes oppositas, quarum altera sit de subiecto vniuersali, vniuersaliter accepto, & altera de subiecto particulariter sumpto, inter quas eadem cõsecutionis lex seruatur, quæ in superioribus indefinitis, modo affirmatiuæ sint vniuersales & negatiuæ particulares; vt rectè; omnis homo est iustus; ergo aliquis homo non est iustus. Rursus benè sequitur; omnis homo est non iustus, ergo aliquis homo non est iustus, quæ quidem patent in figura subscripta.

Meritò autem] Dixit Aristo. modo affirmatiuæ sint vniuersales & particulares negatiuæ; nam si sumãtur negatiuæ vniuersales, & affirmatiuæ particulares, non valebit consecutio, vt non valet, quidam homo est iustus; Ergo nullus homo est non iustus: nec item, quidam homo est iustus; Ergo nullus homo est iustus.

Attamen non sic] Fecerat Arist. duas descriptiones, alteram indefinitarum enunciationum, alteram earum, quæ constant subiecto vniuersaliter accepto: comparat modo vtramque descriptionem, docens eas, quæ per diametrum collocantur in descriptione, posse esse simul veras, non tamen similiter: nam in priori tabella, omnes possunt esse simul veræ vt patet: At in posteriori solæ particulares, vt non omnis homo est iustus: non omnis homo est non iustus: vniuersales verò nõ possunt esse simul veræ, vt: omnis homo est iustus; omnis homo est iustus, quod Arist. paulo inferius probabit.

Hæ igitur duæ sunt] Docet se hactenus fecisse duas oppositiones in enunciationibus, de verbo EST tertio adiacente, manente semper subiecto finito, variato autem prædicato, penes finitum & infinitum: docet modo posse fieri duas alias oppositiones enunciationum de verbo EST tertio adiacente, sumpto semper subiecto infinito, variato prædicato penes finitum & infinitum, aut subiectum finitum & prædicatum infinitum, hoc pacto: non homo est iustus, non homo nõ est iustus; non homo est non iustus, in quibus eadem consecutio seruatur, quæ in superioribus. Concludit a. Aristotel. quatuor tantum esse oppositiones enunciationum de verbo EST tertio adiacente, habita ratione finiti & infiniti, quod ita ostendi potest; aut enunciationes oppositæ habent vtrumque extremum finitum; aut vtrumque infinitum; aut subiectum finitum, & prædicatum infinitum; aut subiectum infinitũ & prædicatum finitum; cum igitur

tur alio modo variari non possit penes finitum & infinitum, fit, vt quatuor tantum sint huiusmodi oppositiones.

Hæ verò seorsim] Confert duas oppositiones posteriores cum duab. prioribus, docetque inter has & illas nullum esse consecutionis legé: Hoc.n. significant verba illa, *hæ verò seorsim ab illis, ipsæ per seipsas erunt*: Huius rei causam esse ait; quoniam in ijs posterioribus semper ponitur pro subiecto nomé infinitú.in illis à priorib.nomen finitum.

Quibus autem non] Iam tertio loco accedit ad tradendas oppositiones enunciationum de verbis adiectiuis, habita ratione finiti & infiniti; addit ergo duas, vt etiam tradiderat in enunciationibus de verbo EST secundo adiacente; altera est vtroque extremo existente finito, vt: omnis homo valet; nō omnis homo valet. Altera est, subiecto existente infinito prædicato a. finito, vt: omnis non homo valet; non omnis non homo valet. Non fecit a Arist. plures oppositiones in huiusmodi enunciationibus, nimirum variato prædicato penes finitum & infinitum: quemadmodum nec in enunciationibus de verbo EST secundo adiacente: quoniam in ijs omnibus ferè nunquam cognoscitur esse verbum infinitum aut negatum: aut quoniam enunciationes de verbo infinito non sunt valdè vsurpatæ.

Non enim dicendum] Docet obiter ad faciendam enunciationem vniuersalem de subiecto infinito non esse particulam addendam NON, signo vniuersali sed subiecto, quod ponitur signum; Vt non est dicendū; non omnis homo valet; sed omnis non homo valet quod probatur in litera.

Cum autem huic] Absoluit Aristot. quod præcipuum erat in hoc c. nunc autem ad perfectionem eorum quæ dicta sunt nonnulla addit. Probat igitur in primis id, quod superius subobscurè dixit, quasdá enunciationes per diametrum descriptas in tabella vniuersalium, posse esse simul veras, quasdā minimè. Huius rei causa repetit leges contrariarum & subcontrariarum enunciationum positas initio c.6. superioris lib.cum sic argumentatur: Si hæ enunciationes: omnis homo est iustus: omnis homo est non iustus; quæ per diametrum sunt collocatę, possent esse simul verę: cum posterior inferat hāc, nullus homo est iustus: quæ est contraria prioris: darentur duæ contrarię simul veræ. Quod cum incommodum sit, dicendum est, illas duas non posse esse simul veras, quæ per diametrum erant collocatę. Deinde, sic argumentatur: hæ sunt simul veræ; aliquis homo est iustus: non omnis homo est iustus: sunt enim subcontrariæ atque in materia contingenti: sed ex illa priori infertur hæc; non omnis homo est non iustus; ergo hæc, non omnis homo est iustus, quæ per diametrum collocantur possunt esse simul ueræ. Vnde patet in descriptione enunciationum vniuersalium de verbo EST tertio adiacente, quasdam posse esse simul veras, quasdam verò non.

Patet etiam hinc] Docet quomodo ex negatiua de prædicato finito liceat colligere affirmatiuam de prædicato infinito, dicens: In enunciationibus singularibus ex negatiua finita inferri posse affirmatiuam infinitam. Nam si quis rogauerit, estnè Socrates sapiens? aliquisque responderit; non, hoc est, Socrates non est sapiens; inde licet colligere affirmatiuam de prædicato infinito, nempè; Ergo Socrates est non sapiens. At verò si quis rogauerit enunciationem uniuersalem, vt estnè omnis homo sapiens, aliusque responderit; non; haud licebit inferri ex data negatione vniuersalem affirmatiuā de prædicato infinito, vtpote; Ergo omnis homo est non sapiens. Nam cum hæc inferat contrariam illius, quæ interrogabatur, nempe hanc, nullus homo est sapiens: non efficitur ut statim sit uera, si illa, quæ interrogabatur est falsa;

quemad-

quandoquidem contrariæ, possent esse simul falsæ; Licebit igitur inferri negatiuam contradicentem de prædicato finito, nempè, igitur non omnis homo est sapiens. Hæc enim necessariò vera erit, si illa quæ interrogabatur est falsa. Hic locus fauet ijs qui dicunt valere consequentiam à negatiua de prædicato finito, ad affirmatiuam de prædicato infinito; de quo ad finem cap. dicemus.

Horum autem quæ infinita] Viderentur alicui nomina infinita & verba infinita esse negationes, idest, negatiuæ enunciationes, cum constent particula negante. Idcirco probat Arist. non esse enunciationes negatiuas: quoniam non significant verum aut falsum.

Hæc autem est omnis] Docuerat superius, enunciationes de verbo EST tertio adiacente, de subiecto infinito, nullum habere habitudinem consecutionis cum enunciationibus de subiecto finito; insinuaueratque enunciationes de subiecto infinito eadem consecutionis legem seruare inter se, quam seruant enunciationes de subiecto finito nunc autem planius verumque docet, dicens: has enunciationes; omnis non homo est iustus, non omnis non homo est iustus & ceteras de subiecto infinito, nullam habere consecutionis legem cum alijs de subiecto finito, idque propter subiectorum diuersitatem. At verò has; omnis non homo est non iustus, nullus non homo est non iustus: quoniam idem subiectum habent: eandem consecutionis legem inter se habere, quam seruant enunciationes de subiecto finito. nam ab illa affirmatiua de prædicato infinito infertur negatiua de prædicato finito: quod quidem patet in figura subscripta.

Omnis homo est iustus.	fi ni tæ	*Aliquis homo non est iustus. Nullus homo est iustus.*
aliquis homo non est iustus Nullus homo est iniustus.	priuatiuæ	*Omnis homo est iustus.*
aliquis homo non est non iustus. Nullus homo est non iustus.	in fi ni tæ,	*Omnis homo est iustus.*
Omnis non homo est iustus.	fi ni tæ	*aliquis non homo, non est iustus.*
aliquis non homo, non est iustus.	priuatiuæ	*Omnis non homo est iniustus.*
aliquis non homo non est non iustus.	infi ni tæ.	*Omnis non homo non est iustus.*

At enim nomina]. Quoniam in hoc cap. sæpè posuit Aristot. subiectum ante prædicatum, sæpè prædicatum ante subiectum: quod quidem dubitationem, alicui afferre posset; idcirco docet hoc loco, nomina & verba, id est, subiecta & prædicata, vt Ammon. exponit, ratione solius transpositionis seruata scilicet eadem intelligentia subiecti, prædicati & copulæ idem significare, id est, eundem sensum efficere, quod quidem hac ratione ostendit: Si hæ enunciationes, Petrus albus est; albus Petrus est, non essent eadem enunciatio: nec efficerent eundē sensum: sequeretur vni affirmationi plures esse negationes oppositas, consequens autem est falsum, ut probatum est cap. 6. superioris libri. Ergo & illud ex quo sequitur. Probat sequelam: quia huius affirmationis, albus Petrus est; negatio est hæc, albus Petrus non est. Negatio verò huius, Petrus albus est, si non sit eadem cum priori, aut erit hæc, non Petrus albus non est; aut hæc Petrus albus non est. Sed non est prima, vt patet, quia habet subiectum infinitum; ergo in secunda; sed secunda est contradictoria illius, albus Petrus est; repugnat enim in veritate & falsitate; Ergo si nomina & uerba transposita non significāt idē, huius affirmationis, albus Petrus est; darentur duæ negationes scilicet hæ: albus Petrus non est, & Petrus albus non est, quod est incommodum. Aduerte tamen in hac probatione perspicuitatis causa acceptum fuisse subiectum singulare: cum tamen Aristo. vtatur subiecto vniuersali.

Vtrum ex negatiua colligatur affirmatiua variatio prædicata penes finitum & infinitum?

QVAESTIO PRIMA.

EST in primis pro parte negatiua Arist. autoritas lib. 1. prior. cap. vlt. vbi apertè asserit valere cōsequentiam ab affirmatiua ad negatiuam, variato prædicato penes finitum & infinitum: è conuerso tamen valere à negatiua ad affirmatiuam. Nam inquit, hæc est vera, Socrates non est lignum album: hæc tamen est falsa, Socrates est lignum non album. Secundò hæc est vera: homo quatenus homo non est albus; & tamen hæc est falsa; ergo homo quatenus homo est non albus; Non igitur valet consequentia à negatiua ad affirmatiuam.

Tertiò hæc est vera, Adamus nō est albus; & tamen hæc est falsa: Adamus est non albus. Non igitur valet consequentia à negatiua ad affirmatiuam. Maior patet: & minor suadetur: quoniam, vt est communis Dialecticorum sententia, ad veritatem affirmatiuæ enunciationis de prædicato contingenti requiritur existentia subiecti. Ratio verò est, quoniam verbum est, in enunciationibus contingentibus non absoluitur ab existentia, in aliqua differentia temporis, vt diximus cap. de verbo. Qua de causa dicebamus eo loco verbum EST, in enunciationibus contingentibus de tertiò adiacente esse partem prædicati, quia accipitur pro existentia, quam significat; si ergo hæc est vera, Adamus est non albus, vt sit contingens, licebit inferre Adamum esse, consequens aut falsum, ergo &c.

His tamen non obstantibus, *dicendum est: semper valere consequentiam à negatiua ad affirmatiuam*, Quæ sententia non solum verior esse videtur; sed etiam cum Aristotel. doctrina magis consentiens: potestque his rationibus confir-

confirmari. Primò, quia Arist. cap. de nomine docuit, nomina infinita dici de ijs, quæ sunt & de ijs, quæ nō sunt; Ergo vt enunciatio de prædicato infinito sit vera, non opus est subiecta existere.

Secundò Aristot. cap. de oppositis hoc constituit discrimen inter contradicentes terminos, & alios terminos oppositos: quod semper alter contradicentium affirmatur verè de quauis re singulari, siue talis res sit, siue non sit: at verò in reliquis oppositis hoc non reperitur; Ergo ad veritatem enunciationis affirmatiuæ de prædicato infinito vno requiritur ex materia subiecti.

Tertiò, quia Arist hoc cap. asseruit valere consequentiam à singulari negatiua ad singularem affirmatiuam de prædicato infinitò, vt: Socrates non est sapiens, ergo Socrates est non sapiens.

Quartò Arist. 1. li. priorum cap. vlt. docet: de quacunque re verum esse dicere, quod sit ęqualis, aut non æqualis; non autem quod sit æqualis aut non ęqualis, non autem quod sit æqualis aut inæqualis, sed de re non existente, falsum est, quod sit æqualis; Ergo verum erit dicere, quod sit non æqualis: ac proinde ad veritatem affirmatiuæ de prædicato infinito non requiritur existentia subiecti. Postremò verbum EST, potest reddi infinitum atque prę dicari verè de Adamo; hæc enim uidetur vera: Adamus non est, accepto NON EST, infinitàter. Sed hæc enunciatio resoluitur in hanc; Adamus est non existens; ergo hæc etiam vera erit, atque propterea enunciatio affirmatiua contingens de prædicato infinito non requirit ad sui veritatem, subiecti existentiam.

Illud quidem in genere fatemur posse hæc & alia argumenta, quæ pro parte affirmatiua afferri possunt, haut difficile dissolui. Ad primum enim dici potest, Arist. cap. de nomine non asseruisse nomina infinita dici de omnibus in vniuersum quæ sunt, & quæ non sunt, quandoquidem nullum est nomen infinitum, quod ita affectum sit: etenim non homo cum sit nomen infinitum, non dicitur verè de hominibus, & sic res habet in cæteris. Quare licet nomina infinita non dicantur verè de ijs, quæ non sunt, cum illis contingenter attribuuntur, dicuntur tamen verè de ijs, quæ necessariò conueniunt, vt non album de chimera, & hypocentauro.

Ad secundum responderi potest Aristotel. cap. de oppositis eo discrimine locutum fuisse de propositionibus contradicentibus: quarum altera necessariò debet esse vera, altera falsa. Quanquam enim institutum ipsius esset de terminis contradicentibus disserere: voluit tamen, vt ex conditione enunciationum contradicentium conditionem colligeremus terminorū contradicentium: non ita tamen, vt crederemus in terminis contradicentibus, qui prædicantur contingenter de aliquo subiecto, non requiri existentiam subiecti: sed vt colligeremus multos esse terminos contradicentes: quorum alter necessariò verè affirmatur de subiecto, in quibus non requiritur subiecti existentia: quod in cæteris oppositis non cernitur.

Ad tertium & quartum dici potest: Aristotelem esse intelligendum illis locis supposita existentia subiecti. Ad postremum, negari potest, hanc enunciationem esse veram: Adamus non est infinitanter.

Cæterum etsi hoc modo possint hęc argumenta solui: verior tamen videtur opposita sententia & Arist. doctrinę magis consentanea. *Itaque dicēdum est; perpetuò valere consecutionem à negatiua ad affirmatiuam; variato prædicato penes finitum & infinitum, modo duo hæc obserues. Vnum est, ut si affirmatiua fuerit vniuersalis, negatiua non sit particularis*, Nam alioqui nihil effici-

tur. Vt si dicas: aliquid animal non est homo: Ergò omne animal est non homo; aliquis homo non est non iustus: ergo omnis homo est iustus.

Alterum est, ut prædicatum negatiuè non sit coniunctum, sed simplex: Nam si fuerit coniunctum non semper sequetur quod volumus; nec enim sequitur, Æthyops non est lapis albus; Ergo est non lapis albus. Si enim hoc consequens esset verũ, concedendum esset, Aethyopem esse non lapidem, & esse: album, quod est falsum. Addi etiam solet, quęstionem hanc esse intelligendam in enunciationibus, in quibus non est particula reduplicatiua. Nam in ijs non valet; non enim sequitur homo quatenus homo non est albus; Ergo homo quatenus homo est non albus.

Quare ad primum argumentum respondendum est, Aristotel. eo in loco fuisse locutum de enunciationibus tum prædicati coniuncti, tum simplicis; at verò ex negatiua prædicati coniuncti non concludi affirmatiuam: licet in infinita totum prædicatum infinitum reddatur. Nec enim sequitur: Socrates non est lapis rationis capax; Ergo Socrates est non lapis non rationis capax. Hac igitur de causa Aristotel. asseruit valere consecutionem ab affirmatiuam ad negatiuam: non autem è contrario à negatiua ad affirmatiuam. Quod si de enunciationibus prędicati simplicibus solum loqueretur: diceret, ex negatiua affirmatiuam quoque concludi. At obijcies, Aristotel. eodem loco in exemplum attulisse, enunciationum quandam, prædicati coniuncti, cuius altera pars infinita est, scilicet, est lignum non album; ergo non est lignum album. In quibus propositionibus vt non valet argumentatio à negatiua ad affirmatiuam, ita nec vice versa. Occurrendum est, gratia exempli adductum esse illam enũciationem; in exemplis verò non semper requiri veritatem.

Ad secundum dicendum est, non valere consequentiam à negatiua, in qua ponitur particula reduplicatiua ad affirmatiuam de prædicato infinito, vt benè probat argumentum: Itaque intelligendum est, valere consequentiam à negatiua ad affirmatiuam, modo negatiua non sit enunciatio reduplicatiua.

Ad tertium negandum est, Adamo non existente, hanc esse falsam; Adamus non est albus, & ad probationem dicendum est, sententiam illam Dialecticorum veram esse, quando prædicatum est ens reale: nam cum est relatio rationis, aut negatio pura, non est opus, quod subiectum existat, vt ei prædicatum contingens conueniat. *Dixit negatio pura*, propter priuationem, quæ non signat puram negationem; sed præter negationem addit, quod sit in subiecto apto ad recipiendam formam: & in tempore à natura constituto, ut forma insit; & quoniam forma non potest in esse subiecto eo tempore, quo subiectum ipsum non existit, propterea efficitur, vt nec priuatio conueniat subiecto non existenti: negatio autem pura conueniat.

Vtrum ex affirmatiua enunciatione concludatur negatiua finita variato prædicato penes finitum & infinitum?

QVAESTIO SECVNDA.

PRO parte negatiua ita quispiam argumentabitur: In primis quoniam non sequitur Petrus est videns non hominem; Ergo Petrus, non est videns hominem. Nam posito, quod simul uideat hominem, & equum, antecedens est verum, & consequens falsum.

Secundò, non sequitur, Petrus est

est non sensibilis: nam dato, quod sit quantus & albus, antecedens est verum, quia quatenus, quantus est non sensibilis, & consequens est falsum. Tertiò, non sequitur, Petrus fuit non sedens; Ergo non fuit sedens: est enim antecedens verum, & consequens falsum, posito, quod Petrus heri steterit hora septima, & sederit hora octaua. Quartò non sequitur Petrus potest esse non iustus; Ergo Petrus non potest esse iustus. Postremò non sequitur, in fluuio sunt non pisces, quandoquidem sunt etiam lapides; Ergo in fluuio non sunt pisces.

Pro solutione harum obiectionum aduertendum est; duo esse necessaria, vt valeat cõsequentia ab affirmatiua, ad negatiuam variato prædicato penes finitum & infinitum; alterum, vt si affirmatiua fuerit particularis, negatiua non sit vniuersalis: Nam à particulari ad vniuersale non valet consequentia, vt Aristotel. in contextu docuit, vt non sequitur: Quidam homo est non iustus; Ergo nullus homo est iustus: nec item, quidam homo est iustus; Ergo omnis homo non est non iustus. Alterum, vt in enunciationibus de prædicato infinito totum præter verbum est, sit infinitum, alioqui non valebit consecutio, vt docet Aristotel. tum hoc loco, tum primo libro prior. capitulo vltimo, & confirmari potest hac ratione: si hæc non esset bona consequentia; Petrus est non albus; Ergo Petrus non est albus, oppositum consequentis posset stare cum antecedente, vnde hæ duæ propositiones, Petrus est non albus, Petrus est albus, essent simul veræ, quod fieri nequit: quoniam fieri nequit, vt duo termini contradicentes simul affirmentur verè de eodem subiecto singulari, eodem modo potest probari, hanc esse bonam consequentiam: Petrus est albus; Ergo Petrus non est non albus. Nam si non est bona; oppositum consequentis, quod est Petrus est non albus, stabit cum illo antecedente, scilicet, Petrus est albus, quod fieri non potest: eo quod duo termini contradicentes non possunt simul affirmari verè de eadem re singulari; Valet igitur consecutio ab affirmatiua, variato prædicato penes finitum & infinitum.

Ad primum igitur argumentum, in oppositum dicendum, eam consequentiam non esse bonam: quia non totum prædicatum affirmatiuè est infinitum, sed tantum vna eius pars.

Ad secundum dicendum est, antecedens non esse verum, nisi intelligas, secundum quantitatem, in quo sensu etiam consequens est verum.

Ad tertium dicendum est consequẽs est verum, si verbum, *fuit*, accipiatur secundum eandem partem temporis, secundum quam sumebatur in antecedente. Quod si aliter sumatur in antecedente, quam in consequente, non erit bona consecutio. Ad quartum dicendum est, non esse bonã consequentiam, quoniam in enunciatione infinita, non est totum prædicatum infinitum.

Ad postremum dicendum est: antecedens illud non esse enunciationem de prædicato infinito, sed de subiecto infinito. Sensus enim illius enunciationis est; non pisces sunt in fluuio, vbi particulas *non pisces* est subiectum; ab affirmatiua verò de subiecto infinito non valet consequentia ad negatiuam de subiecto finito, vt Aristot. in contextu docet.

CAPVT SECVNDVM

De enunciationibus coniunctis, & diuisis.

Num autem de multis, aut multa de vno vel affirmare vel negare, nisi vnum quippiam id quod ex multis illis significatur, sit nec affirmatio neque negatio una erit. Vnum uerò dico, non si nomen vnum quidem sit positum, non fiet autem vnum aliquid ex illis. Velut homo, est forsitan & animal, & bipes, & mansuetum, at ex his etiam vnum quiddam fit: ex albo uerò, & homine, & ambulante, unum (ut patet) non fit. Quare neque si unum quippiam de hisce multis quispiam affirmauerit, una erit affirmatio: sed uox quidem una, affirmationes autem plures, neque rursus de uno si dixerit hæc, sed similiter multæ. Quod si differentis interrogatio, quædam responsionis postulatio est, qua uel propositio, uel contradictionis pars altera exigitur, propositio uerò contradictionis unius est pars, ad hoc genus una profectò responsio non erit. Neque enim ipsa interrogatio una est non si uera sit etiam. Sed de his dictum in Topicis est. Patet etiam insuper, neque ipsum. Quid est interrogationem dialecticam esse. Nam ut interrogatio detur oportet, utram uelit aliquis contradictionis partem eligere; utque interrogans definiat utrum hoc Homo sit, an non hoc. Cum autem eorum, quæ seorsim prædicantur, alia iunctim sic etiam prædicentur, ut unum omnia prædicatum fiant, alia uerò minimè, quænam differentia est? de homine namque uerè & animal seorsim, & bipes seorsim dicitur, & hæc eadem ut unum: & homo rursus, & album seorsim, & hæc eadem ut unum: sed non si quispiam est & sutor, & bonus sutor dicendus est bonus. Nam si quia uerum est seorsim utrumque, ideo & utrumque simul uerum esse oporteat, multa absurda sequentur. De homine namque quopiam uerum est dicere, & quòd est homo, & quòd est albus etiam: quare & totum. Rursus si album uerum est dicere, & totum uerè dicetur. Quare erit homo albus, albus, atque hoc in infinitum abibit. Et rursus Musicus albus ambulans, & hæc sæpius coniuncta dicentur. Quorum in infinitum erit abitio. Præterea si Socrates, Socrates dicitur atque homo, Socrates, Socrates homo dicetur: & si ipse, homo seorsim & bipes dicitur, & simul homo homo bipes dicetur. Patet igitur si quispiam simpliciter complexiones ipsas fieri dixerit, multa absurda inde emergere. Verùm dicendum est nunc, quo nam sint pacto ponendæ. Quæcunque igitur, cum uel prædicari de alijs, uel alijs subijci apta sint, per accidens aut de eodem, aut alterum de altero prædicantur ea unum non erunt. Velut homo & albus quidem & Musicus est, sed unum album ipsum & Musicum non est. Accidunt enim ambo eidem. Neque si uerè dicetur album Musicum esse, album Musicum unum quid unquam erit. Album enim per accidens Musicum est. Quare album Musicum aliquid unum non erit. Quo

circa

circa neque sutor bonus dicetur simpliciter, animal autem bipes dicetur simpliciter. Quippe cum non per accidens hæc de illo dicantur. Præterea nec unum ea dicentur. Quorum alterum alteri inest. Quapropter nec album sępius dicetur: neque homo, homo animal aut bipes est. Insunt enim hæc homini, animal atque bipes. At fit, ut eadem uerè coniunctim atque seiunctim dicantur. Nam aliquem hominem, hominem: aut aliquem album hominem, hominem album dicere licet. Non semper tamen sic ista habent. Sed cum in eo quod adiunctum est, repugnant quippiam sic inest, ut ad id contradictio sequatur, ibi non uerum, sed falsum dicetur; ut si mortuum hominem, hominem dixeris esse. Cum uerò repugnans non inest, uerum dicetur. At cum inest quidem, semper non uerum? cùm uerò non inest, non semper uerum dicetur? ut Homerus est aliquid, nempe Poëta: an ne igitur Homerus est? an non esse dicendum est potius? per accidens enim ipsum Est de Homero prædicatur. Nempe quia est Poëta: sed non per se de Homero Est ipsum prædicatur. Itaque quibus in prædicationibus neque contrarietas inest, (quod quidem facilè discernetur, si pro nominibus rationes dicantur) & per se, non per accidens prædicantur, in hisce coniunctim & seorsim uera prædicatio fit. Id autem quod non est, non ex eo uerè dicetur esse quippiam, quia est opinabile. Nam quæ de ipso est opinio, non habet, quòd sit, sed quòd non sit.

EXplicat Aristo. hoc capite alteram diuisionem enunciationum simplicium, agens de enunciationibus cõstantibus extremo coniuncto, & de ijs, quæ constant extremis simplicibus; poniturque fermè totum caput in declarandis consequentijs quibusdam, quæ inter hasce enunciationes fieri solent. Illud verò extremum dicitur hoc loco coniunctum, quod constat pluribus terminis, qui possunt esse plura prædicata in diuersis enunciationibus, cuiusmodi sunt prædicata harum enunciationum, nimirum: Petrus est homo albus; Plato est animal rationale, &c. Illud verò extremum dicitur simpliciter diuisum, quod non potest esse plura prædicata in diuersis enunciationibus, huiusmodi sunt, album, homo & cæt. Tres igitur partes continet hoc caput; in quarũ prima distinguit & separat Arist. enunciationem multiplicem, ab enunciatione vna: in secunda verò docet, quando valeat consecutio à diuisis ad coniuncta; in tertia tandem, quando valeat consecutio à coniunctis ad diuisa.

Vnum autem] Quoniam enunciationes, quæ constant extremo coniuncto, de quibus hoc capite agendum est, magnam habent voce tenus affinitatem cum enunciationibus pluribus habentibus multas voces, à parte subiecti, aut à parte prædicati: idcirco, nequis fallatur, sumatque huiusmodi enunciationes plures, pronunciatione de extremo coniuncto, docet in prima parte cap. quæ sit enunciatio plures. Docet ergo eam esse plures, in qua aut vnum de multis, aut multa de vno, aut certè (quod maiori cum ratione uoluit esse intelligendum) in qua multa de multis affirmantur, aut negantur. Aduertit autem illa multa eiusmodi esse debere, vt ex ijs non efficiatur vnũ. Nam alioqui enunciatio potius erit vna, quam plures. Fit autem vnum ex multis, vt hoc loco Aristote. intelligit: quando vnum ex illis est actus, seu forma determinans alterum: vt patet in composito per se, quod fit ex genere et differentia, & in composito per accidens, quod fit ex subiecto & accidente: Est enim differentia forma determi-

nans genus: & accidés est forma determinans subiectū. Quod si multa eiusmodi sunt, vt neutrum sit forma alterius: quamuis vtrunque vnius tertii sit forma: non efficient vnum: nisi fortè coniunctione aliqua connectatur. Vnde patet has enunciationes non esse plures; homo est animal rationale; Socrates est homo albus: has verò esse plures. Socrates est albus Musicus; lac est album dulce; quia quamuis *album & Musicum*, sit forma Socratis; *album verò & dulce*; sint formæ lactis, tamen vnum non est forma alterius. Diximus, *nisi fortè coniunctione aliqua connectatur*, quia si ita copuletur, efficiet unum, ut hoc loco Aristo. intelligit, vt si quis dicat; Socrates est albus & Musicus; lac est album & dulce, quod quidem verum est, si modo coniunctio accipiatur copulatim, idest, vt connectit partes eiusdem extremi: nam si copulatiuè accipiatur, vt connectit plures enunciationes simplices, tunc tota enunciatio non erit simplex, sed coniuncta.

Atque vnum dico] Docet vt aliqua enunciatio sit vna non satis esse, quod vna vox prædicetur de vna voce, sed esse opus, vt res significata sit vnum quippiam: vnde si quis dicat, homo est animal bipes & mite efficiet enunciationem vnam, quia ex animali bipede & miti fit vnum. Apposuit Aristot. *forsitan*, quoniam bipes & mite non sunt differentiæ essentiales, sed ponuntur loco differentiæ essentialis hominis; at verò quia ex albo homine ambulante non fit vnum, non constituetur ex ijs enunciationibus vna, licet vna voce significaretur.

Quod si differendi] Colligit ex dictis ad interrogationem plures, idest, ad enunciationem plures cum interrogatur, non esse reddendam responsionem vnam, sed distinguendam esse, & iuxta plures sensus, quos habuerit, plures reddendas responsiones. Vt Aristot. hoc loco intelligas, aduerte hoc esse discrimen inter dialecticum, idest, eum qui probabiliter disserit de quacunque proposita quæstione, & demonstratorem: quod Dialecticus propterea, quod est paratus ad vtramque contradictionis partem confirmãdam aut refellendam (possunt enim inueniri argumenta probabilia pro vtraque parte contradictionis) solet quærere vtramque contradictionis partem. Vt utrum omnis uoluptas bonum sit nec ne; At verò demonstrator eam partem contradictionis duntaxat interrogat, quam demonstrare instituit; neque enim interrogat vtramque: quoniã non sunt demonstrationes pro vtraq; contradictionis parte. Cum igitur interrogatio dialectica postulet & quærat vel propositionem, quæ scilicet in interrogatione exprimitur, vel contradictoriam illius: vtraque autem debeat esse enunciatio vna quoniam est pars vnius contradictionis: efficitur necessario, vt responsio dialectica sit enunciatio vna. Quare cum ad interrogationem plures non sit reddenda vna responsio, sed plures: colligitur planè ad interrogationem plures, non esse reddendam dialecticam responsionem. Ex quibus colligit, rursus: non esse dialecticam interrogationem eam, in qua quæritur, quidnam aut hoc aut illud sit: vt eam, in qua quæritur, quid est homo: sed pertinere ad demõstrationem. Interrogatio enim dialectica vtramque quærit contradictionis partem, in qua quidem datur oppositio: vt respõdens det, quamuis partem contradictionis: hoc non fit, cum quæritur, quidnam est hoc aut illud.

Cum autem verum] Docet iam in secunda parte huius cap. quomodo valeat consecutio à diuisis ad coniuncta, & quando non, hoc est, quando ex enunciationib⁹ de extremo diuiso seu simplici liceat colligere vnam de extremo coniuncto, & quando non. Sed prius hanc proponit quæstionem: quid sit in causa, vt aliquando valeat consecu-

fecutio à diuisis ad coniuncta, vt Socrates est animal, Socrates est bipes; Ergo Socrates est animal bipes, Item Socrates est homo, Socrates est albus; Ergo Socrates est homo albus: aliquando autem non valeat, vt Socrates est futor, & Socrates est bonus; ergo Socrates est futor bonus.

Nam si igitur] Docet non semper ualere consecutionem à diuisis ad coniuncta. Nam præter quam quod in superiori exemplo datur antecendēs verum & consequens falsum: sequerentur alia incommoda: si semper diceretur valere consecutio à diuisis ad coniuncta. In primis enim fieret sæpe expressa negatio, hoc est, inanis eiusdem vocabuli repetitio, vt si quis diceret, Socrates est homo, Socrates est albus: Ergo Socrates est homo albus, vbi manifesta est nugatio. deinde daretur progressus in infinitum in repetendis ijsdem vocabulis; nam si Socrates est albus & est musicus & est ambulans, Socrates erit albus musicus ambulans. Rursusq; Socrates est ambulans & est musicus; igitur Socrates albus ambulās ambulans, musicus musicus, & ita in infinitū frustra eadem vocabula repeterentur. Præterea fieret nonnūquā nugatio implicita, idest repetitio inutilis alicuius, quod actu in altero, quod exprimitur, continetur. Vt si quis dicat; Socrates est homo; Socrates est risibilis, igitur Socrates est homo risibilis, vbi committitur nugatio implicita, cum risibile actu contineatur in homine.

Quæ igitur per accidens] Tradit duas regulas, quibus intelligamus, quando non valeat consecutio à diuisis ad coniuncta: vnde facilè patebit quando valeat. Prior est huiusmodi, *quando ea quæ prædicantur diuisim omnino que accidentaliter de subiecto*, accidentaliter inquā, ita vt non solùm per accidens dicatur de subiecto nude sumpto, sed etiā quatenus est informatum alterutro ipsorum, aut (quod idem est) quando ipsa attributa de se muto, per accidens prædicantur, *tum non valet argumentatio, à diuisis ad coniuncta*. Ratio verò cur non valeat est, quia ex his prædicatis diuisis non potest vnum quippiam effici: ac proinde non potest fieri vna quædam enunciatio.

Præterea neque ea dicentur] Posterior regula hæc est: *quando prædicata diuisa ita sunt affecta, vt alterum contineatur in altero; tunc non licet argumentari à diuisis ad coniuncta*, non licet inquam; non, quoniam in tali argumentandi formula, dato antecedente verò, consequens possit esse falsum: sed quia colligitur inepta & nugatoria quædam quæstio; Vt si quis argumentetur: Socrates est homo, Socrates est animal; Ergo Socrates est homo animal. Ex his duabus regulis, quibus Aristot. ostendit, quando non licet argumentari à diuisis ad coniuncta. facilè intelligi potest tertia regula, qua declaratur, quando id liceat. Regula hæc est, *quando prædicata diuisa ita se habent, vt nec alterum dicatur per accidens de altero, sed potius sit veluti forma alterius, nec alterum includatur in altero, si modo idem sensus terminorum seruetur; semper licebit à diuisis ad coniuncta argumentari*. Diximus, *si modo idem sensus terminorum seruetur*: quia alioquin non erit firma argumentatio. Vnde non sequitur, Socrates est sutor, Socrates est bonus; Ergo Socrates est sutor bonus, quia bonus nunc accipitur pro virtute prædito, nunc pro perfecto in aliqua arte.

At sit ut eadem] In hac tertia parte capitis docet Aristote. quando valeat argumentatio à coniunctis ad diuisa, & quando non ualeat; sed antequam id præstet, declarat interdum valere consequentiam, vt si dicas; Socrates homo albus, Ergo Socrates est homo & Socrates est albus: interdum autem non valere, vt si dicas; hoc cadauer est

homo

homo mortuus; igitur hoc cadauer est homo, & hoc cadauer est mortuum.

Sed cum in ea] Tradit duas regulas, quibus intelligamus, quando non valeat consecutio à coniunctis ad diuisa, quarum prima est huiusmodi, *quando in prædicato coniuncto continentur particulæ ita repugnantes inter se vt eas separatim acceptas sequatur aliqua conditio, non valet consecutio à coniunctis ad diuisa*: ut in argumentatione de cadauere. Nam in hoc prædicato coniuncto, homo mortuus, continentur duæ particulæ, quas separatim sumptas sequitur contradictio. Nam si homo est, essentialiter est viuens; si autem mortuus non est viuens: viuens verò & non viuens sunt contradictoria. Sed obijcies duę illæ particulæ ita repugnant inter se, vt eas separatim acceptas, sequatur contradictio; igitur si ambæ simul accipiantur, non poterunt verè affirmari de cadauere: dicendum est tamen illas particulas includere contradictionem, si sumantur coniunctæ; Cum enim particula, *homo*, separatim sumitur, accipitur pro suo proprio significato, nempe pro uero homine, at verò cum sumuntur duæ illæ particulæ simul: particula, *homo*, alienatur, vt dicunt recentiores, per particulam, *mortuus*, ac proinde accipitur non pro verò homine, sed pro cadauere.

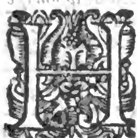
Cum verò non] Ait Arist. videri bonam consequentiam à coniunctis ad diuisa, *cum in particulis prædicati coniuncti non inest contradictio*: sed statim corrigit, se dicens, non semper valere consecutionem cum non inest contradictio; quod patet hoc exemplo; Homerus est poeta; igitur Homerus est. In hoc enim prædicato coniuncto, est poeta, non continentur particulę, quas sequatur contradictio, & tamen non rectè infertur. Ergo Homerus est. Hac igitur de causa tradit Arist. posteriorem regulam, quæ est huiusmodi: *Quandocunque aliqua particula prædicati coniuncti per accidens dicitur de subiecto*, id est, ratione alterius duntaxat, & non per se, ac vi sua, *tum non licet argumenti à coniunctis ad diuisa*; Vt non valet consequentia: est rubeus ex verecundia; Ergo est rubeus. Nam particula, *rubeus*, non dicitur per se ac vi sua de subiecto, sed ratione particulæ, *ex verecundia*, quæ adiungitur. Eadem ratione non sequitur Homerus est Poeta; igitur Homerus est. Nam illa particula est posita in prædicato coniuncto, non dicitur ratione sui, sed ratione illius particulæ, *Poeta*, quæ efficit vt verbum EST, non accipiatur pro existentia reali, sed pro obiectiua, quæ est in mentibus hominum: Hæc enim sufficit, vt verè dicamus, Homerum esse Poetam, hoc est, esse eum, cui scripta poemata tribuuntur. Idem uitium reperitur in ijs omnibus argumentationibus, Socrates est magnus Philosophus; igitur Socrates est magnus: Socrates est bonus sutor; Ergo Socrates est bonus, & alijs similibus, in quibus altera pars dicitur solum ratione alterius; Vnde patet omnia illa, quæ superiori regula excipiebantur, hæc etiã esse accepta. Nam quando partes alicuius prædicati inuoluunt repugnantiam, semper altera illarum de subiecto dicitur ratione alterius.

Quare in quibus] Colligit ex dictis Arist. hanc regulam, qua docet, quando valeat cõsequentia à coniunctis ad diuisa, quæ huiusmodi est; *Quandocunque in partibus prædicati coniuncti nulla inest contrarietas repugnantiavè: & altera non dicitur de subiecto solum ratione alterius, cui adiungitur: sed etiam ratione sui: tunc valet consequentia à coniunctis ad diuisa.* Admonet autem facilè discerni posse, laudeturnè repugnantia aliqua in partibus prædicati, si pro partibus ipsis earum definitiones adhibeantur.

Id autem quod non est] Colligit rursus non esse bonam consequentiam, hoc verè est opinabile; Ergo hoc verè est. Nam dictio, *opinabile*, efficit vt ver-

verbum EST, non accipiatur pro existentia reali, sed obiectiua, verbi gratia: chymera verè est opinabilis, non tamen uerè est, quoniam opinio quæ de chymera haberi potest, est chymeram non esse: ex eo autem, quod verè opinamur chymeram non esse, non sequitur chymeram esse, ut patet, sed potius chymeram non esse.

CAPVT TERTIVM
De enunciationibus modorum posibilis, contingentis, imposibilis & necessarij.

IS autem determinatis, considerandum deinceps est, quomodo antitheses hæ, Possibile est esse non possibile est esse: Contingens est esse, Non contingens est ese, de impossibili necessarioq; sese habeant, sunt enim dubitationes quædam. Nam si complexiones hæ inter se contradicunt, quæcunque per esse ac non esse disponuntur, ut huius, Hominem esse, negatio hæc non esse hominem, & non illa, esse non hominem: & item huius, Hominem album esse, hæc non esse hominem album: non autem illa, non album esse hominem, negatio est: (alioqui cum aut affirmare, aut negare de quolibet uerum sit, uerè quispiam & lignum, non album hominem dixerit:) quòd si hoc inquam, ita habet, etiam in his in quibus Eße non additur, idem faciet id, quod loco ipsius esse dicitur: & huius, Homo ambulat, non hæc Ambulat non homo sed ista, Non ambulat homo, negatio erit: (non enim refert, ambulare hominem, an ambulantem hominem esse dicas.) Si hæc in quam ita sunt, atque ubique ratio hæc seruatur, huius etiam, nimirum affirmationis, possibile est esse, hæc erit negatio, Possibile non esse: & non illa Non possibile est esse. At idem uidetur & esse, & non esse posse; omne namque quod possibile, uel secari uel ambulare est, possibile est & non ambulare & non secari. Atq; hæc causa huius est, quoniam omne quod hoc pacto possibile est, non semper est actu quapropter ei competet & ipsa negatio. Potest enim & non ambulare, quod ambulare potest. & non uideri quod uideri potest. Atq; fieri nequit, ut enunciationes oppositæ de eodem sint uera: non igitur affirmationis huius, Possibile est esse, hæc est negatio, Possibile, est non eße. Fit enim hoc pacto, ut aut idem de eodem affirmetur negeturq; simul: aut non per esse atque non esse affirmationes negationesquè complexionum fiant. Quod si illud fieri nequit, hoc erit utique amplectendum. Igitur huius, Possibile est esse, negatio hæc est, Non possibile est esse: & non illa, Possibile est non esse: & huius Contingens est eße, hæc, Non contingens est esse, non autem. Contingens est non esse Eadem & de cæteris ratio, de impossibili inquam & necessario; namque ut in illis esse atque non esse sunt additiones, cætera uerò res sunt subiectæ, ut album, ut homo: sic in istis esse quidem, atque non esse fiunt ut subiecta: posse uerò & contingere, additiones sunt quædam, quæ quidem sic in ijs uerum & falsum distinguere, quemadmodum in illis esse, & non esse

se

se solent. Huius autem Possibile est non esse, negatio est non ista, Non possibile est esse, sed hæc, Non possibile est non esse: & huius, Possibile est esse, non ista, Possibile est non esse, sed hæc, Non possibile est esse. Quapropter hæ Possibile est esse, & Possibile est non esse, mutuo sese sequi uidentur. Idem enim possibile est esse, atq; non esse; non enim hæ sibi, Possibile est esse, & possibile est non esse, contradicunt: sed istæ, Possibile est esse, & Non possibile est esse, de eodem nunquam simul sunt uera, oppositæ nãq; sunt. Hæ quoque, Possibile est non esse, & Non possibile est non esse, nunquam de eodem sunt uera. Similiter & affirmationis huius, Necesse est esse, non hæc, Necesse est non esse, sed hæc, Non necesse est esse, negatio est; huius autem necesse est non esse, negatio est, Non necesse est non esse; huius etiam, Impossibile est esse, non hæc Impossibile est non esse, sed illa, Non impossibile est esse; at illius, Impossibile est non esse, hæc sanè, Non impossibile est non esse, negatio est. Omnino autem, quemadmodum dictũ est esse quidem ac non esse, ponere uti subiecta oportet: modos autem ad ipsum esse atq; non esse adiungere, affirmationem negationemq; facere qui uelit; hasq; oppositas esse existimare decet, possibile, non possibile, contingens, non contingens, impossibile, non impossibile, necessarium, non necessarium, verum, non uerum. Consequentiæ quoq; hac ratione fiunt, si ita ponantur. Nam hanc quidem, Possibile est esse, primum ea, Contingens est esse, quæ cum ea conuertitur: deinde, Non impossibile est esse, & Non necesse est esse, sequitur. Has a. Possibile est non esse, & Contingens est non esse, sequitur; Non impossibile est non esse, & Non necesse est non esse. Illas etiam, Non possibile est esse, & non contingens est esse, sequitur; Impossibile est esse, & necesse est non esse: & illas denique, Non possibile est non esse, & Non contingens est non esse, sequitur, Impossibile est non esse, & Necesse est esse. Atque id quod dicitur percipi è subiecta descriptione potest.

	I.	III.	
A	*Possibile esse.*	*Non possibile esse*	I
ma	*Contingens esse*	*Non contingens esse*	li
bi	*Non impossibile esse*	*Impossibile esse*	a
mis	*Non necessarium esse*	*Necessarium non esse*	ce
E	*Possibile non esse*	*Non possibile non esse*	Pur
den	*Contingens non esse*	*Non contingens non esse*	pu
ru	*Non impossibile non esse*	*Impossibile non esse*	re
lu	*Non necessarium non esse*	*Necesarium esse.*	a
	II.	IIII.	

Impossibile igitur est esse, & Non impossibile est esse, has Contingens est esse, & possibile est esse, & non contingens est esse, & Non possibile est esse, cõtradictoriè quidem, sed uerso modo sequuntur. Affirmationem enim possibilis, Possibile inquam est esse, negatio sequitur impossibilis, quæ est, Non impossibile est esse: negationem autẽ hanc, nempè Non possibile est esse, sequitur hæc affirmatio, Impossibile est esse; nam Impossibile est esse, affirmatio: Non imposibile est esse, negatio est. At necesariæ enun-

enunciationes quomodo sese habeant, uidendum est; patetque non eodem modo sese habere, sed contrarias quidem sequi, contradictiones autem, seorsum esse collocatas. Huius enim necesse est non esse, non hæc negatio est, Non necesse est esse: quippe quas de eodem ambas contingat esse veras. Quod enim necesse est non esse, id non necesse est esse. Causa verò quod non ita necessarium, ut modi cæteri sequantur est, quod impossibile, cum idem polleat quod necessarium, contrario assignatum est modo. Quod enim impossibile est esse, id sanè non necesse esse, sed necesse est non esse: & quod impossibile est non esse, id necesse est esse. Quamobrem si illæ perinde sese habent atque possibilis & non possibilis enunciationes; eæ non eodem, sed contrario sese modo habebunt: quippe cum necessarium ac impossibile non idem significent, nisi verso modo fuerint assignata, quemadmodum diximus. At fieri non potest, vt hoc pacto collocentur necessariæ contradictiones. Quod enim necesse est esse, id possibile est esse; nā si ita non sit, sequetur sanè negatio: (quippe cum necesse sit affirmare, aut negare.) Quare si non possibile est esse, impossibile est esse. Id igitur impossibile est esse, quod necesse est esse, quod quidem absurdissimum esse constat. Atqui istam Possibile est esse, sequitur hæc, Non impossibile est esse: hanc verò sequitur illa, Non necesse est esse, itaque fit, vt quod necesse est esse, id non necesse sit esse: quod absurdum est. Iam verò neque hæc Necesse est esse, neque ista Necesse est non esse, illam Possibile est esse, sequitur. Ei namq; quod possibile est, ambo accidere possunt. Vtra autem istarū sit vera illa non erunt profectò uera, Simul enim possibile est & esse, & non esse. Si uerò necesse est esse, aut non esse, non erit possibile esse atque non esse. Restat igitur, vt hæc Non necesse est non esse, istam Possibile est esse sequatur; est enim uera, hæc etiam si de Necesse est esse dicatur: quippe quæ contradictoriè ei opponatur, quæ istam Non possibile est esse sequitur. Sequuntur enim istam hæ, Impossibile est esse, & Necesse est non esse: cuius negatio est hæc, Non necesse est non esse. Igitur & hæ contradictiones, perinde atque cæteræ sese consequuntur. Atque nihil prorsus absurdi emergere uidetur, si hoc pacto ponatur,

	I.	III.	
A	Possibile est esse.	Non possibile est esse	I
ma	Contingens est esse	Non contingens est esse	li
bi	Non impossibile est esse	Impossibile est esse	a
mus	Non necesse est non esse	Necesse est non esse	ce
E	Possibile est non esse	Non possibil. est non esse	Pur
den	Contingens est non esse	Nō contingens est nō esse	pu
tu	Non impossibile est non esse	Impossibile est non esse	re
lu	Non necesse est esse	Necesse est esse.	a
	II.	IIII.	

Ambiget autem quispiam, si hanc Necesse est esse, illa Possibile est esse sequatur; nam si non sequitur, ea quæ contradictoriè illi opposita est, nempe Non possibile est esse sequetur; quam si quis illi contradictoriè oppositam esse negarit, cum necesse est

est hanc Possibile est non esse, oppositam dicere: quorum utrumque falsum, si de hac Necesse est esse dicatur erit. Quare illa Possibile est esse, hanc Necesse est esse sequitur. At uerò idem rursus uidetur esse possibile, secari ac non secari, esse atque non esse. Ex quo fit, ut id quicquid necesse est esse, sit contingens non esse, quod quidem est falsum. Patet igitur non omne quod possibile uel esse uel ambulare est, idem non esse, non ambulare possibile esse, sed esse nonnulla, in quibus illud uerum non esse uidetur; qualia primò sunt, quæ aliquid sine ratione possunt; quo pacto ignis calefacere potest, potentiam rationis expertem habens. Potentiæ igitur eæ quæ participes rationis sunt, eædem plurium sunt & contrariorum; at quæ sunt rationis expertes, non omnes, sed ignis, ut dictum est, non potest calefacere, & non calefacere, neque cætera, quæcunque semper actu existunt. Aliqua tamen eorum, quæ potentias rationis expertes habent, opposita simul suscipere possunt. Verum hoc quidem huiusce gratia dictum est, ut ostenderemus potentiam non omnem oppositorum esse, ne eas quidem omnes, quæ eadem sub specie collocantur. Nonnullæ autem potentiæ æquiuocæ sunt, possibile enim non simpliciter dicitur: sed aliud quidem ob hoc dicitur, quia uerum est, ideo quia reipsa est. veluti Possibile est quempiam ambulare, quia ambulat, & omnino possibile est esse, quia iam id est, quod dicitur esse posse; aliud autem ex eo, quia quanquam nunc quidem non est, tamen possit fieri, ut Possibile est quempiam ambulare, propterea quod quanquam nunc quidem non ambulat, tamen potest ambulare. Et hæc quidem potentia in his est solum, quæ mobilia sunt; illa uerò & in ijs est, quæ sunt immobilia. Atque horum utrumque, & id in quantum quod iam ambulat, ac agit, uel est, & id quod ambulandi, uel essendi quidem potentiam habet, sed nondum ambulat, aut est, uerè dicere licet, possibile esse ambulare, aut etiam esse. Quæ cum ita sint, quod hoc modo possibile est, non uerè dici de necessario simpliciter potest, alterum autem uerè dici potest. Quare cùm ad particulare sequatur uniuersale, ad id quod necessariò est, sequitur hoc profectò: Possibile est esse: non omne tamen, ut patet. Et est fortassis id quod uel esse uel non esse necesse est, alijs omnibus ut uel sint uel non sint, ceu principium ac fundamentum itaque ut cætera ad hoc sequantur, uidere decet.

	I.	III.	
a	*Necesse esse*	*Non necesse esse*	li
pur	*Non possibile non esse*	*Possibile non esse*	e
pu	*Non contingens non esse*	*Contingens non esse*	den
re	*Impossibile non esse*	*Non impossibile non esse*	tu
Ce	*Necesse non esse*	*Non necesse non esse*	Mus
i	*Non possibile esse*	*Possibile esse*	a
li	*Non contingens esse*	*Contingens esse*	ma
a	*Impossibile esse*	*Non impossibile esse.*	bi
	II.	IIII.	

Patet

Patet autem ex his quæ diximus, id quod esse necesse est, actu iam existere, quare si perpetua priora sunt, & actus etiam potestate prior est. Eorum porrò quæ sunt, alia quidem actus, absque potestate sunt: quales ipsæ sunt primæ substantiæ, alia verò cum potestate actus, quæ natura quidem priora, tempore verò posteriora sunt. Sunt insuper & quæ nunquam sunt actus, sed potentiæ tantum.

DIsseruit Aristoteles hactenus de enunciationibus absolutis, nunc aggreditur disputationem modalium. Sed antequam ea exponamus, quæ Aristot. in contextu docet: operæ pretium erit nonnulla explicare: quibus cognitis nullo negotio, quæ Arist. dicit, intelligi poterunt. Primum est, de quibus enunciationibus modalibus hoc loco Aristot. disputat. Secundum quę sit qualitas & quantitas, ac materia modalium. Tertium, quo pacto huiusmodi enunciationes æquipolleant. Quartum, quænam sit earum oppositio. Quibus explicatis contextum ipsum, quam breuissime fieri poterit exponemus.

De quibus enunciationibus modalibus disputat hoc loco Aristoteles.

MOdalis enunciatio tam latè sumi potest, vt eas comprehendat, in quibus verbum determinatione, modovè notatur; quo modo hæ omnes enunciationes modales appellantur; Socrates sapienter disputat; honestum est virtutem diuitiis præferre; vtile est, viros sapientes Reipubl. præesse. Sed cum verbum est (vt docuimus capit. 3. superioris libri) multa significet; nam præter formale significatum & certam temporis differentiam importat etiam copulam; connexionemvè prædicati cum subiecto) animaduertendum est: quosdam esse modos: qui determinant verbum: quoad connexionem prædicati cum subiecto, vt si dicas, homo necessariò est animal; cuius enunciationis hic est sensus; animal inest necessariò homini, vbi connexio animalis cum homine determinatur per particulam *necessariò*; alios verò, qui non determinant copulationem prædicati cum subiecto, sed vel formale significatum verbi, vel significatū totius propositionis, vel aliquid aliud: vt patet in exēplis superius propositis. Nam in hac enunciatione, Socrates sapienter disputat, particula *sapienter*, determinat actum disputandi, quoniam verbum formaliter significat.

Modi, qui determinant coniunctionem prædicati cum subiecto sunt numero sex: scilicet, possibile, contingēs, impossibile, necesse, verum & falsum: alii verò sunt propemodum infiniti; Sed quoniam enunciationes, quæ constant hisce modis, qui non determinant connexionem prędicati cum subiecto: nihil ferè habent diuersum ab enunciationibus absolutis: non instituit Arist. de iis disputare: imò verò nec de illis, quæ constant illis duobus modis, *verum & falsum*: quia *verum & falsum* non mutant sensum propositionis absolutæ; idem enim est dicere, Socratem disputare est verum, & Socrates disputat; item Socratem disputare est falsum, & Socrates non disputat. Supersunt igitur hoc loco explicandæ enunciationes modales: quæ constat quatuor reliquis modis, possibile, contingens, impossibile & necessarium; Vnde fit, vt in quatuor genera distribui soleant, in enunciationes ex possibili, ex contingenti, ex impossibili, & ex necessario.

Sed rursus admonendum est, huiusmodi modos dupliciter sumi posse in enunciationibus; aut enim sumuntur vt aduerbia, vt cum dicimus; Socrates con-

contingenter disputat, homo necessariò est animal: aut vt nomina, vt cum dicimus; Socratem disputare est contingens, hominem esse animal est necessarium. Est autem hoc discrimen inter eas: quod in quibus modus est nomen, totum significatum enunciationis absolutæ manet, vt subiectum, de quo modus ipse prædicatur, assumpta de nouo alia copula verbali; Vt, in illa propositione hominem esse animal est necessarium, significatum enunciationis, pro quo ponitur illa oratio infinitiua, *hominem esse animal*, est subiectum, de quo *necessarium* predicatur, assumpta de nouo copula EST. In quibus verò modus est aduerbium, manet idem omnino subiectum enunciationis absolutæ: neque assumitur de nouo alia copula verbalis, sed illa eadem, eadem determinatur accessione modi, vt constat in illa enunciatione; homo est necessariò animal: vbi manet idem subiectum, quod huius absolutæ *homo est animal*, manet etiam eadem copula, sed terminata per particulam *necessario*. His ita constitutis dicendum est, Arist. hoc loco solum agere, de enunciationibus modalibus, in quibus modus est nomen, non tamen de ijs omnibus: Contingens enim duobus modis sumi potest, altero pro eo, quod potest esse, & potest non esse, qđ propriè & presse dicitur contingens, quomodo hominẽ sedere dicimus esse contingens; altero modo sumitur cõtingens latius & minus propriè, vt significat id, qđ potest esse: siue ita possit esse, vt possit non esse, quale est cõtingens presse sumptum; siue ita possit esse, vt non possit non esse, quale est necessarium; Quo modo sumptum contingens idem est, quod possibile, quod superius quippiam est, ad contingens possibile & necessarium: vtrumque enim sub se comprehendit. Arist. igitur non disserit hoc loco de enunciationibus ex contingẽti presse sumpto: quia nullam seruant æquipollentiæ, aut oppositionis legem, cum cæteris modalibus, vt patebit cap. 3. 1. lib. priorum. Solum igitur hoc cap. traditurus est æquipollentiam & oppositionem propositionum modalium, de possibili, impossibili, necessario, contingenti late sumpto, atque ita patet, de quibus enunciationibus modalibus agendum sit, id quod priori loco fuerat explicandum. Illud tamen prætereundum non est, hoc loco modalem Enunciationem duplicem sensum habere posse, diuisum scil. & compositum. Tum dicitur sensum habere diuisum, quando modus declarat, quo pacto prædicatum conueniat mentali prædicato subiecti secundum se spectato: Tum autem dicitur, habere sensum compositum, cum modus declarat quo pacto conueniat prædicato mentali subiecti, dum stat sub significato formali. Sed quoniam in solis nominibus connotatiuis cernitur materiale & formale prædicatum, idcirco hi duo sensus reperiuntur tantum in ijs enunciationibus modalibus, in quibus subiectum dicti, aut subiectum enunciationis, in qua modus sumitur aduerbialiter est nomen connotatiuum. Exempli causa hæc enunciatio, possibile est sedentem stare, in sensu composito significat, fieri posse, vt is qui sedet aut dum sedet, stet, quod est impossibile: atque proinde enunciatio dicta est falsa in eo sensu: in sensu verò diuiso, significat fieri posse, vt is qui sedet, stet, aut dum sedet, aut quouis alio tempore, in quo sensu est enunciatio vera. Neque vero putandum est: sensum compositum reperiri solum in enunciationibus modalibus, in quibus modus est nomen, sensumque diuisum in ijs tantum, in quibus modus est aduerbium. Vterque enim sensus in eadem reperiri potest; quanquam priores commodius efficiant sensum compositum, posteriores verò diuisum. Est & aliud genus sensus compositi & diuisi, de quo 3. c. lib. 1. priorum commodius dicetur.

De

De Qualitate, Quantitate ac materia modalium enunciationum.

QVoniam in materialibus enunciationibus, de quibus Arist. loquitur duo sunt subiecta, & duo prædicata: necessariò efficitur, vt duplex sit copula: altera, quæ coniungat modum cum dicto: altera, quæ copulet subiectum & prædicatum dicti. Vnde fit, vt duobus modis modalis enunciatio dicatur affirmatiua aut negatiua: altero, propter affirmationem aut negationem modi: altero propter affirmationem aut negationem prædicati, quod in dicto continetur. Prior tamen præcipuus est. Hinc orta est diuisio illa modalium, in affirmatiuas de modo & dicto: vt hominem esse animal est necessarium; in negatiuas de vtroque: vt hominem non esse animal non est contingens; in affirmatiuas de modo, & negatiuas de dicto, vt hominem non esse grammaticum est possibile: & in negatiuas, & affirmatiuas de dicto, vt hominem esse grammaticum non est impossibile. Quia tamen affirmatio & negatio modi in modalibus præcipuè est: enunciationes, quæ modum affirmauerint affirmatiuæ, quæ eundem negauerint, negatiuæ simpliciter appellandæ sunt: siue dictum affirmatum sit, siue negatum.

Hactenus de qualitate essentiali enunciationum modalium. Quod verò attinet ad qualitatem accidentalem, hoc est, ad veritatem & falsitatem: hoc dicendum est, Modales quidem esse veras aut falsas: quandoquidem omnes participant naturam enunciationis. Cæterum eas, quæ veræ sunt, esse necessarias: quæ verò falsæ sunt, esse impossibiles. Quoniam quæ veræ sunt non possunt esse falsæ: & quæ falsæ, nunquam veræ esse possunt. Exempli causa, hæ omnes sunt necessariæ: *hominem esse animal est necessarium; hominem esse album est contingens; hominem esse grammaticum est possibile; hominem esse lapidem est impossibile*; quia ita sunt veræ vt non possint esse falsæ: Hæ verò: *Hominem esse animal non est necessarium; hominem esse album non est contingens; hominem esse grammaticum non est possibile; hominem esse lapidem non est impossibile*; hæ inquam sunt impossibiles: quia ita sunt falsæ, vt veræ nunquam esse valeant. Sunt igitur modales enunciationes aut necessariæ, aut impossibiles, quanquam earum dicta contingentia esse possint, idest, ita esse, aut non esse.

Quod verò attinet ad quantitatem, dicendum est, triplicem reperiri in modalibus, de quibus Arist. loquitur. Prima sumitur ex parte totius dicti: Secūda ex parte subiecti, quod in dicto continetur, tertia ex parte modi. Quantitas, quæ sumitur ex parte totius dicti, vt est subiectum, de quo prædicatur modus reducitur ad singularem, eò quod significatum totius dicti vnum est tantum. Sensus enim huius enunciationis, hominem esse animal est necessarium; est, quod huius orationis, hominem esse animal (quod est vnum tantum) est necessarium. Itaque hac ratione omnis modalis enunciatio, de qua nunc loquimur, est singularis. Quantitas autem, quæ cernitur ex parte subiecti, quod in dicto continetur, eo modo reperitur, quo in enunciationibus absolutis. Potest enim subiectum dicti esse singulare aut vniuersale affectū signo vniuersali, particulari, aut nullo signo. Itaque hæ ex parte modales dici solent aut vniuersales, vt hominem esse animal est necesse; aut particulares, vt aliquem hominem esse grammaticum est contingens; aut indefinitè, vt hominem esse album est possibile; aut singulares, vt Socratem esse lapidem est impossibile.

Quantitas denique, quæ cernitur ex parte modi, dicitur quantitas temporis, quę per modum designatur. Quēadmodum quantitas multitudinis in

absolutis enunciationibus designatur per Syncategoremata, omnis, nullus, quidam, aliquis, & cæt. Duplex verò est quantitas temporis, vniuersalis nẽpe, aut particularis. Vniuersalis significatur modis, necessarium & impossibile: particularis, duobus reliquis. Nam necessarium denotat prædicatũ dicti perpetuo conuenire subiecto, impossibile nunquam conuenire; possibile enim & contingens ita rem ponunt, vt quantum in ipsis est permittant rem aliquando non esse: neque enim, vt vera sit enunciatio, de possibili aut contingenti, opus est ut prædicatum dicti, conueniat semper subiecto. Vt autem in enunciationibus absolutis, signa vniuersalia præposita negatione fiunt particularia; & particularia vniuersalia: nam non omnis, & non nullus sunt signa particularia, at verò, non quidem & non aliquis, sunt vniuersalia: sic modi vniuersales, præposita negatione fiunt particulares, & particulares vniuersales: itaq. non necessarium & non impossibile sunt modi particulares: non contingens autem & non possibile uniuersales. Quoniam verò hęc tertia quantitas præcipua est in modalibus, non immeritò Aristot. consueuit collocare modos initio huiusmodi enunciationum, vt statim quantitas earum ex ipso principio cognosci possit, quemadmodum in absolutis & signis præpositis quantitas earum intelligitur. Itaque hoc modo ferè profert Arist. modales enunciationes; necesse est hominem esse animal; contingens est Socratem esse grãmaticum; possibile est Socratẽ esse albũ, & ita in cæteris, non quidem ut efficiat ex modis subiecta, & ex dictis prædicata, sed & qualitas earum propria, vt diximus, atque adeo præcipua quantitas statim appareat; proinde nos hoc loquendi genere deinceps vtemur.

Quod tandem attinet ad materiam, altera cernitur inter modum & dictum; altera inter prædicatum & subiectum dicti. Et hęc quidem posterior triplex est; necessaria, contingens, & impossibilis, quemadmodum in absolutis enunciationibus. Illa verò, quę propria est modalium est duplex, necessaria inquam, aut impossibilis; nulla uerò est contingens, cuius ratio est, quoniam materia dicti non potest mutare suam naturam, ita quod ea, quę est contingens, fiat aliquando necessaria aut impossibilis: aut quę est necessaria aut impossibilis, fiat contingens: Ac propterea modus qui semel conuenit alicui dicto, non potest ei non conuenire: & qui aliquando non conuenit: non potest unquam eidem accommodari. Vnde efficitur id, quod paulo superius diximus: omnem modalem enunciationem esse necessariam aut impossibilem. Vide pro hac re ea, quæ continentur in lib. 3. inst. dialect. cap. 4. 5. & 10.

De æquipollentia enunciationum modalium.

E Nunciationes modales fieri possunt æquipollentes inter se, si seruentur hęc documenta; alterum est, vt modi omnium sint eiusdem quantitatis, id est, vt omnes sint vniuersales, aut omnes particulares; alterum est, ut dicta enunciationum de contingenti possibili, & impossibili sint eadem inter se, & opponantur contradictoriæ dicto enunciationis de necessario. Quibus documentis seruatis, cuicunque modali enunciationi, cuiuscunque modi sit, assignari possunt tres aliæ æquipollentes: quæ constant cæteris modis. verbi causa huic propositioni; possibile est Socratem sedere, assignabuntur hæ tres æquipollentes.

Contingens est Socratem sedere.
Non impossibile est Socratem sedere.
Non necesse est Socratem non sedere.

In

In quibus vides illa duo documenta seruari. Quoniam verò enunciatio modalis, quatuor modis variari potest, vt superius diximus, (*aut enim constat modo & dicto affirmato, aut modo affirmato & dicto negato; aut contra modo negato & dicto affirmato, aut denique vtroque negato*) describendæ sunt quatuor tabellæ, quibus omnes æquipollentes contineantur: eo ordine, vt in prima constituatur enunciatio ex necessariò, quæ constat modo & dicto affirmato: in secunda enunciatio ex necessaria, quæ constat modo affirmato & dicto negato: in tertia, enunciatio, quę constet modo negato, & dicto affirmato: in quarto enunciatio ex necessariò, quæ constat vtroque negato: vnicuique verò harum subijciantur aliæ tres æquipollentes ex possibili, contingenti, & impossibili, vt patet in subscripta figura.

Necesse est Socratem esse hominem.
Non possibile est Socratem non esse hominem.
Non contingens est Socratem nō esse hominem.
Impossibile est Socratem non esse hominem.

Contrariæ

Necesse est Socratem non esse hominem.
Non possibile est Socratem esse hominem.
Non contingens est Socratem esse hominem.
Impossibile est Socratem esse hominem.

Contradictoriæ — Subalternæ — Subalternæ — Contradictoriæ

Non necesse est Socratem esse hominem.
Possibile est Socratem non esse hominem.
Contingens est Socratem non esse hominem.
Non impossibile est Socratem non esse hominem.

Subcontrariæ

Non necesse est Socratem non esse hominem.
Possibile est Socratem esse hominem.
Contingens est Socratem esse hominem.
Non impossibile est Socratem esse hominem.

Necesse est, omnem hominem esse animal.
Impossibile est, aliquem hominẽ non esse animal.
Non contingens est, aliquem hominem non esse animal.
Impossibile est, aliquem hominem non esse animal.

Contrariæ

Necesse est, nullum hominem esse animal.
Non possibile est, aliquem hominem esse animal.
Non contingens est, aliquem hominem esse animal.
Impossibile est, aliquem hominẽ esse animal.

Contradictoriæ. Subalternæ. Subalternæ. Contradictoriæ.

Non necesse est, omnem hominem esse animal.
Possibile est, aliquem hominem non esse animal.
Contingens est, aliquem hominem non esse animal.
Non impossibile est, aliquem hominem non esse animal.

Subcontrariæ

Non necesse est, nullum hominem esse animal.
Possibile est, aliquem hominem esse animal.
Contingens est, aliquem hominem esse animal.
Non impossibile est, aliquem hominem esse animal.

Solent verò recentiores quædam alia documenta tradere, quibus doceant, cuiuscunque enunciationis æquipollentes inueniri. Primum est de quocunque dicto affirmatur possibile & contingens, de eodem negatur impossibile, & de eius cõtradictorio, negatur necesse. Secundum est, de quocunque dicto negatur possibile & contingens, de eodem affirmatur impossibile, & de eius contradictorio affirmatur necesse. Primum documentum inseruit tertiæ & quartæ tabellæ. Posterius verò primę & secundæ, quę ideò attulimus quia apud recentiores frequenter vsurpantur. Excogitatæ sunt præterea quatuor dictiones appendentes quatuor tabellis scilicet, *argutula, vestigia, sine metu, mutabatis*, qui facilè reuocantur in memoriam omnes enunciationes cuiuscunque tabellæ. Quod vt percipiatur animaduertendum est, quatuor vocales in his dictionibus reperiri A, E, I, V: nam consonantes nihil faciunt ad rem; A indicat enunciationem de modo & dicto affirmato; E, enunciationem de modo affirmato & dicto negato; I, enunciationem de modo negato & dicto affirmato; V, enunciationem de modo & dicto negato; quorum vocalium significatio hoc versu continetur.

E dictum negat, Iq; modum, nihil A, sed V totum.

Prima

Prima igitur dictio *arguula* inseruit primæ tabellæ: indicatque primam enunciationem ex necessariò constare modo & dicto affirmato; secundam ex possibili; & tertiam ex contingenti constare modo affirmato, dictoque negato: quartam denique ex impossibili, constare modo affirmato, dictoque negato.

Secunda dictio, vestigia, accommodatur secundæ tabulæ, indicat primam enunciationem ex necessariò constare modo affirmato, & dicto negato; duas verò sequentes ex possibili & contingenti constare modo negato, & dicto affirmato; & quartam ex impossibili constare modo, & dicto affirmato.

Tertia dictio, *fine metu*, attribuitur tertiæ tabellæ, indicatque primam enunciationem ex necessario constare modo negato & dicto affirmato, duas verò sequentes ex possibili & contingenti constare modo affirmato, & dicto negato.

Quarta, dictio *mutabatis*, respondet, quartæ tabellæ, significatque primam enunciationem ex necessario constare modo & dicto negato; duas verò sequentes ex possibili, & contingenti constare modo & dicto affirmato: & quartam ex impossibili constare modo negato, & dicto affirmato.

De oppositione modalium enunciationum.

QVod attinet ad modalium oppositionem illud in primis sciendum est; tot oppositionum genera in eis reperiri, ac in absolutis, easdemque omninò seruare leges, quod ad veritatem & falsitatem (contradictoriæ enim nec simul ueræ, nec simul falsæ esse possunt,) contrariæ simul falsæ, non tamen simul ueræ; subcontrariæ simul ueræ, non tamen simul falsæ; subalternæ denique ita se habẽt, vt ex veritate subalternantis; colligatur veritas subalternatæ, & non è contra, ex falsitate uerò subalternatæ colligatur falsitas subalternantis.

Secundò notandum est in modalibus (cum potissimum habent rationem qualitatis ex parte modi) illas oppositiones, quæ modo habuerint vniuersales, esse contrarias (siue dicta sint singularia, siue communia) quæ particulares esse subcontrarias; illas verò, quarum altera modum habuerit vniuersalem, altera particularem, esse contradictorias.

Ex dictis colliges: contrarias modales, in solis duabus prioribus tabellis collocari prima scilicet, & secunda: quoniam modi vniuersales in his tantum reperiantur; subcontrarias uerò in solis duabus posterioribus, tertia videlicet & quarta: quoniam in his tantum reperiuntur modi particulares: contradictorias uerò, ita dispositas esse, vt altera sit in prima aut secunda tabella: altera verò in tertia & quarta. Quod vt facilius memoria teneatur, describatur primo loco, prima tabella, è regione verò secunda, sub prima autem collocetur quarta, sub secunda verò tertia: Ita enim fiet, quemadmodũ in descriptione oppositarum enunciationum de in esse; vt contrariæ superius disponantur, subcontrariæ inferius; contradictoriç verò sint angulares per diametrum disposi-tæ: & contra superiores sint subalternantes inferioris: vt patet in hac figura.

Subalternans.		Subalternans.
Necesse est Socratem esse hominem. *Non possibile est Socratem non esse hominem.* *Non contingens est Socratem nõ esse hominem.* *Impossibile est Socratem non esse hominem.*	Contrariæ	*Necesse est Socratem non esse hominem.* *Non possibile est Socratem esse hominem.* *Non contingens est Socratem esse hominem.* *Impossibile est Socratem esse hominem.*
Subalternæ	Contra dicentes. Contra dicentes.	Subalternæ
Non necesse est Socratem non esse hominem. *Possibile est Socratem esse hominem.* *Contingens est Socratem esse hominem.* *Non impossibile est Socratem esse hominem.*	Subcontrariæ	*Non necesse est Socratem esse hominem.* *Possibile est Socratem non esse hominem.* *Contingens est Socratem non esse hominem.* *Non impossibile est Socratem non esse hominem.*

Verum vt tradamus regulas: quibus facilè tum oppositæ enũciationes, tum etiam subalternæ cognosci possint: illud in primis animaduertendum est; *Cum duæ quælibet enunciationes sunt inter se opposita aut subalterna: enunciationem, quæ æquipollet vni earum, esse eodem modo affectam ad alteram: quo est illa, cui æquipollet*, hoc est, æquipollentes cuiuslibet enunciationis eodem prorsus modo opponi alteri: quo opponitur earum æquipollens. Verbi gratia; quia hæ duæ enunciationes, necesse est Socratem esse hominem; non necesse est Socratem esse hominem, sunt contradictoriæ inter se, omnes æquipollentes prioris; contradicentes erunt posterioris; & omnes æquipollentes posterioris, eodem modo priori opponentur. Hinc fit, ut oppositæ & subalternæ aliæ sint, quæ constent eisdem modis, eiusmodi sunt contradictoriæ assignatæ; aliæ verò, quæ constent diuersis, eiusmodi sunt hæ contradictoriæ; possibile est Socratem non esse hominem; necesse est Socratem esse hominem, & ita in cæteris. Nos tamen vt ea, quæ dicenda sunt, facilius intelligi possint,

in tradendis earum regulis, solum habebimus rationem earum, quæ constãt eisdem modis: cęteræ enim ex æquipollentia omnium inter se facilè intelligi poterunt.

Quod ergo attinet ad contradictorias: prima regula sit: *ut aliqua enunciationes sint contradictoria, opus est, ut altera habeat modum uniuersalem, altera particularem; dictum uerò in utraque sit idem*. Facillimo autem negotio eas assignabis, si enunciationi, modo negato, negationem abstuleris, affirmato autem præposueris. Exempla sunt, possibile est Socratem sedere; non possibile est Socratem sedere; simili modo in alijs modalibus exempla assignantur.

Secunda regula: *ut aliqua enunciationes ex possibili, contingenti & impossibili sint contraria; opus est, ut utraque habeat modum uniuersalem: dicta uerò pugnent, uel contrariè, uel subcontrariè*. Verbi gratia huic, non possibile est aliquod animal esse hominem, opponũtur contrariè hæ duæ, non possibile est nullum animal esse hominẽ, & nõ possibile est, aliquod animal non esse hominẽ, & ita in cæteris. Dixi, dicta debere esse cõtradictoria vel subcontraria: quia si huiusmodi modales habuerint dicta contraria; ipsæ non erunt contrariæ; possunt enim reperiri simul ueræ, vt patet in ijs; impossibile est omne animal esse hominem; impossibile est nullum animal esse hominem: sunt enim ambæ veræ, quod tamẽ in cõtrarijs fieri nõ põt.

Tertia regula, *ut aliqua enunciationes ex necessario sint contraria: opus est, ut utraque habeat modum uniuersalem: dicta uerò pugnent, uel contradictoriè, uel contrariè*. Verbi causa huic, necesse est omne animal esse hominem, opponuntur contrariæ, hæ duæ; necesse est nullum animal esse hominem, & necesse est aliquod animal non esse hominem. Dixi dicta debere esse contradictoria, vel contraria: quia si fuerint subcontraria, non efficientur enunciationes contrariæ: quia poterunt esse simul verę, vt patet in ijs; necesse esse aliquod animal esse hominem; necesse est aliquod animal non esse hominem: quæ ambæ veræ sunt.

Quarta regula sit: *ut enunciationes ex possibili, contingenti & impossibili sint subcontraria, opus est, ut utraque habeat modum particularem, dicta uerò pugnent intra se contradictoriè aut subcontrariè*. Exempla sunt; possibile est aliquem hominem sedere; possibile est nullum hominẽ sedere: aut possibile est aliquem hominem non sedere. Oportet autem dicta esse contradictoria, aut subcontraria; quia si fuerint contraria, non efficient modales subcontrarias: Poterunt enim duæ eiusmodi esse, simul falsæ, vt possibile est, omne animal esse hominẽ; possibile est nullũ animal esse hominẽ, quod tñ subcontrarijs repugnat.

Quinta regula sit; *ut enunciationes ex necessario sint subcontraria; opus est, ut utraque habeat modum particularem: dicta uerò pugnent inter se contradictoriè aut contrariè*: Verbi causa huic, non necesse est omnem hominem sedere, & non necesse est, aliquem hominem non sedere. Oportet autem dicta esse contraria, aut contradictoria, quia si fuerint subcontraria, non efficient enunciationes subcontrarias: poterunt enim esse simul falsæ, vt patet in his, non necesse est, aliquod animal esse hominem; non necesse est, aliquod animal non esse hominem; hæ ambæ sunt falsæ.

Quod attinet ad subalternas ex possibili, contingenti & impossibili, fit sexta regula, ut huiusmodi enunciationes sint subalterna, oportet ut altera habeat modum uniuersalem, altera particularem, dicta uerò contradictoriè, aut subcontrariè opponantur: vt huic; non possibile est aliquem hominem sedere, subalternantur hæ duæ: possibile est nullum hominem sedere, & possibile est, aliquem hominem non sedere. Necessarium est autem dicta esse contradictoria aut subcontraria: quia si fuerint contraria, non cõstituunt enunciationes subalternas:

poterit enim vniuersalis esse vera & particularis falsa; vt patet in his: non possibile est nullum animal esse hominem; & possibile est omne animal esse hominem: quarum prior vera, posterior falsa.

Septima & vltima regula sit huiusmodi, vt enunciationes ex necessario sint subalterna, oportet, vt altera sit vniuersalis, altera particularis, dicta verò sint contradictoriè opposita: verbi causa huic enunciationi; necesse est omnem hominem loqui, & non necesse est, aliquem hominem non loqui, subalternantur hæ duæ, non necesse est nullum hominem loqui, & non necesse est aliquem hominem non loqui: Debent autem dicta esse contradictoria quia si fuerint subcontraria, non constituunt subalternas; poterit enim vniuersalis esse vera & particularis falsa, vt patet in his; necesse est aliquod animal esse hominem non necesse est aliquod animal non esse hominem, quarum prior vera est, posterior falsa.

Hæc in tam multas regulas diuisimus, vt facilius possent intelligi, quænam enunciationes modales sint contradictoriæ inter se, quæ contrariæ, aut subcontrariæ, quæ denique subalternæ. *Possunt autem omnes in has duas reuocari: Prior est, contraria debent constare modo eodem vniuersali, subcontrariæ modo eodem particulari, contradicentes & subalterna modis contradicentibus. Posterior est, contraria, subcontraria, subalterna si fuerint ex possibili contingenti, aut impossibili, opus est, vt constent dictis contradicentibus, aut subcontrarijs: si verò ex necessario, opus est, vt constent dictis contradicentibus aut contrarijs; at contradicentes debent idem omnino dictum habere*. Et hæc sunt, quæ de modalibus enunciationibus dicenda erant; nunc quæ Arist. in contextu docet, ita explicabimus: vt omnia in breuem quãdam summam redigamus.

His autem determinatis] Hoc caput in duas partes diuiditur; in priori agit de oppositione modalium, potissimum verò de contradictoria: in posteriori de æquipollentia earum. Quod igitur ad priorem partem attinet, proponit initio huiusmodi dubitationem; sitne contradictio modalium attendenda penes affirmationem & negationem modi: hoc est, sintnè contradicentes enunciationes illæ, quarum dicta sic affecta sint, vt alterum constet verbo negato, & alterum affirmato: an potius illæ, in quarum altera affirmatur modus, in altera negatur. Priorem partem, quæ falsa est, probat similitudine propositionum absolutarum: in quibus negatione & affirmatione verbi fit contradictio, & non affirmatione & negatione, cuiuscunque alterius particulæ. Quod confirmatur, inductione facta in enunciationibus ex verbo EST, & ex verbo adiectiuo. Posteriorem verò partem, quæ vera est, probat: quia si non modi, sed verbi, quod in dicto continetur affirmatione & negatione contradictio fieret, darentur duæ contradictoriæ simul veræ: vt patet in his; possibile est Socratem sedere; possibile est, Socratem non sedere. Quibus argumentis pro vtraque parte positis, docet posteriorem partem quæstionis veram esse, contradictionemque attendi debere penes affirmationem & negationem modi. Quod & exemplis verum esse ostendit, & hac insuper ratione confirmat; quia vt verbum EST, & ea, quæ post verbum sequuntur, sunt additiones, idest, tenent se ex parte prædicati: cætera verò se tenent ex parte subiecti: ac propterea vt in enunciationibus absolutis contradictio spectatur penes affirmationem & negationem verbi; ita in modalibus penes affirmationem & negationem modi. Hæc de priori parte capitis.

Consequentiæ quoque] Sequitur pars secunda capitis, in qua Aristo. de modalium

dalium

dalium æquipollentia disputat. Ac primò quidem ostendit: quo pacto cōstituerint veteres Stoici tabellas scilicet quadratas æquipollentium: eas igitur ita disponebant, vt in subscripta figura continetur.

1.	2.
Possibile est, Socratem esse hominem.	*Possibile est, Socratem non esse hominem.*
Contingens est, Socratem esse hominem.	*Contingens est, Socratem non esse hominem.*
Non impossibile est, Socratem esse hominem.	*Non impossibile est Socratem non esse hominem.*
Non necesse est, Socratem non esse hominem.	*Non necesse est, Socratem esse hominem.*

3.	4.
Non possibile est, Socratem esse hominem.	*Non possibile est, Socratem non esse hominem.*
Non contingens est, Socratem esse hominem.	*Non contingens est, Socratem non esse hominem.*
Impossibile est, Socratem esse hominem.	*Impossibile est, Socratem non esse hominem.*
Necesse est, Socratem non esse hominem.	*Necesse est, Socratem esse hominem.*

In qua quidem descriptione docet Aristote. omnes quidem enunciationes ex possibili contingenti & impossibili rectè dispositas: at verò enunciationes ex necessario non omnes esse rectè collocatas. Nam, quę sunt in tertia & quarta tabella, scilicet, *necesse est non esse, & necesse est esse*, rectè quidem sunt disposita: quia sequuntur enunciationes ex possibili, contingenti & impossibili, quę sunt in ijsdem tabellis: harum verò enunciationum contradictorię scilicet, *non necesse est esse, & non necesse est non esse*, quę sunt in prima & secunda tabella, sunt extra sua loca collocatæ. Etenim, quæ in prima tabella describenda fuit; posita est in secunda, & quæ in secunda, collocata est in prima. Probat autem hanc enunciationem, *non necesse est esse*, non posse in prima tabella rectè collocari: quoniam sequeretur vnam enunciationem inferri à sua contradictoria, hanc videlicet, *non necesse est esse*, ex hac, *necesse est esse*. Etenim ex hac, *necesse est esse*, colligitur hæc, *possibile est esse*; vt ex hac, *possibile est esse*, efficitur hæc; *non necesse est esse*, vt ais, quādo quidem ponis esse eius æquipollentē

in

in prima tabella; igitur ex illa, *necesse est esse*, infertur hæc, *non necesse est esse*, quæ est eius contradictoria. Quare dicendum est, hanc enunciationem, *non necesse est esse*, non posse in prima tabella disponi. Cumque neutra earum, quæ sunt in tertia & quarta, possit cum ea loco commutari, vt etiam Aristotel. confirmat; superest vt loco illius ponatur, quæ in secunda tabella descripta est, scilicet, *non necesse est non esse*; ipsa uerò pro illa in secundam reijciatur: Quod si ita fiat, omnia incommoda, quæ contra illam descriptionem inferebantur facilè vitari ostendit. In ijs igitur duabus enunciationibus ex necessario mutatis ita relinquentur descriptæ tabellæ.

1.

Possibile est, Socratem esse hominem.
Contingens est, Socratem esse hominem.
Non impossibile est, Socratem esse hominem.
Necesse est, Socratem esse hominem.

2.

Possibile est, Socratem non esse hominem.
Contingens est, Socratem non esse hominem.
Non impossibile est, Socratem non esse hominem.
Non necesse est, Socratem esse hominem.

3.

Non possibile est, Socratem esse hominem.
Non contingens est, Socratem esse hominem.
Impossibile est, Socratem esse hominem.
Necesse est, Socratem non esse hominem.

4.

Non possibile est, Socratem non esse hominem.
Non contingens est, Socratem non esse hominem.
Impossibile est, Socratem non esse hominem.
Necesse est, Socratem esse hominem.

Quibus quidem quatuor tabellis signandis excogitauerũt recentiores quatuor dictiones eis respondentes, scilicet *amabimus, edentuli, eliacem, purpurea* in quibus idem est obseruandum, quod in quatuor à nobis superiùs adductis obseruandum esse diximus.

Ambiget autem quispiam] Postquam Stoicorum descriptionem correxit, reuocat in dubium modum illum, concludendi, quo paulò superius vsus est, scilicet, *necesse est esse; ergo possibile est esse*, quem primò confirmat eo pacto, quo paulò ante confirmauerat. Nam si non sequitur contradictorium consequentis, poterit simul esse verum cum antecedente, scilicet *non possibile est esse*, quod est falsum. Vel si neges hanc enunciationem esse illius contradictoriam, dices esse hanc *possibile est non esse*: quod etiam non potest simul esse verum cũ illa *necesse est esse*. Quod tamen modus ille concludendi uiciosus uideatur probat: quia, quod possibile

bile

bile est esse, potest etiam non esse: Ergo si ex hoc, *necesse est esse*, infertur illa, *possibile est esse*: aliquid necessarium poterit non esse. Hanc quæstionem ita soluit Aristot. vt concedat, modum illum concludendi firmum esse: ad argumentum verò respondet, non omne quod possibile est esse, posse etiam non esse, sed aliqua esse possibilia, quæ aliter se habere non possunt.

Atque forsitan hæ] Ad finem capitis docet Aristot. tabellas æquipollentium melius posse ita describi: vt enunciationes ex necessario primò loco ponantur: deinde cæteræ ita subsequantur, vt enunciationes ex possibili secúdum locum habeant; tertium ex contingenti; postremum ex impossibili. Quem ordinem maximè cõuenire docet cum eo, qui cernitur in rerum vniuersalitate, in qua perpetua & necessaria, (cuiusmodi sunt, substantiæ primæ, hoc est, substantiæ à materia separatę,) priora sunt dignitate cæteris rebus. Eum uerò non seruauimus: cum de modalium æquipollentia superius disseruimus.

CAPVT QVARTVM.

Quæ magis apte enunciationes contrariæ dicantur.

VM autem persæpe affirmationi & negatio & affirmatio aduersentur, (ut huic, Omnis homo iustus est, hæ, Nullus homo iustus est, &, Omnis homo iniustus est: & item huic, Callias iustus est, hæ, Callias iustus non est, &, Callias iniustus, aduersantur,) consideremus oportet, vtra istarum sit illi contraria. Cumque ea quæ sunt in uoce, ea quæ sunt in mente sequantur, si illic opinio contrarij sit contraria, ut quæ dicit, Omnis homo est iustus, ei quæ dicit, Omnis homo iniustus est: necesse est similiter sese & in his affirmationibus, quæ in uoce consistunt, habeat. Sin uerò illic contrarij opinio contraria non sit, nec ibi affirmationi affirmatio, sed dicta negatio contraria fuerit. Quare considerandum est, qualis nam opinio falsa opinioni ueræ contraria sit, vtrum affirmationis opinio, an ea quæ contrarium opinatur; Dico autem hoc pacto; Est una uera de bono opinio, bonum esse: alia autem de eodem falsa, bonum non esse: & insuper alia, malum esse. Harum igitur duarum opinionum utra sit contraria ueræ: & si una sit, secundum quam sit contraria. Equidem si quis putet contrarias opiniones ex eo definiendas esse, quia de contrarijs sunt, falsum profecto putabit. Nam opinio, qua quispiam opinatur bonum esse bonum, & ea qua malum opinatur esse malum, eadem fortaße est ac vera, siue plures sint, siue una, quæ contrariæ cum sint, non ex eo sunt, quia contrariorum, sed ex eo potius, quia contrario modo habent. Quòd si opinio de bono hæc quidem sit, bonum esse: alia verò sit, bonum non esse: & item alia, quæ bono tribuit id, quod ipsi nec competit, neque com-

competere potest. Cæterarum quidem nulla est ponenda contraria, nec quæ competere quod non inest, nec quæ non inesse quod competit, putat; nam infinitæ sunt ambæ, & quibus competere quod non inest, & quibus non competere quod inest, existimatur. Sed illæ sunt ponendæ, in quibus inest ipsa deceptio, hæ autem sunt, è quibus generationes oriuntur. At ex oppositis generationes sunt, quapropter & deceptiones ex ipsis erunt. Quod si bonum, & bonum & non malum est: & alterum quidem illi per se, alterum uerò per accidens competit (accidit enim ipsi non malum esse) atque ea uniuscuiusque opinio uera est magis, quæ est per se, & item falsa magis, quæ est per se: (quippe cum & ea uera sit magis, quæ conditionem hanc subit) & horum utraque falsa est, & ea inquam quæ bonum bonum non esse, & ea quæ bonum malum asserit esse: illa quidem respectu uera per se, hæc uerò respectu ueræ per accidens: magis erit ea opinio falsa profectò, quæ est negatio boni, quàm ea quæ est contrarij affirmatio. Atqui is circa unumquodque maximè opinatur falsum, qui contrariam opinionem habet. Contraria namque circa genus idem plurimum differunt; si igitur harum opinionum altera contraria quidem est, magis autem est ea contraria, quæ est negationis, patet hanc porro sine controuersia contrariam esse. Ad hæc quæ bonum malum asserit esse, superiore comprehenditur; necesse est enim forsan, eundem bonum non esse bonum putare. Prætereà si in cæteris etiam rebus similiter sese habere oportet, & tum hoc argumentum erit, de hisce fuisse dictum bene. Aut enim ubique, aut nusquam contradictionis lex seruetur oportet. Qui bus autem non contraria sunt, in his falsa est, quæ est opposita ueræ. Nam qui hominem hominem non esse putat, falsum is nimirum opinatur. Si igitur hæ contrariæ sunt, erunt & in cæteris modo simili contrariæ, quæcunque opinationis contrariæ existunt. Prætereà opiniones hæ, quarum hæc quidem bonum bonum esse, illa uerò non bonum asserit bonum non esse, similiter sese habent. Et insuper hæ, quarum hæc bonum bonum non esse, illa non bonum bonum asserit esse. Ei igitur quæ dicit non bonum bonum non esse; quæ quidem est, ut patet, uera opinio, quæ nam erit contraria? Non enim ea, quæ non bonum malum asserit esse, quippe quæ nonnunquam simul cum illa est uera; nunquam autem fit, ut uera ueræ contraria sit, etenim est quippiam non bonum malum; quare fit, ut istæ sint simul ueræ. Nec item ea, quæ non bonum dicit non esse malum; est enim & ipsa uera, nam erunt nonnunquam & istæ simul. Restat igitur, ei, quæ dicit non bonum non esse bonum, contrariam eam esse, quæ non bonum bonum asserit esse; hæc enim est falsa, Quo fit, vt ea etiam quæ bonum bonum non esse dicit, sit ei, quæ bonum bonum asserit esse, contraria. Atqui perspicuum est, nihil interesse, etiam si affirmationem uniuersalem ponamus; nam vniuersalis negatio contraria erit sanè, vt opinioni ei, quæ omne quod est bonum, bonum esse dicit, ea est contraria, quæ nihil bonorum bonum asserit. Ea namque opinio, qua bonum bonum existimatur, si bonum uniuersaliter intelligamus eadem cum ea est, quæ quodcunque est bonum bonum asserit esse; hæc autem nihil ab ea differt, quæ omne quod est bonum, bonum esse existimatur; similis est & de non bono ratio. Quæ cum ita sint, si in opinione ita sese habet, quemadmodum

modum diximus, affirmationes autem atque negationes symbola sunt eorum, quæ sunt in anima, patet & affirmationi contrariam quidem negationem eam esse, quæ vniuersaliter de eodem est, ut huic. Omne bonum est bonum, aut, Omnis homo est bonus, hanc, Nullum bonum esse bonum, aut, Nullus homo est bonus: contradictoriè uerò oppositam hanc, Non omne bonum est bonum, aut Non omnis homo est bonus. Patet etiam fieri non posse, ut uera contraria, uera aut opinio aut ratio sit ulla; nam contrariæ sunt, quæ sunt circa opposita, circa quæ rectè quidem sentire pronunciare que eundem contingit, eidem inesse simul opposita nunquam contingit.

FVerunt, qui hoc caput crederent non esse Arist. sed ipsum locutionis genus planè ostendit ab Aristotel. fuisse compositum. Quoniam igitur contrariæ enũciationes dicuntur non solum eæ, quæ ita sunt affectæ, vt vna neget prædicatum de subiecto; altera idem prædicatum affirmet de eodem subiecto. verùm etiã eæ quæ de eodem subiecto contraria aut opposita prædicata affirmant: (unde etiam Aristot. superiùs has dixerat esse contrarias, omnis homo est iustus; omnis homo est non iustus) docet hoc capite eas, quæ hoc posteriori modo contrariæ dicuntur minus propriè contrarias esse: ne quis forte quærat, quod cum de cæteris copiosè dictum sit, de his nullum omnino verbum fecerit. Diuiditur hoc caput in tres partes, in prima, quæstionem ipsam proponit, eiusque difficultatem exemplis ostendit: ex quibus constat, Arist. hoc loco non solùm de contrarijs enunciationibus, sed etiam de contradictorijs agere: subcontrarias enim prætermisit, quia, vt superiori libro dictum est, non sunt propriè opposita. Deinde quæstionem ab enunciationibus vocalibus, transfert ad opiniones, quæ sunt in anima, id est, ad enunciationes mentales, vt, quod in ijs probatum fuerit, in vocalibus etiam; quæ sunt signa mentalium, confirmatum existimetur. In secunda parte, quæ eo loco incipit, *existimare itaque*, docet primò, non satis esse, vt enunciationes mentales sint contrariæ, si sint de rebus contrarijs, vt patet in ijs; bonum est bonum, malum est malum: quæ cum sint simul veræ, contrariæ esse non possunt, cum tamen sint de rebus contrarijs. Addit *nec satis esse vt sint contraria, quod non possint esse simul vera*, quia vni veræ opponerentur innumeræ, quæ, cum illa in veritate pugnant, vt huic; *iustitia est bona*, opponerentur hæ omnes *iustitia non est bona*, iustitia est mala; *iustitia non est expetenda*, & aliæ, quæ cum illa veræ esse non possunt. Postremò docet enunciationibus affirmatiuis verissimè opponi negatiuas eiusdem prædicati, quod quatuor rationibus in cõtextu confirmat. In tertia verò parte, quæ incipit eo loco, *Quæ cum ita sint*, dissoluta quęstione in enunciationibus mentalibus accommodat determinationem vocalibus, docetque verissimam oppositionem positam esse in affirmatione, & negatione eiusdem prædicati de eodem subiecto: non autem in affirmatione cõtrariorum prædicatorum de eodem.

Finis secundi libri de Interpretatione.